

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 141

Частина II

Кіровоград – 2015

ББК 74.580

Н-37

УДК 378

Наукові записки / Ред кол.: В.В.Радул, С.П.Величко та ін. – Випуск 141. Частина II. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – 240 с. (Серія: Педагогічні науки).

ISBN 978-7406-57-8

«Наукові записки. Серія «Педагогічні науки» внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Затверджено постановою президії ВАК України від 16 грудня 2009 р. № 1-05/6

Збірник наукових праць є результатом окремих наукових пошуків дослідників теоретичних та методичних аспектів педагогічних проблем

Рецензенти: **Пехота О.М.**, доктор педагогічних наук, професор
Сергієнко В.П., доктор педагогічних наук, професор
Калініченко Н.А., доктор педагогічних наук, професор

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Радул Валерій Вікторович	– доктор педагогічних наук, професор (науковий редактор)
Величко Степан Петрович	– доктор педагогічних наук, професор
Вовкотруб Віктор Павлович	– доктор педагогічних наук, професор
Кушнір Василь Андрійович	– доктор педагогічних наук, професор
Ткаченко Ольга Михайлівна	– доктор педагогічних наук, професор
Растрігіна Алла Миколаївна	– доктор педагогічних наук, професор
Садовий Микола Ілліч	– доктор педагогічних наук, професор
Черкасов Володимир Федорович	– доктор педагогічних наук, професор
Довга Тетяна Яківна	– кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар)

*Друкується за рішенням ученої ради
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
(протокол № 12 від 26 травня 2015 року)*

Статті подано у авторській редакції

ISBN 978-7406-57-8

© Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка, 2015.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У НАВЧАННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 371

МОНІТОРИНГ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Алла РАСТРИГІНА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Інтеграція вітчизняної вищої школи у європейську систему освіти, домінантність ціннісних орієнтирів у сучасній педагогічній теорії і практиці, актуалізують проблему ціннісно-орієнтованого самовизначення майбутніх фахівців в процесі вільного творчого навчання.

Загально визнаним є положення про те, що освіта сьогодення, у всіх її ланках, не обмежується зовнішніми цілями, вона не є соціальним тренінгом чи навчальною підготовкою до будь-якої сфери діяльності. Відійшло в історію традиційне розуміння освіти як процесу набуття знань, необхідних для виконання індивідом певної функції в соціумі.

Сучасну освітню практику пов'язують з культурологічної парадигмою, в рамках якої розвиваються принципи гуманістичної педагогіки, спрямовані на вільний творчий розвиток особистості, відроджуються традиційні цінності, на яких базується національна самосвідомість. Наразі це – самостійна форма суспільної практики, універсальний спосіб трансляції культурно-історичного досвіду, джерело становлення, саморозвитку й самовизначення особистості.

Отже, стає зрозумілим, що очікування щодо результативності оновлення змісту сучасної освіти, її вищої зокрема, підтверджуватимуться лише за умови усвідомлення принципового факту: людина не продукт, не річ, а особистість, найважливішою потребою якої є прагнення до саморегуляції, автономії і свободи. Тобто, особистісний вимір освіти потребує переосмислення як власне змісту вищезазначеного поняття, так і оновлення освітніх моделей, що спроможні забезпечити процес саморозвитку, самоактуалізації й самовизначення особистості.

Щодо поняття змісту освіти, то на відміну від навчального матеріалу (культурно-історичний досвід, відібраний й спеціальним чином структурований для трансляції), він завжди є індивідуальним для кожної особистості, наділяється особистісним сенсом й присвоюється не тільки у вигляді інформації, а й у вигляді „живого” знання, яке змінює особистісну структуру. А одним із засобів ефективного оновлення змісту освіти може стати впровадження у навчальний процес ВНЗ альтернативної освітньої моделі Liberal Arts Education, заснованої на принципах вільного самовизначення особистості, головною метою якої є виховання високоосвіченої, індивідуально неповторної особистості, здатної генерувати оригінальні та плідні для суспільства ідеї, вільно мислити та діяти згідно з принципами добра і справедливості.

Метою даної статті є моніторинг використання елементів такої моделі в навчально-виховному процесі ВНЗ через впровадження збалансованого й побудованого на засадах сучасного вітчизняного й зарубіжного досвіду проекту, що ґрунтується на органічному поєднанні навчання з науково-дослідною роботою та самостійною творчою діяльністю й дозволяють майбутньому фахівцеві бути спроможним гнучко реагувати на динамічні зміни на ринку праці.

Аналіз досліджень і публікацій. Нагальна потреба у створенні умов, які б дійсно дозволили повною мірою розкрити й реалізувати університетам, викладачам, студентам їхній інноваційний освітній та професійний потенціал, на думку В. Кременя [1], зумовлює необхідність нарешті дійсно відмовитись від існуючої в системі освіти декларативності, статичності, ізольованості від будь-яких нововведень, що залишилися нам у спадок від радянської системи й які, незважаючи на титанічні зусилля вітчизняних науковців, викладачів вишів та педагогів-практиків, до нинішнього часу практично не дозволяли інтегруватись у світові освітні процеси.

Саме про таке зауважує міністр освіти і науки С. Квіт, наголошуючи, що вже настав час відмовлятися від «невиправданого у сучасних реаліях досвіду радянської школи» й вважає за доцільне відхід від зайвої енциклопедичності у викладанні, підкреслюючи, що необхідно виховувати компетентну особистість, здатність якої переводити набуті знання в професійні компетенції на основі особистісних цінностей і вільного вибору є особливо цінною» [2].

Концепція Liberal Arts Education (вільне мистецтво навчання), яка базується на цінностях демократичного суспільства і передбачає участь студента у формуванні свого навчального плану, вибір студентом навчальних дисциплін, спеціальностей і спеціалізацій (мажор), двоступеневу систему

вищої освіти з можливістю здобуття додаткової спеціалізації (minor) або поєднання двох спеціальностей (double major), перенесення центру ваги у навчанні з аудиторної на самостійну роботу [3] є, на нашу думку, тією моделлю, що забезпечує вищезгаданий ефект.

Концепція вільного творчого навчання у всьому світі має як прихильників, так і опонентів. Сьогодні чимало університетів як США, Європи, так і України, сповідують цей принцип, та неможливо знайти бодай двох, які б однаково трактували його зміст. Але, безсумнівно, існують певні риси, спільні для більшості вищих навчальних закладів, і однією з головних поміж них є право вибору [4]. Саме це право виявляє максимальну довіру до студента, покладаючись на його уподобання й уявлення щодо майбутнього фаху й надає йому можливість розвивати власні нахили і таланти, виявляти ініціативу і самостійність у навчанні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика впровадження елементів освітньо-виховної моделі вільного творчого навчання, головним принципом якої є вільне самовизначення особистості, знайшла відображення в навчальному процесі музичного відділення мистецького факультету КДПУ імені Володимира Винниченка, науковий пошук професорсько-викладацького складу якого спрямовано на дослідження проблем фундаменталізації музично-педагогічної освіти, визначення можливостей удосконалення процесу професійної підготовки студентів у напрямках його змістовного наповнення, оновлення його змісту та використання інноваційних технологій для підготовки фахівців сучасного гатунку.

Так, на базі згаданої кафедри ведеться плідна робота щодо набуття майбутніми фахівцями здатності до вільного самовизначення й самореалізації за рахунок впровадження у навчальний процес системи заходів, форм та методів роботи, що уможливають орієнтацію студентів у світі цінностей, співвіднесення загальнолюдських й суспільних цінностей з власними, становлення і розвиток їхнього ціннісно-зорієнтованого професійного зростання.

Саме на такий результат спрямовано організацію низки інноваційних творчих і наукових проектів [5], започаткованих кафедрою протягом останніх років, зокрема, проекту «Віват магістри!». Навчальна й практична діяльність, побудована по моделі вільного творчого навчання, з одного боку, підвищує продуктивність навчання й збільшує наполегливість студента, оскільки останній самостійно обирає напрямок власного самовираження у творчій й науковій діяльності, а з іншого боку, має велике виховне значення, оскільки зобов'язує студента приймати самостійні рішення, навчає покладатися на себе, спонукає бути активним учасником, суб'єктом педагогічного процесу, автором власної самоактуалізації.

Аналізуючи результати спостереження щодо ефективності застосування моделі вільного творчого навчання, ми, перш за все, орієнтувались на такий показник розвитку особистості, як ієрархічна структура ціннісних орієнтацій студентів, оскільки ми вважаємо, що навчання в умовах орієнтованого на принципи свободи педагогічного мистецького середовища, позначається в першу чергу саме на розвитку ціннісних орієнтацій студентів, їхній ціннісній самоактуалізації.

Ціннісні орієнтації – одна з найважливіших психологічних характеристик зрілої особистості. Будучи одним з центральних особистісних утворень, вони виражають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності й у цій своїй якості визначають мотивацію її поведінки та впливають на всі сторони її самоактуалізації в діяльності. У залежності від того, на які цінності орієнтується особистість (до чого в житті прагне, що в цьому житті хоче створити чи одержати, у чому бачить особистісну цінність спілкування, своєї діяльності і т.д.), можна говорити про її соціальну, громадянську та професійну зрілість.

У кожній особистості формується своя ієрархічна система цінностей. У зв'язку з цим у процесі виявлення особливостей ціннісних орієнтацій студентів, що брали участь у згаданому проекті, як показники рівня розвитку враховувалися два основні параметри: сформованість ієрархічної структури ціннісних орієнтацій та їхній зміст, що характеризується конкретними цінностями, які входять у таку структуру.

Перший параметр особливо важливий для оцінки рівня особистісної зрілості студентів. Справа в тому, що інтеріоризація цінностей як усвідомлений процес відбувається лише за умов наявності в людини здатності виділити з безлічі явищ ті, які становлять для неї певну цінність (задовольняють її потреби й інтереси), а потім систематизувати їх залежно від умов існування, ближніх і далеких цілей свого життя, можливостей їхньої реалізації і т.д. Така здатність можлива лише за досить високого рівня особистісного розвитку, що включає певний рівень сформованості вищих психічних функцій, свідомості і соціально-психологічної зрілості.

Другий параметр, що характеризує особливості функціонування ціннісних орієнтацій, дає можливість кваліфікувати змістову сторону спрямованості особистості, що перебуває на тому чи іншому рівні розвитку. У залежності від того, які конкретні цінності входять у структуру ціннісних орієнтацій особистості, які поєднання цих цінностей і ступінь їх пріоритетності стосовно інших, можна визначити, на які життєві цілі спрямована діяльність людини.

У психолого-педагогічній літературі розрізняють дві основні групи ціннісних орієнтацій: термінальні й інструментальні. Першу групу складають цінності-цілі – переконання в тому, що якась кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути, другу – цінності-засоби – переконання в тому, що певний спосіб дій чи властивість особистості є кращими у будь-якій ситуації. Найважливішими є термінальні цінності – це основні цілі людини, вони відображають довгострокову життєву перспективу, те, що вона цінує зараз і до чого прагнучиме в майбутньому. Термінальні цінності визначають сенс життя людини, вказують, що для неї особливо важливе, значуще, вартісне. Уміння визначити свої цілі, тобто знайти самого себе, самоактуалізуватись, і своє місце в житті, – дуже важливий показник особистісної зрілості в студентському віці.

Для виявлення структури ціннісних орієнтацій студентів ми використовували шкалу цінностей М.Рокича, яка в узагальненому вигляді відображає найбільш актуальні цінності людини, що живе і працює в сучасному суспільстві. Методика дослідження включала перелік 18 основних цінностей життя: активне життя, життєва мудрість, здоров'я, цікава робота, краса природи і мистецтва, любов, матеріально забезпечене життя, наявність гарних і вірних друзів, суспільне визнання, пізнання, продуктивне життя, розвиток, розваги, свобода, незалежність і самостійність, щасливе сімейне життя, щастя інших, творчість, впевненість у собі. Кожну з них досліджуваний повинен був оцінити за 5-бальною шкалою з погляду її значущості для нього як мети життя.

Під час обробки результатів насамперед визначався ступінь сформованості ієрархічної структури ціннісних орієнтацій, тобто особливості диференціації цінностей (уміння студентів робити ціннісний вибір). Показником, що характеризує цей параметр ціннісних орієнтацій, слугувала варіативність оцінок, які використовувались студентами під час визначення значущості тієї чи іншої цінності. Якщо студент використовує всі оцінки 5-бальної шкали, можна говорити про сформованість у нього механізму диференціації цінностей. Використання в основному двох оцінок з п'яти (як правило, тільки 4 і 5) свідчить про те, що уміння диференціювати цінності знаходиться на початковій стадії формування. Якщо ж студент усі запропоновані цінності оцінює тим самим балом або узагалі не в змозі дати оцінку, то можна припустити, що диференціація в нього ще не сформувалася.

Наступним показником виступала змістовна сторона ієрархічної структури ціннісних орієнтацій студентів. Вона визначалася за величиною рангу, отриманого тією чи іншою цінністю.

Цінності, розташовані згідно з отриманим нами значенням, утворюють ієрархічну змістовну структуру ціннісних орієнтацій студентів. Природно, що цінності, які потрапили у верхню частину цієї структури, визначають провідну, основну орієнтацію студента на ті чи інші цілі діяльності, характеризують спрямованість особистості студента. Цінності, розташовані в нижній частині ієрархічної структури, також характеризують спрямованість особистості, тому що показують, які цілі не мають значення для студента. Цінності, що згрупувалися в середині ієрархічної структури, малоінформативні для визначення загальної спрямованості особистості. Для них характерна тенденція до зміни свого рангового місця в залежності від умов життя і діяльності людини, тобто вони більше, ніж інші, залежать від ситуативних впливів і лише додають певні штрихи до загальної оцінки змістовної сторони ціннісних орієнтацій особистості.

Отримані нами дані дозволили визначити ієрархічну систему основних ціннісних орієнтацій студентів-учасників проекту в порівнянні зі студентами, що навчалися за традиційною системою.

У студентів експериментальної групи максимальну оцінку і, отже, абсолютне перше місце посідає цінність "цікава робота" (середній бал 4,83). Крім неї в основну групу цінностей, що визначають головну орієнтацію студентів, входять "гарні і вірні друзі" (4,77), "здоров'я" (4,75), "щасливе сімейне життя" (4,73), "любов" (як фізична і духовна близькість з коханою людиною) (4,72) і "свобода" (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках) (4,70).

Середину ієрархічної системи займає велика група цінностей, які в очах студентів мають істотне значення, але здаються їм другорядними в порівнянні з головними цілями життя. Цю групу склали: "впевненість у собі" (4,66), "матеріальна забезпеченість" (відсутність матеріальних утруднень) (4,60), "самовдосконалення" (4,57) "пізнання" (4,54), "творчість" (4,48), "активне діяльне життя" (4,39), "продуктивне життя" (4,21), "краса" (як переживання прекрасного в природі і мистецтві) (4,18), "життєва мудрість" (4,15), "суспільне визнання" (4,11).

Остання в структурі ціннісних орієнтацій студентів проективної групи – цінність "розваги" (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) (3,70).

Середньостатистична ієрархія ціннісних орієнтацій студентів системи вільного навчання загалом аналогічна структурі цінностей студентів традиційної системи. Разом з тим, спостерігаються деякі відмінності. Так, у перших значно сильніше виражена орієнтація на такі цінності, як "свобода" (4,70 проти 3,92 у студентів контрольної групи), впевненість у собі (4,66 і 4,18 відповідно), пізнання (4,54 і 4,12), творчість (4,48 і 4,10). Імовірно, технологія організації педагогічного процесу за принципами вільного вибору більшою мірою стимулює орієнтацію студентів на цінності особистісного самовизначення, самовдосконалення, творчого самовираження й самоактуалізації.

Аналіз результатів дослідження свідчить, що студенти не однаково оцінюють запропоновані цінності. Для одних усі запропоновані цінності здаються однаково значущими, для інших мають різну важливість, що дозволяє їм диференціювати цінності, тобто виділяти ті з них, які є головними або другорядними цілями життя. Це дає підстави говорити про те, що одні студенти мають диференційовану структуру цінностей, а інші всі цінності сприймають як однаково важливі, що свідчить про відсутність у них диференційованої структури ціннісних орієнтацій.

Відповідно до досліджень К. Олпорта і М. Рокича, уміння диференціювати об'єкти є необхідною умовою формування переконань, ціннісних орієнтацій та ціннісної самоактуалізації. Під час обробки й аналізу отриманих даних виявилось, що навіть у студентів, які вміють диференціювати цінності, ця здатність виражена в різній мірі: є студенти з слабкою диференціацією, коли більшість цінностей оцінюється 4 і 5 балами, і студенти з високою диференціацією цінностей, які під час оцінювання використовують весь спектр оцінок.

Таким чином, за ступенем диференціації цінностей усі студенти розподілилися на три групи: I – студенти з досить диференційованою структурою ціннісних орієнтацій, II – студенти, у яких диференційована структура ціннісних орієнтацій лише починає формуватися, і III – студенти, у яких диференційована структура ціннісних орієнтацій ще не склалася.

Проведене нами дослідження свідчить, що в студентів в різній мірі сформоване уміння диференціювати цінності. Серед студентів групи вільного вибору порівняно більше тих, кому властива висока диференційованість структури ціннісних орієнтацій (51%). На відміну від цього, лише 38% студентів групи традиційного навчання мають достатньою мірою диференційовану структуру ціннісних орієнтацій.

Практично однаковою мірою в обстеженій вибірці студентів обох груп представлені ті, у кого диференційована структура ціннісних орієнтацій характеризується середнім рівнем сформованості (28% в експериментальній та 25% у контрольній). В цих студентів диференціація цінностей розвинута слабо, вони недостатньо готові до чіткого, усвідомленого вибору, побудови стійкої та структурованої системи особистісних цінностей, виділення різних за значущістю для себе життєвих цілей. Як правило, ці студенти здатні лише визначити певну сукупність цінностей як головних, але не можуть створити цілком диференційованої системи всіх цінностей.

Слід зазначити, що серед студентів групи вільного навчання значно менше, ніж в традиційній групі виявилось тих студентів, у кого диференційована структура ціннісних орієнтацій ще не склалася (21% проти 37%). Нерозвиненість основного механізму виділення цінностей – диференціації – перешкоджає цим студентам усвідомлено вибирати й організувати у певну структуру ті чи інші цінності людського життя. Вони поки що не усвідомили свою життєву позицію, не визначили чітко свого особистого ставлення до цінностей навколишнього світу, що дозволяє охарактеризувати рівень їх особистісної зрілості як не цілком відповідний віковому і соціальному критеріям розвитку.

Висновок. Таким чином, результати дослідження дають можливість констатувати, що розвиток механізму диференціації ціннісних орієнтацій з метою становлення ціннісно-зорієнтованого самовизначення студентів в майбутній професії інтенсивніше відбувається в умовах педагогічного процесу, побудованого у відповідності до принципів свободи вибору і самоорганізації студентів у вільному творчому навчанні. Очевидно, загальна атмосфера свободи в навчанні більшою мірою спонукає студентів до ціннісного самовираження, самовизначення й самореалізації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кремень В. Г. Почему мы бедные, если такие образованные? «Зеркало недели. Украина» №6, 20 февраля 2015.
2. Квіт С. Потрібні зміни: зміст і завдання освітніх реформ// Українська правда 27 січня 2015.
3. Беккер Д. Что такое либеральное образование и чем оно...не является // Проблемы либерального образования. Сборник статей. СПб. 2012.
4. Растригіна А.М. Ціннісні імперативи освітнього процесу сучасності// Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: 36. наук.праць –Харків: ХДПУ, 2009.– Вип.10.–С.18-22.
5. Растригіна А.М. Інноваційно-орієнтований мистецький освітній простір як основа професійного становлення майбутнього педагога-музиканта /А.М. Растригіна // Цілі і результати освітніх реформ: українсько-польський діалог:мат. Міжн.наук.-практ. конф., 15-16 травня 2013 р., м.Київ / М-во освіти і науки України, Нац. акад. пед. наук України, Вища пед.школа спілки польських вчителів (м.Варшава, Республіка Польща), Київ, ун-т Б.Грінченка; заг.ред. Огнев'юка О.В. [редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хорунжа, С.О. Сисосва, Т.Левовицький, Е.Хофман]. – К., Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2013 – С. 36-43.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Растригіна Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Кола наукових інтересів: модернізація музично-педагогічної освіти України та використання інноваційних технологій для підвищення якості підготовки майбутнього педагога-музиканта; становлення і розвиток професійно-особистісної культури фахівця-музиканта; впровадження педагогіки свободи у вітчизняний освітньо-виховний простір.

УДК 378.637.016: 78.03 (477)

РОБОТА ВЧИТЕЛЯ НАД КОНЦЕПЦІЄЮ, СЦЕНАРІЄМ І ПЛАНОМ-КОНСПЕКТОМ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Володимир ЧЕРКАСОВ (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Прийняття Закону України «Про вищу освіту» уможливило набуття системою вітчизняної вищої освіти загальноєвропейських рис із збереженням національної самобутності. За такої ситуації здійснюється розробка нових навчальних планів, спрямованих на підготовку фахівців для загальноосвітніх навчальних закладів, спроможних самостійно вирішувати питання художньо-естетичного виховання молоді, а також ефективно впливати на процес розвитку музично-творчих здібностей кожного учня.

Підготовка майбутнього фахівця до роботи в школі вимагає засвоєння необхідних знань, вмінь і навичок із різних дисциплін. Основна увага концентрується на підготовці та проведенні уроку, як основної форми організації навчально-виховного процесу. Формування методичних компетентностей у студентів відбувається в процесі роботи над концепцією, сценарієм і планом-конспектом уроку, опануванням курсу «Теорії і методики музичної освіти», а також проходженням педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах. Отже, проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих навчальних закладах мистецького спрямування на сучасному етапі розвитку суспільства є актуальною і своєчасною.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз джерел педагогічного та мистецького спрямування підтверджує, що вітчизняними та зарубіжними науковцями Е. Б. Абдуллінім, О. О. Апраксиною, Л. О. Безбородовою, І. М. Гадаловою, А. В. Козир, Л. О. Куненко, О. В. Лобовою, Л. М. Масол, О. В. Михайличенком, О. В. Ніколаєвою, О. М. Олексюк, В. Ф. Орловим, М. С. Осенневою, О. М. Отич, Г. М. Падалкою, Е. П. Печерською, І. І. Полубояриною, О. С. Ребровою, Т. Й. Рейзенкінд, О. Я. Ростовським, О. П. Рудницькою, Т. Ю. Свистельниковою, Н. А. Сегедою, Л. В. Школяр різною мірою досліджено й розкрито ті чи інші питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, їхньої готовності до роботи над концепцією, сценарієм і планом-конспектом уроку музичного мистецтва. Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження названих авторів, дає змогу усвідомити особливості та підходи до професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах мистецького спрямування на сучасному етапі розвитку музично-педагогічної освіти.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні й розробці концепції, сценарію та плану-конспекту уроку музичного мистецтва майбутніми вчителями загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Готуючись до уроку, учитель складає план-конспект. Згідно з державною програмою «Музичне мистецтво» для загальноосвітніх навчальних закладів визначається *тема уроку*. У разі, коли вчитель працює за авторською програмою, він має право запропонувати тему відповідно до розробленої та затвердженої програми. Назву теми варто формулювати коротко, одним реченням. Тема визначає й одночасно віддзеркалює основний зміст уроку. У перекладі з грецької «*tema*» означає «те, що покладено в основу». За такого підходу всі структурні компоненти уроку повинні спрямовуватися на розкриття змісту відповідної теми уроку.

Кожен урок передбачає постановку й реалізацію конкретної мети, котра містить *навчальні, розвивальні та виховні можливості*.

Навчальна мета уроку музичного мистецтва передбачає засвоєння учнями знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Навчальна мета уроку полягає в наступному:

- 1) засвоєнні музики та знань про музику;
- 2) опануванні інтонаційно-образної природи, жанрового й стильового різноманіття, особливостей музичної мови;
- 3) знайомстві з вітчизняною та зарубіжною класичною, сучасною та народною музикою;
- 4) у впливі музики на формування інтелектуально-емоційної сфери особистості;
- 5) усвідомленні взаємозв'язку музики з іншими видами мистецтв (образотворчим і хореографічним, літературою та поезією) й життям;
- 6) оволодінні практичними вміннями й навичками в різних видах музично-творчої діяльності, а саме: у галузі сприймання музики, інтерпретації музичних творів та образів, виконання, імпровізації, музично-ритмічних рухів, оволодінні основами музичної грамоти та музичною термінологією, у процесі гри на елементарних музичних інструментах, опануванні вокально-хорових навичок та навичок ансамблевого й сольного співу.

Розвивальна мета, яку ставить учитель на уроках полягає у створенні максимальних можливостей для розвитку та реалізації особистісного потенціалу вихованців у галузі музичного мистецтва. Розвивальна мета сприяє:

- розвитку інтересу до музики й занять музикою;
- розвитку емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, життєвих явищ і творів мистецтва;
- розвитку психічних процесів, як-то: музичної пам'яті, образного та асоціативного мислення, творчої яви, здібностей до співпереживання;
- розвитку музично-творчих здібностей, а саме: музичного слуху, співацького голосу, звуковисотного й метроритмічного чуття, вокально-хорових навичок та навичок гри на елементарних музичних інструментах, імпровізаційних навичок.

Виховна мета полягає у створенні необхідних умов цілеспрямованого впливу на особистість, передбачає засвоєння загальнолюдських, культурних і мистецьких цінностей, а також характеризує загальний рівень духовного розвитку особистості. Вона передбачає виховання і розвиток:

- інтелектуальної та емоційної сфер особистості;
- морально-естетичних якостей, з-поміж яких: почуття любові до Батьківщини та свого народу, любові до природи, рідного краю;
- стійкого пізнавального інтересу до музичного мистецтва, традицій українського народу й досягнень світової музичної культури;
- художніх смаків молоді;
- творчого потенціалу особистості;
- потреби в самостійному спілкуванні з музичним мистецтвом і музичній самоосвіті;
- слухацької та виконавської культури молоді.

Відповідно до змісту уроку та його тематичного спрямування відбувається конкретизація кожного підвиду мети. Так, у 1-му класі це може бути розвиток співацької постави, звукоутворення, дикції, ансамблю, чистоти інтонування мелодії. У 4-му класі відбувається поглиблення знань учнів з українського фольклору – історичних пісень і дум. На конкретному матеріалі вчитель доводить жанрову своєрідність українських народних дум, підкреслюючи їхні спільні риси та жанрові відмінності. Учні 7-го класу в процесі вивчення творчості Й.Баха поглиблюють знання про творчість композитора, закріплюють поняття «фуга», навчаються розуміти емоційно-образний зміст музичних творів, порівнювати музичні образи різних жанрів.

Стосовно визначеної мети з'ясовується необхідне для проведення уроку *обладнання*. Насамперед, це музичні інструменти, котрі використовує вчитель для проведення уроку, а також елементарні музичні інструменти для організації колективного музикування, мультимедійні засоби навчання, звуковідтворювальна техніка, підручники, збірники шкільних пісень, дидактичні матеріали, портрети композиторів, репродукції творів образотворчого мистецтва тощо.

Визначаючи сценарій проведення уроку, доцільно з'ясувати *тип уроку*. Принагідно зауважимо: узагальнення досвіду роботи вчителів та аналіз календарно-тематичного планування уроків уможливорює констатувати, що найбільш поширеним типом уроку музичного мистецтва є *комбінований урок*, до змісту якого входять певні музично-педагогічні технології. Окрім комбінованого типу трапляються уроки-введення в тему, уроки-поглиблення, заключні уроки-концерти, інтегровані уроки тощо.

Після визначення цих структурних компонентів доцільно скласти *план уроку*, і врешті-решт, *сценарій уроку*, в якому доречно окреслити основні етапи засвоєння змісту навчального матеріалу. Першим пунктом плану вважається *організаційний момент*, до якого входить *музичне привітання вчителя та учнів*, а також повідомлення вчителем теми уроку. Втім, не доцільно витратити марно час на те, щоб відмітити в журналі відсутніх учнів. Це можна зробити після закінчення уроку або в процесі самостійної роботи учнів із засвоєння музично-теоретичного матеріалу. Музичне привітання не рекомендується кожен урок змінювати. Учитель самостійно визначає необхідність переходу до іншого музичного привітання. Головна мета музичного привітання полягає в тому, щоб сконцентрувати увагу учнів і налаштувати їх на творчу роботу впродовж усього уроку.

Логічним продовженням музичного привітання може бути *розспівування класу й робота над шкільним пісенним репертуаром*. Розспівок не повинно бути більше, ніж 3–4, і кожна з них повинна містити певну мету. Натомість слушно зазначити, що після музичного привітання може бути озайомлення з новим навчальним матеріалом або повернення до пройденого. Усе залежить від теми й мети уроку, а також рівня готовності до музично-творчої діяльності учнів кожного конкретного класу.

Розробка сценарію уроку вимагає від учителя прогнозування та досягнення позитивної динаміки у використанні конкретних музично-педагогічних технологій. Слід не забувати й про *кульмінаційні моменти* кожного змістового блоку уроку і кульмінацію всього уроку, котрі зазвичай

супроводжуються активністю музично-творчої діяльності учнів у сприйманні й виконанні передбачених програмою музичних творів.

Потрібно пам'ятати й про *ключові знання* в процесі засвоєння закономірностей і тенденцій розвитку музичного мистецтва, понять, музичної термінології, засобів музичної виразності. Це уможливить якісний підхід до сприймання й відтворення музики та розкриття змісту теми уроку. А цілеспрямований підхід до *формування умінь і навичок* учнів у конкретних видах музично-творчої діяльності повинен забезпечити цілісність уроку й можливість творчого самовиявлення індивідуальних здібностей молоді.

Сценарій уроку міститься в *плані-конспекті уроку*, котрий охоплює всі структурні компоненти й відтворює концепцію уроку.

План-конспект – це заздалегідь розроблений зміст уроку відповідно до навчальної програми курсу, що уможливорює прогнозувати послідовність використання певних музично-педагогічних технологій, спрямованих на розв'язання поставленої мети, і який суттєво впливає на ефективність навчально-виховного процесу й на розвиток музично-творчих здібностей учнів.

План-конспект – це документ, який має бути затверджений методистом (для студентів під час проходження педагогічної практики) або заступником директора з навчально-виховної роботи й допомагає вчителю прогнозувати концепцію уроку. *План-конспект* засвідчує основні напрями педагогічного пошуку вчителя й уможливорює передбачення результату в різних видах музичної діяльності, спрямованої на формування музичної культури учнівської молоді.

Концепція уроку музики являє собою систему конструктивно-критичних поглядів на організацію музично-творчої діяльності вчителя й учнів, зосереджена на потребах навчання, виховання та музично-творчого розвитку молоді й зумовлена пріоритетністю ціннісних якостей особистості в галузі музичного мистецтва.

Концепція уроку музичного мистецтва висвітлює мету, завдання, зміст організації навчально-виховного процесу з музично-творчого розвитку школярів.

План-конспект уроку має бути розгорнутим або тезисним. Розгорнутий план-конспект уроку готують студенти в процесі проходження педагогічної практики і вчителі-стажисти на початку педагогічної діяльності. Тезисне викладення ходу уроку дозволяється вчителям із досвідом роботи, котрі чітко уявляють сценарій уроку й засоби реалізації концептуальних положень та запровадження основних музично-педагогічних технологій.

Підготовка сценарію уроку, а саме тієї його частини, де йдеться про вокально-хорову роботу, вимагає від учителя детального обґрунтування та описання методики роботи над шкільним пісенним репертуаром. Варто передбачити можливі виконавські складнощі та прогнозувати методику їхнього подолання. За таким же принципом учитель обґрунтовує методику сприймання та інтерпретації творів музичного мистецтва. Слушно продумати зміст питань для обговорення та прогнозувати можливі відповіді учнів. Уведення до структури уроку гри на елементарних музичних інструментах вимагає від учителя підготовки партитури з розрахунку на певний склад музичних інструментів. За такого підходу слушно дати описання методики індивідуальної роботи з кожним учнем із засвоєння певної ансамблевої партії.

При укладанні плану-конспекту уроку музичного мистецтва необхідно пам'ятати й про *зміст домашнього завдання*, спрямованого на засвоєння, закріплення та підвищення якості знань, умінь і навичок, набутих на уроці. *Домашня самостійна робота* зорганізується з урахуванням пізнавальних інтересів і потреб школярів та передбачає закріплення, поглиблення й розширення знань, умінь і навичок учнів у галузі музичного мистецтва; підготовку молоді до активного сприймання музичних творів композиторів різних жанрів і напрямів, а також народної музики; формування умінь і навичок інтерпретувати музичні твори, висловлювати своє ставлення до них; розвитку індивідуальних музично-творчих здібностей учнів у процесі їхньої активної участі в різних формах музикування.

Домашня робота не повинна займати багато часу, але має враховувати можливості дітей, заохочувати працездатних і здібних учнів до подальшого розвитку музично-творчих здібностей, а також готувати до сприймання нового музичного матеріалу. Прикладом домашнього завдання може бути вивчення мелодії і тексту пісні, завершення малюнку за результатом прослуханого музичного твору, написання оповідання під впливом прослуханої музики, створення мелодії на заданий ритм, підготовка реферату про життя й творчість композитора або виконавця тощо.

Сценарій уроку віддзеркалює рівень професійної підготовки та педагогічної майстерності кожного окремо взятого вчителя музичного мистецтва. Мається на увазі, що в роботі вчителя спостерігається захопленість або надання переваги конкретному виду музичної діяльності. Одні вчителі більше працюють над формуванням вокально-хорових навичок учнів, інші занурюються в організацію гри на елементарних музичних інструментах, а деякі із захопленням розповідають про музику, залучають до діалогу дітей, майстерно володіють музичним інструментом і багато музики пропонують у живому виконанні.

Принадно зауважимо, що навіть найдосконаліший сценарій уроку не може бути однаковою мірою запроваджений у декількох паралельних класах. Існують певні умови, котрі впливають на проведення уроку. І в кожному класі вони різні. Отже, для реалізації концепції уроку вчителю необхідно володіти гнучкістю й бути мобільним у досягненні мети і результативності уроку в різних ситуаціях та умовах. Так, наприклад, коли дитячі голоси звучать дзвінко, повно й легко, недоцільно обмежувати роботу над формуванням вокально-хорових навичок. На наступному уроці дисбаланс треба вирівняти, приділивши більше уваги ансамблевій грі або інтерпретації інтонаційно-образного змісту музичних творів. Виважений підхід уможливорює поглиблене вивчення закономірностей і тенденцій розвитку музичного мистецтва й формування естетичної культури особистості.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Зважаючи на викладене, можна зробити висновок, що сценарій уроку музичного мистецтва ґрунтується на узгодженій концепції, покладеній в основу змісту уроку, і віддзеркалює рівень професійно-педагогічної майстерності вчителя. Відповідно до сценарію розробляється план-конспект уроку, котрий містить певні структурні компоненти і є обов'язковим документом, який допомагає вчителю повною мірою реалізувати поставлену мету й досягти позитивних результатів. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні новітніх технологій розробки уроків різних типів із використанням сучасних інноваційних методів навчання, мультимедійних засобів і ефективних форм художньо-естетичного виховання молоді.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Абдуллин Э.Б., Николаева Е.В. Теория музыкального образования: Учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений / Э.Б. Абдуллин, Е.В. Николаева. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 336 с.
2. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе: Учеб. пособие для студетов пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение». – М.: Просвещение, 1983. – 224 с., нот. ил.
3. Кабалевский Д.Б. Основные принципы и методы программы по музыке для общеобразовательной школы // Программно-методические материалы. Музыка. Начальная школа. – М., 2001. С. 25–26.
4. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія / Л.М. Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
5. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія. – Навч. посібник для студентів музичних спеціальностей. – Суми: Вид-во «Наука», 2004. – 210 с.
6. Осеннева М.С., Безбородова Л.А. Методика музыкального воспитания младших школьников: Учеб. пособие для студ. нач. фак. педвузов. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 368 с.
7. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.
8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
9. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. – Київ: Либідь, 2001. – 272 с.
10. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
11. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник] / Володимир Черкасов. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Черкасов Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні, професійно-педагогічна підготовка вчителів мистецьких дисциплін, теорія і методика музичної освіти, формування естетичної культури особистості.

УДК 378.091.313:796

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ФАКУЛЬТЕТІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Анатолій ТУРЧАК, Ольга ШЕВЧЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із інструментів визначення стану готовності майбутніх вчителів фізичної культури до впровадження інтерактивних методів, який існує у масовій педагогічній практиці навчання, стало анкетування студентів для виявлення таких параметрів:

- розуміння сутності інтерактивної технології та встановлення множини інтерактивних методів, які вивчалися на академічних заняттях;
- визначення сукупності інтерактивних методів, які застосовувалися викладачами фахових та психолого-педагогічних дисциплін;
- дослідження готовності випускників факультету фізичного виховання до використання певних інтерактивних методів під час навчання та у перспективі в майбутній професійній діяльності;
- визначення сукупності інтерактивних методів, які вже використовувалися при проведенні занять;

- визначення сукупності інтерактивних методів, які не підходять до використання на уроках фізичної культури;
- самооцінка готовності випускників факультетів фізичного виховання до застосування інтерактивних технологій та чинників, які вплинули на неї.

Копія екрану з початкової сторінки анкети поданої в Інтернеті (рис.1).

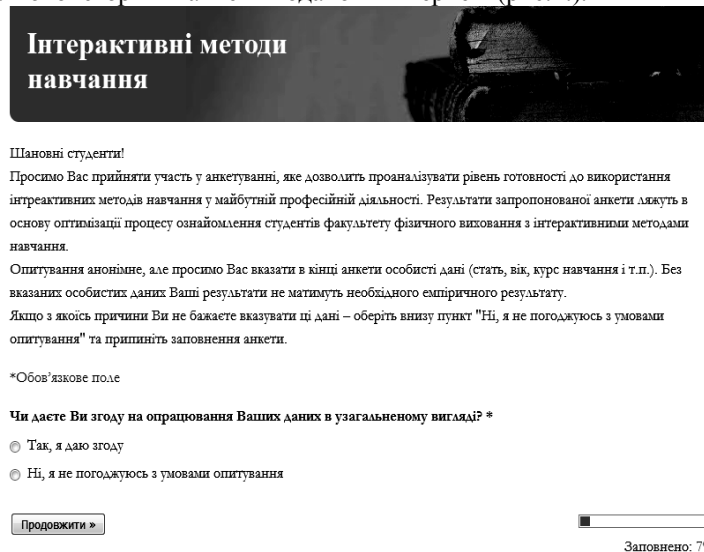

Рисунок 1. Початкова сторінка анкети «Інтерактивні методи навчання»

Проаналізуємо зведені дані анкети. Всього пройшли анкетування 120 осіб, з них 90 (75%) студентів факультету фізичного виховання, 22 особи випускники цього ж факультету та 8 осіб обрали варіант «Інше» (рис. 2.).

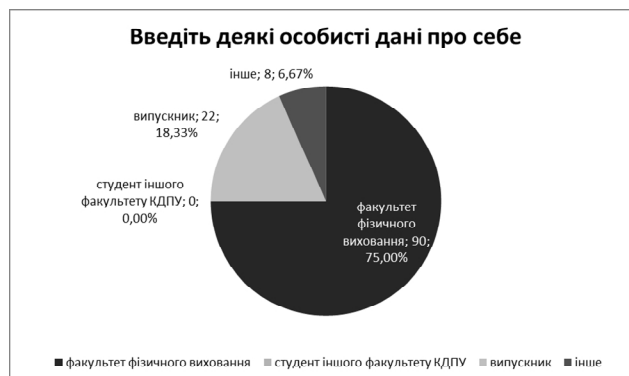

Рисунок 2. Розподіл анкетованих в залежності від факультету

Більшість з опитаних студентів – 100 (85%) осіб вірно розуміють суть поняття інтерактивні методи та визначають їх як форму співпраці між учнем і вчителем, при якій учні активно взаємодіють із вчителем та іншими респондентами (рис. 3).

Інтерактивні методи - це форма взаємодії між учнем і вчителем, при якій

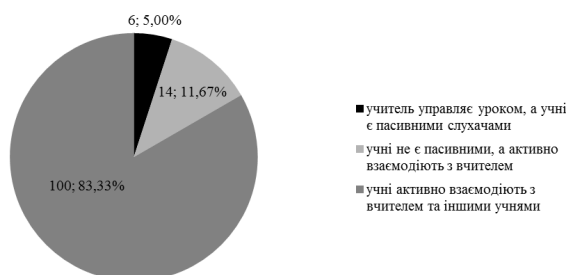

Рисунок 3. Визначення розуміння суті інтерактивних методів

На відповідь анкети про інтерактивні методи, які вивчались під час навчання в університеті було обрано 15 методів із 22 запропонованих в анкеті, але 5 з 15 обраних методів, обрали лише 1 раз – це такі інтерактивні методи: «Анкета “5 з 25”», «Два - чотири - всі разом», «Методи ПІРЕС», «Навчаючи –

учусь», «Снігова куля». Методи, обрані менше 10 разів ми відкинули. З 10 методів, які залишилися, ми побудували рейтинг інтерактивних методів, які вивчалися на парах протягом навчання в університеті (рис. 4). Значення рейтингу – це відношення кількості осіб, що обрали цей метод в анкеті, до загальної кількості анкетованих. Наприклад, дискусія має найвищий рейтинг 91,7% – це означає, що 110 осіб із 120 відмітили, що вивчали цей метод на академічних заняттях в університеті.

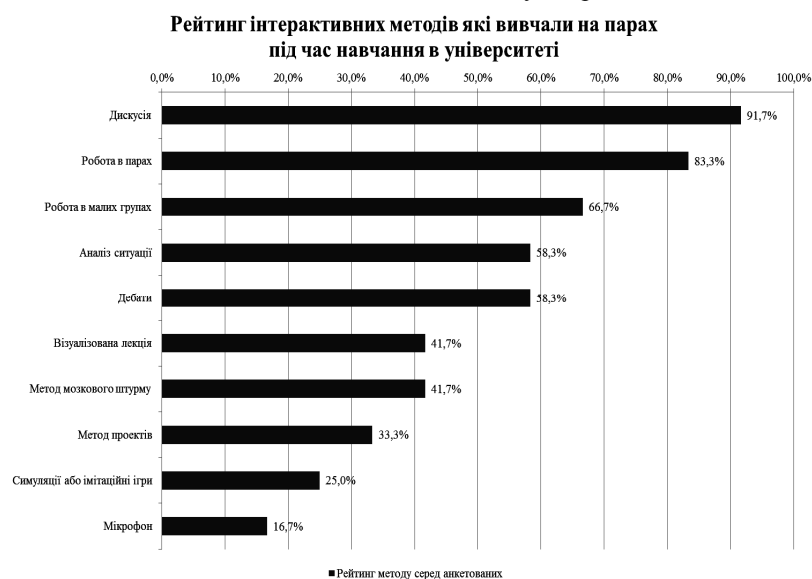

Рисунок 4. Рейтинг інтерактивних методів, які вивчалися на парах

У наступному блоці анкети ми визначали, які методи застосовували викладачі фахових та не фахових дисциплін (психологія, педагогіка, соціологія і т.п.). Викладачами фахових дисциплін використано 14 інтерактивних методів, з них відкинемо 4 методи («Анкета “5 з 25”», «Методи ПРЕС», «Мікрофон», «Снігова куля») обрані менше, ніж 10 раз. З 10 методів, які залишилися, ми побудували рейтинг інтерактивних методів, які застосовували викладачі на фахових академічних заняттях (рис. 5).

Рисунок 5. Рейтинг інтерактивних методів, які використовувались на фахових парах

На не фахових академічних заняттях (соціологія, історія, інформатика і т.п.) викладачами використовувались 19 інтерактивних методів, з них відкинемо 5 методів («Акваріум», «Анкета “5 з 25”», «Карусель», «Килимок ідей», «Симуляції або імітаційні ігри»), які обирались менше 1 разу. З 14 методів, що залишилися, ми побудували рейтинг інтерактивних методів, які застосовували викладачі на не фахових (соціологія, історія, інформатика і т.п.) заняттях (рис. 6).

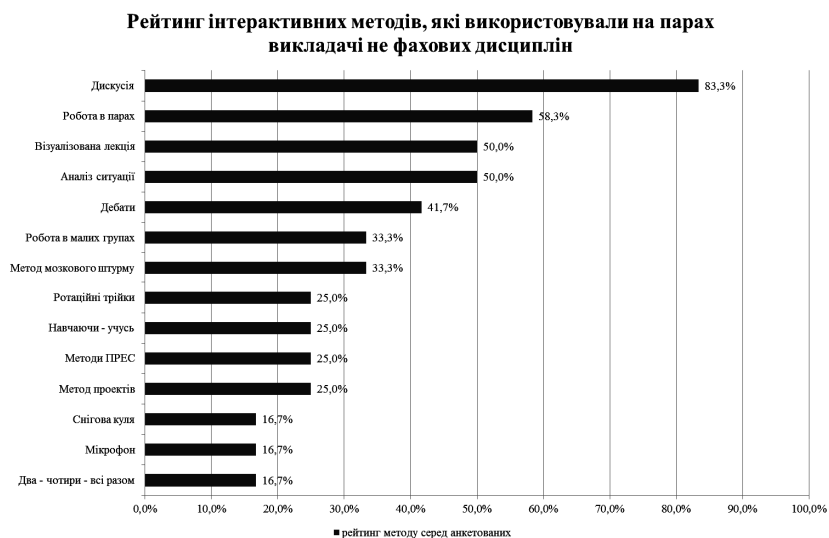

Рисунок 6. Рейтинг інтерактивних методів, які використовувались на не фахових парах

Наступний блок запитань анкети передбачав визначення переліку інтерактивних методів, які застосовувались чи плануються застосовуватись під час занять, а також самоаналіз готовності до використання інтерактивних методів на уроках фізичної культури.

Рейтинг методів, які анкетовані готові застосувати без попередньої підготовки, якби їм нині довелося проводити урок фізичної культури з улюбленої ними теми, показано на рисунку 7. Всього було відзначено 22 методи, менше 10 разів обрали такі 5 методи: «Ажурна пилка», «Анкета “5 з 25”», «Карусель», «Методи ПРЕС», «Оксфордські дебати».

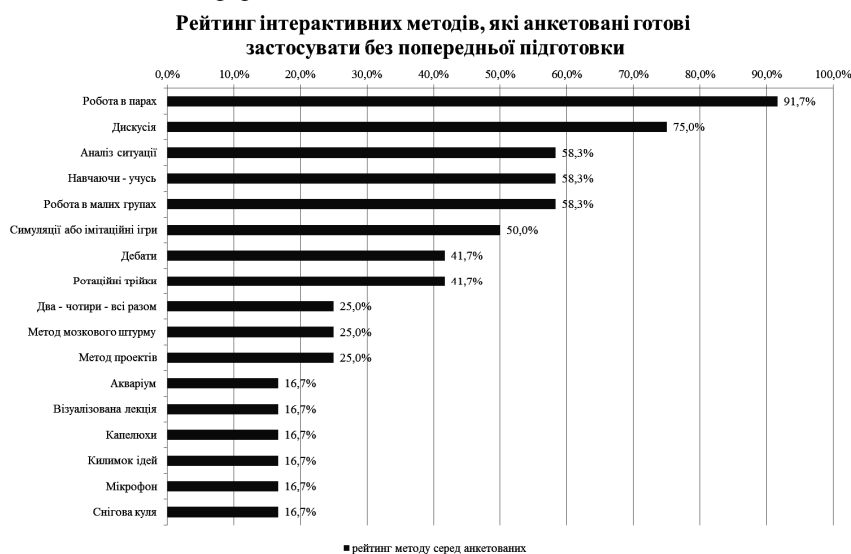

Рисунок 7. Рейтинг інтерактивних методів, які анкетовані готові застосувати без попередньої підготовки

Наступне запитання анкети було таким: «Які інтерактивні методи навчання Ви плануєте використовувати у майбутній професійній діяльності?». Рейтинг методів, які анкетовані планують використовувати у майбутньому, показано на рисунку 8. Всього було обрано 22 методи, менше 10 разів обрали такі 5 методів: «Ажурна пилка», «Анкета “5 з 25”», «Карусель», «Методи ПРЕС», «Оксфордські дебати».

При відповіді на запитання: «Які інтерактивні методи навчання Ви вже використовували під час уроків чи тренувального процесу?» було обрано 14 методів. Ми відкинули 4 методи, які були обрані менше, ніж по 10 разів. Рейтинг методів, які залишились показано на рисунку 9.

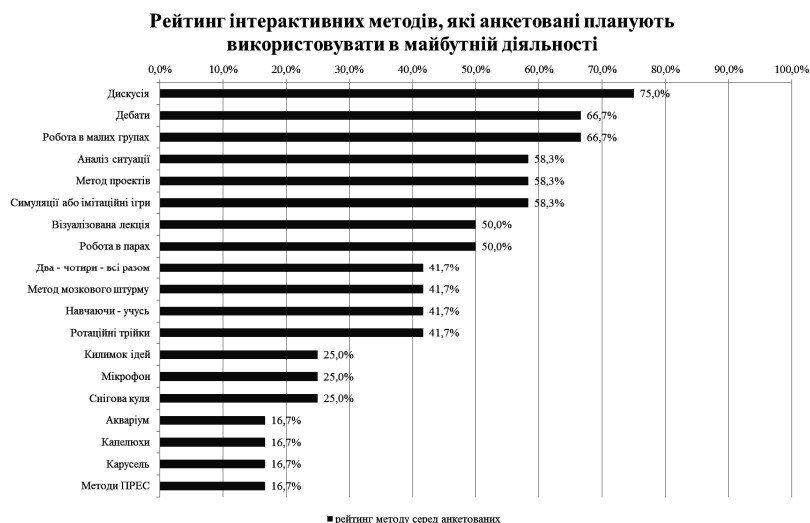

Рисунок 8. Рейтинг інтерактивних методів, які анкетовані планують використовувати у майбутній професійній діяльності

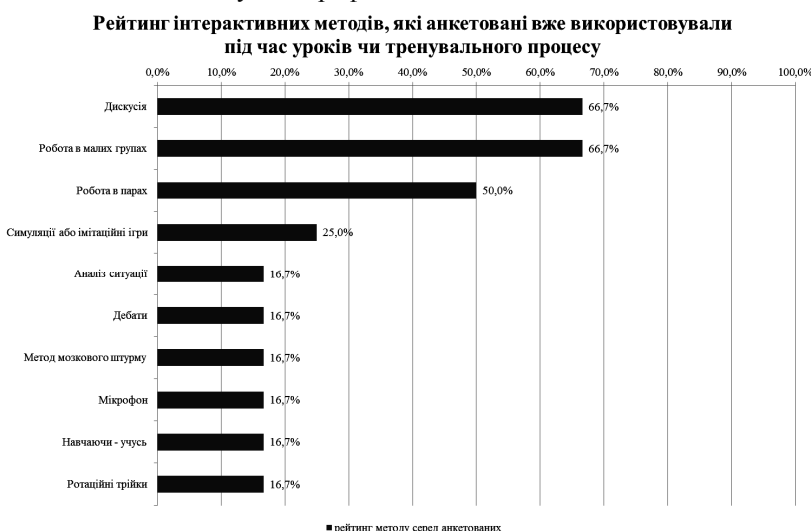

Рисунок 9. Рейтинг інтерактивних методів, які анкетовані використовували під час уроків чи тренувального процесу

Наступне запитання призначене для визначення за допомогою самооцінки готовності до використання інтерактивних методів у майбутній професійній діяльності. Як бачимо (рис. 10), абсолютно готовими до використання інтерактиву вважають себе 20 осіб (16,67%), скоріше готовими – 84 особи (70,00%), скоріше не готовими – 16 осіб (13,33%) і зовсім не готовим не вважає себе жоден з опитаних.

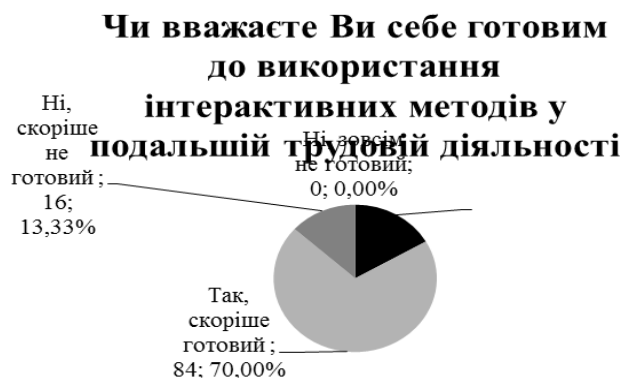

Рисунок 10. Самооцінка опитаних респондентів відносно готовності їх до використання інтерактивних методів у подальшій трудовій діяльності

Після цього питання в анкеті було реалізовано розгалуження. В залежності від обраної відповіді, анкетовані спрямовувались до різних запитань. Тим особам, які обрали варіанти відповідей «Так, абсолютно готовий» або «Так, скоріше готовий» запропоновано за шкалою: «Вплив відсутній, вплив майже відсутній, вплив середній, вплив більш ніж середній, значний вплив» оцінити вплив різних характеристик на вказаний ними рівень готовності.

До характеристик, вплив яких потрібно оцінити, ми включили такі:

- підготовка, отримана на академічних заняттях з гуманітарних та фахових дисциплін;
- використання інтерактивних методів викладачами на фахових дисциплінах;
- використання інтерактивних методів викладачами на інших дисциплінах;
- самоосвіта, самопідготовка;
- інша причина.

Для подання результатів у вигляді діаграм нами обрано об'ємні діаграми. Результати опитаних, які обрали варіант відповіді «Так, абсолютно готовий» подано на рис. 11, а відповідь «Так, скоріше готовий» – на рис. 12.

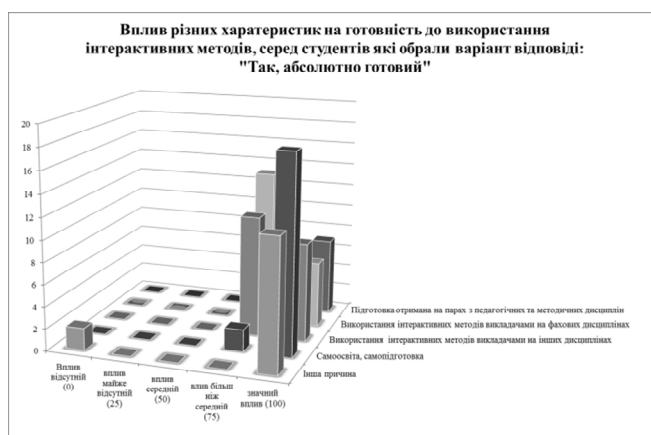

Рисунок 11. Вплив різних характеристик на готовність респондентів до використання інтерактивних методів (відповідь «Так, абсолютно готовий»).

Особам, які в анкеті щодо готовності до використання інтерактивних методів обирали відповіді «Ні, скоріше не готовий» або «Ні, зовсім не готовий» було запропоновано визначити вплив різних характеристик на причину їхньої неготовності. Серед них такі варіанти:

- недостатні знання про інтерактивні методи;
- недостатні знання про методика застосування інтерактивних методів;
- відсутність досвіду використання інтерактивних методів;
- складність використання інтерактивних методів (підходять тільки для методистів та новаторів);
- інша причина.

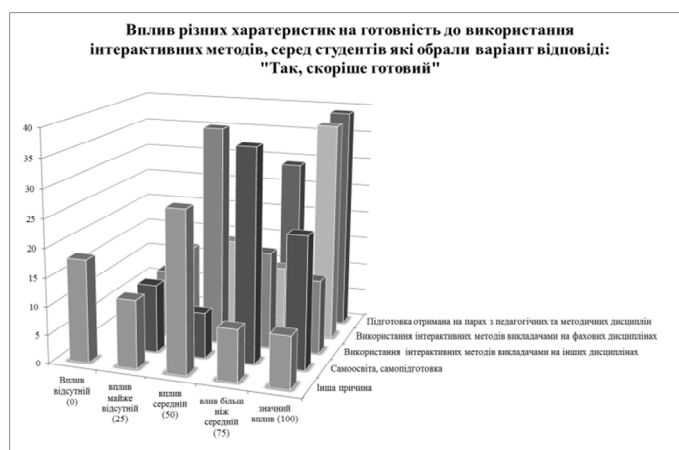

Рисунок 12. Вплив різних характеристик на готовність респондентів до використання інтерактивних методів (відповідь «Так, скоріше готовий»)

Причини неготовності для опитаних, які обрали варіант відповіді «Ні, скоріше не готовий», показано на рис. 13. Зауважимо, що варіант відповіді «Ні, зовсім не готовий» не обрав жоден із досліджуваних.

Рисунок 13. Вплив різних характеристик на неготовність опитуваних до використання інтерактивних методів (відповідь «Ні, скоріше не готовий»)

Висновки. На основі результатів анкетування ми визначили деякі аспекти підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до застосування інтерактивних методів навчання на факультеті фізичного виховання КДПУ імені Володимира Винниченка. У процесі аналізу анкет та змісту підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до застосування інтерактивних методів навчання нами встановлено наступне.

На факультеті фізичного виховання КДПУ імені Володимира Винниченка в основному дотримуються виділених нами педагогічних умов, необхідних для успішного формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до застосування інтерактивних методів навчання:

- поетапне здійснення підготовки студентів на основі взаємозв'язку теорії і практики, інтеграції професійно-орієнтованих дисциплін, диференційованого підходу до вибору методів педагогічного впливу відповідно до рівня професійної готовності майбутніх фахівців;
- застосування особистісно-орієнтованих та інтерактивних методів і форм навчання студентів;
- забезпечення різномірного змісту навчальних і практичних завдань, відповідно до набутих знань та умінь майбутніх учителів фізичної культури;
- проведення фахової діагностики та відповідного коригування процесу професійно-педагогічної підготовки випускників на всіх його етапах;
- активізація самостійної роботи студентів з використанням комплексно-диференційованих програм;
- налаштування майбутніх педагогів на саморозвиток, самовдосконалення, творчу самореалізацію.

Цілісність і наступність формування готовності майбутніх вчителів до використання інтерактивних методів протягом усього терміну навчання забезпечується включенням у навчальні програми відповідних дисциплін тем та запитань, присвячених інтерактивним технологіям. Причому включення відбувається у всі види роботи студента: аудиторна, самостійна, проходження поточного та підсумкового контролю.

Щодо другої педагогічної умови, то в результаті анкетування нами встановлено, що інтерактивні методи та технології при підготовці вчителів застосовують викладачі фахових і не фахових дисциплін в однаковій мірі. Також встановлено, що інтерактивні методи активно застосовуються викладачами протягом всього терміну навчання.

Проаналізовані нами матеріали проходження педагогічних практик вказують на достатній рівень використання інтерактивних методів під час педагогічної практики. Про те ж саме свідчать результати анкетування, в якому опитані студенти вказують, що використовували інтерактивні методи під час проведення уроків фізичної культури чи навчально-тренувальних занять. І хоча кількість використаних методів дещо менша, ніж кількість усіх, які студенти вивчали, ми вважаємо таку ситуацію прийнятною, особливо зважаючи на те, що кількість методів, які респонденти планують використати у майбутній професійній діяльності значно більша.

Найбільш проблемною для реалізації є четверта педагогічна умова, яка передбачає формування інформаційного освітнього середовища для впровадження інформаційних технологій в освіту на всіх її рівнях. Розглядаючи таку умову в контексті нашого дослідження, ми вирішили розв'язати дану проблему, класифікувавши існуючі інтерактивні технології та методи, і на базі цієї класифікації створити онлайн-довідник «Інтерактивні методи навчання». Також нами передбачено впровадження створеного довідника у навчальний процес під час вивчення дисципліни «Новітні технології у ФВ».

Отже, в результаті проведеного аналізу нами визначено дії, які сприятимуть підвищенню готовності майбутніх вчителів фізичної культури до використання інтерактивних методів навчання:

з боку адміністрації ВНЗ:

- більше уваги приділяти заходам, що безпосередньо впливають на підготовку майбутніх вчителів, наприклад, проведення зустрічей із вчителями-інноваторами, створення центрів інноваційного навчання, конкурсів педагогічної майстерності студентів тощо;

- у планових документах виділити чітку спрямованість на розвиток у випускників факультетів фізичного виховання відповідних якостей;

- заохочувати викладачів фундаментальних та фахових дисциплін застосовувати інтерактивні методи навчання на своїх заняттях, що сприятиме професійному становленню майбутніх вчителів як інноваційних педагогів;

з боку навчально-педагогічного складу кафедр:

- забезпечити у межах відповідних дисциплін знання теоретичних основ застосування інноваційних технологій, уміння творчо використовувати їхні основні елементи, чим надати можливість майбутньому вчителю реалізувати сучасні завдання освіти, розвитку і виховання школярів;

- під час викладання дисциплін та педагогічних практик більше уваги приділяти набуттю випускниками факультетів фізичного виховання методичних і практичних умінь і навичок проведення занять;

- використовувати інтерактивні технології та методи при викладанні власних дисциплін;

- переорієнтувати тематику курсових, дипломних і магістерських робіт, а також виконання навчально-методичних задач, творчих завдань на вивчення сучасних освітніх технологій;

- забезпечити створення освітнього середовища, спрямованого на формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до використання інтерактивних методів навчання у професійній діяльності.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Турчак Анатолій Леонідович – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, декан факультету фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: фізичне виховання учнівської та студентської молоді, професійна підготовка вчителя фізичної культури.

Шевченко Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка вчителя фізичної культури.

УДК 378.14-057.87:74

**НАУКОВО – МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ФАХОВИМ ДИСЦИПЛІНАМ
НА ХУДОЖНЬО – ГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ**

Надія ШИЛОВЦЕВА, Світлана ІНОЗЕМЦЕВА (Харків, Україна)

Постановка проблеми. Одним з найважливіших завдань реформування вищої освіти в Україні є забезпечення її якості. Законом «Про вищу освіту» передбачена система забезпечення якості вищої освіти. Якість освіти забезпечується наявністю необхідних ресурсів для організації освітнього процесу. Вчені зазначають, що серед чинників, які забезпечують якість освіти, вагомим місцем посідає навчально-методичне забезпечення процесу навчання.

Сучасна технологія навчання та оцінювання знань студентів полягає у переорієнтації їх із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану організацію самоосвіти. Самостійна робота студентів художньо-графічного факультету регламентується навчальним планом галузі знань «Мистецтво» з кожної дисципліни, де визначено співвідношення обсягів аудиторного часу, індивідуальної та самостійної роботи студентів з певних дисциплін. Відповідно до цього співвідношення аудиторного та поза аудиторного навчання, надзвичайно актуальним є залучення методичних розробок, посібників до організації навчального процесу. Сьогодні пріоритет надається самостійній роботі студентів, саме цим обумовлена необхідність методичних розробок з професійно орієнтованих дисциплін [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання науково-методичного забезпечення навчального процесу у вищій школі стало предметом вивчення у низці публікацій останніх років. Це питання висвітлюється в публікаціях Балюбаша Я.Я., Рудницької О.П.

Проте конкретній проблемі науково-методичного забезпечення процесу навчання фаховим дисциплінам на художньо-графічних факультетах не приділяється належної уваги, що обумовило звернення до зазначеної теми.

Мета написання статті – проаналізувати стан науково-методичного забезпечення процесу навчання фаховим дисциплінам на художньо-графічному факультеті, визначити роль та можливості науково-методичного забезпечення навчального процесу підвищувати якість освіти, виявити проблеми у цьому напрямі та шляхи їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. На художньо-графічному факультеті науково-методичне забезпечення навчального процесу здійснюється викладачами трьох випускаючих кафедр. Проблема методичного забезпечення на факультеті стоїть у центрі уваги колективу. Вона постійно розглядається на кожному засіданні Ради факультету, засіданнях кафедр, а також у контексті роботи методичного семінару «Методика та практика викладання мистецьких дисциплін на факультеті». В межах семінару аналізуються питання, що пов'язані з методикою викладання фахових дисциплін, їх міжпредметні зв'язки.

На кафедрах розробляються науково-методичні комплекси. Вони складаються із робочих програм, планів практичних занять, рекомендованої навчальної, вузькоспеціалізованої літератури (каталоги, альбоми робіт видатних художників та дизайнерів), наукової, методичної літератури та переліку інтернет - ресурсів, питань для підсумкового контролю, тестів тощо.

На кафедрі **образотворчого мистецтва** викладаються такі фундаментальні дисципліни як «Малюнок», «Живопис», «Композиція», «Історія мистецтв». Навчально-методичним забезпеченням цих дисциплін є рекомендації, теоретико-методичні розробки викладачів до професійно-орієнтованих дисциплін та кращі студентські роботи, що знаходяться у методичному фонді факультету й дипломні проекти випускників.

Наприклад, виконання студентом I курсу такого завдання як «Малювання натюрморту із геометричних предметів у лінійно-повітряній перспективі» вимагає не тільки пояснення щодо розташування та побудови предметів, а й наочного супроводу цієї задачі. На основі методичних розробок викладач пояснює композиційні схеми, показує взаємозв'язок головних і другорядних предметів у постановці натюрморту, вказує напрямки головних ліній тощо. Також залучається методичний фонд із кращих студентських робіт.

Кожна дисципліна образотворчого напрямку, кожен модуль і завдання підкріплені відповідними студентськими роботами з методичного фонду кафедри. Цей фонд грає своєрідну роль музею, коли можна переглянути або скопіювати необхідну техніку, передачі форми предмету. Вивчення та копіювання подібних взірців стимулює художньо-професійний розвиток студентів.

Кафедра постійно поновлює свій фонд експонатами. Гіпсові зліпки геометричних форм, обрубков, напівфігур необхідні для навчання основ рисунку та живопису.

Теоретичні дисципліни «Історія мистецтва» та «Історія костюму» також забезпечені наочними посібниками на кожну лекцію.

Кафедра **дизайну** здійснює навчальний процес за трьома напрямками: дизайн реклами, дизайн середовища, моделювання та оздоблення одягу. Спеціалізація «дизайнер-модельєр» спрямована на підготовку майбутніх фахівців у галузі дизайну одягу. Студенти опановують професійно-орієнтовані дисципліни, зокрема матеріалознавство, конструювання та моделювання, технологія виготовлення одягу тощо. Студенти спеціалізації «Дизайн реклами», «Дизайн середовища» навчаються основам графічного дизайну, макетування, аксонометричного проектування, практичному втіленню ескізів у реальному просторовому середовищі (інтер'єрі).

Студенти спеціалізації «Дизайн реклами» навчаються основам графічного дизайну, макетування, проектуванню та їх практичному втіленню. Лише за допомогою самостійних вправ у графічних програмах студент може відчувати особливості комп'ютерної графіки та варіації її застосування [1; 4].

Кафедра залучає методичні розробки не лише в навчальному процесі, а й при підготовці студентів до конкурсів, олімпіад, творчих виставок та семінарів. До кожної дисципліни розроблені відповідні методичні рекомендації. Зокрема, дисципліна «Методика та практика дизайн-проекту» базується на знаннях основних понять, категорій проектної діяльності, знань у галузі дизайну, принципів формоутворення в дизайні. Методичний матеріал спрямований на забезпечення студентів теоретичними знаннями. Це збагачує їх професійне вміння та навички, допомагає ретельніше виконувати практичні вправи з графічних робіт та проектної графіки. Методичні розробки показують варіанти виконання проектів у пошуках художньо-стилістичного та кольорово-фактурного рішення об'єктів, що проектується.

За подібним принципом будується вивчення предмету «Технологія виготовлення одягу». Метою навчальної дисципліни є надання студентам знань із сучасних методів виготовлення одягу на базі промислової та індивідуальної технології і методів проектування технологічних процесів організації виробництва та праці.

Вивчення дисципліни супроводжується посібниками, журналами мод, наприклад «Колізіони», «Ательє», де надається повна інформація з останніх показів мод, творчих планів кутюр'є, новітніх технологій у виробництві тканин та виготовленні одягу, прогресивних методів конструювання. У методичному фонді кафедри використовуються диски з показами колекцій видатних дизайнерів, конкурсів молодих дизайнерів, зокрема, за участю наших студентів.

До вивчення курсу «Технологія виготовлення одягу» залучаються наочні посібники, таблиці з поетапною обробкою вузлів, інструкційно-технологічні карти, зразки деталей одягу. Кінцевою роботою студента з цієї дисципліни є створення колекції сучасного одягу. Більшість цих колекцій є учасниками обласних, всеукраїнських та міжнародних конкурсів модельєрів.

Методичний посібник з дисципліни «Типографіка» містить матеріал з теорії становлення та розвитку шрифтових гарнітур. На нього спираються студенти при підготовці до практичних занять та виконання конкурсних робіт.

Результати організації методичної роботи зі студентами на кафедрі дизайну ми можемо прослідкувати в участі студентів у виставках, форумах, конференціях та дефіле.

Кафедра **Українського декоративно-прикладного мистецтва та графіки** спеціалізується на викладанні основ декоративно-прикладного мистецтва. Відновлення та збереження місцевих традицій народних художніх ремесел зараз є актуальним питанням. На чільному місці повинні стояти такі засади як відродження національних традицій, оволодіння художніми техніками, вивчення народних ремесел. Методичне забезпечення кожної дисципліни прикладного спрямування розкриває технологію їх виконання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Предмети «Батик» та «Український розпис» знайомлять студентів із прийомами розпису тканини, виготовлення писанок та петриківського розпису. Таблиці у методичних посібниках подають весь процес виконання. Різноманітні художні прийоми дозволяють студентам створювати авторські композиції, реалізувати свій творчий потенціал.

Українська витинанка посідає особливе місце у народному мистецтві України. Цей різновид народного мистецтва набув широко розповсюдження завдяки простоті виготовлення. Навчально-методичний посібник з «Витинанки» не лише знайомить з її історичними витоками, а й розкриває методику ведення роботи.

Цікавою для студентів є техніка флористики, яку вивчають на дисципліні «Художня аплікація». Це різновид творчості з використанням сухих квітів, листя, насіння рослин та інших природних матеріалів. Поетапний принцип виконання цієї технології наочно представлено у методичних посібниках з цієї дисципліни.

Однією з форм методичного забезпечення кафедри є кращі дипломні роботи, які розкривають етапи творчої роботи випускників. Це стимулює майбутніх дипломантів до самостійності та креативності у виконанні свого проекту.

Дисципліна «Шкільний курс образотворчого мистецтва та методика його викладання» містить посібники, відео-уроки, кращі приклади робіт студентів із даної теми. Це дозволяє ближче ознайомитися з метою та завданнями образотворчого мистецтва як навчального предмета, розкрити принципи побудови уроків з урахуванням різних вікових категорій дітей, визначити типи уроків та їх місце у шкільній програмі.

Сьогодні школа потребує фахівця, який буде працювати в інформаційному суспільстві. Він повинен володіти усіма формами культурно-інформаційного обміну. Тому наші студенти у процесі навчання користуються такими інформаційними ресурсами, як:

- сайти державних установ, які розкривають тенденції розвитку художньої освіти;
- ресурси певних установ культури і мистецтва – сайти художніх музеїв і міських галерей;
- ресурси, які включають арт-новини і пресу в галузі культури та мистецтва;
- ресурси, що охоплюють певні жанри і види мистецтв (сайти з образотворчого, декоративно-прикладного мистецтв, дизайну, портфоліо тощо).

Аналіз його стану на художньо-графічному факультеті виявив низку проблем, а саме:

- недостатній рівень комп'ютеризації навчального процесу та використання інноваційних навчальних технологій;
- відставання науково-методичного забезпечення самостійної роботи студентів;
- недостатньо уваги приділяється проблемам професіоналізації знань, що потребує насичення змісту навчання інформацією;
- поліпшення організаційної роботи з підготовки методичної інформації, наочних матеріалів і формування пізнавального інтересу студента до всього, що пов'язане з його майбутньою професійною діяльністю.

Висновки. Таким чином, здійснений нами аналіз зазначеної проблеми дозволяє наголосити на тому, що важливим чинником підвищення якості навчання є поліпшення навчально-методичного

забезпечення освітнього процесу. Для подальшої роботи викладачів факультету в контексті удосконалення методичного забезпечення навчального процесу необхідно:

- більше уваги приділяти проблемам професіоналізації знань;
- створювати студентам необхідні умови для виявлення їх творчих можливостей. На факультеті такими умовами можна вважати участь студентів у виставках різних рівнів, дизайн-форумах, розробці проектів з подальшим реальним їх застосуванням, а також отримання грантів;
- стимулювати творче ставлення самих викладачів до викладання свого предмету і власним професіоналізмом напрацьовувати особистий авторитет серед студентів;
- в подальшому проводити організаційну роботу з підготовки методичної інформації, матеріалів та наочності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Близнюк М. Нові інформаційні технології в мистецькій і дизайнерській освіті (на прикладі Косовського коледжу прикладного та декоративного мистецтва ім. В.І. Касіяна) // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць. – Львів: Світ, 2000. – Вип. 5. – С. 405-414.
2. Державна національна програма «Освіта». Україна XXI століття. – К.: Райдуга, 1994.
3. Основи викладання мистецьких дисциплін / За загальною ред. О.П. Рудницької. – К., 1998
4. Трубочанінова Т.Л. До питання запровадження інформаційних технологій у навчальний процес на художньо-графічних факультетах // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць №10. – Художньо-педагогічна освіта XXI ст.: теорія, методи, технології. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 270-278.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Шиловцева Надія Василівна – кандидат економічних наук, професор кафедри економіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Іноземцева Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри УДПМ та графіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

УДК 371.1.001.76:51

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ЯК ПЕРЕДУМОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ

Віталій АЧКАН (Бердянськ, Україна)

Постановка проблеми. В умовах європейської інтеграції важливого значення набуває модернізація вищої освіти, її спрямованість на формування особистості, здатної до сприйняття змін упродовж життя, яка може застосовувати набуті знання в практичній діяльності. Життєвий цикл сучасних технологій стає меншим, ніж термін професійної діяльності фахівця. Інтенсивні інноваційні процеси в сучасній освіті створили велику кількість різноманітних і часто розрізнених ініціатив, спрямованих на вдосконалення навчально-виховного процесу. При цьому працівники освіти, впроваджуючи новітні програми, моделі, технології, часто додають їх до вже діючих у школі без належного наукового аналізу, що в багатьох випадках знижує ефективність інновацій. За цих умов домінуючим стає формування здатності вчителя на основі відповідної фундаментальної освіти перебудовувати систему власної педагогічної діяльності з урахуванням соціально значущих цілей та нормативних обмежень, аналізувати, створювати та впроваджувати інновації у педагогічній діяльності.

Математика і математична освіта в сучасних умовах відіграють особливу роль у формуванні компетентної особистості, здатної до самовдосконалення та самоосвіти протягом життя. Формувати таку особистість може лише компетентний учитель математики, націлений на вдосконалення навчального процесу, озброєний знаннями широкого спектру сучасних педагогічних технологій, умінням обирати найбільш ефективні з них, враховуючи особливості учнів класу та власні можливості, вносити науково обґрунтовані зміни до трансляційної основи технології. З огляду на це, важливою проблемою є розробка теоретичних основ створення педагогічних інновацій та системне здійснення вчителем математики інноваційної педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам педагогічної діяльності присвячені праці відомих дослідників: І. А. Зязюна, І. А. Зимньої, С. Д. Максименка, Ф. Н. Гоноволіна, А. Ф. Линенко, І. П. Підласого, В. А. Крутецького, А. К. Маркової, А. В. Новікова, Т. Д. Щербан та ін. У цих роботах з'ясована сутність педагогічної діяльності, розроблені уявлення про структуру педагогічної діяльності, педагогічні здібності і професійно значущі якості вчителя, розвиток і формування яких забезпечує становлення фахівця у сфері педагогічної праці.

Протягом останнього десятиріччя активізувались дослідження з педагогічної інноватики. Зокрема, достатньо розвинута загальна теорія інноваційної діяльності, що визначає її соціальні та філософські аспекти (Ю. Вооглайд, А. І. Пригожин, А. Райер, Е. Роджерс та ін.). Інноваційна діяльність у контексті

підготовки фахівців у вищій школі була предметом дослідження М. В. Артюшиної, Л. В. Буркової, В. М. Олексенко, О. П. Соснюка та ін. Різні аспекти інноваційної педагогічної діяльності розглянуті у роботах Ю. О. Будас, Н. В. Василенко, Л. М. Ващенко, І. В. Гавриш, Л. І. Даниленко, Н. І. Клокар, О. В. Попової, Л. С. Подимової, О. Л. Шапран та ін. Водночас інноваційна педагогічна діяльність майбутніх вчителів у переважній більшості досліджень розглядається без урахування їхньої предметної специфіки. Зокрема, питанню здійснення інноваційної педагогічної діяльності вчителями-предметниками присвячені дослідження О. А. Гончарової [7] (вчителя іноземної мови), К. В. Завалко [11] (вчителі музики), Н. В. Зарічанської (вчителі філологічних дисциплін).

Але, незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямі, й нині відсутні єдині підходи до визначення поняття “інноваційна педагогічна діяльність”, не визначеним залишається поняття інноваційна педагогічна діяльність вчителя математики та передумови її ефективного здійснення.

Мета написання статті. Проаналізувати погляди вітчизняних та іноземних науковців на поняття “інноваційна педагогічна діяльність”, з’ясувати сутність поняття “інноваційна педагогічна діяльність вчителя математики” та передумови її ефективного здійснення.

Виклад основного матеріалу. Термін “діяльність” у життєвій практиці тлумачиться як практична активність людини. Підтвердження цьому знаходимо у психолого-педагогічному словнику: “активна взаємодія з оточуючою дійсністю, у ході якої жива істота виступає як суб’єкт, що цілеспрямовано впливає на об’єкт і задовольняє таким чином свої потреби.” [16:169]

У педагогіці існує чимало трактування поняття “педагогічна діяльність” та її структури. Зокрема, у словнику професійної освіти [17:234] педагогічна діяльність визначається як комплекс педагогічних дій. До її складових автори відносять конструктивну (усвідомлення перспектив своєї роботи, творче перероблення навчального матеріалу, проектування діяльності учнів), організаторську (організація учнівської та своєї діяльності), комунікативну (установлення взаємовідносин із учнями та іншими учасниками педагогічного процесу), гностичну (вивчення методів впливу та об’єкту своєї діяльності), проектувальну (планування змісту та засобів функціонування педагогічного процесу) галузі. Окремі науковці (зокрема, В. М. Володько [4]) до вище наведених складових додають корективний компонент (здатність гнучко реагувати на зміни педагогічного процесу, результати своєї діяльності).

Ми дотримуємось поглядів І. А. Зимньої, яка зазначає, що педагогічна діяльність являє собою виховуючий та навчальний вплив вчителя на учня (учнів), спрямований на його особистісний, інтелектуальний та діяльнісний розвиток, який одночасно виступає як основа його саморозвитку та самовдосконалення [12].

Аналіз поглядів науковців на поняття “педагогічна діяльність” дозволяє зробити висновок, що всі вони єдині щодо творчого характеру педагогічної діяльності. Як зазначає С. У. Гончаренко, “творити, шукати, експериментувати, постійно оновлювати зміст і методи роботи з формування особистості учня є тепер не лише правом, а й обов’язком учителів, що закріплено в Законі України “Про освіту” [6: 11 – 12].

Реалізація вище зазначеного обов’язку приводить до поняття “інноваційна педагогічна діяльність”. Адже, як слушно зазначає З. А. Абасов, “інноваційна діяльність – прояв надситуативної активності особистості, вихід суб’єкта за межі даної ситуації, за рамки початкової, нормативної діяльності. При цьому змінюється педагогічна позиція вчителя, відбувається трансформація в його професійно-особистих установках, мотивах, цілях, операційних, рефлексивних компонентах його праці, у предметі та об’єкті педагогічного впливу – учнях” [1: 108].

Ми поділяємо думку М. М. Маліванова, який зазначає, що інноваційна діяльність – не вид, і тим паче не сфера, а характер діяльності. “Інноваційної сфери як предметної галузі не існує, оскільки будь-яка діяльність у будь-якій сфері – від економіки до освіти, мистецтва і навіть політики – може бути інноваційною, якщо в неї привноситься нове (знання, технології, прийоми, підходи) не заради новизни і не з метою підтвердження можливості практичного використання нового, а винятково для отримання результату, що вирізняється високою затребуваністю (соціально-економічною, ринковою, оборонною тощо)” [13:98].

Існують різні визначення за напрямом та широтою реалізації інноваційної діяльності. Зокрема, М. В. Артюшина трактує інноваційну діяльність як особливий вид діяльності людини, спрямований на оновлення й вдосконалення певної системи, забезпечення її прогресивного розвитку. Ми поділяємо думку дослідниці, яка зазначає, що формування і розвиток інноваційної діяльності невід’ємно пов’язані із формуванням і розвитком людини як особистості, тому підготовку особистості до інноваційної діяльності слід здійснювати як у напрямку оволодіння певною діяльністю, так і в напрямку розвитку тих особистісних властивостей, що визначають здатність людини реалізовувати інноваційну діяльність [2].

Певною конкретизацією є поняття “інноваційної освітньої діяльності”, яке розглядається у дослідженні Л. І. Даниленко. Авторка трактує його як процес внесення інновацій у навчання, виховання й управління закладами (установами, організаціями) освіти. Інноваційна освітня діяльність

може здійснюватися на загальнодержавному, регіональному та на рівні окремого навчального закладу [8].

Більш розповсюдженим та конкретнішим щодо суб'єкта діяльності є поняття “інноваційна педагогічна діяльність”. Її тлумачать як:

- нові ідеї, проекти, плани, конкретні дії, які здійснюються педагогічним колективом [14];
- процес продуктивної творчої діяльності людей; діяльність з пошуку, вивчення, розповсюдження, розробки та впровадження педагогічних та організаційних інновацій, трансферу результатів фундаментальних і прикладних науково-дослідних розробок у навчальний процес і створення інноваційного освітнього середовища, що підвищує інноваційну активність різних категорій учнів [9];
- заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [10];
- комплексну діяльність, спрямовану на створення, впровадження та розповсюдження нового (новацій) у педагогічній теорії та практиці [5];
- найвищий ступінь педагогічної творчості, процес генерації інноваційних ідей, їхнього запровадження і розповсюдження, оновлення педагогічної теорії та практики, альтернатива консервативному, усталеному та авторитарному стилю діяльності, нестандартний підхід до вирішення буденних, звичних професійних проблем [3].

Наступним рівнем конкретизації є розгляд сфери реалізації інноваційної діяльності в педагогічних закладах, зокрема, поняття “інноваційна діяльність учителя”. Л. О. Петриченко це поняття трактує як засновану на осмисленні педагогічного досвіду творчу педагогічну діяльність, що спрямована на прогресивні зміни й розвиток навчально-виховного процесу, формування якісно іншого педагогічного знання та якісно іншої педагогічної практики [15].

О. А. Гончарова пропонує більш вузьке визначення інноваційної діяльності вчителя-предметника, а саме, “інноваційна діяльність майбутнього вчителя іноземної мови”. Це поняття авторка тлумачить як складне інтегральне новоутворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення та внесення майбутнім педагогом змін до власної системи роботи [7: 17].

Науковці (зокрема, Л.О. Петриченко) виділяють специфічні риси інноваційної педагогічної діяльності, а саме: а) опора на осмислення практичного педагогічного досвіду; б) яскраво виражене мотиваційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності; в) високий рівень креативності [15].

Ми поділяємо думку К. В. Завалко [11], яка пропонує розглядати зміст інноваційної діяльності вчителя через логіку розгортання етапів інноваційного процесу від моменту створення до реалізації авторської концепції, виходу в масову практику: створення авторської ідеї навчання та виховання або авторської концепції школи; розробка змісту планів та програм шляхом реалізації ідеї в інноваційній педагогічній діяльності; первинна апробація та наступна корекція авторської концепції, пошук односторонніх та нових аргументів на захист інновацій; реалізація авторської ідеї, оформлення цілісності інновації на основі експериментів та творчих пошуків; готовність нововведення до застосування в масовій практиці.

Провідною формою і важливою складовою інноваційної педагогічної діяльності є експеримент, результати якого збагачують новими знаннями про навчально-виховний процес, дають можливість переконатися на підставі педагогічної практики в ефективності нових ідей і технологій. Особливим видом педагогічного експерименту є інноваційний педагогічний експеримент, під яким розуміють метод дослідницько-педагогічної діяльності, що передбачає істотні зміни у змісті, формах і методах роботи з метою підвищення їх ефективності [10].

Важливим джерелом інноваційної педагогічної діяльності та передумовою ефективності інноваційного педагогічного експерименту є педагогічний досвід, у першу чергу такі його різновиди, як передовий та інноваційний (новаторський). Новаторський педагогічний досвід І. М. Дичківська тлумачить як породжену радикально новою педагогічною ідеєю навчально-виховну, організаційно-педагогічну діяльність [10].

Л. О. Петриченко під інноваційним педагогічним досвідом розуміє досвід, що кардинально змінює чинну систему освіти, виховання й навчання. Це можуть бути зміни у змісті, у методах і формах організації діяльності школярів, учителів і керівників шкіл [15].

На нашу думку, а ні радикальність, а ні кардинальність не можна розглядати як передумову для віднесення педагогічного досвіду до інноваційного. Тому під інноваційним педагогічним досвідом будемо розуміти організаційно-педагогічну діяльність, яка спирається на нові (або вдосконалені, або застосовані у новій комбінації), методи, форми, засоби навчання, зміни у змісті та послідовності подання навчального матеріалу і призводить до позитивних результатів. Вище наведене авторське

трактування дозволяє уникнути суперечностей між запропонованими трактуваннями інноваційного педагогічного досвіду та поділом його на два види: дослідницький (що характеризується експериментальними пошуками принципово нового) та раціоналізаторський (що характеризується модифікацією, удосконаленням навчально-виховного процесу на основі творчого вирішення педагогічних завдань).

І. М. Дичківська пропонує наступні параметри для педагогічного аналізу інноваційної діяльності вчителя: рівень новизни (глибокий, середній, поверхневий); масштаб застосування (міжнародний, державний, регіональний, місцевий (дошкільний заклад, школа, група, клас, окремі вихованці і т.д.)); об'єкти інновації (зміст навчання, методика навчання, методика виховання, управління освітою); прогноз існування інновації (до двох років, від двох до п'яти років, більше п'яти років); наукове обґрунтування інновації (наявність теоретичного обґрунтування, наявність емпіричного матеріалу, недостатнє наукове обґрунтування); готовність педагога до впровадження інновацій (висока, середня, низька); інформаційно-методична забезпеченість інновації (наявність методичного забезпечення, слабка забезпеченість (незабезпеченість) методичними матеріалами).

Для успішного здійснення інноваційної педагогічної діяльності необхідним є створення інноваційного середовища (інноваційного педагогічного (освітнього) середовища). І. М. Дичківська [10] розглядає поняття “інноваційне середовище” як педагогічно доцільно організований простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу навчально закладу. Дещо інакше трактує інноваційне середовище О. А. Дубасенюк [18], розглядаючи його як певні морально-психологічні обставини, що підкріплені комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру, які забезпечують уведення інновацій в освітній процес вищого навчального закладу.

Ми поділяємо думку Н. О. Разіної, яка розглядає поняття “інноваційне освітнє середовище” як комплекс взаємопов'язаних умов, що забезпечують освіту людини, формування особистості педагога з інноваційно-творчим мисленням, його професійну компетентність [19].

Створення інноваційного освітнього середовища неможливе без педагогів, що розуміються на основах інноватики, зокрема у професійній діяльності дотримуються інноваційної поведінки. Ми притримуємось означення запропонованого І. М. Дичківською, яка під цим поняттям розуміє сукупність зовнішніх виявів його особистості, в яких розкривається внутрішнє “Я”, спрямованих на зміну складових сучасної системи освіти [10].

Висновки. Отже, реалізація освітніх реформ та освоєння, впровадження і розповсюдження інновацій породжує активізацію інноваційних процесів у сучасній освіті. Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна педагогічна діяльність, зокрема інноваційна педагогічна діяльність вчителя математики.

Під “інноваційною педагогічною діяльністю вчителя математики” будемо розуміти складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів дій, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів і спрямовані на створення та внесення педагогом змін до власної системи роботи в контексті модернізації математичної освіти. Таким чином, головною функцією інноваційної діяльності є зміна в компонентах педагогічного процесу: цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, контролю тощо. Необхідною передумовою ефективності інноваційної педагогічної діяльності вчителя математики є створення у навчальному закладі інноваційного освітнього середовища, дотримання ним інноваційної поведінки, здатність наслідувати інноваційний педагогічний досвід, бути ініціатором проведення інноваційного педагогічного експерименту.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у з'ясуванні напрямів інноваційної педагогічної діяльності вчителя математики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абасов З.А. Подготовка к инновационной деятельности / З.А. Абасов // Педагогика. – 2002. – № 3. – С. 106 – 108.
2. Артюшина М.В. Психолого-педагогичні засади підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.-ра пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / М.В. Артюшина. – Київ, 2011. – 43 с.
3. Будас Ю.О. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Ю.О. Будас. – Вінниця, 2010. – 25 с.
4. Володько В.М. Основні проблеми підготовки майбутнього вчителя / В.М. Володько // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 89 – 98.
5. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.-ра пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І.В. Гавриш. – Луганськ, 2006. – 46 с.
6. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2008. – 278 с.
7. Гончарова О.А. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.А. Гончарова. – К., 2008. – 21 с.

8. Даниленко Л.І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л.І. Даниленко. – К., 2005 – 47 с.
9. Дворецкий С.И. Инновационно-ориентированная подготовка инженерных, научных и научно-педагогических кадров: монография / С.И. Дворецкий, Е.И. Муратова, И.В. Фёдоров. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2009. – 308 с.
10. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К., 2004. – 352 с.
11. Завалко К.В. Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 “Теорія та методика навчання (музика)” / К.В. Завалко. – К., 2013. – 39 с.
12. Зимняя А.И. Педагогическая психология: учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. – М. : Издательская корпорация “Логос”, 2000. – 384 с.
13. Маливанов Н.Н. Теория и практика формирования в системе непрерывного образования профессионально важных качеств инженера как субъекта инновационной деятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Маливанов Николай Николаевич. – Казань, 2005. – 370 с.
14. Мусабекова Г.Т. Формирование готовности будущих учителей к инновационной деятельности в общеобразовательной школе : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Г.Т. Мусабекова. – Шымкент, 2010. – 55 с.
15. Петриченко Л.О. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в позааудиторній роботі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л.О. Петриченко. – Кіровоград, 2007. – 22 с.
16. Психолого-педагогический словарь / Рапацевич Е.С. – Минск: “Современное слово”, 2006. – 928 с.
17. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
18. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564 с.
19. Разіна Н.О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи / Н.О. Разіна / Вісник наукової школи педагогів “АКМЕ”. – 2009. – Випуск 3. – С. 8.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ачкан Віталій Валентинович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання фізико-математичних дисциплін та інформаційних технологій у навчанні Бердянського державного педагогічного університету.

УДК 372.851

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПАКЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ

Юлія БОТУЗОВА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Нестримний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, поява цілого ряду потужних математичних пакетів диктують зміни в побудові і вивченні курсів математики як у школах, так і у вищих навчальних закладах. Особливо актуальною ця проблема є для факультетів, де вивчення математики є фаховим, оскільки кількість навчальних годин обмежена, а кількість інформації постійно зростає. Це призводить до відсутності навичок роботи з математичними пакетами, що, в свою чергу, накладає відбиток на якість професійної підготовки майбутніх інженерів, учених, учителів на сучасному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вже немало наукових робіт присвячено питанню підвищення ефективності навчання математики при використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Серед них відмітимо праці В.П. Беспалько, В.О. Далінгера, М.І. Жалдака, Є.В. Клименко, Н.В. Морзе, Н.Ф. Тализіної та ін. Процес інтенсифікації навчання у ВНЗ, що досягається за рахунок вдосконалення змісту навчального матеріалу та методів навчання досліджували В.І. Вершинін, Ю.П. Дубенський, Н.Р. Жарова, Н.А. Ждан, Є.В. Клименко та ін. Однак поставлені питання в умовах безперервної інформатизації освіти залишаються актуальними та постійно зацікавлюють широке коло дослідників.

Мета даної статі – аналіз функціональних можливостей та доцільності використання математичного пакету Maple у процесі вивчення курсу диференціальних рівнянь.

Взявши за приклад фізико-математичний факультет педагогічного університету, можна сказати, що починати освоювати математичні пакети студентам необхідно з першого курсу, під час вивчення таких дисциплін як математичний аналіз, лінійна алгебра, аналітична геометрія і, звичайно, шкільний курс математики. А потім слід вдосконалювати свої вміння на старших курсах під час вивчення диференціальних рівнянь, дискретної математики, теорії ймовірностей та математичної статистики, чисельних методів, математичного моделювання в економіці/фізиці.

Виклад основного матеріалу. Використання математичних пакетів органічно доповнює викладання зазначених дисциплін, а також допомагає при виконанні курсових та дипломних проектів. Студенти мають змогу не тільки одразу отримати необхідний розв’язок задачі, а й перевірити результати, отримані вручну.

Звичайно, на сьогоднішній день використання математичних пакетів під час навчання є достатньо проблематичним. По-перше, ліцензовані версії пакетів коштують дуже дорого, тому не всі студенти в змозі їх придбати для роботи вдома. Хоча цієї проблеми можна позбутися, якщо користуватися програмами, що встановлені в комп'ютерних лабораторіях вишу.

По-друге, впровадження цих пакетів пов'язане з вивченням правил роботи в пакеті, вивченням інтерфейсу. В курсі інформатики, на жаль, ці пакети в достатньому обсязі не вивчаються, а в інших дисциплінах часу на це майже не виділяється. Тому студенти часто виявляються безпомічними, коли постає необхідність застосування комп'ютерних технологій на практиці. Використання пакетів символічних перетворень при вивченні математичних дисциплін повинно стати буденним.

По-третє, виникає питання відсутності необхідної кваліфікації у педагогів. Щоб її вирішити достатньо на факультеті організувати курси підвищення кваліфікації.

Ще однією проблемою у викладанні математичних дисциплін із використанням математичних пакетів є недостатній їхній методичний супровід. В Інтернеті можна знайти у вільному доступі книги, які описують функціональні можливості пакетів із прикладами з різноманітних областей знань. Але дуже мало книг, які можна використовувати як навчальну та методичну літературу для окремих курсів і дисциплін в процесі навчання у вузі. При цьому складність роботи в пакеті повинна відповідати поставленим задачам.

Звичайно, перепоною на шляху до широкого використання пакетів є як недостатня оснащеність комп'ютерами, так і відсутність необхідної кваліфікації у педагогів.

Така ситуація призводить до того, що випускник вузу не володіє сучасними комп'ютерними технологіями.

На сьогодні існує достатньо багато комп'ютерних програм для розв'язування математичних задач. Вони відрізняються кількістю здійснюваних ними функцій, графічними можливостями, якістю та зручністю інтерфейсу, можливістю обміну даними з іншими пакетами, областю застосування та іншими характеристиками.

Зупинимось на характеристиці математичного пакету Maple, про досвід використання якого під час викладання дисципліни «Диференціальні рівняння» йтиметься далі.

Пакет Maple – найперший пакет символічної математики, який на сьогодні є лідером серед універсальних систем символічних обчислень і користується особливою популярністю в науковому середовищі. Однією з переваг даного пакету є інтерактивність – користувач вводить команди і відразу на екрані бачить результат їхнього виконання чи повідомлення про помилку. На відміну від традиційного середовища програмування Maple не вимагає жорсткої формалізації всіх змінних і дій з ними. Вибір потрібних типів змінних та перевірка коректності виконання операцій здійснюється автоматично [2].

Інтерфейс Maple базується на концепції робочого поля у вигляді електронних таблиць, що містять як числа, так і символи, графіку. Робочі листи можна організувати ієрархічно, у вигляді розділів і підрозділів, адже в програмі є опція розбиття на параграфи, розділи і додавання гіперпосилань, які дозволяють швидко переміщуватися по робочому листу. Слід також зауважити, що інтерфейс програми англomовний, тому відкриваючи довідку, яка містить величезну кількість прикладів та описів вбудованих до неї функцій, варто бути готовим до можливих незручностей, що криються в складності перекладу.

Пакет Maple має потужний апарат для обчислень у символічному вигляді. Результати обчислень можуть виводитись у вигляді звичайних дробів, передбачено роботу з комплексними числами. Програму Maple можна використовувати для розв'язання задач диференціального та інтегрального числення, обчислення границь, розкладу в ряд, а також для дослідження неперервних чи кусково-неперервних функцій [1:3].

Курс диференціальних рівнянь традиційно складається з лекційних та семінарських занять. Успішне освоєння дисципліни «Диференціальні рівняння» можливе за умови існування хорошої бази знань із математичного аналізу у студентів, а саме диференціального та інтегрального числення функцій однієї та кількох змінних.

Ми пропонуємо, крокуючи в ногу з часом, урізноманітнити семінарські та осучаснити лекційні заняття шляхом використання ІКТ, що в свою чергу дозволить викладачеві охопити більший обсяг матеріалу, а студентам глибше зрозуміти й освоїти навчальний матеріал.

Під час лекції викладач, демонструючи приклад розв'язування диференціального рівняння, може скористатися програмою Maple для того, щоб: 1) продемонструвати функціональну можливість програми Maple класифікувати диференціальні рівняння; 2) знайти інтеграл, для обчислення яких вручну витрачається нерационально велика кількість часу; 3) звірити розв'язок отриманий вручну з тим, який запропонує програма.

Для того, щоб в повній мірі використовувати функціональні можливості пакету, необхідно підключити модуль роботи з диференціальними рівняннями: `with(ODETools)`, який містить велику кількість спеціалізованих операторів (рис.1):

```
with(ODETools);
[AreSimilar, DEnormal, DEplot, DEplot3d, DEplot_polygon, DFactor, DFactorLCLM, DFactorsols, Dchangevar, FunctionDecomposition, GCRD, Gosper, Heunsols,
Homomorphisms, IsHyperexponential, LCLM, MeijerGsols, MultiplicativeDecomposition, ODEinvariants, PDEchangecoords, PolynomialNormalForm,
RationalCanonicalForm, ReduceHyperexp, RiemannPsols, Xchange, Xcommutator, Xgauge, Zellberger, abelsol, adjoint, autonomous, bernoullisol, buildsol, buildsym,
canoni, caseplot, casesplit, checkrank, chinisol, clairautsol, constcoeffsols, convertAlg, convertsys, dalembertsol, dcoeffs, de2diffop, dfieldplot, diff_table, diffop2de,
dperiodic_sols, dpolyform, dsubs, eigenring, endomorphism_charpoly, equivm, eta_k, eulersols, exactsol, expsols, exterior_power, firint, firtest, formal_sol, gen_exp,
generate_ic, genhomosol, gensys, hamilton_eqs, hypergeomsols, hyperode, indicialeq, infgen, initialdata, integrate_sols, infactor, invariants, kovacicols, lefdivision,
hesol, line_int, linearsol, matrixDE, matrix_riccatti, maxdmsystems, moser_reduce, muchange, mult, multest, newton_polygon, normalG2, ode_int_y, ode_y1, odeadvisor,
odepde, parametricols, particularols, phaseportrait, poincare, polysols, power_equivalent, rational_equivalent, ratsols, redode, reduceOrder, reduce_order,
regular_parts, regularsp, remove_RootOf, riccati_system, riccatisol, rfread, rfsimp, rightdivision, riaylor, separablesol, singularities, solve_group, super_reduce,
symgen, symmetric_power, symmetric_product, symtest, transinv, translate, untranslate, varparam, zoom ]
```

Рис.1. Оператори та функції модуля ODETools

Програма має гарну довідкову систему, де описується робота, характеристики та властивості кожного оператора, а також надаються різноманітні приклади їхнього використання при розв'язуванні типових задач. Хочеться зауважити, що часто проблемним у користуванні цим пакетом стає саме англomовний інтерфейс та англomовна довідка: одні студенти не зважають на це та продовжують вдосконалювати свої знання з математики, і, одночасно, іноземної мови, а інші – опускають руки і не користуються, на їхній погляд, незручною програмою.

Після підключення модуля ODETools, можна скористатися вбудованим класифікатором диференціальних рівнянь – `odeadvisor`, який працює як показано на рис.2. Так, наприклад, якщо ввести диференціальне рівняння: $y' - xy^2 = 2xy$ [3:13], то отримуємо що воно має тип *separable*, що в перекладі означає – «диференціальне рівняння зі змінними, що відокремлюються».

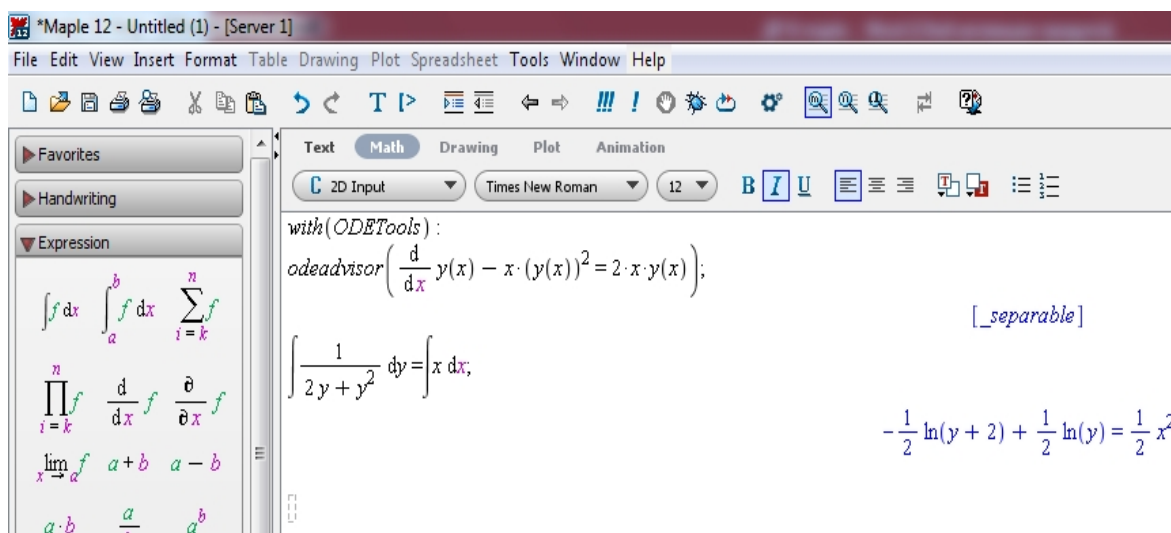

Рис. 2. Інтерфейс програми Maple 12 і фрагмент лекції «Диференціальні рівняння з відокремленими змінними»

Розв'язуючи це рівняння вручну: $y' = 2xy + xy^2$; $y' = x(2y + y^2)$;

$\frac{dy}{dx} = x(2y + y^2)$; $\frac{dy}{2y + y^2} = x dx$; дійдемо до таких інтегралів: $\int \frac{dy}{2y + y^2} = \int x dx$. Інтеграл, що

стоїть справа, обчислюється за таблицею, а от на відшукання інтегралу зліва необхідно витратити більшу кількість часу: розкласти на незвідні множники знаменник, розкласти на елементарні дроби даний раціональний вираз, проінтегрувати методом розкладу.

Порівняємо результати обчислень інтегралів, отримані комп'ютером (рис.2) та вручну. Розкладемо підінтегральний вираз лівого інтегралу на елементарні дроби:

$$\frac{A}{y} + \frac{B}{2+y} = \frac{2A + Ay + By}{y(2+y)} = \frac{1}{2y+y^2}; \begin{cases} 2A = 1; \\ A + B = 0. \end{cases} \Rightarrow A = \frac{1}{2}; B = -\frac{1}{2}.$$

Отже, $\int \frac{dy}{2y+y^2} = \frac{1}{2} \int \frac{dy}{y} - \frac{1}{2} \int \frac{dy}{2+y} = \frac{1}{2} \ln|y| - \frac{1}{2} \ln|y+2|$. Таким чином, ми отримали

відповідь $\frac{1}{2} \ln|y| - \frac{1}{2} \ln|y+2| = \frac{x^2}{2} + C$, ідентичну з автоматизованою відповіддю програми

(рис.2), але часу на відшукування інтегралу вручну було витрачено не раціонально багато, що неприпустимо для навчального процесу. Вміння обчислювати інтеграли студенти відпрацьовували на молодших курсах, а під час вивчення диференціальних рівнянь, нас, перш за все, повинні цікавити методи розв'язування рівнянь, а не інтегралів, до яких вони зводяться. Тому можна рутинну роботу по знаходженню складних, громіздких інтегралів перекладати на «плечі» математичних пакетів.

Повернемося до нашого рівняння $y' = 2xy + x^2$. Ми отримали його загальний інтеграл, звівши вихідне рівняння до відшукування інтегралів. Але програма Maple дозволяє одразу знайти розв'язок рівняння, причому як у вигляді загального інтегралу, так і у вигляді загального розв'язку. Для цього в ній існують оператори (рис.3): *dsolve*, який розв'язує диференціальні рівняння будь-якого типу та ще цілий ряд операторів, які відповідають існуючим типам рівнянь (в нашому прикладі це оператор *separablesol*).

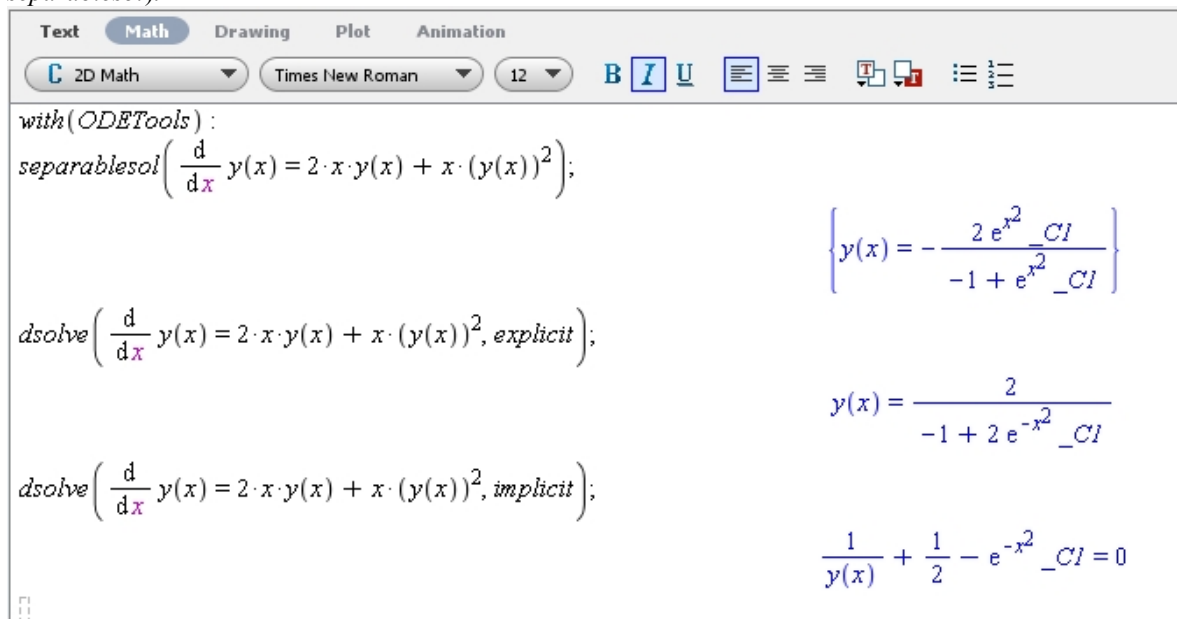

Рис. 3. Результати розв'язку одного і того ж диференціального рівняння при використанні різних операторів

Як видно з рис.3, результати операцій на перший погляд різні, але насправді, вони тотожно рівні. Їхня відмінність полягає тільки в кількості та якості тотожних перетворень, які здійснювались над загальним інтегралом рівняння, який ми знайшли вище у вигляді $\frac{1}{2} \ln|y| - \frac{1}{2} \ln|y+2| = \frac{x^2}{2} + C$.

Окрім того, зазначимо, що оператор *separablesol* видає загальний розв'язок диференціального рівняння, а оператор *dsolve* може повертати як загальний розв'язок, так і загальний інтеграл рівняння. Для цього в середині оператора *dsolve* прописується умова *explicit* або *implicit* відповідно. Таким чином, при використанні математичного пакету Maple студентами для перевірки отриманого ними вручну розв'язку можуть виникати проблеми. Тому варто завчасно попередити студентів про такі нюанси роботи, показати їм наочні приклади, та привчати до здійснення максимально можливої кількості перетворень над отриманими загальними інтегралами диференціальних рівнянь. Так, в нашому прикладі, необхідно було б домножити отриманий загальний інтеграл на 2, а потім скористатись властивостями логарифмів: $\ln|y| - \ln|y+2| = x^2 + C_1$; $\ln\left|\frac{y}{y+2}\right| = x^2 + C_1$;

$\frac{y}{y+2} = e^{x^2+C_1}$; $y = (y+2)C_2 e^{x^2}$; $y(1 - C_2 e^{x^2}) = 2C_2 e^{x^2}$, і отримати, наприклад, ось такий загальний

розв'язок – $y = \frac{2C_2 e^{x^2}}{1 - C_2 e^{x^2}}$, який збігається із розв'язком, отриманим від оператора *separablesol*

(відмінність тільки в знаку мінус, що винесений перед дробом на рис.3).

Дуже часто велику практичну цінність має кількість розв'язаних різноманітних прикладів, що зробити в умовах обмеженого часу важко. Тому в такому випадку корисно проводити семінарські заняття у вигляді лабораторних робіт з використанням математичних пакетів. Зокрема, під час розгляду теми «Лінійні диференціальні рівняння n-ого порядку зі сталими коефіцієнтами» необхідно розглянути всі можливі варіанти при отриманні характеристичних розв'язків цих рівнянь, враховуючи їхню кратність та належність до множини дійсних чи комплексних чисел.

За схемою, наведеною на рис.4, можна проводити запропоноване лабораторне заняття.

Розв'язати диференціальне рівняння

$$y'' + y' - 2y = 0;$$

$$\frac{d^2}{dx^2} y(x) + \frac{d}{dx} y(x) - 2y(x) = 0$$

Характеристичне рівняння :

$$\text{solve}(\lambda^2 + \lambda - 2 = 0);$$

1, -2

Загальний розв'язок диференціального рівняння :

$$\text{dsolve}\left(\frac{d^2}{dx^2} y(x) + \frac{d}{dx} y(x) - 2y(x) = 0\right);$$

$$y(x) = _C1 e^x + _C2 e^{-2x}$$

Рис. 4. Схема розв'язування лінійного диференціального рівняння зі сталими коефіцієнтами

Таким чином, за допомогою оператора *solve*, математичного пакету Maple можна значно скоротити час на обчислення коренів характеристичних рівнянь, які можуть бути рівняннями другого, третього та вищих степенів (рис.5). Крім того на екрані комп'ютера можна легко співставити отримані розв'язки характеристичних рівнянь та відповідних їм диференціальних рівнянь. У даному випадку, використання розглядуваного програмного забезпечення дозволяє охопити більшу кількість навчального матеріалу та краще його засвоїти.

$$\text{solve}(\lambda^3 - 8 = 0);$$

2, -1 + I√3, -1 - I√3

$$\text{dsolve}(y''' - 8y = 0);$$

$$y(x) = _C1 e^{2x} + _C2 e^{-x} \sin(\sqrt{3} x) + _C3 e^{-x} \cos(\sqrt{3} x)$$

$$\text{solve}(\lambda^4 + 4 = 0);$$

1 + I, 1 - I, -1 + I, -1 - I

$$\text{dsolve}(y'''' + 4y = 0);$$

$$y(x) = _C1 e^{-x} \sin(x) + _C2 e^{-x} \cos(x) + _C3 e^x \sin(x) + _C4 e^x \cos(x)$$

$$\text{solve}(\lambda^3 - 3\lambda^2 + 3\lambda - 1 = 0);$$

1, 1, 1

$$\text{dsolve}(y''' - 3y'' + 3y' - y = 0);$$

$$y(x) = _C1 e^x + _C2 e^x x + _C3 e^x x^2$$

□

Рис.5. Фрагмент лабораторної роботи з теми «Лінійні диференціальні рівняння зі сталими коефіцієнтами»

Висновки. Досвід використання математичних пакетів під час проведення лекційних та семінарських занять з диференціальних рівнянь дає позитивні результати. Окрім того, що збільшується ефективність засвоєння навчального матеріалу дисципліни, також відбувається тісне знайомство студентів із вказаним програмним забезпеченням, яке вони потім з легкістю зможуть використовувати під час написання курсових та дипломних проектів.

Обмежений обсяг статті не дозволив навести більшу кількість прикладів та охопити всі функціональні можливості, особливості та нюанси використання математичного пакету Maple, тому плануємо присвятити цьому подальші свої роботи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Касюк С. Т. Высшая математика на компьютере в программе Maple 14: учебное пособие по лабораторным работам / С.Т. Касюк, А.А. Логвинова. – Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ, 2011. – 57 с.
2. Сдвижков О. А. Математика на компьютере: Maple 8 / О.А. Сдвижков. – М.: СОЛОН-Пресс, 2003. – 176 с.
3. Филиппов А. Ф. Сборник задач по дифференциальным уравнениям – М.:Интеграл-Пресс, 1998. – 208 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ботузова Юлія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри математики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: використання ІКТ в процесі навчання математичних дисциплін, дистанційне навчання.

УДК 378: 37.015.51

ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ УРОКУ МАТЕМАТИКИ

Аліна ВОЄВОДА (Вінниця, Україна)

Постановка проблеми. Одним із найважливіших стратегічних завдань модернізації системи вищої освіти України є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог, виховання самостійності, відповідальності, формування їхньої активної життєвої позиції.

В контексті компетентнісного підходу визначальними й ефективними для успішної професійної діяльності є не стільки розрізнені знання, скільки узагальнені вміння та навички, які проявляються в здатності вирішувати професійні проблеми, у володінні інформаційними технологіями, здатності до спілкування.

Головним завданням учителя математики є нині «виховання особистості, формування її мотиваційної сфери, моральних цінностей і переконань. Формування знань, умінь і навичок з математики є складовою частиною цього виховання і тим процесом, у якому це виховання здійснюється» [8: 61]. Тому важливо ще в процесі підготовки майбутнього вчителя математики формувати його не лише як компетентного фахівця-математика, а й як особистість із високою педагогічною і загальною культурою, здатну проявляти творчий підхід до виконання професійної діяльності.

Аналіз попередніх публікацій. Аналіз педагогічної літератури свідчить, що в наукових пошуках вітчизняні та закордонні вчені в різних аспектах звертались до проблематики професійної підготовки вчителя (В. Андрущенко, С. Гончаренко, Р. Гуревич, В. Кремень, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, А. Маркова, М. Никандров, І. Підласий, Б. Скіннер, В. Сластьонін, Н. Хмель та ін.).

Проблемам професійної підготовки вчителя математики присвячені роботи І. Акуленко, Г. Бевза, В. Бевз, М. Бурди, М. Віленкіна, В. Гусева, О. Дубинчук, О. Матяш, В. Монахова, О. Мордковича, В. Моторіної, В. Орлова, О. Скафи, З. Слєпкань, Н. Стефанової, А. Столяра, Н. Тарасенкової, І. Тесленка, В. Швеця.

В останні десятиліття проблему педагогічної майстерності розробляли Е. Барбіна, І. Зязюн, Л. Кандибович, О. Пехота, С. Сисоєва, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, А. Щербаков та ін. В їхніх працях розглядаються питання підготовки творчого вчителя, викладача, з яскравою індивідуальністю, здатного до безперервного самовиховання і самоосвіти. Отже, проблема творчого становлення майбутнього вчителя і в наш час привертає увагу науковців.

Мета статті – розглянути можливості формування в майбутніх учителів творчого підходу до підготовки уроку математики в процесі вивчення курсу «Основ педагогічної майстерності».

Виклад основного матеріалу. «Професійна діяльність учителя математики – це, насамперед, педагогічна діяльність, пов'язана з розвитком учнів у процесі навчання математики» [5: 126]. Особливість такої діяльності в тому, що її цілі й завдання не даються остаточно в готовому вигляді. Постійно розв'язуючи типові і нестандартні педагогічні задачі, вчитель, як і будь-який інший дослідник, будує свою діяльність відповідно до визначених загальних етапів розгортання евристичного пошуку: а) аналіз педагогічної ситуації; б) проектування результату відповідно до початкових даних; в) аналіз наявних засобів, необхідних для перевірки припущення та досягнення необхідного результату; г) оцінка отриманих даних; д) формулювання нових завдань [7]. При цьому творчості відводиться важлива роль там, де педагогічна наука та багаторічний досвід не дають чіткої відповіді на питання як діяти.

Вітчизняний вчений І. Зязюн вважає творчий підхід до розв'язання проблем навчання провідною якістю фахівця та одним із важливих компонентів педагогічної майстерності. Проте часто студенти не готові проявляти творчий підхід до підготовки уроку математики, внаслідок чого не можуть чітко передбачати динаміку навчально-виховного процесу, проектувати й прогнозувати розвиток особистості студента з урахуванням його здібностей і особливостей.

Саме на заняттях з «Основ педагогічної майстерності» (для студентів напряму підготовки «Математика*») з'являється можливість приділити увагу питанням формування творчого підходу до підготовки уроку математики.

Під час вивчення змістового модуля «Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності вчителя математики» студенти можуть різнобічно і критично оцінювати різні методи, прийоми, засоби навчання математики. Для цього ми пропонуємо їм не лише проектувати, але й проводити нестандартні уроки, які мають «нетрадиційну (невстановлену) структуру» [6: 232]. На таких уроках педагог «організовує творчу діяльність учнів, які самостійно «створюють» новий для себе продукт: нові знання, нову систему дій, новий метод досягнення тощо» [4: 54-55]. Крім навчально-пізнавальної діяльності, на нестандартному уроці задіяні різні види діяльності (ігрова, творча, змагальна, пошукова) та активні методи і прийоми навчання (імітаційні рольові ігри, інтерактивні технології навчання, театральні дійства тощо), завдяки яким можна підвищити ціннісне ставлення учнів до навчального матеріалу.

Для проведення лабораторного заняття з теми «Творчий підхід до режисури уроку математики» у вигляді імітаційної рольової гри ми пропонуємо студентам об'єднатися в малі групи (5-7 чоловік) та обрати, наприклад, тему уроку-вистави самостійно, або з поданого викладачем списку («Що вивчає математика?» (5 клас), «Ознаки подільності» (6 клас), «Трикутник» (геометрія, 7 клас), «Теорема Піфагора» (геометрія, 8 клас), «Арифметична та геометрична прогресії» (алгебра, 9 клас), «Побудова перерізів» (геометрія, 10 клас), інтегрований урок-вистава «Первісна та інтеграл» (алгебра і фізика, 11 клас)). При цьому наголошуємо студентам, що вистава на уроці математики має не лише зацікавити учнів предметом, формувати їх пізнавальні та мотиваційні інтереси, виробляти позитивні якості характеру особистості (працьовитості, наполегливості у досягненні мети тощо), але й розвивати образне мислення, творчий потенціал та здібності учнів.

Викладач забезпечує педагогічну підтримку при підготовці малих груп до обраного уроку-вистави, створює на занятті сприятливі психологічні умови для педагогічної взаємодії та спілкування. Наприкінці заняття викладач підводить підсумки, акцентує увагу студентів на важливих аспектах теми [5: 240-242].

Наведемо фрагмент уроку-вистави «Ознаки подільності» (6 клас).

Мета уроку: узагальнити і систематизувати знання учнів про прості і складені числа, ознаки подільності; розвивати інтерес до математики; вчити учнів культурі спілкування.

«Вчитель. Друзі, ви вже знаєте, що натуральні числа поділяються на прості і складені. То ж які числа називаються простими? Наведіть приклад.

– А які числа називаються складеними?

– Яке число вважають ні простим, ні складеним? (*Відповідь учнів* – одиниця).

З'являться цифри.

Одиниця. І нехай так, але все одно всі цілі числа з одиниць складаються. А говорячи про прості числа, одиницю обов'язково згадують.

Входять Евклід, Ератосфен, Я. П. Кулик.

Евклід. Для мене прості числа теж добре знайомі.

Одиниця. А ви хто?

Евклід. Я – Евклід. В перекладі з давньогрецької моє ім'я означає «добра слава». Більше 2300 років тому я довів, що за кожним простим числом слідує більше просте число, тобто найбільшого простого числа не існує.

Ератосфен (в руках з дощечка, в якій просвердлені дірочки). А я в праці «Решето» (III ст. до н. е.) виклав метод знаходження простих чисел, які не перевищують даного натурального числа. На дощечці, вкритій воском, я послідовно проколював у воску дірочки над числами, кратними 2, 3, 4, ..., внаслідок цього дощечка стала схожою на решето, крізь яке ніби просіювали складені числа, а залишались прості. Так я склав таблицю простих чисел до 1000. А мій спосіб знаходження простих чисел назвали решетом Ератосфена.

Кулик. Мої «математичні таблиці для учнів є тим, чим є залізничні колії для подорожуючих, оскільки переносять їх дорогою майже чарівною через усі перешкоди та негаразди, що наближаються, а також пояснюють труднощі, які у вивченні математики як правило знаходять».

Одиниця. Пробачте. Пане... ?

Кулик. Яків Пилип Кулик – професор математики Празького університету. Я народився у Львові у 1793 році. Після закінчення гімназії вивчав філософію в Львівському університеті. Останніх 20 років життя я присвятив складанню таблиць простих чисел, викладених у праці «Великий канон дільників всіх чисел, що не діляться на 2, 3 і 5 та простих чисел, що містяться між ними до 100 330 201», яка складалась з 4212 сторінок.

Нуль. Ці не надруковані і донині таблиці більш як через 100 років після перевірки використали нідерландські математики при складанні таблиці простих чисел для одинадцятого мільйона, виданої в 1951 році в Амстердамі.

Двійка (ліниво). Досить вже про прості числа говорити. У них всього два дільники: 1 і саме число. До того, крім мене, вони всі непарні. А от ознака подільності на 2 всім знайома. Правда ж? (Відповідь учнів).

Двійка. Отже, головне, щоб число закінчувалось парною цифрою. Тебе, Нулику, до них теж відносять.

П'ятірка. А чого ти лише про ознаку подільності на 2 говориш? Хіба моя ознака менш потрібна? Друзі, ви ж знаєте ознаку подільності на 5? (Відповідь).

Трійка. Але без знання ознак подільності на 3 і на 9 теж не обійдешся.

Дев'ятка. Підніміть руку, хто їх знає. Нам буде дуже приємно почути добрі слова про себе. (учні формулюють ознаки, наводять приклади).

Сімка. А от дізнатися чи ділиться число на 11 набагато складніше.

Трійка. Ти б краще помовчала. Можна подумати, що ознака ділення на 7...

Сімка. Моя ознака формулюється складно. Але можна дати опис її перевірки. Відділимо від числа дві останні цифри. Додамо відділене число з подвоєним числом зліва. Якщо сума ділиться на 7, то і число ділиться на 7. А можна інакше. Відділити три останні цифри. Число на дві частини розділиться. Знайдемо їх різницю. І так будемо робити до тих пір, поки не одержимо число менше 1000. А тоді вже перевіримо діленням (Слайд з прикладом).

Шістка. Такий спосіб підходить і для ознак подільності на 11 і на 13...

Четвірка. Схожим способом можна перевірити чи ділиться число на 37. Розіб'ємо число справа наліво на групи по три цифри (в самій лівій може бути і менше цифр) і додамо всі групи. Якщо вийде число більше тисячі, повторимо розбиття. Коли отримаємо тризначне число розділимо на 37(Слайд).

Одиниця. От бачите, з подільністю чисел не все так просто.

З'являється Факір. Я доведу, що знання ознак подільності допомагає стати ясновидцем. В мене в руках книга. Я зможу назвати перше слово на сторінці, вказаній вами. Запрошую когось з вас допомогти мені. Запишіть будь-яке двоцифрове число. Припишіть справа і зліва це саме число. Поділіть це шестизначне число на 3, одержаний результат на 7, наступний результат поділіть на 13. А тепер цю частку поділіть на початкове двозначне число. Відкрийте книгу на сторінці, яка позначена одержаною часткою (в даному випадку на 37 сторінці). Я називаю перше слово на відкритій сторінці. Секрет фокусу пропоную вам розгадати самостійно, подумавши над ним удома».

Метою уроку-вистави є розширення знань учнів, умінь та навичок спілкування, співробітництва в процесі підготовки та виконання ролей; входження в образ (знайомство з біографією, характером, зовнішністю вченого, образ якого треба втілити) [4: 54].

Вистава, на відміну від рольової гри, передбачає більш чіткий сценарій, який регламентує діяльність учнів безпосередньо на уроці і збільшує їхню самостійність при підготовці сценарію. У виставі можна використовувати не лише теоретичний матеріал, задачі з теми, але й елементи історії математики, художню літературу, поезії, музику тощо. Однак важливо, щоб за зовнішньо привабливою формою уроку-вистави не втратити саму математику.

Наведемо фрагмент уроку-вистави «Побудова перерізів» (10 клас).

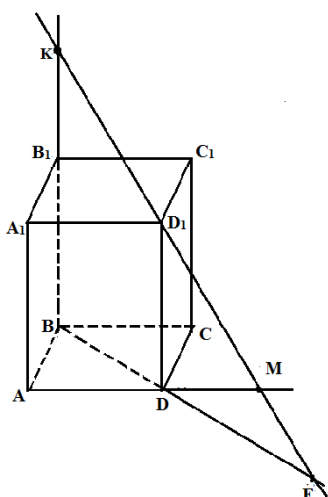
«Вчитель (роль виконує один з учнів): Французький математик Гаспар Монж, щоб спростити громіздкі обчислення для упорядкування планів військових споруд застосовував геометричні методи, розробивши в 60-70 роках XVIII століття нову дисципліну – нарисну геометрію. Вона виявилась настільки важливою для оборони країни, що понад 20 років уряд Франції зберігав її як військову таємницю. І лише в 1799 році Монж видав перший підручник з нарисної геометрії, подавши в ньому методи для зображення на папері будь-яких тіл, які мають три виміри – довжину, ширину, висоту, за умови, що вони можуть бути точно задані. Дуже хотілося б, щоб і ви навчилися не лише вірно зображати просторові фігури на площині, але й розв'язувати задачі на побудову перерізів многогранників. Почнемо з найпростішої задачі: У прямокутному паралелепіпеді $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ на продовженні ребра BB_1 взято точку K , так, що B_1 лежить між точками B і K . Побудувати точку перетину прямої KD_1 з площиною основи ABC .

Учень 1 (Роман). А що тут думати? У мене розвинута просторова уява!!! Я бачу цю точку!

Вчитель. Будь ласка, побудуй її.

Учень 1 (виконує побудову). Сполучимо точки K і D_1 . Продовжимо KD_1 і AD . Очевидно, що вони перетнуться в точці M , яка і є шуканою.

Вчитель: Кажеш, що все очевидно?

Учень 1. Знаю, що ви хочете сказати: «Це не аксіома, а, отже, доведи». Доводжу! Точка $M \in AD$. AD належить площині ABC , то точка M належить площині ABC . Вірно? Точка $M \in KD_1$? Отже, точка M – точка перетину прямої KD_1 з площиною основи паралелепіпеда, тобто і є шуканою точкою.

Вчитель. Але чи насправді точка M шукана?

Учень 2 (Антон). Ромо, невже таке може бути? В тебе пряма KD_1 перетинає площину AA_1D_1 у двох точках.

Учень 1. Як це в двох точках?

Учень 2. А так. Точка D_1 належить площині AA_1D_1 . Точка $M \in AD$, пряма AD належить площині AA_1D_1 , то точка M належить площині AA_1D_1 .

Вчитель: Антон довів, що дві точки прямої KD_1 належать площині AA_1D_1 . То що ж ми маємо далі?

Учениця 1 (продовжує). Тоді пряма KD_1 належить площині AA_1D_1 , але ж точка K не належить цій площині. Отже, побудова виконана невірно.

Учень 1. (Задумавшись). Але ж на рисунку все ...

Вчитель. Ромо, в задачі йде мова про прямокутний паралелепіпед. А наш рисунок – це зображення просторової фігури, а не сама фігура. Розумієш? Зображення її в паралельній проекції.

Учениця 2 (Таня). Ромо, а що можна сказати про прямі BB_1 і AD ?

Учень 1. Вони мимобіжні.

Учениця 2. Вірно. Подивись уважно, прямі KD_1 і AD теж мимобіжні.

Учень 1. Тепер я вже бачу, що вони не перетинаються, бо пряма KD_1 перетинає грань AA_1D_1 в точці D_1 , а пряма AD належить площині AA_1D_1 і не проходить через точку D_1 .

Вчитель. А як же побудувати точку перетину прямої KD_1 з площиною ABC ?

Учень 3 (Ілля): Я зрозумів у чому помилка Роми. В площині нижньої основи він вибрав пряму, яка мимобіжна з прямою KD_1 , а треба було вибрати таку пряму, яка перетинається з прямою KD_1 .

Вчитель. Вірно, Ілля. І яка ж це пряма?

Учень 3. Здається, я знаю. Прямі BB_1 і DD_1 паралельні, а, отже, лежать в одній площині. Тоді в цій площині лежать прямі BD і KD_1 . Отже, можна знайти їх точку перетину, тобто точку E (виконує побудову).

Вчитель. Ілля правий. Друзі, запам'ятайте важливе твердження: щоб побудувати точку перетину прямої з даною площиною, потрібно в цій площині знайти пряму, що лежить в одній площині з даною прямою. Якщо дана і знайдена прямі перетинаються, то їх точка перетину – шукана.»

Кращі уроки-вистави студентів можна представити на конференції «Урок-вистава як засіб гуманізації та гуманітаризації навчання математики», участь в якій сприяє інтеграції знань (педагогіка, психологія, методика навчання математики тощо), підвищенню пізнавальної самостійності, дає усвідомлення того, що сучасна математика – складова загальносвітової культури і результат довгих і наполегливих пошуків багатьох поколінь.

Висновки. Під час проведення уроку-вистави з математики студенти мають можливість проявити не лише знання, але й творчість та отримати позитивні емоції. Російський радянський педагог Ю. Бабанський наголошував: «Емоційний стан завжди пов'язаний із переживаннями, душевним хвилюванням: відгуком, співчуттям, радістю, гнівом, здивуванням. Саме тому до процесів уваги, запам'ятовування, осмислення в такому стані підключається глибоке внутрішнє переживання особистості, яке робить ці процеси інтенсивними, більш ефективними у досягненні цілей» [1].

Методи і прийоми для зацікавлення учнів математикою, з якими студенти знайомляться на заняттях з «Основ педагогічної майстерності», можна використати під час проходження педагогічної практики, мета якої «виробити у студентів уміння й навички, необхідні в майбутній педагогічній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх у педагогічній практиці» [2: 268] .

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник /С. Гончаренко. – К.:Либідь,1997.–376 с.
3. Восвода А. Л. Елементи історії математики як засіб гуманізації навчання /А. Л. Восвода. // Математика в рідній школі. – 2015. – № 4. – С. 31- 38.
4. Малафійк І. В. Дидактика: навч. пос. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.uk.xlibx.com/.../22317-1-didaktika-reko...
5. Матяш О. І. Теоретичні та методичні засади формування методичної компетентності майбутнього вчителя математики до навчання учнів геометрії / О. І. Матяш. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. – 450 с.
6. Подласый И. П. Педагогика. 100 вопросов – 100 ответов: учеб. пос. для студентов вузов / И. П. Подласый. – М.:Изд-во Владос Пресс, 2006. – 365 с.

7. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості: підручник / С. О.Сисоева – К.: Міленіум, 2006. – 244с.
 8. Фридман Л. М. Психолого-педагогические основы обучения математике в школе /Л. М. Фридман. – М.: Просвещение, 1983. – 160 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Восвода Аліна Ленідівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

УДК 371.134:372.853

**ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
 ФАХІВЦІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У
 ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ольга ГАВРИЛЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. У межах нашого дослідження ми вважаємо за необхідне теоретично обґрунтувати та дослідити сукупність умов, які на нашу думку сприяють формуванню компетентностей майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності.

Визначені у Державному стандарті освіти компетенції та компетентності [1], результати дослідників щодо формування компетентностей студентів з готовності до застосування ІКТ забезпечують професійне становлення майбутнього вчителя і орієнтовані на використання діяльнісного, компетентнісного та особистісно-орієнтованих підходів. У формуванні сукупності компетентностей ми спиралась на системний підхід дослідження складноорганізованих об'єктів, до яких належить педагогічний процес.

Системний аналіз педагогічних можливостей використання ІКТ майбутніми фахівцями іноземних мов у професійній діяльності приводить нас до висновку про необхідність створення системи компетентностей, які забезпечать уміння студентів формувати педагогічні умови, що сприяють формуванню готовності майбутніх фахівців іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз науково-педагогічних досліджень Кондрашової, В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов [2; 3] власних спостережень, показали, що готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання ІКТ може відбутись за формування наступних компетентностей:

- усвідомлення студентами ґрунтовних сутності **діяльнісного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного та системного** підходів, їх функцій у формуванні готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності;
- самоорганізація студентів у виробленні потреби **позитивної мотивації** майбутнього фахівця до свідомого, активного, творчого використання ІКТ у навчанні іноземних мов;
- життєвої необхідності систематизації й постійного розвитку бази **теоретичних знань, умінь, навичок, цінностей та практичного використання ІКТ**, їх психолого-педагогічних та дидактичних можливостей щодо створення ефективного навчального середовища вивчення іноземних мов;
- вироблення стійкого інтересу до постійного удосконалення **операційно-діяльнісних компетенцій** роботи у інформаційно-комунікаційному середовищі, вміння переносити психолого-педагогічні та дидактичні знання у практичну діяльність;
- включення у **навчальні програми** з педагогіки, психології, методики та практики мови поняття про сутність зміст і структуру понять компетенцій та компетентностей, що сприятиме підвищення якості підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Мета статті полягає у розробці компетентностей процесу формування готовності до застосування ІКТ у професійній діяльності майбутніх фахівців іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Реалізація виділених нами компетентностей у процесі формування готовності до застосування ІКТ у професійній діяльності майбутніх спеціалістів іноземних мов будуть сприяти:

- створенню навчального середовища з позитивною мотивацією;
- забезпеченню студентів знаннями, уміннями і навичками роботи з ІКТ, сприянню постійному їх переосмисленню, здійсненню аналізу результатів досягнень;
- формуванню гармонійної особистості конкурентноспроможного фахівця, що вміє організувати навчальний процес з використанням сучасних засобів, методів, технологій;
- формуванню позитивних емоцій, задоволення від успішної самореалізації;

- розвитку вмінь і навичок самоаналізу, робити висновки, встановлювати закономірності, самостійно виправляти помилки;

- формуванню творчого мислення, творчого підходу до застосування ІКТ у педагогічній діяльності;

- формуванню здатності сприймати, аналізувати, виробляти методологію застосування інновацій.

Системний підхід передбачає інтегративне з'ясування складових компонентів-процесів, які забезпечують розвиток особистості чи соціальної групи як цілого.

Ми поділяємо точку зору М.Й.Варія і В.Л.Ортинського [8, 237-240], які наголошують, що саме з такої точки зору системний підхід пов'язаний з особистісним. Він означає орієнтацію педагогічного процесу на розвиток особистості як ціль, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Забезпечення **особистісно-орієнтованого** підходу формування компетентностей фахівців до застосування ІКТ у професійній діяльності передбачає розвиток та саморозвиток особистості, виходячи з виявлення його індивідуальних особливостей, як суб'єкта пізнання та видів його діяльності в умовах застосування ІКТ. Спираючись на свої здібності, нахили, інтереси, цінності орієнтації, досвід, майбутній педагог реалізовує себе як у пізнанні ІКТ, так і у навчальній діяльності за допомогою ІКТ.

Синергетична модель освіти передбачає приведення навчально-виховного процесу до певного запланованого порядку, системи. Така модель ґрунтується на особистісно-орієнтоване навчання і характеризується багатоаспектністю і варіативністю. На відміну від традиційної раціональної моделі, де головним є трансляція знань, синергетична ставить перед собою мету приведення із хаотичної до упорядкованої співпраці викладача і майбутнього фахівця. Причому і викладач і майбутній спеціаліст є суб'єктами навчального процесу. У раціональній моделі – викладач є суб'єктом, а майбутній учитель-об'єктом навчально-виховного процесу. Система організації навчання з застосуванням ІКТ у педагогічній діяльності повинна забезпечити розвиток і саморозвиток особистості майбутнього фахівця на основі виявлення його індивідуальних особливостей, як суб'єкта пізнання і його діяльності з застосуванням ІКТ.

Пріоритетною повинна бути роль особистості, а не схеми, моделі чи технології, підкреслюють І.Д. Бех, В.П. Зінченко, В.А. Кушнір та інші вчені [5; 6; 7, с. 176-187].

Ми поділяємо точку зору цих вчених і наголошуємо, що формування ІКТ компетентності здатні забезпечити навчально-педагогічну діяльність, де майбутній фахівець є головною фігурою, головним критерієм оцінки якості педагогічної діяльності. Самі по собі ІКТ є лише засобом у майстерних руках педагога. ІКТ пропонує поле загально педагогічних, дидактичних, технічних можливостей, і тільки від педагога залежить наскільки ефективно він використає, поєднає ці можливості. Саме тут зростає роль педагога як творчої, самостійної особистості, здатної до інноваційної діяльності. Окрім цього виявляються і формуються його особистісні риси: сила волі, наполегливість, цілеспрямованість, концентрація уваги, тощо. ІКТ мають можливість запропонувати індивідуальний режим навчання, особистий вибір способу опрацювання навчального матеріалу, що забезпечить формування стійких умінь, навичок, цінностей шляхом пред'явлення рівневих завдань спіралеподібної побудови. Спосіб демонстрації, презентації мовних явищ в ІКТ, час роботи студент може обирати самостійно. Майбутній фахівець може сам керувати своєю діяльністю, розподіляти матеріал, обирати вид контролю, варіювати діяльність за різними принципами.

Ми вважаємо, що у синергетичній моделі навчально-виховного процесу з формування компетентнісного майбутнього спеціаліста доцільно використовувати продуктивно-інтерактивні форми навчання. Інтерактивний – здатний взаємодіяти і удосконалюватись, або перебувати у режимі бесіди, діалогу з будь-чим. Оскільки основним засобом ІКТ є комп'ютерна техніка, то майбутній фахівець перебуває у постійному діалозі з комп'ютерним інтерфейсом дружнього, партнерського налаштування. Це знімає напругу, сприяє позитивно-емоціональному сприйняттю діяльності.

Отже, ми прийшли до висновку, що формування компетентностей щодо застосування ІКТ у професійній діяльності – це, передусім, організація, створення діалогового, партнерського навчального середовища. Тоді майбутній фахівець виявляє, формує, розвиває, удосконалює не тільки знання з фаху, а й особистий досвід, фахові навички і вміння, організаторські здібності, розширює можливості в успішному самопізнанні, надає можливість відчувати задоволення від своєї діяльності. Це, в свою чергу розвиває самоповагу, самодостатність, упевненість, конкурентноспроможність. У випадку діалогового навчання учасники живуть педагогічним процесом, а не виконують функціональні чи інші ролі. Стираються грані, породжені традиційною ієрархічною структурою організації педагогічного процесу й пов'язані з ними форми страху, підпорядкованості, висловлення думок тільки у певних межах.

Ми вважаємо, що ІКТ навчання – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності з конкретними цілями, досягнення яких можна прогнозувати. Одна з таких цілей – створення комфортних умов діяльності, за яких майбутній фахівець відчуває свою успішність, інтелектуальну

спроможність, що робить продуктивним сам педагогічний процес. Такі технології дозволяють побудувати роботу саме в інтерактивному, індивідуальному режимах. Майбутній фахівець з одного боку працює в такому темпі, який визначається комплексом педагогічних критеріїв, серед яких основним є формування пізнавальних здібностей, а з іншого, теж навчається: визначається індивідуальними можливостями студентів.

Діяльність є основою, і вирішальною умовою розвитку особистості. Цей факт спричиняє необхідність реалізації в педагогічному процесі поряд з іншими **діяльнісний підхід**. Опора на цей підхід сприяє створенню умов, коли майбутній фахівець стає суб'єктом пізнання, діяльності й спілкування.

У педагогічній літературі діяльність розглядають як людську активність, що регулюється свідомістю, породжується потребами і спрямована на пізнання і перетворення світу і самої людини. Згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями мовної освіти основним підходом, який є найбільш ефективним у вивченні іноземних мов є діяльнісний підхід. У рекомендаціях наголошується, що суб'єкти навчання є членами суспільства, і виконують певні завдання за певних умов, у специфічному оточенні, та у певній галузі діяльності. Мовленнєва діяльність є лише частиною соціального контексту, тому, лише в діяльності мовленнєва поведінка може набути повноцінного значення. Використання діялісного підходу передбачає практичне осмислення, сприйняття, закріплення, застосування отриманих знань та набутих умінь і навичок. Діяльність майбутнього спеціаліста виступає основним фактором його розвитку та самовизначення. Механізмами реалізації діялісного підходу у навчальній діяльності з використанням ІКТ є методи активного навчання:

- створення комунікативних ситуацій, проблемних ситуацій, де не тільки мова, а й ІКТ є засобами їх вирішення;

- створення студентами власного проекту навчання з певної проблеми;
- забезпечення вільного пошуку, способу вирішення навчальної проблеми за допомогою ІКТ;
- аналіз навчальної ситуації в ІКТ середовищі;
- проведення навчального експерименту за допомогою ІКТ;
- поєднання колективно-групових методів роботи з індивідуальними.

Реалізація діялісного підходу навчання за допомогою ІКТ відбувається у двох площинах. Перша, внутрішня, полягає у формуванні компетентностей загально педагогічного, дидактичного та програмного забезпечення ІКТ на засадах діялісного підходу. Друга піднімає проблему створення організаційних форм навчання з використанням ІКТ, які б ґрунтувались на зазначеному підході.

Діялісний підхід у педагогіці базується на визнанні діяльності як основи, засобу і необхідної умови розвитку особистості вчителя. Тому, діялісний та особистісний підходи у педагогіці пов'язані між собою.

Наша технологія формування компетентностей готовності майбутнього фахівця іноземних мов ґрунтується на діялісному підході. Вона вимагає від майбутнього фахівця іноземних мов, який використовує ІКТ у професійній діяльності, спеціальних зусиль, вмінь, навичок спрямованих на організацію навчальної діяльності. У цій технології засоби ІКТ активізують, стимулюють намагання, формують мотиви суб'єкта навчання до саморозвитку. Від майбутнього спеціаліста вимагається вироблення умінь обирати ціль, планувати діяльність, організувати, виконувати, регулювати, контролювати, аналізувати результати. Велику роль у навчанні з застосуванням ІКТ відіграють не тільки знання з фаху, а й уміння забезпечити реалізацію вимог педагогіки щодо всебічного розвитку особистості. Ми вважаємо, що лише інтеграція цих знань забезпечить ефективну підготовку майбутніх фахівців іноземних мов до використання ІКТ у професійній діяльності. Для забезпечення діялісного та особистісного підходів в організації навчальної діяльності за допомогою ІКТ студент повинен знати й уміти як навчити суб'єктів навчання працювати в умовах застосування ІКТ, формувати об'єкт активності, якості особистості щодо вільного і всебічного розвитку особистість загалом.

Особливо важливо, щоб діялісний та особистісний підходи реалізовувались через рівноправний діалог між учасниками педагогічного процесу. На нашу думку у навчанні з використанням ІКТ така реалізація відбувається у двох площинах: перша – між учасниками педагогічного процесу, друга – між ІКТ і учасниками педагогічного процесу. До механізмів реалізації діалогу між ІКТ і суб'єктами педагогічної діяльності ми віднесли:

- організацію діалогового режиму роботи інтерфейсу навчальних програм та автоматизованих навчальних курсів;
- можливість суб'єктів навчання самостійно обирати режими, способи подачі, корекції, контролю навчальної інформації;
- спрямованість комп'ютерних навчальних програм на створення природних комунікативних ситуацій, де виробляється мовленнєва поведінка суб'єкта навчання;
- миттєве реагування навчальної програми на реакцію суб'єктів навчання, неточності, помилки тощо;

- вироблення правил, тренувальних вправ на їх корекцію.

У навчанні іноземних мов за традиційними методами негативним явищем є «переучування» не вчасно виправлених помилок. Організація навчальних програм у діалоговому режимі сприяє вчасному їх виправленню, корекції, та своєчасного усунення такого явища взагалі.

Згідно запропонованої нами технології створення компетенцій за допомогою ІКТ є провідною умовою здійснення навчання іншомовного мовленнєвого спілкування.

Ю.І.Пассов розглядав мовленнєву ситуацію як «...окремий випадок діяльності, її клітинку, форму, в якій здійснюється взаємодія тих, хто спілкується» [237; 62].

В ІКТ принцип комунікативності передбачає побудову процесу навчання, яке модулює, накладає пласт за пластом ситуації реального життя, або наближення до нього. Побудова таких ситуацій можлива в ІКТ завдяки системі технологічних засобів. Важливим є той факт, що в умовах навчання іноземних мов з використанням ІКТ кожен суб'єкт навчання може працювати в ситуації як індивідуально, так і у парах, групах, що важко здійснити без ІКТ. Вибір індивідуальної чи групової організації навчальної діяльності залежить від педагогічних цілей навчання, форм їх організації, від мети створеної ситуації. Зокрема, за метою створення комунікативні ситуації поділяються на педагогічні ситуації:

- як спосіб презентації матеріалу;
- як умова формування навичок;
- як умова формування вмінь.

Представлення суб'єктам навчання певної інформації для роботи з ІКТ може здійснюватися як в індивідуальному режимі, так і для всієї групи. В ході педагогічного експерименту ми встановили, що більше половини суб'єктів навчання схильні до формування навичок та умінь організувати індивідуальні форми роботи у заданій комунікативній ситуації. Ця форма виконує роль тьютера, репетитора, особистого викладача, що враховує індивідуальні особливості кожного суб'єкта навчальної діяльності. Завдяки швидкому зворотному зв'язку, ІКТ миттєво реагує на відповідь, ставить нові задачі, корегує, виправляє, радить.

Потреба успіху, самореалізації майбутнього фахівця викликає посилення **мотиваційного аспекту** – вагомого чинника активізації формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності. Він полягає у спонуканні майбутніх учителів до продуктивної діяльності через використання наявних або створених нових мотивів. Завдання полягає у формуванні компетентностей внутрішніх переконань, які забезпечують рух особистості до поетапної пізнавальної діяльності. Для того, щоб успішно відбувався процес формування мотивів необхідно забезпечити співвіднесення навчального процесу цілям, які ставлять перед собою майбутні вчителі у пізнанні ІКТ. У ході педагогічного експерименту, ми переконались, що сам процес пізнання ІКТ повинен носити творчий, дослідницький характер, і вимагає постійно підсилювати вже сформовані мотиви.

Висновки. Таким чином для успішного формування компетентностей позитивної мотивації майбутніх фахівців іноземних мов до використання ІКТ у своїй професійній діяльності необхідне стимулювання внутрішніх чинників особистості у змістовному контексті і в особистісному. У змістовному: усвідомлення необхідності володіння ІКТ, бачення перспективи та можливості реалізації педагогічних та методичних стратегій шляхом використання ІКТ, можливість підвищити кваліфікацію. У особистісному контексті забезпечується пошук творчого самовираження, самоудосконалення у застосуванні ІКТ, підвищення міри задоволення досягненнями, реалізація особистісних потреб. Суттєвим фактором, що впливає на мотивацію є значимість діяльності для суб'єкта навчання [4, 50].

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Державний стандарт базової та повної загальноосвітньої середньої освіти.
2. Кондрашова Л.В. Процес обучения в высшей школе: [учеб. пос.] / Кондрашова Л.В. – Кривой Рог: КГПУ, 2007.– С. 152. (– 318 с.).
3. Педагогика: [учеб. пос. для студ. пед. учеб. заведений] / В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. – [3-е изд.] – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
4. Левитес Д.Г. Практика обучения: Современные образовательные технологии / Левитес Д.Г. – Мурманск: НИЦ «Пазори», 1997. – 222 с.
5. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: [наук.-метод. пос.] / Бех І.Д. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
6. Зинченко В.П. Методологические проблемы психологического анализа деятельности / В.П.Зинченко, В.М.Гордон. // В кн.: Системные исследования. Ежегодник. – М., 1976. – С. 82-127.
7. Кушнір В.А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект [монографія] / Василь Андрійович Кушнір. – Кіровоград: Видав. центр КДПУ, 2001. – С. 176-187. (– 348 с.).
8. Варій М.Й. Основи психології і педагогіки: [навч. пос.] / М.Й.Варій, В.Л.Ортинський – К.: Центр учбової літератури. – 2007. – С. 323. (– 376 с.).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гавриленко Ольга Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Кіровоградського Національного технічного університету.

Коло наукових інтересів: проблеми методики навчання іноземним мовам у технічних вищих навчальних закладах.

УДК 811.161.2:34

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ ВИВЧЕННІ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Тетяна ГРОМКО (Кіровоград, Україна)

В умовах розбудови України, утвердження її на міжнародній арені, закріплення української мови як державної, розширення процесів демократизації нашого суспільства постала настійна потреба впровадження української мови в усі сфери життєдіяльності держави, забезпечення використання її у професійній діяльності кожного.

Постановка проблеми та її зв'язок із науково-практичними завданнями. Завдання вищої школи – готувати фахівців нової генерації: кваліфікованих, грамотних, мовно компетентних, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою у повсякденно-професійній, офіційно-документальній сфері, зокрема набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху. Акцент переноситься з традиційної настанови – засвоєння відомостей про літературні норми усіх рівнів мовної ієрархії – на формування навичок професійної комунікації, студіювання особливостей фахової мови, на розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості.

Ціль написання статті. Отже, майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як система світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, самоформування і самовираження особистості. Науково доведено, що стрижневими компонентами професійно-комунікативної діяльності є мовленнєва компетенція і компетентність.

Реалізація цього завдання у вищих навчальних закладах України здійснюється шляхом вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» [6]. Зміст дисципліни покликаний не лише узагальнити й систематизувати знання з української мови, набуті студентами у школі, а й сформуванню мовної особистості, обізнану з культурою усного і писемного мовлення, яка вміє в повному обсязі використовувати набуті знання, уміння і навички для оптимальної мовної поведінки в професійній сфері.

Виклад основного матеріалу. Самостійна робота студентів полягає в свідомій самоорганізації процесу засвоєння знань, набутті необхідних навичок. Вона сприяє розвитку і вдосконаленню якостей, здібностей та вмінь студентів методами самовиховання, самонавчання і саморозвитку.

Самостійне опрацювання програмного матеріалу (як обов'язкова форма навчання у вищому навчальному закладі 3-4 рівня акредитації) завершує цілісне вивчення теоретичного змісту програми навчальної дисципліни. Значну кількість матеріалу студенти опрацьовують без викладача з наступним контролем. Не зважаючи на те, що матеріал вивчався самостійно, але в екзаменаційні (залікові, модульні) питання він вноситься обов'язково.

Згідно з навчальним планом на самостійну роботу відведено 32 години для студентів заочної форми навчання. Питання запропоновані на самостійне вивчення розподілені за темами програми, що дозволяє скласти цілісне бачення кожної теми. Слухачі, опрацьовуючи матеріал самостійно вдосконалюють методи самонавчання, розвивають творчий потенціал, формують вміння та навички опрацювання навчального матеріалу, роботи з рекомендованою літературою.

Питання, що виносяться на самовивчення включені до переліку питань для контролю засвоєного матеріалу навчальної дисципліни на прикладі теми «Юридична термінологія».

Теоретичні питання.

1. Поняття терміоелемента. Утворення складових термінів.
2. Юридичні поняття-метафори та їх термінологічне позначення.
3. Проблема синонімії, омонімії та полісемії юридичних термінів.
4. Ознаки на особливості юридичної термінології.
5. Процес формування, розвитку та вдосконалення юридичної термінології. Його зв'язок з суспільною свідомістю і праворозумінням, з особливостями національної культури.
6. Гносеологічні та спеціально-юридичні фактори розвитку юридичних терміносистем.

7. Склад терміносистем юриспруденції. Співвідношення власне українських, запозичених, калькованих термінів у терміносистемах юриспруденції.
8. Особливості міжнародних терміносистем міжнародних договорів ООН та Ради Європи.
9. Проблема визначення понять, що позначаються юридичними термінами. Роль та типи дефініцій в юридичній термінології.
10. Проблема оцінності поняття, яке позначається юридичним терміном. Роль юридичних презумпцій та фікцій у розвитку терміносистем.

Практичні завдання.

1. Перекладіть українською мовою юридичні терміни. Послугуючись юридичною енциклопедією, з'ясуйте значення виділених слів. *Сделка, иск, исковая давность, ходатайство, уголовное право, гражданское право, гражданские права, судебные издержки, несостоятельность должника, судопроизводство, постановление суда, решение суда, косвенные улики, вещественные доказательства, показания свидетелей, состав преступления.*

2. Схарактеризуйте юридичні терміни за схемою: 1) дефініція (що означає термін), 2) ступінь спеціалізації (загальнонауковий, міжгалузевий, вузькоспеціалізований), 3) походження (власний, запозичений), 4) спосіб творення (для власномовних термінів). *Закон, галузь права, нормативно-правовий акт, інтерпретаційно-правовий акт, правозастосовчі помилки, міжнародний договір, імплементація, інкорпорація, пролонгація, денонсація, позовна заява, юридична особа публічного права, приватноправові відносини, правочин, дерегулювання суспільних відносин, ПАТ, ПрАТ.*

3. Зредагуйте словосполучення. Вкажіть терміносполуки і поясніть їх значення. *Третя особа на боці відповідача, третя особа на боці позивача, винести рішення, заключити договір, розбійні нападки, імплементація міжнародної угоди, дискримінація по статі, раціоналізуюча пропозиція, промисловий приклад, померла спадщина.*

4. Порівняйте значення терміну «закон» у юриспруденції, філософії, соціології.

5. Випишіть з юридичної енциклопедії значення терміну «право», зробивши бібліографічний опис із зазначенням сторінки. Підберіть синоніми до цього терміну. Яких значень терміну «право» стосуються ці синоніми?

6. Користуючись чинним законодавством та довідковою літературою, з'ясуйте значення термінів «три відсотки річних» та «три проценти річних». Чи є ці терміни синонімами? Чи належать вони до однієї терміносистеми? Відповідь обґрунтуйте.

7. Користуючись електронними джерелами, поясніть юридичні метафори «суддя-геркулес», «претор не займається дрібницями», «справа, шита білими нитками». Відповідь запишіть, зробивши бібліографічний опис із зазначенням сторінки.

8. Випишіть зі словника 10 юридичних термінів іншомовного походження. З'ясуйте їх значення та поясніть написання. Доберіть українські відповідники.

9. З'ясуйте значення іншомовних юридичних термінів. Доберіть до них українські відповідники. Чи виправдане використання англіцизмів? *Нормативно-правова лакуна, промульгація, імміграція, делікт, делінквент, інтерпретаційно-правовий акт.*

10. Доберіть 5-10 юридичних термінів чи терміносполук, до складу яких входять інтернаціональні словотворчі елементи: *анти-, інтер-, суб-, экс-, пост-, моно-*.

11. Встановіть відповідність між юридичними термінами у терміносистемі цивільного права: *пропозиція укласти договір, прийняття пропозиції укласти договір, оферта, акцепт.*

12. Встановіть відповідність між українськими та іншомовними юридичними термінами, що належать до однієї терміносистеми: *політичні права, активне виборче право, пасивне виборче право, право на життя, заборона смертної кари, застосування летальної сили.* Котрі з цих термінів є ядром, а котрі периферійними термінами і у якій саме терміносистемі?

13. Випишіть з юридичної енциклопедії дефініції понять «закон», «право», «законодавство», «нормативно-правовий акт», «кодекс», зробивши бібліографічний опис із зазначенням сторінки. Які ознаки відповідних понять закріплено у дефініціях, а які, на вашу думку, не закріплено?

14. Запишіть 10 українських юридичних термінів, котрі походять з латинської чи грецької мови. Знайдіть їх дефініції – нормативні чи наукові.

15. Запишіть 10 юридичних термінів, котрі входять до терміносистеми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (в її офіційному перекладі українською мовою). Чи відрізняється зміст понять, що позначаються цими юридичними термінами, у правовій системі України? Відповідь поясніть з покликанням на дефініції цих термінів.

Із переліку запитань викладач формує завдання для модульного контролю, а також для складання заліку чи іспиту. Також ці питання можуть слугувати темами рефератів, індивідуальних завдань (в тому числі і для самоконтролю).

1. Поняття та ознаки юридичного терміна

2. Відмінність юридичного терміну від загальноживаного слова, професіоналізму та номенклатури
3. Види юридичних термінів.
4. Способи творення юридичних термінів (вторинна номінація, морфологічний, синтаксичний, запозичення).
5. Поняття юридичної термінології, терміносистеми та термінологічного поля юридичних термінів.
6. Синоніми, омоніми, евфемізми в юриспруденції
7. Оціночні поняття та їх позначення юридичними термінами
8. Дефініції понять, що позначаються юридичними термінами
9. Співвідношення термінів та понять.
10. Юридична термінологія в системі суспільно-політичних терміносистем.
11. Співвідношення понять «юридична термінологія» та «термінологія правознавства».
12. Юридичні поняття-метафори та їх термінологічне позначення.
13. Ознаки на особливості юридичної термінології.
14. Процес формування, розвитку та вдосконалення юридичної термінології. Його зв'язок з суспільною свідомістю і праворозумінням, з особливостями національної культури. Виникнення терміносистем юриспруденції, основні етапи їх розвитку.
15. Склад терміносистем юриспруденції. Співвідношення власне українських, запозичених, калькованих термінів у терміносистемах юриспруденції.

Тести з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»

Тести на підтвердження чи спростування (А. вірно Б. невірно)

1. Твердження про те, що юридичний термін – це слово або словосполучення, що позначає поняття юридичної сфери і має визначення в юридичній літературі,
2. Твердження про те, що юридична термінологія – історично сформована сукупність термінів, яка виражає систему правових понять і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері законодавства, юридичної науки і практики
3. Твердження про те, що юридична термінологія – це сукупність термінів, котрі висловлюють поняття певної галузі науки й техніки, що сформувалися історично, взагалі – спеціальної сфери людських знань чи діяльності
4. Твердження про те, що терміносистема – система юридичних термінів певної предметної сфери
5. Твердження про те, що термінологічне поле – це певна предметна сфера, у якій термін має стале значення
6. Твердження про те, що текст з точки зору мови – це письмова система знаків, які становлять лінійну послідовність висловлювань, об'єднаних у тематичну та структурну цілісність
7. Твердження про те, що функціональний (мовленнєвий) стиль – сукупність прийомів відбору та сполучень мовленнєвих засобів, функціонально зумовлених змістом, метою та обставинами спілкування.

Тести на вибір одного з двох (трьох) варіантів

8. Юридичний термін – це категорія
 - А. мови
 - Б. мислення
9. За структурою юридичні терміни поділяються на
 - А. звичайні
 - Б. прості
 - В. однослівні
10. За структурою юридичні терміни поділяються на
 - А. звичайні
 - Б. спеціальні
 - В. двослівні
 - Г. складні
11. До ознак юридичного терміна належить
 - А. багатозначність
 - Б. когнітивність
 - В. дефінітивність
12. До ознак мовних засобів юридичних текстів належить:
 - А. усталеність мовних зворотів
 - Б. образність
 - В. наявність цитат
13. Юридичному терміну обов'язково повинні бути притаманні ознаки
 - А. системності

- Б. системності та дефінітивності
 В. дефінітивності та багатозначності
 14. В українській юридичній термінології однозначно переважають
 А. односкладові юридичні терміни
 Б. двоскладові юридичні терміни, утворені за моделлю «прикметник+іменник»
 В. трискладові або багатоскладові юридичні терміни, утворені за різними продуктивними моделями
 15. При запозиченні юридичного терміна з іншої мови відбувається запозичення
 А. лише терміна
 Б. лише поняття
 В. терміна і поняття, яке цей термін позначає
 16. Встановіть відповідність у вигляді букв і цифр між терміном та способом його творення

1. злочин	А. вторинна номінація
2. склад злочину	Б. запозичення
3. співучасник	В. синтаксичний
4. кримінологія	Г. морфологічний
	Г. безсуфіксний

17. Встановіть відповідність у вигляді букв і цифр між терміном та його визначенням

1. юридичний термін	А. норми особливого роду, що включаються органічно в механізм правового регулювання, що визначають його загальні основи, організаційні передумови
2. професіоналізм	Б. напівофіційне слово, сферою уживання якого є, як правило, усне побутово-професійне мовлення правників
3. номенклатура	В. система специфічних назв конкретних правових об'єктів: державних і міжнародних органів, установ та організацій, посад, документів, державних нагород
	Г. слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях)

18. Встановіть відповідність у вигляді букв і цифр між терміном та його визначенням

1. міжгалузевий термін	А. найменування предметів, якостей, ознак, дій, які набули значного поширення і однаково використовуються в побутовій мові, художній літературі, ділових паперах,
2. загальноновживане слово	Б. загальноновживане слово, яке у конкретних текстах набуває нового термінологічного значення, яке розвивається рівнобіжно до повсякденного, звужуючи останнє до рівня
3. спеціальний термін	В. термін, що має невелику продуктивність і вільно використовуються в різних галузях наукових знань
	Г. термін, що позначає поняття, які відображають специфіку певної галузі науки жаргонізму тощо.

19. З наведеного переліку поняття-метафори

- А. джерело права
 Б. юридична особа
 В. цивільний договір
 Г. злочин

20. З наведеного переліку оберіть ознаки юридичних термінів

- А. когнітивність
 Б. дефінітивність
 В. системність
 Г. інтерактивність

21. Юридичні терміни за структурою поділяються на

- А. прості
 Б. спеціальні
 В. особливі
 Г. складені
 Д. загальні

22. Виокремлюють такі способи творення юридичних термінів

- А. первинна номінація
- Б. вторинна номінація
- В. морфологічний
- Г. лексичний

23. Складові юридичної термінології (від найменшої структурної одиниці до найбільшої)

- юридичний термін
- юридична термінологія
- юридична терміносистема

Тести на доповнення

24. Найввічність визначення юридичного терміну відображає таку його ознаку як ...

25. Терміни об'єднуються в , які виражають поняття однієї галузі ...

26. Перше місце за продуктивністю складає спосіб творення юридичних термінів: термінологічні словосполучення складають приблизно 80% законодавчого словника ...

27. Історично сформована сукупність термінів, яка виражає систему правових понять і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері законодавства, юридичної науки і практики, має назву ...

28. Слово чи словосполучення, яке позначає поняття певної предметної сфери і має визначення в юридичній літературі має назву ...

Тести ситуційного характеру

29. Замініть слова на евфемізми:

інвалід, в'язниця, дешева річ, ненадійний, низький, товстий, боягуз, грубий, він не гарний і мені не подобається, спокушати, немітлива людина, дуже повільно.

30. Доберіть власне українські синоніми до іншомовних юридичних термінів:

юриспруденція, юрист, недействительность сделки, адаптація, інтерпретація, толкование.

31. Визначте спосіб творення юридичних термінів:

факторинг, упуцена вигода, суд, позов, право, співучасник, матеріальна відповідальність, третя особа на стороні позивача, нормативно-правова конкуренція.

32. Зредагуйте словосполучення для приведення їх до відповідності до термінів терміносистем цивільного права та процесу:

Третя особа на боці відповідача, проголошення особи мертвою, заключити договір, недійсність угоди, промисловий приклад, померла спадщина.

Висновки та перспективи. Отже, в результаті студенти демонструватимуть знання усіх теоретичних питань, що базуються на знанні рекомендованої базової та допоміжної літератури, розуміння основних понять та положень теми, вміння оперувати ними при розв'язанні творчих та практичних завдань; вміння на підставі аналізу літератури, а також узагальнення практики і доктринальних позицій робити аналітичні висновки з проблем дисципліни.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Артикуца Н. Нові підходи до мовної підготовки майбутніх юристів і викладачів права / Н.Артикуца // Право України. – 1997. – № 12. – С. 58-60.
2. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: навч. посіб. / Н.Артикуца. – К.: Стило, 2004. – 277 с.
3. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. Б. Вербенец. – К., 2004. – 15 с.
4. Клочко М. Джерела походження та способи творення юридичних термінів України / М. Клочко // Вісник академії правових наук України. – 2009. – №4. – С.223-231.
5. Токарська А. С. Українська мова фахового спрямування для юристів: підручник / А. С. Токарська, І. М. Кочан. – Львів : Світ, 2003. – 312 с.
6. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – 2-ге видання. – К. : Алерта, 2011. – 696 с.
7. Харченко І. І. Термінологічна компетентність як обов'язковий складник мовно-професійної культури майбутніх юристів / І. І. Харченко // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(2). – С. 176-180. – Режим доступу до журн.: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/terv_2013_2\(2\)_32.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/terv_2013_2(2)_32.pdf).
8. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія : навч. посібник / Л. І. Чулінда ; Академія адвокатури України. – К. : Магістр ХХІ сторіччя, 2005. – 112 с.
9. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як об'єкт мовознавчих досліджень / Н. П. Яцишин // Термінознавство. – 2011. – № 6. – С 219-222.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Громко Тетяна Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ В КУРСІ «ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Інна ДЕМЕШКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес характеризується активізацією розумових здібностей студентів, збільшенням інформаційних потоків, підвищенням ефективності засвоєння теоретичного матеріалу й ефективне використання в майбутній професії, але й вимагає від викладачів ефективного використання новітніх інформаційних технологій, що дають змогу індивідуалізувати навчання, продумати систему диференційованих завдань для студентів, враховуючи рівень підготовки, психотип та ін. Проектна форма роботи є однією з актуальних технологій, що дозволяє застосовувати набуті знання в практичній діяльності. У вивченні української мови проектна методика розглядається як особлива форма організації комунікативно-пізнавальної діяльності, що створює умови для спільної творчої роботи студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток проектної методики навчання зробили зарубіжні і вітчизняні дослідники: М. М. Ахметова, А. Т. Ашерев, Ф. Бегьом, І. С. Волошук, Н. І. Годованець, Р. С. Гуревич, Т. В. Душеїна, Дж. Дьюї, М. Б. Євтух, Г. Е. Ільїн, М. Ю. Кадемія, В. Кіпатрик, Е. Колгінс, А. О. Кравцов, Л. І. Куниця, С. В. Купрікова, Й. Ласаускене, С. Г. Литвинова, О. Є. Можаровська, С. Ю. Ніколаєва, Н. Ю. Пахомова, Є. С. Полат, І. В. Соколова, І. М. Соловійов, Н. В. Топіліна, Л. А. Філімонюк, В. А. Ченобитов, Г. А. Чередніченко, Л. Ю. Шапран, С. Т. Шацький, В. І. Шеховцова, О. І. Язиков та ін. Проте деякі аспекти залишаються не дослідженими, а дані публікації створюють умови для генерації нових рішень за визначеною проблематикою. Для підготовки висококваліфікованих вчителів-філологів, для їхньої якісної професійної діяльності необхідно особливу увагу приділяти науковим дослідженням і проектній діяльності.

Мета статті – розкрити можливості використання проектного методу в курсі «Практикум з української мови». З метою реалізації цієї мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1) установити особливості проектного методу і встановити типологію проектів; 2) розглянути можливості і використання проектного методу при вивченні курсу «Практикум з української мови».

Виклад основного матеріалу. На основі матеріалів дослідження та практичного досвіду викладання «Практикуму з української мови» при підготовці майбутніх учителів-словесників у вищій школі з'ясовано, що особливо важливим є застосування в навчальному процесі поряд із традиційними інноваційних технологій, форм і методів навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань, умінь і навичок студентами, розвиток їхньої розумової діяльності, стимуляцію творчої активності студентів, виявлення умінь та навичок критичного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в професійній діяльності. У викладанні курсу необхідно враховувати ідеї антропоцентричної наукової парадигми, орієнтованої на особистість студента з його комунікативними та пізнавальними потребами, актуалізувати в сучасній мовній освіті культуро-орієнтовані підходи до навчання мови.

Метод проектів виник у другій половині XIX ст. у школах США. Поширився на початку XX ст. у таких країнах, як Бельгія, Італія, Німеччина, Нідерланди, Фінляндія завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань з їх практичним застосуванням. Відомий педагог та філософ Дж. Дьюї розробив ідеї активізації доцільної діяльності учня у співвідношенні з його особистим інтересом саме в цих знаннях як засіб навчання. Метод проектів привернув увагу і російських педагогів початку XX ст. У 1905 р. під керівництвом С. Т. Шацького було організовано невелику групу працівників, які намагалися активно впроваджувати проектні методи в практику викладання. Під проектною діяльністю розуміють цілеспрямовану діяльність зі створення навчального, освітнього, педагогічного, культурного, технічного або виробничого продукту. Такими продуктами можуть бути різного роду науково-дослідницькі розробки, творчі роботи, публікації, програмне забезпечення тощо [7]. Кожен з учасників освітнього процесу активізує свої здібності, ініціює самореалізацію і самопрояв інтелектуального і творчого потенціалу. Проектна технологія дає можливість учителеві застосовувати розмаїття інтерактивних вправ і змінити роль транслятора готових ідей на натхненника інтелектуального та творчого потенціалу студентів. В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, критичного і творчого мислення, орієнтація в інформаційному просторі. Проектна методика має прагматичну спрямованість на результат, який можна отримати при вирішенні тієї чи тієї практично або теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в практичній діяльності. Щоб домогтися такого результату, необхідно навчити студентів мислити, знаходити і вирішувати проблеми, уміння прогнозувати результати і можливі

наслідки різних варіантів рішення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пояснювати мовні процеси, устанавлювати міжпредметні зв'язки.

Аналіз сучасної методичної літератури дозволяє встановити таку типологію проектів: монопроекти, міждисциплінарні проекти; внутрішні (регіональні) і міжнародні; особистісні, групові (парні); дослідні, творчі, ігрові, інформаційні, ознайомлювальні, прикладні, практично-орієнтовальні [5]. Наявність різних класифікацій проектів свідчить про відносну універсальність проектно-методики в процесі навчання і потужний потенціал методу проектів.

Також розрізняють проекти міжпредметні, гнучкі (за характером координації проекту), довгострокові (за терміном виконання), усно-письмові [4]. Аналіз особливостей методу проектів свідчить про те, що проектна технологія завжди потребує вирішення проблеми. Результати проектів повинні бути відчутними: якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження в життя. Проектний метод навчання як педагогічна технологія включає в себе сукупність дослідницьких, проблемних, пошукових методів, креативних за своєю сутністю [3: 70]. Проектний підхід сприяє посиленню індивідуалізації процесу навчання, пошуку оптимального поєднання теорії та практики, актуалізації наявних знань та умінню студентів, стимулюванню їх до розв'язання власних життєвих проблем [6].

На початковому етапі вивчення курсу „Практикум з української мови” викладач знайомить студентів із методом проектів як видом роботи. Перш ніж розпочати роботу над проектом, майбутній фахівець повинен оволодіти творчими й комунікативними навичками, тобто він має навчитися працювати з літературою, аналізувати прочитану інформацію, вміти користуватися науковими джерелами, висловлювати свої думки, брати участь в обговоренні мовної проблеми та ін. Крім того, студенти також повинні володіти певними інтелектуальними, творчими, комунікативними вміннями. Інтерес до навчання, ініціативність у навчальній роботі, пізнавальна самостійність, напруження розумових сил при розв'язанні поставленої пізнавальної мети позитивно впливають на активність студентів у навчанні, створюючи сприятливі умови для розвитку їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Специфіка навчальної діяльності студента зумовлюється метою, відповідними умовами та позитивною мотивацією, які мають професійну спрямованість. Поняття мотивації містить сукупність чинників, механізмів, процесів, які спонукають до реальної або потенційної конкретно-спрямованої активності. Стійкий і сильний науково-пізнавальний мотив сприяє тому, що особистість не відчуває потреби в зовнішніх стимулах, рівень її самостійності досить високий.

У викладанні курсу „Практикум з української мови” для студентів філологічного факультету використовуються такі принципи навчання: принцип структурованості змісту навчання, принцип модульності, принцип динамічності, принцип оптимальності методів діяльності, принцип гнучкості, принцип усвідомленої перспективи, принцип різносторонності методичного консультування, принцип паритетності; методи функціональної спрямованості: методи одностороннього подання матеріалу; методи проблемного навчання, методи спонукання до творчого пошуку, методи активізації студентів, методи надання додаткової інформації, методи контролю, методи самостійної роботи, методи виховного спрямування; методи модульного навчання (інформаційні, операційні, пошукові, методи самостійного навчання). Активні методи навчання за умов творчого застосування перетворюють навчальний процес у творчо-пошукову діяльність, яка позитивно впливає на його ефективність, спонукає до пошуку різноманітних прийомів засвоєння знань.

Основні вимоги до використання методу проектів: 1. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її рішення. 2. Практична, теоретична значущість передбачуваних результатів. 3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів на уроці англійської мови. 4. Структурування змістовної частини проекту. 5. Використання дослідницьких методів: визначення проблеми, що впливають з її завдань дослідження, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення результатів, аналіз отриманих даних, підведення підсумків, коректування, висновки. Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути різним. У курсі „Практикум з української мови” метод проектів може використовуватися в рамках програмного матеріалу практично з будь-якої теми, оскільки відбір тематики проводився з урахуванням практичної значущості для студентів.

Щодо методики розроблення програми курсу «Практикум з української мови», то варто зазначити, що було враховано те, що це пропедевтичний курс, метою якого є підготовка до засвоєння інших дисциплін лінгвістичного циклу, насамперед курсу «Сучасна українська літературна мова». Основне завдання цього курсу полягає в тому, щоб зорієнтувати студентів на усвідомлене, теоретично обґрунтоване засвоєння норм сучасної української літературної мови в усній і писемній формах, ознайомити студентів із науковими джерелами, до яких можна звертатися для вдосконалення культури мови.

Теоретичний матеріал до кожного практичного заняття подано у вигляді узагальнених таблиць, схем, що дає можливість студентам зосередити увагу на складних випадках правопису найуживаніших

слів і словосполучень, основних правилах української пунктуації. Посібник орієнтований передусім на поглиблення і розширення знань з основних розділів сучасної української літературної мови та на постійні тренування з метою вироблення автоматизованих навичок грамотного письма й усного мовлення. Для цього в посібнику вміщено усні й письмові вправи, спрямовані на самостійну творчу роботу студентів. Практичні завдання посібника розраховані на те, щоб навчити студентів співвідносити орфографічні та орфоепічні явища, написання слова та його морфемну структуру, синтаксичну структуру речення, інтонацію та пунктуацію, виробити мовне чуття щодо можливого варіативного написання слів, вживання розділових знаків тощо. Видання покликане забезпечити осмислення орфограм та пунктограм, формування чуття мови, правописної інтуїції. Основну увагу зосереджено на орфографічних та пунктуаційних правилах, висвітлено особливості словозміни повнозначних частин мови.

Навчальний посібник покликаний оптимізувати самостійну та індивідуальну роботу майбутніх учителів-філологів, які повинні бути еталоном високої культури усного й писемного мовлення і пропагувати цю культуру [1]. У викладанні цього курсу необхідним є поєднання новітніх підходів до науково-методичного забезпечення навчальних фахових дисциплін, зокрема курсу «Практикум з української мови» з традиційною методикою, використання мультимедійних засобів, індивідуальних навчальних проектів, удосконалення системи контролю знань, умінь і навичок студентів.

Н. І. Годованець зазначає, що проектна діяльність вимагає від викладача вміння створити умови для розширення пізнавальних інтересів студентів і на цій базі надати їм можливості для самоосвіти в процесі практичного застосування знань. Викладач має бути генератором розвитку інтересів студентів, їх творчого потенціалу [2: 47].

У навчально-методичному посібнику (Демешко І. М. Практикум з української мови : навчальний посібник. – Кіровоград : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2015. – 368 с.), за яким здійснюється підготовка студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», подано структуру програми навчальної дисципліни, мету, теоретичні і практичні завдання курсу, структуру залікового кредиту, критерії оцінювання навчальної діяльності за видами роботи, рекомендована базова й допоміжна література. У посібнику подано теоретичний матеріал, плани практичних занять, вправи для аудиторної і домашньої роботи, порядок і зразки орфоепічного, орфографічного й пунктуаційного аналізів. У межах змістового модуля подано завдання для самостійної роботи до кожної теми. У кінці посібника подано орфографічний словник складних слів української мови, слова з літерою г, словник російсько-українських мовних зворотів, короткий термінологічний словник. Навчально-методичний посібник є результатом певного досвіду роботи викладача. Він систематизує роботу з дисципліни на основі традиційних і нових методичних підходів, які орієнтовані на активізацію самостійної роботи студентів, на формування професійно значущих умінь і дозволяють створити умови для успішної навчальної діяльності студентів.

Основним завданням проекту буде сформулювати, якими знаннями та вміннями повинен володіти філолог майбутнього, підвищити рівень культури писемного мовлення студентів. Студенти будуть вивчати сучасні орфографічні й пунктуаційні норми української літературної мови і досліджувати поставлену перед ними проблему «Як підняти рівень грамотності користувачів соціальних мереж?». Для цього потрібно виконати такі завдання: 1. Добирати матеріал з блогів, соціальних мереж, виділяти найбільш поширені помилки і створити словничок найбільш поширених помилок. 2. Порівняти тексти невичитані, невідредаговані, рекламні, у соціальній мережі з текстами, написаними з дотриманням усіх норм літературної мови. 3. Повторити основні орфографічні та пунктуаційні правила за «Українським правописом» або базовими підручниками. 4. Порівняти тексти, у яких допущено помилки, прокоментувати їх та зробити висновки. 5. Висновки представити у вигляді орфографічного та пунктуаційного аналізів, презентацій, до кожного слайду запропонувати коментар. Кінцевим продуктом діяльності студентів у проекті буде нове знання, а саме, усвідомлення ролі висококваліфікованого філолога.

У даному курсі передбачаються такі навчальні цілі та очікувані результати навчання студентів: 1. Сформулювати в студентів навички створення презентацій, які будуть переконливими. 2. В учнів (студентів) будуть вдосконалюватися навички збирання даних кількома способами, аналізу, впорядкування, осмислення дотримання орфографічних та пунктуаційних норм. 3. Закріпити знання з української мови, здобуті в школі, гімназії, ліцеї, і підготувати до вивчення теоретичних лінгвістичних дисциплін, насамперед курсу «Сучасна українська літературна мова». 4. Поглибити і розширити знання з основних розділів шкільного курсу української мови та виробити автоматизовані навички грамотного письма й усного мовлення. 5. Ознайомити з основною лінгвістичною термінологією, літературними нормами сучасної української літературної мови, принципами орфографічного та пунктуаційного розборів. 6. Оволодіти орфографічним, орфоепічним, граматичним і пунктуаційним матеріалом, який вивчався на практичних заняттях. 7. Виробити навички виконання мовних розборів (орфографічного та пунктуаційного). 8. Для усвідомленого засвоєння теоретичного матеріалу

виробити навички роботи з українськими лексикографічними джерелами (словниками), «Українським правописом» та іншою довідковою літературою. 9. При розв'язанні лінгвістичних задач та проблемних ситуацій використовувати знання, здобуті при вивченні курсу.

Реалізація проектів відбувається в чотири етапи: підготовчому, виконавчому, презентаційному і підсумковому. Робота в проекті починається з бесіди «Вплив інтернету та Веб 2.0 на грамотність людей», під час якої перед учасниками проекту ставляться питання і демонструється презентація: 1. Як грамотність відображає культуру людини? 2. Чому в людей різний орфографічний і пунктуаційний рівень грамотності? 3. Як вплинути на рівень грамотності користувачів соціальних мереж? 4. Які сфери нашого життя найбільш видозмінилися під впливом інтернету? 5. Чи є професії, які майже припинили своє існування? А які нові з'явилися? 6. Як буде працювати філолог через 10–20 років (у майбутньому)? Захист проекту здійснюється у вигляді конференції, на якій кожен студент доповідатиме результати своїх досліджень.

Метод проектів як сучасна педагогічна технологія разом із традиційними методами навчання є найбільш продуктивним, оскільки він у поєднанні з іншими технологіями навчання здатний розв'язати завдання поступового формування й подальшого розвитку самостійного мислення студентів, володіння певними інтелектуальними, творчими та комунікативними вміннями, також передбачає роботу студентів з відбору мовного матеріалу і важливість представлення результатів.

Висновок. На сучасному етапі суспільством висувуються нові вимоги до системи освіти, форм, методів, принципів навчання, що сприятиме на якісно новому рівні підготувати студентів до майбутньої трудової діяльності, а досягти високих результатів у навчальному процесі можливо шляхом взаємодії традиційних та інноваційних процесів у викладанні курсу «Практикум з української мови» на філологічних факультетах ВНЗ. Для успішного впровадження проектів у навчальний процес необхідно враховувати специфіку конкретної навчальної дисципліни (пор., курси «Практикум з української мови», «Сучасна українська літературна мова (Синтаксис)», «Теоретичні питання граматики української мови» та ін.).

Перспективи подальших досліджень убачаємо у використанні інноваційних процесів і технологій у викладанні теоретичних і практичних курсів («Сучасна українська літературна мова (морфологія, синтаксис)», «Теоретичні питання граматики української мови») для студентів філологічних факультетів ВНЗ.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Демешко І. М. Практикум з української мови : [навчальний посібник]. – [3-є вид., випр. і доп.] / І. М. Демешко. – Кіровоград : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2015. – 368 с.
2. Годованець Н. І. Проектний метод вивчення іноземної мови [Текст] / Н. І. Годованець // Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту : серія : Педагогіка. Соціальна робота [гол. ред. І. В. Козубовська]. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 31. – С. 47–48.
3. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волошук // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 1. – С. 70–74.
4. Ніколаєва С. Ю. Проектна робота „Europe is more than you think” для учнів старшої школи / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2006. – № 1. – С. 3–16.
5. Полат Є. С. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти / Є. С. Полат. – К. : ВЦ „Академія”, 2003. – 272 с.
6. Чердніченко Г. А., Шапран Л. Ю., Куниця Л. І. Проектна методика навчання іноземній мові в контексті сучасних педагогічних технологій [Електронний ресурс] / Г. А. Чердніченко, Л. Ю. Шафран, Л. І. Куниця. – Режим доступу : <http://dspace.nufi.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2067/1/13.pdf>
7. Язиков О. І. Проектні технології як компонент інноваційної діяльності ПТНЗ [Електронний ресурс] / О. І. Язиков. – Режим доступу : fs.ptu.org.ua/wps/files.get.php?id=484

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Демешко Інна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 371.134:372.853

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ФІЗИКИ

**Наталія ДОНЕЦЬ, Олена ТРИФОНОВА,
Микола САДОВИЙ (Кіровоград, Україна)**

Постановка проблеми. Підвищення якості освіти нині виступає як одна з провідних проблем сучасного українського суспільства. Освіта, яка є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави [3], нині на думку фахівців [8] має забезпечувати розвиток особистості, здатної на відповіді, адекватні викликам часу. Закон України «Про освіту» [3] мету освіти вбачає у всебічному розвитку людини як особистості та найвищої

цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу.

За цих умов президент Національної академії педагогічних наук В.Г. Кремень дає наступне визначення освіти: «Якісна освіта має бути прогностичною, навчати з випередженням, а також формувати людину, спроможну передбачати й проектувати своє майбутнє» [4, с. 9].

Ми вважаємо, що забезпечити елементи формування в учнів вміння проектувати результати своєї діяльності та й своє майбутнє в цілому покликані навчальні проекти передбачені програмою з фізики [9]. В свою чергу ставиться ряд вимог до підготовки компетентного вчителя фізики, здатного творчо реалізовувати в реаліях загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) всі завдання поставлені перед освітою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань якості освіти займалися В.Г. Кремень [2], О.І. Ляшенко [8], М.І. Садовий [10], В.П. Сергієнко [11] та інші. Питанню методики організації та проведення навчальних проектів приділяли увагу В. Ассаул [1] Дж. Джонсон [2], Є.В. Іванова [5], Л.І. Лебедева [5], В.Л. Логвін [6], Л. Лук'янова [7] та ін. Але не була досліджена на належному рівні проблема підготовки вчителя, зокрема вчителя фізики, здатного долучити учнів до навчальних проектів з метою формування у них конкурентоздатної особистості, здатної до перетворення теоретичних знань у безпосередню виробничу силу.

З вище окресленого випливає **мета статті**: окреслити умови формування методичних підходів до підготовки вчителів фізики та реалізації навчальних проектів у шкільному курсі фізики.

Виклад основного матеріалу. Для впровадження навчальних проектів у навчальний процес ЗНЗ фізика, як шкільна дисципліна, була обрана обґрунтовано, адже вона є фундаментальною наукою, яка вивчає загальні закономірності перебігу природних явищ, закладає основи світорозуміння на різних рівнях пізнання природи й надає загальне пояснення природничо-наукової картини світу. Сучасна фізика, крім наукового, має важливе соціокультурне значення. Вона стала невід'ємною складовою загальної культури високотехнологічного інформаційного суспільства [9].

Відповідно до навчальної програми [9] для загальноосвітніх навчальних закладів ефективним засобом формування предметної і ключової компетентності учнів у процесі навчання фізики є навчальні проекти. Тому при вивченні методики навчання фізики в педагогічному вищому навчальному закладі майбутнім учителям доцільно довести думку, що вчені [4] під навчальним проектом розуміють організаційну форму роботи, яка орієнтована на засвоєння навчальної теми або навчального розділу і становить частину Державного стандарту навчального предмета.

Студентам варто запропонувати зробити аналіз навчальної програми на предмет висвітлення в ній навчальних проектів, визначення їх місця та ролі, див. табл. 1.

Таблиця 1

Місце навчальних проектів у шкільному курсі фізики основної школи

Назва розділу, в якому передбачено виконання навчального проекту	Кількість годин на вивчення розділу	Назва навчального проекту	Відсоток годин, що відводиться згідно програми на проект, %
<i>7 клас</i>			
Механічний рух	18	Визначення середньої швидкості нерівномірного руху	5,6
Взаємодія тіл. Сила.	27	Розвиток судно- та повітроплавання	3,7
Механічна робота та енергія	13	Становлення і розвиток знань про основи машин і механізмів	7,7
<i>8 клас</i>			
Теплові явища	32	Екологічні проблеми тепло-енергетики та теплокористування. Енергозберігальні технології. Унікальні фізичні властивості води.	6,3
Електричні явища. Електричний струм.	34	Електрика в житті людини. Сучасні побутові та промислові електричні прилади	5,9

9 клас			
Магнітні явища	13/16	Магнітні матеріали та їх використання	7,7/6,3
Світлові явища	14/19	Складання найпростішого оптичного приладу	7,1/5,3
Механічні та електричні хвилі	9/9	Звуки в житті людини. Застосування інфра- та ультразвуків у техніці	11,1/11,1
Фізика атома та атомного ядра. Фізичні основи атомної енергетики	11/13	Складання радіаційної карти регіону	9/7,7
Рух і взаємодія. Закони збереження в механіці	28/34	Людина і всесвіт. Фізика в житті сучасної людини. Сучасний стан фізичних досліджень в Україні та світі. Україна – космічна держава.	14,3/11,8

Як видно з таблиці 1, згідно навчальної програми з фізики [9] на виконання проекту відводиться незначна кількість годин, а роботи вчитель повинен зробити багато, щоб учні вдало реалізували свій проект. Тому ми вважаємо, що вчителя до цього треба підготувати. Відповідно до вище зазначеного можна зробити висновок, що при вивченні дисципліни методика навчання фізики у вищих педагогічних навчальних закладах, студенти повинні оволодіти проектною технологією, тобто вміти створювати навчальні проекти. Для цього кожен студент має знати сутність проекту, усвідомлювати етапи його реалізації, розуміти структуру процесу підготовки та реалізації методу визначеного навчального проекту. Виконавши бодай одне проектне завдання, студенти усвідомлять, що робота над проектом має складатися з низки важливих етапів (які вони у майбутній професійній діяльності будуть реалізовувати у підготовці учнів до організації, створення і презентації своїх робіт):

- Підготовчий етап.
- Етап планування роботи над проектом.
- Дослідницький етап.
- Етап аналізу інформації.
- Оформлення звіту.
- Творчий звіт, презентація (показ результатів у формі усного звіту, звіту з демонстрацією матеріалів, письмового звіту тощо).
- Оцінювання результатів і процесу дослідження за встановленими критеріями.

Підготовчий етап полягає у визначенні теми, мети проекту, обговорення проблеми, висунення гіпотези. Студент повинен усвідомлювати наявність важливої в дослідницькому або творчому плані теми, а як результат проблеми для розв'язування якої необхідні інтегровані знання та дослідницький пошук. Висунення гіпотези є важливим кроком для подальшої роботи студента.

Етап планування роботи над проектом полягає у визначенні переліку джерел отримання інформації, засобів збирання інформації, методів аналізу отриманої інформації, способів представлення результатів. Важливим також є установа критеріїв оцінювання результату навчального проекту, для усвідомлення студентом вимог, за якими буде оцінюватися його робота.

Дослідницький етап полягає у роботі з інформаційними ресурсами (підручники, посібники, наукові видання, Інтернет ресурси) та накопичення необхідної інформації для подальшої роботи з навчальним проектом.

Етап аналізу інформації полягає в осмисленні отриманої інформації, підбитті підсумків, формулюванні висновків.

Оформлення звіту – узагальнення зібраних матеріалів, виготовлення ілюстративного матеріалу, підготовка презентації та технології її викладу.

Творчий звіт, презентація звіту, як правило, передбачає використання новітніх технологій зі створенням комп'ютерної презентації.

Для прикладу ми пропонуємо розглянути розділ «Теплові явища», який вивчається, згідно нової програми, у 8 класі. До цього розділу пропонується виконати навчальний проект «Екологічні

проблеми теплоенергетики та теплокористування. Енергозберезувальні технології. Унікальні фізичні властивості води».

На підготовчому етапі вчитель має повідомити учням тему навчального проекту, над яким вони будуть працювати, та мету, яка має реалізуватися. Для визначеного проекту ми пропонуємо окреслити мету: аналіз і систематизація знань з теми дослідження; дослідження проблем теплоенергетики та фактори, що їх викликали; аналіз системи енергозберезувальних технологій та напрямків розв'язання енергетичної проблеми; виокремлення альтернативних джерел енергії.

Технологія реалізації проекту має бути наступною. Вчитель поділяє клас на групи, які разом будуть виконувати навчальну роботу. На нашу думку, найбільш раціональною є група, яка складатися з 4-5 учнів, серед яких будуть діти різного рівня підготовки з фізики й інформатики. При цьому вчитель має призначити керівника проекту – учня, який відповідатиме за збір в єдине ціле зібраної групою інформації і створення безпосередньо самої комп'ютерної версії навчального проекту. Саме керівник проекту повинен звітувати перед учителем та показати всю зібрану інформацію.

Обговорення проблеми та висунення гіпотези має відбуватися під керівництвом учителя, так як у школярів ще не сформовані дослідницькі навички, вміння бачити результат досліджень.

Проблемою, яка розв'язується під час виконання проектного завдання є визначення позитивних і негативних тенденцій використання теплоенергетики, пошук шляхів (принципів) збереження тепла, пошук інших шляхів видобутку енергії.

На етапі планування роботи над проектом учитель має надати дітям орієнтовний перелік літератури, використовуючи який вони зможуть виконати свою дослідницьку роботу.

Засоби збирання інформації учні повинні обдумати самостійно, але за коректного спрямування їх дій вчителем.

Критерії оцінювання слід повідомити учням заздалегідь, так як від цього залежатиме сама активність і методи реалізації навчального проекту.

Основні аспекти, на які мають звернути увагу учні при виконанні проекту:

1. Причини виникнення негативного впливу теплоенергетики на природу, дії які необхідно виконувати людству для зменшення шкідливості теплових машин.

2. Енергетичні проблеми і напрямки їх розв'язання.

3. Альтернативні джерела енергії.

Форма подання зібраної учнями інформації повинна бути представлена у вигляді комп'ютерної презентації.

На дослідницькому етапі вчитель може допомагати у зборі інформації, а саме головне повинен перевірити її правильність, відповідність темі.

На етапі аналізу інформації вчителю відводиться роль, що передбачає перевірку усвідомлення, осмислення учнями отриманої інформації і допомогу в підбитті підсумків, формулюванні висновків.

Оформлення звіту, презентація звіту учнями може відбуватися за допомоги вчителя, якщо учні цього потребують.

Нами створена електронна презентація однієї з тем, деякі слайди з них ми наводимо на рис. 1.

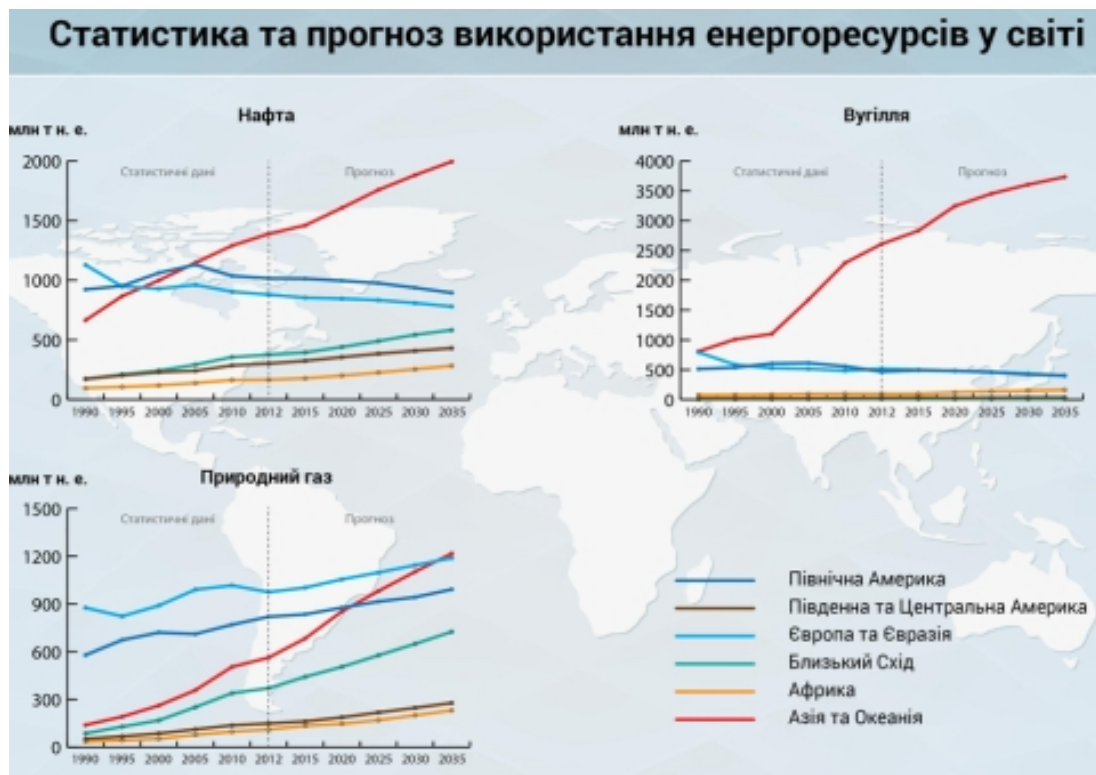

Рис. 1. Приклад презентації проекту на тему «Екологічні проблеми теплоенергетики та теплокористування. Енергозберігальні технології. Унікальні фізичні властивості води»

Висновки. Отже, в сучасній школі процес навчання з фізики має спрямовуватися на формування в учнів компетенцій досліджувати природні явища на основі наукового способу мислення та сучасних уявлень про навколишній світ. Метод навчальних проектів не повинен суперечити класно-урочній

системі навчання. Він є важливим компонентом освіти і повинен використовуватися в різних видах навчально-виховної діяльності учнів. Тому сучасний вчитель має бути готовим не тільки до якісного проведення уроків, а й вміти запроваджувати активні методи роботи з різними учнівськими колективами, формувати завдання пошукового, дослідницького та творчого характеру, бути готовим до нових розробок, використання сучасних засобів навчання та навчального обладнання, включаючи сучасні інформаційні комп'ютерні засоби, без яких не можна навчати учнів у XXI столітті.

Існує ряд педагогічних завдань, які потрібно враховувати під час підготовки висококваліфікованих учителів фізики здатних методично грамотно та ефективно проводити навчальний процес, який будувався б на активній пізнавально-пошуковій діяльності учнів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Підручники з фізики, за якими навчаються учні не містять інформації, щодо навчальних проектів, яка б допомогла школяреві зорієнтуватися в своїй початковій дослідницькій роботі. Тому перспективою дослідження є робота в напрямку розробки рекомендацій до шкільних підручників з врахуванням тенденції запровадження навчальних проектів в шкільному курсі фізики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ассаул В. Метод проектів у виховній роботі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: науково-методичний посібник / За ред. С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.
2. Джонсон Дж. Методи проектування / Дж. Джонсон; [пер. з англ.]. – М., 1986. – 86 с.
3. Закон України «Про освіту». – 1991 (зміни 2004 р.). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
4. Кремень В.Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / В.Г. Кремень // Український педагогічний журнал. – К., 2015. – № 1. С. 8-15.
5. Лебедева Л.И. Метод проектов в продуктивном обучении Педагогические технологии. / Л.И. Лебедева, Е.В. Иванова. – 2002. – № 4. – С. 5-7.
6. Логвин В.Л. Метод проектів у контексті сучасної середньої освіти / В.Л. Логвин // Проекти, реалії, перспективи. – К., 2003. – С. 22-37.
7. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності / Л. Лук'янова // Імідж сучасного педагога. – 2009. – № 10. – С. 16-21.
8. Ляшенко О.І. Стратегія якості освіти як основа освітньої політики країн світу / О.І. Ляшенко // Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / [за заг. ред. О.І. Локшиної]. – К.: К.І.С., 2004. – С.9-14.
9. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Фізика. 7-9 класи. 7-9 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 32 с.
10. Садовий М.І. Якою повинна бути середня освіта в Україні? / М.І. Садовий // Доступність та якість загальної середньої освіти: стан і шляхи поліпшення: [матер. парламентських слухань у Верховній Раді України 23 жовтня 2013 р.] / Верховна Рада України. – К.: Парламентське видавництво, 2014. – С. 90-94.
11. Сергієнко В.П. Освітні вимірювання в інформаційному суспільстві / В.П. Сергієнко // Освіта: [всеукраїнський громадсько-політичний тижневик]. – 2010. – № 7-8, 3-10 лютого. – С. 4.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Донець Наталя Володимирівна – старший лаборант кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Трифоновна Олена Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Садовий Микола Іллєч – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності, професор кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 377.031:687

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ САПР ОДЯГУ

Ольга ЄЖОВА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Інформаційні технології незворотно увійшли до сучасного життя, змінивши галузі освіти та виробництва. Провідні швейні фабрики сьогодні оснащені системами автоматизованого проектування (САПР) одягу, багато підприємств середньої та малої потужності перебувають на стадії впровадження або вибору системи САПР. Більшість молодих фахівців швейної галузі працюватимуть на підприємствах, оснащених САПР, а значна частина – на робочих місцях, обладнаних комп'ютеризованою технікою. Уміння використання комп'ютерних технологій для створення одягу увійшло до кваліфікаційних характеристик як майбутніх інженерів, так і кваліфікованих робітників швейної галузі, а також вчителів технологій. Це зумовлює актуальність проблеми впровадження САПР у навчальних закладах різних типів та рівнів акредитації, а також пов'язаних із цим організаційного, методичного, психологічного та інших аспектів.

Система автоматизованого проектування (САПР) – організаційно-технічна система, що здійснює автоматизоване проектування, складається з персоналу та засобів автоматизації проектування та взаємодіє з підрозділами проектною організацією [4, с. 6].

Говорячи про САПР, часто мають на увазі комп'ютерну програму, недооцінюючи роль персоналу, який її встановлює, підтримує в робочому стані та використовує у навчальній та науково-дослідній роботі. Адже саме правильно організована та скоординована робота всіх залучених до цього процесу фахівців може забезпечити успішне впровадження та подальшу інтеграцію та експлуатацію САПР в навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі навчання САПР у підготовці фахівців різних професій та рівнів кваліфікації присвячені дослідження українських та зарубіжних вчених: Богуславського А. А., Райковської Г. О., Твердиніна Н. М.

Професор Райковська Г. О. у дослідженні [5] обґрунтовує органічне поєднання традиційних та інформаційних технологій професійного навчання у формуванні інженерно-конструкторських знань, умінь та навичок. У цьому випадку однією зі складових моделі графічної підготовки фахівців виділено організаційно-педагогічне і методичне забезпечення, створене на базі сучасних САПР. Вважаємо, що дане дослідження може слугувати теоретичним підґрунтям організації впровадження САПР у навчальний процес.

У статті [2] відзначена роль графічної підготовки як передумови формування графічної культури учня, та його інтелектуального розвитку. Роль комп'ютера визначена як засіб, помічник проектувальника.

Проблемі організації впровадження САПР у виробничий процес підприємства присвячене дослідження [7].

Автори [3] обґрунтовують перевагу САПР Грація порівняно з іншими системами для різних типів проектувальників, зокрема так званих фрілансерів, тобто вільних розробників моделей одягу. Вважаємо, що саме пакет програм для фрілансерів найбільше адаптований для потреб навчального закладу.

Водночас недостатньо дослідженим є питання організації впровадження САПР в навчальному закладі.

Мета статті – обґрунтування організаційного забезпечення впровадження САПР в навчальному закладі.

У статті розв'язані такі завдання:

- встановлення етапів впровадження САПР в навчальний процес;
- встановлення видів робіт на кожному етапі впровадження САПР;
- узагальнення досвіду впровадження САПР Грація в навчальний процес майбутніх вчителів технологій в КДПУ ім. В. Винниченка

Виклад основного матеріалу. Під впровадженням САПР розуміємо гнучкий процес, що має здатність перебудовувати організаційно-технічну структуру або параметри системи та об'єкта впровадження (навчального процесу) з метою найкращого забезпечення формування ІКТ-компетенції майбутніх фахівців.

Впровадження САПР суттєво змінює умови та стереотипи праці, що нерідко викликає психологічну, біологічну, емоційну реакцію у студентів та викладачів.

Впровадження САПР у навчальний процес, як і у виробничий процес, повинно проходити у чотири етапи.

1. Підготовчий етап.
2. Етап розробки моделі впровадження.
3. Етап реалізації. Інсталяція та налагодження САПР.
4. Етап експлуатації системи в навчальному процесі.

На першому етапі реалізують такі заходи: створення плану проекту, призначення відповідальних, вибір програмного забезпечення, навчання педагогічних працівників. Слід відповісти на питання: для чого потрібна система? Які види робіт планується виконувати за її допомогою? Яке обладнання потрібне для її встановлення та функціонування? Які фахівці будуть залучені до обслуговування та використання в навчальному процесі, наукових дослідженнях?

Вибираючи завдання, які планується розв'язувати засобами САПР, для навчального закладу слід враховувати класифікаційні ознаки системи. У цьому дослідженні в основу покладена загальна класифікація САПР за критеріями згідно [7, с.63-65].

За рівнем формалізації завдань розрізняють системи: побудовані на повністю формалізуємих методах розв'язання проектних завдань; для проектних робіт, що не піддаються повній формалізації; для організації пошуку розв'язання неформалізуємих завдань.

Вважаємо, що з урахуванням практичної спрямованості підготовки учнів в професійно-технічних навчальних закладах повинні переважати системи першого типу (для виконання завдань формальних, тобто за чітким алгоритмом з встановленими параметрами).

За функціональним призначенням виділені системи: розрахунково-оптимізаційні; графічні; автоматизованого проектування конструкцій; графоаналітичні; підготовки технічної документації; обробки результатів експериментальних досліджень; інформаційні.

У конструюванні основних деталей одягу переважають завдання графічні, а в аналізі та побудові похідних деталей – графоаналітичні. Елементи підготовки технічної документації присутні у формуванні моделей, створенні розкладок, роботі з технологічними підсистемами САПР.

За спеціалізацією системи можуть бути: спеціалізовані; інваріантні.

САПР одягу – спеціалізована система, всі складові якої спрямовані на виконання окремих операцій створення моделей швейних виробів. Однак деякі окремі графічні та текстові документи та розрахунки можуть бути виконані в інваріантних системах.

За технічною організацією розрізняють системи з єдиними інформаційними ресурсами; укомплектовані автономними робочими місцями проектувальника.

САПР одягу передбачає використання специфічних технічних засобів введення та виведення інформації, у зв'язку з чим можемо говорити про автономні робочі місця, з можливістю інтеграції в єдину інформаційну мережу навчального закладу.

Авторами дослідження [1] доведена перевага систем із візуальними елементами керування перед системами, що фактично відтворюють лише закладені у них готові методики, а також системами параметричного проектування з застосуванням спеціалізованих мов програмування. Системи з готовими методиками не дозволяють створювати авторські модельні конструкції, а системи параметричного проектування вимагають високого рівня підготовки фахівця саме з програмування, що майже недосяжно для майбутнього вчителя технологій або кваліфікованого робітника.

Вищезазначені вимоги були проаналізовані фахівцями кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності у співпраці з інформаційним відділом КДПУ ім. В. Винниченка. Проведений аналіз публікацій у наукових виданнях, а також неформальне опитування фахівців навчальних закладів Києва, Хмельницького, Харкова, які успішно застосовують різні САПР у навчальному процесі.

У результаті укладений договір про співпрацю, і фахівцями інформаційного відділу КДПУ ім. В. Винниченка встановлена САПР Грація як система з візуальними елементами керування. Серед переваг системи слід також згадати можливість її опанування шляхом самоосвіти. Саме таким шляхом, за допомогою матеріалів з офіційного сайту [6], здійснена підготовка викладача.

На другому етапі впровадження передбачене внесення уточнень до навчальних планів та програм, розкладів занять, розробка навчально-методичного забезпечення, підбір та адаптація технічних засобів, а також узгодження навчальних програм з дисциплін та тем, що повинні передувати вивченню САПР.

Наразі внесені зміни до переліку та змісту практичних занять з дисципліни «Інженерне проектування одягу», яку вивчають студенти 5 курсу спеціальності «Технологічна освіта» на освітньо-кваліфікаційному рівні «спеціаліст» (табл. 1). На перспективу розглядається питання включення дисципліни «Інформаційні технології у створенні одягу» до навчального плану майбутніх магістрів.

Таблиця 1

Теми практичних занять з інженерного проектування одягу

№	Тема роботи	Кільк. годин
1	Побудова кресленника конічної спідниці в САПР Грація	2
2	Побудова кресленника прямої спідниці в САПР Грація	2
3	Формування моделі та градація лекал спідниці	1
4	Виконання розкладки прямої спідниці в САПР Грація	1
5	Побудова кресленника штанів жіночих в САПР Грація	4
6	Побудова кресленника основи конструкції бузки жіночої напівприлеглого силуету з вшивним рукавом в САПР Грація	6
7	Побудова кресленника основи конструкції вшивного рукава	2
	Всього:	18

На третьому етапі передбачене проведення навчальних занять із застосуванням САПР, коректування навчально-методичної документації, налагодження комп'ютерної системи.

У КДПУ ім. В. Винниченка заняття успішно проводяться другий рік поспіль, на денному та заочному відділеннях спеціальності «Технологічна освіта». Автором даної статті підготований навчальний посібник з інформаційних технологій у створенні одягу [4]. В рамках співпраці з професійно-технічними навчальними закладами Кіровограда проведено заняття з учнями Кіровоградського професійного ліцею побутового обслуговування, які опановують професію «Кравець».

У 2014–15 навчальному році п'ять магістрантів працюють над магістерськими роботами, пов'язаними з різними аспектами інформаційного, методичного та технічного забезпечення впровадження САПР у підготовці майбутніх учителів технологій. Всі роботи передбачають розробку методичних рекомендацій з виконання різних видів проектно-конструкторських робіт по створенню моделей одягу із застосуванням САПР Грація.

На четвертому етапі передбачається оцінка ефективності впровадження, моніторинг навчання САПР та коректування моделі впровадження (за необхідності).

Саме на цьому етапі зараз перебуває навчання САПР у КДПУ ім. В. Винниченка. Кількісна оцінка результатів педагогічного експерименту ще попереду, однак можна відзначити деякі позитивні моменти.

1. Підвищився інтерес до навчання студентів п'ятого курсу. Вони усвідомлюють, що володіння саме професійно орієнтованим програмним забезпеченням підвищує цінність фахівців на ринку праці.

2. Студенти молодших курсів, розуміючи перспективу виконання проектно-конструкторських робіт за допомогою САПР, краще мотивовані до опанування загальнотехнічних, професійно орієнтованих дисциплін та основ інформаційних технологій.

3. Активізувалась наукова діяльність кафедри ТМТПОПБЖ щодо дослідження та розроблення елементів організаційного, інформаційного, методичного, математичного та інших видів забезпечення САПР одягу.

4. Впровадження сучасних професійно орієнтованих програм підвищує престижність навчального закладу та соціальну «вартість» його диплому.

Висновки. Впровадження САПР у навчальному закладі підвищує його престижність, активізує наукові дослідження, підвищує мотивацію студентів до опанування загальнотехнічних, професійно орієнтованих та інших дисциплін.

Організація впровадження САПР повинна відбуватися за участі адміністрації, профільної кафедри та інформаційного відділу у чотири етапи: 1) підготовчий етап; 2) розробки моделі впровадження; 3) реалізації та інсталяції; 4) експлуатації системи у навчальному процесі.

Подальший розвиток впровадження САПР у навчальний процес передбачає оснащення комп'ютерних лабораторій спеціалізованою технікою для створення моделей одягу – професійними плотерами, розкрійними автоматами, бодісканерами, 3D принтерами тощо. Відповідні дослідження слід провести по науковому обґрунтуванню змісту, форм та методів навчання фахівців роботі з перспективними видами обладнання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андрианов, В. С. Проблемы и критерии автоматизации проектирования одежды / В. С. Андрианов, О. Л. Родионова // Швейная промышленность. - 2009. - N 4. - С. 51-52.
2. Гедзик А. М. Сучасний стан і перспективи графічної підготовки в системі професійної освіти / А. М. Гедзик // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Н. П. Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи – 2014. – Випуск 46. – С. 35-40.
3. Ещенко В. Г. Полная автоматизация конструкторской подготовки производства с использованием САПР «ГРАЦИЯ» / В. Г. Ещенко, А. В. Москавцова, А. В. Ещенко // Швейная промышленность. – 2014. - № 4. – С. 18-19.
4. Єжова О. В. Інформаційні технології у створенні швейних виробів: Навчальний посібник / О. В. Єжова. – Кіровоград: ФО-П Александрова М. В., 2015. – 216 с.: іл. 443.
5. Райковська Г. О. Теоретико-методичні засади графічної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інформаційних технологій: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Г. О. Райковська. – К., 2011. – 46 с.
6. САПР Грація: офіційний сайт. <http://www.saprgrazia.com/>
8. Сучков М. Н. Разработка методов организации внедрения САПР : Дис. ... канд. техн. наук : 05.13.12 : М., 2004 - 168 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Єжова Ольга Володимирівна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: теорія та методика викладання сучасного швейного виробництва в навчальних закладах.

УДК 378.14+44

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Дар'я ЄМЕЛЬЯНОВА, Марія БАЛІК (Одеса, Україна)

Постановка проблеми. Формування високого рівня професійної компетентності стає однією з основних функцій процесу підготовки майбутніх учителів і передбачає пошук інноваційних форм, засобів і технологій підвищення якості підготовки. Високий рівень професійної компетентності

передбачає володіння іноземними мовами, що обумовлено багатьма причинами, починаючи з такого глобального чинника, як євроінтеграція України, що суттєво впливає на освітній процес і підвищує інтерес до іноземних мов. Володіння англійською мовою надає можливість учителю здійснювати навчальні й наукові дослідження і тим самим розширювати і поглиблювати професійні знання і вміння.

Метою курсу іноземної мови на немовних спеціальностях є надбання студентами комунікативної компетенції, рівень якої на окремих етапах мовної підготовки дозволяє використовувати іноземну мову як у цілях самоосвіти, так і в майбутній професійній (методичній і науковій) діяльності. Водночас, самостійність навчальних дисциплін перешкоджає формуванню цілісної педагогічної освіти. Наприклад, у процесі підготовки майбутніх учителів напряму «6.02.03.03 – Філологія (українська мова і література) (спеціалізація – українознавство)» іншомовна підготовка здійснюється осторонь підготовки дисциплін професійного спрямування. При такій організації навчального процесу студенти, у кращому випадку, володіють пасивним словниковим запасом з фахових дисциплін. Одним із способів вирішення цієї проблеми є науково-методична проектна діяльність студентів у рамках інтегрованих занять, що передбачають зв'язок іноземної мови з фаховими дисциплінами. Так, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури актуальним є, наприклад, проектна діяльність студентів, у рамках якої передбачається інтегрування іншомовної підготовки з певними дисциплінами з циклу професійно-орієнтованої підготовки (зарубіжна література, фольклор, вступ до літературознавства тощо).

Знання англійської мови на рівні професійної діяльності сприяє розвитку особистості майбутнього вчителя української мови і літератури, її професійному становленню, закладаючи уміння й навички іншомовного спілкування і, водночас, поглиблюючи і розширюючи професійні знання. Одним із шляхів модернізації освітньої системи постає впровадження в навчальний процес ВНЗ інноваційних педагогічних технологій, серед яких особливої уваги набуває метод інтегративного навчання. Саме це зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як визначено в «Енциклопедії освіти», «інтегративний підхід в освіті веде до інтеграції її змісту, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність».

Питання інтегративного навчання посідає значне місце у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. Аналіз психолого-педагогічної літератури [1-3, 5-10] дав можливість визначити, що проблема інтеграції у навчальному процесі передбачає не поєднання, а взаємопроникнення двох або більше дисциплін, тобто не поєднання частин, а об'єднання їх в єдине ціле на основі спільного підходу.

На сучасному етапі визначають три рівні інтеграції, кожний з яких має свою логічну структуру [6]. На першому рівні інтегративної взаємодії формуються міжпредметні зв'язки. В педагогічній науці міжпредметні зв'язки розглядаються як умова, що забезпечує послідовне відображення у змісті предметів об'єктивних взаємодій, як принцип розвивального навчання. Міжпредметні зв'язки натеper розуміють як «систему відношень між знаннями, уміннями та навичками, які формуються в результаті послідовного відображення в засобах, методах та змісті навчальних дисциплін тих об'єктивних зв'язків, що існують в реальному світі» [7: 62], тобто в широкому розумінні слова – це педагогічний еквівалент дидактичних зв'язків, які реалізуються в навчальному процесі.

Другий рівень інтеграції – це синтез взаємодіючих наук на основі певної базової дисципліни. При цьому йдеться не про механічне злиття інформації взаємодіючих дисциплін чи про поглинання одного предмета іншим [6 : 20]. Такий синтез має діалектичний характер, дає можливість враховувати диференціацію знань, є методом досягнення єдності наукових знань.

Третій рівень інтеграції – найменш досліджений етап інтеграції – трактується як створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегративного курсу.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень показав, що такі дослідники, як: Є. Глінська [2], Г. Максимов [8], В. Максимова [9, 10] вивчали міжпредметні зв'язки в навчально-виховному процесі в сучасній школі. Л. Капічнікова [5], А. Коломієць [7] досліджували інтегративне навчання під час іншомовної підготовки майбутніх спеціалістів. Н. Берестецька [1] вивчала проблему організації інтегративного навчання як умову формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників інженерних спеціальностей до іншомовного професійного спілкування. Проблема ж інтегрованого навчання у процесі іншомовної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури як чинник активізації їх професійного становлення не розглядалась взагалі й потребує детального вивчення.

Мета написання статті: вивчення особливостей інтегративного навчання у процесі іншомовної підготовки у рамках науково-методичної проектної діяльності майбутніх учителів української мови і літератури.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, серед різноманіття нових педагогічних технологій, спрямованих на реалізацію особистісно-орієнтованого підходу, певний інтерес становить проектне навчання, яке відрізняється кооперативним характером виконання завдань. Воно є творчим за своєю

суттю і орієнтоване на розвиток особистості студента. Суть проектної методики полягає в тому, що мета занять і способи її досягнення визначаються самими студентами на підставі їхніх інтересів, індивідуальних особливостей, потреб, мотивів, уподобань, здібностей.

При організації проектної діяльності в процесі вивчення іноземної мови виникає педагогічна і психологічна проблема створення, формування або збереження вже наявної у студентів потреби спілкування іноземною мовою і пізнання засобами цієї мови фахових дисциплін. Загальний принцип, на якому базувалося застосування методу проектів, саме полягав у встановленні безпосереднього зв'язку іншомовної та фахової підготовки. Найважливішими чинниками, які сприяли формуванню внутрішнього мотиву мовленнєвої діяльності при інтегративному проектному навчанні були, передусім, наявність професійного інтересу до виконання проекту з боку всіх його учасників. Проекти, що розроблялись, були як довгостроковими, так і короткочасними, що займали одне аудиторне заняття. При розробці проекту не виключалась консультативно-координувальна функція викладача.

Робота з розробки проектів охоплювала три основні етапи з відповідним змістом та функціями діяльності студентів і викладача: підготовчий, основний і завершальний. Підготовчий етап був спрямований на створення мотивації, цілепокладання, планування. На цьому етапі студенти визначали тему, аналізували проблему, уточнювали цілі кінцевого результату. Студенти обговорювали завдання, виявляли проблеми, висували шляхи їх рішення, формували завдання проекту, створювали робочі групи, розподіляли ролі, визначали джерела інформації, способи її збору. Консультативно-координувальна функція викладача полягала в мотивуванні, наданні допомоги в постановці цілей, виробленні стратегії, наданні порад щодо розподілу ролей.

Основний етап полягав у ухваленні рішень, завершальному обговоренні шляху реалізації проекту, визначенні способів представлення результату, зборі інформації, творчій переробці, виконанні проекту. Студенти визначали тактику, обирали оптимальний варіант способу реалізації проекту, збирали інформацію, проводили дослідження, синтезували й аналізували ідеї, оформляли проект. Викладач спостерігав за роботою студентів, консультував у разі необхідності, надавав поради, якщо студенти зверталися за допомогою, тобто, керував побічно, без зайвого втручання.

Завершальний етап – перевірка, захист, оцінювання. На цьому етапі здійснювалась підготовка та оформлення доповіді, обґрунтування процесу проектування, пояснення отриманих результатів, колективний захист проекту, аналіз досягнутих результатів, досягнення поставленої мети, оцінка результату. Студенти на цьому етапі розробляли форму презентації, захищали проект, потім колективно аналізували його. Викладач спостерігав за студентами, оцінюючи їх роботу.

Студенти колективно обговорювали тему проекту, визначали стратегію й тактику її виконання, обговорювали наявність потрібних мовних знань, умінь і навичок, виконували попередній пошук джерел інформації і таким чином визначали наявний у групі потенціал щодо виконання проекту. Завдання проекту мало зацікавити всіх студентів, що брали в ньому участь, а їх місце і роль у розробці й виконанні проектного завдання мало відповідати їх навчальним можливостям, що також обговорювалось робочою групою студентів. Після попереднього аналізу роботи в групі студенти повідомляли викладача про їхній вибір і обґрунтовували його, а викладач при цьому в разі потреби вносив свої пропозиції і корективи. Таким чином, при співпраці з викладачем на паритетних підставах остаточно приймалось рішення щодо реалізації проекту.

Наведемо приклади навчальних проектів, що були розроблені з ініціативи студентів і передбачали інтеграційну взаємодію з формуванням зв'язків іншомовної підготовки з такими фаховими дисциплінами, як зарубіжна література, фольклор, вступ до літературознавства тощо.

Проект «Літературний клуб». У рамках цього проекту відбувалося обговорення життя та творчості визначних англійських письменників і поетів: Уільям Шекспір, Чарльз Діккенс, Роберт Бернс. На підставі цього проекту студентами був розроблений веб-квест і розміщений в Інтернеті на сайті викладача «English it's easy!» [4]. Створення веб-квесту спонукало студентів до поглибленого вивчення біографії та творчості цих майстрів англійської літератури, до пошуку в Інтернеті, літературних джерелах цікавих фактів і навіть історичних подій, пов'язаних з цими митцями.

Студенти стали авторами сценарію літературного вечора, присвяченого творчості Бернарда Шоу. В процесі підготовки знайомилися з життям і творчістю англійського драматурга, ставили сценки з п'єси «Пігмаліон» за адаптованою версією. Для цього використовувались ресурси Інтернет-порталу «Вікіпедія», а також навчальні матеріали і проекти, що застосовувались у випускних класах середніх шкіл із поглибленим вивченням англійської мови [12]. Під час виконання такого проекту студенти отримували навички іншомовного спілкування і водночас поглиблювали і розширювали професійні знання з питань зарубіжної літератури.

Проект «Грані майстерності». Наведемо декілька частин цього проекту.

1. Написання аргументованого есе англійською мовою.

Сучасні вимоги до навчання англійської мови містять широкий спектр письмових умінь: повністю вирішувати комунікативні завдання, логічно і послідовно будувати письмове висловлювання, визначати адекватний стиль мовлення, поділяти текст на абзаци й правильно використовувати засоби зв'язку між реченнями та абзацами. Навчитися таких умінь можна при написанні аргументованого есе. Споріднені проблеми були встановлені колегами, що викладають майбутнім філологам українську літературу. Водночас, як було визначено в процесі анкетування, студенти, майбутні вчителі української мови і літератури, виявляли інтерес до цього літературного жанру. Дійсно, при попередньому опитуванні 63% студентів обрали есе як цікавий для них літературний жанр, завдання з якого вони хотіли б одержати як завдання для самостійної роботи [4]. Тому студенти спільно з викладачем вирішили у рамках короткочасної проектної діяльності в консультативному режимі ознайомитися з прийомами написання аргументованого есе англійською мовою на підставі обговорення матеріалів, які вони отримали із Вікіпедії, підручників і періодичних видань.

2. Англійські прислів'я і приказки як «зведення народної премудрості».

У рамках цієї частини проекту було проведено дослідження особливостей англійських прислів'їв і приказок, наведено українські та російські відповідники. На таких зіставленнях було показано приклад взаємозв'язку і взаємопроникнення культур різних народів, існування спільності й відмінності мов та культур. Таким чином, комунікативні навички формувались на функціональній та інтерактивній основі в інтегративній взаємодії з дисциплінами професійного спрямування.

3. Фразеологізми в англійській мові.

Ця частина проекту передбачала ознайомлення з англійськими фразеологізмами в цікавій формі – шоу-гри «Поле чудес», сценарій якої був запозичений з журналу «Иностранные языки в школе» [11]. У процесі гри студенти мали знайти еквіваленти англійським фразеологізмам у російській та українській мовах, порівняти їх значення.

Висновки. Спостереження за студентами, бесіди, опитування показали, що проектна діяльність з використанням принципу інтеграції навчання дозволяла активізувати пізнавальну діяльність студентів, поліпшити якість знань, ефективно формувати мовленнєві уміння і навички, зацікавити студентів і перетворити достатньо важкий і кропіткий процес з вивчення англійської мови в захоплююче заняття. Визначення зіставних зв'язків англійської мови з дисциплінами професійного спрямування допомагало майбутнім учителям української мови і літератури з'ясувати існування та походження різних мовних явищ і фактів, глибше розкрити їх суть та особливості. Зіставлення споріднених і порівняння відмінних мовних явищ в англійській, українській та російській мовах стимулювало глибше осмислення законів розвитку лексики, фонетики, словотвору, морфології, синтаксису мов, послідовний розвиток і узагальнення знань, формування наукового розуміння мови як науки, засобу комунікації.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у більш глибокому вивченні закономірностей та особливостей застосування інноваційних методів навчання в процесі іншомовної підготовки майбутніх учителів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Берестецька Н. В. Інтегроване навчання як умова формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників інженерних спеціальностей до іншомовного професійного спілкування / Н. В. Берестецька, О. В. Герасимюк // Гуманізм та освіта : зб. матеріалів X Міжнародної наук.-практ. конф., 14-16 вересня 2010 р. / Вінницький Національний технічний університет. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2010. – С. 309 – 312.
2. Глинская Е. А. Межпредметные связи в обучении / Глинская Е. А., Титова Б. В. – Тула, 1980. – С. 1-3.
3. Данилюк Д. Я. Учебный предмет как интегрированная система / Д.Я.Данилюк // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 24–28.
4. Ємельянова Д. В. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до самостійної роботи в умовах кредитно-модульного навчання : дис. ... канд. пед. наук. : 13. 00. 04 / Ємельянова Дар'я Володимирівна. – Одеса, 2011. – 203 с.
5. Капичникова Л. Н. Межпредметные связи в обучении языкам / Л. Н. Капичникова // Русский язык в национальной школе. – 1986. – № 10. – С. 7.
6. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія / за ред. С. У. Гончаренка / І. М. Козловська. – Львів : Світ, 1999. – 302 с.
7. Коломієць А. М. Міжпредметні зв'язки у контексті проблеми інтеграції / А.М.Коломієць, Д.І.Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 1999. – № 2. – С. 61 – 66.
8. Максимов Г. К. К дискуссии об интеграции школьных предметов / Г. К. Максимов // Педагогика. – 1996. – № 5. – С. 114 – 115.
9. Максимова В. Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы / В. Н. Максимова. – М. : Просвещение, 1986. – 146 с.
10. Максимова В. Н. Межпредметные связи в обучении / В. Н. Максимова, Н. В. Груздева.–М. : Просвещение, 1987.–123 с.
11. Радина Е. Г. Шоу-игра «Поле чудес» по теме «Идиоматические выражения в английском языке» / Е. Г. Радина // Иностранные языки в школе. – 2010. – №1. – С.30–32.
12. Шахина С. В. Сценарий літературного вечера, по священного творчеству Бернарда Шоу / С. В. Шахина // Иностранные языки в школе. – 2008. – №2. – С.46 – 50.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ємельянова Дар'я Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Балік Марія Петрівна – студентка V курсу факультету української філології ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК: 378+37.037+801.73

ВИКОРИСТАННЯ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Юліана ІРХІНА (Одеса, Україна)

Постановка проблеми. Інтеграція у світовий освітній простір ставить перед суспільством нові вимоги щодо формування викладача-професіонала, який керується гуманістичними цінностями, реалізує творчий потенціал через новітні форми й методи.

Нестабільність соціальних процесів у суспільстві зумовлює звернення до адаптаційних ресурсів педагога, який під впливом зовнішніх факторів повинен зберігати внутрішні установки або збалансовувати власні переконання з освітнім середовищем. У контексті світових тенденцій українська система освіти зорієнтована на неперервність процесу навчання викладачів ВНЗ, що передбачає підвищення їх професійного рівня та потребу постійного самовдосконалення.

Актуальність зумовлена необхідністю розроблення механізмів для постійного підвищення професійного рівня викладачів, забезпечення високого науково-теоретичного й методичного рівнів викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми спеціальності, що регламентоване Законом України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття), Національною доктриною розвитку освіти. Від якості викладання предмета залежить рівень знань, умінь і навичок майбутніх фахівців.

Метою статті є питання про престиж тієї чи іншої мови не виникати та актуалізуватися в сучасних умовах розвитку світової науки, оскільки вже за своєю сутністю неправильним і не потребує розв’язання. Престиж кожної мови передусім в її лексичному багатстві, різноманітності мовних засобів, що використовуються реципієнтом у процесі у процесі комунікації. Світовим мовам властива диференціація на фонологічному, акцентологічному, лексико-граматичному, семантичному рівнях. Відтак, проблема досконалого володіння мовними багатствами набуває значущості в сучасній світовій мовознавчій науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кожна мова містить величезний потенціал народної мудрості, що в свою чергу становить один із основних чинників розвитку образного мовлення підрастаючого покоління. Донедавна означена проблема висвітлювалася не повністю лише принагідно з розв’язуванням основних мовознавчих питань з лексики, стилістики тощо. Наявні спроби низки вчених (В. Винаградов, Р. Мартинова, В. Плахотник, М. Пентилок, О. Ушакова, О. Федоров, З. Франко) щодо класифікації та узагальнень образних висловів. На думку Л. Новикова, поділ слів на образні [2:86]. Адже будь-яке слово, що, на перший погляд, є непомітним, може стати в художньому контексті семантично важливим та естетичнозначущим. Це в свою чергу спричинило введення до понятійного апарату означеної проблеми терміна “виразники образності” (З. Франко) – “усталені в писемному мовленні, різні що до ступеня переосмислення чи асоціативності вислови” [3:81]. Вони, як правило, літературно-писемного походження, окремі – фольклорного, розмовного і лише незначна частина є висловами літературного усного мовлення. Більшість вітчизняних та російських учених (В. Ковальов, Л. Новиков, М. Пентилок, З. Франко, О. Федоров та ін.) відносять до виразників образності передусім: лексичні засоби – тропи (епітети, метафори, порівняння, метонімія, синекдоха), багатозначні слова (О. Потєбня розглядав багатозначність як одне з головних джерел образності), стилістичні фігури: семантичні (антитеза, градація), синтаксичні (паралелізм, анафора, епіфора, інверсія, замовчування, риторичне питання та ін.).

З. Франко вважає, що образними слова стають лише тоді, коли їх основний, лексичний зміст, тобто понятійний – номінативно-атрибутивний, нашаровується додатковий експресивний в його різноманітних формах і типах. До виразників образності З. Франко відносить ще фразеологічні звороти, прислів’я, приказки, топоніми, антропоніми тощо. Категорія образності має свої атрибути: інтонація в єдності компонентів – мелодики, темпу, паузи, тембру тощо.

Виклад основного матеріалу. Відтак, певні дослідження з означеної проблеми спричинюють детальне обґрунтування самого терміна “образне мовлення”. Отже, під поняттям “образне мовлення” ми розуміємо специфічний процес використання мовних одиниць із метою повідомлення, яке, будучи експресивно нейтральним, набуває образного потенціалу шляхом унесення в нього різноступеневих емоційно-естетичних нашарувань.

Безперечним є той факт, що й англійська мова містить чимало виразників образності. Спираючись на основні положення праці І. В. Корунця “Порівняльна типологія англійської та української мов” [1:93], варто відзначити, що означена категорія проявляється на рівнях лексичної системи англійської мови, а саме: 1) лексико-граматичному; 2) лексико-семантичному; 3) стилістичному; 4) синтаксичному.

У контрастному відношенні з інтернаціоналізмами виступають певні єдності національно специфічного лексикону (слова та різноманітні словосполучення) такі, як: англійські *farthing, shilling, dollar, Chartish, haggis,*

Yorkshire pudding, to cut off with a shilling тощо. В українській мові: кутя, вареники, думи, бандурист, кобзар, запорожець, ставати на рушник, козацькому роду нема переводу; на городу бузина, а в Києві дядько.

Лінгвістичні принципи типологічної класифікації лексики ґрунтуються в усіх мовах на основі таких різноманітних особливостей слів: а) їх загальна лексико-граматична природа; б) їх близька до загальної лексико-семантична група; в) їх своєрідні стилістичні функції та значення; г) їх денотативне (основне) та коннотативне (додаткове) значення.

Категорія образності зумовлюється явищами синонімії: dug-out (печера, землянка), shanty (халупа), mud-house (глинянка), cabin (хатина), house, cottage, bungalow, villa, palace тощо. Досить своєрідно образність досягається за допомогою лайливих слів та виразів (low colloquialisms – vituperative words, phrases): англійські hell, rat, swine; українські чорт, прокляття, свиня, гадюка. Визначаються за певними стилістичними ознаками професійні слова, наукова термінологія, поетичні слова, книжні тощо.

У контексті розглядуваної проблеми певної значущості набувають так звані поетичні слова, що містять субгрупи: 1) слова групи слів, що проявляють свою поетичну (образну) природу вже на мовному рівні, коли розглядаються окремо; 2) слова (групи слів), що набувають поетичного забарвлення лише в мікро-або макротекстах. В англійській мові такими поетичними словами виступають: affright (frighten), Albion (England), Caledonia (Scotland), babe (baby), the Bard of Avon (Shakespeare). Подібно в українській мові побутують поетичні слова, але ще більш давнього походження: вольний, враг, злото, дівчинонька, козаченько, кормиґа (ярмо), лжа (неправда), літа (роки), чоло, уста. Поетичні слова другої субгрупи, які набувають поетичного забарвлення лише в мікро-або макротекстах, можуть ставати традиційними в національній мові. Так, англійські стилістично утворені поетичні групи слів ґрунтуються в працях, своєрідних творчих доробках Шекспіра: simple truth, gilded honour, right perfection (Sonet 66), youthful morn (66), swept love (56), hungry ocean.

Низка поетичних слів та груп слів набувають такого традиційного поетичного забарвлення в українських народних піснях: гора крем'яная, літа молодії, орел сизокрилий, сива зозуля, світ широкий, синє море, чисте поле, чорнії брови, червона калина тощо.

Образність досягається також через денотативне (основне) та конотативне (додаткове) значення слів. Багато з них в англійській мові та українській, безперечно, мають подвійне значення: англійські fox, pig, goose, parrot; українські свиня, папуґа, гусак тощо. Конотативні слова (або групи слів з прямим та непрямим значенням): Albion (England), the Bard of Avon (Shakespeare); Кобзар (Тарас Шевченко), Каменяр (Іван Франко), дочка Прометея (Леся Українка).

З семасіологічного боку слова можуть бути моно- та полісемантичні: boat – човен, судно (корабель, шлюпка); coat – верхній одяг, пальто, піджак, кітель, хутро (тварин), шар, фарби; подорож – cruise, journey, travel, trip, tour, voyage.

Виразниками образності в обох мовах виступають фразеологічні звороти, ідіоми (розмовна лексика), низка експресивів, прислів'я та приказки. Українська фраземіка відбиває натурфілософські погляди, символіку українського народу, побудовану на персоніфікаціях, своєрідному образному сприйманні картини світу. Поряд з типовим для багатьох народів усвідомлення тварин і рослин як носіїв фіксованих характеристик (баран, вовк, заєць, вівця, лисиця тощо) українські фраземи репрезентують специфічно національне бачення людського буття через призму поведінки тварин: жабі по коліно “дуже мілко” (образ зневаги, дрібноти); цап – скакати цапа “затятися, виявити непокору” (образ упертості). Ідеоматичні вирази становлять в англійській мові універсальний феномен, що вирізняється своєю структурою: 1) ідіоми-речення (time and tide wait for no man; на козаку нема знаку); 2) групи слів ідіом (Ten Commandments, to be or not to be; десять заповідей, бути чи не бути); 3) слова-ідіома (метафоричне перетворення імен): Tom Perper, Mrs. Grundy, Герострат, Ксантіпа.

Ідіоматичні вирази проявляють себе як: 1) абсолютний еквівалент за значенням і структурою (the heel of Achilles – ахіллесова п'ята, grass widow – солом'яна вдова); 2) вирази, що мають подібне значення, але відрізняються побудовою (a fly in the ointment, make haste slowly; ложка дьогтю в бочці меду, тихіше їдеш – далі будеш); 3) національні ідіоми, що характеризують особливості тієї чи іншої мови (to dine with Duke Humphry, to cut off with a shilling, to accept the chiltern Hundreds; передати куті меду, вплимати облизня, ставити на карб, утерти носа тощо).

Прислів'я та приказки зберігають неоціненні скарби народної мудрості. У них відображається історія та світогляд народу, який створив їх, традиції, звичаї і, навіть, гумор.

В українській та англійській мовах співіснують чимало прислів'їв та приказок. Вони створювалися багатьма людьми, їх поколіннями, розвивалися та вдосконалювалися протягом віків, демонструючи тим самим образний лад мовної системи.

- Як посієш, так і пожнеш.
- As you make your bed, so you must lie on it.
- Краще щось, ніж нічого.
- Halt a load is better than no bread.
- Не знаючи броду, не лізь у воду.
- Look before you leap.

- Краше пізно, ніж ніколи.
- Better late than never.
- Не по словах судять, а по ділах.
- Actions speak louder than words.
- Хто рано встає, тому Бог дає.
- the early bird catches the worm.
- Не чіпай лиха, доки воно спить.
- Let sleeping dogs lie.
- Погані вісті не лежать на місці.
- Bad news travels fast.
- Доки живу, сподіваюсь.
- While there is life there is hope.
- На смак товариш не всяк.
- Tastes differ.
- Не кажи "гоп", доки не перескочиш.
- There's many a slip between the cup and the lip.
- Чи пан, чи пропав – двічі не вмирати.
- Nesk or nothing.

Переважна більшість прислів'їв та приказок за своїм характером інтернаціональні, тобто мають певні відповідники в інших мовах, зокрема в українській. Окреслені обґрунтування незаперечно переконують, що українська мова за своїм лексичним багатством і різноманітністю засобів вираження стоїть врівень з англійською та іншими мовами світу.

Відтак, народне образне уявлення може зазнавати змін і перетворень, але залишається основою творчим компонентом семантики мови (української та англійської, та ін.), структурування самої національно орієнтованої лексики, фразеології тощо, а тому – засобом формування національно-культурної картини світу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Корунець І. В. порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець / – Київ, 1995. – С. 336.
2. Новиков Л. О. Мистецтво слова / Л. О. Новиков / – Москва: Педагогіка, 1991. – С. 144.
3. Франко З. Образність в українському мовленні (Українське усне літературне мовлення) / З. Франко / За ред. І. К. Білодіда. – К., 1967.
4. Романюк О. С. Процес оволодіння англійським розмовним мовленням з урахуванням його лексичних особливостей / О. С. Романюк // Науково-практичний журнал "Наука і освіта". – Одеса, 2013. – Вип. №5.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірхіна Юліана Валентинівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК 811.161.2(076.5)

ТЕСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І СПОСІБ ВИМІРЮВАННЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТА ПРИ ВИВЧЕННІ «ІСТОРИЧНОЇ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Ольга КРИЖАНІВСЬКА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Методика вищої школи нині перебуває в стані своєрідного перехідного періоду від традиційних, освячених роками, здобутками й відомими іменами, методів викладання вишівських дисциплін й оцінювання знань студента до нових, часто непереконливих у своїй продуктивності, складних у формуванні прийомів та засобів. Але сьогоднішній студент уже добре обізнаний із сучасними формами подачі нового матеріалу, самоконтролю якості його засвоєння, володіє новітніми комп'ютерними засобами здобуття інформації й перевірки вивченого. З'явився своєрідний розрив між практичними вміннями студента, його здатністю швидко опрацювати необхідне і застарілими, екстенсивними методиками перевірки знань, які часто не мають дієвих форм самоконтролю. Відома десятиліттями практика завершення теми завданнями «Дай відповідь на питання» давно вже є анахронізмом, адже нецікава і за формою, і за змістом; вона вчить в основному переказувати, не пропонуючи ключ для самооцінки.

Тестові методики зараз уже міцно прижилися в середній школі, де вони, на жаль, інколи витісняють і ті старі форми, які не втратили своєї продуктивності. Вища школа обережно, а подекуди й упереджено сприймає тести. Але гарячі обговорення у вузькій парадигмі «потрібно-непотрібно» потроху змінюються більш продуктивними: «спробувати використати – опрацювати результат – покращити, урізноманітнити». Поряд з тестами у паперовому форматі з'являються комп'ютерні, що засвідчує новий рівень навчально-контрольної співпраці викладач-студент – дистанційної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо ґрунтовні й цікаві наукові узагальнення результатів різного типу тестувань, зроблені в окремих статтях і монографіях (наприклад, Л. Польова, І. Алексейчук, М. Берещук, Ю. Бархаєв, Г. Стадник та ін.) [1; 2; 4]. У них привернуто увагу і до структури, й до форми тестових завдань, описано систему обробки результатів.

На жаль, в розрізі окремих вишівських гуманітарних курсів (крім педагогіки) проблема тестів і тестування ще не стала предметом активного фахового обговорення. Майже нічого в освітньому філологічному полі не сказано про особливості тестування з історичної граматики української мови, хоч зусиллями викладачів цієї дисципліни створено певний корпус тестових завдань, які, як правило, використовують тільки в навчальному закладі, де працює їхній автор. Одним із перших оприлюднених збірників став виданий в Одесі О. І. Бондаренком навчальний посібник «Тестові завдання з історичної граматики української мови» [3], що містить 253 питання в основному типу «множинний (ускладнений/неускладнений) вибір» та «добір».

Мета пропонованої статті – оприлюднення для подальшого обговорення корпусу тестів до вступного модуля з «Історичної граматики української мови», що містить питання таких типів: на співвіднесення, множинний вибір правильної відповіді, множинний вибір найбільш повної відповіді, моделювання повної відповіді.

Деяка частина цих питань носить навчальний характер (наприклад, 1, 4, 6, 11, 12 та ін.). Виконання їх на занятті (аудиторному чи самостійному) стимулює до пошуку інформації, формування важливих фонових знань для становлення професійного світогляду майбутнього вчителя-словесника.

Частина питань – контрольного призначення, а отже, вони перевіряють ті знання, які засвідчують рівень оперування фахово необхідними, засадничими відомостями (наприклад, 2, 7, 13, 14, 23 та ін.). Їх можна використати і на тематичному контролі, і під час екзаменаційної перевірки знань.

Кілька питань уможливають перевірку самостійної роботи студента над додатковою літературою (наприклад, 15, 16, 17, 18, 22 тощо).

Модуль І. Походження української мови та періодизація її історії

Знайдіть правильну або найбільш повну відповідь

1. Навчальний курс «Історія української мови» найтісніше пов'язаний зі

- А) стилістикою, логікою, теорією мовної комунікації;
- Б) діалектологією, сучасною українською літературною мовою, археологією, історією України;
- В) українською літературою, філософією, психологією;
- Г) практичною стилістикою, педагогікою, етнологією;
- Д) етнографією, прикладною математикою, географією України.

2. До основних джерел історії української мови належать:

- А) писемні пам'ятки, жива народна мова, дані споріднених мов;
- Б) ономастика, дані лінгвоекспериментів, фольклор;
- В) історія, свідчення іноземних джерел, польська мова;
- Г) археологія, російська мова, спогади відомих людей;
- Д) етнографія, усна народна творчість, білоруська мова.

3. Топоніми типу *Ярославль* показують історикові мови, що

- А) їх треба писати з великої літери;
- Б) давньоукраїнська мова мала присвійні прикметники на -вль, що походять із праслов'янських -*vļ;
- В) в Київській Русі міста називали іменем князів;
- Г) Ярослав був добрим князем;
- Д) Ярославль – відоме давнє місто.

4. Продовжте речення : Північноукраїнські дифтонги [yo]-, [ye], [yi], [iɛ] в закритих складах є свідченням того, що

- А) праслов'янська мова мала 5 дифтонгів;
- Б) північне наріччя має дифтонги;
- В) етимологічні О, Е в новозакритих складах змінилися на / і / через стадію дифтонгів;
- Г) дифтонги є тільки серед голосних;
- Д) це типова риса українських діалектів.

5. Українська мова за генеалогічною класифікацією належить до однієї підгрупи з

- А) молдавською, білоруською, російською;
- Б) польською, російською, білоруською;
- В) словацькою, польською, російською;
- Г) російською, білоруською;
- Д) чеською, болгарською, старослов'янською.

6. Синонімом до терміна СПІЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКА МОВА є

- А) старослов'янська;
- Б) праслов'янська;

- В) спільносхіднослов'янська;
 Г) словенська;
 Д) праїндоевропейська.
7. Спільнослов'янська мова – це
 А) мова-нащадок усіх слов'янських мов;
 Б) мова-предок східнослов'янських мов;
 В) абстрактне поняття, не підтвержене науковими фактами;
 Г) мова-предок старослов'янської мови;
 Д) мова-предок усіх слов'янських мов.
8. Праслов'янська мова розпалася близько
 А) ІУ-УІ ст.ст. до н.е.
 Б) ІУ-УІ ст.ст. н.е.
 В) ІХ-Х ст.ст. н.е.
 Г) ІІІ-ІУ тис. до н.е.
 Д) збереглася.
9. Давньоруська мова – це
 А) мова-предок усіх східнослов'янських мов;
 Б) старослов'янська мова;
 В) російська мова в давні періоди;
 Г) українська мова в період Київської Русі;
 Д) літературно-писемна мова періоду Київської Русі.
10. Періодизацією історії української мови в кінці ХХ - на поч. ХХІ ст.ст. займаються
 А) О. Потебня, О. Шахматов, Л. Булаховський;
 Б) О. Шахматов, І. Огієнко, А. Кримський;
 В) Ю. Шевельов, В. Німчук, Г. Півторак, Ю. Карпенко;
 Г) М. Жовтобрюх, Ю. Шевельов, М. Максимович;
 Д) П. Житецький, М. Максимович, І. Огієнко.
11. За періодизацією Ю. Шевельова період перед *староукраїнським* називається
 А) східнослов'янським;
 Б) давньоруським;
 В) праслов'янським;
 Г) середньоукраїнським,
 Д) протоукраїнським.
12. Відтинок часу ХІУ-ХУІІІ ст.ст. в розвитку української мови Ю. Шевельов називає
 А) староукраїнським;
 Б) нової української мови;
 В) праслов'янським;
 Г) середньоукраїнським,
 Д) протоукраїнським..
13. Українська мова виникла внаслідок
 А) консолідації племінних діалектів на теренах сучасної України;
 Б) розпаду спільносхіднослов'янської мови;
 В) розпаду давньоруської мови;
 Г) схрещення діалектів польської та давньоруської мов;
 Д) видозміни одного з російських діалектів.
14. Про існування української мови як самобутньої лінгвальної системи можна говорити з
 А) ІУ-УІ ст.ст. до н.е.;
 Б) І-ІІ ст.ст. н.е.;
 В) ХІ ст. н.е.;
 Г) ХІУ ст. н.е.;
 Д) ІУ-У ст.ст. н.е.
15. Слово *Україна* вперше письмово засвідчене
 А) 1056 р. в Остромировому Євангелії;
 Б) 1187 р. в Іпатіївському списку літопису;
 В) 1556р. у Пересопницькому Євангелії;
 Г) 865р. у Літописі Аскольда;
 Д) у ХІІ ст. у «Слові о полку Ігоревім».
16. Монографія «Українці: звідки ми і наша мова» (К., 1998) належить перу
 А) М. Грушевського;
 Б) Д. Багалія;

- В) Н. Полонської-Василенко;
Г) П. Утевської;
Д) Г. Півторака.
17. Монографія «Походження слов'янської писемності» (К., 1998) належить перу
А) М. Брайтчевського;
Б) Д. Багалія;
В) Ю. Шевельова;
Г) П. Утевської;
Д) М. Грушевського.
18. Знайдіть відповідності (автор - монографія)
А) «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри» (Дніпропетровськ, 1998); 1. Орест Ткаченко
Б) «Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов» (К., 2001); 2. Віктор Кубайчук
В) «Українська мова і мовне життя світу» (К., 2004); 3. Федот Філін
Г) «Хронологія мовних подій в Україні (зовнішня історія української мови)» (К., 2004); 4. Григорій Півторак
Д) «Происхождение русского, украинского и белорусского языков: историко-диалектологический очерк» (Л., 1972) 5. Олександр Царук. 6. Василь Німчук
19. У Київській Русі початки писемності, найімовірніше, з'явилися
А) до прийняття християнства у 988 р.;
Б) з прийняттям християнства;
В) важко сказати;
Г) у часи Ярослава Мудрого;
Д) перед розпадом праслов'янської мови.
20. Найдавніші писемні пам'ятки поділяються на такі типи:
А) написи, підписи, записи;
Б) найдавніші писемні книги, Євангелія, літописи;
В) написи на пам'ятках матеріальної культури, грамоти руських князів, рукописні книги;
Г) актові книги, Євангелія, літописи;
Д) настінні графіті, грамоти, літописи.
21. Цінність Пересопницького Євангелія для історика української мови в тому, що це
А) перший переклад на староукраїнську мову четвероєвангелія;
Б) переклад з церковнослов'янської мови;
В) переклад, зроблений у м. Пересопниці;
Г) переклад, зроблений архімандритом Григорієм і писарем Михайлом Василевичем;
Д) книга, на якій присягають українські президенти.
22. Слова Григорія Півторака : «Надії на дальший поступ у визначенні часу появи писемності на Русі, мабуть, слід пов'язувати не стільки з віднайденням дохристиянських текстів..., скільки з поглибленням і всебічним аналізом історії мови у тісному зв'язку з історією народу» – свідчать про
А) розчарування автора в наукових здобутках з проблеми;
Б) слабкість сучасної археології;
В) недовіру до дохристиянської теорії походження писемності на Русі;
Г) відхід його від наукових шукань;
Д) про віру в можливість міждисциплінарних пошуків істини.
23. В основі сучасної української азбуки лежить:
А) глаголиця;
Б) латиниця;
В) кирилиця;
Г) кирилиця і глаголиця;
Д) кирилиця і латиниця..
24. Сучасна українська абетка зберігає такі власне кириличні букви:
А) а, в, г, д, е, з, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ф, х;
Б) й;
В) я, є, ї;
Г) б, ж, ч, ш, щ, ц, у, ю, ь;
Д) всі літери є власне кириличними.
25. Літера Ге з'явилася в українській абетці
А) в XI ст. в Остромировому Євангелії;
Б) на початку XVII ст., коли її запозичив із грецької Мелетій Смотрицький; повернута 1989 р.
В) при написанні Пересопницького Євангелія;

Г) після виходу друком Правопису 1990 р.

Д) разом з іншими кириличними літерами.

26. Знайдіть відповідності:

А) Устав	1. Особливий декоративний вид письма, що використовувався для оформлення заголовків чи заставок рукописних книг, виконувався червоною фарбою і золотом.
Б) Півустав	2. Тип письма, для якого характерні з'єднані літери невитриманої геометричної форми, писані лініями неоднакової товщини з нахилом переважно вправо.
В) Скоропис	3. Тип письма, що поширився з XIV ст. Характерні похилі вправо заокруглені літери, які часто виносяться над рядок.
Г) В'язь	4. Тип письма, для якого характерні великі прямі літери, не з'єднані між собою. Букви випишуються геометрично; гармонійно поєднуються прямі й заокруглені лінії, чим досягається графічна урочистість.
5. Друковані чіткі літери, без нахилів. Послідовне розрізнення великих і малих букв, відсутність переносу слів із рядка в рядок.

Такі тестові завдання вже комп'ютерно опрацьовано і їх можна використовувати з метою самоконтролю знань. Вони розміщені на сайті Moodle-КДПУ і доступні всім, хто вивчає курс «Історична граматики української мови».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексейчук И. С. Про технологію створення системи тестувань / И.С. Алексейчук // Нові технології навч. : Науково-методичний збірник. – К.: НМЦВД, 2000. – С. 43-92.
2. Берещук М. Я. Тестовий контроль і рейтинг в освіті: Навч. посібник / М. Я. Берещук, Ю. П. Бархасєв, Г.В. Стадник. – Харків: ХНАМГ, 2006. – 106 с.
3. Бондар О. І. Тестові завдання з історичної граматики української мови для студентів філологічного факультету / Бондар О. І. – Одеса: «АстроПринт», 2000. – 44 с.
4. Крижанівська О. Формування лінгвістичних компетенцій на заняттях з історичної граматики української мови / Ольга Крижанівська// Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2013. – Випуск 121 (ч. II). – С. 235-238.
5. Попова Л. Тестовий контроль як засіб оптимізації навчального процесу [Електронний ресурс] / Режим доступу до публікації : <http://oldconf.org.ua/node/767>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Крижанівська Ольга Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 53(07)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ СИМЕТРІЇ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ АВІАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ

Ольга КУЗЬМЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Проблема розвитку та вдосконалення фізичної освіти є однією з центральних, яка перебуває в центрі уваги світового наукового та громадського співтовариства. Відповідно до актуальних завдань сучасної дидактики фізики, як педагогічної науки є пошук шляхів і засобів, які мають бути ефективними до практичного використання під час вивчення теоретичних досліджень та поєднання цих досліджень з практикою.

Загальний курс фізики, який вивчається студентами Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету (КЛІА НАУ) на першому курсі є базовим для підготовки операторів складних систем (ОСС) та є основою таких дисциплін: „Основи аеродинаміки та динаміки польоту”, „Основи радіоелектроніки та АСУ польотами”, „Теоретична механіка”, „Основи електротехніки та електрообладнання ПС та аеродромів” та ін. Під час вивчення курсу фізики студенти знайомляться з основними фундаментальними поняттями, законами, принципами фізики, явищами та експериментальними методами дослідження фізичних явищ і процесів природи, аналізом, синтезом, систематизацією спостережуваних явищ фізичного експерименту.

Слід відзначити, що одним із напрямків реформування фізичної освіти у вищих та в загальноосвітніх навчальних закладах є посилення її методологічної спрямованості. Тому виникає потреба, щоб фізика, як наука, сприймалась суб'єктом навчання не як перелік відкриттів чи наявність формул, а відповідно формувала наукове мислення у процесі пізнання навколишнього світу.

Рівень сформованості знань з фізики у студентів визначається засвоєнням фундаментальних фізичних понять, законів, теорій та принципів.

У сучасній фізиці виявлено певний взаємозв'язок фізичних законів і принципів симетрії. Особливо актуальні питання, пов'язані з теорією симетрії в сучасних фізичних теоріях, заснованих на об'єднанні фундаментальних взаємодій, тому що в сучасній теорії елементарних часток концепція симетрії відіграє важливу роль.

На нашу думку, варто сформувати у студентів під час вивчення загального курсу фізики цілісне уявлення про цю науку, відповідно на основі вивчення фундаментальних понять симетрії та принципів симетрії, а також використання цього поняття при розв'язуванні задач студентами у вищих навчальних закладах авіаційного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу методики навчання фізики у вищій школі досліджували в своїй роботі О. І. Бугайов, С. У. Гончаренко, І. М. Кучерук, М. Т. Мартинюк, Л. І. Осадчук, Б. А. Сусь, М. І. Шут та ін.

Загальнонаукові категорії симетрії і асиметрії розглядалися в роботах В. С. Готта, Ф. М. Землянського, світоглядні питання в контексті теорії симетрії розглянуті Р. М. Ганієвим [2], проблемі симетрії у фізиці присвячені роботи Дж. Еліота, П. Добера [3], В. В. Мултановського, який розглядає симетрію у класичній механіці [5], І. З. Ковальова (розгляд симетрії в курсі фізики в середній школі) [4], геометричні перетворення симетрії розглядав М. М. Мурач [6], Е. Вігнер відзначав в своїх наукових працях найважливіші проблеми філософського і природничо-наукового характеру, пов'язані з симетрією [1], М. І. Садовий розглядає в своїх роботах симетрію мікрочастинок [8].

Метою статті є аналіз та розгляд поняття симетрії, а також використання цього поняття при розв'язуванні задач з фізики студентами у вищих навчальних закладах авіаційного профілю.

Виклад основного матеріалу. Природа демонструє безліч симетричних об'єктів. Фактично ми маємо справу із симетрією скрізь, де спостерігається будь-яка впорядкованість.

Термін симетрія (συμμετρία) грецькою мовою означає «сумірність, пропорційність, однаковість у розміщенні частин» [6]. Симетричним називають об'єкт, який можна певним чином змінювати, дістаючи в результаті те, з чого почали.

Принцип симетрії, сформульований вперше французьким фізиком П'єром Кюрі, може широко використовуватися під час розв'язування задач з фізики у вищих навчальних закладах. Цей принцип полягає в наступному: 1) якщо причина має який-небудь елемент симетрії, то такий же елемент симетрії буде мати і наслідок; 2) деякі елементи симетрії наслідку не входять у сукупність елементів симетрії причин, тобто наслідок може містити додаткові елементи симетрії, які не містились в причині.

Під час розв'язування задач з механіки студентам слід використовувати такі елементи симетрії: площина симетрії, вісь симетрії, центр симетрії. Ці елементи симетрії знайомі студентам ще під час вивчення курсу геометрії, а також їх легко використати у процесі вивчення фізики у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Слід звернути увагу студентів на те, що вони матимуть справу не з чисто геометричною симетрією, а з фізичною симетрією явищ та процесів, що вивчаються у фізиці.

Застосування принципу симетрії у процесі вивчення студентами загального курсу фізики у ВНЗ авіаційного профілю згідно з робочою програмою [7] вимагає виконання підготовчої роботи, яка полягає в наступному:

1. Знайомство з симетрією предметів і явищ у повсякденному житті. Потрібно мати на увазі, що в студентів першого курсу ці уявлення не чіткі, а також не зовсім послідовні, не досить осмисленні, тому в цей період викладач повинен уважно спрямувати діяльність студентів і виправляти їх уявлення про фізичні явища.

2. Використання поняття про симетрію фігур в курсі математики. Але слід зауважити, що в математиці геометрична симетрія вивчається досить глибоко, але застосовується недостатньо.

3. Поширення поняття симетрії геометричних фігур на фізичні об'єкти та явища.

4. Розгляд принципу симетрії.

Під час розв'язування задач з механіки доцільно скористатись принципом оборотності механічного руху, який можна розглядати як специфічну симетрію, що має місце при заміні знаку часу, тобто при перетворенні $t \rightarrow -t$. Закони механіки Ньютона мають важливу властивість: вони не змінюються при зміні знаку часу. Це означає, що коли тіло проходить певну послідовність станів відповідно до рівнянь механіки (розглядаючи II закон Ньютона), то завжди можливий зворотний рух, при якому тіло буде проходити між стани, але в зворотній послідовності. Дійсно, при заміні $t \rightarrow -t$ величини, що входять в рівняння $\vec{F} = m\vec{a}$ перетворюються таким чином:

1. $\vec{F} = \vec{F}$, тому що сила в основному залежить від віддалей між взаємодіючими тілами, що не змінюються при зміні знаку часу.

2. Згідно з означенням $\vec{v} = \frac{\Delta \vec{r}}{\Delta t}$. При $t \rightarrow -t$ маємо, що $\Delta t \rightarrow -\Delta t$, а $\Delta \vec{r} \rightarrow \Delta \vec{r}$. Тому

$$\frac{\Delta \vec{r}}{\Delta t} \rightarrow -\frac{\Delta \vec{r}}{\Delta t}; \text{ а значить } \vec{v} = -\vec{v}.$$

3. Згідно з означенням маси, а також відповідно до характеру маси як фізичної величини маємо, що $m \rightarrow m$, тому що маса – це характеристика тіла.

4. Згідно з означенням прискорення $\vec{a} = \frac{\Delta \vec{v}}{\Delta t}$. Але, тому що $\vec{v} = -\vec{v}$, то $\Delta \vec{v} = -\Delta \vec{v}$ при заміні

знаку часу. Одночасно маємо, що при $\Delta t \rightarrow -\Delta t$. Через це $\frac{\Delta \vec{v}}{\Delta t} = \frac{-\Delta \vec{v}}{-\Delta t} = \frac{\Delta \vec{v}}{\Delta t}$. Отже, $\vec{a} \rightarrow \vec{a}$.

Таким чином, при заміні часу маємо: $\vec{F} \rightarrow m\vec{a} \rightarrow \vec{F} \rightarrow m\vec{a}$. Отже, якщо початкові умови одного руху співпадають з кінцевими умовами другого руху, то при зміні знаку часу тіло проходить ті ж стани, що і при прямому русі, але в зворотній послідовності. Це можливо лише при відсутності тертя.

Як приклад симетрії оборотності механічного руху, студентам слід розглянути рух тіла, кинутого вгору з певною початковою швидкістю з поверхні землі в однорідному полі тяжіння, коли не враховувати опір атмосфери.

Принцип симетрії можна застосовувати до розв'язання деяких задач з механіки, якщо разом з принципом оборотності врахувати і геометричні елементи симетрії.

Задача 1. Розглянемо рух матеріальної точки, кинуті під кутом до горизонту в однорідному полі тяжіння (рис.1).

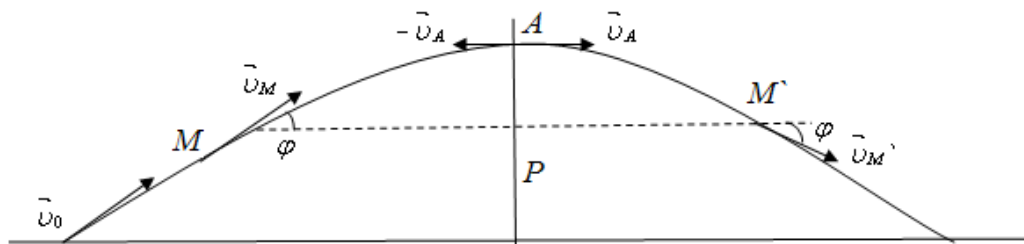

Рис.1

В цьому випадку, якщо не враховувати опір середовища, точка рухається по відрізку плоскої параболи. Ця парабола симетрична відносно площини P . Рух матеріальної точки в будь-якому випадку визначається: діючими на неї силами, величиною і напрямом початкової швидкості точки, а також початковим положенням точки. В нашому випадку початкове положення точки визначається взаємним положенням в початковий момент рухомої точки і поверхні землі. Обираємо за початок відліку часу момент проходження точкою вершин траєкторії A . Коли до руху точки застосувати властивість оборотності механічного руху ($t \rightarrow -t$), то одержимо $\vec{v}_A \rightarrow -\vec{v}_A$, а величина і напрям сили тяжіння, і положення поверхні землі не змінюються. Отже, причини руху мають елементи симетрії: 1) площину симетрії, в якій лежить вектор \vec{v}_0 , яка перпендикулярна до поверхні землі; 2) площину симетрії P , яка проходить через точку A , перпендикулярно до \vec{v}_A і до поверхні землі, причому з врахуванням оборотності механічного руху. Згідно з принципом симетрії, такі ж елементи симетрії має і наслідок – рух матеріальної точки, а саме: 1) симетрія руху відносно площини рис.1., тому траєкторія руху точки – плоска крива, що лежить в площині рисунку; 2) симетрія руху відносно відбивання в площині P разом з відбивання часу; траєкторія симетрична відносно P , а в будь-яких симетричних точках M і M' швидкості рівні по величині та складають однаковий кут з горизонтом.

Відомо, що рух центра ваги механічної системи визначається тільки зовнішніми силами; внутрішні сили положення центра ваги та його швидкість змінити не можуть. Тому, коли рухоме тіло розділяють на частини однакової маси, то ці частини будуть рухатись так, що в кожний момент часу кожна частина буде знаходитись на однаковій віддалі від центра ваги, тобто центр ваги буде весь час центром симетрії системи. Коли на систему діють зовнішні сили, що перпендикулярні до швидкості

частинок в момент розривання, то в такому випадку центр ваги залишається центром симетрії одержаної системи.

Задача 2. Зенітний снаряд розривається на висоті h від землі на велике число осколків, що мають однакову початкову швидкість v_0 і рівні маси. Знайти віддаль між двома осколками, що лежать на прямій, що проходить через центр ваги всієї системи і утворюють кут α з вертикаллю, через час t після розриву.

Розв'язок. У системі відліку, зв'язаної з центром ваги системи, яка рухається з прискоренням \vec{g} , осколки будуть розлітатись за всіма напрямками з швидкістю v_0 кожен, а тому в момент часу t геометричним місцем точок, в яких знаходяться осколки, буде сфера радіуса $R = v_0 t$, центр якої співпадає з центром ваги системи осколків.

Отже, в цьому випадку ми маємо симетричне розміщення осколків відносно центра ваги (центральної симетрії). Тому віддаль між двома осколками, що лежать на прямій, яка проходить через центр ваги системи, в момент t рівна діаметру сфери, тобто $S = 2v_0 t$, і не залежить від кута α . Шукана віддаль рівна $S = 2v_0 t$ до того моменту часу, коли осколок, що падає вертикально вниз, торкнеться поверхні землі і зупиниться.

Задача 3. У воді знаходиться кулька радіуса r і повітряна бульбашка такого ж радіусу. З якою силою взаємодіють кулька та бульбашка, коли віддаль між її центрами рівна L . Як зміниться відповідь, коли сталю кульку замінити повітряною бульбашкою такого ж радіуса? Масою повітря в бульбашках знехтувати.

Принцип симетрії широко застосовують під час розв'язування задач на відшукування центру ваги різних тіл. Центром ваги тіла називається точка прикладання ваги даного тіла. Коли тіло однорідне та має центр симетрії, то центр ваги співпадає з центром симетрії. Це положення легко перевірити з допомогою принципу симетрії, при чому треба мати на увазі, що коли тіло сферично симетричне, то потрібно говорити не про однорідність тіла, а про сферичну симетрію в розподілі маси тіла. Коли тіло неоднорідне чи не має центру симетрії, то положення центру ваги обчислити важко, а то і зовсім неможливо. Центр ваги однорідних тіл і фігур, що мають центр симетрії співпадає з їх геометричними центрами.

Якщо пропонується в задачі відшукати центр ваги симетричної фігури, симетрія якої порушена (вирізано отвір чи до симетричної фігури прикріплена пластинка симетричної форми), то таку задачу студентам слід розв'язувати наступним чином: 1) виконують над тілом мисленнєву операцію, яка відновлює симетрію тіла, що була порушена, тобто вирізають симетричну порожнину, отвір, знімають прикріплені частини; 2) вважаючи ці додані чи відняті частини реально існуючими і враховуючи, що вони знаходяться там, де ми їх уявно розміщуємо за правилом моментів центр ваги заданої фігури як системи, що складається з двох симетричних тіл, центри ваги яких лежать в їх центрах симетрії. Потрібно вказати студентам на те, що в цьому випадку немає потреби користуватись поняттям від'ємної маси, застосування якої дає той же результат, але фізично нічим не виправдано.

Висновок. У результаті проведених досліджень констатуємо те, що доцільність підпорядкування змісту навчального матеріалу з фізики базується на фундаментальних поняттях, одним із яких є симетрія. Ознайомлення та вивчення студентами поняття симетрії та його принципів сприятиме формуванню сучасного наукового мислення, наукового світогляду, а також забезпечуватиме систематизацію знань з фізики при розв'язуванні задач з різних розділів фізики.

Перспективи подальших досліджень полягають в детальному аналізі поняття симетрії та його використанні у навчанні фізики у ВНЗ авіаційного профілю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вигнер Е. Этюды о симметрии / Е. Вигнер. – М.: «МИР», 1971. – 318с.
2. Ганиев Р. М. Групповая симметрия в множестве мировоззренческих высказываний / Роберт Маликович Ганиев. – Владикавказ: Северо-Осетинский гос. ун-т им. К. Л. Хетагурова, 2001. – 108 с.
3. Элиот Дж. Симметрия в физике / Дж. Элиот, П. Добер; Соч. в 2-х т. – М.: Мир, 1983. Т.1. – 1983. – 364 с.
4. Ковалев И.З. Учение о симметрии в курсе физики средней школы : автореф. дис. на соиск. учен. степени наук. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения (физика)» / И.З. Ковалев. – К., 1976. – 24 с.
5. Мултановский В.В. Курс теоретической физики / Мултановский В. В. – М.: Просвещение, 1988. – 304 с.
6. Мурач М.М. Геометричні перетворення і симетрія / Мурач М. М. – К.: «Радянська школа», 1987. – 178 с.
7. Робоча програма з дисципліни «Фізика» для курсантів за напрямком підготовки 6.07102 «Авіаційна інженерія», професійного спрямування «Обслуговування повітряного руху» / [укладач: В.В. Фоменко]. – Кіровоград: КЛА НАУ, 2013. – 22 с.
8. Садовий М.І. Окремі питання сучасної та традиційної фізики: навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів освіти / М. І. Садовий – Кіровоград: Видавництво ПП «Каліч О. Г.», 2007. – 138 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кузьменко Ольга Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізико-математичних дисциплін Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

КОРОТКОЧАСНИЙ РИСУНОК У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Лариса КУЛІНІЧ (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства у системі гуманітарної освіти України актуальним залишається пошук ефективних методів стимулювання пізнавальної активності особистості та накопичення досвіду творчої діяльності. Сьогодні суспільство потребує від майбутнього фахівця в галузі мистецької освіти та дизайну високого рівня фахової підготовки, знання і розуміння сутності мистецтва, гнучкості та здатності до творчого вирішення широкого спектру завдань в умовах, що постійно змінюються. Однією з фундаментальних дисциплін фахового навчання є “Рисунок”, вивчаючи яку, майбутній учитель образотворчого мистецтва повинен добре оволодіти образотворчою грамотою, розвивати своє об’ємно-просторове, композиційне, творче мислення, оволодіти технічними прийомами і художнім засобами рисунка, і як наслідок, навчитися вільно використовувати рисунок як засіб висловлення думки у будь-якому виді навчальної або власної художньо-творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рисунку, як виду мистецтва, в мистецтвознавчій та навчально-методичній літературі завжди приділялась належна увага, що відображено в працях видатних художників і дослідників (О.Авсіян, Р.Арнхейм, О. Барш, Б. Виппер, Н. Волков, О. Дейнека, Е.Делакруа та інші). О.Барш приділяв окрему увагу навчальним начеркам і зарисовкам, як суттєвій частині єдиного процесу навчання реалістичного рисунку. І. Гуроров досліджував методологічні основи навчання рисунку, що будуються на активному і органічному зв’язку навчального рисунка зі специфікою декоративно-прикладних спеціальностей. Сучасні методи викладання рисунка, як основної навчальної дисципліни художньої освіти є предметом наукового інтересу В. Сухенко. Аналізуючи особливості художньої підготовки майбутніх дизайнерів, А. Дубрівна наголошує на необхідності пошуку нових методів викладання рисунка, які мають спиратися на використання більш свідомого підходу до виконання учбових робіт по рисунку. Важливі рекомендації щодо поетапного освоєння мистецтва короткострокового рисунку, викладені живою щирою мовою, доповнені значним обсягом наочного матеріалу подано у науково-методичному посібнику Е. Серпіонової. Окремі аспекти фахової підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва досліджували А. Бондарева, В. Зінченко, О. Кайдановська, О.Піддубна, М. Стась, Є. Шорохов та інші. Проте, психолого-педагогічні аспекти значення короткочасного рисунку в складних умовах зменшення часу аудиторних занять та зростаючої ролі самостійної роботи студентів потребують теоретичного і практичного вирішення.

Мета статті полягає у розкритті значення і ролі короткочасного рисунку, на ряду з довготривалим, у процесі художньої підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва; з’ясування можливостей більш ефективного використання навчальних та розвиваючих можливостей начерків та замальовок в ході організації самостійної роботи студентів.

Виклад основного матеріалу. Основними завданнями викладання рисунку, як навчальної дисципліни є навчання загальної образотворчої грамоти, що включає в себе теоретичне і практичне опанування законів та засобів реалістичного зображення, відпрацювання графічних навичок, навчання різних технічних прийомів та способів рисунка специфічного призначення тощо. Проте, найсуттєвішим є формування таких професійних та особистісних якостей, як об’ємно-просторове, композиційне та творче мислення, стійке цілісне бачення, естетичний смак, наполегливість та цілеспрямованість, адекватна самооцінка. Оскільки оволодіння технікою рисунка пов’язано не стільки з накопиченням певної кількості знань, скільки з формуванням конкретних професійних якостей, такий процес, безумовно, потребує відпрацьованої методики, активності, систематичних вправ і досить тривалого часу. Тому, суттєві, раптові зміни щодо організації навчального процесу, учбового часу (особливо його скорочення), відведеного на вивчення фахових дисциплін негативно відбиваються на якості опануванні таких профілюючих навчальних курсів, як “Рисунок”, “Живопис”, “Композиція”. Крім того, останнім часом поширеною є неправильна думка, що наявність комп’ютерних технологій заміняє важливість навичок рисування у педагогічній або дизайнерській діяльності. Співпрацюючи з професійно-орієнтованими комп’ютерними програмами рисунок дозволяє прискорити процес та значно покращити якість візуального моделювання [2]. Широке використання студентською молоддю різного роду інформаційних технологій в буденному житті та навчанні сьогодні, безперечно має свої переваги, проте, не можна не помітити і нових проблем, що виникли внаслідок даного процесу. Відносна легкість отримання і доступність будь-яких інформаційних джерел створює у окремої частини студентів хибне враження, уявлення про те, що знання і практичні вміння з фахових дисциплін, таких як рисунок, живопис, композиція тощо, можна здобути не надто докладно

власних творчих, розумових, фізичних та вольових зусиль. Проте, навіть ретельне вивчення досвіду інших художників має лише відносну користь і в жодному разі не може замінити свідомої кропіткої щоденної роботи. Тому, лише поєднання теорії і практики, дбайливе ставлення до цих найважливіших частин єдиного навчального процесу, матиме позитивні результати.

Відомо, що натурний рисунок є основою художньої освіти. Академічний рисунок є головним видом навчального натурального рисунка. Одним із засобів навчання грамоти рисунка є довгочасне малювання з природи. Рисунок має базуватися на знаннях. В академічному рисунку має відтворюватися попередньо вивчена натура. Такий рисунок навчає моделювати форму, виявляти пластичні особливості зображуваного, привчає до уважного аналізу і детального вивчення природи. Водночас тривалість процесу спостереження природи при її будові та тональному вирішенні форми приводить до втрати гостроти сприйняття. Увага зосереджується на другорядних дрібних деталях, внаслідок чого, творчий процес моделювання форми зводиться до копіювання баченого. Художниками зі значним досвідом викладацької діяльності помічено, що таким чином, довготривалий рисунок з природи, незважаючи на його головну роль в системі художньої освіти, не може повністю вирішити всіх завдань, пов'язаних з підготовкою майбутнього художника. Подолання таких недоліків традиційно пов'язується з активним використанням у навчальному процесі різновидів короткочасного рисунка [6]. Навчання рисунку майбутніх вчителів образотворчого мистецтва потребує свідомого підходу до виконання учбових робіт, розуміння завдань та знання шляхів їх вирішення, дотримання етапності ведення робіт.

В процесі навчання образотворчому мистецтву постають наступні основні, пов'язані між собою педагогічні задачі, від вирішення яких, значною мірою залежить якість опанування студентами фахових знань і вмінь, зокрема, у галузі рисунка. Так, необхідно *виховувати і всіляко розвивати у студентів природну здатність до спостереження*. Загострена спостережливість взагалі властива психічному складу художника і виступає ознакою та частиною його індивідуального, художнього бачення. Проте розвиток спостережливості тієї міри, що необхідна художнику в його роботі, можливий лише за умов значної практики, систематичних вправ. Звичка спостерігати формується поступово і для художника стає необхідною та звичайною завжди, не тільки під час роботи. Таким чином художник отримує все нові і нові враження, розширює свій кругозір, збагачує свої творчі можливості. Іншою важливою педагогічною задачею є – *навчання студентів цілісного бачення*, тобто сприймання дійсності у всій її багатогранності та внутрішній єдності. Цілісне бачення художника – це специфічне, професійне, аналітико-синтетичне бачення, це цінна здатність зорозово сприймати предмет чи явище, виокремлюючи при цьому суттєве із незначного, вирізняти типове від характерного, встановлюючи при цьому внутрішні зв'язки між окремими частинами. Наступна задача полягає у *розвитку та зміцненні зорової пам'яті*. Зорова пам'ять розвивається на основі практичного досвіду, завдяки численним вправам. Підвищена здатність художників до запам'ятовування тісно пов'язана зі спостережливістю, тобто аналітичною роботою свідомості, зайнятої пошуками внутрішнього взаємозв'язку і пропорційності між предметами та явищами, встановленням зв'язку між частинами і цілим, критичним відбором істотного та виділенням характерного в природі тощо. Крім цього варто навчити студентів *вмінню викликати у себе уявлення про сприйняте раніше*, тобто цілеспрямовано актуалізувати та використовувати сприйнятий і збережений зоровою пам'яттю матеріал [1].

З огляду на це, саме короткочасному рисунку, з його значними навчальними та розвиваючими можливостями, має відводитися належне місце в процесі формування професійних якостей майбутніх художників-педагогів. Розрізняють такі види короткочасних рисунків, як начерк, зарисовка та ескіз.

Начерк – короткочасний рисунок, монохромне неповне узагальнене зображення предметного світу, швидка фіксація окремих спостережень або задумів під час творчого пошуку художника, у процесі його повсякденної роботи. Може бути і абсолютно самостійним, незалежним від будь-якої майбутньої роботи, своєрідним художнім афоризмом, який не тяжіє до повноти враження, а є швидше, узагальненим знаком дійсності. Усталеним є розподіл начерків за умовами їх виконання на такі, що виконуються з природи, по пам'яті, за уявою та з творчої уяви. Іноді, начерки, виконані комбінованими способами виокремлюють в самостійні групи. Начерки з природи виконуються за умов наявності нерухокої природи. Завдання полягає в тому, щоб, керуючись першим, свіжим враженням, не відволікаючись на деталі, уяснити сутність моделі та відтворити її в рисунку мінімальною кількістю графічних засобів. Такі начерки тренують око, привчають його бачити важливе, охоплювати головне, тренують руку, тому є однією з умов успішного творчого розвитку студентів. Начерки з природи надають можливість вирішити проблеми, які виникли в процесі роботи над тривалим академічним рисунком або при виконанні сюжетних композицій. Начерки по пам'яті виконуються за умов, коли є можливість лише спостерігати, а не малювати, або тоді, коли зображуваний об'єкт рухомий. В таких випадках необхідно миттєво зафіксувати в пам'яті рух, зберегти й передати цей рух і свіжість враження від природи. Виконання такого завдання вимагає дуже уважного спостереження моделі, вибору найбільш виразного її положення, фіксації моменту руху, взаємозв'язку усіх її частин.

Бажаючи намалювати по пам'яті об'єкт, студент повинен спрямувати пам'ять у потрібне русло, щоб викликати необхідні зорові асоціації, чіткий образ уяви. Начерк, виконаний без натури, інакше кажучи "від себе", називається начерком з уяви. Він відрізняється від начерку з натури лаконічністю й обмеженістю деталей. Зображення виконується також на основі роботи пам'яті з використанням зорових уявлень, отриманих раніше в процесі спостережень та роботи з натури. Але, крім того, в процесі малювання за уявою має працювати фантазія художника, вміння зобразити предмет чи модель в різних положеннях. Начерк з творчої уяви виникає завдяки фантазії художника, яка ввібрала в себе багато спостережень, завдяки свідомості, збагаченій гострою спостережливістю, завдяки зоровій пам'яті, розвинутій нескінченними вправами в різних видах рисування. Цей вид начерків, як самостійне створення художником нових образів, композицій, доступний лише тоді, коли є практика в роботі з натури та по пам'яті [6].

Зарисовка – більш повне, ніж начерк, але далеко не вичерпне монохромне зображення предметного світу, що виконується з натури у відносно короткий проміжок часу. Зарисовки є підсобним матеріалом в роботі художника над образом. Їх призначення полягає в тому, щоб закріпити, зберегти у графічному зображенні те, що необхідно запам'ятати, або те, що може знадобитися у якості додаткового матеріалу у наступній роботі. На відміну від начерків, зарисовки завжди виконуються тільки з натури. Умовно вирізняють зарисовки "спрямовані" або "направлені", та "випадкові". "Направлену" зарисовку виконують, зазвичай, як уточнюючий рисунок відповідно до існуючого вже композиційного начерку-ескізу. Оскільки, в такому випадку, конкретне призначення зарисовки відомо, то саме цим визначається, що і яким чином у зарисовці має бути обов'язково зафіксоване, а що може бути лише намічено або взагалі випущене. До "випадкових" відносять зарисовки, виконані лише тому, що побачена натура чимось особливо привернула увагу та зацікавила художника. Такі зарисовки складають творчий фонд, який з необхідності може бути використаний в майбутньому [1].

Ескіз – попередній композиційний начерк, що фіксує задум художнього твору чи окремої її частини. В ескізі намічається композиційна побудова, просторові плани, основні колірні співвідношення майбутнього твору. Зазвичай ескізи вирізняються вільною швидкою манерою виконання, проте, можуть бути і досить детально проробленими [1, 6].

Систематично працюючи над короткочасними рисунками, художники-початківці мають змогу розвивати окомір, тренувати руку, виховувати смак, вміння бачити природу, набувати та шліфувати технічну майстерність. Завдяки начеркам студенти набувають уміння брати від натури основне, характерне, що в свою чергу дає можливість краще запам'ятовувати й відновлювати бачене. Це необхідно для того, щоб повернутися до того неповторного враження від натури, яке виникло спочатку. Лише зрозумівши і зафіксувавши свої спостереження в начерках, можна буде закріпити їх в довготривалому станковому рисунку. В начерках студент мислить, в них він узагальнює, зберігає миттєвість пережитого ним враження. У таких миттєвих натурних враженнях завжди має виявитись уміння бачити головне. Начерки привчають не пасивно ставитися до натури. В них закладено активний творчий потенціал. Студент повинен те враження, яке на нього справляє природа, втілити в образну форму. Таким чином, провідною виступає саме творча діяльність, а не копіювання [6].

Успішнішому формуванню графічних навичок і вмінь сприяє наявність певного комплексу психолого-педагогічних умов. До таких умов можна віднести:

- чіткість поставленої задачі, усвідомлення кінцевого результату роботи;
- обов'язкове планування образотворчої діяльності на кожному її етапі;
- постійний контроль і самоконтроль в процесі всієї образотворчої діяльності;
- обов'язкова оцінка образотворчої діяльності (як безпосереднього процесу, так і отриманих результатів) [3, 5].

Значні можливості щодо формування графічних навичок і вмінь, та формування професійних і особистісних якостей в цілому має систематична самостійна робота студентів над зарисовками і начерками. Ефективність самостійної роботи студентів залежить від ряду умов. Важливе значення має активність самих студентів, розуміння ними значення і задач таких робіт, регулярність їх здійснення, внутрішнє налаштування на позитивний результат; чітке встановлення композиційних та технічних задач; самоаналіз, порівняння з кращими зразками. Необхідно також наголосити на ролі викладача в організації і керівництві самостійною роботою, яка повинна бути добре продумана в методичному плані, щоб робота студентів не здійснювалася бездумно, стихійно, епізодично. Студентам потрібно поступово, послідовно, в методично обґрунтованому порядку вивчати різноманітну тематику при проведених самостійних короткочасних рисунків з натури, по пам'яті, за уявою [4,5].

Необхідними умовами творчого зростання є постановка та вирішення в короткочасних рисунках ряду композиційних задач, таких як виявлення ритмічної будови, основних тональних відношень, конструкції або живої пластики моделі, пошук виразного контуру, відтворення характеру зображуваних об'єктів, виділення головного та підпорядкування другорядного, передача ідеї та настрою постановки тощо [5].

Під час самостійної роботи в цілому, та над короточасними рисунками зокрема, формуються необхідні вольові якості особистості, такі як цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, рішучість, витримка, вміння володіти собою. Сформовані вольові якості у художників проявляються не тільки в бажанні та вмінні долати перешкоди безпосередньо технічного характеру, але й спрямованості всієї особистості художника на досягнення поставлених цілей, незважаючи на будь-які перешкоди і труднощі, що значною мірою визначає успіх формування особистості художника в цілому [3: 236].

Висновки. Отже, короточасний рисунок, наряду з довгочасним має значні можливості щодо розвитку практичних вмінь та розкриття теоретичного підґрунтя зображувальної діяльності, а також формування комплексу професійних і особистісних якостей майбутніх художників-педагогів. Методично вірно та раціонально організована самостійна робота студентів, пошук ефективних методів мотивації навчальної та творчої діяльності, своєчасний контроль і самоконтроль сприятимуть підвищенню якості підготовки та творчому зростанню студентів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Барщ А. О. Наброски и зарисовки / А. О. Барщ. – М.: Искусство, 1970. – 166 с.
2. Дубрівна А.П. Проблеми вдосконалення художньої підготовки майбутніх дизайнерів інтер'єру та меблів по дисципліні рисунок / А.П. Дубрівна // Теорія і практика матеріально-художньої культури. VIII електронна наукова конференція. Харків, ХДАДМ, 20 грудня 2006р. /збірник матеріалів. – Харків: ХДАДМ, 2006. – С. 24-25.
3. Кузин В. С. Психология. Учебник / В. С. Кузин. – М.: Высш. школа, 1974. – 280 с.
4. Піддубна О.М. Значення начерків в художньо-творчій діяльності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва / О. М. Піддубна // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012. – Вип. 66. – С. 110-113.
5. Серпионова (Варшавская) Э. Н. Путевой БЛЮКнот. Советы молодому художнику / Эсфирь Наумовна Серпионова (Варшавская). – Одесса: ВМВ, 2009, – 164 с.: ил.
6. Сухенко В.О. Рисунок. Навчальний посібник / В. О. Сухенко. – К.: BONA MENTE, 2004. – 184 с., 125 іл.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кулініч Лариса Олександрівна – старший викладач кафедри хореографічних дисциплін, образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 378.22:36-051:[37.091.33-027.22]

НАВЧАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЧНА ПРАКТИКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оксана КУТОРЖЕВСЬКА (Полтава, Україна)

Постановка проблеми. Введення професій “соціальний педагог” і “соціальний працівник” і підготовка фахівців у цій галузі відкрили принципово нові підходи у вітчизняній соціальній науці і практиці, – стверджує С. Харченко. Замість імперативності, що вимагає бездоганного й безапеляційного дотримання етичних норм і принципів, повинна бути усвідомлена необхідність розуміння людини, її проблем, прийняття цих проблем і надання адекватної допомоги й підтримки в їх подоланні [4:199].

Дослідники вказують на основне завдання соціального педагога – налагодження балансу між відповідальністю суспільства перед особистістю та особистості перед суспільством, визначення проблем і потреб особистості на різних рівнях: індивідуальному, міжособистісному та суспільному [3: 178].

Згідно навчального плану підготовки спеціаліста з галузі знань 0101 «Педагогічна освіта» за напрямом 7.01010601 «Соціальна педагогіка» студенти-майбутні соціальні педагоги вивчають серед нормативних навчальних дисциплін дисципліни гуманітарного та соціально-економічного циклу дисципліни природничо-наукової (фундаментальної) підготовки та дисципліни професійної та практичної підготовки, а також проходять педагогічні практики, під час яких відбувається реалізація теоретичного аспекту готовності соціальних педагогів до інноваційної діяльності.

Навчальна технологічна практика є важливою ланкою у системі підготовки майбутнього соціального педагога і виступає як етап формування професійної компетентності: саме протягом проходження практики закладаються підвалини професіоналізму, генерується бажання до інноваційної діяльності, формується позитивна мотивація на основі предметного ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень. За останні роки багато наукових праць українських учених стосуються питань становлення і розвитку соціальної педагогіки (А. Капська, Л. Міщик, З. Зайцева, О. Безпалько, О. Карпенко, О. Кузьменко, І. Пінчук, С. Толстоухова), підготовки соціального педагога до професійної діяльності (О. Безпалько, І. Бех, С. Болтівець, І. Зверева, В. Лютий, С. Коношенко,

А. Рижанова, С. Харченко, Я. Юрків), підготовки педагогів до інноваційної діяльності (І. Дичківська, Н. Дудник, І. Зязюн, І. Підласий, А. Підласий, О. Попова, В. Химинець, М. Чепіль).

Завдання нашого дослідження: розглянути важливість навчальної технологічної практики в системі підготовки майбутніх соціальних педагогів до інноваційної діяльності. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності, – стверджує В. Химинець, – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості й рефлексії [5:12].

Виклад основного матеріалу. Інноваційна педагогічна діяльність, – стверджують сучасні вчені, – процес, що своїм характером, а також результатом свідчить про здатність суб'єктів освітньої діяльності до генерації ідей, їхнього втілення, аналізу моніторингових даних та продукування нової педагогічної ідеї, оприлюднення результатів, а також забезпечення умов для реалізації нових ідей у систему освіти [1:78]. Інноваційна педагогічна діяльність, – зазначає І. Дичківська, – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду, цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [2:338]. У контексті соціально-педагогічної теорії інновація характеризується як нововведення в соціально-педагогічну діяльність (мета, зміст, принципи, структура, форми, методи, засоби, технології), основою яких є нова соціально-педагогічна ідея, шляхами реалізації – експериментальна діяльність, носіями – творчі фахівці соціально-педагогічної сфери, – стверджує І. Зверева [3:490], – орієнтовані на здобуття умінь і навичок, необхідних для успішної діяльності в соціумі. Педагогічна технологія – своєрідна конкретизація методики, проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці; змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання й виховання, – говорить І. Дичківська [2:345]. Метою формування готовності майбутніх соціальних педагогів до інноваційної діяльності є професійна підготовка в педагогічному вищому навчальному закладі, яка складається, як ми зазначали вище, з трьох блоків: соціально-гуманітарного, психолого-педагогічного, спеціального. Вони є базовим компонентом професійної культури майбутнього фахівця.

Навчальна технологічна практика – одна з найважливіших складових професійної підготовки майбутнього соціального педагога, що забезпечує поєднання системи теоретичних знань з їхньою практичною діяльністю, що проводиться після вивчення основних нормативних та спеціальних дисциплін. Основними завданнями навчальної технологічної практики є: формування та вдосконалення професійно-педагогічних умінь, необхідних для здійснення різних форм і методів соціально-педагогічної діяльності, поглиблення та закріплення теоретичних знань, одержаних під час вивчення дисциплін, навчання працювати з документацією, розвиток та удосконалення особистісних якостей майбутнього соціального педагога, а також навчання розробляти та впроваджувати соціально-педагогічні технології у відповідності з індивідуальними особливостями клієнтів та соціальною ситуацією.

Під час проходження навчальної технологічної практики студенти-майбутні соціальні педагоги знайомляться зі специфікою роботи інноваційних баз практики (соціальних центрів міського та обласного рівнів, соціальних реабілітаційних закладів міста), методикою та напрямками їхньої роботи, структурою, категоріями осіб та організаціями, з якими співпрацюють заклади; вивчають нормативно-правову базу та документацію діяльності організацій; проводять бесіди з директорами, соціальними педагогами, методистами, знайомляться з категоріями клієнтів баз практики, беруть участь у навчальних заняттях, що відбуваються саме на базах практики. У більшості закладів переважають такі види соціальних послуг як соціальна адаптація, соціальна інтеграція, соціальна реабілітація, консультування, соціальний супровід, патронаж. Протягом двох тижнів студенти вивчають центри реабілітації, організації, які спеціалізуються на різних суспільних проблемах, а саме: *Полтавський обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді* (мета діяльності – сприяння у задоволенні соціальних потреб сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги); *Полтавський центр допомоги вагітним* (мета діяльності закладу – популяризація цінності людського життя, допомога жінкам, які опинилися у стані кризової вагітності); *Монтессорі-Центр реабілітації дітей-інвалідів «Соняшник»* (мета діяльності – надання допомоги дітям від 2 до 18 років з органічним ураженням ЦНС, інтелектуальною недостатністю, затримкою психо-мозгового розвитку, синдромом Дауна, аутизмом, а також об'єднання зусиль батьків для захисту своїх дітей з особливими потребами; педагогічна реабілітація та соціальна адаптація хворої дитини в суспільстві, її посильне навчання, праця, усунення комплексів, виховання повноцінного громадянина); *благодійна організація «Світло надії»* (мета діяльності організації – допомога людям з ВІЛ/СНІД, нарко- та алкозалежними, хворим на туберкульоз та гепатит С, безхатченкам, людям, що вийшли або перебувають в місцях позбавлення волі, вимушено переміщеним особам із зони

АТО, допомога їм інтегруватися або реінтегруватися в соціум, соціалізуватися в суспільстві); *Полтавський міський центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів* (мета діяльності даного центру – створення умов всебічного розвитку для дітей-інвалідів, надання їм знань, умінь та навичок щоденного самообслуговування та підготовка цих дітей до подальшого навчання); *обласна психолого-медико-педагогічна консультація* (мета діяльності цього закладу – проведення діагностичної роботи з дітьми з психо-фізичними порушеннями задля надання рекомендацій щодо освітніх закладів для таких дітей, а саме: дитячих садків та шкіл); *реабілітаційний центр «Вихід є!»* (мета діяльності центру – здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства, сприяння фінансовій, організаційній, інформаційній підтримці комплексу робіт щодо соціальної, психологічної допомоги сім'ям, постраждалим унаслідок фізичного, емоційного, сексуального насилля; особам з алкогольною, тютюновою залежностями; хворим на ВІЛ/СНІД, а також профілактиці таких явищ серед молоді).

Студенти-майбутні соціальні педагоги після проходження даної практики вказують на її важливість, а також на її високий інноваційний потенціал. Так, у звітах про проходження навчальної технологічної практики читаємо: «Завдяки використанню інноваційних методик я зможу надавати допомогу дітям реабілітаційних центрів», «результативною є діяльність інноваційного Центру допомоги вагітним, особливою консультування якого є : не тиснути на молоду матір, право вибору завжди залишається за жінкою», «головним завданням діяльності інноваційного Центру допомоги вагітним є популяризація цінності людського життя», «сподобалося, що впроваджуються в роботу реабілітаційних центрів інноваційні методики Миколи Єфименка та Марії Монтессорі, методи зоотерапії та арт-терапії», «кожен заклад був цікавим, ми спілкувалися з працівниками, дізнавалися про можливі труднощі, які будуть супроводжувати роботу соціального педагога», «було цікаво спілкуватися з клієнтами центрів» «після проходження практики я переконалася: професію обрала правильно !», «я щаслива, що матиму змогу професійно надавати допомогу людям», «інноваційний Центр допомоги вагітним – центр, де жінка може знайти душевну рівновагу», «ми могли не лише пасивно споглядати, а побували у ролі асистентів», «мені сподобалося в міському центрі соціальної реабілітації для дітей-інвалідів, де допомагають діткам соціалізуватися в суспільстві, готують до здобуття освіти», «у центрах використовуються інноваційні методи реабілітації, працюють висококваліфіковані спеціалісти», «ми познайомилися з інноваційними технологіями роботи з дітьми-інвалідами», «я впевнена: завдяки інноваційним технологіям, які застосовуються у центрах, кількість клієнтів зменшиться через вирішення проблем», «навчальна технологічна практика є корисною для моєї майбутньої професійної діяльності, адже я набула нових знань та навичок, закріпила свої професійно-педагогічні вміння», «під час проходження практики я отримала цінний багаж знань та професійні вміння, котрі стануть основою подальшого розвитку моїх надбань у майбутній професії».

Проте декілька студентів указали на труднощі проходження практики, а саме: «не завжди могла зорієнтуватися в порядку прийому інформації», «при проходженні практики не завжди вистачало досвіду», «іноді недостатність знань про клієнтів призводила до дискомфорту у спілкуванні»

Висновок. Таким чином, навчальна технологічна практика є одним із чинників формування готовності майбутніх соціальних педагогів до інноваційної діяльності: у соціальних центрах міського та обласного рівнів, соціальних реабілітаційних закладах міста протягом проходження практики у майбутніх соціальних педагогів закладаються підвалини професіоналізму, генерується бажання до інноваційної діяльності, формується позитивна мотивація на основі предметного ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПРС” ЛТД, 2010. – 324 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб./ І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери: [2-ге вид.; за заг. ред. проф. І.Д. Звереві]. Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
4. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія / С.Я. Харченко. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.
5. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Куторжевська Оксана Анатоліївна – аспірант кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

УДК 378.147:004.92

ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ КОМП'ЮТЕРНІЙ ГРАФІЦІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ

Ірина МАЛИНІНА (Харків, Україна)

Постановка проблеми. Українська система вищої професійної освіти сьогодні знаходиться на етапі входження в загальний академічний європейський простір, що зажадало її модернізації та, адекватних процесу глобалізації, змін у структурі, засобах і методах управління класичними університетами з метою інноваційної орієнтації навчального процесу. Одним із основних завдань Болонського процесу є забезпечення якості освіти, що передбачає уточнення підходів до управління педагогічними системами. В період переходу на багаторівневу систему освіти, особливої значущості набуває методична робота у вузі, яка бере на себе функції з реалізації інноваційних процесів: розробка нових освітніх програм, навчальних планів, робочих програм дисциплін, написання навчальної літератури та підготовка методичної документації у відповідності з новими принципами організації навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В педагогічній науці, як показує аналіз наукової літератури, склалися передумови, що дозволяють створювати систему управління методичною роботою в умовах реалізації інноваційних методичних завдань. Розроблені наступні управлінські аспекти: управління освітнім процесом в умовах інформаційного суспільства (В. С. Бусигіна; Ф. В. Семяшкін та ін); адаптивне управління педагогічними системами (В.С. Кукушин, П. І. Третьяков та ін); інноваційні педагогічні технології (І. М. Дичківська); інноваційні освітні технології та методики у системі професійно-педагогічної підготовки (О. А. Дубасенюк).

У ряді досліджень підготовка фахівця з комп'ютерної графіки розглядається з позицій формування відповідних графічних і дизайнерських компетенцій (І. Р. Абсалямова, П. Р. Ареф'єва, О. П. Вох, А. Вилкова, Т. А. Єременко, Т. Озерова, М. Д. Полтавська, І. В. Тарабріна, Л. А. Терешкова, П. Фалько та ін); інноваційні методи навчання при вивченні дисципліни «комп'ютерна графіка» в процесі підготовки майбутнього педагога (Т. В. Лехіцький), можливості курсу «комп'ютерна графіка» для студентів педагогічних вузів (А. В. Лук'янова).

Актуальність обраної наукової проблеми «Інноваційна методика навчання комп'ютерній графіці студентів педагогічних вузів» є недостатньо розробленою, що визначило вибір теми дослідження.

Мета написання статті. Необхідність інноваційних розробок і апробації в процесі дослідно-пошукової роботи моделі інноваційної методики навчання студентів творчих спеціальностей педагогічних вузів комп'ютерній графіці.

Виклад основного матеріалу. Реформування системи вищої професійної освіти виявило факти, що підтверджують необхідність створення систем управління якістю освіти та педагогічних структур, орієнтованих на проведення заходів, пов'язаних із виконанням методичної роботи, оскільки методична складова присутня у всіх ключових факторах якості освіти: якість освітніх програм; якість інформаційно-методичного забезпечення освітнього процесу; якість професорсько-викладацького складу; якість технологій навчання; якість технологій тестування і перевірки знань, умінь і навичок студентів; якість системи підвищення кваліфікації.

Такий підхід до професійно-педагогічної освіти в цілому передбачає розробку і реалізацію не тільки нових і прогресивних навчальних технологій, але й ефективне науково-методичне забезпечення змісту спеціальних дисциплін на основі сучасних уявлень у відповідних областях наукових знань і встановленої практичної значущості. Все це, безсумнівно, підвищить якість освіти і надасть можливість студентам займатися самоосвітою і вдосконалюватися особистісно.

Інноваційний потенціал педагога, що виражає готовність удосконалювати педагогічну діяльність, шукати власні нетрадиційні рішення проблем, що виникають, і наявність зовнішніх перепон, забезпечують цю готовність засобів і методів педагогічного впливу.

Викладачів вузівських творчих кафедр постійно цікавить, наскільки повноцінно молоді фахівці, які випускаються ними, підготовлені до самостійної творчої роботи, наскільки в умовах потреб ринку праці вдалося кожного студента навчити таким програмам і методам, що дозволяють повніше розкритися особистості і допомагають знайти себе як молодого фахівця.

Сьогодні, не зважаючи на нову економічну систему в країні, перед вищою школою стоїть традиційне завдання підготовки компетентних, висококваліфікованих, творчо активних фахівців, а також педагогічного складу з даного напрямку.

Творчою діяльністю молодого фахівця недостатньо вважати тільки його творчу здатність, а також творчу активність та навички. Поняття «творча діяльність молодого фахівця» об'ємне та багатогранне. Воно включає в себе також темперамент, характер, волю та інші якості особистості фахівця.

Творчий потенціал, як соціально значуща якість людини, є однією з найважливіших характеристик особистості. Для розвитку в особистості творчого потенціалу необхідна нова, різноманітна методологія навчального процесу, що базується на історичному підході до розвитку науки, техніки, технології і на законах психології освіти і творчості. При цьому виникає потреба внесення змін і коректив в концепцію вищої освіти, переходу на принципи гуманітаризації і фундаменталізації освіти.

Навчанням творчості, як спеціальної дисципліни, повинні опікуватися кваліфіковані спеціалісти, творчо активні педагоги, які відрізняються наявністю в їхній науковій і навчально-виховній діяльності домінуючої потреби творчості.

В умовах, коли ринок праці визначає пріоритети в науковому і виробничому напрямках, необхідна доскональна якісна розробка конкурентоспроможних педагогічних технологій, нових навчальних методик, які розвивають потенціальні можливості студентів, їхню творчу активність, новаторство та професіоналізм.

Нові візуальні засоби відображення інформації змінили характер будь-якої професійної діяльності. У процесі традиційного використання методів та інструментів комп'ютерної графіки в таких видах, як реклама, дизайн архітектурного середовища, дизайн інтер'єру, одягу, графічний дизайн, з'явилися нові напрямки використання комп'ютерної графіки: web-дизайн, комунікативний дизайн, дизайн-проекування інтерактивних навчальних систем та ін. Такі нові комп'ютерні технології збагатили та доповнили образотворчі можливості художньо-проектної діяльності. Традиційна дизайнерська діяльність також розширила свої можливості завдяки розвитку інформаційних технологій, які містять в собі не тільки образотворчі або інформативні, але й комунікативні функції.

Створення різних графічних зображень за допомогою комп'ютерних технологій, що володіють унікальними можливостями, в даний час стає не тільки інструментом для передачі та зберігання інформації, але й засобом реалізації наявних здібностей у студентів. Однак, такі функції комп'ютерних технологій, у тому числі в якості засобів навчання різним дисциплінам, як в школах, так і у вищих навчальних закладах, використовуються недостатньо. Причини цього різні. По-перше, пошук шляхів застосування в освітньому процесі нових інформаційних технологій потребує певного часу. По-друге, відсутні спеціально розроблені методики навчання на основі комп'ютерних технологій і відчувається недостатність вчителів, які вміють працювати із цими технологіями. По-третє, необхідно апробувати ці методики і накопичити досвід їхнього застосування в навчанні. Для цього потрібний не тільки час, але й певні кошти для широкого впровадження інформаційних технологій у навчальні заклади. Тому, як показує практика, впровадження нових досягнень комп'ютерних технологій у сферу освіти відбувається повільно, незважаючи на те, що працюють групи дослідників з учених-педагогів, методистів, психологів, програмістів та ін. Разом із тим процес вдосконалення комп'ютерної техніки і нових інформаційних технологій відбувається дуже швидко, а застосування цих технологій у сфері освіти відстає від їхнього створення.

Навчання комп'ютерній графіці – одного з найважливіших напрямків використання персонального комп'ютера, розглядається на сьогодні як один із найважливіших компонентів освіти. Досягнення в сфері ІКТ актуалізують питання підготовки педагогічних кадрів і фахівців у сфері подання інформації у вигляді графічних образів креслень, схем, малюнків, ескізів, презентацій, візуалізацій, анімаційних роликів, віртуальних світів, тощо.

Професійна підготовка майбутніх педагогічних кадрів у галузі комп'ютерної графіки повинна бути орієнтована на підготовку конкурентоспроможного фахівця, затребуваного ринком праці в умовах наростаючих темпів інформатизації освіти, створення єдиного інформаційного середовища і формування відповідних професійних компетенцій в умовах стрімкого розвитку програмних, інтелектуальних продуктів і рішень у галузі ІКТ.

Комп'ютерна графіка й анімація – необхідний інструмент у таких галузях як кіно, реклама, мистецтво, архітектурні презентації, створення прототипів та імітації динаміки, а також у створенні комп'ютерних ігор та навчальних програм. Постійно з'являються нові області застосування комп'ютерної графіки, де потрібні кваліфіковані художники і розробники комп'ютерних моделей та подань, на ринку праці виникають нові професії – спецефектор, векторний арт-майстер, CAD-майстер, моделлер, аніматор, текстурировщик, візуалізатор та ін., і, відповідно, необхідні педагогічні і методичні ідеї щодо реалізації підготовки майбутніх фахівців в області комп'ютерної графіки.

На науково-теоретичному рівні визначається необхідність пошуку науково-методологічних підходів до підготовки викладачів із комп'ютерних технологій, готового до успішної професійної і педагогічної діяльності в області комп'ютерної графіки. Особливого значення ця проблема набуває у

зв'язку з глобальною інформатизацією і широким поширенням комп'ютерної графіки в житті суспільства.

На науково-методичному рівні актуальність обраної теми пов'язана з необхідністю розгляду методичних питань навчання комп'ютерній графіці студентів педагогічних вузів, з розробкою, обґрунтуванням і реалізацією компонентів методики навчання комп'ютерній графіці, виявленням педагогічних умов, які сприяють ефективній підготовці студентів педагогічного вузу в галузі комп'ютерної графіки, з необхідністю обґрунтування та розробки навчально-методичного забезпечення, навчальних посібників і методичних рекомендацій щодо вивчення дисциплін комп'ютерної графіки, орієнтованих на підготовку конкурентоспроможних фахівців для сучасного ринку праці.

Комплексний аналіз стану методики навчання студентів педагогічних ВНЗ творчих спеціальностей комп'ютерній графіці, а також сучасні дослідження в зазначеній галузі дозволили виділити ряд наступних протиріч:

- на соціально-педагогічному рівні – між збільшеною потребою суспільства у фахівців, адекватних запитам соціуму і вимогам ринку праці, що забезпечують належний рівень ефективності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців, і недостатньою розробленістю питань методики навчання педагогічних кадрів творчих спеціальностей педагогічних вузів комп'ютерній графіці;
- на науково-теоретичному рівні – між сформованими на даний момент науковими підходами до організації та методики навчання студентів педагогічних ВНЗ творчих спеціальностей комп'ютерній графіці і необхідністю пошуку науково-методологічних підходів, орієнтованих на професійну підготовку фахівців, які, за умови використання технологічності ІКТ, будуть враховувати креативну діяльність та індивідуальні вподобання учня;
- на науково-методичному рівні – між необхідністю створення навчальних посібників і методичних рекомендацій, що дозволяють організувати процес навчання комп'ютерній графіці та недостатньою розробленістю науково-практичних рекомендацій у цій галузі.

Висновки. Комп'ютерна графіка дозволяє не тільки дати певні знання в цій галузі, але й розкрити творчі, інтелектуальні, проектні, технічні, конструкторські, дизайнерські здібності, сформувати творчі якості, що дозволяють ефективно розв'язувати стандартні та нестандартні задачі створення «віртуальних світів». Вивчення різних видів комп'ютерної графіки – від растрової до інтерактивної, також відіграє значну роль у розвитку пізнавальної діяльності учнів через освоєння засобів і методів технічного моделювання.

Вивчення загальних питань інноваційних методик навчання комп'ютерній графіці студентів творчих спеціальностей педагогічного вузу, аналіз педагогічної та науково-методичної літератури показали, що в умовах наростання темпів інформатизації освіти та впровадження компетентних технологій не розкрито належним чином і залишаються актуальними і вимагають розробки нової моделі інноваційної методики навчання майбутніх педагогів із дисципліни комп'ютерної графіки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дементівська Н.П., Морзе Н.В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів // Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць / За ред. В.Ю.Бикова, Ю.О.Жука. – К.: Атака, 2005. – С. 76 - 95.
2. Мадзігон В.М. Проблематика та перспектива інформатизації освіти / В.М. Матюх. – К.: Либідь, 2006. – 112 с.
3. Макрідіна Л.О. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності // Початкова школа. – 1995. – № 7. – С. 26-30.
4. Наш, А.Я. Инновации в образовании Текст. / А.Я. Найн. -Челябинск : Изд-во Гл. упр. проф. образования Адм. Челяб. обл., 1995. – 281 с.
5. Полтавская, М.Д. Формирование профессионально-значимых качеств будущих дизайнеров в процессе обучения в вузе Текст. : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / М.Д. Полтавская. Ставрополь : Изд-во Сев.-Кавказ. гос. техн. ун-та, 2007. – 23 с.
6. Розин, В.М. Инновационное педагогическое творчество Текст. / В.М. Розин // Alma mater. 1997. – № 5. – С. 3-7.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Малиніна Ірина Олегівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри УДПМ та графіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

УДК 378.4.32:004.4:33(477)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ РЕСУРСІВ В КУРСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Владислав НИЖЕГОРОДЦЕВ, Олександр ПОДЕНЕЖКО (Ірпінь, Україна)

Постановка проблеми. Підготовка сучасних економістів Державної фіскальної служби України (ДФСУ), Державної фінансової інспекції України, Державної казначейської служби України та інших

державних установ і приватних підприємств неможлива без використання інформаційних технологій у професійній підготовці спеціалізованих вишів України.

У компетентнісних вимогах до змісту та рівня підготовки дипломованих майбутніх фахівців: економістів, бухгалтерів, фінансистів, аудиторів, ревізорів з вищою освітою підкреслюється тісний зв'язок його професійної діяльності з формуванням і використанням інформаційно-комунікаційних технологій для розв'язки прикладних інформаційно-аналітичних задач фахової направленості.

Особливий інтерес становлять комп'ютерні дисципліни із застосуванням сучасних інформаційних технологій у галузі підготовки економічного напрямку. Такі дисципліни, як «Інформатика», «Комп'ютерний аудит», «Бухгалтерський облік» та інші розраховані на підготовку студентів, які мають ґрунтовні знання в галузі оподаткування, вміють виконувати розрахунки за допомогою табличного процесора MS Excel, користуватись локальною і глобальною мережею Інтернет, ознайомлені з комп'ютерними інформаційно-прикладними програмами, що використовуються структурними підрозділами ДФС України тощо.

На жаль, велика частина майбутніх економістів, отримавши вже роботу за фахом, не в повному обсязі володіє потрібними навичками роботи на комп'ютері та не готова виконувати стандартні та нестандартні практичні задачі, які виникають у професійній діяльності. Звідси виникає проблема у пошуку такого підходу до підготовки майбутніх економістів, який би зміг автоматизувати вивчення дисциплін економічного напрямку разом з інформаційними дисциплінами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток інформаційних технологій в галузі економічного, податкового, фінансового сектору за останній час здійснюється все зростаючими темпами.

В останні роки дослідники пильну увагу приділяють освітнім аспектам формування інформаційного суспільства, які пов'язані з аналізом проблем інформаційного суспільства як суспільства, «що навчається», оскільки для всіх членів такого суспільства зростає потреба постійного підвищення кваліфікації, відновлення знань, освоєння нових видів діяльності [4].

Сучасні аспекти впровадження інформаційних технологій у навчальному процесі та побудовою інформаційних навчальних курсів розкриваються у багатьох працях українських та закордонних вчених: В. М. Беспалова, М. І. Жалдака, Н. В. Кальминої, О. В. Михайлової, Н. В. Морзе, Т. Б. Поясок, С. А. Ракова, Ю. С. Рамського, С. П. Ріппи, Г. А. Титоренко, Б. Б. Шмітова та ін.

Мета написання статті. Метою статті є розкриття ролі сучасних засобів прикладних інформаційно-аналітичних ресурсів в курсі підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей під час виконання індивідуальних завдань професійної спрямованості.

Виклад основного матеріалу. Сучасні запити роботодавців висувають жорсткі вимоги до випускників. Від майбутніх фахівців вимагається не лише відповідати кваліфікації (уміння здійснювати професійні операції), а й бути здатними здійснювати професійну діяльність у різноманітних ситуаціях (соціальна поведінка, здатність до адаптації в швидко змінюваних виробничих умовах).

Сьогоднішня модернізація інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури Державної фіскальної служби вимагає від випускників профілюючих ВНЗ освітньої та моральної підготовленості до професійної роботи, покликання до обраної справи, відповідного ступеня інформаційної придатності та здатності легко адаптуватися до різних виробничих умов інформаційного суспільства [3: 418].

На теперішній час існує велика кількість різних податково-звітних програм, програм фінансового аналізу, програм статистичного обліку, які успішно використовують в органах ДФСУ, що в свою чергу уможливило створення зручних умов для використання податкових зобов'язань для платників податків на добровільних засадах, дистанційно, з індивідуальними сервісами та за кваліфікованою допомогою фахівців центрального рівня.

У системі підготовки майбутніх фахівців, за допомогою засобів моделювання з використанням комп'ютерних програм надається можливість вивчити сутність професійної діяльності. Саме в таких умовах спостерігається динаміка переходу від навчальної діяльності до професійної [6: 62].

Навчання майбутніх фахівців економічних спеціальностей з використанням інформаційно-комунікаційних технологій є системним і опирається на єдину інформаційну модель в системі документообігу в закладах податкової звітності, яка є відображенням інформаційних потоків в системі Державної фіскальної служби.

Сучасний рівень інформатизації суспільства насамперед визначає використання новітніх технічних, технологічних, програмних засобів у різних інформаційних системах економічних об'єктів, зокрема такого впровадження чекає сфера обслуговування Державної фіскальної та митної служби України [1: 18].

Розглядаючи професійну діяльність сучасного економіста, бухгалтера, аудитора, фінансиста та інших, можна виділити певну динаміку операційних і технологічних дій, пов'язану з комп'ютером.

Така робота обумовлена системою великої кількості завдань, які потрібно виконати фахівцю, щоб реалізувати всі кроки на шляху до вдосконалення економічного процесу.

Студенти економічних спеціальностей, що вивчають інформаційні технології, вчать формувати податкову звітність ОРЗ до органів ДФСУ засобами телекомунікаційного зв'язку; створювати та формувати звіти розрахункових операцій та книг обліку (розрахункових книжок засобами MS EXCEL); здійснювати перевірку стану платника ПДВ за ПН із бази платників ДФС України; формувати податкові накладні та реєстру виданих і отриманих податкових накладних; імпортувати інформацію зі встановлених на підприємстві автоматизованих систем бухгалтерського обліку та управління виробництвом; вести податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку; створювати картки установи і проводити заповнення карток співробітників тощо.

Особливої уваги заслуговує використання програмного комплексу «М.Е.Дос IS» у професійній підготовці майбутніх фахівців економічних спеціальностей під час вивчення інформаційних дисциплін, що має на меті підготувати студентів до розв'язки абстрактних ситуаційних економічних задач, які можуть виникати при обробці економічної інформації вже на реальному робочому місці. Сама програма не є складною, тому студенти активно та з зацікавленістю використовують її під час практичних робіт з дисциплін, що містять в собі складові інформаційних технологій в податковому, бухгалтерському обліку, фінансовому, аудиторському обліку тощо.

Контрольним етапом набутих знань і практичних навичок у застосуванні інформаційних технологій у навчальній підготовці майбутніх фахівців економічних спеціальностей є виконання індивідуально-розрахункової роботи. У такій роботі майбутні економісти глибоко вивчають практичні аспекти професійної діяльності; здобувають практичний досвід в оволодінні інформаційно-комунікаційних засобів; формують проєктувальні навички у вивченні інформаційних технологій; набувають знань із вивчених економічних дисциплін та інше.

На нашу думку, окремі аспекти розкриття типових професійних завдань майбутнього економіста, які пов'язані із застосуванням інформаційно-комунікаційних засобів, відображені у завданнях до виконання розрахункових та індивідуальних робіт з інформаційних технологій у галузі.

На початку такої роботи студенти окреслюють загальні контури очікуваної роботи, визначають її орієнтири та основні етапи, чітко формулюють дослідницькі завдання. Всі завдання, які виконують студенти, є авторськими і підібрані на конкретних підприємствах податкового, бухгалтерського, фінансового, аудиторського сектору з урахуванням специфіки роботи в області, економічних звітів та розрахунків.

Індивідуально-розрахункова робота, яку виконують майбутні економісти складається з двох етапів, кожен з яких охоплює елементи алгоритмізації процесів комп'ютерного аудиту (орієнтує студента на перелік основних питань і розробку алгоритму для вирішення індивідуального завдання) та реалізацію завдань в середовищі електронного документообігу М.Е.Дос (виконання індивідуальних завдань за варіантами під безпосереднім керівництвом викладача).

Для прикладу наводимо зразок одного із завдань, яке представлено в індивідуально-розрахунковій роботі для майбутніх економістів:

Завдання 1. Підприємство 20.12.2014 імпортувало продукції на 7540 євро, при цьому сплатило митним органам ПДВ. На митній території придбано у фірми ТОВ «Віна Лівадії» (індивідуальний податковий номер 323620601127) товару на суму 120000 грн. За договорами купівлі-продажу продано товару двом фірмам на 84000 грн. та 37000 грн. відповідно. В роздрібній торгівлі через два касових апарати (Екселію фіскальний номер 2657010278 і Екселію ф.н. 2657010280) реалізовано продукції на суму 45000 грн. та 24360 грн. Складіть звітність за вказаний період. Наведіть перелік звітів, які будуть відправлені до ДПП.

На початку розв'язання завдання майбутні економісти повинні підтвердити чи спростувати наступні показники: графа 12.1 декларації з ПДВ; розрахувати податкове зобов'язання з ПДВ. Для цього визначається офіційний курс гривні щодо іноземних валют; визначається митна вартість (МВ) товару; розраховується ПДВ, сплачений митним органам; здійснюється перевірка бізнес партнера через офіційний сайт ДПС України www.sta.gov.ua.

Наступним кроком є пошук інформації щодо платника стосовно надходження інформації про перебування юридичної особи в процесі припинення; набрання законної сили судовим рішенням про припинення юридичної особи, що не пов'язане з банкрутством; про порушення провадження у справі про банкрутство; про визнання юридичної особи банкрутом; державну реєстрацію припинення юридичної особи; відсутність за місцезнаходженням (для платників, щодо яких до Єдиного державного реєстру внесено запис про відсутність за місцезнаходженням); підтвердження відомостей (для платників, щодо яких до Єдиного державного реєстру внесено запис про відсутність підтвердження відомостей) з веб-сайту Єдиного державного реєстру <http://irc.gov.ua>.

Професійно важливими якостями сучасних податківців та митників виступають комп'ютерні знання, уміння та навички, які припускають вільне володіння сучасною комп'ютерною технікою та засобами телекомунікаційного зв'язку в системі адміністрування доходів і зборів, митними платежами, при розрахунках та обчисленнях різних видів податків тощо [5: 403].

Після виконання підготовчої роботи майбутні фахівці економічних спеціальностей розпочинають реалізовувати завдання, використовуючи прикладні інформаційно-аналітичні ресурси в середовищі електронного документообігу М.Е.Дос. Зробивши встановлення на власному комп'ютері системи електронного документообігу М.Е.Дос (локальний варіант), студенти попередньо завантажують з сайту <http://www.me-doc.com.ua/> демоверсію, інструкцію по роботі з «М.Е.Дос» та здійснюють налаштування системи «М.Е.Дос» для даного підприємства шляхом створення в «М.Е.Дос» нового підприємства. Налаштовується комплект бланків для створення звіту з ПДВ з переліку бланків послідовно виконується розрахунок Податкової декларації та формується звіт про використання РРО і розрахунок суми збору до ДПІ (мал. 1).

Стан	Звіт						Подання
Всі (5)	Код	Найменування	Дата модифікації	Група	Примітка	Стан	Одержувач
Вірні (4)	J1201505	Реєстр виданих та отриманих податкових накладних	20.12.2011 17:48	ПДВ - первинні док		Вірний	Податкова інспекція
Помилкові (1)	J0200110	Звітна Податкова декларація з ПДВ	20.12.2011 20:08	ПДВ та акциз	1031	Помилковий	Податкова інспекція
	J0215102	Звітний Дод. 5 Розшифровки подат. зобов. та подат. кредиту в розрізі контр	20.12.2011 18:42	ПДВ та акциз	1031	Вірний	Податкова інспекція
	J0500202	Ф.№ ЗБР-1 Звіт про використання реєстраторів в розрахункових операціях та к	20.12.2011 20:32	Інше	1031	Вірний	Податкова інспекція

Мал. 1. Формування звіту до податкової інспекції в системі електронного документообігу М.Е.Дос

При виконанні індивідуально-розрахункових робіт майбутні фахівці виступають в ролі «абстрактних» професіоналів, які виконують свої обов'язки в межах «конкретних» професійних завдань. В узагальненому вигляді вони імітують здійснення професійної діяльності в межах наданих відповідними компетенціями.

Саме за допомогою такого підходу і може проходити удосконалення нових принципів у розвитку національної економічної освіти, при якій перевіряється здатність випускника продемонструвати відповідні знання, уміння і цінності у всіх можливих стандартних та нестандартних ситуаціях.

Формування інформаційного суспільства відбувається одночасно зі становленням інформаційно-економічного простору, який в свою чергу є умовою і чинником перетворення інформації в суспільно значимий і доступний ресурс, який є середовищем різноманітних інформаційних взаємодій [2: 36].

Питання щодо особистісного розвитку майбутніх фахівців економічного профілю не тільки повинне залежити від рівня отриманих знань з економічних чи інформаційних дисциплін, а й від формування готовності до майбутньої професійної діяльності або становлення рівня його компетентності.

Висновки. Підсумовуючи вище, можна стверджувати, що виконання різноманітних теоретичних і практичних завдань з використанням прикладних інформаційно-аналітичних ресурсів в курсі підготовки майбутніх економістів підсилюють значення практичної діяльності фахівця у процесі вирішення складних і неординарних завдань у різноманітних аспектах майбутньої професійної діяльності. Така діяльність мотивує до самостійного пошуку нових знань для практичного застосування. Різні її види дають можливість студентам ознайомитися з реальною системою майбутньої професії.

Під час розв'язування завдань, пов'язаних з аналізом практичної діяльності, у майбутнього працівника ДФСУ формується дослідницький підхід до практичних ситуацій, розвиваються творче мислення та професійна спрямованість.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Іванюта П.В. Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті: Навчальний посібник/Іванюта П.В. – К: Центр учбової літератури, 2007. – 180 с.
2. Информационные технологии в экономике [Под редакцией д.э.н., профессора Ю.Ф. Симонова]. – Ростов н/Д: «Феникс», 2003. – 352 с.
3. Ніжегородцев В. О. Професійна компетентність майбутніх фахівців Державної фіскальної служби в умовах інформаційного суспільства / В. О. Ніжегородцев // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип. 35, Том VII(58): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2015.–С.417–424.
4. Ніжегородцев В. О. Тенденції розвитку інформатизації в освітньому просторі вищої школи / В. О. Ніжегородцев, Л. П. Войтенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: [зб. наук. пр.]. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. – Вип. 22. – С. 322 – 327.

5. Одинець В. А. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб якісної професійної підготовки фахівців податкової та митної служби / Одинець В. А., В.О. Ніжегородцев // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 31. Том IX (51): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2013.–С.402–409.

6. Тарасенкова Н. Методичні компетентності у системі фахової підготовки майбутнього вчителя математики / Н. Тарасенкова, І. Акуленко // Вища освіта України. – 2011. – № 3. – С. 53 – 66.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ніжегородцев Владислав Олександрович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри інформаційних систем і технологій Національного університету Державної податкової служби України.

Поденежко Олександр Васильович – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформаційних систем і технологій Національного університету Державної податкової служби України.

УДК 378:004:811.11

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Юлія САМОЙЛЕНКО (Житомир, Україна)

Постановка проблеми. Реформування та кардинальна перебудова всієї системи вищої педагогічної освіти викликана необхідністю її фундаменталізації, гуманістичної спрямованості, неперервності, демократизації та відповідності загальноєвропейським стандартам, потребує розробки та впровадження в процес професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога ресурсів інформаційних технологій (ІТ), а саме, мультимедійних комп'ютерних програмних засобів (МКПЗ).

В "Національній доповіді про розвиток освіти в Україні" відмічається: "Головною метою в контексті створення інформаційного суспільства й освітньо-інформаційного простору є забезпечення доступу до інформації широкого спектру споживання; розвиток та впровадження сучасних комп'ютерних технологій у системі освіти, науці та інших сферах; створення в найкоротші строки необхідних умов для забезпечення широкого доступу навчальних закладів, наукових та інших установ до мережі Інтернет; розвиток освітніх і навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій" [2:39].

З огляду на зазначене вище та в результаті вивчення досвіду роботи вищих навчальних закладів (ВНЗ) з проблем використання МКПЗ у професійній діяльності, аналіз філософської, педагогічної, методичної, психологічної літератури дозволив виявити гостру необхідність впровадження зазначених ресурсів ІТ у сферу освіти, оскільки: вищі заклади освіти готують випускників-філологів ХХІ століття, в якому відбувається стрімкий розвиток ІТ; з кожним днем зростають їхні можливості, розробляються удосконалені та нові зразки як програмного, так і технічного забезпечення; зросли вимоги до рівня підготовки майбутнього вчителя-філолога, здатного ефективно працювати в умовах інформаційного простору; з'явилась практична затребуваність до педагогічних можливостей МКПЗ, а саме, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців; виникла потреба розробки ефективної моделі використання ІТ в освітньому процесі; окреслилась концепція "системної організації процесу професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога засобами ІТ" на фоні локального використання педагогічних можливостей досліджуваних ресурсів в освітньому процесі. Доказом актуальності використання ІТ, а саме, МКПЗ є постійна увага науковців і численні спеціалізовані міжнародні конференції, на яких обговорюються питання проблеми впровадження ІТ в освітню сферу (CALL, EuroCALL, WorldCALL).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми використання МКПЗ у сфері освіти, що беруть початок з другої половини ХХ століття, представлені: працями в галузі філософії, педагогіки, куди відносяться, насамперед, роботи Н. Басової, С. Ветрова, М. Кларіна, І. Підласого, Ж. Поплавської, Д. Стетченко, В. Шукшунова, Дж. Гербнера (G. Gerbner), Г. Лассуела (H. Lasswell), М. Варшауера (Mark Warschauer); психологічний аспект впливу МКПЗ на особистість досліджували О. Бурім, Ю. Усов, К. Мелоні (Christine Meloni); застосування у педагогіці МКПЗ розглядали у своїх дослідженнях В. Безпалько, А. Нисимчук, О. Шиян, Л. Морська, Керол А. Поп, Джефрі Н. Голуб, Є. Полат, М. Рибаків, С. Седих, П. Сердюков, Г. Фролова, Г. Шетцер (Heidi Shetzer) та інші. Так, наприклад, Н. Ротмістров вважає, що МКПЗ дозволяють підійти до перетворення комп'ютера у могутній засіб освіти, в якому змодельовані всі аспекти процесу навчання – від методичного до презентаційного[4:89].

Мета написання статті. Метою статті є окреслення теоретичних засад використання мультимедійних комп'ютерних програмних засобів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога як одного з найефективніших ресурсів ІТ.

Виклад основного матеріалу. Велику ефективність мають мультимедійні комп'ютерні програмні засоби, які дозволяють користувачеві одночасно сприймати візуальну й аудіоінформацію. Термін "мультимедіа" (від англійського терміну *multimedia* – багатокомпонентне середовище) – це сукупність комп'ютерних технологій, в якій одночасно використовується кілька інформаційних середовищ: графіка, текст, відео, фотографія, анімація, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід [3]. Мультимедіа також містить і гіпермедію, яка зв'язує мультимедійні ресурси разом і дозволяє користувачам вибирати власний шлях всередині програми.

Найважливішою особливістю мультимедійних технологій є їхня інтерактивність, тобто користувач є не пасивним слухачем, а відіграє роль активного діяча. Застосуванням таких технологій може значно підвищити ефективність навчання, оскільки мультимедійні програми дозволяють:

- створити позитивні, сприятливі до навчання іноземної, української мов і зарубіжної, української літератур умови за допомогою: інформаційної насиченості мультимедійних засобів, можливості зміни соціальної ролі, певної самостійності в навчальній взаємодії;

- продуктивно використовуючи стандартний аудиторний навчальний час, вдосконалювати різні аспекти мовної діяльності – проєкція інформації фахового наповнення з мультимедійних енциклопедій ("Britannica", "Encarta Deluxe") англійською мовою, сприйняття та розуміння мови на слух – перегляд відеофільмів та уривків з фільмів англійською мовою;

- спричинити поштовх до самостійного як навчального, так і наукового пошуку засобами іноземної мови з метою використання отриманої інформації для вдосконалення процесу професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога, розробки творчих проєктів та написання рефератів.

Одним із видів мультимедіа є комп'ютерна презентація, яка достатньо легко створюється за допомогою програми Power Point (що є одним з компонентів програми Microsoft Office). Мультимедійна презентація – це програма, яка може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, слайд-шоу, звукове оформлення та дикторський супровід, відеофрагменти й анімацію, тривимірну графіку. Основною відмінністю презентацій від решти способів представлення інформації є їхня особлива насиченість змістом та інтерактивність, тобто здатність певним чином змінюватися і реагувати на дії користувача [7]. Керол А. Поп, Джефрі Н. Голуб розглядають програму Power Point як інструмент, який може стимулювати вивчення іноземних і української мов і зарубіжної та української літератур і, як наслідок, сприяти зростанню досягнень студентів [1]. І на заняттях, і в позакласній роботі вона є ефективним засобом навчання, що допомагає студенту-філологу усвідомлювати себе як активного суб'єкта пізнання, переживати радість перемоги й успіху в особисто-значущій для нього діяльності.

Використання мультимедійних презентацій має багато переваг перед традиційними методами навчання. Користуватися цією програмою можуть як викладачі/вчителі (готуючи матеріал для презентації під час заняття) так і студенти/учні для своїх виступів, проєктної діяльності. Презентації дають можливість подати в привабливому вигляді ретельно підготовлену інформацію. Power Point допомагає упорядкувати весь матеріал, збудувати його, слідуючи логіці викладу, зберегти його в одному файлі. Збереження наочних матеріалів і можливість їхнього корегування теж є важливим моментом для майбутнього вчителя-філолога. У кожного викладача/вчителя є свої напрацювання, так званий «портфель викладача». Весь цей багаж можна умістити на компакт-диск і продовжувати роботу з уже існуючою наочною і розміщувати на ньому нові матеріали [7]. Найважливішу інформацію на слайді можна виділити, додавши їй ефект анімації. Анімація – дуже важливий елемент в презентації. Анімація – це технологія мультимедіа; відтворення послідовності малюнків, яке створює враження відображення, яке рухається. Цей ефект можливий при частоті зміни відеокадрів близько 16 в секунду [6]. Рух окремих частин слайду приверне увагу студента-філолога, він мимоволі зосередить її на анімованій частині інформації. Таким чином, всі тези повідомлення викладача будуть почуті і побачені студентом. Все це підвищує інтерес до навчання, сприяє якіснішому засвоєнню нового матеріалу, що є основною метою роботи викладача у ВНЗ.

Комп'ютерна підтримка із застосуванням презентацій безперечно ефективна при роботі як над лексичним, так і над літературним матеріалом, зокрема при його введенні. За допомогою мультимедійних технологій на екран виводяться нові слова, особливості їхнього вживання, наводяться приклади літературних творів, їх фрагменти, візуальні образи; студенти повинні здогадатися про значення нових слів, про твір або автора, над яким вони будуть працювати за прикладом або за зображенням. Використання презентацій також доцільне при проведенні тестових завдань перевірки засвоєння лексики по темі, літературного матеріалу, оскільки можливості презентацій дозволяють здійснити взаємний контроль з наочним представленням відповідей на екрані.

Творчі завдання, в основі яких лежить створення мультимедійних презентацій спонукають до активного використання Internet-ресурсів, виховують естетичний смак, сприяють розвитку навичок роботи в мережі, підвищують інформаційну культуру й грамотність студентів-філологів.

Підготовка презентацій вимагає залучення різних джерел, ретельного опрацювання матеріалу, що є трудомістким процесом. От чому виконання презентацій майбутнім учителем-філологом, як один з видів самостійної роботи, сприяє ґрунтовному засвоєнню нової лексичної й літературознавчої інформації. Таким чином, реалізується діяльнісний підхід до навчання.

Крім того презентації, створені за допомогою Power Point, дозволяють тренувати різні види мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання та письмо) і поєднувати їх в різних комбінаціях, що в свою чергу сприяють накопиченню та збагаченню лексичного запасу студентів-філологів; допомагають усвідомити мовні явища, сформувати лінгвістичні здібності, створити комунікативні ситуації, автоматизувати мовні й мовленнєві дії, а також забезпечують реалізацію індивідуального підходу та інтенсифікацію самостійної роботи майбутнього вчителя-філолога.

Досить цікавою, з точки зору використання мультимедійних технологій, є можливість створення мультимедійного класу, ефективність використання можливостей якого для інтенсифікації процесу навчання іноземним і українській мовам і зарубіжній і українській літературі пов'язано з наступними характеристиками:

різноманітністю форм введення мовного/літературознавчого матеріалу, що вивчається;
використання комплексу засобів для презентації матеріалу (звуку, графіки, мультиплікації, відео, тексту);

показом мовних/літературознавчих явищ в динаміці;
варіюванням мовного/літературознавчого наповнення завдань;
прискоренням виконання традиційних «паперових» видів завдань;
використанням різних форм контролю на основі програмного забезпечення;
можливістю перегляду, аналізу, виправлення помилок;
комплексністю дидактичних матеріалів (включення в структуру програми словників, довідників, редакторів тексту і т.п.);

наявністю специфічно комп'ютерних видів завдань, які складно або неможливо виконати без комп'ютера [5].

Вищеперераховані можливості забезпечують підвищення ефективності засвоєння матеріалу з філологічних дисциплін, що відбувається шляхом включення студентів-філологів до активної взаємодії.

Висновки. Використання МКПЗ дає можливість майбутньому вчителю-філологу свідомо засвоювати матеріал, демонструвати свої вміння, виявляти ініціативу, аналізувати точки зору інших і, таким чином, збагачувати свій власний життєвий досвід, розширювати мовну, мовленнєву, соціокультурну та інформаційну компетенцію. Наслідком цього є розширення словникового запасу майбутнього вчителя-філолога та зростання його комунікативної активності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Калугіна В. Н. Применение Power Point на уроках английского языка. www.ict.edu.ru/vconf/files/
2. Національна доповідь про розвиток освіти в Україні / Відпов. за випуск: Кремень В.Г., Степко М.Ф., Левківський К.М., Сухолиткий О.С. - Київ: Міністерство освіти і науки, 2001. - 39 с.
3. Пушкарева Е.В. Применение информационных технологий при изучении иностранных языков. www.vio.fio.ru/vio_06/cd_site/Articles/art_1_11.htm - 26к
4. Ротмистров Н.Д. Мультимедиа в образовании // Информатика и образование. – 1994. – №4. – С. 89-96.
5. <http://www.auditorium.ru>
6. http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/20098
7. <http://www.electriceacher.com/tutorial3.htm>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Самойленко Юлія Петрівна – аспірант кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНИМ САМОВИХОВАННЯМ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ

Сергій СОБКО, Наталія ДАРЗИНСЬКА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Формування всебічно розвинутої особистості учителя, який поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту й фізичне вдосконалення належить вищій школі. Вища педагогічна школа, як соціальний інститут, виконує функцію освіти, виховання й професійної

підготовки вчителя та знаходиться у процесі постійного оновлення й удосконалення, згідно з вимогами сучасності. У цих умовах фізичне самовиховання повинно виступати як засіб оптимізації навчально-виховного процесу у виші, адже воно сприяє підвищенню розумової працездатності, активізації професійної підготовки, формуванню здорового способу життя й фізичної досконалості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Достатньо уваги приділено у науковій, методичній та спеціальній літературі з проблем самовиховання загалом (Арет А. Я., Донцов І. А., Бодалев А. А., Карпенчук С. Г., Ситін Г. М.). Грунтовні праці щодо виховання і самовиховання написані Ковальовим С. М., Сухомлинським В. О. Проблема самовиховання як фактору становлення особистості присвячено праці Каптерева П. Ф., як засобу індивідуалізації виховної роботи – Сметанського М. І.; педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді розглянуто в роботі Калініченко А. А.. Фізичне самовиховання школярів, як важливий результат процесу виховання, досліджено в роботах М. Я. Віленського та Р. С. Сафіна. Ми проаналізували роботу М. Я. Віленського і В. А. Беляєвої, в якій достатньо ґрунтовно викладені психолого-педагогічні й організаційні основи фізичного самовиховання студентів як важливої складової процесу формування особистості майбутнього вчителя. Але, слід зазначити, що робота датується 1985 роком, коли настанова на формування потреби служити суспільству, колективу, ідейність і слідування партійним інтересам уособлювали в собі навчально-виховний процес у вишах.

Як зазначає Аляб'єва Н. В.: “Фізичне самовиховання завжди зумовлене двома основними факторами: з одного боку, навчально-виховним процесом з фізичного виховання й умовами життя, а з другого – діалектикою внутрішнього розвитку духовного життя студентів” [1: 191].

Наукове висвітлення указаної проблеми зумовлює вирішення наступних **завдань**:

- 1) аналіз навчально-виховного процесу з фізичного виховання у педагогічних вишах;
- 2) визначення рівня розвитку самовиховання студентської молоді;
- 3) впровадження у практику програми фізичного самовиховання студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Зміни, що відбулись і відбуваються в Україні, суттєво відобразились на культурній сфері, зумовили реформування системи освіти. Зокрема, це стосується й галузі фізичного виховання та спорту. Так, наказом Міністерства освіти і науки України від 25.11.2014 р. № 1392 із метою приведення нормативної бази вищої освіти у відповідність до закону України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII “Про вищу освіту” скасовано наказ від 09.07.2009 р. № 642 “Про організацію вивчення дисциплін за вільним вибором студента”, де навчальні заняття з фізичного виховання для студентів 1-2 курсів проходили в обсязі чотирьох годин на тиждень як позакредитна дисципліна. Для студентів старших курсів передбачались секційні заняття.

Таким чином, докорінно змінилося соціальне замовлення на спеціалістів вузівського рівня. Фахівці упевнені, що фізичне виховання у вузі потребує переосмислення [4]. Проаналізувавши підходи щодо перспектив розвитку фізичного виховання студентів й проблем, що передують цьому процесу, ми вирішили зупинитися, на наш погляд, на найголовніших, висвітлених Приходьком В. В.

По-перше, штучно утримується застаріла практика вузівського фізичного виховання, що не формує запит, суттєво гальмує проведення і використання результатів, важливих наукових досягнень по принципово новим і важливим аспектам фізичного виховання студентів. Наприклад, це напрями становлення студентів як суб'єктів діяльності збереження власного здоров'я; розробки нових систем оцінки успішності, що враховують не лише моторну діяльність, але й освітні компоненти фізичного виховання; оцінки результативності діяльності викладачів фізичного виховання в процесі індивідуально-орієнтованих занять зі студентами тощо.

По-друге, фізичне виховання не орієнтоване на формування компетенцій, важливих для самостійного управління випускниками станом свого здоров'я в різних ситуаціях їх життєдіяльності (зміна професії, умови напруженого робочого дня та тижня, високі пікові психоемоційні навантаження тощо). Побудоване за аналогією зі шкільним, і цілком спрямоване на розвиток фізичних якостей й формування заздалегідь передбачених рухових якостей і навичок, фізичне виховання студентів випадає із загального контексту діяльності вищої школи.

По-третє, випускники вузів протягом двох-трьох років втрачають рівень розвитку основних фізичних якостей, що утримувався в ході занять з фізичного виховання під час навчання. Отже, заняття від дитячого садка до вузу включно несуть свій розвиваючий і оздоровчий ефект тільки в період перебування молодих людей в цих освітніх закладах.

По-четверте, в цьому контексті втрачається, а не збагачується, авторитет вузівської дисципліни “Фізичне виховання”, відповідних кафедр і викладачів.

По-п'яте, фізичному вихованню не знаходиться очевидного й зрозумілого місця в системі заходів по формуванню конкурентоспроможних випускників вищої школи [6].

У процесі фізичного виховання, як і в інших видах виховання, необхідна свідомо активність студента у вирішенні освітньо-виховних задач. Вищою ланкою цієї активності виступає самосвідомість і самовиховання, коли студент є одночасно і об'єктом, і активним суб'єктом

виховання. В даних умовах необхідним стає мобілізація зусиль самих студентів на формування суспільно-значущих якостей своєї особистості, на включення у фізичне самовиховання [1].

Фізичне виховання й фізичне самовиховання знаходяться у тісному взаємозв'язку. Щоб виховати себе, потрібно, перш за все, пізнати самого себе. Для цього необхідна спеціальна самоосвіта, тобто самостійне придбання знань про людський організм, закономірності його функціонування, індивідуальні особливості рухової діяльності, форми та зміст фізичних вправ.

Фізичне самовиховання формується з великої кількості складових шляхом оцінювання особистістю самої себе в процесі різних проявів. Людині притаманно оцінювати в цілому свою діяльність, свої окремі дії та вчинки. Занижена самооцінка частіше всього сприяє появі і розвитку таких рис особистості, як невпевненість в собі, безініціативність. Об'єктивна самооцінка зумовлює критичне відношення до себе, співвідношення своїх можливостей і дій. В свою чергу, активність безпосередньо залежить від характеру, змісту й сили мотивів, які збуджують студентів до дій, вчинків, діяльності.

Процес фізичного самовиховання, по своїй сутності, базується на наступних принципах: самостійність, прозорість сприйняття матеріалу, що вивчається, його усвідомлення, міцність закріплення, послідовність, доступність, застосування знань на практиці, перетворення знань у переконання, дії.

Прагнення до фізичного самовиховання у студентів пов'язане з їхніми віковими особливостями – усвідомленням свого фізичного розвитку й фізичної підготовленості, функціонального стану організму та його адаптаційних можливостей. Таким чином, потреба у фізичному самовихованні викликається правильно поставленим фізичним вихованням, наявністю вольового напруження, прагненням до високого рівня розвитку свідомості й самосвідомості [1].

Основними методами вивчення рівня розвитку самовиховання є: спостереження, бесіда, анкетування, взаємні й незалежні характеристики; аналіз документації (навчальні журнали, протоколи змагань, медичні картки тощо). Співставлення даних, отриманих різними методами, забезпечує більш глибокий і точний аналіз зібраних матеріалів, дозволяє більш ефективно планувати роботу по організації фізичного самовиховання студентів [3].

Дослідження здійснювалося поетапно протягом 2012-2014 років на кафедрі фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка із залученням студентів денної форми навчання I і II курсів неспеціальних факультетів, кількість яких становила 1139 осіб.

Головними методами визначення рівня розвитку самовиховання студентської молоді були обрані: на першому курсі – анкетування (анкета першокурсника), метод експертних оцінок; на другому, після запропонованої покрокової програми першого року навчання – аналіз документації (журнали обліку й участь у змаганнях), метод експертних оцінок.

Для визначення рівнів розвитку фізичного самовиховання студентської молоді були залучені експерти – викладачі кафедри (n=12). Вони, згідно з запропонованою Віленським М. Я. і Беляєвою В. А. [3] характеристикою рівнів розвитку фізичного самовиховання студентської молоді (таблиця 1), визначали його в кінці I семестру у студентів I курсів.

Таблиця 1.

Характеристика рівнів розвитку фізичного самовиховання студентської молоді (за Віленським М. Я. і Беляєвою В. А.)

Фізичне самовиховання		
Систематичне (високий рівень)	Періодичне (середній рівень)	Ситуативне (низький рівень)
студент свідомо, цілеспрямовано й постійно займається фізичними вправами, процеси самовиховання й виховання взаємодіють	студент свідомо, цілеспрямовано, але не постійно займається фізичними вправами (допускаються невеликі перерви між заняттями), при цьому обидва процеси взаємодіють у вирішальному напрямку (всебічний розвиток і зміцнення здоров'я)	студент свідомо, але епізодично і нецілеспрямовано використовує фізичні вправи в цілях самовдосконалення, причому обидва процеси взаємодіють частково

На основі отриманих методом анкетування даних розроблялася програма, згідно з якою проводилась організація фізичного самовиховання студентів.

На першому етапі для формування суспільно-значущих мотивів здійснювалась психолого-педагогічна підготовка студентів I курсів. Для цього використовувались лекції, колективні й індивідуальні бесіди, агітація їх до занять старшокурсниками.

На другому етапі організації самовиховання під керівництвом викладачів студенти навчались методиці даного процесу і залучались до практичної діяльності. З цією метою вони глибше ознайомились із методами: самоспостереження, порівняння себе з іншими, самоаналізу і самооцінки фізичного стану і фізичних якостей.

Щоб прагнення студентів до фізичного самовдосконалення втілити в діяльність, вони навчались прийомам роботи над собою і знайомились з правилами їх використання.

З метою ефективного використання методу самоконтролю студентам пропонувалось ведення щоденника, що дозволяло вдосконалювати методику самоконтролю й стимулювало використання інших прийомів роботи над собою.

По мірі того, як студенти оволодівали методами самопізнання і самоуправління, вони починали планувати свою діяльність в області фізичного самопізнання, складаючи особисті плани і програми роботи над собою. У цьому їм надавалась допомога викладачів у формі порад, консультацій, рекомендацій тощо.

Визначення експертами рівня розвитку фізичного самовиховання студентів в кінці експерименту (кінець IV семестру) дозволяє констатувати їх прогресивний рух за рівнями протягом досліджуваного періоду (таблиця 2).

Як видно із табл. 2., після впровадження у практику роботи програми з фізичного самовиховання студентської молоді рівень студентів II курсу мав тенденцію до покращення, про що свідчать результати експертних оцінок.

Перевірка ефективності запроваджені програми з фізичного самовиховання студентів проводилась за хі-квадратом (багатопільна таблиця) [5] при $\chi^2_{\text{спост.}} > \chi^2_{\text{крит.}}$ ($6,05 > 5,99$). Таким чином, підтверджена достовірність відмінностей між рівнями розвитку фізичного самовиховання студентів I та II курсів, а відтак, доведена ефективність управління фізичним самовихованням студентської молоді у навчально-виховному процесі педагогічного вишу.

Таблиця 2

Фізичне самовиховання студентської молоді

Курси	Рівні (n)		
	високий	середній	низький
I	128	451	82
II	145	460	56

Висновки. 1. Фізичне виховання, як і система виховання в цілому, сьогодні відмовилось від ідеалів, сформованих у радянський період розвитку, але поки не напрацювало нових, адекватних вимогам нинішнього і майбутнього етапів розвитку суспільства. Очевидно, що процес фізичного виховання у вищих потребує суттєвої реорганізації, де фізична досконалість не буде розглядатись як відповідний вимогам життєдіяльності стан людини з кількісними характеристиками статистичних норм фізичного розвитку населення.

2. Фізичне самовиховання є однією з умов виховання студентської молоді. Воно має місце тільки тоді, коли суб'єкт виховання перетворює себе свідомо в активний об'єкт виховання, ставить перед собою конкретні цілі і задачі, обирає шляхи їх перетворення в життя й починає цілеспрямовано працювати над своїм фізичним удосконаленням.

Головним механізмом залучення студентів до активних занять фізичною культурою та спортом є явище інтеріоризації (перехід від зовнішнього у внутрішнє). Як зазначає академік І. Д. Бех: "Нові виховні методи мають ґрунтуватися не на механізмі зовнішнього підкріплення (заохоченні і покаранні), а на рефлексивно-вольових механізмах [...], що апелюють, передусім, до самосвідомості та до свідомого творчого ставлення людини до норм і цінностей" [2: 128]. Виходячи з цього, студентам належить важлива роль у зміцненні фізичного здоров'я, підвищенні мотивації до занять з фізичного виховання, визначенні напрямку у виборі рухової активності в процесі навчання, з урахуванням специфіки подальшої професійної діяльності [7].

3. Упроваджена програма спеціальної організації процесу фізичного самовиховання студентів, що формує прагнення до нього, створюючи сприятливі умови для застосування та розвитку фізичних якостей, які сприяють всебічному фізичному розвитку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у проведенні лонгитудинального дослідження для визначення і покращення рівня фізичного самовиховання студентів старших курсів у навчально-виховному процесі педагогічного вишу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алябьева Н.В. Физическое самовоспитание студентов специальной медицинской группы / Н. В. Алябьева // Физическая культура в процессе обучения и профессиональной подготовки будущего учителя: сборник научных трудов. – М.: МГПИ им. В. И. Ленина, 1983. – С. 83 – 92.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.: іл. ISBN 978-966-06-0490-2.
3. Виленский М. Я., Беляева В. А. Физическая культура в самовоспитании личности будущего учителя: Учебное пособие / М. Я. Виленский, В. А. Беляева; под общей редакцией Слостенина В. А. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1985. – 60 с.
4. Карпюк І. Соціально-педагогічний аналіз системи фізичного виховання у вищому навчальному закладі / Ірина Карпюк // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць у галузі фізичної культури та спорту. Вип. 10: У 4-х т. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2006. – Т.3. – С. 62 – 67.
5. Петров П. К. Физическая культура: Курсовые и выпускные квалификационные работы / Павел Карпович Петров. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 112 с. – (Б-ка студента).
6. Приходько В. В. Ретроспектива фізического воспитания студентов и перспектива его развития / В. В. Приходько // Теория і практика фізичного виховання: за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції “Здоров’я і освіта: проблеми та перспективи”. – Донецьк, ДонНУ. – 2008. – № 1. – С. 101 – 107.
7. Собко С. Фізично-оздоровча активність як показник самовдосконалення студентської молоді / С. Собко, Н. Собко // Наукові записки.– Випуск 134. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014 – С. 209 – 212.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Собко Сергій Григорович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: активність студентської молоді, теоретико-методичні основи функціонування та розвитку футболу.

Дарзинська Наталія Олександрівна – старший викладач кафедри фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: вплив засобів баскетболу на гармонійний розвиток студентської молоді.

УДК 37.091.3:796

**ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА
СПОРТИВНО-МАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Олексій СТАСЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни у суспільно-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена також глибинними змінами у системі й структурі загальної середньої та вищої освіти й необхідністю інтеграції національної освіти у Європейський освітній простір.

Метою розвитку педагогічної освіти є формування вчителя XXI століття, здатного здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, широко використовувати новітні технології й реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, забезпечувати розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовних потреб, бути конкурентноспроможним на ринку праці [14].

Пріоритетним завданням системи освіти є виховання у людини відповідального ставлення до власного здоров’я і здоров’я тих, хто її оточує, як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей. Тому фізичне виховання та загальнодоступний спорт, нетрадиційні методи й системи оздоровлення мають посісти особливе місце в кожному навчальному закладі й стати обов’язковим атрибутом відпочинку кожного учня або студента на засадах валеології й здорового способу життя.

Реалізація державної політики у сфері фізичної культури і спорту передбачають перехід від нової гуманітарної моделі даних видів діяльності, коли в центрі уваги системи будуть інтереси, потреби та мотиви майбутнього вчителя, що уможливить значно активізувати процес самореалізації особистості, утвердить в громадській думці та суспільній практиці пріоритетність і високу економічну ефективність оздоровчої рухової активності для профілактики захворювань й асоціативної поведінки; модернізувати механізми ресурсного забезпечення розвитку фізичної культури і спорту із розв’язанням завдань збереження та оздоровлення довілля [12].

В умовах соціально-економічних перетворень в Україні здоров’я української нації належить до рангу пріоритетних ідеалів та національних інтересів. Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, спроможних належним чином здійснювати фізкультурно-оздоровчу й спортивно-масову діяльність з урахуванням новітніх здоров’язберігаючих технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснюючи перегляд відповідних джерел слід зазначити, що нині рівень розвитку фізичної культури й спорту вимірах ще не задовольняє українське

суспільство. Громадська думка та соціальна практика здебільшого ігнорують можливості фізичної культури та спорту у розв'язанні багатьох соціально-економічних проблем. В Україні не налагоджено ефективну пропаганду здорового способу життя, переваг фізичної культури й спорту [13].

Одним із важливих завдань національної освіти є підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів. Учитель виконує важливу соціальну функцію – здійснює духовний, розумовий, фізичний розвиток і виховання особистості. Його праця спрямована не лише на організацію навчально-пізнавального процесу, а й на організацію позааудиторної, оздоровчої діяльності учнів, систематичне розв'язання завдань формування активного громадянина. Тому основні напрями розбудови сучасної вищої школи вимагають пошуку ефективних шляхів здійснення професійної підготовки майбутніх учителів, завданням яких є не тільки оволодіння фундаментальними фаховими знаннями, а й сприяння становленню культури здоров'я, виховання фізично, психічно і духовно здорового громадянина держави [7].

У своїй праці О.В. Шевченко і Л.С. Виноградова трактують, "... що озброєння студентів знаннями із сучасних методів і систем оздоровлення – найбільш раціональний спосіб підвищення якості підготовки спеціалістів фізичного виховання різних освітньо-кваліфікаційних рівнів" [10: 5].

Як зазначає Л.О. Демінська, "... науково-педагогічний аспект цієї проблеми зумовлений потребами в розробці теоретичної моделі професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів – учителів фізичної культури. Організаційно-методичне вирішення завдань підготовки учителів фізичної культури пов'язане з необхідністю впровадження у систему діяльності вищих навчальних закладів нових навчальних планів, програм, освітніх технологій. Усе це свідчить про те, що проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури, формування їх професійної культури та педагогічної майстерності є актуальною і вимагає свого теоретичного й практичного вирішення" [3: 3].

У психолого-педагогічній літературі проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури має багатоаспектне теоретичне висвітлення. Так, концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання висвітлено в працях Е.С. Вільчовського [1], Л.П. Сущенко [8], Б.М. Шияна [11] та ін.

Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури досліджували М.Т. Данилко [2], В.І. Наумчук [5], Г.І. Презлята [6], та ін.

Метою дослідження є обґрунтування завдань та особливостей фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи, розкриття змісту і визначення перспектив професійної підготовки майбутніх фахівців до цього виду діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу наукових джерел та законодавчих і нормативних документів, а також власного практичного досвіду можна констатувати, що фізкультурно-оздоровча робота є одним із основних напрямів впровадження фізичної культури в освітнє середовище, яка спрямована на підтримання та зміцнення здоров'я дітей і молоді та здійснюється з урахуванням стану їх здоров'я, рівня фізичного та психічного розвитку.

Стосовно завдань, що вирішуються у ході фізкультурно-оздоровчої роботи, узагальнюючи дані літературних джерел та законодавчих і нормативних документів, ми поділяємо думку В.І. Ляха, Г.Б. Мейксона, Ю.А. Копилова, які вважають, "... що головна роль фізкультурно-оздоровчої роботи полягає у сприянні нормальному фізичному розвитку організму, прищепленні та удосконаленні різних рухових навичок з метою зміцнення здоров'я та масовому охопленню школярів заняттями фізичною культурою" [9: 177].

Виходячи із завдань цієї діяльності, можна констатувати, що фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заходи у режимі навчального дня розглядаються як складові фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Особливістю або головною відзнакою спортивно-масових заходів є те, що враховуючи їх змагальний характер, до них можуть залучатися лише ті діти, які не мають обмежень щодо стану здоров'я.

Також складовою фізкультурно-оздоровчої роботи є і урок фізичної культури, який одночасно має і навчальне значення. При цьому нормативні документи зараховують урок, всі фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня, заняття з учнями, які за станом здоров'я належать до спеціальної медичної групи, "дні здоров'я і фізичної культури", заняття з плавання (навчальні заклади, що мають відповідні умови), Всеукраїнські спортивні ігри школярів "Старти надій"; Всеукраїнські змагання за комплексними тестами оцінки стану фізичної підготовленості "Зміна"; Всеукраїнські змагання з футболу на призи клубу "Шкіряний м'яч"; Всеукраїнська Спартакіада для дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків (школи-інтернати); спортивні змагання з видів спорту навчальної програми; товариські зустрічі з видів навчальної програми – до обов'язкових фізкультурно-оздоровчих заходів і виділяють позашкільну складову цієї роботи, яка здійснюється за бажанням (фізкультурні гуртки в школі, оздоровчі табори) або самостійно (ранкова гімнастика, домашні завдання, фізкультпаузи, загартовування, активний відпочинок тощо) [4].

Науково-педагогічний аспект даного виду діяльності зумовлений потребами у розробці педагогічної системи професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів-учителів фізичної культури, які безпосередньо будуть його здійснювати. Організаційно-методичне вирішення завдань підготовки учителів фізичної культури пов'язане з необхідністю впровадження у систему діяльності вищих навчальних закладів нових навчальних планів, програм, освітніх технологій. Усе це свідчить про те, що проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури, формування їхньої професійної культури та педагогічної майстерності є актуальною та вимагає свого теоретичного і практичного вирішення.

Ефективність організації професійної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі повинна визначатися за системою вимог. Ми вважаємо, що рівень оптимізації в навчальному процесі доцільно визначати за допомогою таких вимог, а саме:

1) відповідність змісту й формам педагогічних впливів у ВНЗ реальним можливостям студентів та їхній попередній підготовленості до вивчення конкретного предмету, циклу дисциплін професійної підготовки;

2) забезпечення рівня оволодіння студентами основами знань, умінь і навичок з вузівських дисциплін, передбаченого державними програмами й критеріями оцінок у межах темпово-часових норм навчальної роботи;

3) досягнення міцності засвоєння навчального матеріалу студентами і готовності їх до практичного використання у відповідності з вимогами, які висувають до педагогічної системи підготовки фахівця, що формується.

Запропонована система вимог досить універсальна і може бути успішно застосована. Викладені вимоги входять до структурно-логічних рамок професійної підготовки майбутнього вчителя. Зміст першої вимоги відповідає початковому етапу навчання. Друга вимога виступає у вигляді головного – відображає якісну характеристику всього процесу навчання. Третя вимога стосується завершального етапу навчання, у рамках якого здійснюється інтенсивна корекція компонентів, що відстають, на тлі педагогічної системи підготовки вчителя фізичної культури. У відповідності із запропонованими вимогами підготовка майбутніх учителів фізичної культури може мати локальну або універсальну направленість. У першому випадку вдосконалюється лише процес навчання однієї із дисциплін відповідно до вимог системи підготовки спеціаліста. В іншому – один з етапів цього процесу, який включає застосування циклу дисциплін при формуванні спеціальних знань, умінь і навичок учителя фізичної культури.

Оптимізація навчально-виховного процесу щодо здійснення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності повинна здійснюватися на основі керівництва цим процесом. У зв'язку з цим видається важливою конкретизація системи підготовки майбутнього фахівця за її етапами й розробка відповідної програми, яка органічно сполучає реалізацію провідних завдань навчання з формуванням спеціальних знань, умінь та навичок. Керівний вплив повинен охоплювати всі розділи підготовки. При цьому слід враховувати, що теоретико-методична підготовка більш „керована”, а практична – менш пластична, і, відповідно, питанням удосконалення останньої необхідно приділяти більше уваги.

У процесі професійної підготовки вчителя необхідно прагнути здійснити спрямований вплив на становлення основних професійних здібностей студентів, використовуючи при цьому засоби, методи й форми, що сприяють формуванню знань, умінь та навичок, яких вимагає специфіка діяльності вчителя фізичної культури.

Стосовно процесу професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури, то його слід розглядати як сукупність свідомих, цілеспрямованих дій викладача щодо студентів з метою підготовки майбутніх учителів до виконання функцій стосовно організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності. Роль викладача за таких умов ще більше зростає, бо він бере на себе професійну відповідальність за діалектичне поєднання інтересів особистості й виховного колективу з інтересами та ідеалами суспільства.

Викладач повинен створити модель педагогічної майстерності, яка формується, визначає мету заняття, знайомить із організаційною формою завдань та програмою їхньої реалізації, керує і здійснює контроль, надає консультації, виправляє помилки. Студенти у свою чергу знайомляться з організаційною формою заняття, осмислюють отримані завдання й вивчають способи їх вирішення, виконують задану програму дій, здійснюють усний і письмовий облік виконаної програми і контроль за формуванням рівня спеціальних знань, умінь та навичок.

Власне педагогіка співробітництва і є насправді те реальне застосування основних положень цієї концепції в теорії та практиці виховання й навчання. Педагогіка співробітництва дійсно стає ідеологією перебудови педагогічної науки і практики. „Дидактичні принципи” педагогіки співробітництва – це принципи повноцінного міжособистісного спілкування, побудованого на повазі до іншого судження, довірі й взаєморозумінні, активному та свідомому ставленні до справи. Тому в

педагогіці співробітництва немає дидактики, відокремленої від теорії виховання. Навчально-виховний процес, позбавлений дійсного співробітництва, гальмує інтелектуальний та моральний розвиток як студентів, так і викладачів. Лише їхнє співробітництво має розвивальний ефект.

Особистість викладача, його думки й знання, часто значний педагогічний досвід і майстерність повинні на кожному занятті відкрито пропонуватися студентам як важливий компонент формування майбутнього фахівця. У зв'язку з цим одним із провідних аспектів підвищення якості підготовки педагогічних кадрів потрібно вважати систему удосконалення практичної професійної підготовки студентів, а успішність застосування знань на практиці – найважливішою професійно-прикладною ланкою навчання й виховання, на якій ґрунтується і якою повинен завершуватися весь процес підготовки сучасного спеціаліста у вищому педагогічному навчальному закладі.

Таким чином, існує постійна необхідність удосконалення змісту, організації й методики викладання фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи на практичних, оглядово-методичних заняттях, а також в умовах педагогічної практики з більш чіткою й послідовною орієнтацією на майбутню професійну діяльність.

Основа діяльності студентів факультетів фізичного виховання під час вивчення організації та методики проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи становить набуття ними необхідних знань, умінь і навичок, які служать свого роду конструктивним матеріалом для особистісно-професійних якостей учителя. Видається необхідним спеціалізувати методику їх формування таким чином, щоб вони не стали самоціллю, а були засобом побудови професійно важливих педагогічних якостей.

Ми вважаємо, що підготовка майбутніх фахівців до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи слід розглядати як процес, що спрямований на формування мотивацій (усвідомлення важливості систематичних занять фізичними вправами, зацікавленість цією роботою, бажання досягнути успіху в майбутній професійній діяльності, підвищення рівня професійної підготовленості та фахової кваліфікації); знань (особливостей організації та проведення даної роботи з учнями різних вікових груп, методики лікарсько-педагогічного контролю за навчально-тренувальним процесом, особистісно-орієнтованих технологій фізичного розвитку школярів, обізнаність зі способами спрямування діяльності колективу фізичної культури школи й наданні повсякденної допомоги в його роботі); умінь (вдало організувати навчально-тренувальний процес у масовому спорті, планувати та якісно проводити всі форми фізкультурно-оздоровчих занять, надавати допомогу учням щодо самостійних занять фізичними вправами, систематично здійснювати самоаналіз професійної діяльності); навичок та особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури (навичок комунікативної і творчої діяльності).

Висновки. У процесі проведеного дослідження визначено, що фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова діяльність – це організовані обов'язкові і додаткові заняття з учнями, які проводяться школою як в режимі навчального дня, так і в позаурочний час. Розкриваючи сутність цієї роботи, ми виходили з мети, завдань та основних педагогічних принципів, на яких вона має будуватися: добровільності, ініціативи та самодіяльності, врахування вікових та індивідуальних особливостей школярів, послідовності та взаємодії всіх видів діяльності.

Аналіз наукової літератури та власні дослідження з обраної проблеми засвідчили, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності набула в останній час особливої актуальності у зв'язку з різким погіршенням здоров'я школярів, необхідністю підвищення оздоровчої функції фізичної культури, вихованням відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до вищої індивідуальної і суспільної цінності; формуванням у школярів навичок ведення здорового способу життя; оптимізацією режиму навчально-виховного процесу; збільшенням рухової активності учнівської молоді; активізацією фізкультурно-оздоровчої та спортивною роботи в усіх ланках системи освіти. Оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів передбачає формування підготовленості випускників до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів та творчого вирішення завдань збереження здоров'я учнів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи зі школярами, які за станом здоров'я входять до складу спеціальної медичної групи.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Вільчковський Е.С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання / Е.С. Вільчковський // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків: ОВС, 2002. – С. 301–309.

2. Данилко М.Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / М.Т. Данилко – Луцьк, 2000. – 19 с.

3. Демінська Л.О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Л.О. Демінська. – Луганськ, 2004. – 29 с.
4. Книга вчителя фізичної культури: Довідково-методичне видання / Упоряд. С.І.Операйло, А.І.Пльченко, В.М.Єрмолова, Л.І.Іванова. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 464 с.
5. Наумчук В.І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Наумчук Володимир Іванович. – Т., 2002. – 232 с.
6. Презлята Г. Підвищення результативності методичної роботи з учителями фізичної культури / Г. Презлята // Фізичне виховання в школі. – 2001. – № 1. – С. 30–32.
7. Плачинда Т.С. Педагогічні умови стимулювання активності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до фізкультурної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Т.С. Плачинда. – Кіровоград, 2008. – 20 с.
8. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): Монографія / Л.П. Сущенко. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.
9. Физическое воспитание учащихся 5-7 классов: Пособие для учителя / Под ред. В.И. Ляха, Г.Б. Мейсона. – М.: Просвещение, 2002. – 192 с.
10. Шевченко О.В. Основи шейпінгу: [Навч. посібн.] / О.В. Шевченко, Л.С. Виноградова. – Харків: ПП Озеров, 2013. – 156 с.
11. Шиян Б.М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 „Професійна педагогіка” / Б.М. Шиян. – К., 1997. – 50 с.
12. Язловецький В.С. Спортивно-масова та фізкультурно-оздоровча робота у вищій школі: [Навч. посібн.] / Язловецький В.С., Турчак А.Л., Лещенко Г.А. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 284 с.
13. Язловецький В.С. Організація та методика оздоровчої фізичної культури: [Навч. посібн.] / В.С. Язловецький, А.Л. Турчак. – Кіровоград: Поліграфічне підприємство «Ексклюзив-Систем», 2010. – 312 с.
14. Язловецький В.С. Новітні технології у фізичному вихованні та спорті: [Навч. посібн.] / Язловецький В.С., Маркова О.В., Язловецька О.В. – Кіровоград: Поліграфічне підприємство «Ексклюзив-Систем», 2014. – 204 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стасенко Олексій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: удосконалення процесу фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

УДК 378.147

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОЦІНЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Олена СТРИЛЕЦЬ (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Однією з вимог до навчально-виховного процесу на сучасному етапі є виховання цілеспрямованої, цілісної, ініціативної, самодостатньої та творчої особистості учня, що й актуалізувало пошук нових шляхів її розвитку. Важливою складовою реформ освіти є удосконалення системи оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. При правильній побудові та організації навчально-виховного процесу в учнів розвиваються всі пізнавальні процеси (мислення, пам'ять, мова, логіка), що демонструють результативність їхнього навчання та допомагають вчителю одержати інформацію про навчально-пізнавальну діяльність учнів.

У зв'язку з вибором у процесі навчання особистісно-орієнтованого підходу, демократизацією та гуманізацією освіти, творчими пошуками розвитку школярів підходи до оцінювання навчальної діяльності учнів початкової школи теж вимагають певних змін. І, насамперед, повинні враховуватися не кількість його прорахунків та ступінь невдач, а рівень досягнень молодшого школяра. Результативність оцінювання навчальних досягнень молодших школярів в першу чергу залежить від готовності вчителя початкових класів здійснювати оцінювальну діяльність, яка має бути сформована у процесі професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки готовності майбутніх учителів до оцінювальної діяльності та шляхи її формування досліджували Т. Бережинська, Н. Буринська, Е. Голубева, В. Завіна, О. Зайцева, З. Курлянд, О. Погрібна, О. Савченко, І. Якиманська. Інші форми та можливості удосконалення оцінювальної діяльності майбутніх фахівців вивчали Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, Л. Божович, І. Мельничук, В. Онищук, В. Разумовський, Т. Шестакова, О. Ярошенко. Одним із перших, хто почав займатися питанням шкільної оцінки став Б. Ананьєв. Психологічні засади оцінювання вивчали І. Андреев, Г.Балл, С. Максименко, Р. Немов, Н. Чепелева. Ш. Амонашвілі, А. Богущ, Т. Казимирська, Ю. Кулюткін, Л. Фрідман розглядали контроль та оцінювання як специфічні компоненти професійної діяльності вчителя.

Враховуючи актуальність визначеної проблеми в сучасній теорії і практиці, на особливу увагу заслуговує дослідження В. Завіни, присвячене проблемі формування готовності вчителя до організації

контролю за навчальною діяльністю молодших школярів. Учений визначає сутність готовності вчителя до контролю навчальної діяльності учня, виходячи із загальнонаукового розуміння готовності як інтегрованого системного утворення особистості, що характеризує її вибіркочувальну активність при підготовці та включенні до діяльності. У дисертації В. Завіни охарактеризовано структуру готовності як єдність компонентів: ставлення до діяльності; мотиви; знання про предмети і способи діяльності; способи їхнього практичного втілення [2].

Досліджуючи готовність майбутніх учителів початкових класів до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, Т. Бережинська обґрунтовано доводить, що ефективність її формування забезпечується системою підготовки, яка охоплює: прийняття майбутнім учителем гуманно-особистісного підходу як методологічної основи педагогічної взаємодії; формування стійкої позитивної внутрішньої мотивації до педагогічної діяльності загалом та до оцінювання навчальних досягнень як її структурного складника зокрема; розробка змістового компонента готовності та його формування шляхом організації засвоєння студентами системи знань про зміст, функції, завдання, об'єкти, критерії, норми, форми, способи оцінювальної діяльності; реалізація процесуального компонента готовності як комплексного вміння студентів оцінювати навчальні досягнення молодших школярів; взаємозв'язане формування мотиваційного, змістового та процесуального компонентів досліджуваного аспекту готовності майбутнього вчителя [1].

Заслугує на увагу дослідження Е. Іващенко професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до оцінювання навчальних досягнень школярів. Авторка, розробляючи модель підготовки майбутніх учителів до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, визначає такі педагогічні умови: конструювання змісту підготовки із елементів базової підготовки та спеціально розробленого курсу за вибором "Технології оцінки навчальних досягнень учнів"; використання різноманітних форм і методів роботи зі студентами, що активізують нарощування оцінювальних знань, умінь та навичок; забезпечення процесу педагогічної практики різними видами завдань дослідницького характеру з оцінювання навчальних досягнень молодших школярів [3].

Проте досліджень щодо застосування системи навчально-педагогічних ситуацій з метою підготовки майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності нами не виявлено.

Мета статті – визначити принципи формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до оцінювальної діяльності у процесі застосування системи навчально-педагогічних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. У теорії та практиці організації навчально-виховного процесу оцінювання розуміється як важливий компонент процесу навчання, який пов'язаний зі встановленням якісних та кількісних характеристик результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Педагогічне оцінювання відіграє провідну роль в управлінні процесами розвитку вихованців: розумового, фізичного, морального, естетичного, трудового. Оцінювання діяльності вихованців, їхнє інформування про його результати дозволяють учням глибше зрозуміти свої сильні та слабкі сторони. Такий зворотний зв'язок дає об'єктивні підстави для глибшого розуміння школярами власних умінь і навичок, для розвитку самооцінювання.

Потреба формування у майбутніх учителів готовності до оцінювання діяльності вихованців впливає із загального розуміння оцінювання як вираження ціннісного ставлення людини як суб'єкта до об'єкта з точки зору потреб, цілей, норм, ідеалів людини. Оцінювальну діяльність вчителя початкових класів ми розглядаємо як підсистему системи педагогічної діяльності вчителя, що спрямована на виявлення та аналіз досягнень учнів, визначення рівня їхньої відповідності поставленій меті, формулювання й повідомлення оцінки. При цьому варто враховувати й організацію вчителем діяльності учня в оцінюванні, що полягає у сприйманні оцінного впливу вчителя, висловлюванні відповідної емоційної реакції на нього, в готовності до адекватної самооцінки.

З метою формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до оцінювання ми використовуємо систему навчально-педагогічних ситуацій, оскільки педагогічний процес розглядається як безперервний ланцюг педагогічних ситуацій. Педагогічна ситуація виникає внаслідок взаємодії педагога зі студентами, студентів між собою та з оточуючим. Якщо в педагогічній ситуації виникає мета, яка має бути досягнута шляхом перетворення умов ситуації, тоді виникає й педагогічна задача, яка, в свою чергу, вимагає розв'язання шляхом аналізу все тієї ж педагогічної ситуації. Педагогічні задачі мають розв'язувати педагогічні суперечності, що супроводжують педагогічний процес. А вони виникають унаслідок несумісності між педагогічними уявленнями, концепціями, що застаріли і новими вимогами до особистості, які обумовлені постійними змінами довкілля та його розвитком.

Ключовими моментами, що перетворюють конкретну ситуацію на навчально-педагогічну ситуацію, як ефективний засіб навчання студентів через процес колективного аналізу, прийняття рішень та передбачення їхніх наслідків, є: 1) комплексна проблема, суперечність, зіткнення різних поглядів, інтересів, цінностей; 2) внутрішня перспектива; 3) деталізована реалістична ситуація.

Навчально-педагогічні ситуації ми розглядаємо як реальні ситуації, запозичені з досвіду викладача, студента, з літературних джерел, свідчень очевидців, представлені студентам для аналізу, визначення ключових проблемних питань, формулювання ідей щодо можливого розв'язання таких і аналогічних питань. Суттю навчально-педагогічної ситуації є наявність суперечності між наявними у студентів знаннями й новими для них фактами, явищами, для пояснення яких чи вирішення ключових проблемних задач, що виявляються у процесі аналізу цієї суперечності, у студентів не вистачає знань. Метою використання навчально-педагогічних ситуацій є залучення студентів до вирішення певних навчальних та професійних педагогічних задач, що досягається шляхом обміну думками, ідеями, пропозиціями.

У процесі формування готовності майбутніх учителів до оцінювальної діяльності молодших школярів із застосуванням системи навчально-педагогічних ситуацій ми спираємось як на загальнодидактичні принципи навчання у вищій школі, так і виділяємо ряд специфічних принципів.

Проаналізуємо суть спеціальних принципів, на які ми спираємось при розробці системи навчально-педагогічних ситуацій з метою підготовки майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності: проблемності, розвитку особистості в діяльності, ціннісно-орієнтованої діяльності, максимальної вмотивованості навчально-педагогічної ситуації, оптимальності, позитивної емоційної забарвленості, інтерактивності, рефлексивності.

Основним принципом використання системи навчально-педагогічних ситуацій у підготовці майбутніх учителів до оцінювальної діяльності є принцип проблемності, оскільки будь-яка навчально-педагогічна ситуація може передбачати наявність невідповідності між цілями педагогічної діяльності і можливостями учнів чи між цілями професійної педагогічної діяльності і можливостями суб'єктів щодо їхнього здійснення, неузгодженість цілей суб'єкта й об'єкта/суб'єкта педагогічного керування. Неоднозначність навчально-педагогічних ситуацій стимулює до активної розумової діяльності та інтелектуальної роботи. Принцип проблемності полягає і в тому, що навчально-педагогічна ситуація розглядається студентом як ситуація, з якою він зустрічався в якості учня, коли відбувалося оцінювання його діяльності, і як ситуація з погляду перспектив ефективного вирішення ним завдань навчально-виховного процесу в якості вчителя.

Принцип проблемності є основою формування продуктивного та результативного педагогічного мислення студента, що також спонукає до розвитку пізнавальної сфери, інтелектуальної діяльності. Чим більше студент виявляє оригінальність, нестандартність своїх відповідей і висновків у процесі аналізу навчально-педагогічної ситуації, тим більше розкривається рівень його продуктивності мислення. Реалізація цього принципу формує в майбутнього вчителя уміння розв'язувати проблемні педагогічні задачі, що виникають у результаті аналізу реальної педагогічної ситуації у процесі конструктивного взаємодії в системі "викладач – студент", "студент – студент", "студент – учень".

Студенти, аналізуючи навчально-педагогічну ситуацію, навчаються розуміти умови протікання реальних педагогічних ситуацій. Це уміння є важливим у подальшій професійній діяльності, адже в реальному навчально-виховному процесі педагогічна задача вчителю не дається, вчитель зустрічається із конкретною педагогічною ситуацією, частиною життя, всередині якого він знаходиться, і він повинен визначити умови, оцінити зв'язки між ними, виявити смисли, що заховані за цією ситуацією, інтерпретувати на педагогічну мову конкретну життєву ситуацію. Виконання цього завдання пов'язане із розумінням ситуації та контексту, в якому вона виникла. На основі аналізу навчально-педагогічної ситуації майбутній учитель формулює для себе питання, що відображає розуміння реальної ситуації і свого місця в ній, на основі чого створюється модель розв'язання педагогічної задачі. Мислення педагога у цьому разі є ситуативним і надситуативним, оскільки розуміння реальності передбачає вихід за її межі – в контекст і підтекст, в простір цінностей і смислів.

Принцип розвитку особистості в діяльності у процесі використання системи навчально-педагогічних ситуацій ґрунтується на діяльнісному підході до розвитку особистості (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн), що розкриває таку залежність: особистість формується у процесі діяльності, в ході якої відбувається присвоєння людиною виробленого раніше людством досвіду. Цей процес прискорюється в умовах спільної діяльності і під керівництвом більш досвідченої людини, яка повинна надати учневі, студентові можливість діяти все більш самостійно. У процесі залучення студентів до аналізу навчально-педагогічних ситуацій та розв'язування педагогічних задач, що виникають під час аналізу навчально-педагогічних ситуацій, маємо переходити від репродуктивної діяльності, коли ситуація аналізується за певним запропонованим викладачем алгоритмом, до евристичного пошуку студентами, а від нього – і до практичної діяльності з реалізації розробленого студентами алгоритму оцінювальної діяльності в конкретній педагогічній ситуації, наприклад, у процесі проведення ділової гри чи мікровикладання.

Принцип ціннісно-орієнтованої діяльності передбачає залучення студентів до самопізнання та самооцінки її результатів у ході аналізу навчально-педагогічних ситуацій та розв'язування педагогічних задач. Навчально-педагогічні ситуації, що підбираються чи створюються викладачем,

повинні не лише ілюструвати ті чи інші теоретичні положення, які обговорюються на занятті, але й бути одночасно ефективним способом виховного впливу на студентів, забезпечуючи вплив на емоційну та волюву сфери особистості майбутнього вчителя, забезпечувати усвідомлену потребу в адекватній оцінці діяльності вихованців. Навчально-педагогічні ситуації через їхній проблемний характер, вимагаючи від студентів все нових і нових знань, створюють сприятливі умови для виникнення пізнавальних потреб, що активізують інтелектуальну активність, ставлять їх перед необхідністю вибору набуття творчого досвіду у розв'язанні педагогічних задач, без якого навіть найактивніший пошук не зможе завершитися успішним результатом.

Принцип максимальної вмотивованості навчально-педагогічної ситуації передбачає, що у процесі застосування навчально-педагогічних ситуацій має відбуватися глибоке перетворення вихідного складу їхніх вимог (умов протікання педагогічної ситуації), встановлення зв'язків між практичною діяльністю і теоретичним матеріалом, повинна формуватися здатність до моделювання педагогічних процесів і ситуацій, прорахування наслідків тих чи тих навчально-виховних впливів, виходячи з конкретних об'єктивних і суб'єктивних умов. Аналіз навчально-педагогічних ситуацій допомагає не тільки більш свідомому засвоєнню знань, але й розвитку здатності самостійно добувати і застосовувати знання, творчо мислити і діяти.

У процесі конструювання системи навчально-педагогічних ситуацій ми спираємося і на принцип оптимальності, що полягає у підборі комплексу навчально-пізнавальних ситуацій, які відображають всі аспекти оцінювальної діяльності вчителя початкових класів: як оцінювання ходу та результатів навчальної діяльності молодших школярів, так і оцінювання вчинків, поведінки, діяльності вихованців у позаурочний час; як оцінювання взаємодії педагога та вихованців у процесі здійснення оцінювальної діяльності, так і уміння вчителя здійснювати самоаналіз та самооцінку власної оцінювальної діяльності.

Принцип позитивної емоційної забарвленості використання системи навчально-педагогічних ситуацій базується на твердженнях психологів про те, що емоційність як особлива форма активності відіграє роль регулятора в пізнавальній, комунікативній, оцінно-ціннісній та інших видах діяльності. Навчально-педагогічні ситуації подаються у певному контексті, що мають викликати у студентів певні емоції на основі зіставлення контекстів минулого і теперішнього досвідів, оцінку ситуації, творення нових смислів, необхідних для розв'язування педагогічної задачі, що виникає у процесі аналізу навчально-педагогічної ситуації, а також критичний механізм самооцінки, тобто формулювання власних критеріїв і висновків. Принцип позитивної емоційної забарвленості реалізується і на основі створення особистісно-орієнтованих ситуацій, при аналізі яких і розв'язанні педагогічних задач, що визначаються у них, студент проявляє особистісні переживання.

На нашу думку, найкращий спосіб аналізу навчально-педагогічних ситуацій та розв'язування проблемних задач відбувається за допомогою діалогічної розмови, що прив'язана до конкретного контексту. В процесі спільної навчальної діяльності відбувається розвиток діалогічної форми мислення кожного партнера, формування рефлексивних механізмів мислення: крім власної позиції, яка розкривається при висуненні гіпотези, її реалізації, оцінці гіпотези партнера, поступово формується позиція іншого, тобто учасник обговорення, ніби ставши на місце партнера, починає оцінювати власну гіпотезу, брати участь в утворенні гіпотези іншого. Ці положення є основою реалізації принципу інтерактивності у процесі використання системи навчально-педагогічних ситуацій у процесі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності.

Необхідність опори на принцип рефлексивності впливає із визначення компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності. Реалізація цього принципу передбачає спонукання студентів до осмислення логіки і засобів їхньої діяльності у процесі аналізу навчально-педагогічних ситуацій та розв'язування педагогічних задач. У цьому разі знання та вміння розглядаються не лише як такі, що мають самоцінне значення, а як основа для навчання діяльності по самовдосконаленню, відбувається усвідомлення своєї діяльності, рефлексія, яка перетворює досвід педагогів у особистісно-набутий досвід. Рефлексія власної діяльності як завершальний етап аналізу навчально-педагогічних ситуацій є центральним ланцюгом процесу осмислення себе суб'єктом педагогічної діяльності. Вона дозволяє майбутньому фахівцеві подумки аналізувати власні дії, розглядати засоби і способи, які використовуються, з точки зору відповідності їхнім внутрішнім умовам навчально-педагогічного завдання. Розв'язування студентами задач рефлексивного рівня дозволяє засвоїти механізми здійснення рефлексії: залежність між особливостями особистісних механізмів сприймання, розуміння, аналізу, оцінки і особливостей дослідження об'єкта; конструювання, що визначає межі включення тих чи тих елементів (умов, засобів, цілей). На основі цього розвивається здатність до саморозвитку.

Висновки. Реалізація принципів проблемності, розвитку особистості в діяльності, ціннісно-орієнтованої діяльності, максимальної вмотивованості навчально-педагогічної ситуації, оптимальності, позитивної емоційної забарвленості, інтерактивності, рефлексивності, які визначено на

основних положеннях системного та особистісно-діяльнісного підходів до педагогічної діяльності, сприяє ефективному вирішенню завдання підготовки майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності у ході застосування системи навчально-педагогічних ситуацій.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бережинська Т. В. Формування готовності майбутнього вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Бережинська Тетяна Василівна; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2007. – 280 с.
2. Завіна В. І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до організації контролю за навчальною діяльністю школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Завіна Віталій Іванович; Київський ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1996. – 194 с.
3. Иващенко Е. В. Профессиональная подготовка будущего учителя начальных классов к оценке учебных достижений школьников: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Иващенко Елена Викторовна; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования "Белгородский государственный университет". – Белгород, 2009. – 236 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стрілець Олена Володимирівна – аспірант кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності.

УДК 378.147

ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ігор ЩЕРБАК (Миколаїв, Україна)

Постановка проблеми. Стратегічні завдання розбудови системи вищої освіти України зумовлюють необхідність розв'язання наукових і практичних проблем, пов'язаних із професійною підготовкою майбутнього вчителя. У сучасній українській системі вищої освіти помітно зростають вимоги до якості підготовки вчителя музичного мистецтва. Проблема формування й удосконалення професійної, зокрема інструментально-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва завжди знаходиться в центрі уваги науково-педагогічної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасними дослідниками розробляються: проблеми формування музичного та художнього мислення майбутніх учителів в класі інструментально-виконавської підготовки (Ю.Алієв, Л.Арчажнікова, А.Малінковська, В.Муцмахер); методичні аспекти навчання гри на музичному інструменті (А. Каузова, Н.Корихалова, Г.Ципін); питання удосконалення виконавських умінь та навичок майбутніх фахівців (В.Буцяк, А.Каузова, М.Степанов); психолого-педагогічні механізми керівництва виконавською діяльністю (В.Петрушин, В.Подуровський, Се Тін); проблеми формування професійно-значущих якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментально-виконавської підготовки (Ю.Алієв, Л.Арчажнікова, В.Муцмахер, Г.Ципін).

Незважаючи на це, ще не вирішеними залишаються питання подолання реально існуючих протиріч між рівнем інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва та сучасними вимогами до виконання його професійних обов'язків, реалізації музично-педагогічних, художньо-творчих завдань у роботі з учнями загальноосвітніх шкіл. Це потребує пошуків та розробки нових підходів до проблеми вдосконалення інструментально-виконавської підготовки спеціалістів у галузі педагогіки музичного мистецтва.

На нашу думку, всі знання уміння та навички, необхідні вчителю для здійснення своєї професійної діяльності, повинні формуватися у взаємодії, із урахуванням особливостей їхнього подальшого застосування у практичній діяльності.

Опора на системний характер зв'язків, що поєднують складну структуру інструментально-виконавської підготовки, складовими якої виступають інтелектуально-когнітивний, художньо-емоційний, творчо-інтерпретаційний та операційно-виконавський компоненти, дає можливість досліджувати її цілісно, всебічно та як системне явище.

Мета написання статті. Метою даної статті є розгляд інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва крізь призму системного підходу та у взаємозв'язку із завданнями практичної виконавської діяльності спеціалістів у школі, які, на думку Л.Арчажнікової, передбачають: володіння широкими та глибокими музично-теоретичними та методичними знаннями в галузі інструментально-виконавської діяльності; здатність виконувати музичні твори різних стилів, жанрів та форм; сформованість навичок та вмінь самостійної роботи над музичним репертуаром; уміння розкривати художній образ музичного твору на основі адекватного сприйняття, опрацювання

та інтерпретації музичних творів; розвиненість музичного сприйняття, уяви, мислення та творчих здібностей [2: 68].

Виклад основного матеріалу. Багатоаспектність роботи вчителя музичного мистецтва в школі пояснюється сучасними вимогами до організації та проведення різних видів музичної та мистецької діяльності з учнями на уроках музичного мистецтва, що потребує від учителя не тільки систематичних і глибоких професійних знань, умінь та навичок, а й сформованості здатності до саморозвитку, самовдосконалення. Реалізація всіх видів музично-виконавської діяльності учителя (сольне виконавство, самостійна робота над музичними творами, читання з листа, акомпанування, гра в ансамблі, творче музикування та імпровізація) повинні базуватись на синтезі виконавських та педагогічних якостей, розвинутому естетичному смаку та свідомому ставленні до музичного мистецтва.

Завдання озброєння студентів системою теоретичних знань в галузі музичного виконавства повинно реалізовуватись через розвиток їхніх інтелектуальних здібностей, формування жанрово-стильових орієнтирів, вмінь осмислювати та розуміти музичні форми і засоби виразності мистецтва.

Музикант повинен володіти системою теоретичних знань про стиль композитора, будову та структуру музичного твору, особливості гармонії та фактури. Науковці стверджують, що чим глибшими будуть знання про твір, тим більше вони збагатять уяву і мислення музиканта, поглиблять його розуміння мистецького твору, сприятимуть створенню художньо-переконливої та яскравої інтерпретації музики.

Важливою є думка про те, що визначення ознак музичних стилів, жанрів, формо-структур, елементів художньої виразності відбувається у свідомості музиканта саме через систему уявлень та понять. Звідси випливає, що формування відповідних уявлень та понять має проходити одночасно та на основі практичної діяльності суб'єктів навчання, а саме – музичного виконавства [11: 140].

Відомою є наукова теза І. Сеченова про те, що нова інформація може бути сприйнята та засвоєна людиною, якщо вона органічно входить у склад її особистісного досвіду [11: 140]. Гра на музичному інструменті, як художньо-практична діяльність, та постійне набуття музикантом виконавського досвіду складають потрібну основу для розвитку психічних та мисленневих операцій, необхідних для адекватного сприйняття, пізнання та творчої інтерпретації музичного мистецтва.

Практика інструментального навчання майбутніх учителів музики доводить, що здатність осмислювати музичні стилі і форми в достатній мірі розвинута не в усіх студентів. Як зазначав Й.Гете, матеріал бачить кожен, зміст знаходить лише той, хто має з ним щось спільне, форма ж залишається таємницею для більшості людей [10: 142].

Вивчення форми музичного твору дозволяє зрозуміти, що його зміст виступає як цілісна єдність, всі елементи якої знаходяться у тісному гармонійному взаємозв'язку та розвитку. «Відчуття форми» (М.Гнесін), «архітектонічне почуття» (С.Савшинський) або «воля до форми» (К.Мартінсен) – це вміння осягнути композицію твору та визначити зміст і роль кожного її елемента [10: 141].

З точки зору музично-інструментального навчання майбутніх фахівців цю проблему можна визначити як формування здатності здійснювати художньо-слухове та виконавське осягнення форми твору і створення на цій основі власної виконавської концепції, виконавського образу.

В.Муцмаєр підкреслює, що важливою умовою ефективного навчання виступає внутрішній зворотній зв'язок, який забезпечує оптимальне керівництво пізнавальною діяльністю студентів. Він дає можливість судити про результати власної виконавської діяльності самостійно, розвиваючи оцінні та рефлексивні вміння, активізуючи пізнавальну сферу [5: 18].

Засвоєння та накопичення нових знань, з одного боку, сприяє розвитку психічно-розумових процесів, з іншого, є можливим лише за умови відповідного рівня розвитку мислення людини. Подолання постійно виникаючих протиріч між новими знаннями та рівнем інтелектуального розвитку індивіда є головною рушійною силою розвитку процесів мислення (сприйняття, уяви, фантазії тощо) [10: 112].

Діяльність музиканта, як і будь-яка мисленнева діяльність, пов'язана з аналізом та синтезом. Це виявляється при вивченні музичного твору, осмисленні його мелодичної та гармонічної структури, пошуках виразових засобів втілення задуму композитора і, нарешті, у синтезі, узагальненні вищезазначеного у своєму виконанні. Г.Ципін підкреслював, що «зв'язок між знаннями і відповідними формами художньо-інтелектуальної діяльності значно складніший, ніж той, що виражається причинно-наслідковою формою. Музичні і художні знання не просто дають поштовх тим чи іншим мисленневим операціям – вони формують ці операції, визначаючи їхню структуру та внутрішній зміст. Нові знання піднімають мислення музиканта на більш високий рівень», – зазначав автор [11: 134].

Звертаючись до музики різних епох, осмислюючи її естетико-стильові закономірності, типологічні форми, технологічні норми втілення художньо-образного задуму, майбутні спеціалісти постійно зустрічаються із закарбованими в них культурними реаліями сприйняття, психологією мистецького спілкування [4: 32].

Процес навчання є ефективним, якщо засвоєння систематизованих знань є стрижнем усього навчального процесу. Адже дидактичний принцип систематичності передбачає засвоєння інформативних блоків знань та способів мисленевих дій у визначеному порядку, що забезпечує логіку навчального процесу та максимальний розвиток пізнавальних можливостей особистості [10: 112].

Інтелектуальний рівень пізнання майбутніми учителями музичного мистецтва характеризуються усвідомленням законів та закономірностей музичної творчості, осмисленням важливих засобів музичної виразності для втілення художньо-образного змісту твору, наявність достатнього обсягу музично-теоретичних знань, широкої художньої ерудиції тощо. Механізми сприйняття музики та мислення художніми образами включають в себе аналіз і синтез, порівняння та узагальнення.

Отже, інтелектуальний розвиток музикантів не може бути досягнутий лише шляхом збільшення кількості їхніх знань. Вирішальне значення має оволодіння прийомами розумової діяльності, які б допомагали усвідомлювати та оцінювати смисл і характер музичної інформації, розуміти її зміст, розмірковувати та робити висновки.

Найбільш суттєві недоліки практики навчання гри на музичному інструменті науковці часто пов'язують з недостатнім розвитком художньої свідомості музиканта. Такі фактори, як: незначний обсяг музичного та навчального матеріалу, обмеженість загальної та спеціальної художньої інформації, що сприймається, аналізується та осмислюється респондентами в процесі музичної діяльності, недостатній рівень їхньої активності та самостійності, а також вузькоспеціалізований підхід до формування виконавських умінь та навичок, – значною мірою гальмують процеси художнього розвитку музиканта [11: 133].

Педагогіка мистецтва підкреслює важливість організації навчання майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах атмосфери емоційного напруження і зацікавленості у сприйнятті та осмисленні музики, тому значна увага приділяється формуванню активного художнього сприйняття музики, вмінь слухати її, розуміти та оцінювати. «Звернення до емоційної складової музичної свідомості людини – загальноприйнятий, так би мовити, магістральний шлях навчання гри на будь-якому музичному інструменті», – зазначає Г.Ципін. [11: 138]. Сприйняття художньо-образного змісту музики, на думку Л.Арчажнікової, закладає основи системи ключових мистецьких знань, а отже, розвиває мислення [2: 14].

Специфіка художньо-образного осягнення музики полягає в тому, що її зміст прихований у нотному тексті, а виконавське завдання міститься у його «розкодуванні», «розшифруванні». Цей процес здійснюється виконавцем шляхом перцептивного (чуттєвого) сприйняття, емоційного переживання, раціонального осмислення та створення на основі цього власної виконавської інтерпретації.

Проникнення у виразово-слуховий підтекст інтонації та осмислення логічної організації звукових структур націлює музикантів на створення цілісного музичного образу. «Розвиток музично-слухових уявлень йде від елементарних до більш змістовних та поглиблених, від фрагментарних та розрізаних до більш масштабних та узагальнених. В структуру даного явища, таким чином, включаються елементи формоутворюючого, жанрового, стильового порядку, що дає змогу просуватись від осмислення даного конкретного явища – до загальних уявлень про стиль, естетику історичної епохи та ін.» – вказує Г.Ципін [11:138].

Разом з тим процес формування слухових уявлень під час опанування мистецтва гри на музичному інструменті повинен доповнюватись розвитком вмінь роботи з авторським текстом, знаходження виконавських прийомів та засобів художньої виразності, формуванням навичок ескізного та детального опрацювання музичного матеріалу, його адекватного сприйняття тощо.

Н.Корихалова зазначає, що «специфічність буття музичного твору в актуальній формі міститься в тому, що воно постає у вигляді варіантної множини. В процесі знайомства з нотним текстом в уяві музиканта зароджується звуковий образ» [3:142]. Первісне емоційне відображення набуває «виду загального симультанного уявлення, що містить в собі логіку розвитку змісту музичного твору» [10:193]. На основі цього поступово починає виникати виконавська гіпотеза: від загальних відчуттів образного змісту твору здійснюється перехід до формування художнього образу, який в процесі аналізу та інтерпретації кристалізується, деталізується та збагачується шляхом пошуків відповідних засобів виразності [10:149].

Посилаючись на працю О.Віцинського, Се Тін підкреслює, що процес вивчення музичного твору фактично є послідовністю систематично вирішуваних виконавцем професійних та творчих завдань. В такій площині проблема визначення логіки і структури роботи над музичним твором входить у прямий зв'язок із комплексом питань, об'єднаних темою виникнення, становлення та розвитку художнього образу в процесі художньої інтерпретації музики [8:48].

На першому етапі вивчення нового музичного твору активізується слухова та емоційна сфера виконавця. Чим більш яскравим, художньо неповторним є твір, тим енергійніше починається процес

його творчого опрацювання музикантом на основі виникнення художніх асоціацій, музично-слухових уявлень. На цьому етапі метою педагогічної діяльності є створення установки на формування початкового, недиференційованого образу твору та актуалізації особистісного досвіду музиканта, активізації його художньої свідомості.

Накопичення звукової інформації у процесі вивчення музичного твору сприяє розвитку аналітичних умінь, розробці виконавської концепції та апробуванню варіантів виконання твору.

Дії музиканта під час наступного етапу роботи спрямовані на вирішення рухово-технічних завдань, вдосконалення деяких елементів фактури, створення остаточного варіанту художньо-виконавської концепції. Насправді робота над покращенням звукової форми твору по суті є уточненням, шліфовкою художнього образу у свідомості музиканта-виконавця [10:146].

Отже, кожен виконавець спочатку створює в уяві музичний образ твору, а вже потім втілює його на інструменті. Тільки в цьому випадку його гра стає творчим актом, що перетворює світ графічних символів та слухових уявлень у реальне звучання. Формування здатності внутрішнім слухом задалегідь уявляти звуковий образ музики є дуже важливим для створення відповідного виконавського стану музиканта, розвитку його виконавської інтуїції тощо.

Саме уява стає тим підґрунтям, на якому базуються вміння учителя не тільки яскраво виконувати музичний твір, а й «швидко орієнтуватись у його образному змісті, розкривати його за допомогою словесних характеристик, вербально-емоційної програми» [5:20]. Ці вміння необхідні фахівцю для більш чіткого усвідомлення власної виконавської концепції, а також більш переконливої характеристики творів, що звучать на уроках музики в школі.

Потрібно, щоб уява виконавця була спрямована не тільки на музичне звучання, а й створення образу ігрового руху. Важливо, підкреслює М.Степанов, не тільки контролювати звук, а й займатись підбором та організацією прийомів звуковидобування. Під час гри потрібно, продовжує автор, не піклуватися про власні емоції та психічні стани, а передавати художньо-образний зміст музики, інтегративно вирішуючи музично-педагогічні та виконавсько-технічні завдання [9:85].

«Діяльність учителя-музиканта обумовлюється взаємодією звукових, тактильних та рухових відчуттів», – приєднується до попередньо висловленої думки В. Подуровський. Головна роль серед них належить слуховим, а саме: звуковисотним, мелодійним, гармонічним, поліфонічним, тембральним, фактурним та іншим відчуттям [7: 252].

В.Петрушин зазначає: «Мистецтво гри на музичному інструменті базується на принципі єдності художнього образу та технічної майстерності, яка дозволяє музиканту донести все, що він бажає виразити та висловити своїм виконанням. Постійне вдосконалення технічної майстерності – це, по суті, робота музиканта над розширенням своїх можливостей у втіленні художніх образів» [6: 148].

Музичне переживання має не тільки слухову, а й рухову природу, тобто завжди пов'язане з різноманітними рухами, як при виконанні музики, так і при її сприйнятті. Мимовільні похитування тілом, відбивання ритму рукою чи ногою, підспівування – усе це прояви моторної природи музичного переживання [6:144]. На думку В.Петрушина, здатність до здійснення чітких, художньо-обумовлених, вправних ігрових рухів є таким же важливим досягненням музиканта, як і розвинений слух, гарна музична пам'ять та ін. Тому науковець постійно підкреслює роль практичних дій та операцій у навчанні, звертаючи увагу на психологічні закономірності поєднання процесів мислення, творчості, емоцій та роботи рук (моторики) музиканта [6].

Як правило, виконавець завжди прагне не стільки детально передати текст твору, як «відновити» його, пропускаючи через себе думки і переживання автора. Разом із тим, музикант повинен показати своє ставлення до музики, розповісти слухачам про свої переживання і відчуття. Ю.Алієв підкреслює, що в залежності від виконавської манери музиканта, його художньої індивідуальності, зміст твору розкривається по-різному. З цього приводу видатний композитор і виконавець А.Рубінштейн говорив, що справжній артист завжди грає сучасника, він робить музику близькою до сучасних людей, знає їхні переживання [1:160]. Тому музична педагогіка завжди наголошує на важливості збереження та розвитку індивідуальної виконавської неповторності у професійній діяльності вчителя музичного мистецтва. В її основі лежать: художній світогляд особистості, ступінь розвитку інтелекту, культури, художнього смаку виконавця, наявність вольових та професійних якостей учителя, а також високий рівень володіння виконавською технікою, артистичність.

У процесі роботи над музично-педагогічним репертуаром увагу студентів потрібно звертати на формування вмінь та навичок відбору найбільш цікавого, художньо досконалого музичного матеріалу, досягнення високого професійного рівня його виконання. Майбутньому вчителю музичного мистецтва також необхідно володіти методикою самостійної роботи над музичним твором (виконання окремих голосів, фраз, періодів; опрацювання особливостей ритмічної, артикуляційної, динамічної, жанрово-стилістичної організації музичного матеріалу; подолання виконавських та технічних складнощів тощо).

У повсякденній роботі вчителю музичного мистецтва потрібні навички підбору знайомих мелодій на слух (із додаванням до них акомпанементу), гармонізації та інструментального перекладу музичних уривків, володіння прийомами творчого музикування та імпровізації. Формування цих умінь потребує достатнього періоду часу та найбільш ефективно здійснюється в процесі постійної, кропіткої та цілеспрямованої роботи студентів у класі інструментально-виконавської підготовки.

Висновки. На основі вищесказаного зробимо такі висновки: виявлення системних зв'язків у структурі інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, організація навчального процесу з урахуванням закономірностей розвитку їхньої художньої свідомості, застосування сучасних педагогічних підходів та інноваційних методів роботи у комплексі можуть забезпечити суттєве підвищення рівня підготовки спеціалістів та ефективність їхньої професійної діяльності у загальноосвітній школі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алієв Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта / Ю.Б. Алієв. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 336с.: ноты.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя / Людмила Григорьевна Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.
3. Корыхалова Н.П. Интерпретация музыки: Теоретические проблемы музыкального исполнительства и критический анализ их разработки в современной буржуазной эстетике / Н.П. Корыхалова. – М.: Музыка, 1979. – 208 с.
4. Малинковская А.В. Класс основного музыкального инструмента. Искусство фортепианного интонирования / А.В. Малинковская. – М.: ВЛАДОС, 2005. – 461 с.
5. Муцмакер В.И. Формирование профессионально значимых качеств личности будущего учителя музыки / В.И. Муцмакер. – М.: Прометей, 1988. – 63 с.
6. Петрушин В.И. Музыкальная психология: учебное пособие / Валентин Иванович Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
7. Подуровский В.М., Сулова Н.В. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.М. Подуровский, Н.В. Сулова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 320 с.: ноты.
8. Се Тин Художественный образ как ведущий компонент музыкально-исполнительской деятельности / Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Москва, 2009. – 155 с.
9. Степанов Н.И. Музыкальное исполнительство. Оптимизация исполнительских действий в музыкальном творчестве / Н.И. Степанов. – М.: МПГУ, 2006 – 233 с.
10. Теория и методика обучения игре на фортепиано / Под общ. ред. А.Г. Каузовой, А.И. Николаевой. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
11. Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано: Учеб. пособие для студентов пед. Институтов / Геннадий Моисеевич Цыпин. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Щербак Ігор Вікторович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського.

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ

УДК 378.4:613/614–057.875

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Марина ГРИНЬОВА, Ірина ДУДКА (Полтава, Україна)

Актуальність дослідження. Реальна освітня практика у вищих навчальних закладах вимагає вирішення проблеми здійснення професорсько-викладацьким складом професійно-педагогічної діяльності, спрямованої на збереження й розвиток здоров'я студентської молоді, запобігання негативних впливів навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем здоров'я молоді засвідчує, що питання здоров'язбереження у навчально-виховному процесі вивчаються у таких основних напрямках: медичному (М.Амосов, Г.Апанасенко, Т.Бойченко, Л.Боярська, Е.Казін, Л.Попова та інші), валеологічному (І.Бабін, І.Брехман, М.Гончаренко, С.Страшко, Г.Зайцев, Н.Субота та інші), психологічному (І.Бех, О.Хухлаєва та інші).

У сучасній освіті формування здоров'я студентської молоді здійснюється на основі різних підходів, найважливішими з яких є гуманістичний (В.Безрукова, І.Бех, С.Бондаревська, С.Вайнер, Г.Зайцев, Е.Казін, О.Іонова, Ю.Науменко, О.Савченко, В.Сухомлинський, І.Якиманська та інші), відповідно до якого студенти і їх здоров'я виступають найважливішими педагогічними цінностями, а отже, не молоді треба пристосовувати до освітнього процесу, а цей процес – до молоді; культурологічний (Г.Апанасенко, В.Бобрицька, Е.Вайнер, С.Волкова, В.Горашук, С.Кириленко, В.Морозова, В.Оржеховська, Л.Попова, О.Савченко, Л.Татарнікова та інші) – розгляд культури здоров'я як невід'ємної частини загальної культури людини; компетентісний (Н.Бібік, Л.Ващенко, О.Локшина, О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко та інші), згідно з яким результатом освіти має бути набуття студентською молоддю здоров'язберігаючої компетентності, тобто властивостей, спрямованих на збереження здоров'я – свого та оточення.

Разом з тим у педагогічній науці проблема професійно-педагогічної діяльності майбутнього викладача з рина організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу не вивчена належним чином, не здійснено всебічного аналізу змісту та структури цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу. Впровадження технологій здоров'язберігаючої педагогіки, вибір, адекватних віку студентської молоді, освітніх технологій, спрямовані на запобігання перевтомлення і збереження здоров'я майбутніх учителів. При цьому особлива увага спрямована на інтелектуальне здоров'я – можливість відкрити наш розум для нових ідей та досвіду, які можуть допомогти в поліпшенні особистої, групової та суспільної взаємодії [2].

Рис. 1 Структура інтелектуального здоров'я

На шляху до інтелектуального здоров'я необхідно витратити більше часу на навчання, наприклад читання книг, журналів і газет.

Принцип підтримання здоров'я, тобто цінностей здорового способу життя, валеологічних знань і умінь, мотивації студентів на здоровий спосіб життя, здійснюється через зміст навчального матеріалу навчальних предметів, які розкривають сутність основних компонентів здоров'я і здорового способу

життя за допомогою організації взаємодії учасників педагогічного процесу, в якому формуються цінності, ідеали здоров'я і розуміння певних способів його досягнення.

Принцип зміцнення здоров'я ґрунтується на механізмі нарощування, накопичення здоров'я, підвищує резерви адаптації, збільшення резервів здоров'я (або зміцнення здоров'я). Реалізація даного принципу в технології навчання передбачає наявність способів підвищення адаптивності студентської молоді до стресогенних факторів навчання в ході занять. Освітній процес на заняттях, спрямований на збагачення морального досвіду, повинен відповідати меті зміцнення соціального компонента здоров'я студентів. Умовами зростання резервів здоров'я студентів слід вважати правильну дозованість фізіологічно і психологічно обґрунтованих стресорів, максимальне врахування індивідуальних особливостей кожної людини.

Ефективність перерахованих механізмів багато в чому залежить від рівня культури здоров'я людини, яка розвивається в цілеспрямованій педагогічній діяльності. У зв'язку з цим зрозуміла роль педагогічного фактора у структурі здоров'язберігаючого забезпечення життєдіяльності студентів. Загальним керівництвом до дії є принцип здоров'яцентризму (В. Н. Ірхін, 1996) [3], який включає в себе: цільову орієнтацію учасників педагогічного процесу на здоров'я як пріоритетну цінність і основний результат діяльності; спрямованість змісту та організації навчально-виховної роботи на виникнення потреби студента в здоров'ї та здоровому способі життя, його валеологічної грамотності; методи і форми організації всіх видів діяльності молоді, що забезпечують зниження вартості їхнього здоров'я; розвиток культури здоров'я вчителів; організацію здорового предметно-просторового середовища аудиторного приміщення тощо.

Поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо підтримання, збереження та зміцнення здоров'я студентів. Здоров'язберігаюча технологія – це побудова послідовності факторів, що попереджають руйнування здоров'я при одночасному створенні системи сприятливих для здоров'я умов. Під здоров'язберігаючими технологіями вчені пропонують розуміти [7]:

- сприятливі умови навчання студентів у вищому навчальному закладі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);
- повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Слід зазначити, що впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій пов'язано з використанням медичних (медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих, лікувально-оздоровчих), соціально-адаптованих, екологічних здоров'язберігаючих технологій та технологій забезпечення безпеки життєдіяльності. Здоров'язберігаючі технології дозволяють:

- сформувати соціальну зрілість випускника;
- забезпечити можливість студентам реалізувати свій потенціал;
- зберегти і підтримати фізіологічне здоров'я студентської молоді.

Аналіз класифікацій існуючих здоров'язберігаючих технологій дає можливість виокремити такі види:

- захисно-профілактичні – спрямовані на захист студентів від несприятливих для здоров'я впливів (санітарно-гігієнічні вимоги, чистота, щеплення, ін.);
- компенсаторно-нейтралізуючі – використовуються для нейтралізації будь-якого негативного впливу (фізкультхвилинки, вітамінізація харчового раціону тощо);
- стимулюючі технології – дозволяють активізувати власні ресурси молодого організму (загартовування, фізичні навантаження);
- інформаційно-навчальні – покликані забезпечити рівень грамотності в питаннях здоров'я.

Аналіз інформаційних джерел дав змогу стверджувати, що здоров'язберігаюче навчання – це навчання, яке включає в себе сукупність певних умов (гігієнічних, медичних, психологічних, педагогічних), здоров'язберігаючих технологій, які використовуються вищим навчальним закладом, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я студентів, на покращення їх настрою та самопочуття, на створення сприятливих умов для їх розвитку та саморозвитку, на покращення їх функціонального стану організму, підвищення їх адаптаційних можливостей та формування мотивації на здоровий спосіб життя.

Здоров'язберігаюче навчання – це навчання, яке сприяє збереженню та зміцненню здоров'я студентів завдяки створенню сприятливих умов (гігієнічних, методичних, психічних, педагогічних тощо).

Варто відзначити думку М.Безруких, що ігнорування здоров'язберігаючих умов під час проектування педагогічного процесу створює фактори ризику для здоров'я всіх його суб'єктів [6]. Серед факторів автор виокремлює, що особливу шкоду здоров'ю завдає невідповідність методик і

технологій навчання віковим і функціональним можливостям студентів, нераціональна організація навчальної діяльності, недостатня обізнаність викладачів у питаннях збереження та зміцнення здоров'я студентів, відсутність системи роботи з формування ціннісного ставлення до здоров'я й здорового способу життя.

Причинами слабкого здоров'я студентів є відсутність оздоровчого спрямування освітнього процесу, а також втома та перевтома, перебування в постійному стресі. Саме тому акцент робиться на пріоритетності оздоровчого спрямування навчально-виховного процесу педагогами, що становить базисну основу педагогічної здоров'язберігаючої діяльності. Проте варто зазначити, що під час планування навчально-виховного процесу та фізичного виховання, які повинні мати оздоровчу спрямованість, важливим є урахування особистісно-орієнтованого підходу до студентської молоді.

Таким чином, виходячи зі сказаного виділяємо першу умову – пріоритетність оздоровчого спрямування навчально-виховного процесу в ВНЗ.

Оскільки оптимальність створення здоров'язберігаючого середовища, спрямованого на збереження та зміцнення здоров'я студентів, залежить не лише від свідомого ставлення викладачів до збереження й зміцнення здоров'я студентів, але й від переконаності їх у пріоритетності оздоровчої діяльності у навчально-виховній роботі з ними, тому наступною умовою створення здоров'язберігаючого середовища є комплексність реалізації всіх його компонентів з обов'язковим урахуванням особистісно-орієнтованого підходу до кожного вихованця. Нерегулярне, час від часу, проведення деяких традиційних нормативних заходів, що входять до складових компонентів здоров'язберігаючого середовища (привітрювання та освітлення приміщень, температурний режим, туристичні походи, дні здоров'я тощо), негативно впливає на стан фізичного й психічного здоров'я молоді [4].

Не можна не враховувати й той факт, що збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді залежить також від достатньої матеріально-технічної бази, обов'язковому поєднанні її з відповідними за розміром і призначенням приміщеннями, груповими кімнатами й територією, що є важливим як для фізичного, так і для психічного розвитку студентів.

Таким чином, весь навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі має бути підпорядкований провідній меті – збереження здоров'я студентів. Саме за таких умов проведення роботи зі студентською молоддю з усіх напрямів у першу чергу має містити оздоровчу спрямованість. Досить важливо, щоб викладач умів доцільно застосовувати нетрадиційні заходи – сучасні оздоровчі технології, які сприяють зміцненню здоров'я студентів.

Педагог під час застосування здоров'язберігаючих технологій повинен володіти відповідними знаннями про вплив обраних технологій на організм молоді, знати стан здоров'я кожного студента, відчувати міру, щоб не нашкодити, обирати технології, що відповідають студентам.

Обґрунтовані умови створення здоров'язберігаючого середовища полягають у комплексі їх застосування з обов'язковим запровадженням особистісно-орієнтованого підходу, тісно взаємопов'язані між собою та доповнюють одна одну й тільки комплексна їх реалізація сприятиме ефективному створенню здоров'язберігаючого середовища в ВНЗ.

Під час констатувального експерименту проводилося анкетування студентської молоді (усього 518 респондентів) також у процесі анкетування брало участь 38 викладачів, з якими було проведено інформаційні бесіди щодо специфіки змісту здоров'язберігаючих технологій і створення здоров'язберігаючого середовища та обговорено на методичному семінарі суть відповідних питань анкети.

Правильне уявлення про зміст понять «здоров'язберігаючі технології» мають у середньому в експериментальних групах – 72 %, а в контрольних – 67 %, «здоров'язберігаючі компетенції» – 58 % і 61 % відповідно. Під «здоров'язберігаючими технологіями» слід розуміти засоби реалізації здоров'язберігаючої діяльності, а під «здоров'язберігаючими компетенціями» – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які сприяють здоров'ю у всіх сферах життєдіяльності людини. На запитання «Чи хотіли б Ви підвищити рівень здоров'язберігаючої компетенції» відповіли «так» 93,5 % студентів.

Виходячи з результатів констатувального етапу, можна сказати, що самооцінка рівня здоров'язберігаючої компетенції студентів є низькою (75 %), оскільки більшість змістових складників цього поняття ними раніше не були засвоєними; адекватне уявлення про основні поняття процесу здоров'язбереження мають тільки 61 % студентів. Але необхідно зазначити, що 94 % респондентів висловили відверте бажання підвищити рівень власної здоров'язберігаючої компетенції та вважають, що в майбутньому їм будуть необхідні знання щодо здоров'язбереження (більше 90 % опитуваних).

Отримані викладачами на консультаціях знання щодо змісту здоров'язберігаючих технологій, їх дидактичних можливостей, які змінюють безпосередньо зміст педагогічної діяльності, окреслення напрямів педагогічної діяльності, зорієнтованих на збереження і зміцнення здоров'я студентів, виявлення вагомих недоліків і суперечностей в організації методичної роботи, що потребують

негайного усунення, дозволили їм впроваджувати нові способи здоров'язберігаючої діяльності у навчально-виховний процес. Усе це зумовило кількісні та якісні зміни у використанні здоров'язберігаючих технологій порівняно з констатувальним експериментом.

За результатами анкетування, проведеного після закінчення формуального експерименту в обстежуваних групах, було виявлено такі дані: адекватне уявлення про зміст поняття «здоров'язберігаючі технології» сформувалося у викладачів та студентів і становить 81 % і 54 %, до цього показники дорівнювали – 52 % та 33 % відповідно.

Під упровадженням здоров'язберігаючих технологій у процес навчання вищого навчального закладу ми розуміємо інтегративну сукупність знань, умінь і навичок у роботі з навчальною інформацією із застосуванням здоров'язберігаючих технологій для досягнення високої якості результатів навчально-виховного процесу.

Висновки. Оптимальне впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес вищого навчального закладу буде ефективнішим за умови дотримання сукупності дидактичних умов:

- а) здійснення навчального процесу на основі здоров'язберігаючих технологій із застосуванням методичних складників здоров'язберігаючого навчального середовища;
- б) забезпечення високого рівня предметної компетентності викладачів для ефективного здійснення навчального процесу із застосуванням здоров'язберігаючих технологій;
- в) створення психолого-педагогічної мотивації суб'єктів навчання (студентів та викладачів) до впровадження здоров'язберігаючих технологій;
- г) здійснення процесу навчання з орієнтацією на міжпредметну інтеграцію, яка сприяє збагаченню, систематизації та закріпленню інтегративних знань.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Здоров'я через освіту: спецкурс // Підручник для Директора. – 2011. - №11/12. – С. 36-72.
2. Педагогіка здоров'я: спецвипуск // Завуч (Шкільний світ). – 2011. - №18. – С. 2-23.
3. Гонтаровська Н. Діяльність навчального закладу в контексті школи сприяння здоров'ю / Н. Гонтаровська // Директор школи (Шкільний світ). – 2007. - №39. – С. 29-31.
4. Кліх Р. Здоров'язберігаюче середовище: спробуймо творити / Р. Кліх, Л. Кліх // Освіта. – 2010. – № 44/45. – С. 10.
5. Коршок С. І. Впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес / С. І. Коршок // Психологічна газета. – 2010. - №7. – С. 3-8.
6. Ликова В. Психотерапевтичний підхід як один із шляхів підвищення якості освіти / В. Ликова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. - №2. – С. 20-29.
7. Панькова Н. Організація здоров'язпрямованої діяльності навчального закладу / Н. Панькова // Директор школи (Шкільний світ). – 2013. - №4: Освітній простір управління. – С. 1-5.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Грицьова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г.Короленка.

Дудка Ірина Анатоліївна – магістр управління навчальним закладом Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г.Короленка.

УДК 53(077)

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ПЕРИОД ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

**Светлана ЛУКАШЕВИЧ, Тамара ЖЕЛОНКИНА,
Юрий НИКИТЮК (Гомель, Беларусь)**

Постановка проблеми. Педагогическая практика является неотъемлемой частью профессиональной подготовки будущих учителей. В профессиональном формировании будущих учителей основными составляющими являются как теоретико-педагогическая подготовка, так и практическая деятельность. Исследуя процесс влияния педагогической практики на развитие профессионального мышления студентов, необходимо отметить, что она должна отражать духовно-практическую деятельность студентов, содержанием которой является освоение и преобразование педагогических явлений, фактов, т.е. их конкретную познавательную и преобразующую деятельность в школах, ПТУ.

Основными задачами педагогической практики являются формирование индивидуальности учителя, углубление его интереса к своей профессии, овладение технологией педагогического процесса, методами и приемами самовоспитания и самообразования, актуализация взаимно- и самооценочной деятельности, включение в коллективный анализ профессионального становления личности собственной и своих однокурсников.

Анализ последних исследований и публикаций. Начиная с 60-х годов прошлого столетия вопросы, связанные с организацией и совершенствованием педагогической практики становятся предметом специального изучения белорусских ученых – педагогов. Различные аспекты практики освещаются в статьях А. Бекаревича, В. Ванцевича, С.Мелешки и др. Более обстоятельно проблемы педагогической практики в Беларуси стали исследоваться в 80-90-е годы. В этом плане следует отметить учебное пособие «Педагогическая практика студентов», вышедшее в 1991 г. под редакцией В.П. Тарантея. В нем анализируются такие вопросы повышения эффективности практики, как: практическая направленность обучения в педагогическом вузе; научно-исследовательская работа студентов в период педагогической практики; творческое применение практикантами научно-педагогических знаний; использование профессиограмм и квалификационных характеристик педагога в целях оптимизации подготовки будущих учителей [1].

В психолого-педагогической литературе отмечается, что наряду с определением целей и содержательной направленности практики важное место занимает развитие творческой активности, формирование у студентов профессионально-педагогических умений и навыков.

Цель написания статьи – разработка методических рекомендаций по практической подготовке будущих учителей к профессиональной педагогической деятельности в школе; подготовка студентов ко всем видам педагогической деятельности, а не только к учебной; внедрение в ход педагогической практики информационных и инновационных технологий; осуществление рациональных способов формирования у студентов профессионально-педагогических умений и навыков.

Изложение основного материала. Важнейшим качеством творческой личности будущего учителя физики является его творческая активность – способность нестандартно и эффективно изменять окружающую педагогическую среду в соответствии с собственными и общественными потребностями. В нашем понимании педагогическая творческая активность – это владение опытом творческой деятельности, который воплощен в культуре и мастерстве учителя.

Развитие творческой активности представляет: последовательный процесс формирования взглядов личности; выработку профессиональных умений; активное включение в педагогический процесс; межличностные отношения в процессе профессиональной деятельности; актуализацию задачи по развитию творческих способностей учащихся в процессе исследовательской деятельности; применение различных приемов по раскрытию таланта учащихся.

Процесс развития творческой личности необходимо рассматривать как единство двух взаимосвязанных сторон: создание объективных условий для проявления профессиональной творческой активности; проявление ее субъективных, социально-активных качеств.

Методические основы развития профессиональной творческой активности студентов-физиков составляют: многоэтапность педагогической практики; принципы определения содержания и формы организации педагогической практики; таксономию целей и видов деятельности студентов на педагогической практике; систему заданий к педагогической практике.

Принципы определения содержания и форм организации многоэтапной педагогической практики следующие: *преемственность* – обеспечивает освоение способов деятельности от базового до творческого уровня; *интеграции* содержания научных знаний физики, педагогики, и методики преподавания физики – известных способов деятельности; *моделирования* педагогических явлений – методов научного познания, методов конкретных физических теорий, а также психолого-педагогических методов изучения учебного процесса; *вариативности* технологий обучения – опыта творческой деятельности, воплощенного в особых интеллектуальных процедурах, при использовании учебного комплекса по физике и физического эксперимента; *конструирования* – способы деятельности студентов в качестве лаборанта, заведующего кабинетом физики, учителя и классного руководителя. Они служат основанием системы заданий к педагогической практике.

Поскольку в период педагогической практики студенты развивают знания о способах педагогической деятельности, осваивают опыт творческой деятельности и эмоционально-ценностного отношения к действительности, то главными действиями студентов являются действия, соответствующие этапам цикла познания педагогических явлений.

Цикл познания включает: наблюдение педагогических явлений; постановку проблемы; выдвижение гипотезы для ее решения; выбор психолого-педагогической модели; использование педагогических концепций и идей; получение теоретических выводов и проверка их в педагогическом эксперименте.

Составляющие цикла познания педагогических явлений образуют содержательные компоненты системы заданий. Каждый компонент системы содержит подсистему заданий, адекватных уровням видов деятельности студентов на различных этапах педагогической практики.

Таксономия видов и целей деятельности студентов на этапах практики состоит из шести уровней. Предлагаемая система заданий к педагогической практике предполагает поэтапное формирование профессиональной творческой активности студентов.

Необходимо отметить, что деятельность студента-практиканта во время проведения уроков в школе разнообразна и многопланова. Помимо знания содержания материала урока необходимо уметь спланировать свои действия, уметь пользоваться физическими приборами, поддерживать внимание учащихся во время объяснения нового материала и по ходу показа физических демонстраций. Поэтому при подготовке студентов к ответственному периоду их профессиональной деятельности в качестве учителя физики необходимо изучить практикум по демонстрационному физическому эксперименту.

На первом этапе в лаборатории студенту предлагаем задания по работе с оборудованием физического кабинета, имеющие целью знакомство с демонстрационным вариантом известного оборудования, самостоятельную подготовку приборов и экспериментальных установок, а также проведение опытов.

Второй этап предполагает разработку и показ фрагментов урока на основе демонстрации физического явления. Задания, выполняемые на этом этапе, концентрируют внимание студента на различных аспектах его деятельности: технологическом (знание приборов и последовательность работы с ними, владение техникой демонстрационного эксперимента); содержательном (изложение сути демонстрируемого физического явления во время проведения опыта); символично-математическом (правильность и рациональность расположения записей и рисунков на доске); психологическом (эмоциональная окраска урока, диалог с учениками по ходу демонстрации, разрешение проблемных ситуаций).

Третий этап работы в лаборатории – это всесторонний анализ и обсуждение выступлений сокурсников, выделение различных сторон их деятельности, предложение своих вариантов фрагментов уроков.

Активная работа студентов на всех трех этапах практикума способствует формированию профессионального значимых умений будущих учителей физики, позволяет прийти на первые самостоятельные уроки не только с багажом теоретических знаний, но и с приобретенными практическими умениями по проведению урока.

Выводы. Таким образом, для подготовки будущих учителей и развития их творческой активности весьма большое значение имеет создание в учебном заведении подлинно педагогической атмосферы, которая была бы направлена на улучшение их профессионального формирования и пронизывала как содержание, так и методическую организацию проводимой учебно-воспитательной работы. Этому призвана служить педагогизация учебно-воспитательного процесса подготовки студентов к учительской деятельности, при которой все изучаемые дисциплины и формы учебной работы сориентированы на будущую квалификацию учителя, на овладение не только методическими умениями, навыками, но и на развитие профессионально-педагогических личностных свойств и качеств.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Педагогическая практика студентов: Учеб. пособие / В.П.Тарантей, И.А.Карпюк, И.И.Прохоньев и др.; Под ред. В.П.Тарантея. Мн.: Университетское, 1991. 206 с.
2. Харламов И.Ф., Горленко В.П. Педагогическая практика: старые и новые подходы / Педагогика. 1997. № 4. С. 72-78.
3. Харламов И.Ф., Горленко В.П. Содержание профессионально-педагогических умений и навыков и их формирование у студентов в процессе педагогической практики: Учеб.-метод. пособие / Гомель, гос. ун-т им. Ф.Скорины. Гомель, 1993. 32 с.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

Лукашевич Светлана Анатольевна – старший преподаватель кафедры теоретической физики УО «Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины».

Желонкина Тамара Петровна – старший преподаватель кафедры общей физики УО «Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины».

Никитюк Юрий Валерьевич – кандидат физико-математических наук, доцент кафедры радиофизики, проректор по воспитательной работе УО «Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины».

УДК 378+37-028.7

НАСИЧЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Валентина ВІЗНЮК (Одеса, Україна)

Постановка проблеми. Сучасні умови трансформації суспільства, процеси інтеграції до європейського освітнього простору зумовлюють принципово нові вимоги до якості професійної освіти, яка на сьогодні є головним фактором соціально-економічного розвитку країни.

За таких умов потреба у професійній надійності майбутніх керівників навчальних закладів відчувається особливо гостро, оскільки підготовка має спрямовуватись на формування фахівців,

здатних до ефективної управлінської діяльності та стабільного і безпомилкового виконання своїх функціональних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага до феномену «надійність» постала перед науковцями порівняно недавно – у середині ХХ століття, що призвело до появи нового наукового напрямку – теорії надійності. Аналіз наукового доробку засвідчує, що проблема надійності порушується в багатьох аспектах: пріоритет належить технічним наукам (А. Губинський, В. Кобзев, Д. Ллойд та інші), надійність спортсменів (Ю. Блудов, А. Вендрих, В. Плахтієнко та інші), у психологічному (В. Бодров, Б. Ломов, В. Небиліцин та інші), у педагогічному (В. Корнєщук, О. Осадчук, Т. Лучанова та інші). Однак наукові дослідження не стосуються магістерської підготовки керівників навчальних закладів.

Мета статті. Обґрунтувати актуальність формування професійної надійності майбутніх керівників навчальних закладів. Розкрити особливості насичення змісту навчання щодо формування дослідженого конструкту.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях тлумачення проблеми і феномену «надійність» неоднозначне. Найчастіше цей конструктор пов'язують із безвідмовністю, безпомилковістю, стійкістю, високою працездатністю, тобто з особливим станом людини.

За довідковими джерелами, термін «надійний» характеризується як той, що «викликає повну довіру, на якого цілком можна поклатися; який відповідає своєму призначенню; який забезпечує досягнення мети; перевірений» [1: 558].

На сьогодні категорія надійності розглядається у багатьох аспектах. Виявлено, що у психології поняття «професійна надійність діяльності людини» стало найбільш досліджуваним.

В. Дружинін, досліджуючи психологію трудової діяльності, тлумачить поняття надійність як властивість, а саме «надійність є сукупною якістю, властивістю людини, яка обумовлена його професійною підготовкою і досвідом, рівнем цілеспрямованості особи на діяльність, рівнем здібностей та іншими професійно важливими психологічними якостями» [4: 309].

Дедалі більшого значення для педагогічної науки набуває проблема професійної підготовки фахівців з управлінської діяльності, тому однією з актуальних науково-практичних проблем є процес досягнення високого рівня підготовки фахівців. Підготовка професійно надійних майбутніх керівників навчальних закладів спрямована на формування необхідних професійних знань, вмінь і навичок та особистісних якостей, що сприятимуть точній та якісній керівницькій діяльності.

На наш погляд, професійна надійність керівника навчального закладу є інтегральним утворенням особистості, яке дає можливість результативно та з необхідною точністю виконувати свої функціональні обов'язки в межах наданих йому повноважень у професійній діяльності.

Однією з педагогічних умов формування професійної надійності майбутніх керівників навчальних закладів нами було визначено насичення змісту навчання щодо формування досліджуваного контексту. Для подальшого розгляду особливостей даної педагогічної умови вважаємо за потрібне розтлумачити поняття «умова» та «педагогічна умова».

З філософської точки зору термін «умова» визначається, як «те, від чого залежить дещо інше (зумовлене); суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їхніх станів, взаємодій), з наявності якого з необхідністю слідує існування даного явища» [10]. У сучасній педагогічній літературі категорія «умова» розглядається як сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, його поведінку; виховання і навчання, формування особистості [7].

Реалізація педагогічних умов має на меті забезпечення організаційно-педагогічного й психологічного супроводу професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів.

Отже, під педагогічними умовами формування професійної надійності майбутніх керівників навчальних закладів ми вважаємо такі обставини, які впливають на формування і розвиток професійних та особистісних якостей студентів і які при цьому забезпечують результативність навчально-виховного процесу.

Основні положення освіти у педагогіці розглядаються дидактикою, що досліджує та обґрунтовує її зміст, закономірності, принципи, методи й організаційні форми навчання. Дидактика (грец. *didaktikos* – навчаю) – галузь педагогіки, яка розробляє теорію навчання і освіти [6:241].

М. Гриньова визначає, що в педагогічних інформаційних джерелах неоднозначно тлумачиться поняття «навчання», «навчальний процес», «процес навчання», «дидактика», тому є сенс визначитися у їх розумінні. Перш за все, з'ясуємо поняття «дидактика»: дидактика – галузь науки (педагогіки), яка досліджує закони і закономірності освіти й навчання – розробляє теорію освіти та навчання.

Навчання, в свою чергу, – це процес, причому має двосторонній характер, який виявляється в особливостях викладання й учіння. Відповідно, вважаємо, що некоректно говорити «процес навчання» (тавтологія), і відзначаємо навчання як цілеспрямовану рефлексивну суб'єкт-суб'єкту взаємодію

вчителя з учнями у викладанні й учінні, що спрямована на повне оволодіння знаннями, гармонійний духовний розвиток і самореалізацію кожного [3:17].

Розглянемо трактування понять «освіта» і «зміст освіти». Відповідно до Закону України «Про освіту», освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави [5]. Ще Я. Коменський писав, що людині, якщо вона хоче стати людиною, необхідно здобути освіту [11].

Розрізняють загальну освіту і спеціальну. До загальної відноситься початкова і середня освіта, що дає знання, виховує вміння та навички, потрібні кожній людині у повсякденному житті. Спеціальна освіта надає людині знання, вміння та навички, необхідні для працівника певної галузі.

Довідкова література визначає поняття зміст як сутність, внутрішню особливість чого-небудь; певні властивості, характерні особливості, які відрізняють явище, предмет від подібних явищ, предметів і т. ін. [1:467]. Із погляду філософії, зміст – це визначальна сторона цілого, яка становить цілісність всіх складових елементів об'єкту, його властивостей, внутрішніх процесів, зв'язків, протиріч та тенденцій [10:621].

На думку С. Гончаренко, зміст освіти – це система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних вмінь і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен володіти учень у процесі навчання. Педагогічні вимоги до змісту освіти: зміст освіти повинен бути спрямований на досягнення основної мети виховання – формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості – громадянина України; зміст освіти повинен будуватися на гармонійній основі [2:137].

До основних компонентів змісту освіти включають:

- когнітивний досвід особистості, який поєднує систему знань про природу, суспільство, мислення, техніку, способи дій, засвоєння яких забезпечує формування у свідомості учня наукової картини світу, забезпечує діалектичний підхід до пізнавальної і практичної діяльності;

- досвід практичної діяльності складається із системи загальних інтелектуальних і практичних вмінь та навичок, які є основою певних видів діяльності і які забезпечують здатність молодих людей до збереження культури;

- досвід творчої діяльності, забезпечує готовність школяра до пошуку рішень нових проблем, до творчого перетворення дійсності;

- досвід відносин особистості – володіння системою мотиваційно-ціннісних та емоційно-вольових відносин [8].

Науковець В. Сластьонін, розглядаючи зміст освіти, зазначає, що мета сучасної освіти – це розвиток тих властивостей особистості, які потрібні їй та суспільству для включення у соціально ціннісну діяльність. До принципів відбору змісту загальної освіти автор включає: принцип гуманітаризації змісту загальної освіти, який пов'язаний, перш за все, зі створенням умов для активного творчого і практичного засвоєння учнями загальнолюдської культури; принцип фундаменталізації змісту загальної освіти зумовлює гуманізацію процесу навчання, у зв'язку з яким учень звільняється від перевантаження навчальною інформацією та отримує можливість для творчого саморозвитку [9].

Розглянемо наступний елемент підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі – це навчання. Довідкова література визначає навчання як цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини [2:223].

Навчання є динамічним, цілісним процесом, для якого характерні наступні ознаки: двосторонній характер; спільна діяльність вчителів та учнів; керівництво з боку вчителя; спеціальна планова організація та керівництво; цілісність та єдність; відповідність закономірностям вікового розвитку учня; керівництво розвитком і вихованням учня.

У своїй роботі Н. Волкова виділяє основні взаємопов'язані функції навчання: освітню, виховну і розвивальну. *Освітня функція навчання* сприяє перетворенню знань на надбання особистості, яка навчається, виробленню умінь і навичок використання знань на практиці. *Виховна функція* виявляється у формуванні світогляду, високих моральних якостей, естетичних смаків, трудових умінь. *Розвивальна функція* спрямована на формування творчої особистості [6:285].

Одним із основних компонентів, що формує навчальний процес є зміст навчання, стрижнем якого є чітко окреслена система знань, умінь і навичок, котрими повинен володіти учень протягом навчання у школі [6]. Зміст навчання зумовлюється рівнем розвитку наук і соціального досвіду людства [2:223].

На нашу думку, процес підготовки майбутніх керівників навчальних закладів має бути орієнтований на формування професійно надійного фахівця, а також включати засвоєння змісту освіти – педагогічно адаптованого професійного і соціального досвіду.

Таким чином, зміст підготовки майбутніх керівників навчального закладу в умовах магістратури забезпечується науково-обґрунтованою системою дидактично та методично оформленого навчального

матеріалу та визначається освітньо-професійними програмами, які містять у собі нормативний і варіативний зміст навчання, враховуючи питання наступності та ступеневості підготовки фахівців.

Підготовка майбутнього керівника навчального закладу в умовах магістратури ґрунтується на формуванні у фахівців високого рівня професійної підготовки, яка включає: розширений загальнокультурний рівень магістранта, збагачення його необхідними знаннями в галузі філософії освіти, дотримання засад інтелектуальної власності, забезпечення необхідного рівня комунікації фахівця у сферах управління та педагогіки.

На нашу думку, зміст навчання майбутнього керівника навчального закладу в умовах магістратури включає в себе систему знань, вмінь та навичок у сфері своєї професії, котрими має оволодіти студент під час професійної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі. Цей зміст навчання фахівця включає: поглиблення знань у галузях психології і педагогіки, методології організації наукової праці; знайомлення з особливостями управлінської діяльності в освітніх закладах; розширення теоретичних знань і практичних вмінь та навичок в сфері менеджменту організації, економіко-правових аспектів управління, психологічних основ взаємодії суб'єкта та об'єкта управління в освітніх організаціях; ознайомлення з можливостями інформаційних засобів та інтернет-ресурсів, їхнього використання у керівницькій та науковій діяльності.

Реалізація педагогічної умови насичення змісту навчання щодо формування досліджуваного контексту у підготовці майбутніх керівників навчального закладу в умовах магістратури забезпечується шляхом застосування наступних організаційних форм і методів навчання: бесіди, коли за допомогою вдало поставлених питань щодо особливостей соціально-психологічної специфіки управлінської діяльності та навчально-виховної роботи у навчальному закладі, викладач спонукає студентів до відтворення набутих міжпредметних знань та можливості самостійно робити висновки на основі засвоєного навчального матеріалу; лекції передбачають ознайомлення студентів з особливостями управлінської діяльності та економіко-правової специфіки галузі освіти; метод проекту як організація процесу навчання, за якою студенти набувають теоретичних знань та практичних вмінь та навичок у ході планування й виконання педагогічних, навчально-виховних, науково-методичних та управлінських завдань.

Висновки. Таким чином, насичення змісту навчання щодо формування професійної надійності майбутніх керівників навчальних закладів сприятиме якісній підготовці фахівця, що, в свою чергу, сприятиме ефективному розвитку системи освіти в Україні. Перспективи подальшого дослідження у цьому напрямі вбачаємо у розробці експериментальної моделі формування професійної надійності керівників навчальних закладів в умовах магістратури.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004, 1440 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гриньова М. В., Малаканова Л. В., Сорокіна Г. Ю. Управління навчально-виховним процесом: навчальний посібник / М. В. Гриньова, Л. В. Малаканова, Г. Ю. Сорокіна; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава: ФОП Мирон І.А., 2014. – 306с.
4. Дружинин В. Психология. Учебник для гуманитарных вузов СПб.: Питер, 2001. – 656 с.
5. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 року №1060-XII. – Режим до ступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page>
6. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид., стер. / Н. П. Волкова. – К. : Академвидав, 2009. – 616с.
7. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
8. Рапаевич Е.С. Педагогика. Современная энциклопедия / Е. С. Рапаевич ; под общ. ред. А.П. Астахова. – Минск : Современная школа, 2010. – 720 с.
9. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. - М.: Издательский центр "Академия", 2002. - 576 с.
10. Философский энциклопедический словарь / [Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. - М.: Сов. Энциклопедия, 1983. - 840с.
11. Ян Амос Коменский – т.1 Велика дидактика. – Государственное Учебно-педагогическое издательство Наркомпроса РСФСР, 1939.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Візюк Валентина Василівна – аспірант ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК 811.161.2'276:796

СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Лариса ГУЦУЛ (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Учитель фізичної культури XXI століття – це висококваліфікований фахівець, який маючи ґрунтовну підготовку та вміло синтезуючи знання з різних наук, повинен сприяти формуванню культури і традицій здорового способу життя, піднімати престиж спорту, здоров'я та активного способу життя. Сучасний учитель виконує в школі не стільки освітньо-інформаційну та консультативну функції, скільки культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, дослідницьку, проєктивну [6:8]. 3-поміж професійних якостей майбутнього спеціаліста з фізичної культури слід назвати досконале володіння фаховою термінологією.

Опанування фаховою термінологією та навчання володінню науковим словом є одним із актуальних завдань мовної підготовки вчителя, який є визначальною фігурою в системі освіти. Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із засвоєння системи загальних і професійних знань, опанування майбутнім фахівцем спеціальної мови, мови професії, наукового дискурсу професії. Досконале володіння фаховою термінологією є невід'ємною частиною підготовки вчителя – творця духовної сутності учня, його інтелектуального потенціалу, світобачення [1:22]. Здобуття вищої освіти в Україні передбачає високий рівень володіння українською літературною мовою, насамперед її розгалуженим різновидом – науковим стилем.

Фахові знання – гарант професійного успіху, авторитету та подальших наукових перспектив особистості [2:5]. Глибокі професійні знання майбутній педагог здобуває, вивчаючи не лише предмети фахового циклу (наприклад, студенти факультету фізичного виховання спеціальності «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» вивчають історію фізичної культури, теорію і методику обраного виду спорту, ритміку і хореографію, професійний спорт, рекреаційні аспекти фізичного виховання тощо). Курс "Українська мова (за професійним спрямуванням)" – обов'язкова дисципліна, мета якого – сформувати в майбутніх спеціалістів професійно зорієнтовані уміння і навички досконалого володіння українською літературною мовою у фаховій сфері [5:15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сучасному етапі проблема професійного спрямування навчального процесу при вивченні української мови на неспеціальних факультетах вищих навчальних закладах значно актуалізувалася і перебуває в центрі уваги багатьох науковців, що зумовлюється такими чинниками: по-перше, підвищеними вимогами до якісної підготовки спеціалістів різного профілю в наш час; по-друге, ринковими умовами в Україні; по-третє, необхідністю забезпечити майбутнім фахівцям належну культуру загальнонавчальної та професійної мов і досконале володіння професійною термінологією [2:47].

Проблеми, пов'язані з опануванням фахової мови, вивчали такі дослідники, як О. М. Семенов, Г. С. Онуфрієнко, Л. О. Симоненко, С. В. Шевчук, І. В. Клименко, Л. І. Мацько, Л. В. Кравець, А. С. Токарська, М. В. Гуць, Р. С. Кацавець та інші. Засади створення сучасної спортивної термінології аналізувалися в багатьох наукових розвідках (О. І. Бузюк, В. Г. Ареф'єв, І. А. Бражник, Ю. А. Бріскін, Л. П. Матвєєв, Е. В. Давиденко, Н. М. Ковальчук, О. М. Худолій та інші. Проте питання, що стосуються вивчення спортивної термінології як компоненти мовної підготовки вчителя фізичної культури, ще не розглядалися.

Мета написання статті. Мета нашої розвідки – на основі теоретичного та практичного аналізу викладання курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)" у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на факультеті фізичного виховання спеціальності «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» визначити та обґрунтувати роль дисципліни у формуванні мовної особистості сучасного фахівця, зокрема оволодіння майбутнім учителем фізичного виховання фаховою термінологією, що є важливою компонентою його мовної підготовки (*аналізується змістовий модуль 1 "Законодавчі та нормативно-стильові ознаки професійного спілкування").

Виклад основного матеріалу.

Фахове мовлення належить до мікросистем, що вводять у загальнонаціональну мову нові поняття та їх виразники терміни. Тому термінологію вважають каркасним словником мови спеціальностей [3:3]. Мова – це специфічна поліфункційна природна знакова система, складний вербальний код, який обслуговує соціум для здійснення, насамперед, основних операцій з інформацією: її створенням, зберіганням, трансляцією, опрацюванням, трансформацією тощо. Завдання кожного – досконало

володіти цим кодом, і в першу чергу в обраній галузі професійних знань, щоб вільно мислити засобами рідної мови, працюючи з різними поняттями та джерелами наукового простору своєї спеціальності, і вміти створювати власні тексти як вербальні носії фахової інформації або суми інформацій [2:9]. Оскільки термінологія становить основу професійної мови, а досконале знання термінів та оперування ними в будь-якій комунікативній ситуації є обов'язковим, на практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) та під час виконання самостійних робіт на факультеті фізичного виховання КДПУ імені В. Винниченка систематично проводиться робота з науковими текстами, в яких виділяються спортивні терміни, пояснюється їхнє значення, з'ясовується сфера використання, а також готуються навчальні словники професійного спрямування тощо [2:48]. Важлива роль тут відводиться вмінню працювати із фаховими словниками.

Відомо, що однією із складових мовної культури фахівця є лексикографічна компетенція, яка охоплює мотиваційний, емоційно-естетичний, когнітивний, операційно-діяльнісний компоненти. Складовими операційно-діяльнісними компонентами є вміння і навички оперувати набутими лексикографічними знаннями у професійній діяльності: сприймати, впізнавати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування; з'ясовувати роль синонімічних, антонімічних, фразеологічних, орфоепічних, орфографічних та інших словників у формуванні мовної культури особистості; здійснювати порівняльний аналіз словників, володіти навичками збирання та оброблення лексикографічного матеріалу, в т.ч. комп'ютерного, укладати власні словники-довідники тощо [4:56-57].

Професійна діяльність зумовлює ознайомлення з термінами відповідної науки, оволодіння термінологічним мінімумом, отже, звернення до термінологічних словників, що уможливує також розвиток мовнотермінологічної компетенції. На формування лексикографічної і водночас мовнокомунікативної компетенції спрямована робота майбутніх педагогів із різноманітними фаховими словниками, наприклад:

1. Короткий російсько-український словник з фізичної культури та спорту / Уклад. Д. М. Динівський та ін. – К.: Просвіта 1993. 2. Грінберг В. А., Саченко Р. В. Російсько-український словник основних гімнастичних термінів : посібник для вчителів фізичного виховання, тренерів, інструкторів, спортсменів. – Кіровоград, 1995. 3. Російсько-український словник з фізичної культури та спорту / Уклад. Л. І. Чипиленко, Г. І. Довгаль, Ф. А. Непійвода. – К.: ІЗМН, 1997.

Особлива увага приділяється роботі зі спортивними термінами конкретних фахових дисциплін, що викладаються на факультеті, та тих чи інших видів спорту – гімнастики, атлетики, бейсболу, плавання, туризму та інших. У кожному навчальному чи навчально-методичному посібнику викладачів різних кафедр факультету фізичного виховання КДПУ ім. В. Винниченка вміщений термінологічний словник, зокрема:

1. Турчак А. Л. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до роботи з попередження шкідливих звичок учнів : навчально-методичний посібник. – Кіровоград, 2013. – 216 с.; 2. Ровний А. С., Язловецький В. С. Фізіологія спорту навчальний посібник – Кіровоград, 2011. – 234 с.; 3. Шевченко О. В., Шевченко А. О. Ритміка і хореографія з основами гімнастики художньої : навчальний посібник – Кіровоград, 2012. – 252 с.; 4. Язловецький В. С., Маркова О. В., Язловецька О. В. Новітні технології у фізичному вихованні та спорті : навчальний посібник – Кіровоград, 2014. – 203 с.; 5. Язловецький В. С., Мухін В. М., Турчак А. Л. Коригувальна гімнастика : навчальний посібник. – Кіровоград, 2010. – 388 с. та інші.

Кожний студент готує навчальний термінологічний словник свого фаху (не менше 50 термінів). Наприклад, термінологічний словник художньої гімнастики (скорочений):

1. *Адажіо* [іт. *adagio* – повільно, спокійно] – хореогр. 1) у балеті одна з форм танцю; 2) в уроці класичного танцю біля опори та на середині – танцювальна композиція, яка складається з плавних рухів, сталих поз, поворотів, обертів.

2. *Алонже* [франц. *allonge* – видовжений] – хореогр. Видовжена позиція рук.

3. *Батман тандю* [франц. *battements tendu* – тягнути, натягувати] – хореогр.

Рух, під час якого нога з позиції, витягуючись в підйомі, виводиться вперед, в сторону і назад до витягнутого положення стопи та пальців, а потім приводиться назад у позицію.

4. *Гранд* [франц. *grand* – великий] – хореогр. 1) термін, який визначає величину руху; 2) максимальна глибина присіду; 3) висота стрибка.

5. *Демі* [франц. *demi* – половина] – хореогр. Виконання половини руху.

6. *Ешаре* [франц. *esharre* – вийти з] – хореогр. Стрибок з двох ніг на дві з першої, третьої або п'ятої позиції в другу чи четверту.

7. *Кидок* – впр. Рух, який приводить предмет у безпорне положення.

Сьогодні зростає роль словника як путівника в різних галузях знання, вагомої складової мовної культури особистості. Систематичне розширення інформаційного, практичного обсягу лексикографічних знань, бажання здійснювати лексикографічний науковий пошук – усе це підвищує

рівень лексикографічної компетенції. Сформована лексикографічна культура визначає рівень розвитку лінгвістичного чуття [4:61]. Під час вивчення теми "Словники у професійному мовленні" студенти вивчають роль словників у професійному мовленні, класифікацію словників, словники майбутнього фаху, принципи побудови словникових статей у лексикографічних працях різних типів, характеристику головних тлумачних та перекладних словників української мови, фахових словників. Майбутній фахівець повинен уміти користуватися фаховими словниками, оформлювати в науковому тексті посилання на словники різних типів. Запропоновані такі практичні завдання: 1. 5 слів опрацюйте за словниками різних типів; порівняйте, зробіть висновки. 2. Порівняйте різні фахові словники, зробіть висновки. Чи будуть ці словники необхідні у Вашій майбутній професії і чому? 3. Із фахової літератури випишіть невеликий текст, насичений термінами. Користуючись словником (вказати всі дані про словник) поясніть значення цих термінів.

На самостійну роботу студентам пропонується: 1. Складіть перелік перекладних, енциклопедично-довідкових, тлумачно-перекладних словників Вашого майбутнього фаху, які вийшли друком за останні 15 років. Наведіть приклади словникових статей. 2. Випишіть зі словника 10 спортивних термінів іншомовного походження. З'ясуйте їхнє значення та поясніть написання. Доберіть українські відповідники. Подумайте, чи виправдане вживання англізмів? 3. Доберіть власне українські синоніми до іншомовних слів. Які з наведених слів є загальнонауковими термінами? Поясніть їхнє значення. 4. Назвіть спільне і відмінне в побудові тлумачного словника, словника іншомовних слів, термінологічного словника (спортивного); наведіть словникові статті на одне й теж слово.

Варто зазначити, що на заняттях студенти, опрацьовуючи спортивну термінологію, знайомляться також із науковими розробками своїх викладачів – як з вузькофаховими дослідженнями, так і педагогічними й лінгвістичними. Наприклад, зі статтями: 1. Шевченко О. Впровадження здоров'язбережувальних технологій навчання у спеціалізовані навчальні заклади // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Вип. 132. – Кіровоград, 2014. – С. 328–330; 2. Турчак А. Дослідно-експериментальна робота з попередження шкідливих звичок у школярів засобами фізичної культури (на прикладі вживання алкогольних напоїв учнями старшого підліткового віку) // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Вип. 121. – Частина II. – Кіровоград, 2013. – С. 133–139; 3. Собко С. Професійне мислення на етапі становлення майбутнього вчителя фізичного виховання // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Вип. 121. – Частина II. – Кіровоград, 2013. – С.75–79.

При опрацюванні будь-якої теми постійно проводиться робота над підвищенням грамотності майбутніх педагогів. Особлива увага приділяється правопису термінів, і що важливо, – паралельно розкривається зміст термінів, походження тощо. Наприклад:

Уживання м'якого знака: *пульс, реактивність, адаптація соціальна, активність особистості, аномальні діти, інфальтилізм, наркозалежність, якість життя, аеробна продуктивність, артроз деформувальний, біологічна надійність, витривалість, ковзанярський спорт, марафонський біг, медичний контроль, настільний теніс, мануальна терапія.*

Правопис складних слів: *роуп-скіпінг, фітнес-урок, біоритми, велоергометр, гіпервентиляція, гемоглобін, газообмін, працездатність, енергозабезпечення, саморегуляція організму, гіпотермія, наркозалежність, антропометричні індекси, патогенез, патологія.*

Правопис слів іншомовного походження: *актин, аферентний синтез, ацидоз, біопсія, вестибулярна система, джогінг, діаспола, імунітет, капіляри, експеримент, інновація, олімпіада, рекорд, рекреація, сайнологія, стадіон, суддя, фініш, хокей, корекція, шейпінг, катарсис, ейфорія, енергія.*

Правопис абревіатур: *МОК (Міжнародний олімпійський комітет, МСК (максимальне споживання кисню), ПАНУ (поріг анаеробного обміну), АМС (абсолютна м'язова сила), АТФ (аденозинтрифосфат), ДК (дихальний коефіцієнт)*

Подвоєння та подовження приголосних: *суддя, інновація, плавання, анаеробний механізм енергозабезпечення, фізичне навантаження, система фізичного виховання, ловіння, стакато, випробувальне зусилля, відновлення серцевої діяльності й дихання, відношення талія/стегно, відносна маса тіла, ожиріння, перевантаження.*

На заняттях пропонуються різноманітні вправи, які допоможуть підвищити як орфографічну, так і пунктуаційну грамотність студентів; пор.: 1. Запишіть 10 спортивних термінів на правила вживання знака м'якшення та подовження і подвоєння приголосних, поясніть їх лексичне значення; 2. Запишіть визначення 5 спортивних термінів. Складіть речення так, щоб між підметом та присудком в одному випадку ставилося тире, в іншому – не ставилося.

Важливим для сучасного педагога є досконале володіння нормами сучасної української літературної мови. Тому труднощі української словозміни та словопоєднання, правильна вимова слів, у т.ч. термінів, особливості використання іншомовних та власне українських слів у професійному мовленні тощо розглядаються і на кожному занятті, і в процесі виконання самостійних робіт. Особлива роль тут відводиться роботі зі спортивними термінами. Наприклад, при виконанні

самостійної роботи "Орфоепічні та акцентуаційні норми української літературної мови у професійному спілкуванні" пропонуються такі завдання: записати слова (спортивні терміни – напр., *реабілітація, симптом, перистальтика*) фонетичною транскрипцією, прочитати слова відповідно до орфоепічних норм української мови; поставити наголос у термінах; із словника термінів майбутнього фаху виписати слова з подвійним наголосом і слова, наголос у яких є смислорозрізняльним, пояснити лексичне значення термінів та ввести у самостійно складені речення.

Під час опрацювання самостійної роботи "Лексичні норми української літературної мови у професійному спілкуванні" студенти, аналізуючи фахові тексти, добирають синоніми до слів, пояснюють значення паронімів, добирають українські відповідники до слів, редагують речення тощо.

При розгляді самостійної роботи "Морфологічні норми. Труднощі української словозміни та словопоеднання" акцент ставиться на відмінюванні термінів (напр., поставити іменники 2-ї відміни чоловічого роду у формі родового відмінка однини – напр., *скріпінг, шейпінг, фітнес, футбол, інструктор*), поєднанні іменників з числівниками, відмінюванні числівників тощо.

Під час вивчення курсу акцентується увага на необхідності дослідження та конкретизації автентичної української спортивної термінології.

Висновки. Отже, термінологія становить основу професійної мови. Опанування фаховою термінологією та навчання володінню науковим словом є одним із актуальних завдань мовної підготовки вчителя фізичної культури. Вміння працювати зі спортивними словниками, ґрунтовно аналізувати терміни, встановлювати сферу їхнього використання, вводити їх у науковий текст, коментувати правопис дозволяє підвищити рівень мовної компетентності майбутнього педагога. А досконале володіння спортивною термінологією, яка становить основу професійної мови, – важлива професійна якість майбутнього спеціаліста з фізичної культури.

Перспективи подальшого вивчення означеної проблеми бачаться нами в розробці взаємозв'язків із вузькофаховими дисциплінами, в підготовці інтегрованих занять, які сприяли б кращому засвоєнню студентами спортивної термінології.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник / Г.М.Мешко. – 2-ге вид. – К.: Академвидав, 2012. – 200 с.
2. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови: навчальний посібник / Г.С. Онуфрієнко. – К.: «Центр навчальної літератури», 2006. – 312 с.
3. Панько Т.І. та інші. Українське термінознавство / Т.І.Панько, І.М.Кочан, Г.П.Мацюк. – Львів: Вид.-во «Світ», 1994. – 215 с.
4. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навч. посібник / О.М.Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.
5. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник. – 3-є вид., випр. і допов. / С.В.Шевчук, І.В.Клименко – К.: Алерта, 2012. – 696 с.
6. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навчальний посібник /Л.Л.Хоружа. – К.: «Академвидав, 2012. – 205 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гуцул Лариса Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: інноваційні технології навчання, лексикологія, акцентуація ономастичної лексики, відтопонімний словотвір.

УДК 278. 147:687.016

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Лариса ГРИГОРОВА (Харків, Україна)

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку дизайнерської освіти в Україні пов'язаний із кардинальними змінами в суспільному та економічному житті, а як наслідок цьому виникають зміни щодо соціального замовлення на підготовку фахівців у галузі дизайну.

Ціннісне самовизначення обумовлює і породжує самовизначення особистості в соціальній, професійній, сімейній та інших сферах життя суспільства. Важливими є як професійні навички, так і суспільно значуща мета. В першу чергу молодим фахівцям необхідно оновлювати знання, самостійно вирішувати творчі завдання шляхом самореалізації. У зв'язку з цим особливого значення у підготовці дизайнерів набувають формування і розвиток творчої самостійності.

Сьогодні в світі склалася система підготовки творчих фахівців, заснована на багатоступінчатому механізмі пошуку обдарованих молодих людей, оскільки молодість – це важливий етап розвитку творчих здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У більшості досліджень, присвячених професійній освіті (В. І. Байденко, І. А. Дмитрієва, Г. І. Ібрагімов, В. С. Кукушин, В. В. Піжугійда, О. І. Ребрин,

С. Є. Шишов) констатується той факт, що випускники вузів часто виявляються не підготовленими до ефективного виконання своїх професійних обов'язків у сфері отриманої кваліфікації.

У зв'язку з цим проблема соціалізації студентів є одним із пріоритетних напрямків сучасних психолого-педагогічних, соціологічних і філософських досліджень. Її плідно розробляють і розробляли вітчизняні та зарубіжні вчені: Б. Г. Агапов, Г. М. Андреева, Н. В. Андреевкова, Л. С. Виготський, Е. Дюркгейм, І. С. Кон, Ч. Г. Кулі, А. Маслоу, Дж. Мид, В. В. Москаленко, А. В. Мудрик, Б. Д. Паригін, А. В. Петровський.

Проблема творчої самостійності є одним із найактуальніших питань навчання. У науковій літературі висвітлені різні аспекти з проблеми формування творчої самостійності студентів (Б. М. Теплов, В. В. Серіков, С. Меднік, І. Я. Лернер, М. Н. Бажин); структури і компонентного складу творчої самостійності (П. І. Підкасистий, В. Б. Бондаревський, Н. В. Бордовских, М. Г. Гарунова, П. Кравчук, В. І. Орлова); проблема критеріїв і показників сформованості самостійної творчої професійної спрямованості (В. Я. Віленський, А. М. Новиков, В. Д. Чепик); процес формування творчої самостійності (В. І. Андреева, В. А. Горський, Я. О. Пономарьов та ін.).

Мета статті полягає у визначенні соціально-професійного становлення як умови особистісного розвитку студентів, які навчаються за спеціальністю дизайн.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням ВНЗ повинно бути не просто навчання професії, а використання всіх великих можливостей для стимулювання інтелектуальної творчості та гармонійного розвитку особистості.

Серед освітніх завдань, що вирішуються, важливе місце посідає формування позитивної установки на майбутню професійну діяльність із застосуванням загальнопсихологічної теорії установки і теорії соціальної установки.

У даний час важко переоцінити те значення, яке набуває професійна діяльність у сфері дизайну в сучасному суспільстві. Особливості праці фахівця з дизайну такі, що його особистісні характеристики, поряд із професійно-творчими якостями, є факторами, що визначають продуктивність взаємодії із клієнтами (замовниками проектів), роботодавцями, а також ефективність професійно-художньої та комп'ютерно-графічної діяльності. Цим, у свою чергу, актуалізується значущість індивідуально-орієнтованої професійної підготовки дизайнерів у вищих навчальних закладах.

На основі інтеграції понять «соціальна» і «професійна компетентність», поняття «соціально-професійна компетентність» можна розглядати як універсальну здатність фахівця ефективно вирішувати практичні соціально-професійні завдання, не боятися ризикувати, самостійно зробити свій вибір і вибудувувати свою професійну кар'єру, виходячи зі своїх індивідуальних цінностей.

Базовою складовою формування соціально-професійної компетентності є сукупність особистісних якостей студента, таких як цілеспрямованість, організованість і відповідальність. На їхній основі формуються соціальні та професійні компетентності. У сукупності вони визначають інтегральну характеристику особистості випускника-спеціаліста.

Професіоналізм, компетентність, проникливість, далекоглядність, системне мислення, ерудованість та інші якості фахівця стають об'єктом пильної уваги і є критеріями сформованості у студентів соціально-професійних компетенцій в умовах глобалізації та інтеграції освіти. Вищезазначені якості, а також цілий ряд інших можуть бути сформовані у майбутніх конкурентоспроможних фахівців у процесі модернізації освітнього процесу та впровадженні інноваційних технологій у систему професійної освіти.

Дизайн виділився у самостійний вид художньої діяльності в період становлення промислового виробництва предметів, коли до того він був справою кустарних ремісничих виробництв (посуд, меблі, килимарство, ювелірна справа, зовнішня і внутрішня обробка приміщень тощо). Піонерами дизайну стали архітектори і художники, які прийшли в індустріальне виробництво. Сучасний дизайн, будучи впливовим видом проектною та художньою творчістю, орієнтованим на новітні технології і матеріали, не тільки створює комфортне та привабливе середовище для людини, але й змінює його, вже існуючі його комунікації, внутрішній світ людини, виховуючи її естетичний смак [6].

Творча діяльність дизайнера лежить в галузі проектування і передбачає проходження низки послідовних стадій: накопичення інформації, пошук ідей, задум, вибір проблеми і розробка проекту. Процес проектування в дизайні передбачає проходження наступних етапів: формування розумового образу, осмислення майбутньої композиції, що передує безпосередній роботі по її втіленню в матеріалі [9].

Творча самостійність дизайнера являє собою наскрізну складову професійної діяльності, тобто має місце на всіх етапах проектування, відображає в собі функції і завдання цих етапів. Дизайнер не просто проектує річ (або процес), відштовхуючись від функції чи форми майбутнього виробу, а бачить при цьому проблему цілком з різних сторін, бачить зв'язок між її частинами, здатний виявити технічне протиріччя й усвідомлено форсувати творчу уяву і долати стереотипи [2].

Формування творчої самостійності студентів-дизайнерів виступає одним із важливих умов становлення професійного фахівця в галузі дизайну. Оволодіння творчою професією дизайнера

відбувається не тільки у процесі навчання у вузі, але й продовжується в подальшій практичній роботі. Дизайн-підготовка у ВНЗ, насамперед, спрямована на розвиток особистості студента, навичок комбінованого мислення та вміння генерувати безліч творчих ідей.

Існує ряд підходів до визначення поняття «творча самостійність», а саме:

- не тільки володіння певною системою знань, умінь і навичок, а й здатність самостійно мислити, знаходити нестандартні рішення творчих завдань, вміння передбачати кінцеві результати своєї діяльності [1];

- уміння самостійно переносити знання й уміння у нову ситуацію, бачення нової функції об'єкту на відміну від традиційної, побудова принципово нового способу вирішення, відмінного від відомих суб'єкту [12];

- інтегральна якість особистості, що характеризується здатністю самостійно ставити мету навчально-професійної діяльності та прогнозувати її творче рішення, актуалізувати необхідні знання та способи її досягнення, планувати і коригувати свої дії, співвідносити отриманий результат з поставленою метою [11];

- творча діяльність, що включає в себе як результати діяльності (конкретні продукти, ідеї), так і сам процес, в якому активізується специфічний стиль діяльності [8].

Таким чином у систему професійної освіти можна включити такі функціональні можливості як соціально-психологічну підготовку молоді до мінливих соціально-економічних ситуацій в країні та регіоні; створення розрахункових майстерень, дільниць і малих підприємств із гарантією працевлаштування випускників. Все це дозволить забезпечити перебування підлітків та молоді у сприятливому психологічному кліматі, подолати у них почуття невпевненості у своєму майбутньому, частково вирішити проблему зайнятості.

Сучасні роботодавці бачать серед своїх працівників людей, які володіють навичками культури праці, які вміють раціонально розподіляти свій робочий час, відданих корпоративній культурі. Працювати в цьому напрямку повинен кожен студент вищого навчального закладу, якщо він орієнтований на свою професійну кар'єру, тобто професійне самовизначення.

Висновки. Формування професійної компетенції майбутніх дизайнерів відповідно сучасним вимогам буде значно ефективнішим, якщо в процесі їхньої підготовки викладачі приділятимуть особливу увагу вивченню дисциплін образотворчого мистецтва та професійної направленості, оскільки за допомогою спеціальних дисциплін студенти мають змогу оволодіти арсеналом художніх засобів – графіки та проектно графіки, композицій, світлотіні, кольору і колориту, пластики і динаміки, що безсумнівно є основними показниками компетентності дизайнера.

Сьогодні, коли у багатьох навчальних закладах порушені зв'язки з виробництвом, для того, щоб розвивати професійну компетентності необхідно навчати взаємодії представників різних професій. Отже, для вирішення цієї проблеми рекомендовано більше уваги приділяти пошуку баз для проходження виробничої практики, організувати творчі майстерні, віртуальні виробничі колективи, ситуаційні центри тощо.

Саме такі форми професійного навчання найбільш продуктивно сприятимуть становленню і розвитку соціально-професійної компетентності студентів, які навчаються за спеціальністю дизайн.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абдулханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980 – 330 с.
2. Альтшуллер Г. С., Верткин И. М. Деловая игра "Жизненная стратегия творческой личности". – Рига, Изд. ЦК ЛКСМ, Латвия, 1987
3. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск.
4. Батракова С. Р., Левина М. М. Единство профессиональной подготовки и формирование социально-активной личности учителя. //Формирование социально активной личности учителя. Межвузовский сб. науч. тр. – М., 1987. – С.20-27.
5. Божович Л. И. Личность и её формирование в раннем возрасте. М.: АПН РСФСР, 1968. – 464с.
6. Далингер В. А. Самостоятельная деятельность учащихся и ее активизация при обучении математике: Учебное пособие. Омск, 1993, 156 с
7. Даськова Ю. В. К вопросу творческой самостоятельности как значимого компонента в содержании профессиональных компетенций выпускника по направлению "Дизайн"// Перспективы науки и образования сетевой научно-практический журнал. – 2014. № 1 (7). С. 165-168
8. Красильникова М. Д. Оценка работодателями качества профессиональной подготовки работников / М. Д. Красильникова, Н. В. Бондаренко // Вопросы образования. – 2005. -№1. –275 с.
9. Новиков А. М. Методология учебной деятельности/ А. М. Новиков. – М., 1981. – 324 с
10. Рубинштейн С. А. Проблемы общей психологии. - М.: Педагогика, 1973.-423с.
11. Филоненко Л. А. О развитии творческой самостоятельности учащихся 5-6 классов в процессе обучения математике. / Электронный научный журнал «Вестник Омского государственного педагогического университета». – www. omsk.edu. – 2006
12. Якиманская И. С. Личностно ориентированная школа - схема анализа деятельности/ статья в журнале «Директор школы» – Издательская фирма «Сентябрь» – №6, 2003 г.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Григорова Лариса Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дизайну Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

УДК 371.6:94

ПОСТАТЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ II ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Алла ЖЕЛАН (Миколаїв, Україна)

Постановка проблеми. На формування обличчя будь-якої країни в певну епоху впливають суспільно-політичні, економічні, громадські, релігійні, культурно-освітні рухи. Показниками розвитку освіти в державі виступають: рівень та результативність навчального процесу; роль у прогресивних освітніх зрушеннях постаті вчителя, відношення до нього як особистості та розуміння важливості педагогічної професії. Педагог виступає носієм прогресивних ідей, нововведень, мотиватором активного пошуку в справі удосконалення навчально-педагогічного процесу.

Постать вчителя була помітною в усі часи. Ми звертаємось до періоду II половини XIX – початку XX століття, оскільки саме в цей час відбувалися кардинальні соціальні й культурні реформи, що вплинули на українську освітню політику. Сьогодні ми теж стоїмо на порозі глобальних перетворень. На наш погляд, звернення до педагогічної спадщини, здійснення наукового аналізу минулого досвіду є одним із шляхів вирішення сучасних освітніх проблем. Ретроспективний аналіз постаті вчителя музичних дисциплін та вимог до нього як фахівця в історії педагогіки півдня України, а саме Херсонської губернії, сприяє формуванню самоцінності учительської професії, найширшому доступу громадян до культурно-освітніх надбань, збереженню багатой історичної спадщини, яка виступає цілісним консолідуючим фактором зміцнення української національної державності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мабуть, починаючи ще з епохи Відродження та Просвітництва, коли зароджувалася гуманістична педагогіка і відбувався розвиток педагогічної науки, вчителі постійно ставлять перед собою питання "Як вчити?", "Чому вчити?", "Як це зробити ефективніше?". Відповідно до освітніх запитів, проголошувалися вимоги до вчителів, до їхніх педагогічних знань, вмінь і навичок.

Сьогодні все частіше вимоги до вчителя пов'язують із певними професійними компетенціями, якими повинен володіти педагог. У педагогічних працях багатьох дослідників (Н.Бібик, І.Зимня, Н.Кузьміна, О.Овчарук, О.Пометун, М.Холодна) компетентність розглядається як здатність і готовність людини ефективно будувати власну діяльність та суб'єктивно значущу взаємодію із соціальним оточенням. Компетентність – це модель результату отриманої освіти, що виступає вирішальною умовою для успішної професійної діяльності [2:157].

Компетентність вчителя музики, музичного керівника розглядалися в роботах таких науковців, як О.Апраксіна, Н.Ветлугіна, О.Лобова, Г.Падалка, О.Радинова, І.Романюк, О.Ростовський, Р.Савченко, Т.Танько, О.Щолокова.

Зрозуміло, що формування сучасних компетенцій вчителя – це результат багатовікового пошуку вдосконалення діяльності педагогів, вимог до їхньої справи. Тим доречніше звернутися до періоду II половини XIX – початку XX століття, бо саме в це час відкривається велика кількість навчальних закладів різних типів та рівнів, які вимагали професійних викладачів.

Останнім часом проводиться велика кількість досліджень з історико-педагогічної проблематики, частина з яких присвячена історії музичної освіти та педагогіки (Л.Мазепа, К.Шамаєва, О.Михайличенко, Л.Проців, О.Цвігун, Т.Грищенко, О.Овчарук, О.Любар, Т.Танько). Історію розвитку освіти, зокрема музичної освіти, в Херсонській губернії XIX – початку XX ст. досліджували в своїх працях О.Ковальова, В.Чистов, М.Долгих, О.Полячок, В.Добровольська, А.Форосян, І. Муравська, Р.Розенберг, Е.Дагілайська, Н.Шарата.

Мета написання статті – висвітлити стан музичної освіти в Херсонській губернії II половини XIX – початку XX століть та звернути увагу на педагогічну майстерність та вимоги до вчителя музичних дисциплін того часу.

Виклад основного матеріалу. У Херсонській губернії знайшли місце всі типи навчальних закладів, що існували в Російській імперії. Система початкової освіти була представлена в основному такими типами шкіл: запровадженими Міністерством народної освіти (міністерськими, земськими) та Синодом (школами письменності, церковно-парафіяльними). Ці заклади стали однією з найдоступніших форм навчання для простого люду. Середню ланку освіти складали прогімназії, класичні гімназії, реальні училища, пансіони, інститут шляхетних дівчат, приватні училища, учительські семінарії, єпархіальні училища. Велику роль у розвитку освіти в містах Херсонської губернії відіграли видатні українські педагоги Микола Корф, Микола Аркас і Микола Пирогов, які тут вели активну громадсько-просвітницьку та педагогічну діяльність. Їхні погляди на педагогічний процес, на дитину та на вчителя, який своєю діяльністю сприяє розвитку дітей, співзвучні з поглядами

багатьох прогресивних педагогів того часу (К. Ушинського, Б. Грінченка, Я. Чепіги, Х. Алчевської, І.Огієнка). Ці ідеї співвідносились із гуманістичними ідеями світової педагогіки.

Дослідник педагогічної та просвітницької діяльності М. Аркаса Наталя Шарата в ході порівняння поглядів М.Аркаса та інших українських педагогів того часу зазначає, що вони особливого значення надавали питанню педагогічної майстерності вчителів, складовими компонентами якої були:

- гуманістична спрямованість діяльності педагога, яка визначається любов'ю до дітей і оцінюється любов'ю з боку дітей;
- професійна компетентність, яка є триаспектною і передбачає: вміння пізнавати педагогом самого себе (самопізнання); всебічне вивчення та обґрунтування фізичного, психологічного і суспільного розвитку кожної окремої дитини;
- самовіддана праця, свідомість, наполегливість та постійне прагнення до вдосконалення своєї професійної компетенції;
- володіння педагогом професійно необхідними особистісними рисами і якостями – емпатія, вміння відчувати іншу людину, співпереживати, виявляти свої внутрішні душевні переживання тощо;
- високий моральний рівень педагога, що виявляється у рівні культури, вихованості, вимогливості до себе як людини і як педагога, естетичності і виразності зовнішнього вигляду, поведінки, постійній готовності до дій [10:75].

Ми не володіємо інформацією стосовно формулювання компонентів педагогічної майстерності саме вчителів музики, але, беручи до уваги, що вчителями музики в школах ставали ті ж самі випускники духовних і учительських семінарій, гімназій, інститутів (на той час не існувало окремих навчальних закладів, які б готували вчителів мистецького циклу для шкіл), можна стверджувати, що перелічені вимоги стосуються і вчителів музичних дисциплін. Тим більш, всі вищезгадані педагоги підкреслювали в своїх працях важливість введення дисциплін «Спів» та «Музика» для розвитку естетичної культури та творчості дітей. Отже, в школі була передбачена посада вчителя мистецького циклу.

Якщо говорити про школи, що були запроваджені Синодом, то до програми входив також церковний спів. Так, у "Адрес-календаре города Николаева" за 1883 рік знаходимо повідомлення: "Відкрито 15 шкіл письменності, курс навчання проходив за програмою, затвердженою для початкових народних училищ, до якої входив і церковний спів" [1:74].

У церковно-приходських школах викладався цілий ряд обов'язкових і необов'язкових предметів. За даними статистичного комітету Херсонської губернії із народної освіти в 1910 році з 243 шкіл, які надали матеріали, у 206 викладали "Спів" та "Церковний хор". Специфіка навчального процесу із самого початку передбачала тісний зв'язок із предметом "Співи", оскільки жодне богослужіння не проходило без участі церковного хору. Тому характерною рисою приходського життя того часу було помітне піклування про покращення та розвиток співочої справи. Кожний приход хотів мати гарний хор, організація та діяльність якого залежала від учителя співу та регента хору. Хороший вчитель був у великій пошані. Так, у газеті "Юг" за 1903 рік знаходимо повідомлення: "Наприкінці вересня прихожани Петропавлівської церкви проводжали на нове місце роботи вчителя церковно-приходської школи О.Леонова, який служив тут 5 років і здобув велику любов селян своєю чесною та натхненною працею. Працездатність Леонова та благі результати в школі і в хорі приводили у захват прихожан. Вдячні учні та їхні батьки проводжали його зі сльозами. О.Леонов перейшов до земської школи села Іванівка, Херсонського повіту, для якої такий учитель, можна сміливо сказати, велика знахідка" [9: 3].

Вимоги до вчителів та їх методів викладання із кожним роком підвищувались. Візьмо для порівняння "Сборник правил и программ для церковно-приходских школ" 1889 та "Сборник методических разъяснений по предметам, преподаваемым в школах церковно-приходских и грамоты" 1903 років видання. В першому наголошується, що для вивчення церковного співу не потрібно особливих здібностей, головне завдання занять полягає не в отриманні музичної насолоди, а у розвитку лише релігійних почуттів. Від учителя не вимагалось спеціальних знань: "кожний, хто знає нотний спів, може навчати дітей" [7:57]. За вимогами 1903 р.: "вчитель повинен знати не тільки те, чому він повинен навчати своїх учнів, але й для чого їм необхідні та корисні ті чи інші знання і як легше дати їх дітям" [6:47]. Збірник містить цінні методичні вказівки щодо роботи над мелодією, виразністю виконання, гармонією тощо. Від вчителя вимагали: наявність слуху, незначне вміння грати на інструменті, знання теоретичних відомостей, тверде та ґрунтовне знання всього музичного матеріалу.

Найбільшою різноманітністю типів початкових училищ відрізнялося Міністерство народної освіти. Результатом творчої діяльності 60-х й 70-х років явилася земська школа. Тут теж до необов'язкових предметів відносилось викладання церковного співу. За даними 1893 року у Єлисаветградському повіті по 1 годині щодня відводилося на спів у 1 школі, 2 уроки на тиждень у 4 школах, 3 уроки на тиждень у 5 школах, від 2 до 3 уроків - у 2 школах, від 3 до 4 уроків на тиждень - в 1 школі. Уроки співу прилучали всіх школярів до активної культурно-освітньої діяльності та

дозволяли школам при святкуванні певних видатних подій використовувати власний учнівський хор. Учні до уроків співу ставилися з великим інтересом і любов'ю. Ось що повідомляли вчителі з цього приводу: "учні проявляють живий інтерес до уроків"; "полюбляють більш за все веселий спів"; "співи учням надають глибоку естетичну насолоду і являють собою найулюбленіший предмет"; "учні залюбки відвідують уроки співу й із задоволенням приймають участь у церковному хорі"; "учнів цікавив спів у церкві" [4:31]. Відгуки викладачів постійно вказували на позитивний вплив предмету на учнів: "спів пробуджує в учнях енергію до праці та почуття любові до прекрасного"; "після уроків співу в учнів з'являється більше енергії до занять іншими предметами"; "спів облагороджує душу дитини та впливає на її характер" [4: 45].

Професор Новоросійського університету О.Федоров під час ознайомлення зі справою викладання співу в навчальних закладах Одеси наголошував: "У жодному закладі начальники не скаржились на необхідність вдаватися до примусових заходів, щоб змусити учнів відвідувати уроки. Навпаки, вказували на безсумнівну симпатію учнів до занять... До них притягує учнів знайомство з музичною грамотою, яке може в житті знадобитися для багатьох призначень, стати навіть спеціальністю хоча б у вигляді ремесла, щоб бути в змозі забезпечити існування і навіть краще, аніж будь-яке інше, що вивчається у закладах із професійним характером навчання" [8:388].

Взірцем для земських шкіл повинні були стати міністерські початкові народні училища, випускники яких отримували право продовжити навчання в гімназіях та професійних школах. До не обов'язкових предметів відносився церковний спів. Так, за даними 1890 року, в Одеському градоначальстві спів викладався у 50 училищах. В Одеському повіті спів викладався у 90 училищах. У Херсонському повіті церковному співу діти навчалися у 106 училищах, а церковні хори були в 36. В Єлисаветградському повіті спів викладали у 55 училищах, в Олександрійському повіті співу навчали в 36 училищах; в Ананієвському повіті спів вивчали у 37 училищах, хори існували в 27 [3].

Однією з найкращих вищих початкових шкіл Херсонської губернії було Єлисаветградське ремісничо-грамотне училище, відкрите у 1867 році. Вчитель співу (прізвище не відоме) використовував у своїй роботі професійні педагогічні принципи. Він ділив учнів на уроках на групи. Вирішальне значення, мабуть, мав індивідуальний підхід до вихованців. "До першої групи включався весь підготовчий клас із метою ознайомлення з музичними здібностями кожної дитини. У другій групі навчалися хлопчики 1-го і дівчата 1-го, 2-го класів з найменш розвинутим слухом і слабкими голосами, котрі потребували особливої підтримки з боку музиканта-педагога. Третю групу складали найкращі співаки - хлопчики 2-го класу та старші за віком дівчатка, які добре володіли вокалом і вміли читати ноти. Розучувалися з учнями як церковні (одно-, дво-, триголосні) твори, так і твори світського характеру" [10]. Про високий співацький рівень учнів училища свідчить той факт, що спеціально для цього хору П. Ніщинський написав музичну п'єсу "Вечорниці".

Можемо констатувати, що характерною тенденцією на початку ХХ століття було введення предметів «Спів» та «Хор» на всій території Херсонської губернії, хоча ці предмети ще до 1915 року відносились до не обов'язкових. Вчителі намагалися в процесі музичного виховання використовувати загально-дидактичні принципи, застосовувати метод послідовності, розширювати зміст загальної музичної освіти, а саме: запроваджувати елементи сольмізації, вивчати теорію музики, звертати увагу на музично-естетичний розвиток дитини, на існування національно-патріотичного компонента в освітньому процесі.

Але гальмувала цей процес відсутність необхідної кількості вчителів співу та їхня низька кваліфікація. Як правило, у міських початкових училищах один учитель співу припадав на декілька шкіл. Так, у Миколаєві в 1902 році вчитель С.Ослаб'єв викладав одночасно в училищах на хуторах Мешково, Широка Балка, Водопій, у міській Пушкінській школі. В Одеському градоначальстві в 1905 році працювало в більш ніж 300 початкових училищах лише 14 учителів співу. Отримували вони по 30 карбованців за річний годинний урок. На 1893 рік викладали предмет «Спів» в Херсонській губернії вчителі, псаломщики, священики, диякони, регенти, селяни і навіть «не визначено хто».

Вирішити проблему низького професійного рівню викладачів намагалися проведенням педагогічних курсів. Так, наприклад, Єлисаветградське земство з метою підвищення науково-методичного рівня вчителів початкових шкіл у 1898 році влаштувало короткострокові курси у місті Єлисаветграді. Курси проходили з 24 липня по 23 серпня під керівництвом вчителя співу Олександрівської чоловічої гімназії міста Риги, випускника Петербурзької консерваторії по класу скрипки Д.Яічкова. Заняття на курсах були присвячені вивченню елементарної теорії музики та церковному співу, методиці співу, світському співу та навчанню гри на скрипці.

У курсі елементарної теорії музики Д.Яічков намагався викласти матеріал якомога коротше та ясніше, ілюстрував все, про що повідомляв, прикладами з мелодій російських народних пісень. Узагалі весь курс теорії музики та співу, пройдений у обсязі, необхідному для народного вчителя-початківця, був розроблений на основі практично опрацьованого, апробованого матеріалу. Особливу увагу Д.Яічков приділяв питанням викладання співу. На перших заняттях були детально розібрані методи навчання:

аналітичний та синтетичний. Зі співу він рекомендував літературу С.Миропольського, Д.Соловйова, Рязького, власні збірки. Курси під керівництвом Д.Яічкова були на той час не єдиними, але відрізнялись змістовністю та практичною допомогою вчителям початкової школи.

Якщо в початкових школах вчителів музичного циклу не вистачало та їхній професіоналізм був на низькому рівні, то в середніх навчальних закладах була зовсім інша картина. Характерною тенденцією кінця XIX – початку XX ст. було залучення до викладання музики та співу висококваліфікованих педагогів, які закладали основи професіоналізму в загальній музичній освіті. Серед педагогів були випускники найвідоміших закладів, що надавали професійну музичну освіту. Так, в Херсонській учительській семінарії працював П.Воскобойников, який закінчив Харківське музичне училище і мав досвід роботи в Сумському реальному училищі, Кубанській учительській семінарії, у чоловічій та жіночій гімназії міста Феодосії. Нотна бібліотека семінарії завдяки його старанням постійно поповнювалася найкращими зразками світської та церковної музики, творами для скрипки. В Олександрівському реальному училищі (Миколаїв) посаду викладача співу займав М.Давидов, який отримав професійну музичну освіту у Варшавській консерваторії та витримав іспит на звання регента при регентському класі Петербурзької Імператорської співочої капели. Музика, як предмет, з'явилася в училищі у 1891 році. Її викладачем був С.Зельцер, який отримав освіту в Київському музичному училищі (клас відомого скрипаля-педагога О.Шевчика). Завдяки роботі С.Зельцера училище мало два чудових оркестри – духовий та струнний. Учителями співу в Одеській II-й гімназії були випускники Придворної співочої капели Г.Волакос і О.Негровський та вихованець Празької консерваторії І.Боровичко. Музиці навчали М.Вертсон (Віденське музичне училище), Л.Гаetano (Неапольська консерваторія), Й.Кутиль (Празька консерваторія). І.Любинський (Петербурзька консерваторія).

Висновки. Таким чином, початкова та середня освіта в Херсонській губернії наприкінці XIX – початку XX століття була представлена розгалуженою системою шкіл. До обов'язкових предметів відносили "Співи", "Церковний хор", «Музику», «Інструментальний клас» (скрипковий та духовий). Зауважимо, що в багатьох школах ці предмети не обмежувались однією годиною на тиждень. Відмічався неабиякий потяг до навчання співу серед учнів.

Можемо констатувати, що загальна музична освіта, яку надавали в ті часи в середніх і в деяких початкових навчальних закладах була на достатньо високому рівні завдяки професійній роботі викладачів. Їхня компетентність і професіоналізм відповідали вимогам не тільки того часу, але й були б затребувані й сьогодні.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адрес-календарь и справочная книга г. Николаева на 1883 г. – Херсон, 1882.
2. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: монографія / авт. кол.: Н.М.Авшенюк, В.О.Кудін, О.І.Огієнко та ін. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 232 с.
3. Народное образование в Александровском уезде за 1912 г. – Александрия, 1913.
4. Народное образование в Елисаветградском уезде в 1910г. – Елисаветград, 1911.
5. Полячок О. Музична освіта в Єлисаветграді наприкінці XIX – початку XX ст. / О.Полячок // Матеріали з історії музичної культури Єлисаветградщини. – Кіровоград, 1996. – С. 3-5.
6. Сборник методических разъяснений по предметам, преподаваемым в школах церковно-приходских и грамоты. – СПб., 1903.
7. Тихомиров Д. Сборник правил и программ для церковно-приходских школ. – СПб., 1889.
8. Федоров А. К преподаванию пения и музыки в учебных заведениях // Циркуляр по Одесскому учебному округу. – 1895. – № 6. – С. 382-390.
9. Юг. – 1893. – № 4. – С. 3.
10. Якименко С.І. Педагогічні погляди та громадсько-просвітницька діяльність М.А.Аркаса: монографія / С.І.Якименко, Н.Г.Шарата. – К.: Видавничий дім «Слово», 2014. – 232 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Желан Алла Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти Інституту педагогічної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Колю наукових інтересів: історія європейської та української педагогіки, проблеми гуманізація сучасного педагогічного процесу.

УДК – 378,091,33:811

PEDAGOGICAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY AS A CONDITION OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

Yaroslav CHERNYONKOV (Kirovograd, Ukraine)

It has been analyzed the concept of "pedagogical university's environment", its characteristics and the most important influence on the system of training of future teachers of foreign languages an high school's educational institutes. The author has been thoroughly researched the content and the structure of this

concept; defined and described the main types of the influential environments and the professional training (pedagogical, educational, speech, lingua-didactical, specially created); outlined the main components of the studied formation (specially created environment); analyzed the impact of the most effective "pedagogical system". According to the doctoral dissertation research was it has been conducted the next stage of the pedagogical experiment (the influence of special environment) at the two universities: Odessa and Kirovograd universities.

Defining of the problem and the analysis of the last researches and publications. One of the priorities of European education is to train future teachers of foreign languages. A lot of scientists, educators around the world work out this issue because only qualified teacher can promote the full development of the student. That is why the transformation processes taking place at this stage of higher education, which aim is to improve and standardize the system of training teachers of foreign languages in all European countries, thereby ensuring unity of basic principles in this area of professional formation.

The increase interconnection between the countries and nations of the modern world, the rapidly fluid processes of globalization and informatization naturally lead to a growing interest in studying the international experience in various areas of public life, including the education. Analysis of dynamic development western-European educational systems gives the reason to believe that the Bologna process occurring unification of national educational standards, diversification of educational models, improving learning technologies. In this connection a new question is about the teaching and learning of foreign languages. The problems of language pedagogical education in Europe has traditionally been in the field of Ukrainian researchers. In particular, the trends in the development of European training teachers were investigated by (L.P. Puhovska), the main priorities for training and retraining of teachers of foreign languages of UK (V.M. Bazurina), the conceptual foundations of education reform in Britain (G.A. Aleksevich), the problems of reforming school education in English-speaking countries in the context of globalization (A.A. Sbruyeva), the challenges of the contemporary language education in Europe (O.Ya. Kovalenko) and others.

In modern conditions of rapid integration in education, the Committee of Ministers sees a priority in the study and teaching of modern European languages such as:

- increased use of foreign languages in teaching non-verbal (non- linguistic) subjects such as history, geography, mathematics and others; and providing favorable conditions for this activity; working models of cooperation between EU countries in the field of linguistic exchanges by students of higher educational institutions to enable everyone to use authentic materials for study and active use of foreign languages;
- broad support for a new approach to the study of foreign languages within the concept of continuous personal education (lifelong learning) by providing the necessary material (resource) framework;
- gradual improvement of foreign language from the "threshold level of communication" the ability to communicate (a degree of communicative ability) [6: 33-37].

The training of foreign language teachers is paid much attention to such European documents and reports: report of the European Commission "Training teachers of foreign languages results in Europe" (2003), Recommendations of National Council of Teachers of English (2006), The study of the International Academy of Education and the International Bureau of Education "Vocational training teachers and its development" (2008), the "European Center of Professional Education" (2009), the Council of Europe report "Results of the strategic European cooperation in education and training" (2009).

Thus, in view of the common European educational policy emphasizes training teachers of a foreign language are: methodical preparation, possession of key competencies sufficient language skills to successfully use it in training activities and the implementation of the European dimension of education. In practice the implementation of these conditions is carried through: bilingual and multilingual approaches to training the teacher of foreign languages; introduction of modern information technologies, open and distance learning in the process of training the teachers and providing the future teachers by the knowledge of these technologies; improving the competence of teachers of foreign languages on the language and culture which they are studying; establishing cooperation with educational institutions and universities to train future teachers of foreign languages; practice of language learning in the country the language of which is studied; Europeanisation and internationalization of training teachers of foreign languages and more.

Renewing the content of foreign language speech education against the background of globalization and the integration of Ukraine into the world educational space increases the requirements for the formation professional teacher's competence. Master's level of competence which is said as a result of the educational process meets the national standards of foreign language teacher training and in potentially may gradually rise during special organized training and learning under the influence of the achievements of modern linguistics and methods in the field of professional language education (M.A. Ariyan, O.B. Bihych, N.F. Borysko, N.D. Gal'skova, N.F. Koryakovtseva, R.P. Milrud, S. Yu. Nikolaeva, Yu. I. Passov, V.V. Safonov, N.G. Sokolova, O.M. Solovova, T.Yu. Tambovkina, O.M. Trubitsina, A.M. Shchukin, N.V. Yazykova, J. Appel, R. Arends, A. Doff, D. Frieman, J. Hedge, E. Hutchinson, T. Hutchinson, W. Littlewood, M.J. Wallace, W. Wilen, N. Whitney).

The specificity of the educational environment and various aspects of environmental issues are reflected in the works of D.B. Belyaev, V.S. Bibler, V.G. Bocharova, Yu.S. Brodskiy, R.B. Vendrovskiy, N.A. Vyunov, N.A. Vetlugina, V.G. Vorontsov, Z.A. Galaguzova, S.D. Deryabko, M.N. Knyazeva, V.A. Kozyrev, N.B. Krylova, T.N. Mal'kovskiy, Yu.S. Maynulova, L.I. Novikova, V.A. Petrovskiy, V.Z. Ravkin, P.I. Rokitinskiy, V.D. Semenova, M.M. Skatkina, V.I. Slobodchikov, Yu. V. Sychov, F.A. Fradkin, B.C. Shakurov, V.A. Yasvin.

New aspects of the problems were identified in the study the "didactic computer environments" (Ye.V. Danyl'chuk, O. M. Korotkov, A. V. Petrov), "ethnocultural media" (G.N. Volkov, O.D. Mukaeva, A.B. Pan'kin). Historiographical analysis shows that the problem is considered multidimensional learning environment, in the context of the humanization of the environment (Ye.N. Shyyanov) and the interaction of different types of environments (N.A. Yunova); proved methods of designing environments with different focus – on the development of giftedness (N. O. Gafurova), with multicultural (O.V. Gukalenko) and professional (T. V. Chernikova) orientation; was developed creating a comfortable, adaptive, dialogic (S.V. Belova) and other media. Especially the methodology of the environmental approach was discussed by (Yu. S. Manuilov, V.V. Serikov). However, despite the impressive number of scientific publications on specific aspects of the pedagogical potential of the medium, its functions and structure, many significant issues remain unresolved, including the question of the educational environment of high school as a professional – and personal-developmental phenomenon.

Various aspects of the training of teachers of foreign languages were studied by foreign scholars: G. Burke, E. Wolfe, J. Cooper, B. Rosne, R. Huston, W. Hunter, E. Short and others. The works of many local professionals were dedicated to the clarification of the many challenges of training teachers of foreign languages in the United States, in particular, I. Pasyukova (organizational and pedagogical foundations of professional bachelors of arts degree in foreign language), N. Bidiuk, M. Radyshevska, L. Cherniy (competence approach in professional training of future foreign language teachers); D. Zaika (computer supporting the learning of foreign languages in American universities).

The actuality of the article was stipulated for the need to analyze the impact of specially created educational environment for training the future teachers of foreign languages (in the limits of pedagogical experiment of the doctoral dissertation). However, the integration aspects of this environment in higher educational institutions of Ukraine remain undeveloped (Foreign Languages Departments), in which modern advancements of informational-communicative technologies of practice and training in foreign universities would be taken into account.

The purpose of writing the article. The purpose of this writing is - to identify the main aspects of educational-experimental environment for training future teachers of foreign languages in the conditions of pedagogical universities. The tasks of this research are to analyze and generalize the basic and secondary effects of the environment on training the future teachers of foreign languages in a specially-created environment on the basis of two educational institutions (Kirovograd Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University and Odessa National University named after I.I.Mechnikov).

The main material. The term "environment" is not clear and unambiguous definitions in the world of science. In the most general sense of "environment" is understood as the surroundings.

The explanatory dictionary gives the following justification for the notion of "environment": surrounding, a set of natural and social conditions, as well as a set of people linked by common these conditions, which is the activity of human society organisms [4].

In its turn, the "pedagogical environment" is specifically, according to the teaching objectives, organized system of interpersonal relations and attitudes to the world [1].

In this context, we consider the identical concepts: "educational environment", "language environment", "lingua-didactic environment, own "specially-created environment for training the future teachers of foreign languages."

In pedagogy "the educational environment" is referred to a set of conditions that affect the formation and functioning the people in society, on the visual environment and human personality, its abilities, needs, interests and consciousness. [2: 229-236].

"Language environment" is the concrete information space that surrounds everyday life. Being in a such space the people have to adapt to its requirements in order its behavior in this environment was adequate. [3: 306-310].

"Lingua-didactic environment" is the methodical makings; the special environment; "methodical system, which was created by the aim to study on the basis of objective reality" and that specifically promotes the second language personality. [3: 310-313].

Analyzing all the above, we should note that the actual "**specially-created environment for training the future teachers of foreign languages**", in our opinion, is a complex, poly-category educational system that subjugates certain pedagogical conditions and consists of a number of minor scientific environments: pedagogical; education; speech; lingua-didactic and identifies, defines, promotes and motivate the

preparatory-information interaction of the structure "environment of the Universities (Faculty of Foreign Languages) - future teacher of foreign languages - a teacher of foreign languages.

Considering all the above, we target our activities on how to determine the real impact of our created environment (within the limits of our pedagogical experiment) for the training of students (future teachers of foreign languages). Selection of educational objectives is based on the individual characteristics and interests of students, contributing to the individualization of training content.

At the beginning of our experimental study for all the students of all universities which were investigated by us, was proposed to participate in a general survey information to identify their knowledge and readiness of the problem of the experiment. In particular, our first survey was concerned on the students' knowledge about the role of the environment, the effective impact on the professional training, the conditions for the development and improvement of students in this educational system.

To increase the efficiency of this study we have developed: the model and the system of training the future teachers of foreign languages, pedagogical conditions, system of criteria and indicators. We conducted the repeated research of the students on the final stages of our pedagogical experiment to confirm the efficiency of our research (effective character of the environment of higher education institution)

Here are the overall results of the survey on the example of Kirovograd Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University and Odessa National University named after I.I. Mechnikov.

FORM

I. Cognitive unit:

1. What do you mean by the term "pedagogical environment"?
2. *"Specially created environment for training the future teachers of foreign languages": - is:*
 - ✓ a system of influences and conditions of forming the personality and the opportunities for its development, which are in socially and spatially-subjective surroundings (V.A. Yasvin);
 - ✓ set of natural, physical and social objects and subjects which influence on the formation of the student, on his creative, professional and personal development; promote the formation of the intersubjective interactions and personally oriented teaching communications in the educational process; provide the comfortable conditions for student life at the educational institution and beyond (O.I. Yazykov);
 - ✓ different set of conditions that affect the personality of the student during the performing the professional functions (V.V. Yagoupov);
 - ✓ artificially constructed system, the structure and the components of which create the necessary conditions for achieving the objectives of training and educational process (V.Yu. Bykov);
 - ✓ macroenvironment of the University in which is made the comparison of educational space and pedagogical environment through impacts on the individuality (A.V. Mudryk);
 - ✓ complex, poly-category educational system that subjugates certain pedagogical conditions and consists of a number of minor scientific environments: pedagogical; education; speech; lingua-didactic and identifies, defines, promotes and motivate the preparatory-information interaction of the structure "environment of the Universities (Faculty of Foreign Languages) - future teacher of foreign languages – a teacher of foreign languages (Ya.O. Chernyonkov)

II. The control unit:

1. What, in your opinion, are effective tools to organize environmental training of future specialists:
2. What type of environment (pedagogical, educational, speech, lingua-didactical, specially created) is, in your opinion, better for professional training and why?

III. Productive unit:

1. *Discover your own created an ideal environment for training the future teachers of foreign languages:*
After analyzing the answers of the future teachers (we interviewed 100 students in both universities) it should be noted:

I. Cognitive unit:

1. Under the essence of the concept of "pedagogical environment" the students understand:
the student's surrounding social world -50%; a set of conditions of being a student in a group - 85%; system that combines studying and upbringing - 87%; conditions that facilitate faster and more efficient development and improvement of the future specialist in a branch of education - 98%; modernization of forms and methods of training and education - 64%; the microenvironment, where students are being taught and being upbringing - 95%; university environment - 90%. (We served the answers that received the highest percentage).

2. **"Specially created environment for training the future teachers of foreign languages"** according to students opinions - *option 1 - (5%), option 2 - (5%), option 3 - (20%), option 4 - (30%), Option 5 - (30%), version 6 - (10%). (The results of the experimental group in 2010).*

After the introduction of our pedagogical experiment on training future teachers of foreign languages in a specially created environment experimental group results in 2014 have the following nature: *option 1 - (2%),*

option 2 - (5%), option 3 - (5%) Option 4 - (12%), Option 5 - (18%), version 6 - (58%). We can observe a significant change in priorities of the students towards version 6.

II. The control unit:

1. The most effective means to organize the environment of training the future specialists (according to students' answers) are: innovative technologies (90%); modern methods of study ((87%), information and communication component (92%) speech environment (100%), distance education (56%), individual training (79%). (The results which scored the highest percentage).

2. The most effective type of powerful environment for training the future teachers of foreign languages (according to students' answers) in 2010 are: pedagogical - 25%, educational - 20%, speech - 38%, lingua-didactical - 10% specially created - 7%. **By results of 2014 88% of students indicated that the most effective type of environment for training future specialists of foreign languages is a totality of all researched environments !!!**

III. Productive unit:

The approximate description of ones created an ideal environment for training future teachers of foreign languages in 2010 were able to submit 22% of students of the experimental group. According to the results of 2014 (after participating in the experiment) own-scale description of the special created environment were able to provide 68% of the researched students.

Conclusions and recommendations for further research. We understand that our observation is only part of the research program of this problem that we created. Further research we see in the analysis of pedagogical conditions of training future teachers of foreign languages at the high school.

BIBLIOGRAPHY

1. Kodzhaspyrova G.M. Dictionary on pedagogy / G.M. Kodzhaspyrova, A.Yu. Kodzhaspyrov. – М.: MarT, 2005. – 448 p.
2. L.M.Makar. The essence of the educational environment in the pedagogical process / Makar L.M. Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools: Coll. Science. pr. / Classical. private. Univ. – Zaporizhzhya, 2013. – Vol. 30 (83). – pp. 229-236.
3. Olena Korotun. Linguadidactic environment as a factor of the effective assimilation of Ukrainian language by the foreign students / Korotun Olena. - Problems of modern teacher № 9. (Part 2), 2014. – pp. 306-313.
4. Explanatory Dictionary of the Ukrainian language, general vocabulary / Acc. to the gen. ed. V. Kalashnyka. – Kh.: HOP Spivak, 2009. – 960 p.
5. Chernonkov Yaroslav. Professionally-oriented training of future teachers of foreign languages: a new paradigm / Chernonkov Yaroslav. Research Notes - Issue 136. Series: Philology (Linguistics) Kirovograd: Publisher Lysenko V.F., 2015 – pp. 528-534.
6. Council of Europe (1998) Recommendation No.R (98) 6 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Modern Languages (Adopted by the Committee of Ministers on 17 March 1998, at the 623rd meeting of the Ministers' Deputies). – Strasbourg: Council of Europe. – pp. 33-37;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Yaroslav Chernonkov – candidate of pedagogical sciences, assistant professor of the department of lingua-didactics and foreign languages of Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko; Doctor of Philosophy;

Scientific interests: processes of individualization of training future teachers of foreign languages; methods of teaching foreign languages at the non-language faculties; formation of future teachers of foreign languages.

УДК 378:37.041

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Валентина КВАС (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. В сучасних умовах під час пошуку шляхів підвищення успішності професійної діяльності зміщення акцентів відбувається в бік конкретної людини. У зв'язку з підвищенням ролі людського фактора в розвитку виробничих відносин суспільства в наш час набуває все більшої актуальності проблема професійного самовдосконалення особистості. У психологічній і педагогічній літературі неодноразово підкреслювалася необхідність самовдосконалення як компонента самовиховання людини взагалі та вчителя зокрема. Одним із найважливіших факторів успішності подальшої професійної діяльності є формування готовності студентів до професійного самовдосконалення.

Таким чином дослідження теоретико-методичних аспектів готовності майбутнього вчителя до професійного самовдосконалення як психолого-педагогічна проблема залишається актуальною темою сучасної педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі самовдосконалення завжди приділялася певна увага філософами, психологами, педагогами. При цьому філософи (Ю. Злотников, Л. Ігнатівський, В. Донцов, В. Кисельов) розглядають питання про місце самовдосконалення в розвитку суспільства й особистості. У дослідженнях психологів (А. Бодалев, К. Рувинський,

В. Селіванов) висвітлена природа, джерела та механізми самовдосконалення. Велика увага цій проблемі приділялась і в працях педагогів: В. Андрєєв, О. Кочетов, Е. Скворцова та інших.

Проблеми формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів висвітлені в дослідженнях В. Андрющенка, О. Бондарєвої, В. Гриньової, Р. Гуревича, К. Дурай-Новакової, А. Линенко, М. Лук'янової, С. Міщенко, В. Моляки, В. Морозова, О. Хрущ-Ріпської та інших вчених.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема готовності майбутнього вчителя до самовдосконалення залишається недостатньо дослідженою. Існує протиріччя між потребою суспільства в учасниках сучасного виробництва, які постійно удосконалюють професійну діяльність і недостатньою розробленістю теоретико-методичних основ формування готовності до такого самовдосконалення на сучасному етапі реформування освіти.

Мета написання статті: проаналізувати сучасний стан науково-теоретичного вивчення проблеми готовності до професійного самовдосконалення, уточнити визначення ключової категорії відносно майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Самовдосконалення як феномен бере свій початок із філософії, де склалося декілька підходів до цієї проблеми (висвітлені в працях як зарубіжних мислителів зарубіжної – Сократ, Аристотель, Сенека, Квінтіліан, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Пестолоцці, Ф.-А. Дістерверг, так і вітчизняних – Г. С. Сковорода, В. О. Сухомлинський, Л. М. Толстой та ін.). Поняття «професійне самовдосконалення особистості» у сучасній педагогіці трактується по-різному: як процес, в якому відображається рівень обізнаності фахівця; як діяльність, спрямована на розвиток професійних якостей, навичок, умінь; як засіб підготовки до інноваційної діяльності. Різноманітність тлумачень поняття професійного самовдосконалення особистості, на нашу думку, обумовлена специфікою різних видів професійної діяльності та відмінностями в методологічних підходах дослідників. Незважаючи на розбіжності, більшість авторів схиляється до думки, що процес професійного самовдосконалення особистості є явищем складним і багатограним, виключно індивідуалізованим, усвідомленим, в якому в суб'єктивних цілях та інтересах формуються і розвиваються якості та здібності людини.

Професійне самовдосконалення особистості ми розуміємо як цілеспрямований, систематичний та творчий процес вивчення суб'єктом своїх здібностей, нахилів, можливостей і професійно значущих якостей, який передбачає самостійне поглиблення й розширення професійних знань, посилення стійкої мотивації особистісного розвитку, забезпечує оволодінням професійною компетентністю у відповідності до вимог сучасного суспільства. В особистості майбутнього вчителя окреслене поняття має бути усвідомленим, постійним, активним і глобальним, цілеспрямованим, систематичним, самостійним, ініціативним, повсякденним, багатоаспектним, цілісним, особистісним, надзвичайно індивідуальним, динамічним, що здійснюється осмислено та ґрунтується на творчому ставленні до себе.

В літературі феномен готовності розглядають у різних контекстах: по-перше, як психологічну установку (Д. Узнадзе); по-друге, як підготовленість до певної діяльності (М. Д'яченко, Л. Кандибович, В. Крутецький); по-третє, як інтегративну характеристику особистості (К. Безукладніков, А. Саннікова, В. Сластьонін) [2, с. 9].

В акмеологічних дослідженнях І. Бодрової, Т. Воронової, С. Смірної, Т. Шестакової та інших готовність визначається як системна характеристика, в структурі якої містяться такі компоненти: мотиваційна готовність (пізнавальні і професійні інтереси), інтелектуальна готовність (загальні і спеціальні здібності, система знань, умінь і навичок), емоційно-вольова готовність (ставлення до навчання, саморегуляція) і соціальна готовність (комунікативні здібності та відповідальність, усвідомленість в ситуаціях вибору). Аналіз літератури показує, що в структурі поняття «готовність» можна виділити дві складові: особистісну і діяльну: особистісна визначається формуванням і розвитком ставлення особистості до процесу, результатів діяльності і до себе як суб'єкта діяльності; діяльна ж включає теоретичні та практичні складові готовності до виконання даної діяльності.

Автори досліджень, присвячених вивченню готовності до професійного самовдосконалення, єдині в думці, що окреслене поняття відповідає всім ознакам готовності як синтезу властивостей особистості, що формує особливий стан до професійної діяльності та володіє всіма ознаками самого процесу самовдосконалення особистості. Так, наприклад, Є. Скворцова під готовністю до професійного самовдосконалення розуміє «особливий особистісний стан, який передбачає наявність у студента мотиваційно-ціннісного ставлення до майбутньої професійно-педагогічної діяльності, з одного боку, і з іншого – діяльності із самовдосконалення в ній як необхідної умови просування в професії» [4:9]. Структуру готовності вона розглядає через три взаємопов'язаних компоненти: мотиваційний, когнітивний і вольовий.

В дослідженнях В. Чемериної готовність до професійного самовдосконалення визначено як «інтегративну особистісну властивість майбутнього вчителя, що характеризується наявністю системи професійно-педагогічних знань і вмінь, сформованих умінь до самонавчання і самовиховання та усвідомленості в соціальній та особистісній значущості професійного самовдосконалення» [6: 14-15].

На думку Т. Шестакової готовність до професійно-педагогічного самовдосконалення необхідно розуміти «як цілісне відносно стійке особистісне утворення, що являє собою сукупність тісно взаємопов'язаних особистісних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльнісних детермінант неперервного професійного зростання учителя-вихователя, які забезпечують оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації та самоменеджменту у професійній діяльності педагога. Основними структурними компонентами готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення автор виділяє мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний та операційно-діяльнісний, які забезпечують вмотивованість і цілеспрямованість, осмисленість і цілісність, ефективність і результативність дій педагога із самовдосконалення [7].

Запропоновані визначення відображають сутність досліджуваного процесу, але у них ніяк не простежується творчий характер діяльності вчителя і самого процесу професійного самовдосконалення, що вимагає прояву індивідуальності. На наш погляд, творча спрямованість навчальної або професійної діяльності є показником індивідуальності особистості. Таким чином, ми вважаємо, що готовність студентів до професійного самовдосконалення являє собою особливий особистісний стан, який передбачає наявність у студента мотиваційно-ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, спрямованості на розкриття індивідуальності у навчальній і професійній діяльності з метою успішного просування в ній.

Готовність до професійного самовдосконалення являє собою інтегративну особистісну властивість майбутнього вчителя, що характеризується наявністю системи професійно-педагогічних знань і вмінь, сформованих самоосвітніх і самовиховних умінь, професійної самосвідомості, переконаності в соціальній та особистісній значущості професійного самовдосконалення.

Аналіз наукових досліджень із даної проблеми дозволив нам виділити три підходи до проблеми формування готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя: готовність як якість особистості; готовність як здатність до діяльності; готовність як синтез властивостей особистості, що формує особливий стан.

Перший підхід знаходить своє втілення в працях Р. Гаврилова, В. Сластьоніна, С. Смірнова, які визначають готовність до професійної діяльності як важливу професійну якість і як стійку характеристику особистості.

Наприклад, В. Сластьонін трактує готовність як інтегровану професійно значущу якість особистості, що поєднує в собі позитивне ставлення до діяльності (мотивацію); адекватні вимоги професійної діяльності до рис характеру, здібностей, проявів темпераменту; необхідні знання, вміння, навички; стійкі професійно важливі особливості процесів мислення [5:501]. Отже, у визначеннях готовності до професійної діяльності за першим підходом акцентується увага на суб'єктності даного процесу. У структурі готовності автори цього підходу виділяють мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінний компоненти.

Відповідно до другого підходу (В. Крутецький, Л. Рубінштейна та ін.), готовність до професійної діяльності розглядають як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, що обумовлюють здатність виконувати певну діяльність на досить високому (творчому) рівні. У працях В. Крутецького в структурі готовності до професійної діяльності педагога виділено дидактичні, академічні, комунікативні, творчі здібності, а також педагогічну уяву й здібність до розподілу уваги [3].

Даний підхід підкреслює зв'язок особистісного та діяльнісного аспектів готовності до професійної діяльності, звертає увагу на творчий характер діяльності, на обумовленість здатності виконувати діяльність на рівні майстерності та професійної компетентності.

Третій підхід, представлений дослідженнями Б. Ананьєва, К. Дурай-Новакової, інтегрує в собі два попередніх. Готовність до професійної діяльності вчителя науковці визначають як особливий стан особистості, що виражається у внутрішній налаштованості на певну поведінку з дітьми, установкою на активні і доцільні дії у роботі з ними. Наприклад, на думку Б. Ананьєва, при оцінці готовності важливе значення набуває визначення внутрішньої сили особистості, її потенціалу та резерву, необхідних для підвищення професійної діяльності в майбутньому [1]. Це доповнення суттєво розширює межі нашого розуміння готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності і безпосередньо виводить нас на процес професійного самовдосконалення. Складовими даного стану вчені виділяють: мотиваційний; пізнавальний; емоційний; вольовий; операційний компоненти.

Аналіз підходів до визначення поняття готовності до професійного самовдосконалення дав можливість визначити показники, що характеризують стан готовності майбутнього педагога до професійного самовдосконалення, а саме: наявність системи засвоєних студентом професійно-педагогічних знань і вмінь; вміння майбутнього вчителя знаходити професійно-педагогічну інформацію; рівень сформованості педагогічного мислення; ступінь пізнавальної активності і самостійності; організаційно-управлінські вміння.

Ефективність формування готовності студентів педагогічних вищих навчальних закладів до професійного самовдосконалення першочергово залежить від комплексу педагогічних умов, серед

яких ми визначаємо: особистісну орієнтованість навчально-виховної взаємодії; професійну спрямованість навчання фахових дисциплін; оволодіння вміннями й навичками професійно-педагогічної самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації та самоменеджменту; гармонізацію цілеспрямованих зовнішніх впливів і внутрішньої активності студентів; забезпечення специфічності і поетапності формульовальних впливів на розвиток різних компонентів готовності до самовдосконалення.

В умовах оновлення освітньої діяльності вищих навчальних закладів впровадження окреслених умов, на нашу думку, вимагає:

- а) розробки та реалізації проектів, що забезпечують оновлення освітньої діяльності ВНЗ;
- б) систематичного моделювання, проектування і реалізації невизначених і проблемних ситуацій, що стимулюють суб'єктну активність майбутніх учителів;
- в) систематичного залучення майбутніх учителів до проектно-дослідницької діяльності;
- г) комплексного моніторингу та управління діяльністю учасників навчально-виховного процесу.

У процесі формування готовності майбутніх вчителів до професійного самовдосконалення ми виділяємо три етапи. Перший етап забезпечує загальне ознайомлення студентів із проблематикою особистісно-професійного зростання педагога та формування базових знань і умінь у сфері професійно-педагогічного самовдосконалення. Другий – сприяє закріпленню стійких мотивів особистісно-професійного зростання та стимулюванню самоактивності студентів із метою збагачення знань і умінь педагога в сфері самовдосконалення. Третій – полягає у оволодінні й удосконаленні майбутніми учителями навичок самовдосконалення та закріпленні сформованих знань і умінь, мотивів і інтересів шляхом їхнього комплексного використання на практиці власного професійного самовдосконалення та реалізується в межах проходження педагогічної практики.

Висновки. Професійне самовдосконалення вчителя є самостійною інтегративною діяльністю, що сформувалася під впливом соціально-педагогічних вимог до діяльності й особистості вчителя, його суб'єктної активності та цілеспрямованого процесу самозміни. Вихідною умовою і результатом цього процесу є готовність вчителя до професійного самовдосконалення як професійно важлива інтегральна якість особистості, що дозволяє усвідомлено, цілеспрямовано, систематично та самостійно вибудовувати і здійснювати стратегію професійно-особистісного зростання в процесі послідовного поетапного підвищення кваліфікації та професійної діяльності. Таким чином, ми вважаємо що готовність студентів до професійного самовдосконалення являє собою особливий особистісний стан, який передбачає наявність у студента мотиваційно-ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, спрямованості на розкриття індивідуальності у навчальній і професійній діяльності з метою успішного просування в ній.

Реалізація цього припускає самоврядування й управління з боку освітнього процесу, побудованого з урахуванням специфіки структурно-функціональної організації професійного самовдосконалення та характеру професійної діяльності конкретного фахівця.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Подальшого наукового вивчення потребують питання, пов'язані з використанням специфіки фахової підготовки майбутніх педагогів та з урахуванням індивідуальних особливостей готовності студентів до професійно-педагогічного самовдосконалення в процесі її формування, а також залученням до реалізації цієї мети початкових ланок професійної освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ананьев Б. Г. К психологизации студенческого возраста //Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. Л.: Изд-во ЛГУ, 1974.
2. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія» / Проблема формування готовності майбутнього вчителя до самовиховання у процесі індивідуалізації професійної підготовки – Вип. - № 46, Харків, 2014. – с. 127
3. Крутецкий В. А. Психология. М.: Просвещение, 1986.
4. Скворцова Е. Г. Формирование у студентов педагогического вуза готовности к профессиональному самосовершенствованию: Автореф. Дис ... канд. пед. наук. Ярославль, 1996.
5. Сластенин В. А. Общая педагогика: В 2 ч.: Учеб. пособие. М.: ВЛАДОС, 2006.
6. Чемерилова И. А. Формирование готовности будущего педагога к профессиональному самосовершенствованию: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Чебоксары, 1999.
7. Шестакова Т. В. Формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2006.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Квас Валентина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хімії Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 378:005.6

МЕНЕДЖМЕНТ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Леся ЛЕБЕДИК (Полтава, Україна)

Постановка проблеми. Безперечно, існуюча система педагогічної підготовки магістрів, які мають право викладати у вищій школі, має суттєво реформуватися. Реалізація педагогічної функції магістра передбачає досягнення його педагогічної мети як педагога і менеджера – використання і підвищення педагогічного (виховного, освітнього, навчального і розвиваючого) потенціалу студентів чи співробітників, їхніх колективів у цілому для підвищення успішності вирішення професійних і життєвих завдань на основі принципів і методів освітнього менеджменту.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав, що дослідження менеджменту педагогічної підготовки магістрів можуть базуватися на теоретико-методологічних працях Ю.К. Бабанського, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна [2], В.Г. Кременя, І.Я. Лернера та ін.; працях з дидактики професійної освіти Р.С. Гуревича, О.І. Гури [1], О.А. Дубасенюк, Н.Г. Ничкало [2], В.Ю. Стрельникова [3], Л.О. Хомич, П. Юцявічене та ін.

Аналіз нормативної, наукової і навчальної літератури показав, що основними положеннями нової парадигми управління освітніми системами (система педагогічної підготовки магістрів у їхньому складі) є такі: запровадження науково-технічних досягнень є головним напрямом підвищення рівня функціонування будь-якого навчального закладу; освіта розглядається як відкрита система управління, яка чутливо реагує на зміни у зовнішньому середовищі; орієнтація освітніх систем не на зростання обсягів випуску фахівців, а на підвищення якості їхньої підготовки і більш повне задоволення запитів суспільства; забезпечення швидкості і адекватності реакції освітніх закладів на зміну кон'юнктури ринку; зростання ролі організаційної культури й інновацій, мотивації і стилю управління освітніми системами.

Разом із тим, аналіз наукових праць вітчизняних авторів показав, що поза увагою дослідників залишилися питання аналізу проблем менеджменту педагогічної підготовки магістрів як майбутніх викладачів вищої школи.

Зважаючи на це, **метою** даної статті став теоретичний аналіз проблем менеджменту педагогічної підготовки магістрів як майбутніх викладачів вищої школи в контексті компетентнісного підходу.

Визначаючи актуальні проблеми менеджменту педагогічної підготовки магістрів ми, перш за все, керувалися результатами аналізу існуючої системи, спостерігаючи за педагогічною підготовкою магістрів в освітніх закладах різних профілів і різних відомств, експертних бесід з посадовими особами і викладачами вищих навчальних закладів IV рівня акредитації.

Вимоги державних і галузевих стандартів, які є основою для вироблення навчальних планів вищих навчальних закладів, уніфікують систему педагогічної підготовки магістрів і створюють єдине поле для конкуренції навчальних закладів. З другого боку, єдині стандарти не дають змоги повною мірою врахувати запити конкретної галузі чи регіону (лише 20% навчального часу складає компонент університету чи академії).

Завданнями дослідження стали: по-перше, виокремлення напрямів досягнення мети педагогічної підготовки магістрів з позицій теорії управління; по-друге, визначення принципів, функцій і методів менеджменту системи педагогічної підготовки цієї категорії фахівців; по-третє, виділення на основі виконання попередніх завдань актуальних проблем педагогічної підготовки магістрів як майбутніх викладачів вищої школи та шляхів їхнього вирішення.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо виклад *суті й результатів* нашого теоретичного дослідження з *першого* його завдання – залучення даних теорії управління. Так, нами з'ясовано в ході проведеного дослідження (що підтверджено також практикою вищої школи), що досягнення мети педагогічної підготовки магістрів як майбутніх викладачів вищої школи забезпечується вирішенням комплексу завдань педагогічного менеджменту: організацією і забезпеченням ефективного функціонування навчально-виховної системи у процесі повсякденного функціонування системи педагогічної підготовки магістрів і практичного вирішення її завдань; зростанням рівня педагогічної компетентності магістрів на основі організації системи їх диференційованої педагогічної підготовки; перетворенням колективу магістрантів завдяки створеній керівниками і викладачами університету системі у виховний, навчальний і розвиваючий колектив; оптимізацією навчальної діяльності магістрів через включення у систему педагогічної підготовки методів і дій, які найбільше реалізують педагогічну функцію; врахуванням організаторами навчання індивідуальних і групових особливостей студентів; підвищенням ефективності професійних дій магістрів як керівників, які впливають на педагогічні передумови правомірної поведінки і дотримання трудової дисципліни; допомоги

магістрам у самовихованні, самоосвіті і підвищенні особистої професійно-педагогічної підготовленості, а також у повсякденному вирішенні педагогічних завдань.

Сучасний вищий навчальний заклад – складна соціально-педагогічна система, а менеджмент є однією з важливих її характеристик. Менеджмент все частіше розглядається як мистецтво управління людьми, а люди та їхні знання і кваліфікація – як головне джерело прибутків.

Виконання *другого завдання* дослідження дало змогу виділити (також підтверджені практикою) важливі *принципи* менеджменту вказаної системи: принцип формулювання мети (є основою планування, організації, контролю, тобто основою змісту всієї діяльності менеджера будь-якого рівня управління); принцип цілеспрямованості (відображає вимоги ставити мету з урахуванням її оптимальності, реальності, соціальної значимості і перспективності); принцип кооперації (відображає важливі вимоги до управлінської діяльності магістра як педагога і менеджера з опорою на колективну творчість і колективний розум); принцип функціонального підходу (є умовою постійного розвитку, удосконалення діяльності магістра як педагога і менеджера на основі постійного оновлення, уточнення і конкретизації функцій виконавців); принцип комплексності, поєднання цільового, функціонального управління і лінійного керівництва (системне управління неможливе поза комплексом науково обґрунтованих суб'єкт-суб'єктних управлінських впливів, а принцип комплексності складає його суть); принцип самовдосконалення (здійснюється на основі досягнення теорії і передової практики менеджменту і викладання).

Нами досліджене важливе поняття теорії і практики менеджменту в сфері освіти – поняття про його *функції*, основними з яких є: планування – основна функція менеджменту, яка полягає у визначенні мети і напряму діяльності освітньої системи; прийняття управлінського рішення – у змінному середовищі є основною проблемою менеджменту; укомплектування штату – менеджмент інвестує ріст і розвиток відданого і добре навченого колективу; ефективна комунікація – керівники повинні інформувати своїх співробітників про мету і наміри; стимулювання – нагородження співробітника на основі довгострокової програми за знаходження нових способів ефективної роботи; керівництво – менеджери стають визнаними «лідерами», коли пристосовують свій стиль до вимог ситуації; контроль – порівнюються бажані результати з досягнутими і застосовуються необхідні корегувальні дії.

У комплексі ці функції відображають хід і послідовність управлінських дій, їхній завершений цикл.

Наукові основи освітнього менеджменту актуалізують питання про *методи управління*, які є способами досягнення поставленої мети, способами реалізації основних функцій. Основні методи освітнього менеджменту:

- за об'єктами менеджменту – державні, регіональні, місцеві;
- за суб'єктами менеджменту – адміністративні, господарські;
- за метою – стратегічні, тактичні, оперативні;
- за часом – перспективні, довготермінові, поточні;
- за стилем менеджменту – авторитарні, демократичні, ліберальні.

Застосування цих методів сприяє формуванню добросовісного ставлення до праці, формування почуття обов'язку і відповідальності за доручену справу, вихованню економного і бережливого ставлення до різних видів власності, розвитку громадської активності. Ці методи сприяють підтримці авторитету особистості та її інтересів, забезпеченню свободи особистості кожного учасника освітнього процесу.

Виконання перших двох завдань дослідження дозволило нам у межах *третього* завдання виділити найбільш значущих шість *проблем* менеджменту педагогічної підготовки магістрів.

1. Створення умов для належної педагогічної підготовки магістрів.

Можливими шляхами вирішення цієї проблеми можуть бути: прогнозування потреб студентів і створення кооперації викладачів університету для організації педагогічної підготовки магістрів; структурна й інституціональна перебудова системи професійної підготовки, відпрацювання різних моделей інтеграції педагогічної підготовки магістрів, забезпечення реальної багаторівневості цієї підготовки.

Ці шляхи є продуктивними, адже вони не потребують значних капіталовкладень, створення нової матеріально-технічної, навчальної і методичної бази, серйозних кадрових переміщень.

2. Формування науково обґрунтованої стратегії педагогічної підготовки магістрів, визначення цільових установок і пріоритетів у її реалізації, забезпечення чіткого функціонування всіх ланок педагогічної підготовки магістрів у економічному університеті.

Для цього необхідним є: формування умов для неперервного росту педагогічної майстерності викладачів, які здійснюють педагогічну підготовку магістрів, створення ефективної системи додаткової професійної освіти; здійснення державної підтримки провідних наукових і творчих шкіл, які організують і удосконалюють педагогічну підготовку фахівців.

Стратегія педагогічної підготовки магістрів має передбачати, перш за все, забезпечення її неперервності і розвиваючого характеру протягом всієї їхньої діяльності, взаємозв'язок і наступність функціонування всіх її етапів. Пріоритетними напрямками реалізації цільових стратегічних установок

можуть бути: оновлення змісту, організаційних форм і методики такої підготовки; підвищення в її структурі ролі предметної і педагогічної освіти; реалізація компетентнісного підходу до педагогічної підготовки кожного студента – перехід від навчання словом до навчання ділом; активізація самостійної роботи магістрів щодо підвищення їхньої педагогічної підготовки.

3. Суттєве підвищення в системі професійної підготовки магістрів ролі і місця предмета педагогічної спеціалізації, забезпечення його системного поглибленого вивчення на всіх етапах професійного становлення.

Підготовка магістрів має здійснюватися на новому рівні, порівняно з підготовкою бакалаврів, озброювати їх новітніми досягненнями науки, а не просто коментувати вже відомі йому прописні істини.

4. Утвердження принципу соціальної справедливості щодо оцінювання рівня педагогічної підготовки кожного магістра.

Його реалізація передбачає, щоб вся робота в системі педагогічної підготовки щодо вказаного оцінювання велася в атмосфері демократизму, гласності, правдивості, критики і самокритики, із залученням навчальних колективів, стимулювала подальший професіональний ріст.

5. Оптимізація змісту педагогічної підготовки магістрів на різних етапах:

– уникнення сегментації професійної освіти, невиправданого монополізму і слабкої інформованості, а також диспропорцій і зайвого дублювання педагогічної підготовки;

– проблемний аналіз найновіших, пріоритетних проблем науки, що дозволить на практиці реалізувати принцип гуманізації такої підготовки;

– забезпечення участі самих здобувачів ступеня магістра у вирішенні проблем їхньої педагогічної підготовки, зокрема, у виробленні освітніх стандартів, узгоджених із сучасними кваліфікаційними вимогами (професіональними стандартами).

6. Забезпечення режиму найбільшого сприяння для удосконалення педагогічної підготовки магістрів.

Шляхами реалізації вказаної проблеми є: поглиблення у програмах педагогічної підготовки магістрів інтеграційних і міждисциплінарних програм, поєднання їх з проривними високими технологіями; радикальне покращення матеріально-технічних засобів навчання; інформатизація педагогічної підготовки магістрів; оптимізація методів навчання, активне використання технологій відкритої освіти.

Такими є, на наш погляд, найзначніші проблеми менеджменту педагогічної підготовки магістрів.

Висновком з даного дослідження може бути констатація того, що реалізація вказаних проблем, як показало дослідження, може здійснюватися за такими напрямками:

– по-перше, забезпечення неперервності педагогічної підготовки за умови оновлення змісту, організаційних форм і методів такої підготовки;

– по-друге, підвищення рівня педагогічної і управлінської культури організаторів і виконавців педагогічної підготовки магістрів;

– по-третє, особистісної взаємодії у процесі педагогічної підготовки;

– по-четверте, впровадження в даний процес педагогічного моніторингу як умови удосконалення професійно-педагогічної підготовки студентів.

Таким чином, основною метою педагогічної підготовки магістра є його підготовка як кваліфікованого викладача, науковця і менеджера, конкурентного на ринку праці, компетентного і відповідального, здатного до роботи за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професіонального росту, соціальної і професіональної мобільності; задоволення потреб особистості в отриманні відповідної освіти.

Уточнення найефективніших шляхів вирішення актуальних проблем менеджменту підготовки магістра як викладача, у свою чергу, визначає **перспективи подальших досліджень**. Відзначимо, що вирішення проблеми удосконалення педагогічної підготовки магістрів передбачає зусилля академічного і педагогічного співтовариства, держави, підприємців.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія / О.І. Гура. – Запоріжжя : ГУ “ЗДМУ”, 2006. – 332 с.

2. Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць : у 2-х ч. / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – Ч. 1. – 2001. – 305 с. ; Ч. 2. – 2001. – 302 с.

3. Стрельніков В.Ю. Професійний розвиток майбутнього фахівця як складник його соціальної діяльності у контексті сучасної соціокультурної ситуації / В.Ю. Стрельніков // Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / С.П. Архипова, Т.М. Десятов, І.І. Кругляк та ін. ; за заг. ред. С.П. Архипової. – Черкаси: Вид. ФОП Гордієнко Є.І., 2014. – 234 с. – С. 19–46.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лебедик Леся Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, культурології та історії Полтавського університету економіки і торгівлі.

УДК 378.147:[159.9.019.4:629.7.08]

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ

Альона ЛИЧУК (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до майбутнього авіадиспетчера й процесу його підготовки, які відображені в державних документах і законодавчих актах, передбачають формування у майбутніх авіадиспетчерів не тільки системи професійних знань, умінь та навичок, але й готовності до професійної діалогічної взаємодії, що виступає показником професійної компетентності фахівців, які мають працювати в системі “людина-техніка”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових статей, монографій та дисертаційних досліджень засвідчив актуальність вивчення сутності та особливостей феномену професійної діалогічної взаємодії авіадиспетчерів. Так, зокрема, українські та зарубіжні вчені досліджують діалогічну взаємодію в ракурсі вивчення різноманітних аспектів професійної діяльності операторів складних систем управління (М. Банджейова, В.Г. Денисов та ін.), психологічних засад їх професійної діяльності (Г.Т. Береговой, К.М. Гуревич, В.В. Козлов, В.В. Лапа, Р.М. Макаров, К.К. Платонов, В.О. Пономаренко, Ю.К. Стрелков та ін.), психологічних особливостей професійно-мовленнєвої діяльності авіаційних операторів (Н.Д. Завалова, Г.С. Карапетян, Р.М. Макаров, В.О. Пономаренко, А.І. Прокоф'єв та ін.) та вимог до їх професійного мовлення (Б.С. Алякринський, Т.А. Іванова, В.А. Колосов, А.Ф. Пчелінов, В.М. Цветков та ін.), лінгвістичних особливостей авіаційного дискурсу (О.В. Акімова, І.В. Асмукович, Д. Бродбент, Т.О. Мальковська, А.Ф. Пчелінов та ін.) та ін.

Аналіз наукових праць засвідчив, що більшість дослідників (М.М. Бондарчук, Д. Бродбент, О.О. Коваленко, О.В. Ковтун, В.А. Колосов, С.В. Кміт, Р.М. Макаров, Г.С. Пашенко, В.В. Півень, В.О. Пономаренко, А.І. Прокоф'єв, Т.В. Гарнавська, В.М. Цветков) ототожнюють професійну діалогічну взаємодію авіадиспетчерів з комунікативними актами. Найбільш ґрунтовно особливості професійної діалогічної взаємодії в соціумі “авіаційні оператори” під час польоту дослідили О.О. Коваленко, О.В. Ковтун, П. А. Корчемний, І. М. Луцихіна, Р. М. Макаров, Т. О. Мальковська, А. Ф. Пчелінов, М. І. Солнишкін.

Мета написання статті полягає в узагальненні поглядів науковців про сутність та особливості професійної діалогічної взаємодії майбутніх авіадиспетчерів.

Виклад основного матеріалу. Виходячи із своєрідності професії авіадиспетчерів, їхню професійну діалогічну взаємодію слід розглядати як один із різновидів професійного спілкування, під яким розуміють багатоплановий процес розвитку контактів між суб'єктами (людьми, групами), що породжується мотивами спільної трудової діяльності. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що трактування професійного спілкування авіадиспетчерів часто обмежується комунікативною та перцептивною сторонами, що звужує розуміння зазначеного наукового феномену. Так, зокрема, А. Ф. Пчелінов під спілкуванням в авіації розуміє процес складного взаємного впливу людей, що забезпечує організацію взаємозв'язку [8:127]. О.О. Коваленко професійне спілкування авіадиспетчерів трактує як формальне, під час якого відбувається обмін інформацією на основі індивідуальних принципів професійного спілкування, що являє собою сукупність конкретних прийомів і засобів, які реалізуються в діяльності на основі особистих знань, професійного досвіду, здібностей і вмінь [3:166].

Найбільш ґрунтовно сутність феномену професійного спілкування розкрито в енциклопедичному словнику “Психологія спілкування”, де акцентується увага на змістовному процесі взаємодії суб'єктів як носіїв професійного досвіду з метою: а) обміну інформацією у виробничій ситуації; б) досягнення згоди (розуміння); в) функціонування професійної спільності (актуалізація професійної ідентичності)” [7: 238].

Успішна діяльність авіадиспетчерів, які за нормативними документами мають вести радіообмін на міжнародних трасах англійською мовою, а в межах українського повітряного простору – російською, можлива за умови сформованості у них знань із загальної англійської та російської мов, фразеології радіообміну, авіаційної підмови та загальномовленнєвих умінь. Відомий сучасний дослідник мови авіаційного зв'язку Г. Емері наголошує на ролі фразеології радіообміну як безпечного й ефективного засобу спілкування, що являє собою набір фраз або “код”, який вживається в стандартних та більшості надзвичайних ситуацій. Однак існують ситуації, у яких фразеології радіообміну недостатньо для подолання комунікативних прогалин [10:46]. У таких випадках авіадиспетчери використовують загальну іноземну мову з термінами авіаційної підмови.

Загалом професійне спілкування авіадиспетчерів здійснюється через: 1) специфічну професійно-мовленнєву комунікацію всередині соціуму “авіаційні оператори” – між авіадиспетчерами та екіпажем повітряного судна під час виконання польоту, яка реалізується у формі радіообміну цивільної авіації (flight communication); 2) комунікацію авіаційних операторів з представниками авіаційного персоналу під час перебування повітряного судна на землі з метою забезпечення організації польоту та його безпеки, яка реалізується за допомогою авіаційної підмови (ground communication) [4].

Професійна діалогічна взаємодія виявляється в усній формі з метою підтримки нормальної взаємодії персоналу всередині екіпажу, з авіадиспетчерами й екіпажами інших повітряних суден. Мовлення під час польоту застосовується авіаційними операторами у випадках, коли необхідно: терміново передати командні оповіщувальні чи застережні сигнали, щоб привернути увагу до певної ситуації; одержати від членів екіпажу чи авіадиспетчера невідкладну реакцію у вигляді дій чи спонукати їх до певних дій; продублювати зорові сигнали; підтвердити прийняте мовленнєве повідомлення; оцінити дії [8:127].

Професійна діалогічна взаємодія в соціумі “авіаційні оператори” під час польоту має наступні особливості:

1. „Суб’єкт-суб’єктність”, що виражається у формі безпосередніх переговорів авіадиспетчера та пілота. Загальний принцип подібної взаємодії можна представити у формі: для авіадиспетчера – “чую, керую”, а для пілота – “чую, виконую”.

2. Формалізований тип, де мовленнєві акти відповідають суворій, заздалегідь домовленій регламентації й реалізуються у формі переговорів та повідомлень. Формалізм спілкування між авіадиспетчером та пілотом виражається у формі використання стандартної фразеології, що призначена для надання відповідних вказівок, дозволів, рекомендацій та інформації.

3. Для передачі повідомлень авіадиспетчери використовують звичайну_розмовну мову або стандартні фрази без зміни змісту повідомлення, які не створюються кожного разу заново, а немов би добуваються до попереднього висловлювання або до дій, що виконуються членами екіпажу повітряного судна [4].

4. Відсутність зорового контакту комунікантів призводить до посилення уваги до тексту та слова як його одиниці [1:309].

5. Цілеспрямованість та постійне чергуванням реплік із порівняно швидкою зміною акцій і реакцій комунікантів, що пояснюється обмеженістю часу на спілкування [4].

6. Чіткість, виразність, контекстність та лаконічність повідомлень.

7. Стислість, ясність, унеможливлення різотлумачень, змістовність висловлювань.

8. Ситуативність, що пов’язана з умовами, у яких відбувається мовленнєве спілкування.

9. Чітке тематичне спрямування змісту повідомлень, що, як правило, співвідноситься зі смисловими сферами «Об’єкт», «Дія», «Простір», «Ситуація», «Час», які стосуються виконання польоту та управління повітряним рухом [4].

Зазначені особливості професійної діалогічної взаємодії всередині соціуму “авіаційні оператори” під час виконання польоту повинні виявлятися під час радіообміну цивільної авіації, під яким розуміють усне спілкування, що здійснюється на базі лексико-термінологічних “заготовок”, мовленнєвих кліше, застосування яких є обов’язковим відповідно до вимог ведення радіопереговорів [4].

Радіообмін застосовується і здійснюється на повітряних суднах цивільної авіації під час польоту і пов’язаних з ним операцій, що виконуються повітряним судном на землі. Метою радіообміну є забезпечення безпеки польоту, що поєднує діяльність авіадиспетчера та пілота: пілот прагне до безпечного управління повітряним судном, а авіадиспетчер спрямовує свої зусилля на управління повітряним рухом у контрольованій ним зоні.

Під час радіообміну диспетчери управління повітряним рухом використовують три основні групи мовленнєвих взаємодій з екіпажами: 1) розпоряджувальні форми (команди, диспетчерські розпорядження, диспетчерські рекомендації); 2) інформаційні форми (запити, диспетчерська інформація, повідомлення екіпажів, уточнення, підтвердження прийому інформації, доповіді про виконання); 3) нерегламентовані форми (репліки тощо) [4].

Враховуючи умови польоту, виділяють два види радіообміну: стандартний та нестандартний [4]. Перший спостерігається під час безпечного польоту за відсутністю загрози для життя й здоров’я пасажирів та членів екіпажу. Дискурс стандартного радіообміну передбачає тексти стандартних переговорів, що характеризуються заданістю тематики (необхідні етапи польоту і обов’язкові компоненти процедури радіообміну), особливою побудовою мовленнєвих форм висловлювань, загальною тенденцією породження висловлювання відповідно до рекомендованих вимог ведення радіообміну.

Комунікативна ситуація другого виду радіообміну обумовлена виникненням непередбачуваних умов польоту, спричинених технічними або людським факторами (неполадки в системах управління і

навігації повітряним судном, вплив факторів навколишнього середовища, таких як несприятливі метеоумови, вплив елементів навколишнього середовища на роботу повітряного судна, а також помилки в пілотуванні чи координуванні повітряного руху та ін.). Дискурс нестандартного радіообміну передбачає тексти, що відображають нестандартні ситуації. При цьому може спостерігатися дисбаланс нейтрального, спокійного, неемоційного стану комунікантів, які здійснюють радіообмін, що призводить до використання різноманітних емоційно-забарвлених, ненормованих лексичних одиниць просторічного характеру [2].

Оскільки безпека в авіації безпосередньо залежить від якісної мовленнєвої взаємодії льотного складу й диспетчерів управління повітряним рухом, значна увага до питань комунікації в авіації приділяється не лише науковцями й авіаційними операторами-практиками, але й світовими авіаційними організаціями і, насамперед, Міжнародною організацією цивільної авіації – ІКАО, яка розробила вимоги щодо мовних і мовленнєвих компетенцій льотного складу та авіадиспетчерів. По-перше, розроблено та офіційно затверджено стандартну фразеологію радіообміну, якої повинні дотримуватись означені авіафахівці на всіх етапах польоту. Застосування фразеології забезпечує максимальну точність, лаконічність та однозначність розуміння слів і виразів, що використовуються при веденні радіотелефонних переговорів. У документі 9432 "Manual of Radiotelephony" мета включення фразеології до радіообміну пояснюється таким чином: для "ефективного, ясного і недвозначного обміну інформацією при веденні зв'язку", при цьому особлива увага повинна приділятися "правильному використанню фразеології ІКАО у всіх випадках, коли вона повинна застосовуватися" [9]. По-друге, для адекватного виконання іншомовних професійних функцій означені спеціалісти регулярно проходять навчання та складають іспит на відповідний рівень знання Aviation English за вимогами ІКАО.

Українське законодавство також чітко визначає процедури радіотелефонного зв'язку [5]. Зокрема, серед вимог виділяють наступні: 1) передача ведеться у стислій формі, звичайним розмовним тоном з використанням стандартної фразеології; 2) для забезпечення чіткого та задовільного прийому повідомлень екіпаж повітряного судна, орган управління повітряним рухом або інший відповідний наземний персонал повинні: вимовляти кожне слово виразно та зрозуміло; дотримуватись такої швидкості мовлення, яка б не перевищувала 100 слів за хвилину. Якщо повідомлення, що передається на борт повітряного судна, потребує запису, швидкість мовлення потрібно знизити для того, щоб таке повідомлення можна було записати. Невелика пауза перед або після цифр дає змогу легше їх зрозуміти; зберігати гучність мовлення на постійному рівні; 3) під час передачі довгих повідомлень необхідно робити короткі зупинки для того, щоб переконатися, що частота, на якій ведеться передача, не зайнята, та надати змогу оператору станції, що приймає такі повідомлення, при потребі, зробити запит на повторення неприйнятих частин повідомлення; 4) повідомлення, які обробляються в авіаційному мобільному зв'язку, складаються з відповідних частин, що передаються у такому порядку: а) виклик з указівкою адресата та відправника; б) текст [6]. Зазначені вимоги виступають особливостями ведення радіообміну цивільної авіації. Крім того, О.В. Ковтун наголошує на тому, що: 1) мовленнєві форми (команди, повідомлення), які застосовуються під час радіообміну, повинні включати мінімум викривлень, що виключає втрату інформації; 2) інформація повинна супроводжуватися відповідальним повідомленням ("квитанцією"); 3) кількість слів під час сеансу радіозв'язку та їхня тривалість повинні бути (по можливості) мінімальними [4:9].

Серед специфічних рис радіообміну Р.М. Макаров наголошує на застосуванні аудіовізуальної наочності, яка полегшує програмування змісту висловлювання, та можливість вербально незавершеної думки з боку того, хто передає повідомлення, яка базується на здатності до антиципації і здатності того, хто сприймає інформацію, виявляти ще невисловлене [1:310].

Під час радіообміну спостерігаються вертикальні стосунки між його учасниками-комунікантами. Представник диспетчерської служби є головним комунікантом, оскільки саме він здійснює передачу розпоряджень на борт літака і контролює рух повітряного судна в повітряному просторі, а отже займає вище положення в ієрархічних зв'язках комунікантів порівняно з членами екіпажу.

Для успішного ведення радіообміну авіадиспетчери України повинні володіти щонайменше трьома мовами – українською, російською та англійською [5]. Стосовно останньої мова йде про четвертий обов'язковий рівень знання англійської мови за шкалою ІКАО. Останніми роками ІКАО здійснює жорсткий контроль за застосуванням фразеології радіообміну англійською мовою під час виконання міжнародних польотів, що пояснюється залежністю безпеки польотів на міжнародних трасах від якості знань англійської мови та розвитку мовних та мовленнєвих умінь і навичок авіадиспетчерів. Легкість переходу з однієї мови на іншу та дикція є специфічними професійними вимогами до авіадиспетчерів під час ведення радіообміну.

Як бачимо, особливості радіообміну пов'язані як з умовами професійної діяльності авіадиспетчера, так і з її мовними та мовленнєвими аспектами.

Професійна діалогічна взаємодія авіадиспетчерів реалізується не тільки під час польоту, але й під час перебування повітряного судна на землі, коли авіаційні оператори спілкуються з представниками авіаційного персоналу за допомогою авіаційної підмови, під якою розуміють сукупність фонетичних, граматичних і лексичних засобів національної мови, що обслуговує мовленнєве спілкування певного соціуму, який характеризується єдністю професійно-корпоративної діяльності індивідів і відповідною системою спеціальних понять (В.П. Коровушкін). Українська авіаційна підмова включає десятки макрополів, серед яких особливого значення для успішної роботи авіадиспетчерів набувають структурні компоненти повітряного судна, обладнання кабіни екіпажу, пасажирський салон, злітно-посадкова смуга та рульові доріжки, будівлі аеропорту, авіаційні наземні транспортні засоби, термінал для пасажирів, авіаційні професії, структура та службовці авіакомпанії, персонал органів управління повітряним рухом, погода та метеорологічні умови, етапи польоту, навігація, системи повітряного судна, аварійне обладнання, відмови і збої у роботі техніки [4].

Висновки. Отже, на розуміння сутності феномену професійної діалогічної взаємодії авіадиспетчерів впливає особливості їхньої професійної діяльності та професійного мовлення. Для успішної професійної діалогічної взаємодії авіадиспетчерів важливими є знання з загальної англійської та російської мов, засвоєння та правильне використання фразеології радіообміну та авіаційних термінів, оволодіння правилами ведення радіозв'язку та розвиток загальномовленнєвих умінь.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в розробці педагогічних умов, які сприятимуть успішності процесу підготовки майбутніх авіадиспетчерів до професійної діалогічної взаємодії.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Авиационная педагогика: учебник / [Макаров Р.Н., Неделько С.Н., Бамбуркин А.П., Григоречкий В.А.]. – Москва – Кировоград: МНАПЧАК, ГЛАУ, 2005. – 433с.
2. Акимова О.В. Термин как единица терминологического поля и профессионального дискурса в разноструктурных языках: Дис. ... канд. филолог. наук: 10.02.20 / Акимова Ольга Валерьевна. – Казань, 2004. – 254с.
3. Коваленко О.О. Педагогічні умови формування навичок професійного спілкування майбутніх диспетчерів та пілотів профільного ВНЗ засобами іноземної мови / О.О. Коваленко // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – К.: 2006. – Том 2. – С. 163 – 168
4. Ковтун О.В. Сутність професійно-мовленнєвої діяльності авіаційних операторів / О.В. Ковтун // Гуманізація навчально-виховного процесу: науково-методичний збірник. – Слов'янськ: Вища школа, 2010. – Випуск LI. - С.3-14
5. Повітряний кодекс України [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України. – К., 2011. - № 48-49, С.536 – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>.
6. Про затвердження Правил ведення радіотелефонного зв'язку та фразеології радіообміну в повітряному просторі України: від 10 липня 2006 р. / Міністерство транспорту України. - 2004. - № 486. (Наказ Міністерства транспорту України)
7. Психология общения: энциклопедический словарь / [под общ. ред. А.А. Бодалева]. – М.:Когито-Центр, 2011. – 600с.
8. Пчелинов А.Ф. Профессиональное общение и безопасность полетов / А.Ф. Пчелинов // Вопросы психологии. – 1982. – № 6. – С.127 – 128.
9. Doc 9432 "Manual of Radiotelephony" [Електронний ресурс] / International Civil Aviation Organization. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.slideshare.net/FernandoNobre1/doc-9432-manual-of-radiotelephony>.
10. Emery H. Plane English, plain English / H. Emery // English Teaching Professional. – 2008. – №56. – P. 46-47.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Личук Альона Валентинівна – аспірант кафедри соціально-гуманітарних наук Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Коло наукових інтересів: підготовка майбутніх авіадиспетчерів до професійної діалогічної взаємодії.

УДК 37.013.32

ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОФЕСІЙНУ НАДІЙНІСТЬ ФАХІВЦІВ З АВАРІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА БЕЗПЕКИ НА АВІАЦІЙНОМУ ТРАНСПОРТІ

Геннадій ЛЕЩЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Трансформація суспільних процесів, євро-інтеграційний вектор розвитку, що торкнулися усіх сторін соціально-економічного життя нашої країни, потребують кардинально нових підходів до професійної підготовки фахівців аварійно-рятувальних служб. Торкнулись ці процеси й системи професійної підготовки фахівців у внз. Професійна підготовка сучасних фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті – це складний, динамічний, іноді суперечливий процес, котрий не завжди досягає бажаної мети, а тому, враховуючи, що їхня діяльність пов'язана з питаннями державної безпеки, він потребує постійного удосконалення. Оптимізація процесу підготовки фахівців даного профілю потребує, передусім, формування їхньої професійної надійності, що забезпечить успішну професійну діяльність та професійне довголіття.

Вирішення даної проблеми передбачає, насамперед, з'ясування чинників, що впливають на фахівців у процесі професійної діяльності. Дослідження формування професійної надійності майбутніх фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті потребує розуміння і врахування їхнього взаємного впливу, взаємної залежності, взаємодії, усвідомлення того, що сукупність різних чинників при одночасному впливі на фахівця можуть посилювати, компенсувати або нейтралізувати дію один одного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз і узагальнення теоретичних та методичних праць з проблем професійної діяльності фахівців аварійно-рятувальних служб свідчить, що значну частину з них присвячено питанням психологічної реабілітації фахівців при роботі в екстремальних умовах діяльності (постекстремальній адаптації, посттравматичному стресі, способам психологічної і медичної реабілітації потерпілих, тощо). Окремі аспекти професійної діяльності фахівців екстремальних професій досліджували О.В. Бикова, М.С. Корольчук, В.І. Пліско та ін. Питання професійної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій висвітлено у докторській дисертації М.М. Козяра. О. П. Євсюковим проведено дослідження психологічного прогнозування професійної надійності фахівців аварійно-рятувальних підрозділів мнс України. Процес професійної підготовки фахівців мнс Росії до діяльності у надзвичайних ситуаціях висвітлено у докторській дисертаційній роботі О.Л. Узуна.

Водночас, аналіз літератури свідчить, що данні із взаємодії чинників професійної діяльності у контексті дослідження професійної надійності фахівців з аварійного обслуговування і безпеки на авіаційному транспорті відсутні.

Мета статті. Метою статті є дослідження впливу негативних та позитивних чинників на професійну надійність фахівців з аварійного обслуговування і безпеки на авіаційному транспорті.

Виклад основного матеріалу. Вихідною гіпотезою дослідження було припущення, що чинниками, котрі негативно впливають на професійну надійність фахівців з аварійного обслуговування і безпеки на авіаційному транспорті можуть бути причини, котрі призводять до зниження ефективності діяльності, зниження працездатності та збільшення кількості помилок під час виконання професійних функцій.

До цих чинників можна віднести події, процеси, обставини, що негативно впливають на результат професійної діяльності, що здатні викликати негативні функціональні стани у фахівця, дестабілізуючи тим самим його професійну діяльність.

Відповідно до класифікації А. Прохорова та Р. Ельбур, усі чинники впливу на ефективність професійної діяльності розподіляються на такі групи [4: 10-11]:

- тип, характер і складність професійного завдання;
- психофізіологічні, антропометричні та інші характеристики людини;
- організація робочого місця;
- організація діяльності людини (алгоритми або інструкції до діяльності спеціаліста чи персоналу, режиму функціонування, взаємодії персоналу тощо);
- умови праці фахівця;
- вмотивованість фахівця;
- об'єктивні умови (наявність ресурсів, логістика виробництва, тощо).

Дослідники відзначають, що на ефективність професійної діяльності впливає сукупність і взаємодія об'єктивних і суб'єктивних чинників. Об'єктивні чинники не залежать від особистості суб'єкта праці, оскільки вони детерміновані оточуючим середовищем чи конкретним професійним завданням.

Під об'єктивними чинниками ми розуміємо особливості професійної ситуації, рівень її складності та напруженості, а також умови та обставини, в яких доводиться працювати фахівцям.

До суб'єктивних чинників ми відносимо індивідуально-психологічні особливості фахівців, рівень сформованості професійної компетентності, досвід, ціннісні орієнтації, тощо.

До чинників, що негативно впливають на ефективність професійної діяльності фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті (а, відповідно, і на професійну надійність) зараховуємо виникнення таких несприятливих функціональних станів як: нервово-психічна напруга, стрес, втома, які є результатом невідповідності індивідуальних особливостей та підготовленості працівника вимогам та завданням діяльності.

У своєму дослідженні О. Жданов розглядає чотири ступені стану нервово-психічної напруги [3]:

1). Перший ступінь характеризується покращенням уваги і мобілізації. Підвищуються фізичні і психічні можливості організму. Підвищується опір організму до впливу несприятливих чинників.

2). Другий ступінь стану нервово-психічної напруги характерний для ситуацій, коли рівень мобілізації резервів, типовий для першого ступеню, недостатній. Фізіологічні зрушення і зміни психіки тут вже більш виражені. Фізіологічні процеси перебудовуються таким чином, щоб

забезпечити організму можливість вирішити більш складну задачу. Енергетичні ресурси організму мобілізуються практично повністю.

3). Третій ступінь настає, коли ситуація стає нездоланною. Різко знижуються інтелектуальні та енергетичні ресурси організму, падає імунітет.

4). Четвертий ступінь нервово-психічної напруги настає, якщо актуальність завдання, що потребує вирішення, не зменшується, а можливості для його виконання не з'являються. Як наслідок – виникає потреба у допомозі кваліфікованого лікаря-психіатра.

Рівень і ступінь нервово-психічної напруги різняться в залежності від різних умов, особливо, від ресурсів організму. У фізично і психологічно тренуваних людей навіть в екстремальних ситуаціях вищі ступені психічної напруги виникають рідко.

Стан психічної напруги, якщо вона не представлена третьою і четвертою стадією, є фактор позитивний, що відображає активізацію всіх функцій і систем організму, які гармонійно включаються в діяльність і забезпечують її високу продуктивність. Однак висока та тривала напруга може негативно впливати і на організм, і на психічний стан.

У своїй роботі Т.А. Немчин, на підставі суб'єктивних проявів учасників експерименту, дослідження за допомогою опитувальника, збору анамнестичних даних, медичного обстеження і спостереження виділив три різновиди стану нервово-психічної напруги в залежності від інтенсивності її вираження: слабка, помірна і надмірна [1].

Перший ступінь напруги (слабкий) може бути названий напругою лише умовно, оскільки, по суті, при цьому ознак напруги або не спостерігається зовсім, або їхній прояв настільки незначний, що досліджувані не схильні вважати свій стан нервово-психічною напругою. У даному випадку в досліджуваних не відбувається «включення» в екстремальну ситуацію, вона не розцінюється ними як складна, що вимагає мобілізації зусиль на її подолання і досягнення поставленої мети. За таких умов відсутні не тільки мотиви для досягнення мети, але й мотиви до діяльності. Обстежувані не відчують необхідності в успішному подоланні труднощів, якими характеризується ситуація об'єктивно, їх не цікавить результат діяльності і не турбують можливі наслідки. В результаті в процесі дослідження випробовуваних характеристики їхнього стану не відрізняються від звичайних, повсякденних характеристик як соматичних систем, так і психічної сфери.

Найбільш загальними характеристиками другого ступеня нервово-психічної напруги є мобілізація психічної діяльності, підвищення активності соматичного функціонування і відчуття загального підйому морально-психічних, душевних і фізичних сил. Якщо при цьому і спостерігаються окремі неприємні відчуття з боку соматичних органів і систем, то вони начебто маскуються, притупляються загальним позитивним забарвленням, позитивним емоційним фоном, піднесеним настроєм, активним прагненням подолати труднощі і добитися високих результатів у досягненні мети. Таким чином, при помірно вираженій нервово-психічній напрузі не тільки виразно проявляються мотивація до досягнення мети, прагнення до енергійних дій, але й відчувається задоволення від самої діяльності. У піддослідних не виникає протиріччя між ставленням до нелегкої праці і ставленням до бажаної мети та перепон на шляху до її досягнення і тому ефективність і продуктивність їхньої діяльності виявляються високими.

При розгляді структурно-функціональних особливостей надмірно вираженої нервово-психічної напруги (напруги третього ступеня), звертає на себе увагу те, що для неї типові дезорганізація психічної діяльності, суттєві відхилення в психомоториці, глибокі зрушення в нейродинамічних характеристиках і яскраво виявлене почуття загального фізичного і психічного дискомфорту. На перший план виступають скарги на порушення діяльності соматичних органів. Психічні порушення, що також мають місце, залишаються начебто на другому плані, маскуються соматичними відхиленнями, з яких найбільш частими є порушення з боку серцево-судинної системи, органів дихання та видільної системи і лише потім йдуть порушення в психомоториці й зниження здібностей до продуктивної розумової діяльності. Почуття фізичного дискомфорту супроводжується негативним емоційним фоном, падінням настрою, відчуттями тривоги, неспокою, гострим очікуванням невдачі, провалу та інших неприємних наслідків екстремальної ситуації. Хоча досліджувані з напругою 3 ступеня намагалися підкреслити, що у них є насамперед соматичні порушення, найбільш виражені зрушення у них спостерігаються з боку психічної діяльності. До цих порушень належать погіршення уваги, розумової працездатності, кмітливості, завадостійкості, настрою, емоційної стійкості, координації рухів, зневіра в можливість власними силами подолати труднощі і звідси зневіра в успіху, тощо.

Причинами, що викликають нервово-психічну напругу у працівників аварійно-рятувальних служб є:

- екстремальний характер професійної діяльності;
- ненормований робочий час та відпочинку;
- високий рівень відповідальності за результати професійної діяльності;
- необхідність самостійно приймати рішення і нести відповідальність за його наслідки;

- відсутність можливості контролювати обставини, що приводять до виникнення нс;
- професійні конфлікти;
- особистісні стрес-чинники;
- стан здоров'я.

Наступним важливим чинником, що впливає на надійність фахівця та на ефективність його професійної діяльності є стрес.

Поняття «стрес» застосовують для позначення широкого кола не тільки психічних, але і фізіологічних станів, наприклад фізичної напруги, втоми, тощо, а також різноманітних явищ, що належать до інших областей знань.

На протипагу такому «змішанню» виступив видатний американський учений Р. Лазарус, котрий запропонував розрізнати фізіологічний і психологічний види стресу. На думку Р. Лазаруса, вони відрізняються один від одного за особливостями впливу стимулу, механізму виникнення і характеру відповідної реакції. Фізіологічний стрес характеризується порушенням гомеостазу і викликається безпосередньою дією несприятливого стимулу на організм. Відновлення гомеостатичної стійкості здійснюється вісцеральними і нейрогуморальними механізмами, які обумовлюють стереотипний характер реакцій при фізіологічному стресі.

Аналіз психологічного стресу, на думку Р. Лазаруса, вимагає врахування таких моментів, як значущість ситуації для суб'єкта, інтелектуальні процеси, особистісні особливості. Ці психологічні чинники обумовлюють і характер відповідних реакцій. На відміну від фізіологічного стресу, при якому останні є високо стереотипними, при психологічному стресі вони індивідуальні і не завжди можуть бути передбачувані. Так, на загрозу один суб'єкт реагує гнівом, а інший – страхом тощо [2].

Іншим складним питанням, що викликає суперечливі думки при розробці проблеми, є співвідношення емоцій і стресу. Загалом вважається, що головною складовою, «фундаментальним компонентом» психологічного стресу є емоційне збудження. По суті, емоційні переживання, емоційна насиченість діяльності виділяються в більшості досліджень в якості основної характеристики цього стану. Не дивно, що деякі дослідники стали ототожнювати поняття стресу і емоцій. Характерною є тенденція розглядати стрес як особливий стан, сутнісно ідентичний з іншими емоційними станами (афектами, почуттями, тривожністю тощо). Однак, якщо виходити з того, що стрес суть особливий стан, то треба визнати, що його структура разом з емоційним, включає й інші психологічні компоненти (мотиваційні, інтелектуальні, перцептивні та інші).

У психологічній літературі впливи і ситуації, що породжують стан психічної напруги і стресу називаються стресорами. При описанні стресогенних ситуацій вказуються на такі характеристики, як «складні», «важкі», «особливі», «емоціогенні», «критичні», «аварійні», «надзвичайні», «екстремальні» тощо. Таке розмаїття характеристик свідчить про те, що не існує єдиної термінології для описання розглянутих ситуацій. Передусім, не витримується одна підстава для поділу. Так, в одному випадку акцент робиться на характеристиці об'єктивних особливостей ситуації («складні умови»), в іншому – на ставленні суб'єкта до цієї ситуації («важкі умови»), в третьому – на переважаючому компоненті стану, що виник («емоціогенні умови») тощо. Крім того, існує різне розуміння одних і тих же термінів. Так, поняття «екстремальні умови» одні автори визначають як «несприятливі для життєдіяльності», інші – як «граничні, крайні значення тих елементів ситуації, які в середніх своїх значеннях служать оптимальним робочим фоном або, принаймні, не відчуються як джерело дискомфорту» (В.Д. Небиліцин, 1966), треті – як умови, що вимагають мобілізації «буферних», а іноді і «аварійних» резервів організму (Б.Ф. Ломов, 1970). Ці варіанти трактування екстремальності певним чином збігаються, але кожен з них, тим не менше, акцентує лише один бік екстремальності. Загальна особливість розглянутих вище трактувань полягає в тому, що вони констатують наявність перевищення діапазону оптимальних впливів і, тим самим, надають ситуації якості екстремальності.

Однак, ефект стресора не обмежується лише його специфічною дією, оскільки він обумовлений також і психологічними особливостями людини. Так, безпосередня небезпека для життя, сильний біль, які визнаються ефективними стресорами, можуть не бути такими у зв'язку з виконанням певної соціальної ролі або, наприклад, у зв'язку з релігійними мотивами. Психологія має достатню кількість досліджень, що свідчать про те, що мотиваційні, інтелектуальні та інші психологічні характеристики людини, її життєвий досвід, обсяг знань тощо істотним чином коригують вплив об'єктивних властивостей стресора [5].

Серед причин виникнення стресових станів у фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті можна відмітити незадоволеність професійною діяльністю, виникнення конфліктних ситуацій різноманітного походження, напружений графік діяльності, загроза для власного життя та життя оточуючих, надмірний обсяг інформації, невизначеність ситуації тощо.

Наступним несприятливим функціональним станом, що виникає під впливом негативних чинників є втома. Втома – тимчасове зниження працездатності, що настає в процесі роботи. Втома є природною реакцією організму на виконання будь-якої діяльності.

Вчені по-різному трактують втому: як тимчасове зниження працездатності під впливом тривалого навантаження (Г. Леонова); як тимчасове зменшення функціональних можливостей організму, викликане інтенсивною або тривалою роботою, що проявляється у зниженні працездатності (В. Сатанов); як порушення регуляторних механізмів у системній відповіді організму (М. Корольчук). Усі ці визначення об'єднують акцентування уваги на зниженні працездатності працівника.

На професійну надійність людини після необхідної підготовки та первинної адаптації, як правило, впливає низка чинників. До числа найбільш значущих можна віднести мотивацію до здійснюваної діяльності, пережиті в процесі діяльності негативні функціональні стани (втомля, нервово-психічна напруга, стрес тощо) психологічний клімат у колективі тощо. Основу ж надійності особистості професіонала складають певні риси характеру до яких, за даними літератури, відносяться: самоконтроль, відповідальність, почуття обов'язку, дисциплінованість, адекватна самооцінка, вольові якості і самовладання.

Провідним чинником є взаємодія регуляторних систем, відповідальних за саморегуляцію поведінки, діяльності і психічного стану. Розглядаючи роль саморегуляції у розвитку професійної надійності особистості фахівця можна сказати, що саморегуляція є системоутворюючим чинником цілісності суб'єкта професійної діяльності. Високий рівень взаємодії регуляторних систем професійної діяльності та психофізіологічного стану забезпечує позитивні функціональні стани, які, в свою чергу, сприяють успішному протистоянню дії несприятливих чинників професійного середовища і розвитку особистості професіонала.

Ще одним чинником професійної надійності фахівця є глибина і зміст переживань ситуацій, проблем і свого ставлення до них. Особливе значення для людини в її протидії труднощам і стресогенним впливам професійного середовища є ієрархія потреб, які людина може задовольнити у своїй роботі, а також ієрархія цінностей, якими вона керується. Саме ці чинники визначають спрямованість саморегуляції на виконання діяльності за рахунок погіршення стану або на оптимізацію свого стану ціною зниження ефективності та надійності діяльності. В екстремальних (незвичайних, нетипових, позаштатних тощо) ситуаціях при певному рівні розвитку особистісних і професійних якостей ефективність і надійність діяльності починають значною мірою визначатися вищими потребами, іншою базовою системою цінностей. Так, огляд літератури показує, що найбільш поширеними видами ставлення людини до професійної діяльності є оцінні, смислові та ціннісні. Оцінне ставлення виконує функції виділення ціннісних властивостей об'єктів, вираз суб'єктивного ставлення людини до дійсності, регуляції поведінки та діяльності. Дослідження стійких позитивних і негативних ставлень людини до професії здійснювалися у зв'язку з особливим сприйняттям людиною своєї роботи; з продуктивністю, надійністю і успішністю діяльності; зі специфікою її психічної регуляції, з розвитком у неї професійно важливих якостей, особистості в цілому, з ідентифікацією людини з професією. Разом із тим дослідницька стратегія редукції до полярних оцінок сукупності емпіричних конкретних відносин суб'єктів до своєї професії висвітлила той факт, що однакове за знаком оцінне ставлення може базуватися на різних за змістом потребах, котрі задовольняються у діяльності.

Аналіз наукової літератури дозволяє визначити чинники, котрі негативно впливають на професійну надійність фахівців з аварійного обслуговування і безпеки на авіаційному транспорті: 1) підвищена відповідальність; 2) непередбачуваність розвитку ситуації; 3) розвиток несприятливих функціональних станів (нервово-психічна напруга, стрес, втома); 4) незадовільний стан здоров'я; 5) порушення режиму праці та відпочинку; 6) суперечливість інформації, що надходить; 7) невизначеність ситуації; 8) недостатність професійних знань, умінь та навичок; 9) недостатній розвиток професійно важливих якостей і властивостей особистості; 10) значний обсяг та темп надходження інформації; 11) відсутність або нестача професійного досвіду; 12) негативний попередній досвід виконання професійного завдання; 13) несприятливий психологічний клімат у колективі; 14) несприятливі мотиваційно-ціннісні установки; 15) загроза власному життю і життю оточуючих; 16) недостатній розвиток морально-вольових якостей; 17) висока ціна помилок та їхніх наслідків; 18) значні інтелектуальні, фізичні та психічні навантаження; 19) побутові проблеми.

Вказані чинники дестабілізують протікання інтелектуальних процесів, сприяють підвищенню рівня тривожності, знижують ефективність професійної діяльності фахівців аварійно-рятувальних служб загалом.

Здатність суб'єкта діяльності протистояти негативним чинникам професійної діяльності й здійснювати професійні функції з високим рівнем ефективності характеризує стійкість діяльності, яка забезпечується професійною надійністю. До чинників, що забезпечують професійну надійність фахівців аварійно-рятувальних служб, уналежнюємо:

- володіння на високому рівні професійними знаннями, вміннями та навичками;
- високий рівень сформованості внутрішньої позитивної мотивації та ціннісної спрямованості на професійну діяльність;

- високий рівень розвитку когнітивної складової особистості;
- високий рівень розвитку професійно важливих якостей;
- вміння приймати рішення в умовах ліміту часу;
- вміння виконувати додаткову роботу на фоні основної;
- вміння брати на себе відповідальність за прийняті рішення;
- здатність швидко адаптуватись до діяльності в умовах екстремальної ситуації;
- здатність прогнозувати можливі шляхи розвитку робочої ситуації та шляхи досягнення мети;
- здатність швидко орієнтуватися в нових, непередбачуваних умовах;
- володіння навичками самоаналізу та саморегуляції;
- здатність об'єктивно оцінювати ситуацію та діяти адекватно обставинам, що склались;
- високий рівень «динамічного здоров'я» та працездатності.

Висновки. Отже, на професійну надійність фахівця з аварійного обслуговування і безпеки на авіаційному транспорті діють різноманітні, різнопланові за характером, результатом і механізмом впливу чинники. Цим пояснюється неможливість комплексного дослідження професійної надійності в межах однієї науки. Практичне вирішення проблем професійної надійності фахівців екстремальних професій вимагає об'єднання зусиль дослідників різних галузей науки. Для забезпечення високої результативності в професійній діяльності фахівців з аварійного обслуговування і безпеки на авіаційному транспорті необхідно зорієнтувати професійну підготовку на формування та розвиток спеціальних професійно-важливих знань, вмінь, навичок, якостей фахівця, здатності активувати та використовувати внутрішні потенційні ресурси тощо. Саме за таких умов можна говорити про сформованість професійної надійності фахівця.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гульчевская Н.Е. особенности профессиональной тревожности учителя в условиях образовательных инноваций: автореф дисс. на соискание науч. степени канд психол. наук: 19.00.07 «педагогическая психология» / Н.Е. Гульчевская. – Ростов-на-Дону, 2004. – 20 с.
2. Лазарус Л. Теория стресса и психофизиологические исследования // Л. Лазарус // эмоциональный стресс: физиологические и психологические реакции / под ред. Л. Леви, В.Н. Мясичева. – Л.: Медицина, 1970. – 328 с.
3. Преодоление нервно-психического напряжения [электронный ресурс] / О. Жданов – режим доступа: <http://hr-portal.ru/article/preodolenie-nerвно-psihicheskogo-napryazheniya>.
4. Прохоров а.и. анализ и учет факторов, влияющих на эффективность деятельности человека-оператора / А.И. Прохоров, Р.Э. Эльбур. – рига: рига, 1974. – 105 с.
5. Ситуации, вызывающие психическую напряженность [электронный ресурс] / режим доступа: <http://www.medcoref.ru/mrefs-472-2.html>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лещенко Геннадій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної та психофізіологічної підготовки Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

УДК 378:37.01:37

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ «МАГІСТР» ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»

Антоніна МІНЕНОК (Чернігів, Україна)

Постановка проблеми. В умовах реформування системи вищої педагогічної освіти науково-дослідна діяльність студентів набуває все більшого значення і стає одним із основних компонентів професійної підготовки майбутнього фахівця. Це, перш за все, зумовлено тим, що ефективність останньої значною мірою визначається рівнем сформованості дослідницьких знань, умінь, розвитком особистісних якостей, накопиченням досвіду творчої дослідницької діяльності.

Метою освіти сьогодні є підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства через новаторство в навчанні, вихованні та науково-методичній роботі. Діяльність педагога на сучасному етапі розвитку суспільства набуває цілісного характеру. Властивість цілісності його праці проявляється, по-перше, в реалізації основної функції – формуванні всебічно розвиненої, гармонійної особистості; по-друге, в комплексному підході до виховання підростаючого покоління, який забезпечує єдність напрямів змісту виховання; по-третє, в співдружності педагогічних, учнівських, батьківських і трудових колективів, взаємодії навчальних закладів, сім'ї і суспільства у вихованні; по-четверте, в гармонійному поєднанні різних видів його діяльності – навчальної, виховної, суспільної, методичної, освітньої, науково-дослідної [3; 4; 5; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень вчених дозволяє констатувати, що існують різні підходи до розуміння структури професійної діяльності педагога. Так, наприклад, В. А. Козаков в організаційно-психологічну структуру педагогічної діяльності включає дві групи елементів: організаційні (суб'єкт, процес, предмет, умови, продукт) і соціально-психологічні (мета, мотив, засоби, спосіб, результат). І. А. Зязюн із позиції педагогічної майстерності стверджує, що, здійснюючи рефлексивне керівництво розвитком учнів, учитель має бути здатним керувати собою і через себе – всіма компонентами педагогічної діяльності (мета, суб'єкт, об'єкт, засоби, результат), тобто виділяє п'ять організаційних компонентів педагогічної діяльності [3; 4; 5].

Розповсюдженою і загально визнаною є психологічна структура діяльності педагога, яка запропонована вченою Н. В. Кузьміною, де вона виокремлює чотири основні компоненти педагогічної діяльності, які відображають структуру навчально-виховного процесу: конструктивний, організаторський, комунікативний, дослідницький (гностичний). Дану структуру й зміст педагогічної діяльності, в основному, підтримують багато вчених, аналогічно, виділяючи в структурі діяльності педагога чотири компоненти, де більш суттєву увагу звертають на комплексний характер їхнього вияву. Водночас, на думку вчених, наявність певного компонента в педагогічній діяльності вимагає від педагога спеціальних знань, умінь і навичок. Погоджуючись із даним твердженням, хочемо зауважити щодо важливості і необхідності когнітивно-моделюючих і конструктивно-моделюючих спеціальних умінь у фаховій підготовці магістрів [2; 4].

Щодо важливості поглиблення сутності професійної підготовки студентів свідчать роботи В. Бондара, В. І. Євдокимова, О. Пехоти, І. Ф. Прокопенка С. Сисоєвої та інших, розширюються дослідження особистісно-орієнтованого навчання в роботах І. Беха, А. Бойко, М. Євтуха, О. Леонтєва, В. Рибалко, В. Сластьоніна; особистісно-діяльнісного підходу в роботах В. Беспалько, В. Давидова, Л Білик та інших [3; 4; 7].

Метою статті є теоретичне дослідження різних аспектів організації та проведення науково-дослідної діяльності студентів та обґрунтування педагогічних факторів, які зумовлюють її успішність в умовах організації навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. В даний час, коли на перший план виступають вимоги підготовки педагога з новим мисленням, педагога-творця, дослідника, його підготовку не можна розглядати лише з утилітарної, професійної точки зору. Тому, говорячи про вчителя з новим мисленням, необхідно знову і знову повертатися до філософського, соціально-морального, професійного й методологічного аспектів підготовки вчителя. [2; 4; 5; 7].

Такий підхід, на наш погляд, значно розширює й доповнює можливості аналізу структури професійної діяльності педагога в нових умовах розвитку системи освіти України, дозволяє поглянути на педагога не лише як носія знань, але й духовних начал, як на людину, що формує людські душі; даний підхід дає можливість показати пріоритет гуманізації, гуманітаризації, інтелекту та фундаменталізації фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Компонентами структури педагогічної діяльності, за Н. В. Кузьміною, є, як зазначалося вище, гностичний, конструктивний, організаторський і комунікативний. Спробуємо зупинитися на гностичному, враховуючи специфіку педагогічної діяльності вчителя початкової школи, яка передбачає навчальну (викладацьку), виховну, методичну та науково-дослідницьку роботу, оскільки, в процесі науково-педагогічної діяльності вчитель вирішує завдання оптимізації навчання і виховання учнів. Так, зокрема, гностичний компонент передбачає систему знань та умінь вчителя, які спрямовані, насамперед, на реалізацію пізнавальної діяльності, що є основою його професійної діяльності. Вищезазначений компонент реалізує як дослідницьку діяльність вчителя, оскільки спрямований на діагностування, аналіз, самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, так і навчально-виховного процесу, рівня навчальних досягнень школярів. Даний компонент є стрижнем всіх інших компонентів, оскільки впливає на рівень творчості при здійсненні вчителем всієї педагогічної діяльності [4; 6; 8].

За результатами аналізу науково-педагогічної літератури та проведених досліджень можна констатувати, що сучасна система підготовки майбутнього вчителя має певні недоліки, а саме: відсутність системної роботи студентів протягом навчального семестру; низький рівень навчальної активності і відсутність мотивації до навчальних досягнень; відсутність гнучкості в системі фахової підготовки; недостатній рівень адаптації до швидкозмінних вимог світового ринку педагогічної праці; низька мобільність студентів щодо зміни напрямів підготовки, спеціальностей та вищих навчальних закладів та інше. З огляду на це, науково-дослідна діяльність студентів дозволяє найбільш повно виявити їхню індивідуальність, творчі здібності, готовність до самореалізації у професії вчителя. Важливо зазначити, що сам процес дослідження є суто індивідуальним і являє собою цінність як в освітньому, так і в особистісному сенсі. У зв'язку з цим майбутній магістр має бути готовим до здійснення науково-дослідної роботи. А це, в свою чергу, дозволить у подальшій діяльності розв'язувати професійні завдання на науковому рівні [1: 188].

Результатом плідної роботи автора над проблемою формування готовності магістрів до розв'язання професійних завдань та, відповідно, до потреб здійснення науково-педагогічної діяльності майбутнього випускника освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за напрямом підготовки «Початкова освіта» нами було підготовлено та видано навчальний посібник «Формування готовності до науково-педагогічної діяльності» [6].

Починаючи вивчення курсу з розгляду пріоритетних принципів розвитку системи освіти (гуманізація і демократизація всіх складових її елементів та національну спрямованість на євроінтеграцію національної системи освіти) – в першому модулі, автор в наступних модулях послідовно і динамічно розглядає формування структури професійного розвитку, саморозвитку і професійної готовності у студентів-магістрів.

Дані модулі охоплюють достатньо широкий набір тем щодо шляхів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, психологічної готовності та професійної мотивації студентів до майбутньої професійної діяльності, тощо. Вони реалізують системний, комплексний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, гуманістичний, валеологічний підходи до організації навчально-виховного процесу, визначаючи їхню важливу роль і місце в сучасній парадигмі освіти. Останній модуль присвячено теоретичним засадам організації та науковому обґрунтуванню модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі.

Пропоновані автором педагогічні засоби формування готовності до науково-педагогічної діяльності актуалізують завдання науково-педагогічної діяльності в сучасній школі, а саме, коли актуальним є питання про зниження (оптимізацію) навчального навантаження на дітей, термін «дослідницька діяльність» набуває професійно важливого значення [6].

Науково-дослідницька діяльність студентів є невід'ємною складовою роботи вищого навчального закладу і сприяє формуванню творчої особистості майбутнього фахівця, оскільки дозволяє забезпечити навчання студентів методології раціонального та ефективного засвоєння та використання знань, закласти основи науково-дослідної і науково-технічної діяльності; дозволяє найбільш повно реалізувати індивідуальний підхід у навчанні студентів, диференціювати їхню спеціалізацію; вже в межах навчального процесу вона залучає студентів до наукових досліджень і розв'язання виробничих, економічних та соціальних завдань; активно сприяє засвоєнню студентами сучасних методів та технологій у галузі науки, техніки, виробництва, методології і практики планування та оцінки ризиків, відбору оптимальних рішень в умовах сучасних економічних відносин; розвиває у студентів здатність до самостійних обґрунтованих суджень та висновків; розвиває здатність використовувати самостійно здобуті наукові знання у швидко змінних ситуаціях, відповідати вимогам професійної діяльності, науково обґрунтовувати результати власної праці; дозволяє раціонально використовувати студентами свій вільний час, відволікає він набутий негативних звичок [1; 6; 8].

Науково-дослідницька робота студентів представляє собою найбільш ефективний метод підготовки якісно нових фахівців у вищій школі. Вона максимально розвиває творче мислення, індивідуальні здібності, дослідницькі навички студентів, дозволяє здійснювати підготовку ініціативних фахівців, розвиває наукову інтуїцію, глибину мислення, творчий підхід до сприйняття знань та практичне застосування у вирішенні визначених завдань [6, 8].

Висновки. Вимоги щодо постійного особистісного і професійного зростання є чи не найважливішими в професії педагога, адже педагогічна діяльність – це розв'язання безкінечної кількості педагогічних задач, кожна з яких передбачає усвідомлення кінцевої мети педагогічної діяльності, способів її досягнення шляхом розв'язання багатьох стратегічних і тактичних завдань та потреби професійного саморозвитку.

Науково-дослідна діяльність студентів розглядається як одна з оптимальних форм освітнього процесу і професійного становлення майбутніх фахівців. Участь студентів у вирішенні актуальних психолого-педагогічних проблем шляхом активізації їхньої участі в науково-дослідній роботі підвищує ефективність творчого пошуку вирішення даних проблем, активізує потребу та інтерес до навчальної діяльності, і, в цілому, спрямована на вдосконалення їхньої професійної підготовки.

Готовність студентів педагогічних вузів до дослідницької діяльності в сучасних умовах виступає як один із показників якості професійної підготовки майбутніх вчителів. Це підтверджується вимогами державної процедури атестації і акредитації вищих навчальних закладів до рівня розвитку наукової діяльності в різних його підрозділах, що забезпечують відповідну освітню програму, норми і вимоги до якості професійної підготовки майбутнього вчителя, що декларуються новими світніми стандартами та інше.

Подальшого вивчення та осмислення потребують основні поняття та структурні компоненти науково-педагогічної діяльності вчителя початкової школи з метою формування цілісного бачення навчально-виховного процесу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Беляев Ю. І. Науково-дослідна діяльність студентів у структурі роботи університету / Ю. І. Беляев, Н. М. Стеценко // Педагогічний альманах. – 2010. – Випуск 6. – С. 188-191.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 206 с.
3. Дубасенюк О. А. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навч. посіб. / Олександра Антонівна Дубасенюк. – Житомир : ЖДПУ, 2001. – 267 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Зязюн І. А. Мета і характер розвитку особистості з точки зору альтернативних парадигм сучасної освіти / І. А. Зязюн // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Технології управління освітніми закладами» Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2011. – С. 8-9.
6. Міненко А. О. Формування готовності до науково-педагогічної діяльності : Навч. посібник / А. О. Міненко. – К. : Вид-во : СПД Нестроєвий А.І., 2015. – 205 с.
7. Науково-освітній потенціал нації : погляд у XXI століття : у 3 кн. / авт. кол. : В. М. Литвин (кер.), В. П. Андрущенко, С. О. Довгий, В. О. Зайчук, В. Г. Кремень ; за заг. ред. В. М. Литвина. – К. : Навч. книга, 2003. Кн. 2 : Освіта і наука : творчий потенціал державо- і культуротворення. – 672 с.
8. Фролова І. В. Науково-дослідницька діяльність студентів – передумова випереджувального саморозвитку фахівця [Електронний ресурс] / І. В. Фролова. // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 7. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Міненко Антоніна Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.

УДК 629.7

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Микола ПІВЕНЬ, Андрій ІЩЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Для всієї світової спільноти характерне прагнення подолати в освіті професійну замкнутість і культурну обмеженість, прагнення у своїй діяльності орієнтуватися на синтетичну особистість, її цілісність. Це вимагає розширення меж вузької спеціалізації. На думку науковців, ці завдання можливо вирішити за допомогою інтеграції. Саме на основі інтеграції обґрунтовуються нові освітні системи – гуманітарний освітній простір [4:347], який на якісно новому рівні вирішує проблему інтеграції міжпредметних ресурсів професійної підготовки [7:29]. Це дає підстави об'єднати в систему різноякісні за змістом і впливом чинники, створити нові міжпредметні ресурси та забезпечити формування цілісної особистості майбутнього фахівця, котрий володіє професійними й особистісними компетенціями. Незважаючи на значну кількість психолого-педагогічних досліджень, проблема організації інтегрованого професійно освітнього простору майбутніх авіаційних фахівців у льотних вищих навчальних закладах як у теоретичному, так і в практичному плані залишається малодослідженою. Зокрема, недостатньо досліджена у теоретико-методичному аспекті проблема формування навичок самоосвіти (автодидактичних навичок), міжсуб'єктна взаємодія у конструюванні спільних психолого-педагогічних умов формування професійної надійності майбутніх авіаційних фахівців. Не розкрита системна сутність інтеграції психолого-педагогічних дисциплін із тренажерною практикою, її структура, модель і технологія, не визначена сутність самого феномену психолого-педагогічної компетентності майбутнього авіаційного фахівця, недостатньо розроблена система його формування. З огляду на зазначене стає зрозумілим, що орієнтирами і показниками якості формування професійної надійності льотної складу є не тільки традиційні критерії – рівень знань і навичок, але й розвиток психолого-педагогічної компетентності майбутнього авіаційного фахівця, його здатності до прояву автономності, творчого потенціалу в конструюванні власного освітнього простору й умов його якнайповнішої інтеграції у професійне середовище.

Мета статті – обґрунтування теоретичних підходів до вирішення проблем організації інтегрованого освітнього простору майбутніх авіаційних фахівців.

Виклад основного матеріалу. Сучасна світова практика розвитку освіти в умовах цивілізаційних змін і пошуку нової освітньої парадигми все більше орієнтується на дві полярні тенденції – універсалізацію й інтеграцію знань з одного боку, та їх науково-технічну спеціалізацію – з іншого. На думку О. Вознюка, універсальна парадигма розвитку є тріадною, тобто вона реалізує тріаду «внутрішнє – межа – зовнішнє». Тріадна логіка змінює норми і критерії отримання наукового знання, що, в свою чергу, є ознакою нової наукової парадигми, а також і нової холистичної парадигми освіти. Нова парадигма освіти є парадигмою духу, що орієнтує на розвиток людини. Ці принципові положення холистичної освітньої парадигми найповніше відповідають синергетичній освітній парадигмі, оскільки орієнтація першої на цілісність, універсалізм, синтез знань, творчість, спонтанність, надситуативність, парадоксальність, трансцендентність

реалізує синергетичну природу соціокосмопланетарної дійсності. Тому, доцільною є конкретизація холистичної освітньої парадигми за допомогою розроблених аспектів педагогічної синергетики. Водночас постає питання про специфіку інноваційних освітніх процесів і вміння комплексного застосування знань, їхнього синтезу і самостійного добування, коли перенесення ідей і методів з однієї науки в іншу повинне братися за основу творчого підходу до професійної діяльності людини в сучасних умовах науково-технічного прогресу [2:564]. Матеріали широкого кола теоретико-експериментальних досліджень продемонстрували важливу роль інтегративних процесів у вирішенні проблем професійної освіти. Було засвідчено стрімке збагачення психолого-педагогічних наук новими знаннями, формування новітніх освітніх тенденцій, розширення сфери впровадження в динамічну систему професійної освіти дидактичних інновацій. Професійна освіта стає предметом інтегративних, міждисциплінарних досліджень. Її гуманістичні й антропологічні тенденції сприяють підвищенню вимог до рівня професійної надійності майбутніх фахівців. Науковці підкреслюють, що саме інноваційна освіта спроможна сформувати у майбутнього фахівця внутрішню свободу, самостійність, спрямованість, волю і творчу активність. Та, головне – сформувати в студента прагнення змінити власну особистість з метою її підготовки до самостійної професійної діяльності й до самостійного життя взагалі, а також проявляти намір до зміни самого педагогічного процесу. Новітні наукові підходи видозмінюють інтерпретацію суб'єкта професійної освіти [2:7]. Так, з погляду постмодерного підходу суб'єкт в освітньому просторі розуміється, переважно, як суб'єкт самоосвіти (вибудовування власної «освітньої траєкторії»), «розвиток автодидактичних навичок», «навичок самоосвіти» та ін.) і характеризується такими рисами, як свобода, автономність, пошук ідентичності, а також творенням умов для саморозвитку і самореалізації. Новий підхід до професійної освіти з точки зору конструктивізму й синергетики [2] передбачає створення умов, за якими стають можливими процеси породження знань самим курсантом, його активна й продуктивна творчість, за якими він умів би і сам вчитися й інших навчати. За таких умов саме курсант засвоює, інактивує для себе свій власний світ, конструює свій суб'єктно розвивальний простір і, таким чином, забезпечує безперервне професійне й особистісне удосконалення. Найпереконливішими видаються погляди науковців, які пов'язують професійне й особистісне зростання майбутніх фахівців з формуванням навичок самонавчання. Стрижнем навчально-виховної роботи з формування цих навичок у курсантів має стати думка, що може докорінно змінити їхнє власне життя – змінити себе через культуру. Ключовим моментом у цій роботі є передчуття події, в якій знаходиш себе самостійним, зацікавленим і активним суб'єктом самотворення. Власне, успішність курсанта у професійній підготовці безпосередньо залежить від його внутрішньої кар'єри як особистості. Це і є моментом становлення його професійної надійності: адже, заявляючи про здатність до самонавчання, курсант започатковує процес ідентифікації із тим, що він робить, виявляє спроможність бачити себе носієм того, що він може. Мова йде про здатність курсанта бути суб'єктом навчальної діяльності, бути суб'єктом саморозвитку і самотворення, бути тим, хто постійно спонукає в собі розвиток. Цілеспрямоване здійснення навчальної діяльності як інструменту саморозвитку і самотворення – означає наповнено й напружено працювати в контексті розвитку своїх внутрішніх можливостей, які забезпечують надійне виконання професійних навичок за будь-яких умов діяльності. Усе це переконує, що навички самонавчання слід розглядати як складні утворення у структурі особистості курсанта, завдяки яким відбувається урівноваження та конструктивна взаємодія професійно освітнього і суб'єктно розвивального просторів особи. Найважливішою внутрішньою умовою такої конструктивної взаємодії є опанування курсантом архітектоніки психолого-педагогічної компетентності. Інтерес до феномену «простір» у психолого-педагогічних науках пояснюється розробкою проблем особистісно-орієнтованої професійної освіти. Аналіз літературних джерел свідчить, що професійний простір забезпечує формування у майбутніх фахівців синергетичної системи ключових, загальнопрофесійних, спеціалізованих і вузькоспеціалізованих компетентностей для ефективного здійснення професійної діяльності на основі нових аксіологічних орієнтирів, що відображають сучасні тенденції в світовій культурі й освіті. Ця синергетична система включає в свою структуру, перш за все, такі цінності, як єдність знань і компетенцій, а також цінності, рефлексії й самопізнання [3;с.5]. У дослідженнях Е. Зеєра [5:85] представлені чинники, які об'єднані суттю поняття «професійно-освітній простір». Автор об'єднує їх в три групи: зміни, пов'язані з віком людини (психологічні); зміни, що перетворюють провідну діяльність суб'єкта (соціальні); зміни, що відбуваються в ході безперервної професійної освіти особистості (професійні). До концептуальних положень організації професійно-освітнього простору автор відносить: активність, час, інформацію і самоорганізацію; біологічні, психофізіологічні, психологічні і соціальні чинники, індивідуальні властивості людини, а також випадкові події й обставини, що детермінують розвиток професійно-освітнього простору; особистісно-професійний потенціал людини як інтеграційну характеристику професійно освітнього простору, що постійно удосконалюється; професійний освітній простір як відкриту неврівноважену систему, котра не має меж власного розвитку. Концептуальним

нововведенням сучасної синергетичної парадигми освіти також є поняття «віртуального освітнього простору» [10:92]. Його відмінністю від фізичного простору є те, що на формування цього простору впливають не тільки реальні освітні події минулого, але й потенційно мислимі, віртуальні, можливі, які можуть ніколи і не відбутися або відбуваються тільки в думках суб'єктів освітнього процесу. Під віртуальною реальністю розуміється реальність, яка формується в процесі активності суб'єктів навчальної діяльності. Виділяють такі види реальності: актуальна (що існує тільки тут і зараз), інтерактивна (як результат взаємодії з реальністю); автономна (здійснюється за власними законами). Ставлення суб'єкта освіти до сформованого ним індивідуального освітнього простору як до віртуальної реальності, принципово змінює його ставлення до навчальної діяльності. Вона стає осмисленою, постійною, актуальною і автономною. Це істотно змінює і розширює реальні можливості освіти. Тепер освіта переходить в нову якість – віртуальної реальності, яка породжується суб'єктною активністю в навчальній діяльності. Тут суб'єкт навчальної діяльності постає як особа, яка безперервно інтерпретує, розшифровує глибинні сенси, вибудовує власний внутрішній світ під завдання навчальної діяльності. Ця діяльність мислення суб'єкта в процесі освіти виявляється не менш значущою, чим звичайна акумуляція знань, яку він істотно доповнює. Внутрішній духовний світ суб'єкта – це цілий світ уявлень і образів, які не можуть бути виключені із смислопокладаючої й смислоосязної діяльності суб'єкта в ході освіти, оскільки це породжує проблему перетворення власного «Я» з метою виявлення доступу до істини і сенсів в інтерпретуючій навчальній діяльності [10].

На думку В.Зінченко, зовнішній світ людини будується всередині, тобто у феноменальному, символічному полі. Її внутрішній світ будується ззовні. Акти побудови цих світів не ізольовані один від одного – вони синергетичні [6]. Освітня синергія забезпечує два зустрічні процеси: об'єктивування суб'єктного і суб'єктивізацію об'єктивного або означення сенсу й осмислення значення власного «Я» в просторі професіоналізації, в знаковій структурі [5]. Тож мова йде не тільки про зустріч, але і про формування особливого цілісного суб'єктно розвиваючого простору, який виконує роль посередника між зовнішнім професійним простором і внутрішнім світом (простором) особистості. Цей простір забезпечує особистість можливостями оперативного спрямовувати суб'єктну активність, з одного боку, на самопізнання й самотворення власної «самості» (внутрішній простір), а з другого – на самореалізацію в навчальній діяльності (в професійно освітньому просторі). Усвідомлене конструювання суб'єктно розвиваючого простору припускає перехід внутрішніх процесів в зовнішній єдиний процес і навпаки, що відповідає тріадній логіці отримання наукового знання (за О.Вознюком) і розумінню психосфери людини як мегапростору, який створює три області існування особистості: «у мені», «поза мною», «між нами» (за В.Петровським).

Таким чином, найважливішою тенденцією розвитку сучасної професійної педагогіки стає зростання впливу освітнього простору на систему професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців, з одного боку, і вплив системи професійної освіти на освітній простір особистості курсанта, з іншого. У наш час, на жаль, ще не стало дидактичною нормою в процесі професійної підготовки вбачати в особистості курсанта генератора освітнього процесу – суб'єкта міжпредметної інтеграції, здатного функціонувати в інтегрованому професійно-освітньому просторі. Хоча, саме суб'єкт міжпредметної інтеграції може інтегрувати в цілісність різні компоненти професійної підготовки, оскільки він здатний стати реальним центром інтегрального професійного простору, центром автономного закріплення значущості предметно-дисциплінарних смислів для формування професійної надійності майбутніх авіаційних фахівців.

Як свідчать результати досліджень у галузі професійної педагогіки, одним з універсальних механізмів формування інтегрального освітнього простору є самостійність курсанта. Самостійність особистості є похідною від суб'єктного досвіду, що сформувався в онтогенезі [12:164]. Із цієї точки зору, самостійність курсанта важко пов'язувати лише з навчальною діяльністю. Вона, скоріше є результатом метадіяльності (від грецького слова *meta* – після, над, через), яка безпосередньо не впливає на результати діяльності, але впливає на активність особи через її смислову сферу. Особистісні смисли і переживання в навчальній діяльності активізують самостійність особистості, яка під їхню дією стає стійкою, визначеною і цілісною. В.Серіков під метадіяльністю розуміє «особистісне «функціонування» індивіда», оскільки воно не являється якоюсь предметною діяльністю. Автор виділяє характерні риси метадіяльності: 1) світ смислів – це духовний світ особистості, який надійно захищений психологічними механізмами і на нього тривіальним способом не можливо впливати; 2) метадіяльність не можливо зі сторони управляти традиційними педагогічними засобами. Проте, це не означає, що її слід віднести за рамки педагогічних впливів. Метадіяльність особистості здійснюється в особливих педагогічних умовах, що потребують «особистісно-розвивальної ситуації» [12].

Предметом метадіяльності є смислоутворення, а специфічною педагогічною функцією – розвиток самостійності [8:196]. Зважаючи на важливу роль метадіяльності у розвитку самостійності

особистості, Є.Крюкова виокремила характерні для неї особистісні риси: дії, що визначають власні ролі та статус, функції в соціумі; оцінка власних досягнень; прояв критичного мислення щодо ціннісного змісту досвіду, що засвоюється в навчальній діяльності, висування та апробація власних ціннісних орієнтирів; актуалізація смислів, співставлення з попередніми смислами; рефлексія власної діяльності, власних логічних предметних компонентів та емоційних станів; визначення власних життєвих проблем і прийняття відповідальності за їх рішення, висування і перевірка власної життєвої програми; забезпечення автономності й стійкості свого внутрішнього світу [8].

Н.Боритко, услід за В.Серіковим наголошують, що самостійність особистості, її метадіяльність – це ще й вибудова ціннісно-смыслового простору саморозвитку. Цей простір створюється на ціннісно-смысловій сфері особистості та включає саму навчальну діяльність [1]. Тому є всі підстави говорити про вибудову суб'єктно розвивального освітнього простору курсантів у навчальній діяльності. Йому притаманні всі вищезазначені риси самостійності особистості в метадіяльності. У цьому просторі розвивається самостійність особистості. Вона здобуває значення ціннісно-смыслового пошуку, власної позиції, «самості», досвіду дієвого самоствердження курсанта у взаємодії з освітнім середовищем ВНЗ та, головне, активізує механізми творчого саморозвитку в навчальній діяльності.

Спираючись на практику дослідження саморозвитку у педагогіці і психології у рамках особистісно-зорієнтованих технологій можна припустити, що курсанти льотного ВНЗ мають проявляти самостійність і організовувати власну навчальну діяльність у якості суб'єкта. Самостійність надає їм волю вибору дидактичного арсеналу для вирішення навчальних завдань на різних рівнях творчої активності; створює умови для спільної продуктивної взаємодії із викладачем, і взаємно збагачує їх. Вона сама спрямована на формування рефлексії, стимулювання свідомого і конструктивного вироблення мети, завдань, особистісних смислів й індивідуального стилю самодіяльності, які засновані на усвідомленні своєї унікальності, самоцінності й установці на самозміну, творчий професійний та особистісний саморозвиток. Самостійність курсанта орієнтована на вироблення усвідомлених планів, прогнозів і алгоритмів професійного й особистісного саморозвитку в навчальній самодіяльності й самотворенні, сприяє формуванню навичок самоосвіти (автодидактичних навичок).

У нашому уявленні професійний освітній простір майбутнього авіаційного фахівця – це інтеграційне утворення, яке розглядається як динамічна єдність суб'єктів освітнього процесу і системи їхніх відносин. Якщо уявити суб'єктну активність курсанта у вигляді безперервної лінії, яка зустрічається сама з собою як своїм відображенням у певній точці, то остання перериває власну безперервність і таким чином створює простір, в якому здійснюється процес самороздвоєння і, одночасно, процес вибудови нового суб'єктно розвиваючого простору. Звісно, в реальному житті подібних зустрічей (точок) існує значно більше. Образ лінії, представлений у вигляді простору дозволяє зрозуміти суб'єктну активність курсанта як постійний процес зустрічі з власним віддзеркаленням, тобто зрозуміти це як дві протидіючі одна одній точки, між якими формується взаємодія. Ця взаємодія і є місцем народження нового суб'єктно розвиваючого простору, який виконує функцію посередника між внутрішнім світом особистості і зовнішніми можливостями. У цьому просторі курсант силою своєї думки створює нове опосередковане уявлення про самого себе, про свій внутрішній простір, з одного боку, з другого – про оточуючий об'єктивний зовнішній професійний простір, про взаємодію з іншими суб'єктами навчальної діяльності й ін. Це уявлення на якісно новому рівні створює умови для особистісного і професійного саморозвитку курсанта.

Висновок. Інтегрований освітній простір майбутніх авіаційних фахівців – це динамічний процес взаємодії й конструювання зовнішніх можливостей і внутрішніх умов – ресурсів курсантів для професійного й особистісного зростання. Його інтегративна сутність розкривається через здатність курсанта як суб'єкта навчальної діяльності забезпечити «золоту пропорцію» (за В.Петровським) між внутрішніми прагненнями особистості і зовнішніми умовами їхньої реалізації, що можливо за умови сформованості у курсанта високого рівня розвитку суб'єктності, професійної і психолого-педагогічної компетентності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Боритко Н.М. Педагог в пространстве современного воспитания: Монография / Научн. ред. Н.К.Сергеев.// Н.П. Боритко – Волгоград: Перемена, 2001. – 214 с.
2. Вознюк А.В., Дубесенюк А.А. Философские основания педагогической аксиоматики: монография. // А.В.Вознюк, А.А.Дубесенюк. – Житомир: Изд-во ЖГУ им. И.Франка, 2011. – 564 с.
3. Гура О.І. Проблеми загальнонаукової й конкретнаукової методології дослідження професійної компетентності педагога вищої школи / О.І. Гура // Дидактика професійної школи: Зб. наук. праць / Ред. кол. С.У. Гончаренко (голова) та ін. – Хмельницький: ХНУ; 2006. – Вип.4. – С. 22-27.
4. Данилюк А.Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01/– М.: РГБ, 2003. – 347 с.
5. Зеер Э.Ф. Профессионально-образовательное пространство личности: синергетический подход / Образование и наука, 2003. – №5(23). – С. 79-90.
6. Зинченко В. П., Моргунев Е. Б. Человек развивающийся. Очерки российской психологии. – М.: Тривола, 1994. – 304 с.

7. Кміт Я.М. До питання про концепцію інтеграції у дидактиці професійної школи / Педагогіка і психологія професійної освіти. 1998. – № 1. – С.27-33.

8. Крюкова Е.А. Личностно-развивающие образовательные технологии: природа, проектирование, реализация: Монография / –Волгоград, 1999.–196 с. 9. Кушов В.Г. Суб'єктна парадигма вищої освіти // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: Зб. наук. пр. / За заг. ред. Н.Г. Ничкало. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – С.133-136.

10. Наймушин А.И., Наймушин А.А. Введение в дистанционное образование / Учебное пособие. Уфа: ООО «Дизайн Полиграф Сервис», 2000.– 92 с.

11. Носов Н.А. Виртуальная психология. / – М.: Аграф. 2000.– 432с.

12. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии. Монография. / – Волгоград, 1994. – 164с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Півень Микола Ілліч – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної та психофізіологічної підготовки Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем формування професійної надійності майбутніх авіаційних фахівців.

Іщенко Андрій Вікторович – старший викладач кафедри фізичної та психофізіологічної підготовки Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем формування професійної надійності майбутніх авіаційних фахівців.

УДК 37(09)(477.74)"192"

ВПРОВАДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В ОДЕСІ У 20-ТІ РОКИ ХХ СТ., ЯК НОВИЙ РІВЕНЬ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ

Ольга ПУНГІНА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. 20-ті роки ХХ ст. у багатоміжовій панорамі української художньої культури є одними з тих важливих і складних етапів, коли кожна галузь мистецтва переживає могутній поступ і зазнає значних якісних видозмін і зрушень. Бурхливе пошквнення охопило майже всі види мистецтва. При цьому одні з них (монументальний живопис та скульптура, оформлення книги) відроджувались після довгого занепаду, інші – відновлювались (театрально-декораційне мистецтво і плакат), зароджувалось мистецтво художнього конструювання. Художньо-освітні заклади, які працювали на теренах України кінця 1910-х початку 1920-х рр. створили ґрунтовні основи для широкого розвитку та відродження всіх видів мистецтва та фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему впровадження художньої політехнічної освіти на Півдні України ХХ ст. та підготовці фахівців за новими спеціальностями піднімали та побіжно досліджували Ростовцев Н., Котляр М., Шмагало Р. та інші.

Виклад основного матеріалу. На Півдні в 1921–1928 рр. триває період відбудови народного господарства. Реорганізація Одеського Художнього Інституту (ОХІ) відбулась у 1924 р., коли він набуває назви Одеського Політехнікуму образотворчих мистецтв (ПОМ) і суттєво збільшує кількість і профіль випускаючих спеціальностей та навчальних дисциплін. ПОМ мав на меті підготовку висококваліфікованих спеціалістів і організаторів усіх галузей образотворчого мистецтва: художників-архітекторів, -поліграфістів, -скульпторів, -педагогів, -декораторів, художників монументально-фрескового та станкового малярства.

Відповідно до цього були складені навчальні плани з усіма необхідними дисциплінами, які давали студентам закінчену технічну, наукову та художню освіту. Інститут мав у своєму складі 4 факультети: архітектурний, малярський, скульптурний та педагогічний. Навчання на всіх факультетах відбувалось у майстернях, організованих за виробничим принципом, і було розподілене по факультетах таким чином:

I. Архітектурний факультет мав 4 архітектурні майстерні;

II. Малярський мав 10 майстерень: 1) 2 майстерні монументально-фрескового малярства; 2) 2 – поліграфічного мистецтва; 3) 2 – станкового малярства; 4) декоративного мистецтва; 5) театрально-декораційну; 6) стилізації; 7) експериментальна лабораторія з вивчення художніх матеріалів;

III. Скульптурний мав: 1) 2 скульптурних майстерні ліпки; 2) одну для робіт з мармуру, вапняку та металевому литтю; 3) формовочно-відливну; 4) керамічну; 5) майстерню опалу кераміки;

IV. Педагогічний факультет: практичні роботи студенти виконували у відповідних майстернях попередніх факультетів.

Крім того, в Інституті для практичних та лабораторних робіт існували такі навчально-допоміжні установи: 1) фундаментальна художня бібліотека ім. В.І. Леніна (з відділом діапозитивів з історії мистецтв); 2) музей скульптурних зліпків; 3) музей студентських робіт; 4) кабінет для будівельного мистецтва; 5) кабінет-розрахункова майстерня (ферми, залізобетон, арки, склепіння, опалення й вентиляція і кошториси); 6) кабінет фізики й оптики; 7) кабінет для випробувань художніх та будівельних матеріалів [2, 8-9].

Навчальний план було розраховано на 4 роки, після чого слідував стаж і дипломна робота. Програми й робочі плани будували з розрахунку на те, аби в зазначений термін дати максимум технічної та художньої підготовки студенту, який має одержати певну кваліфікацію. Особливого значення надавали роботам студентів під час літніх триместрів, які відводились для детального вивчення праці на великих промислових підприємствах. Науково-дослідна робота, хоч і не була зазначена в навчальних планах, існувала у вигляді аспірантури. Здібні студенти, що закінчували Інститут, залишались в ньому для подальшого вивчення й дослідження різноманітних питань мистецтва [4, 13–14]. Так, у галузі архітектури була організована окрема дослідницька майстерня з планування населених місць і з дослідження пам'яток монументального зодчества. У галузі малярства – дослідницька майстерня з монументально-фрескового малярства, майстерня спеціальної реставрації тощо. У галузі педагогіки вивчали застосування нових педагогічних методів образотворчого мистецтва [2: 9].

Особливістю стало запровадження з 1924 р. на всіх факультетах теорії мистецтв, історії українського мистецтва, української мови та політосвіти. обов'язковими були щосуботні бесіди з композиції та спільне з керівником майстерні відвідування музеїв. У навчальному процесі використовували передові для свого часу методи, такі як: метод колективного викладання, запропонований А. Карьовим у 1922 р. «в цілях викорінення індивідуального методу» (керувати класом повинні були не один педагог, а колектив викладачів) [6, 154]; лабораторно-бригадний, за яким кожне завдання студенти виконували невеликими групами, а навчальну роботу проводили самостійно (самі ставили постановки, вказували мету й завдання навчальної роботи, тобто самі себе вчили); метод проектів полягав у тому, що учні обмежувалися лише практичним виконанням спеціальних завдань (проектів). Теоретичні знання надавали безсистемно, в обсязі, необхідному лише для виконання цього проекту, навчання практично зводилося до того, що студенти виконували, в основному, експериментальну роботу (методологія американського педагога Дж. Дьюї) [3, 12-15].

Значимо, що станкове мистецтво, провідний напрям дореволюційної школи, продовжувало діяти у трьох основних видах: малярство, графіка й скульптура. Та головними завданнями інституту були тісні контакти творчого процесу з виробництвом. Відповідно до вимог партійної ідеології навчальний процес було спрямовано на підготовку спеціалістів художньо-технічного напрямку. «Виробнича» орієнтація навчального закладу акцентувала увагу викладачів на практичній підготовці студентів до роботи в навколишньому середовищі з перетворення життя за законами доцільності й логічно вираженої краси [1, 9-10]. Особливу увагу в програмі інституту зосереджували на циклі формально-технічних дисциплін (фортеху). Це була та аналітична лабораторія, опанувавши яку студенти могли продукувати що завгодно – від абстрактних композицій до матеріального перетворення навколишнього світу.

На всіх курсах була раціонально організована безперервна виробнича практика. Так, загальну практику студенти молодших курсів проходили безпосередньо в майстернях. З метою більш плідного використання загальної практики застосовувались такі форми роботи, як ознайомлення з художніми виставками й музеями, з майстернями окремих видатних художників, з роботою та продукцією кооперативу «Художник», також обов'язковими були екскурсії на виробництва (індустріальні й сільськогосподарські) з метою ознайомлення з провідними галузями виробництва, для педагогічних факультетів – ознайомлення з різними типами педагогічних закладів тощо. Отже, загальною метою було отримання знань, які були необхідні для всебічної фахової підготовки студентів.

Практика на виробництві починалась з 3-го курсу і залежно від відділу й спеціалізації мала різний зміст та обсяг роботи. Базою для її проходження слугували навчальні заклади, комосвітні установи, підприємства поліграфії та видавництва, кооператив «Художник», художні виставки тощо. Також під час виробничої практики студенти брали участь у суспільно-корисній роботі: оформлювали цехові, заводські стінгазети, дошки пошани тощо. Роботи, виконані під час виробничого навчання, потім виставляли на переглядах, входили до курсових робіт і дипломних ескізів.

Курс навчання в ПОМі тривав чотири роки. Окрім малюнку і живопису читали курси лекцій із загальної історії мистецтва, теорії мистецтва, естетики, кольорознавства, технології матеріалів, анатомії, перспективи тощо. Загальну історію мистецтва читали протягом усіх років навчання [5: 27]. Працювали студенти різних курсів у загальній майстерні: старші курси писали всю фігуру, а першокурсники малювали і писали голову. Загального гардеробу не було, всі роздягалися в майстерні.

В інституті часто оголошували конкурси композицій на задані теми. Наприклад, у 1924 р. був оголошений конкурс на тему «Свято врожаю» [5: 22], перша премія за який становила триметрове полотно і майстерню для написання картини. Традиційно щорічно проходили осінні звітні студентські виставки, рецензії на які у великій кількості розміщували газети. Так, на черговій виставці у 1928 р. була представлена кераміка, багатоколірна літографія, ілюстрація, реклама, товарні знаки тощо.

ПОМ розвивався за «вронівською» моделлю мистецького ВУЗу, тобто пристосованого до потреб виробництва. Науковий підхід до викладання фахових дисциплін сприяв тому, що під час виконання

курсів та дипломних робіт студенти керувалися не тільки ідеологічними принципами (як сталося пізніше), а професійно вирішували формальні завдання. Практика викладання фортеху була передовою для України. Також студенти постійно залучалися до агітаційної і культмасової роботи, співпраці з іншими центрами художньої освіти південних регіонів. Так, у 1928 р. студенти майже всіх прикладних майстерень під керівництвом своїх професорів працювали над оформленням клубу «Металіст». Майстерня театраль-декораційного живопису (В. Мюллера) провела у 1931 р. значну роботу по влаштуванню виставки в Одеському інтернаціональному клубі моряків.

Протягом 1910–1930-х рр. особливо плідною для розвитку українського мистецтва була взаємодія з мистецькими осередками Парижа, Мюнхена, Відня, Праги, Кракова, Петербурга, Москви, у яких художники здобували освіту, працювали, експонувались, входили до мистецьких об'єднань. Для українського мистецтва 1920-х рр. цілком природним було вважати себе частиною світового художнього процесу. У ПОМі викладали художники, визнані майстри, які здобували художню освіту в різних мистецьких центрах: у Петербурзі (П. Волокидін, Д. Крайнев, О. Шовкуненко, М. Гроньць, В. Мюллер, О. Гауш, Б. Яковлев), Москві (В. Заузе), Кракові (М. Жук), Мюнхені (Т. Фраерман), Парижі (Д. Крайнев, Т. Фраерман, П. Митковіцер). Таким чином, викладачі, які належали до різних мистецьких груп, по-своєму трактували навчальний процес. При цьому інколи створювалися справді нові методичні прийоми навчання, але часто втрачалися численні досягнення минулого. Згодом це позначилося на долях багатьох митців, тодішніх студентів.

Можна констатувати, що якщо на початку 1920-х років активізувався позитивний процес творення перспективних моделей художньої освіти, що базувався на методологічному плюралізмі та персональних методичних пошуках окремих митців-педагогів, то пізніше більшовицькі ідеологи знищували саме ці досягнення. Теоретичні погляди щодо національного питання та злиття техніки, мистецтва і життя через образотворчу культуру були потрактовані в 1930-х роках як «войовничий формалізм». У 1930 р. ПОМ було перейменовано в ОХІ, який мав вже 3 факультети: живописний, скульптурний, керамічний. Заклад мав достатню матеріально-технічну базу і досвідчених педагогів, та був єдиним на Півдні вищим навчальним закладом, який готував спеціалістів практично з усіх художніх спеціальностей.

Висновки. Установлено, що впровадження художньої політехнічної освіти в Одесі у 1924 р. суттєво збільшило кількість і профіль випускаючих спеціальностей та навчальних дисциплін, це було новим рівнем у підготовці кваліфікованого фахівця. Запровадження низки теоретичних дисциплін стало значним здобутком у навчальному процесі. Особливого значення надавали роботам студентів під час літніх триместрів, які відводились для детального вивчення праці на великих промислових підприємствах. Та головними завданнями інституту були тісні контакти творчого процесу з виробництвом. Відповідно до вимог партійної ідеології навчальний процес було спрямовано на підготовку спеціалістів художньо-технічного напрямку. Виробнича практика в ПОМі стала прекрасною школою для вироблення вміння самостійно і професійно підходити до вирішення складних монументально-декоративних композицій. Вона стала важливою ланкою навчально-виховного процесу та органічного залучення студентів до тогочасного суспільно-політичного життя країни.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Врона І. Київський Художній Інститут / І. Врона // Мистецько-технічний ВИШ: зб. Київ. Худож. Ін-ту. – К. : Х. І., 1928. – № 1.
2. ДАОО ф. – р-499, оп. 1, д. 1425 (Учбові плани та програми на 1925–1926 уч. год). – 260 арк.
3. ДАОО ф. – р-499, оп. 1, д. 1500 (Програми та робочий план Од. Худ. Політехнікому 1927 г.). – 20 арк.
4. ДАОО ф. – р-499, оп. 1, д. 1658 (Протоколи засідань кафедри малярства. Одеського Художественного Інституту 1931–32 г.
5. Лазурский В.В. Путь к книге: Воспоминания художника / В.В. Лазурский. – М.: Книга, 1985. – 281 с.
6. Ростовцев Н. Н. История методов обучения рисованию / Н.Н. Ростовцев. – М.: Просвещение, 1982. – 240 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Пунгіна Ольга Анастолівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хореографічних дисциплін образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 351.851:377

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Вадим СТАДНИК (Львів, Україна)

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, під час проведення антитерористичної операції на Сході нашої держави, запровадження системних політичних, економічних, соціальних реформ, а також реформи в системі цивільної та військової освіти, що відбуваються в Україні, значно підвищився інтерес до проблеми формування професійної спрямованості та фахової підготовки військовиків. Особливе місце у Збройних

Силах (ЗС) та інших військових формуваннях України займає офіцерський склад, тому питання ефективної підготовки офіцерських кадрів є пріоритетним у концептуальному баченні забезпечення обороноздатності держави.

Як показує сучасна практика більшість резервістів, призваних до лав ЗС, не мають достатніх умінь та навичок, необхідних під час ведення бойових дій. Виникає потреба у розробці інноваційних підходів до проектування змісту підготовки офіцерів запасу на військових кафедрах, що набуває першорядного значення і прямо стосується національної безпеки країни, оскільки їх діяльність може істотно впливати на бойову готовність військових частин і підрозділів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складові інформатизації освіти розроблялися педагогами, психологами та фахівцями в галузі інформаційних управляючих систем та технологій: основоположні проблеми теорії педагогічних систем і інноваційних процесів в освіті (П. Гальперін, В. Давидов, В. Загвязінській, М. Махмутов та інші), питання моделювання і технологізації навчання, програмованого навчання (Ю. Бабанській, В. Беспалько, Б. Гершунській, И. Лернер, Н. Тализіна), створення і функціонування інформаційно-аналітичних систем управління навчальним процесом (Є. Пудалова), інтеграція сучасних педагогічних технологій та інтеративних засобів навчання у навчальний процес військових вишів (О. Гапеева, О. Кравчук).

Формулювання цілей статті. Метою статті є накреслення основних напрямків та інноваційних підходів до удосконалення системи підготовки офіцерів запасу для Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку вищої військової освіти України характеризується повномасштабною інтеграцією в європейський освітній простір. Основою цього процесу є наближення стандартів підготовки майбутніх фахівців до загальноєвропейських; інформатизація та комп'ютеризація навчального процесу.

Використання інформаційних, інфокомунікаційних технологій та засобів імітаційного моделювання у підготовці військових фахівців стало необхідною передумовою досягнення навчальної мети та засобами, які підносять педагогічну діяльність у військовому виші на якісно новий рівень. Світовий досвід і практика доводять необхідність впровадження у підготовку військ сучасних інформаційних технологій, заснованих на досягненнях в галузі комп'ютерного моделювання [4: 247].

З огляду на те, що в динамічній трансформації вищої військової школи сьогодні домінують інформаційні процеси індивідуальної траєкторії надання знань, розвиток творчих можливостей курсантів, викладачів, і всіх тих, хто забезпечує навчальний процес (парадигма особистісно-орієнтованого навчання), основою сучасної освітньої системи мають стати високоякісні нові навчальні продукти.

Нажаль, багато з проблемних питань щодо застосування інформаційних технологій та засобів імітаційного моделювання у підготовці військовиків не знайшли свого вирішення а ні у теоретичному, а ні у практичному аспектах. Досвід використання засобів імітаційного моделювання у навчанні майбутніх військових фахівців свідчить про наявність низки протиріч. По-перше: між традиційними формами методичного забезпечення навчального процесу та потребою в інноваційних формах подання інформації з врахуванням сучасних тенденцій збройної боротьби, і, по-друге: між процесом інформатизації військової освіти та відсутністю загального підходу щодо розробки та створення засобів навчання, які органічно поєднують сучасні педагогічні та інформаційні технології.

Зазначені протиріччя визначають основні проблемні питання, що притаманні організації навчального процесу в сучасній вищій військовій школі:

- обґрунтування методик застосування сучасних освітніх технологій, що синтезують педагогічні інновації, інформаційні, інформаційно-комунікаційні технології та засоби імітаційного моделювання з врахуванням сучасних поглядів щодо збройної боротьби;
- інтеграція традиційних педагогічних технологій з комп'ютерними технологіями в освіті;
- модернізація імітаційних комп'ютерних моделей навчання та застосування їх у навчальному процесі вищого військового навчального закладу.

Слід зауважити, що система управління збройними силами в інформаційну епоху перебуває у прямій залежності від поглядів на застосування збройних сил відповідно до характеру сучасних війн та збройних конфліктів, основні тенденції яких за останні роки свідчать про комплексність та просторовий обсяг військових операцій.

Інформатизація військової освіти розглядається як система заходів, що дозволяє внести суттєві зміни у психолого-педагогічні аспекти навчання, оскільки значно розширює можливості подання навчальної інформації, а саме:

- дозволяє підсилювати мотивацію навчання;
- активно залучає курсантів (слухачів) у процес набуття знань, вмінь та навичок;
- розширює комплекс навчальних завдань;
- посилює контроль за діяльністю курсантів (слухачів) та забезпечує гнучкість управління процесом навчання;

– сприяє формуванню у курсантів (слухачів) рефлексії своєї діяльності, насамперед, дозволяє їм наочно представити результат своїх дій;

– відтворює реальну обстановку завдяки використанню мультимедійних засобів [7:52].

Інноваційні, перспективні форми організації навчального процесу у ВВНЗ передбачають використання інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій. Останнім часом у навчальному процесі українських вишів активно використовуються сучасні засоби реалізації комп'ютерних технологій навчання: електронний навчально-методичний комплекс дисципліни (ЕНМК) та віртуальний лабораторний комплекс (комп'ютерна імітаційна модель – ВЛК).

ЕМНК – основний структурний компонент інформаційно-методичного забезпечення підготовки військового фахівця. Він покликаний забезпечити вирішення таких основних завдань:

– формування, вдосконалення та підтримання на необхідному рівні знань, умінь і навичок, визначених кваліфікаційними вимогами до підготовки військових фахівців в умовах, аналогічних штатним;

– формування готовності тих, хто навчаються, застосовувати знання в інтересах службово-бойової діяльності, отримані з інших навчальних дисциплін;

– ілюстративна демонстрація можливих нештатних, екстремальних і нестандартних ситуацій у повсякденних і бойових умовах;

– контроль і відновлення рівня знань, умінь та навичок [5:335].

Отже, для одержання ефективних результатів педагог має підготувати цілий комплекс різноманітних навчальних матеріалів. Складовою цих матеріалів є ВЛК на базі програмних емуляторів. Такий віртуальний комплекс можна розглядати як універсальну дидактичну структуру, що інтегрує властивості, необхідні для різних форм навчання та синтезує продуктивно дидактичні й сучасні інформаційні технології. Істотним компонентом у структурі віртуального лабораторного комплексу є дидактичне комп'ютерне середовище.

Підготовка ВЛК в системі підготовки військових фахівців передбачає реалізацію таких завдань:

– визначення навчальної мети та змісту ВЛК;

– використання створених ВЛК у процесі підготовки;

– моніторингове дослідження результативності використання ВЛК.

Маючи ознаки автоматизованої навчальної системи, комп'ютерна імітаційна модель має виконувати такі функції: ефективно управляти діяльністю курсанта (слухача, студента) при вивченні дисципліни; стимулювати його навчально-пізнавальну діяльність; забезпечувати раціональне сполучення різних видів навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням дидактичних особливостей кожної з них, а також залежно від результатів освоєння навчального матеріалу; раціонально сполучати різні технології представлення матеріалу; при розміщенні в мережі забезпечувати організацію віртуальних семінарів й інших занять на основі комунікаційних технологій.

Основою ВЛК є комп'ютерна (імітаційна) модель – адекватна або наближена модель реального процесу або явища, реалізована засобами інформаційних технологій та моделювання. Саме вони стали незамінними у навчанні військових фахівців: комп'ютерна демонстрація різноманітних процесів та сценаріїв ведення бойових дій; імітація явищ і процесів, проведення експериментів, здійснення яких в реальних умовах є занадто витратними [3].

Одною із сучасних інтерактивних педагогічних технологій, яка демонструє приклад інтеграції інформаційних технологій (ІТ) з існуючими ситуаційними педагогічними технологіями (рольова гра, ділова гра) є технологія web-quest, створена у США в 1995 році дослідниками Б. Доджем и Т. Марчем, які вперше визначили методичні вимоги для гіпертекстового web-quest.

Аналіз різноманітних джерел інформації свідчить про достатньо широке коло застосування цієї технології і у початковому процесі загальноосвітньої школи (вивчення природничих предметів), і у практиці вишів (у більшості випадків – щодо вивчення іноземних мов). Існує ряд досліджень російських вчених щодо застосування web-quest у самостійній роботі курсантів (слухачів, студентів) та дистанційному навчанні [4: 247], у контексті підвищення якості підготовки військових фахівців різного профілю.

Наявність різноманітних поглядів на проблему інформатизації сучасного військового вишу передбачає необхідність обґрунтування теоретичних засад та надання практичних рекомендацій щодо застосування ІТ. Виникає проблема інтеграції ІТ і традиційних педагогічних технологій для найбільш ефективного використання їхніх спільних можливостей, враховуючи, що фундаментом сучасної системи освіти мають стати високоякісні навчальні продукти, які не тільки передбачають застосування інтерактивних форм і методів навчання (гіпертекстові навчальні посібники, підручники, тестові завдання, web-сторінки, розміщені у мережі Інтернет, локальних комп'ютерних мережах вишів, web-quest), але й у кінцевому результаті формують єдине електронне навчальне середовище вишу [6:55].

Отже, розглянемо web-quest як технологію, що поєднує ознаки ІТ та педагогічної ситуативної технології (рольової гри) та визначимо її основні характеристики.

У класичному розумінні – web-quest – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інтернет-технології. Як відомо, інтернет-технології – це технології подання інформації у комп'ютерній мережі Інтернет, основою яких є гіпертексти, сайти, блоги, тощо; рольова гра – одна з педагогічних ситуативних технологій.

Освітній web-quests – це сайт у мережі Інтернет або у локальній мережі навчального закладу, з яким працюють актори навчально-виховного процесу під час виконання навчальних завдань.

За своєю сутністю web-quests є своєрідною web-сторінкою, яка може бути виконана як у класичних web-редакторах (Xara Xtreme Pro, Wysiwyg Web Builder, Antenna Web designed Studio), так і засобами пакету Microsoft Office: Front Page, Publisher, або створена за допомогою відеоінструкцій на безкоштовних хостингах (Narod.ru, Sites.google.com.) [8]. Також в мережі Інтернет широко подано спеціалізовані англomовні шаблони для створення web-quests.

Як правило, web-quest охоплює окрему проблему, навчальний предмет, тему, але може бути і міжпредметним. Розрізняють два типи web-quest: для короткочасної роботи (призначеної для вивчення окремої теми) і тривалої роботи (наприклад, глибоке вивчення теми протягом навчального року). Web-quest застосовується переважно для самостійної роботи курсантів (студентів) або для групової роботи (у мікрогрупах до 5 осіб) [5:336].

Особливістю освітніх web-quest є те, що весь перелік необхідної довідкової літератури підбирається особисто викладачем у кількості 10-20 джерел із наданням активних гіперпосилань. Обов'язковою умовою є зворотній (інтерактивний) зв'язок: результатом виконання є публікація робіт курсантів (студентів) у вигляді web-сторінок і web-сайтів (в локальній мережі або Інтернеті), презентація, яка виконується у Microsoft Office PowerPoint [2]. У класичному вигляді Web-quest повинен містити такі елементи:

- вступ, у якому обов'язково вказуються терміни проведення роботи і надається вихідна ситуація або завдання;

- завдання різного ступеня складності для курсантів (студентів) з різним рівнем знань;

- посилання на ресурси мережі, у яких міститься необхідний для web-quest матеріал: електронні адреси, тематичні форуми, книги або методичні посібники з бібліотечних фондів (викладач не повинен обмежувати студентів у самостійному доборі джерел інформації);

- поетапний опис процесу виконання завдання з поясненням принципів обробки інформації, додатковими супровідними питаннями, структурно-логічними схемами, таблицями, діаграмами, графіками та ін.;

- висновки, які мають містити приклад оформлення результатів виконання завдання або їх презентації, шляхи подальшої самостійної роботи із зазначеної теми і галузі практичного застосування отриманих результатів і навичок [5:337].

Аналіз навчальної діяльності курсантів (студентів), які проходять підготовку за програмою офіцерів запасу свідчить, що брак необхідної кількості навчальних годин (90-100 годин) у вивченні таких предметів, як “Інформаційні технології”, “Комп'ютерні технології”, “Інформаційні технології та системологія”, які включені до навчального плану вищів протягом 1-2 курсів навчання, приводить до невміння користуватися електронними джерелами інформації, пошуковими системами мережі Інтернет, пошуку інформації за ключовими словами, що приводить або до механічного її копіювання (скачування), або переказування матеріалу, який міститься у першоджерелі. Ці недоліки значно знижують ефективність опанування тематикою навчання. До того ж слід додати, що сама система підготовки студентів за програмою офіцерів запасу, яка здійснюється один день на тиждень протягом 2 років навчання має певні особливості: ті, хто навчається, недостатньо відчувають атмосферу військового середовища, слабко уявляють роботу з підлеглим особовим складом. Така специфіка передбачає якомога більш широке застосування імітаційних, ситуаційних, мультимедійних й інформаційних технологій у навчальному процесі.

Із метою покращення засвоєння матеріалу дисципліни “Методика роботи з гуманітарних питань”, яка вивчається студентами всіх спеціальностей, нами була застосована web-quest технологія для підготовки до семінарського заняття на тему “Організація психологічної підготовки в збройних силах країн – членів НАТО”.

Нами було визначено необхідну кількість учасників web-quest та сформовано мікрогрупу у кількості 5 осіб; розподілено роль учасників. Кожному з учасників web-quest було поставлено завдання суто аналітичного характеру, яке полягало у вивченні, систематизації та узагальненні отриманої інформації, надана необхідна інформаційна довідкового характеру, визначено критерії оцінки web-quest. У кінцевому варіанті було запропоновано підготувати презентаційний матеріал результатів, які були отримані учасниками проекту у будь-якому доступному для них вигляді (слайд-шоу, інтернет-сторінка на безкоштовних хостингах, презентація і т.ін.). Такий web-quest, на боковій панелі якого розміщено всі вище перелічені види інформації, розміщений у мережі Інтернет на сторінці <https://sites.google.com/site/internettehnologiievsviti/>.

Нами також було враховано, що рівень підготовки звітнього матеріалу може суттєво відрізнятись у різних мікрогрупах учасників, оскільки навчання за підготовкою офіцерів запасу проходять також і студенти профільних ІТ факультетів, які мають відповідно вищий рівень знань та навичок в цій галузі, тобто технічний рівень виконання web-quest не може бути визначним критерієм у формуванні загальної оцінки за його виконання.

Отже, об'єднання ситуаційних педагогічних технологій та ІТ є необхідною умовою для забезпечення удосконалення інформаційного потенціалу освітнього середовища вища [1:53]. Це сприяє задоволенню інфокомунікативних потреб користувачів у процесі їхньої навчальної діяльності, індивідуальної та самостійної роботи.

До числа інноваційних технологій навчання військових фахівців належить технологія імітаційного моделювання, яка сприяє формуванню професійних якостей майбутніх фахівців через занурення в конкретну ситуацію, змодельовану в навчальних цілях.

Головною сутнісною особливістю імітаційного моделювання є ігровий характер: у процесі рольової взаємодії відбувається вирішення навчальних завдань, обмін знаннями та вміннями. У процесі використання комп'ютерних моделей реалізуються їхні дидактичні функції, до яких відносяться: інформаційна, структурно-систематизуюча, інтерактивна функція та функція закріплення, функції контролю і самоконтролю.

Висновки. Нині інформаційний простір перетворюється на обов'язковий компонент організаційно-штатної структури управління ВВНЗ та передбачає у своєму складі сукупність інтелектуальних інформаційних систем, без яких організація управління освітнім закладом і навчання стають неможливими. Одним з ефективних засобів удосконалення рівня підготовки військових фахівців є застосування сучасних електронних навчально-тренувальних комплексів (систем) різноманітного призначення, зокрема, віртуальних комп'ютерних комплексів та комп'ютерних (імітаційних) моделей. Вони, передусім, повинні сприяти осмисленню та засвоєнню навчального матеріалу, а також забезпечити можливість всебічної оцінки готовності майбутнього офіцера до самостійної діяльності, своєчасне внесення індивідуальних коректив у підготовку військового фахівця.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Афанасьев М. Информационные технологии в навчальному процесі / Я. Ромашова, М. Афанасьев // Вища школа. – 2010. – № 10. – С. 49 – 62.
2. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты / Я. С. Быховский. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iteach.ru/met/metodika/a_2wn4.php.
3. Внедрение информационных технологий. – [Электронный ресурс] – Режим доступа до статті : <http://www.management.com.ua/>.
4. Гапесва О.Л. Аналіз основних тенденцій управління збройними силами в інформаційну епоху/ О.Л. Гапесва // Третя Всеукраїнська науково-технічна конференція “Перспективи розвитку озброєння і військової техніки Сухопутних військ” 13-14 квітня 2010 р., м. Львів. – С. 247
5. Гапесва О.Л. Застосування web-quest технологій у навчальному процесі студентів за програмою офіцерів запасу / О.Л. Гапесва // Вісник ЛНЛТУ. – 2011. – випуск 21.1. – С. 335-340
6. Гапесва О.Л. Упровадження інформаційних технологій у самостійну роботу курсантів і студентів ВВНЗ – порядок організації та проведення. / О.Л. Гапесва, О.І. Кравчук // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр. – Кривий Ріг: КНПУ, 2012. – С. 54 – 58
7. Пасмор Н. Деякі питання формування і розвитку електронного навчального середовища ВВНЗ / Н. Пасмор // Вища школа: науково-практичне видання. – 2008. – № 8. – С. 49 – 54.
8. Шаматонова Г. Л. Веб-квест как интерактивная методика обучения будущих специалистов по социальной работе / Г. Л. Шаматонова. – [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.sociology.kharkov.ua/docs/magazin/soc_proctir/1.../4_5_1.pdf.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стадник Вадим Володимирович – кандидат наук із соціальних комунікацій, начальник науково-дослідної лабораторії (стандартизації підготовки військ) Наукового центру Сухопутних військ Академії сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного.

УДК 377.091.2:33

СТРУКТУРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ»

Мирослав СТРЕЛЬНИКОВ (Полтава, Україна)

Постановка проблеми. Ринкова економіка диктує свої умови функціонування і життя в сучасному суспільстві. Зростає інтерес до економічних знань, підприємницької діяльності. Підприємництво в сучасних умовах вважається престижним і викликає інтерес серед молодих людей. Спеціальність «Бізнес-адміністрування» є синергією передової теорії управління з практикою та досвідом, а також навчальне середовище, в якому знання перетворюються на компетенції.

Європейський стандарт підготовки магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування» (МВА) висуває як одну з вимог до їхньої підготовки – формування підприємницької компетентності. Магістр з бізнес-адміністрування є всесвітньо визаним, найвищим рівнем ділової кваліфікації менеджера та найпрестижнішою у світі програмою бізнес-освіти. Підготовка за програмою МВА передбачає отримання навичок прийняття рішень в сфері стратегічного й операційного управління, що базується на глибокому вивченні основних сфер функціонального менеджменту, маркетингу, управлінського обліку, фінансів, організації продажу, інформаційних систем, правової бази підприємництва, управління персоналом тощо з нових позицій.

Фахівці з бізнес-адміністрування на ринку праці необхідні на посадах: менеджера з адміністративної діяльності, логістики, зовнішньоекономічної діяльності, постачання та збуту, реклами, персоналу, з питань регіонального розвитку; керівника малого підприємства; професіонала з корпоративного управління; фахівця з ефективності підприємництва та раціоналізації виробництва або з управління проектами та програмами у сфері матеріального (нематеріального) виробництва; економічного радника, консультанта з економічних питань; члена спостережної ради або правління акціонерного товариства. Ідея комплексної, систематичної підготовки магістрів з бізнес-адміністрування до підприємництва знаходить все більше місця в організації освітнього процесу у виші.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв’язання проблеми, показав, що дослідження підприємництва як соціального явища не є новим. Його вивченню присвячена велика кількість трактатів, книг, підручників, починаючи з кінця XVII – початку XVIII ст., коли французький економіст шотландського походження Річард Кантільон розробив одну з перших концепцій підприємництва. Надалі цією проблемою займалися такі вчені, як Ф. Найт, А. Сміт, Ж.Б. Сей, К. Маркс, М. Вебер, В. Зомбарт, А. Маршалл, Й. Шумпетер, П. Друкер та ін.

У вітчизняній науці розглядалися деякі проблеми формування аспектів професійної компетентності фахівців економічного профілю: інформаційна компетентність економіста (Н. Баловсяк), комунікаційна компетентність майбутнього менеджера (В. Черевко), професійна компетентність майбутніх фахівців в галузі економіки та підприємництва (Т. Фурман), професійна компетентність майбутніх економістів та її формування засобами мережевих технологій (Н. Болюбаш). Однак, кількість наукових праць, присвячених проблемі формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців є обмеженою. Так, існують дисертаційні дослідження, присвячені проблемам формування підприємницької компетентності в учнів старших класів на основі методу проектів (Т. Матвеева), та формуванню підприємницької компетентності у студентів технікуму (О. Сулаєва).

Разом із тим, аналіз наукових праць вітчизняних авторів показав, що поза увагою дослідників залишився аналіз структури підприємницької компетентності магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування». Тому **метою** статті став теоретичний аналіз структури підприємницької компетентності магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування» в контексті компетентнісного підходу.

Завданнями статті є: 1) проведення аналізу понять «підприємництво», «компетентність», «підприємницька компетентність»; 2) дослідження структури підприємницької компетентності як набору знань, умінь і особистісних якостей магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування».

Розпочнемо виклад **суті й результатів** нашого дослідження з *першого* його завдання – аналізу понять «підприємництво», «компетентність», «підприємницька компетентність». Стосовно понять «компетентність» і «компетентнісний підхід», вони детально розглянуті в сучасній науці Н. Бібік, С. Вишняківською, С. Гончаренком, І. Зязюном, О. Локшиною, Н. Побірченко [2], О. Пометун [3], О. Семенов, В. Стрельниковим [5], Ю. Татуром, А. Хуторським та іншими вченими.

Проведений аналіз понять «підприємництво» та «компетентність» у сучасній науці, узагальнення отриманих результатів дозволило дати таке трактування терміну «підприємницька компетентність»: сукупність особистих і ділових якостей, навичок, знань, певної моделі поведінки, володіння якими допомагає успішно вирішувати різні бізнес-завдання і досягати високих результатів діяльності.

Для ефективного формування підприємницької компетентності недостатньо знати, чим вона є, необхідно зрозуміти її структуру. Для виділення можливих структурних компонентів підприємницької компетентності, наведемо аналіз поняття «підприємництво» на основі поглядів на це явище деяких вчених, зокрема, Ж. Бодо: підприємець – особа, яка несе відповідальність за власну справу; той, хто планує, контролює, організовує і володіє підприємством; Френсіс Уокер: слід розрізняти тих, хто надає капітал і отримує за це відсотки, і тих, хто отримує прибуток завдяки своїм організаторським здібностям; Йозеф Шумпетер: підприємець – новатор, який розробляє нові технології; Девід Маклелланд: підприємець – енергійна людина, яка діє в умовах помірного ризику; Пітер Друкер: підприємець – людина, яка використовує будь-яку можливість з максимальною вигодою; Альберто Шапіро: підприємець – людина, яка виявляє ініціативу, організуючий соціально-економічні

механізми; діючи в умовах ризику, вона несе повну відповідальність за можливу невдачу; Роберто Хизрич: підприємництво – процес створення чогось нового, що володіє вартістю, а підприємець – людина, яка витрачає на це весь необхідний час і сили, бере на себе весь фінансовий, психологічний і соціальний ризик, отримуючи в нагороду гроші і задоволення досягнутим; Тюнен: підприємець є «винахідником і дослідником у своїй галузі», «претендентом на залишковий (після компенсації витрат виробництва і виплати податків) ризикований і непередбачуваний дохід», який не завжди здійснює інновації; Фрідріх фон Хайек: сутність підприємництва – пошук і вивчення нових економічних можливостей, характеристика поведінки, а не вид діяльності; Ж.Б. Сей підприємець – особа, яка з'єднує і комбінує фактори виробництва з метою досягнення максимального соціально-економічного ефекту; К. Веспер: підприємця по-різному бачать економіст, психолог, інші підприємці й політики; Гіффорд Піншот: інтрапренер – це антрепренер, який діє в умовах вже існуючого підприємства, на відміну від власне антрепренера – підприємця, який створює нове підприємство [4:13-15]. Річард Кантільйон: підприємець – людина, яка діє в умовах ризику [6:15].

Визначення поняття «підприємництво» вітчизняних дослідників, які поширюються в економічній та юридичній літературі, суттєво відрізняються: у деяких науковців на перший план при визначенні поняття «підприємництво» виходить прагнення отримати прибуток (В. Бобров, А. Крутик, А. Піменова); у інших інноваційний та нестандартний підхід до вирішення справ (С. Дзюбик, О. Ривак, В. Мединський, Л. Шаршукова); у третіх ризиковий характер підприємницької діяльності (В. Мельничук, В. Онищенко) [1].

У загальному вигляді характерні риси підприємця можуть виглядати наступним чином: готовність ризикувати; надія на успіх і страх невдачі; наполегливість; гнучкість; енергійність; яскраво виражене почуття особистої відповідальності; впевненість в собі; хороша база знань і здатність до навчання; здатність переконувати; хороші здібності до комунікації; здатність до управління; ініціативність; здатність тверезо мислити в будь-яких ситуаціях; величезне бажання досягати мети.

На основі вищеподаного аналізу можна виділити найбільш характерні ознаки підприємництва, які розкривають його сутність і скласти загальне визначення підприємця: «підприємець – новатор, здатний брати на себе відповідальність і здійснювати ініціативну самостійну діяльність в умовах ризику з метою отримання прибутку на основі поєднання особистої вигоди та громадської користі».

Комбінація ключових слів дозволила визначити основні аспекти в структурі підприємництва у розрізі основних його компонентів: особистісного, організаторського, комерційного, інноваційного, комунікаційного.

В особистісному компоненті розкриваються основні якості особистості магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування», який володіє підприємницькою компетентністю: відповідальність, організаторські здібності, енергійність, ініціативна, самостійна діяльність.

Організаторський компонент складають: умови ризику, здійснення будь-яких видів господарської діяльності, планування, контроль, організація, володіння підприємством, використання будь-якої можливості з максимальною вигодою, організація соціально-економічних процесів, вміння організувати власний бізнес і досить успішно здійснювати функції, пов'язані з ним; виробництво, надання послуг; діяльність з координації та комбінування факторів виробництва; виявлення всіх можливостей ведення справи.

Комерційний компонент вбачає: отримання прибутку; створення чогось, що володіє вартістю; отримання в нагороду грошей; непередбачуваний дохід; продаж товарів; отримання прибутку або особистого доходу.

Інноваційний компонент презентує магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування» як новатора, винахідника і дослідника, який здійснює пошук і вивчення нових можливостей, створення чогось нового.

Комунікаційний компонент присутній у магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування», адже будь-яка діяльність, а тим більше продаж товарів, передбачає спілкування з людьми й уміння правильно і грамотно будувати комунікації з орієнтацією на громадську користь і особисту вигоду.

Таким чином, структуру підприємницької компетентності як набору знань, умінь і особистісних якостей можна подати в розрізі кожного з компонентів.

Особистісний компонент: величезне бажання досягти мети, яскрава індивідуальність, надія на успіх і страх невдачі, готовність ризикувати, яскраво виражене почуття особистої відповідальності, наполегливість, гнучкість, енергійність, впевненість в собі, ініціативність, здатність переконувати, здатність до навчання, здібності до комунікації, здатність до управління, здатність тверезо мислити в будь-яких ситуаціях, здатність використовувати будь-яку можливість з максимальною вигодою.

Організаційний компонент: уміння розпізнавати ризики і ризикові ситуації та діяти в умовах ризику, уміння знаходити оптимальний шлях виходу з ризикової ситуації із користю для справи, уміння враховувати особливості бізнесу в організації підприємницької діяльності, уміння організувати реалізацію основних управлінських функцій з урахуванням особливостей бізнесу,

уміння організувати роботу необхідних соціально-економічних механізмів, уміння бачити можливості організаційного середовища і використовувати їх для досягнення власних цілей, уміння координувати і контролювати процес виробництва.

Комерційний компонент: уміння визначати прибутки і доходи бізнесу, вартість продукції; уміння вибирати і поєднувати різні види господарської діяльності з метою отримання найбільшої вигоди; уміння застосовувати різні методи планування, розрахунку, розподілу прибутку бізнесу; уміння знаходити і здійснювати спонсорство.

Інноваційний компонент: уміння визначати інновації в діяльності; створювати інновації; уміння створювати нові види товарів і послуг, які будуть затребувані на ринку; уміння об'єктивно оцінювати наслідки впровадження інновацій для організації і галузі; уміння виявляти потреби потенційних споживачів; здатність розробляти інноваційні проекти; уміння правильно вибирати (за необхідності) тип інноваційної організації та ефективно будувати процес управління відповідно до її особливостей; уміння бачити і використовувати державну допомогу інноваційної діяльності.

Комунікативний компонент: уміння вести переговори з постачальниками, посередниками, споживачами; уміння будувати процес реалізації продукції; уміння організувати співпрацю з іншими фірмами з метою розширення своєї діяльності та отримання прибутку; уміння знаходити нових постачальників, споживачів; уміння застосовувати різні способи реалізації продукції, що сприяють отриманню максимального прибутку; уміння знаходити спонсорів, будувати взаємини з ними; уміння створювати суспільну користь і поєднувати її з власною вигодою.

Висновком даного дослідження є констатація того, що підготовка магістрів спеціальності «Бізнес-адміністрування» до підприємницької діяльності все щільніше входить в освітній процес. Розвиток приватного бізнесу – одна з основ розвитку економіки країни: розвиток здорової конкуренції, відкриття нових робочих місць, розширення споживчого ринку, поява на ринку все нових товарів і послуг вітчизняного виробництва. Але можливості підприємця залежать від рівня і якості економічної, організаційної підготовки. Тому високий рівень підготовки студентів вишів до підприємницької діяльності здатний забезпечити в майбутньому соціально-економічний розвиток як країни в цілому, так і окремих її регіонів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Лазур П.Ю. Исторична еволюція феномена підприємництва та його науково-економічні інтерпретації / Лазур П.Ю. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltn/16_6/285_Lazur_16_6.pdf
2. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі : теоретичний аспект : [текст] / Н.С. Побірченко // Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://advancedscience.org/2011/2/2011-01-02-083.pdf>
3. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / Пометун О. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : „К.І.С.”, 2004. – 112 с.
4. Предпринимательство: учебник / А.И. Муравьев, А.М. Игнатьев, А.Б. Крутик. – СПб. : Лань, 2001. – 696 с.
5. Стрельников В.Ю. Модель професійної компетентності викладача вищої школи / В. Ю. Стрельников // Наукові записки ПОШПО: Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника. – Випуск 2. – Полтава: ПОШПО, 2012. – 180 с. – С. 25–33.
6. Хизрич Р. Предпринимательство или как завести собственное дело и добиться успеха [Текст] / Р. Хизрич, М. Питерс. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – Вып. : Предприниматель и предпринимательство. – 166 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стрельников Мирослав Вікторович – аспірант Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

УДК 37.091. 3

СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Зоя СТУКАЛЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. У науковому осмисленні світової спільноти глобального розуміння набуває феномен толерантності, що відповідає складним процесам міжнародного, міжконфесійного та міжкультурного спілкування народів. Тому доцільно називати ту систему факторів, що спроможні розв'язати коло проблем у формуванні професійної толерантності й допомогти підвищити ефективність педагогічного процесу.

Основним механізмом у розв'язанні цього завдання є ситуація успіху, що уможливорює учнів досягти значних результатів у творчій діяльності й почутті самодостатності, психологічної комфортності, емоційної стабільності. У свою чергу, це передбачає урізноманітнення форм

практичного засвоєння музичного мистецтва та сприяє розвитку й задоволенню учнівських естетичних потреб. Ситуація успіху буде результативна за умови співробітництва між викладачами й учнями, а це вказує на провідну роль у формуванні професійної толерантності.

Отже, зважаючи на зазначене, дослідження процесу створення ситуації успіху як чинника формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва є своєчасним і доцільним.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема толерантності знаходить належне місце в наукових дослідженнях та є предметом уваги досить широкого кола дослідників. Серед учених різних країн, які суттєво вплинули на розвиток проблеми толерантності, слід відзначити Ж. Бастида, П. Кінга, Б.Уільяма та ін. Проблеми тактовності, безконфліктності перебувають у полі зору вітчизняних дослідників, з-поміж яких: Т.Алексєєнко, О.Безпалько, В.Бочарова, Р.Валітова, Ю.Василькова, А.Мудрик, О.Швачко. Дослідники Л.Завірюха, В.Калошин, В.Шалін акцентують увагу на питаннях розкриття педагогічного контексту феномена толерантності. Різні аспекти формування толерантності школярів та студентів у закладах освіти розглядаються у дисертаційних дослідженнях А.Асмоловим, Б.Гершунським, О.Карякіною, В.Козловим, Л.Колобовою, Д.Колосовим, І.Ключником, О.Олексюк, А.Погодіною, М.Перепеліциною, І.Пчелінцевою, Ю.Тодорцевою. Проблеми формування міжособистісних стосунків знайшли відображення в працях Б.Ананьєва, Я.Довгополової, А.Кондакова; проблеми міжетнічної толерантності досліджували Л.Аза, Р.Валітова, Л.Головатий, О.Грива, Б.Євтух, В.Зорько, О.Майборода, В.Мухтерем, Л.Орбан-Лембрик, А.Петрицький, Т.Сенюшкіна, О.Сербенська, В.Скуратівський, Г.Солдатова, Ю.Тищенко, В.Трошинський; генезис і типологію толерантності вивчали Н.Круглова, О.Магометова; толерантність у процесі знаходження цілісності стали предметом наукового пошуку Є.Козакова, У.Тишкова. Окреслену тематику розглядають також дослідники В.Лекторський, А.Садохін, Н.Федотова.

Основні концептуальні позиції в педагогіці успіху, що пов'язані з гуманістичною педагогікою та психологією, ми знаходимо у дослідженнях наступних науковців: Ю.Бабанського, І.Беха, О.Белкіна, О.Бондаревської, Н.Бордовської, У.Глассера, В.Дряпіки, Б.Ейпларда К.Ізард, І.Зяюна, В.Євдокимова, В.Луценка, О.Пехоти, В.Серікова, В.Сухомлинського, Л.Ткачука, В.Франкла, І.Якиманської. Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження вищезазначених науковців.

Мета статті полягає в дослідженні процесу створення ситуації успіху як чинника формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Із цією метою нами було поставлено **завдання** виокремити внутрішні показники створення ситуації успіху у формуванні професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, успішність у навчанні підвищує впевненість майбутнього фахівця у своїй професійній компетентності, стимулює до самовдосконалення та робить молоду людину активною й конкурентоспроможною на ринку праці. Тому створення ситуацій успіху є важливою рушійною силою формування особистості. Успіх сприяє вивільненню внутрішніх сил студента, що породжує енергію для подолання труднощів і бажання навчатися.

Основні концептуальні позиції педагогіки успіху пов'язані із гуманістичною педагогікою і психологією, котрі передбачають спрямування на особистісно-орієнтований, індивідуальний підхід у взаємодії з учнями. Як уважає О.Белкін: «Головний сенс діяльності вчителя полягає в тому, щоб створити кожному вихованцю ситуацію успіху. Важливо розділити поняття «успіх» і «ситуація успіху». Ситуація – це поєднання умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – результат подібної ситуації. Ситуація – це те, що здатний організувати вчитель: переживання радості, успіху, щось більш суб'єктивне, приховане значною мірою від погляду зі сторони. Завдання учителя в тому і полягає, щоб дати кожному зі своїх вихованців можливість пережити радість досягнення, усвідомити свій потенціал, віру в себе» [2:30].

«Ситуація успіху – поєднання умов, котрі забезпечують результат цієї ситуації. Це те, що може організувати вчитель для успішного навчання учня і досягнення ним радості» [8:201]. Для досягнення ситуацій успіху в процесі фахової підготовки викладач повинен мати позитивну настанову на професійну діяльність, володіти вмінням слухати та емоційно впливати на учня, при цьому бути тактовним, толерантним.

Так, В. Сухомлинський стверджував, що «методи, які застосовуються у навчальній діяльності, мають викликати в дитини інтерес до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад повинен стати школою радості: радощів пізнання, радощів творчості, радощів спілкування» [10:23].

«Школовання успіхом є однією з важливих умов розвитку особистості, – наголошує І. Бех, – неможливо формувати позитивну особистість у діяльності, що приносить їй постійно невдачі. Лише успіх молоді людини формує у неї достатню віру в себе і на цій основі – прагнення стати кращою» [3:26].

«Виховання успіхом, надання допомоги в прагненні вихованця задовольнити потребу в гідному місці в колективі однолітків – шлях створення довірливих взаємин творчої співдружності дорослих і дітей. Тільки за таких умов у підростаючої особистості виробляється готовність до сприйняття виховних впливів і правильного реагування на них», – зауважує науковець [3:26]. Тому почуття успіху проходить у формі позитивного переживання радості, задоволення, а почуття невдачі – відповідно у формі негативного переживання, розчарування, невдоволеності чи страждання. Це вказує на пряму залежність між почуттям успіху суб'єкта і його мотивацією на досягнення, оскільки в суб'єкта може виникнути мотив уникання негативних результатів, котрий ми називаємо спонукальним мотивом. Забезпечення спонукального мотиву характеризується стійкою пізнавальною потребою до професійної толерантності. Адже завдяки наявності сформованої якості майбутнього фахівця навчальний процес спрямовується на розвиток свідомого ставлення майбутніх учителів музичного мистецтва до оволодіння фаховими знаннями на засадах толерантності.

В основі педагогічної технології «Створення ситуації успіху» В.Дряпіки лежить особистісно-зорієнтований підхід до процесу навчання та виховання студентської молоді. «Ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком навчання, фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища, зокрема, явища музичної культури. Ситуація успіху досягається тоді, коли сам студент визначає цей результат як успіх», – вважає вчений [5:7]. «Саме такий підхід до роз'язання проблеми ґрунтується на створенні нової етики й естетики педагогічної співтворчості, визначальними рисами якої є взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність у діалоговому спілкуванні педагога і студента», – наголошує науковець [5:11].

На думку П.Анікеевої та Г.Цукермана, створення ситуації успіху призводить до співпраці вчителів та учнів, що уможливує активізацію пізнавальної діяльності, зростання інтересу до занять і справляє позитивний вплив на вольові процеси у навчанні [1]. Зважаючи на вищесказане, доцільно підкреслити, що ситуація успіху розвиває нестандартне мислення, бажання до творчої самореалізації, паритетних стосунків вчителя-учня та формує в студента позицію активного учасника пізнавального процесу.

Педагогічний досвід провідних науковців і власна науково-дослідна та практична діяльність із навчання студентства дає змогу стверджувати, що основними методами створення ситуації успіху в навчально-виховному середовищі є: *очікуваний успіх* (це стан задоволення від отримання заздалегідь прогнозованих результатів), *неочікуваний успіх* (стан задоволення студента від того, що його результати перевищили очікувані), *колективний успіх* (стан задоволення від успіхів у колективній діяльності), що, у свою чергу, ведуть до гедоністичного ефекту.

Стан та динаміка дидактично-виховної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва визначається процесом утворення ситуацій-моделей, котрі прийнято називати моделювання педагогічних ситуацій. Провідними методами варто зазначити наступні: методи теоретичного аналізу (проекування та аналіз) і практичне їхнє відтворення (імітаційно-дидактичне відтворення). Моделювання педагогічних ситуацій уможливує врахування особливостей студентів, їхніх уподобань та мистецьких смаків, сприяє реалізації дієвого підходу до вивчення музичних творів та впливає на формування професійної толерантності.

Важливим показником, що впливає на ефективність музичного навчання, у якому значне місце відводиться концертній діяльності й відкритим публічним виступам, є «страх» сцени або почуття тривожності, сценічного хвилювання перед концертним виступом.

На початковому етапі навчання студенти ще не вміють регулювати свої почуття й емоції, а тому часто не контролюють власні сценічні дії, та перебуваючи в стані нервового напруження, досить часто виявляють нетерплячість, нетактовність й агресивну поведінку (інтолерантність). У цьому аспекті важливим завданням у навчанні є формування вміння контролювати свої емоції (внутрішній контроль, пов'язаний з технічними труднощами у виступі; зовнішній контроль, пов'язаний зі спілкуванням партнерів і залом глядачів). Тому спостереження за концертними виступами й творчими досягненнями студентів, вияв толерантної поведінки дають змогу зробити висновок про її вплив на розвиток самосвідомості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Тож, рівноправна взаємодія між студентами та викладачем має бути спрямованою на досягнення загального відчуття комфорту у навчанні.

У цьому аспекті привертає увагу організаційно-методична система вокальної підготовки на гедоністичних засадах Л.Василенко (гедонізм від грец. ἡδονή – задоволення, насолода), що є концептуальним осмисленням механізму професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва [4].

Одним із факторів, які сприяють створенню ситуації успіху, на наш погляд, є творче художньо-освітнє середовище, тобто створення позитивної атмосфери, що передбачає широке вивчення музичних творів, організаційну зумовленість інтеграції мистецтв та діалогову взаємодію його представників, надає можливості впливу на позитивну мотивацію суб'єкта, спонукає до творчого

самовираження, сприяє розвитку творчої активності особистості й формуванню професійної толерантності.

Формування педагога творчого, самокритичного, толерантного може відбуватися тоді, коли майбутній учитель під час навчання у ВНЗ буде поставлений в умови, наближені до його практичної діяльності за допомогою активних методів навчання, що готують його до співпраці з учнями. Одним із ефективних методів, на нашу думку, є моделювання педагогічних ситуацій та позитивна мотиваційна настанова на професійну толерантність.

Успішний концертний виступ також може бути стимулом для подальшої роботи й слугувати потужним чинником виходу з творчої кризи. Важливим у навчальній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва є усвідомлення мети й перспективи виконавської підготовки, де суб'єктивно позитивна перспектива оволодіння виконавською діяльністю переживається майбутнім учителем музики, як радість, а очікування радості може бути пов'язане не тільки з кінцевим результатом певної діяльності, але й з її початком та і з самим процесом. Очевидно, педагог повинен виявити мудрість, толерантність і рекомендувати на сцену студента з посиленням для рівня його підготовки твором. Після успішного виступу студент уже може взятися за складніший твір. Тому в студентів слід насамперед сформувати бажання виступати. У цьому аспекті доцільно активізувати творчу активність студента в музично-виконавській діяльності, уміння знаходити оптимальні рішення та виходи зі складних ситуацій, уміння оцінити власні можливості, прагнення до професійного зростання, яке сприяє розвитку доброзичливості, толерантності, обміну культурно-просвітницького, виховного характеру.

Зважаючи на вищезазначене, ми виокремлюємо внутрішні показники створення ситуації успіху у формуванні професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва, з-поміж яких:

- актуалізація гедоністичних функцій музично-виховного процесу;
- створення позитивної атмосфери в навчально-виховному середовищі;
- моделювання педагогічних ситуацій;
- позитивна мотиваційна настанова на професійну толерантність (активна участь у конкурсах, олімпіадах, конференціях тощо).

Висновки. Отже, створена ситуація успіху стає точкою відліку для змін у взаєминах з оточуючим та для подальшого вдосконалення майбутнього фахівця, шаблями розвитку особистості. Здобутий в юності заряд оптимізму підвищує життєву стійкість особистості, загартовує характер та сприяє перетворенню й реалізації духовних сил. А створення ситуації успіху формує найціннішу людську якість – стійкість у боротьбі з життєвими труднощами, що, у свою чергу, актуалізує ціннісну спрямованість майбутнього фахівця – професійну толерантність.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аникеева П.П. Учителю о психологическом климате в коллективе / П.П. Аникеева. – М. : Просвещение, 1983 – 96 с.
2. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать? / А.С. Белкин – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 2. – С. 26.
4. Василенко Л.М. Теоретико-методологічні основи вокальної підготовки вчителя мистецьких дисциплін на гедоністичних засадах / Л.М. Василенко. Науковий часопис Нац. Пед. університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти : Вип. 7 (12). – С. 57–62.
5. Дряпіка В.І. Педагогічна технологія навчання і виховання майбутніх учителів музики. Наукові записки. – Випуск 39. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. – С. 6–11.
6. Занюк С.С. Мотивація діяльності: спонукання, активність, успіх. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 124 с.
7. Коваленко Н.П. Психология успеха. – СПб.: Нева, 2003. – 160 с.
8. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. /О.М. Пехота та ін. – К.: А.С.К., 2002. – 256 с.
9. Романовський О.Г. Філософія досягнення успіху. Психологічний аспект. – Х.: НТУ «ХП», 2007. – 592 с.
10. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К.: Рад. шк., 1988 – 272 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стукаленко Зоя Михайлівна – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін, керівник оркестру народних інструментів мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музики, художньо-естетичне виховання молоді.

УДК: 378.094.147

КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія ШУСТОВА (Вінниця, Україна)

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку системи освіти та її орієнтації на побудову компетентнісної моделі навчання особливої актуальності набуває впровадження таких технологій навчання у вищій школі, які орієнтовані на підготовку компетентного фахівця, здатного ефективно виконувати професійні функції та бути комунікабельним у швидкозмінних умовах ринку. Однею з таких технологій є контекстне навчання, яке сприяє максимальному наближенню освітнього процесу у вищому навчальному закладі до умов майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання впровадження контекстного підходу в процес професійної підготовки майбутніх фахівців досліджували А. А. Вербицький, Н. А. Бакшаєва, Н. В. Борисова, В. А. Далінгер, Т. Д. Дубовицька, В. М. Кругліков, Н. Б. Лаврентьева, О. Г. Ларіонова, М. Г. Макаренко, Л. А. Машкіна, Н. В. Пророк, В. Ф. Тенішева та ін. Педагогічні аспекти використання контекстного навчання у професійній підготовці вчителя початкової школи проаналізовано в роботах В. В. Желанової, І. І. Демченко, С. О. Скворцової. Однак, на наш погляд, недостатньо досліджені окремі теоретичні питання впровадження контекстного навчання в процес формування основ професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкової школи.

Мета даної статті полягає у виокремленні та обґрунтуванні основних теоретичних положень контекстного навчання як однієї з умов формування основ професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Основоположником контекстного методу навчання вважається А. А. Вербицький. На думку вченого, контекстним є таке навчання, в якому мовою науки і за допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних та нових) послідовно моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності студентів [2:53]. Як зазначає А. А. Вербицький, при контекстному навчанні основним є не передавання інформації, а розвиток здібностей студентів компетентно виконувати професійні функції, вирішувати професійні проблеми та завдання, тобто опановувати цілісну професійну діяльність. За таких умов відбувається перехід діяльності від навчання до формування навичок виконання професійних обов'язків. Студент усвідомлює, що було (усталені зразки теорії і практики), що є (виконувана ним пізнавальна діяльність) і що буде (модельовані ситуації професійної діяльності). Все це мотивує пізнавальну діяльність, і, як наслідок, навчальна інформація й сам процес учіння набуває особистісного смислу, інформація перетворюється на особисті професійні знання студента [2:45]. А. А. Вербицький виокремив основні принципи контекстного навчання: принцип психолого-педагогічного забезпечення особистісного включення студента в навчальну діяльність; послідовного моделювання в навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм та умов професійної діяльності фахівців; проблемності змісту навчання і процесу його розгортання в освітньому процесі; адекватності форм організації навчальної діяльності студентів цілям та змісту освіти; провідної ролі спільної діяльності, міжособистісної взаємодії і діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу; педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій; принцип відкритості – використання для досягнення конкретних цілей навчання і виховання в освітньому процесі контекстного типу будь-яких педагогічних технологій, запропонованих у межах інших теорій і підходів; єдність навчання та виховання особистості фахівця [2:47]. А. А. Вербицький виділив три базові форми діяльності студентів: навчальна діяльність академічного типу, квазіпрофесійна діяльність та навчально-професійна діяльність. Дослідник доводить, що за умов контекстного навчання особливого значення набуває педагогічна ситуація, а не порція нової інформації, як це звикли традиційно вважати.

М. В. Левківський вважає, що вирішальною умовою реалізації контекстного навчання у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів є оволодіння ними інтерактивними методами. До них дослідник відносить різноманітні ігри (навчальні, навчально-ділові, імітаційні, рольові), дискусії, психодрами, психомалюнки, брейн-ринги, КВК; моделювання педагогічних ситуацій та «мозковий штурм». Однею з умов оптимізації контекстного навчання, на думку вченого, є вміння майбутніх учителів проводити нестандартні уроки, розв'язувати педагогічні задачі, моделювати навчально-виховні ситуації, тощо [6].

На думку В. В. Готtinga [3], формувати професійну компетентність в умовах контекстного навчання можна за допомогою комплексу стимулів. По-перше, мова йде про *ефект результативності*, який полягає в орієнтації студентів не тільки на засвоєння науково-педагогічної інформації відповідно до Державного стандарту, але і на творче застосування одержаних знань на практиці через виконання спеціальних творчо-пошукових завдань, які спонукають до дослідницької діяльності по перевірці результативності упровадження нової педагогічної інформації в освітній процес. До комплексу стимулів належать також: застосування нестандартних методів та прийомів навчання і виховання школярів; аналізу шкільних учбових планів, програм і підручників з позиції вимог педагогічної інновації. Метою *пошуку «педагогічного ідеалу»* є сприйняття, осмислення нової інформації із позиції тактичних і стратегічних завдань навчання. В. В. Готting певними стимулами вважає: формування власної позиції через читання і обговорення широкого кола наукової літератури, періодики; написання творів, добір матеріалу про інноваційні освітні підходи, очолювані майстрами педагогічної праці, про педагогічні системи, реалізувати які здатні творчо мислячі, високо компетентні фахівці.

С. О. Скворцова [7] вважає, що впровадження технології контекстного навчання повинно розпочатися із перегляду програми курсу «Методика навчання математики в початковій школі» з точки зору визначення переліку компетентностей та компетенцій, що мають бути наявні в студента, який вже опанував курс. Наступним кроком має бути виокремлення компетентностей або компетенцій, які формуються під час кожного окремого модуля, через його теоретичний, практичний блоки та самостійну роботу студентів і навчальний проект. Формами навчання є проблемна лекція, за допомогою якої формується предметний контекст діяльності; практичне заняття з елементами дискусії, рольових та імітаційних ігор, моделювання майбутньої професійної діяльності, що сприяє формуванню не лише предметного, а й соціального контексту майбутньої професійної діяльності; науково-дослідна робота студентів, проектна діяльність, педагогічна практика, курсові, дипломні та магістерські роботи. На думку С. О. Скворцової, дидактична модель контекстного навчання включає: особливості проектування професійно-орієнтованого навчального середовища як єдності інформаційної і технологічної складових освітнього процесу; принципи відбору і структурування змісту освіти, що забезпечують інтеграцію навчальної інформації із фахових дисциплін; способи і форми його засвоєння.

На думку В. В. Желанової [5], на основі контекстного навчання відбувається реалізація середовищного підходу, що є перспективним напрямом процесу модернізації сучасної вищої освіти. Утворення рефлексивно-контекстного освітнього середовища ВНЗ є динамічним процесом, що збігається з етапами технології контекстного навчання. При цьому фаза адаптації до умов зазначеного середовища, стверджує авторка, співвідноситься із навчальною діяльністю академічного типу; фаза активного відтворення середовища студентами – з квазіпрофесійною діяльністю; фаза активного впливу студентів на середовище та самостійного його створення – із навчально-професійною діяльністю. Утворення середовища на всіх етапах пов'язане з реалізацією об'єктивних та спеціально створених, зовнішніх та внутрішніх умов середовища, що спрямовані на моделювання мотиваційно-стимулювального, рефлексивно-формуального, смисло-утворювального, суб'єктно-формуального, соціального контекстів із метою формування мотивації, смислів, професійної суб'єктності. Критерієм якості утворення середовища є присутність, інтерактивність як провідні характеристики рефлексивно-контекстного середовища. Враховуючи складність та багатоаспектність процесу утворення рефлексивно-контекстного середовища, на думку В. В. Желанової, є необхідність подальшої наукової розвідки питання щодо зв'язку процесів трансформації пізнавальних мотивів у професійні, рефлексіогенезу, смислогенезу, суб'єктогенезу як провідних динамічних складників технології контекстного навчання з певними фазами утворення середовища.

І. І. Демченко [4] вважає, що підготовка майбутніх учителів початкової школи в системі вищої педагогічної освіти має відбуватися в умовах використання методології «контекстного підходу», спрямованого на поступове насичення навчального процесу елементами професійної діяльності, тобто створення її умовних (квазіпрофесійних) моделей. Своєрідність і перевага цього підходу порівняно із традиційним навчанням полягає у відновленні генетично початкових відносин практики й обслуговуючої її теорії і в реалізації принципу системного моделювання розв'язання професійних завдань за допомогою здобутих студентом у ВНЗ знань, умінь і навичок. На думку І. І. Демченко, сутнісною ознакою контекстного навчання є моделювання цілісного змісту майбутньої педагогічної діяльності. При контекстному навчанні засобами формування знань стають контури професійної діяльності, а тому абстрактні педагогічні положення щільніше зближуються з реаліями обраного фаху.

На нашу думку, основними завданнями навчального закладу, зокрема педагогічного коледжу, для формування основ ефективності процесу професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкової школи, є створення сприятливих організаційно-педагогічних умов та використання викладачами різноманітних засобів активації професійного самовдосконалення студентів, які сприяли

б підвищенню мотивації та бажання творчого саморозвитку майбутніх учителів. Одним із таких засобів і виступає контекстне навчання. Від того, наскільки широко будуть його використовувати викладачі, залежатиме якість підготовки сучасного вчителя початкових класів і його прагнення до самовдосконалення в майбутньому.

Однією з базових дисциплін у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів є «Методика навчання математики». Зміст лекційного та практичного курсів цієї дисципліни сприяє не лише накопиченню теоретичних знань, а й відпрацюванню практичних навичок у штучно створених умовах педагогічної діяльності. Класичним прикладом використання контекстного навчання може бути інформаційна лекція, на якій відбувається передавання та засвоєння професійно важливої інформації. Під час проблемної лекції чи семінара-дискусії простежуються предметний та соціальний контексти майбутньої професійної діяльності: моделюються дії фахівців, які обговорюють суперечливі теоретичні питання та проблеми. Першим важливим етапом є мотивація навчальної діяльності студентів. Далі викладач формулює проблему і для того, щоб студенти її розв'язали, пропонує низку відомих методичних прийомів, описаних у науково-методичній літературі. Студентам надається можливість самостійно визначитися з власною позицією, обґрунтувавши позитивні й негативні риси використання кожного з прийомів. Наступним етапом є самостійне складання студентами порівняльної характеристики розглянутих прийомів і обґрунтування найбільш ефективного, виходячи із власних переконань. Майбутній учитель початкових класів демонструє засвоєння методики роботи при розв'язуванні реальних методичних задач. За таких умов відбувається формування предметного контексту майбутньої професійної діяльності. Студент «пропускає» необхідні прийоми через власну свідомість і формує уявлення про майбутнє їх застосування у власній професійній діяльності. Остаточне відпрацювання навичок та відстоювання переконань щодо обраної позиції відбувається на практичних заняттях із даної дисципліни. Майбутній учитель за допомогою фрагментів уроків демонструє прийоми, перевагу яким надає, моделюючи при цьому діяльність як вчителя, так і учнів у конкретних педагогічних ситуаціях. Формування предметного та соціального контексту майбутньої професійної діяльності полягає у невизначеності ситуації та її прямій залежності від дій учителя та учнів.

Наведемо приклад однієї з проблемних лекцій курсу «Методика навчання математики в початковій школі» на тему: «Методика формування вмінь розв'язування простих задач у першому класі». Виокремимо ті аспекти лекції, в яких розкривається наше бачення прийомів контекстного навчання як умови формування основ професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкової школи. *Перший етап лекції:* мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів. Викладач пропонує розглянути методичні прийоми навчання учнів розв'язувати задачі. Їхня роль у навчанні математики є надзвичайно великою. Саме вони є базовими для подальшого розв'язування різних видів задач. В процесі їхнього розв'язування учні опановують основні прийоми роботи над задачею. Учитель має добре підготувати учнів до її засвоєння, детально розглянути усі її складові елементи. Значну роль відіграє навчання учнів розв'язувати різноманітні види задач, які передбачені програмою. Тобто, головним завданням вчителя є досконале оволодіння всіма тонкощами розв'язування таких задач, що дозволить учням добре засвоїти це поняття та швидко навчитися розв'язувати завдання такого типу.

Другий етап лекції: формулювання проблемної ситуації за допомогою постановки проблемних питань:

- Які нормативні документи визначають зміст цієї теми?
- Чому вчителю потрібно знати методику формування поняття задачі та основні прийоми роботи над задачею?
- Яка основна мета та завдання вивчення теми?
- Яка структура математичної задачі?
- Як висвітлена дана тема в чинних підручниках?

Третій етап лекції. Аналіз нормативних документів та навчальної програми з теми, аналіз чинних підручників та розгляд різних методичних прийомів розв'язування задач. На даному етапі викладач повинен разом зі студентами детально проаналізувати зміст навчального матеріалу по даній темі та вимоги, визначені навчальною програмою. Важливе методичне значення має ґрунтовний аналіз чинних підручників та методичних прийомів розв'язування задач.

Четвертий етап лекції. Складання порівняльної характеристики підручників та методичних прийомів та обґрунтування найбільш ефективного з них. Акцентуємо увагу на важливості самостійного опрацювання майбутніми вчителями початкових класів всіх методичних прийомів та чинних підручників. Викладач має чітко визначити завдання для самостійної роботи. До таких завдань можна віднести: перегляд змісту теми в підручниках, визначення послідовності викладу навчального матеріалу та його відповідності вимогам програми.

П'ятий етап лекції. Підведення підсумків, висунення пропозицій та формулювання гіпотези. Наголошуємо, що на цьому етапі майбутні вчителі початкових класів мають знати відповіді на сформульовані на початку лекції проблемні питання. Студентам пропонується самостійно висунути пропозиції та сформулювати гіпотезу, виходячи з власних переконань.

При такій організації лекційного заняття ми виділяємо наступні сприятливі умови формування основ професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкової школи:

- формування позитивної мотивації студентів;
- усвідомлення студентом цілей та завдань, які сприятимуть його самовдосконаленню;
- створення реальної проблемної ситуації із майбутньої професійної діяльності, яка забезпечить процес професійного росту особистості;
- організація послідовного виконання системи кроків, які спрямовані на формування власного відношення до проблеми і обґрунтування власної позиції;
- розробка власної методичної бази за рахунок освоєння різного роду методичних прийомів розв'язування простих задач.

Основним видом діяльності, який забезпечує реалізацію контекстного навчання є квазіпрофесійна діяльність. Вона полягає в моделюванні в аудиторних умовах обставин, змісту і динаміки реальної педагогічної ситуації, взаємовідносин задіяних в ній людей, як це відбувається, наприклад, під час проведення ділової гри. Ділова гра виступає своєрідною формою імітації поведінки вчителя та учнів, яка дає можливість відтворити реальний урок математики в початковій школі з різних позицій. Такі рольові ігри дають можливість майбутнім учителям не лише відчувати себе в умовах реального уроку, а й таким чином набути певного досвіду професійної діяльності.

Розглянемо фрагмент ділової гри на практичному занятті з «Методики навчання математики» спрямованої на узагальнення і систематизацію навчального матеріалу у третьому класі на тему: «Перевірка правильності виконання арифметичних дій». Учні поділяються вчителем на дві команди та отримують однакові завдання. Яка команда швидко і правильно виконає поставлені завдання, та і переможе.

Вчитель розповідає учням, що на занятті пропонується відвідати дві будівельні компанії, що засновані крокодилем Геною і Чебурашкою з добре відомого вам мультфільму. Завдання полягає у визначенні надійнішої фірми, тобто тієї, в якій уміють правильно рахувати і не ошукають.

Завдання 1. Вчителем пропонується задача, про те, як фірма крокодила Гени отримала замовлення, побудувати п'ятиповерховий будинок з трьома під'їздами. Потрібно визначити скільки квартир буде в цьому будинку?

Завдання 2. Пропонується задача про Чебурашку, який представив бухгалтерський звіт про виконану роботу. Деякі числа звіту були нерозбірливо написані. Необхідно визначити, що це за числа?

$$3 * ? + 10 = 25 \quad ? : 2 - 5 = 5$$

$$27 + 16 : ? = 31 \quad 2 * 5 + ? = 45$$

Завдання 3. Вчителем пропонується завдання представити обом командам рекламу своєї фірми.

Даний фрагмент ділової гри дозволяє студентам змоделювати поведінку вчителя та учнів в реальній педагогічній ситуації. В такій грі відбувається тісна взаємодія між усіма її учасниками, чітко відслідковуються всі відносини, яскраво виражається соціальний контекст. За допомогою таких ігор майбутні вчителі вдосконалюють не лише власні знання, вміння та навички, але й набувають певного практичного досвіду, що є основою професійного самовдосконалення.

Контекстне навчання передбачає виконання дослідницької навчально-професійної діяльності під час написання курсових та дипломних робіт або під час проходження педагогічної практики. Ці умови є найефективнішими і вони забезпечують найтісніший зв'язок контексту змісту навчання з майбутньою професійною діяльністю.

Висновки. Контекстне навчання має значний потенціал щодо забезпечення професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи. В основі контекстного навчання лежить моделювання предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності через відтворення реальних педагогічних ситуацій. Побудова процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи на базі технології контекстного навчання сприяє послідовному систематичному наближенню студента до майбутньої професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вербицький А. А. Концепція знаково-контекстного обучения в вузе // А. А. Вербицький // Вопросы психологии. – 1987. – № 5. – С.31-39
2. Вербицький А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения / А. А. Вербицький. – М.: ИЦ ПКПС. – 2004. – 84 с.
3. Готтинг В. В. Подготовка педагога профессионального обучения на основе компетентностного подхода // Материалы международной научно-практической конференции «Инновации и подготовка научных кадров высшей квалификации в Республике Беларусь и за рубежом» / Под ред. И. В. Войтова. – Минск: ГУ «БелИСА», 2008. – 316 с.

4. Демченко І. І. Алгоритм кваліпрофесійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти / І. І. Демченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 45. – С. 40 – 49.
5. Желанова В. В. Динаміка середовищеутворення в технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів/ В. В. Желанова// Педагогічний процес: теорія і практика: Збірник наукових праць. – Київ: ТОВ "Видавниче підприємство "ЕДЕЛЬВЕЙС", 2014. – Вип 4. – С.27 – 32.
6. Левківський М. В. Нові навчальні технології / М. В. Левківський // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 1999. – № 3. – С. 14 – 18.
7. Скворцова С. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання/ С. О. Скворцова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2010. – Випуск 35. – С. 66 – 71.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шустова Наталія Юрївна – викладач математики та економічних дисциплін Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу.

Коло наукових інтересів: формування основ професійного саморозвитку майбутніх учителів у процесі навчання математики в педагогічному коледжі.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ОСВІТИ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСОБИ СПРИЯННЯ ФАХОВІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

УДК 53(077)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ

*Тамара ЖЕЛОНКИНА, Светлана ЛУКАШЕВИЧ,
Евгений ШЕРШНЕВ (Гомель, Беларусь)*

Постановка проблемы. Стратегическая цель современного образовательного процесса в высшей школе состоит в подготовке специалистов – профессионалов, умеющих ставить и решать задачи разной сложности, обладающих креативными способностями, имеющих высокую нравственную позицию, умеющих выстраивать отношения с партнерами в сфере профессиональной деятельности. В системе подготовки инженерных кадров и педагогов все более доминирует компетентностный подход. Это обусловлено тем, что выпускник учреждения высшего образования в условиях жесткой конкуренции на рынке интеллектуального труда может быть профессионально успешным, если он будет обладать профессионализмом и компетентностью в широкой предметной области, профессиональной мобильностью, умением адаптироваться к быстро изменяющимся инновационным процессам и социально-экономическим условиям [1]. Одним из условий, необходимых для формирования таких качеств, является стимулирование осознанного творческого саморазвития личности студента в процессе обучения на основе использования современных методических и технологических возможностей образовательной деятельности. Необходимо максимально использовать все возможности образовательного процесса, чтобы пробудить у студентов интерес творческой и научно-исследовательской работе, способствующей развитию исследовательских и профессиональных компетенций.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализируя сущность и проблемы вузовского образования, применения новых технологий в учебном процессе ряд ученых (Е.Н. Пасхин, Л.А. Василенко) отмечают в работах роль информатизации в стратегии устойчивого развития общества, применения дистанционного обучения (ДО) в обучении учащихся. В статье «Стандартизация и сертификация как основа обеспечения качества информационно-программных средств учебного назначения» Б.М. Позднеев, С.Д. Поляков особое внимание уделяют дистанционному обучению. Отмечается, что ДО – новая для нас форма обучения. Поэтому поднимается вопрос о важности осознания педагогической стороны дистанционного обучения: Как организовать обучение в сетях, какие используются при этом методы, приемы, организационные формы и средства обучения? Какую роль при этом играют информационные технологии и как они влияют на педагогический процесс?

Многие авторы рассматривают дистанционное обучение в единстве его компонентов – как проектирование и как процесс. Иными словами, как и во всех формах обучения, необходимо предусматривать и теоретически осмысливать этап *педагогического проектирования* ДО, его содержательной и педагогической составляющих (в плане педагогических технологий, методов, форм обучения) и этап *учебного процесса* в сети.

Цель написания статьи. Главной целью написания статьи является изучение и внедрение педагогических технологий в образовательный процесс для развития личности, формирования самостоятельного критического мышления в системе образования на всех ее ступенях и во всех формах обучения.

Изложение основного материала. Нынешний век – век информационных технологий. Информация становится приоритетной ценностью во всех областях знания, политики, экономики, культуры. В настоящее время выдвигается новая форма обучения – дистанционная, основой которой являются компьютер, интернет-технологии. Но главной целью обучения является интеллектуальное и нравственное развитие личности, формирование самостоятельного критического мышления в системе образования на всех ее ступенях и во всех формах обучения.

Педагогические технологии, под которыми мы понимаем процессуально прописанные методы обучения, являются компонентами системы обучения. Некоторые педагоги, философы от образования (Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов, Л.А. Василенко др.) склонны говорить не просто о системном подходе

в образовании, а о синергетическом подходе, который в большей мере отражает современные тенденции к интеграции знаний, самоорганизации систем. Синергетика имеет междисциплинарный характер и способствует синтезу знаний из разных областей, более широкому взгляду на картину мира. Если принять во внимание основные положения концепции, то становится понятным, что педагогические технологии любой формы обучения, включая дистанционную форму, должны быть адекватны новой парадигме образования, новым тенденциям его развития.

Напомним основные положения данной концепции: а) формирование критического мышления как одной из главных задач современной системы образования; б) формирование духовно-познавательных ценностей как основных мировоззренческих ценностей; в) овладение фундаментальными знаниями, умением применять их при решении разнообразных проблем, приобретение новых знаний; г) формирование интеллектуальных умений, умений работы с информацией (причем на разных носителях); д) формирование культуры коммуникации в условиях социализации (сотрудничества, сотворчества); е) целенаправленная деятельность по формированию рефлексии.

Одним из путей решения новой парадигмы образования является использование педагогических технологий, направленных на то, чтобы применять полученные в результате систематического изучения фундаментальные знания из разных областей науки, из собственных наблюдений для решения жизненно важных проблем, синтезировать эти знания. Одним из методов обучения является *проблемное обучение*, которое предполагает умение в определенных ситуациях увидеть проблему, требующую исследования, выдвигать гипотезы ее решения, производить поиск необходимых данных, фактов, информации. Проблемные лекции обеспечивают творческое усвоение будущими специалистами принципов и закономерностей изучаемой науки, активизируют учебно-познавательную деятельность студентов, их самостоятельную аудиторную и внеаудиторную работу, усвоение знаний и применение их на практике [3].

Теория проблемного обучения разработана достаточно широко как в психологии, так и в дидактике (М.И. Махмутов, А.В. Брушлинский, А.М. Матюшкин, И.Я. Лернер, Т.В. Кудряцев и др.). В новой парадигме образования личностно-ориентированного подхода проблемность является ведущим принципом обучения. Отсюда – необходимость определения методов, приемов обучения, отражающих проблемный характер обучения. Сюда можно отнести *метод проектов*, который в основе строится на исследовании проблемы и оформлении практического результата проектной деятельности. Сюда же можно отнести разнообразные эвристические методы: *мозговой атаки*, *дискуссии*, иногда и *ролевых* или *деловых игр*. Все эти методы могут использоваться самостоятельно или в рамках проектного метода. Личностно-ориентированный подход строится на сотрудничестве учителя и учащихся между собой. Роль учителя здесь принципиально иная, чем в традиционном обучении, поскольку его задача не сводится к овладению суммой знаний, хотя эта задача всегда остается главной, но главная его цель – организовать самостоятельную познавательную деятельность учащихся, сотрудничать в этой деятельности, организовать совместную деятельность учащихся на разных этапах познания. Таким образом, наиболее адекватными методами, отражающими принципы личностно-ориентированного подхода, с одной стороны, и проблемного обучения, с другой, можно считать: обучение в сотрудничестве; метод проектов; эвристические методы: дискуссий, мозговой атаки, ролевых, деловых игр и др.; разноуровневое обучение; портфель ученика.

Это касается как очной формы обучения, так и дистанционной. Но, разумеется, в дистанционной форме обучения эти методы будут реализовываться специфическими средствами Интернет-технологий. Надо сказать, что практически никто среди педагогического сообщества не оспаривает тот факт, что перенесение традиционных технологий обучения в среду ДО (дистанционного обучения) не эффективно. Все согласны, что специфика ДО предполагает замену традиционных педагогических технологий более современными, отражающими тенденции мировой системы образования.

Очень важный шаг в познавательной деятельности, в формировании критического мышления – применение полученных знаний для решения конкретной проблемы, желательной проблемы, достаточно значимой для ученика, и отражающей реалии окружающего мира.

Особое место в познавательной деятельности занимает *телекоммуникационный проект*. Под учебным телекоммуникационным проектом мы понимаем совместную учебно-познавательную, исследовательскую, творческую или игровую деятельность учащихся-партнеров, организованную на основе компьютерной телекоммуникации, имеющую общую проблему, согласованные методы, способы деятельности, направленные на достижение совместного результата деятельности, реализуемого в виде некоего совместного продукта.

Что касается эвристических методов, то следует заметить, что прежде чем их применять, необходимо сформировать соответствующие умения у студентов: 1) умения вести дискуссии (иницировать идею для обсуждения), уметь лаконично и логично выстроить собственную точку зрения, выстроить систему доказательств, основанную на фактах, выслушать собеседника, его

аргументацію, уметь прийти к компромиссу; 2) умения всех участников выдвигать разумные предложения по способу решения проблемы с дальнейшей аргументацией.

Дифференциация обучения в условиях ДО может достигаться различными способами: либо созданием курсов разной степени сложности, углубленности, либо на основе одного базового курса, рассчитанного на стандарт образования, с использованием WWW-технологий предусмотреть по отдельным вопросам углубление, дополнительную информацию, дополнительные, более сложные задания, практические и лабораторные работы, проекты. При этом в ДО студенты сами выбирают собственный путь: ограничиться ли им базовым курсом или попытаться овладеть расширенным вариантом.

Кроме того, следует иметь в виду, что в условиях ДО любой студент может обратиться за помощью к своим товарищам по малой группе сотрудничества или проконсультироваться у преподавателя, не отвлекая других студентов от работы.

Важное место в познавательной деятельности имеет организация телеконференций, особенно телеконференции в режиме реального времени – Чаты. Их использование ДО может быть полезно в том случае, если все участники должным образом подготовятся к их проведению. Чат целесообразно использовать для: 1) обсуждения заранее определенной проблемы или темы (например, в процессе работы над проектом или при подготовке к дискуссии); 2) решения возникающих вопросов в процессе совместной работы в малых группах; 3) выяснения сложных вопросов при подготовке к контрольной работе, экзамену; 4) определения позиций партнеров в совместной деятельности при подготовке к защите проекта; 5) проведения оперативного опроса студентов.

Наиболее эффективными оказываются телеконференции в режиме отсроченного доступа (Off - line - режиме). Такая телеконференция может быть рекомендована в следующих случаях:

- в процессе постепенного, достаточно длительного обсуждения определенной, обычно наиболее сложной проблемы по изучаемому курсу, постепенно в результате обсуждения новой информации, новых фактов, добываемых студентами самостоятельно из разных источников, в том числе и в Интернете, все более ясного осмысления проблемы;
- в процессе работы над проектом и обсуждения проблемы проекта, которая разбита на проблемные задачи, подлежащие исследованию в малых группах сотрудничества; в этом случае студенты получают возможность, исследуя свою проблемную задачу, постепенно приходить к пониманию всей проблемы и ее решению на основе коллективного обсуждения;
- для обмена мнениями среди специалистов по интересующей всех проблеме с привлечением и специалистов смежных областей.

Тем не менее, при всей перспективности развития ДО, демократичности его характера и действительно огромных возможностях следует отдавать себе отчет в том, что для того, чтобы ДО было эффективным, чтобы оно могло реализовать заложенный в нем уникальный потенциал, требуется очень большая работа. Необходима четко продуманная нормативная база. В противном случае отдельные вузы, в которых есть соответствующие условия, ограничатся системой Интернет, и, соответственно, эта система будет доступна только пользователям этого вуза.

Выводы. Таким образом, любая система обучения опирается на достижения педагогических наук – педагогики, дидактики, частных методик, а также педагогической психологии, базовых наук. В информационном обществе дистанционная форма обучения будет играть существенную роль в системе непрерывного образования. Современный человек должен иметь возможность выбора различных форм, способов обучения в разные периоды своей жизни. Дистанционная форма обучения должна органично влиться в систему непрерывного образования.

Тем не менее, при всей перспективности развития ДО, демократичности его характера и действительно огромных возможностях следует отдавать себе отчет в том, что для того чтобы ДО было эффективным, чтобы оно могло реализовать заложенный в нем уникальный потенциал, требуется очень большая работа. Это чрезвычайно трудоемкий процесс.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Теория и практика дистанционного обучения: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / М.Ю. Бухаркина, Е.С. Полат, М.В. Моисеева. Под ред. Е.С. Полат. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.
2. Жук, О.Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход / О.Л. Жук. – Минск: РИВШ, 2009. – 336 с.
3. Леднев, В.С. Содержание общего среднего образования. Проблемы структуры / В.С. Леднев. – М.: Педагогика, – 1980. – 304 с.
4. Околелов, О.П. Современные технологии обучения в ВУЗе: сущность, принципы проектирования, тенденции развития / О.П. Околелов // Высшее образование в России. – 1994. - № 2.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

Желонкина Тамара Петровна – старший преподаватель кафедры общей физики УО «Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины».

Лукашевич Светлана Анатольевна – старший преподаватель кафедры теоретической физики УО «Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины».

Шершнев Евгений Борисович – кандидат технических наук, доцент, заведующий кафедрой общей физики УО «Гомельский государственный университет им. Ф.Скорины».

УДК 378, 147.091.133:796

ІНТЕГРАЦІЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Андрій БАБЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Останні роки відзначаються реформуванням вищої освіти в Україні, прагненням докорінних змін, модернізації системи підготовки майбутнього вчителя. Цілий ряд державних документів спрямований на підвищення професійної підготовки вчителів фізичного виховання [1; 5; 6; 10]. Завдання полягає в тому, щоб підготувати фахівця з високим рівнем професійної культури та компетентності. У документах зазначається, що система фізичного виховання потребує серйозної перебудови й удосконалення, звертається увага на гостру необхідність у зміні програмних підходів і визначенні пріоритетних напрямів.

Ефективність вирішення даної проблеми залежить від вирішення проблеми пошуку підходів до побудови системи підготовки вчителя у вузі та вдосконалення її змісту. Одним із них, на нашу думку, може бути інтеграційно-тематичний підхід, який забезпечує таку систему професійних знань, умінь і навичок, яка уможливує глибоке осмислення педагогічних завдань, послідовне вирішення складних навчально-виховних ситуацій, прогнозування й моделювання подальших кроків освітньо-виховного впливу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема інтеграції у системі підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання активно розробляється з 90-х років ХХ ст., коли вона стає предметом інтенсивних теоретичних і практичних пошуків у вищій школі, а інтегративні підходи до навчання починають відігравати домінуючу роль. Учені А. В. Забора, В. Є. Білогур, О. В. Нікуліна, О. О. Череватенко, О. Л. Шабаліна, В. І. Наумчук, О. Ніфака, Н. І. Саннікова, О. В. Тимошенко, О. А. Свєртнев, Г. Г. Наталов та ін. стверджують, що інтеграція навчального матеріалу з різних дисциплін сприятиме суттєвому оновленню навчальної діяльності студентів. Вони одностайні в думці, що інтеграція у системі вищої освіти відчутно впливає на оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні інтеграційно-тематичного підходу в системі підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. У 80-і роки ХХ століття, коли у педагогіці відбувається різке зростання інтегративних тенденцій, а поняття “інтеграція” набуває самодостатнього педагогічного значення, вчені одним із пріоритетних напрямків удосконалення системи підготовки вчителів фізичної культури вважали комплексно-тематичний підхід. Так, О. В. Петунін [8; 9] відзначав, що в умовах, коли однією із визначальних тенденцій наукового знання є інтеграція окремих наукових дисциплін, коли здійснюються пошуки глибоких і всебічних зв'язків педагогічної теорії з практикою виховної роботи, визнання отримує системно-структурний або комплексний підхід до аналізу й формування професійної діяльності вчителя фізичної культури, який передбачає інтеграцію накопичуваних студентами теоретичних знань і практичного досвіду. Автор вбачає реальні передумови подолання фрагментарного підходу до фізкультурної освіти в побудові істинно наукових основ підготовки студентів до професійної діяльності вчителя на новому міждисциплінарному рівні [9:26].

Проаналізувавши тенденції розвитку змісту освіти на факультетах фізичного виховання, А. К. Кагієв [2; 3; 4] зробив висновок, що комплексний характер сучасних проблем фізичного виховання вимагає удосконалення змісту фізичного виховання на основі інтеграції, об'єднання різних дисциплін, які відповідають за спеціальну, професійну підготовку, в комплекси, концентрації інформації навколо вузлових питань навчання. Введення комплексних, міждисциплінарних курсів у зміст освіти на факультетах фізичного виховання дозволить призупинити подальшу диференціацію, скоротить багатопредметність навчальних планів, дозволить уникнути дублюванню навчальної інформації [4:11].

Одним із напрямків удосконалення та оптимізації навчання він вважав шлях інтенсивного розвитку на відміну від екстенсивного. Тут можливий, відзначав автор, перехід до комплексно-тематичного принципу планування навчального процесу, вироблення принципів конструювання навчальних планів з метою подальшого його удосконалення, збільшення частки самостійної підготовки студентів [4:4]. Він характеризується тим, що поряд із базовими загальнонауковими і професійними дисциплінами інформація деяких, малих за обсягом навчальних курсів, концентрується навколо вузлових питань навчання, і ці курси, втрачаючи самостійний статус, входять у зміст відповідних комплексів (наприклад, у комплекс “Теоретичні основи фізичного виховання” можуть входити всі теоретичні дисципліни, які мають безпосереднє відношення до процесу фізичного

виховання). У цьому випадку, стверджує автор, проблеми фізичного виховання розглядаються не з позицій однієї дисципліни, а комплексно, у їхньому синтезі. Такими можуть бути комплексні курси “Психофізіологія фізичного виховання”, “Медико-біологічні і психологічні особливості обраного виду спорту” [2:17–18].

Комплексно-тематичний принцип планування навчального матеріалу сприяє формуванню у майбутніх учителів фізичного виховання цілісного розуміння предметів, що вивчаються, є одним із можливих шляхів інтенсифікації змісту підготовки спеціалістів [2:20]. А. К. Кагієв розробив варіант оптимізованої моделі змісту освіти на факультетах фізичного виховання із циклу “Теоретичні основи фізичного виховання”, який має тісні логічні зв’язки не тільки всередині циклу, але й з базовими і суміжними дисциплінами інших циклів [3:24]. Одним із раціональних і економічних шляхів удосконалення системи підготовки спеціалістів, вважає автор, є інтенсифікація і економізація навчання, обмеження і концентрація інформації з вузлових проблем навчання, їх комплексування, тобто оптимізація змісту освіти на базі структурно-логічного аналізу й моделювання [3:16].

Автор обґрунтував необхідність уведення комплексних тем (так званих вузлових тем), значення яких надзвичайно велике в системі професійно-педагогічної підготовки. Особливо це важливо, коли на вивчення теми відводиться незначна кількість годин, коли тема висвітлюється в різних дисциплінах протягом усього навчання, що досить часто призводить до поверхового вивчення, порушення логічної послідовності, дублювання, коли порушується зв’язок не лише між дисциплінами всередині циклу (по горизонталі), але й між дисциплінами різних циклів (по вертикалі) [3:19]. Комплексування теми передбачає чіткі міжпредметні зв’язки між навчальними дисциплінами, виключає дублювання і застарілу інформацію. Комплексне вивчення теми, яка є вузловою в змісті навчання, передбачає проведення ряду послідовних занять (лекційних і семінарських). Автор наводить приклади таких комплексних тем: “Навчання в процесі фізичного виховання”, “Організація і проведення змагань” тощо [3:21].

Однак слід зазначити, що ідеї, висловлені вченими, не знайшли в той час практичного втілення. Активізуються дослідження з 90-х років ХХ ст., коли науковці намагаються визначити педагогічні та дидактичні умови інтеграції фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін, розробити й впровадити у навчальний процес інтегровані курси [13; 14]. Учені акцентують увагу на необхідності реалізації у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання трьох типів внутрішньопредметних і міжпредметних зв’язків – інформаційного, операційного, мотиваційного. Такий підхід дає більшу можливість оцінити теоретичну, методичну, фізичну (спеціальну) й технічну підготовку на етапах навчання студентів. Так, О. В. Нікуліна охарактеризувала три рівні інтеграції у навчанні:

– рівень цілісності міжпредметних зв’язків – перший і вищий рівень інтеграції, який завершується формуванням нової дисципліни, що носить інтегративний характер і має власний предмет вивчення (на цьому рівні здійснюється повна змістовна й процесуальна інтеграція в рамках утворення нового цілісного предмета й вирішуються всі дидактичні завдання курсів, що інтегруються);

– рівень дидактичного синтезу – другий рівень інтеграції – характеризує не тільки змістовну інтеграцію навчальних предметів, але й процесуальний синтез, що передбачає перш за все інтеграцію форм навчальних занять;

– рівень міжпредметних зв’язків – третій рівень інтеграції – пов’язаний із вирішенням таких дидактичних завдань, як актуалізація знань учнів, їх узагальнення й систематизація [7].

Спираючись на дослідження науковців, можна визначити такі лінії інтеграційно-тематичного підходу:

1. Спеціально-предметна лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань і умінь студентів зі спеціальних дисциплін, з метою формування їхньої міцної і усвідомленої системи.

2. Психолого-педагогічна лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань студентів із курсів психолого-педагогічних дисциплін і їхнього перенесення у сферу предметної методики як основи формування професійно значущих знань і умінь загального характеру.

3. Предметно-методична лінія інтеграції: припускає інтеграцію змісту курсів методики викладання споріднених предметів, з метою формування у студентів методичних знань і умінь узагальненого характеру, що мають властивість мобільності, функціональності й універсальності

4. Технологічно-методична лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань студентів з методики викладання спеціального предмета і сучасних технологій навчання з метою формування системи знань і вмінь з раціональної організації і управління пізнавальною діяльністю учнів на основі її системної мотивації, діагностики та рівневої оцінки їхніх навчальних досягнень.

Суть інтеграційно-тематичного підходу полягає в тому, що змістовне, методичне та організаційне об’єднання матеріалу різних дисциплін здійснюється навколо теми чи розділу базової навчальної дисципліни. Навчальна тема передбачає об’єднання матеріалу навколо його основних, провідних положень. Навчальні теми мають бути розташовані у змісті навчальної дисципліни таким чином, щоб

провідні ідеї кожної з них, з одного боку, були підпорядковані провідним ідеям курсу, з іншого, розкривали б ці провідні ідеї, тобто, в процесі вивчення теми відбувалася б конкретизація провідних ідей дисципліни.

Висновок. Інтеграційно-тематичний підхід дає можливість засвоювати професійні та спеціальні знання за рахунок ущільнення, переконструювання та концентрації всього змісту навчального матеріалу. Інтеграція традиційних і інноваційних навчальних процесів в організаційному, змістовому й методичному аспектах може стати стратегічним напрямком оновлення системи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про фізичну культуру і спорт” (від 18 червня 1999 року // Голос України. – 1999. – 17 липня.
2. Кагиев А. К. Вопросы моделирования содержания образования на факультетах физического образования // Совершенствование профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания: межвузовский сборник научных трудов / А. К. Кагиев. – Пермь: ПГПИ, 1986. – С. 15–24.
3. Кагиев А. К. Оптимизация содержания образования на факультетах физического воспитания // Совершенствование процесса обучения будущих учителей физического воспитания: межвузовский сборник научных трудов / А. К. Кагиев. – Пермь: ПГПИ, 1983. – С. 16–34.
4. Кагиев А. К. Становление и развитие учебного процесса на факультетах физического воспитания: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки”. – Ростов-на-Дону, 1986. – 17 с.
5. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійському спорті. – 1998. – №1. – С. 5–12.
6. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – №2. – С. 2–7.
7. Никулина Е. В. Интегрированное обучение в профессиональной подготовке студентов факультета физической культуры / Е. В. Никулина // Теория и практика физической культуры. – 2006. – №4. – С. 42–44.
8. Петунин О. В. Формирование профессионального мастерства учителей физической культуры / Петунин О. В. – М.: Просвещение, 1980. – 112 с.
9. Петунин О. В. Экспериментальная система комплексного подхода к подготовке учителя физической культуры // Совершенствование профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания: межвузовский сборник научных трудов / О. В. Петунин / – Пермь: ПГПИ, 1989. – С. 26–32.
10. Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України // Здоров'я та фізична культура: інформаційно-методичне видання. – 2009. – Березень. – №8. – С. 12–16.
11. Федорец Г. Ф. Проблема интеграции в теории и практике обучения: (Предпосылки, опыт): учебное пособие к спецкурсу / Г. Ф. Федорец. – Л.: ЛГПИ, 1989. – 93 с.
12. Федорец Г. Ф. Проблема интеграции в теории и практике обучения: (Пути развития): учебное пособие к спецкурсу / Г. Ф. Федорец. – Л.: ЛГПИ, 1990. – 82 с.
13. Технологія інтегрованого викладання дисциплін “Теорія і методика фізичного виховання” і “Гімнастика з методикою викладання” в процесі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури: метод. рек. / [ред. О. М. Худолій, уклад. А. В. Забора]. – Харків: ОВС, 2003. – 32 с.
14. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. – К., 2009. – 38 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бабенко Андрій Леонідович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: інтеграція у навчальному процесі вищої школи.

УДК 364-053.9

СОЦІАЛЬНА РОБОТА І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ ТРЕТЬОГО ВІКУ

Анастасія БОГУЦЬКА (Тернопіль, Україна)

Постановка проблеми. Проблема соціальної роботи з людьми третього віку в сучасних умовах знаходиться в центрі уваги багатьох соціальних інститутів, соціальних і дослідницьких програм, спрямованих на надання соціальної допомоги, соціальної підтримки і забезпечення прийнятної рівня їхнього життя. На початку XXI століття демографічна ситуація зазнає корінних змін: вікова структура населення більшості країн світу, у тому числі і в Україні, нагадує вже не стільки піраміду, скільки колону, що характеризується малою чисельністю дітей, осіб молодого і зрілого віку і високою чисельністю осіб старших вікових груп.

Динаміка сучасного життя з особливою гостротою актуалізує проблему спрямування соціальної роботи з людьми третього віку не тільки на їхню соціальну підтримку, соціальний захист, але й на їхню самореалізацію. Актуальність досліджень самореалізації в старості зумовлена стрімко прогресуючою тенденцією до демографічного старіння населення. Демографічне старіння визначається багатьма факторами, одним з яких є збільшення тривалості життя. Для сучасної людини після виходу на пенсію

цілком реально прожити ще понад 20 років, і цей період життя має мати свій сенс, свої завдання розвитку і самореалізації.

У цій ситуації стає актуальною необхідність отримання об'єктивного знання про людей похилого віку, їхній психологічний та соціальний добробут, механізми, умови їхнього особистісного розвитку, для того, щоб визначити шляхи оптимізації процесу розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому, підвищити статус літніх громадян в соціумі, надати літній людині можливість не тільки для довготривалого життя, а й для подальшого розвитку власного потенціалу та самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми самореалізації особистості у психолого-педагогічних дослідженнях звертаються багато вчених. Предметом спеціальних наукових досліджень стали: розкриття суті самореалізації (І. Бех, Н. Лосева, А. Маслоу, Н. Олексюк, Л. Рибалко, Є. Тихомирова); чинників впливу на досліджуваний процес (Г. Селевко, С. Сисоєва та ін.); особливостей самореалізації людей третього віку (Л. Анциферова, О. Краснова, К. Рошак та ін.).

Мета написання статті. Мета статті полягає у висвітленні особливостей процесу самореалізації людей третього віку та пошуку шляхів вирішення проблеми спрямування соціальної роботи з людьми третього віку на їхню самореалізацію.

Аналіз наукових джерел свідчить, що самореалізація розглядається в дослідженнях ХХ ст. із філософських, психологічних та педагогічних позицій як інтегроване поєднання протилежних складових, як синонім самоактуалізації, прагнення людини до ймовірно більшого розвитку своїх можливостей та здібностей. Самореалізація трактується як тривалий процес, пов'язаний з внутрішнім розвитком особистості, з її цілеспрямованістю і переживанням своєї активності.

Сутність самореалізації у психолого-педагогічній науці розкривається як процес найбільш повного втілення особистістю своїх можливостей, досягнення встановлених цілей у вирішенні особистістю важливих проблем, що дозволяє їй максимально повно реалізувати свій творчий потенціал (Ю. Г. Волков, В. С. Полікарпов); як синтез здібностей до цілеспрямованої, особистісно значущої діяльності, в процесі якої особистість максимально розкриває свій потенціал (А. Маслоу); як втілення людиною в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей (Л. В. Мардахаєв та ін.).

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови самореалізація трактується як реалізація особистістю свого творчого, людського потенціалу [5:1299]. В Універсальному словнику-енциклопедії подано визначення самореалізації як постійного прагнення особистості до повного розвитку власних вроджених можливостей (К. Роджерс, А. Маслоу та ін.), найважливішим мотивом дії людини, основним бажанням, не завжди досяжним, метою людського буття [12].

Згідно з концепцією І. Беха, змістом і функцією самореалізації суб'єкта є процес предметного втілення його базових інтелектуально-особистісних надбань. Центральним мотивом самореалізації як діяльності є прагнення особистості продовжити себе в інших людях, що відбувається через створення матеріальних і художніх цінностей, а також за допомогою персоналізації – морально-духовного представлення себе в життєдіяльності інших людей. Самореалізація як особистісне утворення є центральною характеристикою людини, вищим рівнем її розвитку, на якому практично самоздійснюється її «Я» (система цінностей). Тому І. Бех її інтерпретує як фундаментальну цінність. Такий статус самореалізація набуває, коли з потенційної можливості стає визначальним фактором життєдіяльності особистості. Однак часто вона залишається на рівні потенції особистості або реалізується в досить обмеженому змістовному просторі, чи у суспільно несхвальному ракурсі. Самореалізація є цілісною діяльністю і поведінкою особистості, а не сукупністю певних способів її діяльності, поведінки [3:11-13].

Ми поділяємо наукову позицію Н. М. Лосєвої стосовно того, що самореалізація виникає внаслідок низки суперечностей, притаманних буттю людини, головними з яких є протиріччя між індивідуальним та суспільним. Цей процес сприяє активному довголіттю і не тільки фізичному, але й соціальному, особистісному, професійному. Самореалізація відіграє найбільш важливу роль у житті людини і, по суті, визначає увесь її життєвий шлях [8:135].

Самореалізація особистості, на думку С. Сисоєвої, залежить від рівня, способу, характеру включеності особистості у макросвіт – соціум. У житті людини визначальною є професійна сфера самореалізації. Самореалізація у професійній діяльності веде людину до творчості. Самореалізація в дозвіллі дозволяє особистості самоутвердитися, досягти визнання своєї діяльності [10: 13-19].

Цікавий теоретичний аналіз самореалізації подано у дослідженні Н. Крилової. Дослідниця трактує самореалізацію як явище, що об'єднує індивідуальні, соціальні та культурологічні засади у житті людини, як її постійне прагнення невідомих цілей, нових життєвих шляхів, як пошук можливостей саморозкриття. Дослідниця визначає самореалізацію як позитивний погляд суб'єкта на себе та інших; ідентифікацію себе з іншими; відкритість досвіду і його прийняття; різноманітне сприйняття суб'єктом чуттєво-заданих ситуацій і творчий характер його активності [7: 11].

У процесі аналізу самореалізації Л. В. Ведернікова виходить із міркувань, що самореалізація особистості є процесом опредметнення її сутнісних сил, яка приймає форму як створення об'єктів

матеріальної та духовної культури (культуризація), так і втілення себе у формі особистісних внесків в інших людей (персоналізація). Мотиваційною основою цього процесу, на думку дослідниці, є прагнення людини транслювати свою особистість абстрактним іншим, соціуму, людству в цілому, виходячи за просторово-часові рамки існування. Індивідуальна самореалізація забезпечується особливим комплексом особистісних функцій, куди входять когнітивні утворення (самосвідомість, самопізнання, самовизначення), фактори управлінського характеру (самооцінка, самоконтроль, саморегуляція) і засоби (самовиховання, самонавчання, самоосвіта). Самореалізація як об'єктивне явище є можливою лише на основі «здатності бути особистістю», робити соціально-важливий внесок у культуру та в інших людей [4:9].

Своє авторське трактування особливого різновиду самореалізації – суб'єктної самореалізації і технології її здійснення подано в дослідженнях Є. Тихомирової. Потреба особистості в самореалізації характеризується дослідницею як прояв самозначущості, визнання, успішності [11:30]. Розкриваючи авторську технологію суб'єктної самореалізації, Є. І. Тихомировою були розроблені закони її реалізації, які в комплексі забезпечують самореалізацію особистості на її користь та інших людей. Провідними законами суб'єктної самореалізації, на думку дослідниці, є такі:

- закон правди: запам'ятай, правда потрібна не тільки для тебе, а й оточуючим тебе людям. Будь правдивим;
- закон добра: будь добрий до ближнього, і добро повернеться до тебе;
- закон доброти: перш, ніж вимагати уваги до себе, вияви її до оточуючих тебе людей. Пам'ятай про їхні інтереси, нужди, потреби;
- закон любові: любов – одне із найдавніших і найбільш шанованих почуттів, не соромся його;
- закон милосердя: тобі сьогодні добре, але поруч можуть бути люди, у яких сльози на очах. Не забувай про них;
- закон пам'яті: народ, який забув свою історію, помре. Пам'ятай про свій народ. Збережи цю пам'ять, передай іншим;
- закон поваги: хочеш, щоб тебе поважали, поважай сам людську гідність інших;
- закон старості: пам'ятай, що старість поважають усі народи світу, тому людина має бути цивілізованою, поважати, розуміти і приймати старість;
- закон свободи: кожна людина хоче бути вільною, відстоюючи свою свободу, не забувай про свободу іншої людини;
- закон сміливості: нехай ти вчора злякався, пам'ятай, що ми завжди з тобою поруч. Надалі будь сміливим;
- закон честі: пам'ятай про свою фізичну силу. Але частіше згадуй про свою духовну силу, обов'язок, шляхетність, гідність. Честь – найбільша сила [11:138-140].

Ми поділяємо наукову позицію Ф. Базасевої стосовно того, що самореалізація завжди пов'язана з діяльністю, в якій утверджуються цінності, реалізується потреба росту, розвитку, самовдосконалення як особистісних здібностей, так і професійних можливостей. Особливої уваги заслуговують основні характеристики самореалізації, виокремлені дослідницею:

- здійснення можливостей розвитку «Я», своїх природних задатків;
- реалізація власних зусиль людини;
- розкриття і розвиток усіх аспектів особистості;
- самореалізація завжди пов'язана з діяльністю, в якій реалізуються потреби зростання;
- самореалізація як результат прояву своєї природи і самоствердження в суспільстві;
- вона включає лише позитивні, морально прийнятні здібності і потреби людини;
- самореалізація як самостійне визначення людиною себе і свого майбутнього [2:75-78].

На різних етапах життєвого шляху змінюються види, форми, умови і механізми самореалізації людини. Л. Анциферова і О. Краснова відзначають, що в літньому віці у багатьох аспектах такий самий, що й у попередні періоди життя, перелік потреб, але змінюється їх структура та ієрархія. Автори простежують пріоритет у мотиваційній сфері людей похилого віку таких потреб, як безпека життєдіяльності, самореалізація, почуття спільності. Джерелом активності в похилому віці стають потреби, пов'язані зі збереженням життя і фізичної форми, потреби у збереженні соціальної значущості і потреби в психосоціальній ідентичності. На процес самореалізації в похилому віці впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники. До них відносяться державна геронтополітика, сім'я і найближче оточення, індивідуальні психологічні особливості та цінності, що визначають вибір шляхів для самореалізації. [1:6].

У кожній літньої людини є низка потреб. Окрім найбільш основних, які забезпечують діяльність фізичного тіла, існує ще безліч інших, без задоволення яких неможливе повноцінне існування у пенсійному віці. Людині необхідно знайти своє місце в житті з урахуванням змінених умов,

використовувати всі свої природні задатки, максимально виразити себе, щоб відчувати повне задоволення від існуючої реальності. Людина похилого віку, яка реалізує свої ресурси на користь суспільству – це найщасливіша людина. Найважче знайти сферу, в якій можливо максимально розкрити всі свої здібності в цьому віці. Відсутність самореалізації в процесі діяльності перетворює повноцінну активну старість в період доживання. Без самореалізації неможливе отримання задоволення від процесу будь-якої діяльності. Самореалізація – це розкриття власних можливостей – і це той шлях, який веде людину до більш щасливого і успішного життя. Змінений статус людини похилого віку сприяє появі більшої кількості вільного часу і незалежності, що дає можливість зайнятися новими видами діяльності. Завдання фахівця соціальної служби в даних умовах, запропонувати ці види діяльності, організувати простір для реалізації прихованих можливостей, сприяти розкриттю внутрішнього потенціалу літніх людей [9:73-79].

Похилый вік включає в себе кризові переживання, пов'язані, зокрема, зі звуженням кола соціальних контактів і припиненням трудової діяльності. Головною проблемою людини похилого віку є «драма незатребуваності» – потенціал, що не реалізується, відчуття або побоювання власної непотрібності. Однак, незважаючи на реальні соціальні практики, що обмежують діяльність літньої людини, конструктивна стратегія старіння виступає фактором задоволеності життям в похилому віці.

Продуктивна старість може бути забезпечена не стільки успішною адаптацією особистості до змінених умов її існування в соціумі, нового статусу, скільки її самореалізацією. Одним із показників суб'єктивного благополуччя особистості, що відображають ступінь якості життя, є задоволеність життям. Необхідне пояснення того, які показники і стратегії самореалізації сприяють задоволеності життям людини похилого віку, а які пов'язані з незадоволеністю.

Самореалізація особистості взаємопов'язана з характеристиками задоволеності життя, мотивацією досягнення, з орієнтаціями сенсу життя. Так, самореалізація літньої людини пов'язана з соціальною владою (причому, обернена пропорційна кореляція), це дозволяє стверджувати, що соціальне оточення і надання діям соціальної важливості, допомагає людям похилого віку бути задоволеною життям. Вони, зазвичай, мають орієнтацію на позитивне минуле і отримують задоволення від сучасного; дотримуються уникнення невдач, тим самим зберігаючи внутрішню рівновагу; вважають себе відповідальними за своє життя, оптимістично налаштовані до себе. Для них характерна різноманітність інтересів, мають високий рівень прийняття себе та інших людей. Можуть вільно приймати рішення і втілювати їх у життя.

Отже, аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень свідчить про різні підходи до трактування суті самореалізації. Дослідники розкривають суть самореалізації як: реалізацію внутрішнього потенціалу особистості, яку слід розуміти як самість, самотність (Т. Бильгільдеева, М. Коваленко, Н. Лосева, А. Матвеев, Н. Олексюк); творчість, пошук сенсу людського життя, ствердження і реалізацію цінностей особистості, її особливого шляху (Л. Ведернікова, А. Волосенко, С. Сисоева); діяльність, пов'язану з опредметненням людиною її сутнісних сил (Ф. Базаева, І. Бех, В. Ботіна, Н. Крилова, Л. Рибалко, Г. Селевко) та інші.

Актуальність досліджень самореалізації у старості зумовлена стрімко прогресуючою тенденцією до демографічного старіння населення. Демографічне старіння визначається багатьма факторами, одним з яких є збільшення тривалості життя. Для сучасної людини після виходу на пенсію цілком реально прожити ще понад 20 років, і цей період життя повинен мати свій сенс, свої завдання розвитку і самореалізації.

У нових політичних, соціально-економічних, соціально-культурних умовах літня людина, більша частина життя якої пройшла в суспільстві іншого типу, дезорієнтується у зв'язку з тим, що новий тип суспільства видається їй незрозумілим, оскільки не відповідає ціннісним орієнтаціям, сформованим протягом тривалого періоду життя.

Динаміка сучасного життя з особливою гостротою актуалізує проблему спрямування соціальної роботи з людьми третього віку не тільки на їхню соціальну підтримку, соціальний захист, але й на їхню самореалізацію. Знання особливостей впливу соціально-психологічних і біологічних факторів на процес старіння особистості дозволить направлено змінити умови, спосіб життя старих людей таким чином, щоб сприяти оптимальному функціонуванню особистості старої людини і сприяти тим самим самореалізації людини. Сутність соціальної роботи з людьми похилого віку – соціальна реабілітація. Суть реабілітації полягає у відновленні звичних обов'язків, функцій, видів діяльності, відносин з людьми. Головне для соціального працівника це перетворення людини похилого віку з об'єкта (клієнта) соціальної роботи в її суб'єкта. На думку соціальних геронтологів західних країн, головне завдання соціальної роботи полягає в тому, щоб допомогти встановити тісні зв'язки індивіда, родини або громади з зовнішніми і внутрішніми джерелами тих ресурсів, що необхідні для створення і збереження ситуації оптимальної життєвої реалізації. У цій ситуації стає актуальною необхідність отримання об'єктивного знання про людей похилого віку, їхній психологічний та соціальний добробут, механізми, умови їхнього особистісного розвитку, для того, щоб визначити шляхи

оптимізації процесу розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому, підвищувати статус літніх громадян в соціумі, надавати літній людині можливість не тільки для довготривалого життя, а й для подальшого розвитку власного потенціалу та самореалізації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Анцыферова Л. И. Поздний период жизни человека: типы старения и возможности поступательного старения личности / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. – 1996. – Т. 17, № 6. – С. 60-71.
2. Базаева Ф. У. Проблема самореализации в истории образования и педагогики: аксиологический аспект / Ф. У. Базаева // Вестник ОГУ. – 2011. – №2 (121). – С. 75-78.
3. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посібник / І. Д. Бех – Київ: Академвидав, 2009. – 248 с.
4. Ведерникова Л. В. Формирование ценностных установок учителя на творческую самореализацию в педагогической деятельности: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Л. В. Ведерникова. – Москва, 2001. – 43 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. – К.: Перун, 2005. – 1728 с.
6. Краснова О. В. Исследование идентификации пожилых людей / О. В. Краснова // Психология зрелости и старения. – 1997. – № 3. – С. 68-84.
7. Крылова Н. Г. Педагогические условия самореализации подростка в деятельности сельского учреждения дополнительного образования: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.06 «Теория и методика воспитания (по направлениям и сферам деятельности)» / Н. Г. Крылова. – Кострома, 1999. – 21 с.
8. Лосева Н. М. Самореалізація особистості викладача вищого навчального закладу як загальнопедагогічна проблема: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Лосева Наталя Миколаївна. – Донецьк, 2007. – 475 арк.
9. Пономарева М. И. Самореализация граждан пожилого возраста: создание условий ресурсными учреждениями социального обслуживания Ханты-Мансийского автономного округа – Югры / М. И. Пономарева // Самореализация потенциала личности в современном обществе: материалы международной науч.-практ. конф., 28-29 апр. 2013 г. – Прага: VVC «Sociosféra-CZ», 2013 – С. 73-79.
10. Сисоева С. О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації / С. О. Сисоева. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 2000. – Т. 7: Педагогіка. – С. 13-19.
11. Тихомирова Е. И. Субъектная самореализация школьников в социально-ориентированном объединении. Технология успеха: учебное пособие / Е. И. Тихомирова – Самара: изд-во СГПУ, 2003. – 224 с.
12. УСЕ (Універсальний словник-енциклопедія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopectia.org.ua/29/53409/20066.html> – Назва з екрану.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Богущька Анастасія Анатоліївна – старший лаборант кафедри внутрішньої медицини №2 ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України».

УДК 373.5.091.4(477)«1917/1920»

**ВНЕСОК ЧЛЕНІВ ТОВАРИСТВА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТОК
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ 1917–1920 рр.**

Оксана БУНЧУК, Юлія ЄРМАК (Мелітополь, Україна)

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Після 90-х років 20 століття, коли Україна стала незалежною державою, на зміну радянським прийшли нові часи з новими цінностями і з іншими поглядами на освіту і виховання. Тому вкрай важливими є дослідження діяльності видатних діячів минулого, що стояли біля витоків організації національної школи. Адже школа була, є, і буде фундаментом на якому тримається держава.

Майже 90 років тому це розуміли і провідні діячі, члени Товариства шкільної освіти (Софія Русова, Іван Стешенко, Федір Сушицький, Петро Холодний). Незважаючи на досить важку політичну ситуацію в країні, вони створили нові засади розбудови національної школи – стрижень, на якому розвивалась національна педагогічна думка. Ця концепція була реалізована в організації Товариства шкільної освіти, біля витоків якого і стояли дані особистості.

Ми переконані, що досвід членів Товариства шкільної освіти і той внесок, який вони зробили у розвиток науково-педагогічної думки 1917–1920 рр. може бути корисним і на сучасному етапі розвитку освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел, які висвітлюють дану проблему, засвідчує, що вони охоплюють незначну кількість робіт, але саме ця група джерел стала першоосновою для сучасних досліджень з наукової діяльності членів Товариства шкільної освіти та їх внеску у розвиток педагогічної думки 1917–1920 рр. До джерел, які розкривають сутність даної проблеми, можна віднести твори сучасників членів товариства: М. Грушевського, Д. Дорошенка, Б. Пастернака, С. Сірополка, а також праці вчених нашого часу: Г. Васьковича, С. Єфремова, І. Лікарчука, Б. Матроса, П. Рогача та ін. Характеризуючи розвиток української освіти в період революційних перетворень, ці автори частково торкалися і питання науково-педагогічної діяльності вчених зазначеного періоду.

Формування мети статті. Метою даної статті є висвітлення внеску членів Товариства шкільної освіти в розвиток науково-педагогічної думки 1917-1920 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Весною і на початку літа 1917 р. в Україні не існувало національного державного органу, який керував би справами освіти. Його заміняли громадські організації. У м. Києві опікуватися справами освіти почало українське вчителство, яке своїм першочерговим завданням вбачало в українізації шкіл.

А це значить, що іще до утворення українських органів управління освітою національна громадськість взяла на себе функції керівництва українською освітою. І хоча питання створення української школи вже було об'єктивно зумовлене соціально-політичним становищем у державі, перші реальні дії були зроблені не державними органами, а українською громадськістю, згуртованою в освітні організації.

Серед освітніх товариств, що відіграли велику роль в організації української школи в означений період, було Українське Товариство шкільної освіти. Оскільки воно виникло ще до утворення Генерального Секретаріату Освіти, то саме члени цього Товариства взяли на себе рішення перших організаційних питань національної освіти [7:5].

За словами В. Дурдуківського, директора Першої української гімназії ім. Т.Г. Шевченка, ТШО було засновано при спілці українських вчителів м. Києва [6:33]. Установчі збори ТШО відбулись у помешканні клубу «Родина». Клуб «Родина» був тим осередком, навколо якого гуртувалась передова українська освітня інтелігенція. При ньому існувала Шевченківська комісія, яка займалася популяризацією творчості Шевченка [5]. У приміщенні клубу не тільки відбулись організаційні збори ТШО, а і працювали комісії з розробки українських підручників, у тому числі і для середніх шкіл, проводив роботу організаційний комітет ВУС із підготовки Першого всеукраїнського професійного учительського з'їзду, проводило свої зібрання Товариство «Копійка на Рідну школу» та ін. Між тим, Українська Центральна Рада була заснована у Києві 4 (17) березня 1917 р. також у приміщенні українського клубу «Родина» з ініціативи Товариства Українських Поступовців за участю українських політичних партій, українських військовиків, робітників, духовенства, кооператорів, студентства, громадських і культурних організацій (Українське Наукове Товариство, Українське Педагогічне Товариство, Товариство українських техніків і агрономів тощо) [5, № 123].

А. Кравченко, зазначала, що клуб «Родина» був організований у Києві ще у 1912 р. за ініціативи Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської та Любові Миколаївни Шульгіної. До праці у клубі в різний час долучались відомі педагоги, вчені, громадські діячі, зокрема: М. Василенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, С. Єфремов, В. Королів-Старий, В. Науменко, В. Петрушевський, подружжя Русових, Старицьких, І. Стешенко та ін.

Першим головою Товариства шкільної освіти був обраний І. Стешенко, заступником голови – П. Холодний.

Із перших днів українських національно-визвольних змагань 1917 – 1918 рр. І. Стешенко – активний учасник процесу українського державотворення, формування Української Центральної Ради (УЦР) як органу державного будівництва в масштабі всієї України. Йому вдалося згуртувати навколо ТШО видатних педагогів і організаторів освіти: А. Бакалівського, В. Догу, О. Дорошкевича, П. Зайцева, А. Лещенка, Т. Лубенця, І. Огієнка, В. Прокоповича, С. Русову, М. Сімашкевича, Ф.Сушицького, П. Холодного, В. Шарка та інших, які активно втілювали в життя ідею національної школи [7].

Одним із найголовніших результатів діяльності Товариства в 1917 р. було проведення Всеукраїнських учительських з'їздів. Уже на перших установчих зборах Товариства за пропозицією І. Стешенка було порушено питання про скликання форуму: «Товариші-вчителі. Перед нами на першому місці стоїть заснування рідної школи, щоб народ наш не калічив свого духа... Ми мусимо поставити цю справу на рівень найкращих педагогічних вимог, а для цього треба перш за все єднання...» [3:3]. Перший Всеукраїнський учительський з'їзд відбувся 5-6 квітня 1917 р. Активними учасниками й організаторами цього форуму були члени Товариства шкільної освіти на чолі з І. Стешенком.

Отже, склалася реальна ситуація, коли громадська організація Товариство шкільної освіти ухвалила рішення, гідне центрального органу державного управління. Саме це дало підставу С. Постернаку зробити безпомилковий висновок, що «громадянство українське разом з українським вчителством дали початок державному органу» і очолила його людина, яка керувала громадським товариством, – І. Стешенко. До речі, подібного в історії освітньої системи України ніколи більше не було [2].

Члени комісії ТШО під керівництвом заступника голови, а з жовтня 1917 р. – голови Товариства П. Холодного, брали найактивнішу участь у підготовці і проведенні шкільної реформи та розробці «Проекту Єдиної школи на Україні». Робота над цим проектом почалася влітку 1917 року [7:6].

Вже влітку 1917 р. Журнал «Вільна Українська Школа» повідомляв, що спеціальна комісія Товариства шкільної освіти в Києві у складі О. Музиченка, І. Стешенка, П. Холодного, та ін. виробила проект єдиної школи [1:153].

Коли Україна стала на шлях будівництва власного державного життя і про справи української школи почало дбати Міністерство освіти, частина членів ТШО перейшла на роботу до Міністерства. Товариство обмежило свою діяльність справою видання українських навчальних посібників.

Змінюється і склад членів Товариства у 1919 році: А. Лещенка обрано головою ТШО, яке він очолював до 1920 року. За часів головування Лещенка ТШО за власні кошти утримувало українські школи, забезпечувало їх паливом, меблями, помешканням, засновувало книжкові склади для забезпечення українських шкіл підручниками. Українське вчительство знову гуртується навколо ТШО, кількість його членів збільшується майже вдвічі [4:22-23].

Таким чином, передові кола української інтелігенції, організовані у громадське товариство, Товариство шкільної освіти, були ідейними натхненниками і творцями української національної освіти в період визвольних змагань. У різні періоди 1917 – 1920 рр. члени Товариства шкільної освіти перебирали на себе організаційні, ідеологічні, керівні, фінансові, методичні функції управління освітою. Без їх творчої праці, без їх боротьби, без їхньої віри українські національні уряди не мали б тієї основи, на якій постала українська школа.

Як свідчать архівні документи, ТШО виділило багатьох людей зі своїх лав до Шкільної Ради, Міністерства освіти, до просвітніх організацій та вчительської спілки. Так, відділи Генерального Секретаріату очолювали члени Ради ТШО: відділ позашкільної і шкільної освіти – С. Русова, вищої школи – Ф. Сушицький, середньої школи – Л. Білецький і О. Дорошкевич, народних шкіл – А. Лещенко, загальних справ – П. Зайцев. Генеральний Секретар (Міністр освіти) – І. Стешенко і його заступник П. Холодний. В. Дога очолив Учительську Семінарію на Лук'янівці. С. Черкасенко редагував перші два номери видання друкованого органу Всеукраїнської учительської спілки – науково-педагогічного журналу «Вільна Українська Школа», а потім незмінним його редактором був О. Дорошкевич [7:7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Опрацьовані архівні матеріали дають підставу зробити висновок, що історія української школи початку ХХ ст. тісно пов'язана з історією Товариства шкільної освіти. У період національно-демократичних революцій українського народу, коли він перш за все взявся за розбудову своєї школи, громадською організацією, що взяла на себе почесну роль провідника й керманіча на цьому полі, було Товариство шкільної освіти. Фактично, ТШО опікувалося справами освіти в Україні до утворення першого керівного українського освітнього органу – Генерального Секретаріату освіти.

За активної участі членів Товариства шкільної освіти (А. Лещенка, Т. Лубенця, С. Русової, І. Стешенка, Ф. Сушицького, П. Холодного, та ін.) закладено першу українську гімназію, воно взяло в свої руки українізацію школи в Україні, влаштувавши в 1917 р. перші курси українознавства для вчителів по всій Україні, розробило основні положення реформи шкільної освіти, дбало про термінологію, видання шкільних книжок.

Аналіз історико-педагогічних джерел дав можливість встановити, що у різні роки існування ТШО до його складу входили видатні українські вчені, педагоги, освітні діячі, що вважали за честь бути дійсними та почесними членами Товариства: П. Басараб, Г. Голоскевич, О. Грушевський, В. Дога, О. Дорошкевич, В. Дурдуківський, І. Зайцев, С. Єфремов, А. Лещенко, Т. Лубенець, В. Науменко, І. Огієнко, С. Постернак, В. Прокопович, С. Русова, П. Стебницький, І. Стешенко, О. Стешенко, Ф. Сушицький, П. Холодний, Я. Чепіга, С. Черкасенко, К. Шило, О. Яната та інші.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. З життя вчительських спілок // ВУШ. – 1918. – № 7. – С. 182.
2. Лікарчук І. Л. Стешенко Іван Матвійович // Міністри освіти України [Монографія]: В 2 т. – К., 2002. – Т. 1: (1917–1943 рр.). – 2002.
3. Последние новости. – 1917. – № 4402. – 24 марта.
4. Справоздання Ради Товариства Шкільної Освіти з дня 26-го вересня 1919 р. по 1-е січня 1920 р. – К., 1920. – 34 с.
5. Національна наукова бібліотека України ім. В. І. Вернадського Ф. 1. – Сп. № 35350 Матеріали діяльності клубу «Родина»
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ. Ф. 4746. Оп. 1. Спр. 7. Постанова про заснування Кирилівської районної філії Товариства Шкільної Освіти від 01.12.1919 р., 2 арк.
7. Державний архів м. Києва Ф. 346 Товариство шкільної освіти. Оп. 1. Спр. 1. Протоколи загальних зборів, комісії Товариства шкільної освіти, 25 арк.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бунчук Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Єрмак Юлія Іванівна – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

УДК 378.147

ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ

Тетяна ДОРОШ (Харків, Україна)

Постановка проблеми. Пріоритетною діяльністю студентів-музикантів у вищій педагогічній школі є не лише участь у науково-практичних конференціях (міжнародних, усеукраїнських, регіональних), а й залучення їх до культурно-просвітницької діяльності. Культурно-просвітницька діяльність студентів ВНЗ має бути скерована на виконання завдань, затверджених Законом України «Про вищу освіту», Концепції національного виховання молоді, де визначені пріоритетні напрями розвитку культурної політики Української Держави. Дослідження цього питання повинно передбачати якісні зміни в організації та проведенні різноманітних культурних заходів, які націлюють майбутніх фахівців мистецьких дисциплін до практичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям роботи стали праці Л. Воевідко, Д. Кабалевського, Є. Куришева, О. Щолокової [1; 4; 5; 6] з питань розкриття ідей пропаганди та популяризації музичного мистецтва засобами культурно-просвітницької діяльності, залучення студентів до цих процесів. Утім, наукова література не в повному обсязі розкриває сьогоденні потреби щодо цілісного виховання майбутнього фахівця мистецьких дисциплін, його готовність до культурно-просвітницької, концертно-освітньої діяльності. Отже, актуальність обраної проблеми визначила тематику цього дослідження.

Формулювання мети статті. Мета роботи – розкрити особливості організації та проведення культурно-просвітницької діяльності студентів-музикантів, їх залучення до цих заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурно-просвітницька діяльність заснована на традиціях культурно-виховної та освітньої роботи, є системою заходів, що сприяють підвищенню культурного рівня, розвитку творчих здібностей та ініціативи, організації культурного дозвілля [2].

Очевидним є той факт, що сучасний фахівець музичного мистецтва має добре володіти інструментально-виконавською майстерністю, широким спектром соціально-культурного та художнього світогляду, бути освіченою особистістю, здатною творчо розв'язувати педагогічні завдання.

До педагогічних завдань О. Щолокова відносить: ознайомлення студентів із загальними напрямами в мистецтві, розвиток широкого художнього світогляду й загальної культури, обізнаність з образною мовою окремих його видів; виховання пізнавальної активності, інтересу до мистецтва і художньої культури; формування його індивідуального рівня художнього сприйняття; художній розвиток у музично-творчій (виконавській, пропагандистській та педагогічній) діяльності; удосконалення викладання уроків музики та позакласної художньо-виховної роботи в школі. Поєднання певних видів мистецтва на думку вченої є необхідним для ідейно-естетичного виховання особистості, її цілісного формування [6].

Л. Воевідко наголошує на підготовці сучасного фахівця мистецької спеціальності, яка має відбуватися «на засадах традиційно-зберігальних та творчо-оновлювальних начал, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток держави в майбутньому» [1:25].

Відповідно до цих завдань організація культурно-просвітницької діяльності передбачає: виховання в студентській молоді відповідального ставлення до музично-освітнього процесу, поваги до обраної професії, безкомпромісність у принципових питаннях моралі й честі, розвиток творчої ініціативи, наукової думки (яка покликана достойно репрезентувати музичне мистецтво України); збереження та примноження національних музично-виконавських традицій, популяризація та пропаганда кращих взірців українського та світового музичного мистецтва.

Музичне мистецтво покликане не лише задовольняти потреби любителів музики, а й сприяти духовному збагаченню кожної особистості. «Музика – це не просто мистецтво. Музика вчить людей розуміти один одного, музика виховує в людях гуманізм, допомагає людству захистити світ», – наголошував Д. Кабалевський [4:40].

Слід звернути увагу на те, що механічний запис, програвачі не зможуть замінити собою «живе» виконання музичних творів. Тому, саме залучення студентів до культурно-просвітницької діяльності, концертних публічних виступів, майстер-класів відіграють особливу роль у підготовці майбутніх фахівців мистецьких дисциплін, наповнюють новим змістом увесь виконавський процес.

Про перевагу «живого» виконання музичних творів, як найбільш дієвого засобу художнього виховання студента, доводить Є. Куришев у своїй роботі «Виконавська практика як форма професійної підготовки вчителя музики». На його думку, у виконавській практиці поєднуються

музично-педагогічна та музично-просвітницька діяльності, у результаті якої закріплюються й удосконалюються професійні уміння та навички студентів. Окрім цього, автор підкреслює, що в процесі виконавського спілкування між музикантом і слухачською аудиторією відбувається ряд соціальних функцій. «Це – просвітництво публіки, її духовне збагачення, виховання в широкому значенні слова, задоволення певних потреб слухачів» [5:11].

Отже, завдання та цілі культурно-просвітницької діяльності студентів-музикантів можна представити за таким алгоритмом:

- * популяризація та пропаганда кращих взірців музичного мистецтва;
- * збагачення музичного репертуару, обмін досвідом та творчими досягненнями майбутніх фахівців музичного мистецтва, демонстрація українських музично-виконавських традицій;
- * забезпечення діалогу культур;
- * створення умов для творчого розвитку кожної особистості, її потенційних здібностей і можливостей;
- * залучення студентів-музикантів до різноманітних культурно-просвітницьких заходів, сприяння їхньому формуванню як публічних мистецьких діячів.

Для досягнення поставлених завдань робота студентів, окрім аудиторних занять (індивідуальні заняття з спеціального музичного інструмента, акомпанементу, додаткового та обов'язкового інструмента), має доповнюватися й позааудиторною (самостійна робота з музичними творами, підкріплена теоретичними знаннями та науково-інформаційними матеріалами для розширення власного світогляду та належного відтворення художнього задуму). Студенти повинні самостійно опрацювати музичний матеріал, оволодіти новими прийомами гри, технікою роботи зі спеціальною літературою, поглиблювати свої знання, готуватись до концертних виступів, творчих звітів, конкурсних змагань тощо.

Структура організації культурно-просвітницької діяльності студентів-музикантів представлена в таблиці, що включає підготовку, реалізацію, аналіз результатів сценічного виступу.

Таблиця

Структура організації культурно-просвітницької діяльності студентів-музикантів

Етапи	Зміст діяльності	Інструментально-виконавська діяльність
I	Мета, розв'язання проблемних завдань, підготовка до культурно-просвітницької діяльності	Добір різноманітного музичного репертуару, що відповідає індивідуальним особливостям кожного студента та здійснює позитивний вплив на слухачську аудиторію; пошук нових засобів і прийомів музичної виразності
II	Реалізація культурно-просвітницької діяльності, цілеспрямоване розширення зв'язків з іншими установами, закладами, організаціями	Здатність до художнього відтворення музичних творів (технічна досконалість, відповідність стильовим і жанровим ознакам); уміння поєднувати інструментальне виконавство з іншими видами мистецтв, залучати супровід екранного зображення тощо
III	Критичне оцінююче ставлення до власної гри; детальний аналіз виступу для уникнення недоліків, що мали місце	Уміння здійснювати аналіз свого сценічного виступу, досягати емоційно-піднесеного настрою у виконанні, виробляти власну стратегію розвитку впевненої гри для досягнення успіху

У Харківській гуманітарно-педагогічній академії проводиться велика кількість концертних виступів студентів-музикантів. До слухачького загалу залучаються учні музичних та загальноосвітніх шкіл, привертається увага до якісної підготовки майбутніх фахівців мистецьких дисциплін, які здатні популяризувати світове та українське музичне мистецтво.

Варто наголосити, що у відтворенні художнього образу музичного твору студенти застосовують екранне мистецтво, де демонструються фото/відео зображення, малюнки, анімаційні листівки. Такий підхід виступає одним із факторів творчого самовираження виконавця, передачі його власних емоцій, почуттів у створенні образу.

Педагогічний колектив успішно поєднує багатогранну практику з навчально-виховним процесом, пам'ятаючи про те, що «ноти – це мовчазні знаки, котрі ще нічого не говорять про свою величезну художню силу. І треба дуже багато докласти зусиль, уміння, щоб твір ожив під пальцями піаніста, під смичком скрипаля, чи в голосі співака і по-справжньому хвилював слухачів» [3].

Варто підкреслити, що студенти академії беруть активну участь і в багатьох усеукраїнських та міжнародних конкурсах, здобувають нагороди, стають переможцями. Усеукраїнські та міжнародні конкурси, фестивалі, які традиційно включають номінацію «Інструментальне виконавство», націлюють учасників на популяризацію інструментального мистецтва серед молоді, сприяють збагаченню репертуару, обміну досвідом, творчими досягненнями в цій царині.

Програми концертних виступів складаються з творів сучасних українських композиторів: Л. Жульєвої, М. Шумського, фортепіанних дуетів (О. Науменко). Досить цікавою в тематичному плані є п'єса Л. Жульєвої «Гамбрінус» (Одеські ескізи). Її характерні особливості – нестримний емоційний порив акордових пасажів, звукова контрастність, збагачення інструментальної палітри динамічною звучністю, наповнення розмаїтих мелодій сучасними інтонаціями. Гармонічний колорит музичного твору посилює жанрову особливість одеських мотивів. Ці художньо-образні «родзинки», де розгортаються значні можливості фортепіано, приваблюють виконавців до відтворення художнього образу в програмній музиці, надають гравцю можливість продемонструвати власні емоційні відчуття, виразити свій світогляд.

Слід звернути увагу на те, що більш популярними серед студентів-музикантів є інструментальні твори – обробки українських народних пісень. Саме в народній пісні зберігається генетична пам'ять українського народу, утілені його духовна краса, повага й любов до рідної землі.

У концертних виступах студентів звучать твори композиторів-романтиків різних країн. Серед них – «Прелюдія» М. Атаджанова, «Ноктюрн» (Фа мажор) С. Рахманінова та ін. Поетичний образ ночі в музиці, де враховується різноманітність емоційної і барвної шкали, збуджує музику душі, налаштовує слухача на роздуми про сенс життя, своє призначення в світі. Це навіювання відтворюється в ніжних акварельних градаціях до акордових каскадів. Програмна назва твору допомагає слухачам глибше й конкретно уявити світ образів, співнести свої емоції, переживання з асоціативним мисленням.

Відмінна особливість виконавців гри на музичних інструментах – це відтворення різнобарвної палітри музичних творів, відкритість, довіра, звернення до публічної аудиторії, особливий контакт зі слухачами, відчуття співтворчості, взаєморозуміння між ними. Завдяки популяризації музичного мистецтва засобами культурно-просвітницької діяльності відбувається розвиток музично-виконавської культури в Україні. У цих процесах велику роль відіграють факультети музичного мистецтва вищих педагогічних закладів, які мають не лише перетворюватися на науково-дослідницькі вищі, а й здійснювати належний рівень підготовки майбутнього музичного фахівця – популяризатора українського національного мистецтва.

Висновки дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підводячи підсумки вищевикладеному, зазначимо, що залучення до культурно-просвітницької діяльності допомагає студентам здобувати успіх у житті, перемагати в найскладніших життєвих обставинах, здійснювати популяризацію та пропаганду музичного мистецтва, примножувати виконавські традиції України в царині інструментального виконавства національної та світової музики.

Подальші дослідження цього питання дозволять визначити шляхи формування енергійної, творчої активності, здатної застосовувати та вдосконалювати здобуті знання та вміння на практиці впродовж усього життя.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Восвідко Л. М. Українські музично-виконавські традиції: навчальний посібник / Л. М. Восвідко. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я. І., 2013. – 148 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – С. 183.
3. Гринишин М. Народжена співати / М. Гринишин // Українська музична газета. – 2013. – № 3 (89). – С. 4.
4. Кабалевский Д. Б. Музыка и музыкальное воспитание (Статьи и выступления разных лет) / Д. Б. Кабалевский. – Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Эстетика» № 1. – М. : Знание, 1984. – 64 с.
5. Курьшев Е. В. Исполнительская практика как форма профессиональной подготовки учителя музыки / Е. В. Курьшев. – К. : КГПИ, 1989. – 76 с.
6. Щолокова О. П. Формування художньої культури в процесі професійної підготовки педагога-музиканта / О. П. Щолокова // Українське музикознавство, 25. – Київ : «Музична Україна», 1990. – С. 150-155.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Дорош Тетяна Леонідівна – кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри фортепіано Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

УДК 373.3

ВІЗУАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ

Тетяна ДОВГА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти набуває особливого значення пошук потенційних можливостей удосконалення професійно-педагогічної комунікації в умовах навчально-виховного процесу середньої школи. Сьогодні педагоги мають можливість скористатися інноваційними технологіями та засобами, що забезпечують результативність освітнього процесу, сприяють особистісному та професійному самовдосконаленню вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До ефективних засобів комунікативного впливу на учнів сьогодні віднесений професійний імідж учителя, дослідженню якого присвячені роботи А. Калюжного, О. Перелігіної, О. Петрової, Г. Почепцова, В. Шепеля та ін.). Окремі аспекти іміджу педагога висвітлені в роботах Н. Гузій, А. Гончарова, Ф. Джалілової, В. Ісаченко, О. Ковальової, Л. Ковальчук, А. Кононенка, Т. Кузнецової, Л. Мітіної, Н. Павловської, А. Савостьянова, І. Федосової та ін.

Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на учнів вважається професійний імідж учителя. Поняття "імідж" в перекладі з англійської (image) – образ, подoba. У зміст цього поняття з самого початку закладено "вміння подобатися людям" (за В. Шепелем).

Метою даної статті є дослідження візуально-комунікативних характеристик особистісно-професійного іміджу вчителя, ролі комунікативного іміджу в процесі професійно-педагогічної комунікації.

Виклад основного змісту. Більшість дослідників іміджу вчителя (Н. Гузій, А. Калюжний, Л. Ковальчук, Т. Кузнецова, Л. Мітіна, О. Перелігіна, О. Петрова, Г. Почепцов, В. Шепель та ін.) використовують в його описі поняття "чарівність", "візуальність", "артистизм", "харизма" тощо, які забезпечують привабливість особистості. Основоположними іміджевими характеристиками вчителя вважаються візуальна та комунікативна привабливість.

Візуальна привабливість. Ефект першого враження про людину базується на візуальному сприйнятті. Саме тому візуальна привабливість так важлива. За даними психологічних досліджень зовні привабливі люди легше домагаються симпатій оточуючих. Візуальна привабливість – це не лише досконалі фізичні дані, але й зовнішні прояви внутрішніх – загальнолюдських та професійних якостей особистості. Вплив учителя на учнів залежить від того, наскільки його образ є привабливим та викликає до себе довіру останніх.

Дослідник В. Шепель виводить поняття іміджу з візуального образу, нагадуючи про те, що, насамперед, це – візуальна привабливість особистості: "Щасливий той, хто володіє від Бога привабливим іміджем. Але, як правило, багато хто знаходить симпатію людей завдяки мистецтву самопрезентації" [7].

Український дослідник Л. Ковальчук також відзначає наявність елементу привабливості в структурі іміджу вчителя:

– Внутрішнє "Я" (внутрішній образ учителя, який відповідає обраній спеціальності і виявляється в його професійній культурі та мисленні, емоційності і творчому налаштуванні, привабливості та вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції і ступені мобілізації та ін.);

– Зовнішній вигляд вчителя (свідчить про ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню гарного враження й репутації, допомагають проявити себе не тільки привабливою людиною, але й прекрасним педагогом;

– Використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога), які повинні викликати довіру учнів і налаштовувати їх на активну взаємодію [3:67].

Загальне сприйняття вчителя, його особистості, внутрішнього стану, формування довіри чи недовіри до його слів починається із враження, створеного його *зовнішнім виглядом*, сталими категоріями якого є: фізичний вигляд (обличчя, постава і типові пози, хода, голос); оформлення зовнішності (одяг, зачіска, прикраси); засоби виразної поведінки (доброзичливість, привітність, привабливість, естетична виразність та ін.).

Візуальна привабливість (*візуальність*) проявляється в здатності вчителя привертати до себе учнів насамперед одягом і манерою одягатися. Загальновідомо, що одяг учителя має виховне значення.

Існують психолого-педагогічні, етико-естетичні вимоги до цього складника зовнішнього вигляду педагога, як-от:

- підпорядкування кожної деталі одягу головному завданню – реалізації виховної функції професійної діяльності;
- індивідуальний підхід до одягу з урахуванням віку, статі, особливостей фігури, виконання професійних функцій (керівник, учитель початкових класів, учитель фізичної культури тощо);
- елегантність, гармонійність, завершеність, дотримання ділового стилю одягу з урахуванням сучасних тенденцій моди;
- естетична виразність, гармонія кольорів, стриманість і почуття міри, підпорядкування цьому всіх елементів: кольору, фактури тканини, фурнітури, прикрас тощо;
- зручність і гігієнічність одягу з урахуванням специфіки виконання професійних операцій: писати на дошці, працювати з демонстраційним матеріалом, нахилитися, ходити між рядами тощо;
- охайність, чистота одягу незалежно від погоди, місця проживання вчителя (сільська місцевість, віддаленість житла вчителя від школи тощо);
- систематична робота вчителя над формуванням свого стилю одягу через виявлення оптимальної уваги до своєї зовнішності, аналіз і порівняння зовнішнього вигляду своїх колег, дикторів телебачення, акторів, випадкових перехожих тощо.

Зовнішній вигляд допомагає вчителю викликати увагу до своєї персони, створити позитивний образ, показати себе не тільки симпатичною людиною, але й прекрасним фахівцем. Але педагог повинен привертати до себе учнів і дорослих не лише зовнішнім виглядом. У ньому повинні гармонійно поєднуватися багатий внутрішній світ, любов до дітей і турбота про них.

Так, російська дослідниця Л. Мітіна зазначає, що імідж сучасного педагога-професіонала передбачає прояв ним своєї індивідуальності, самобутності, а також чарівності. Чарівність – наявність певних внутрішніх рис особистості, які зовні виражаються як доброзичливий інтерес до людей, здебільшого дітей, бажання увійти з ними в контакт, допомогти, створити оптимальні умови для розвитку [5].

У педагогічній науці існують підходи, в яких підкреслюється роль і значення елементів театрального мистецтва, педагогічного артистизму для формування вчителя з позитивним іміджем (В. Абрамян, Н. Гузій, Є. Ільїн, І. Зязюн, Ю. Львова, В. Кан-Калік, В. Моргун, О. Цокур, Є. Ямбург та ін.).

Педагогічний артистизм є поєднанням духовних і фізичних якостей, які допомагають знайти контакт з учнями, завоювати їхню довіру і потім діяти, враховуючи всі особливості такої діяльності. Артистичний учитель одухотворює зміст і організацію педагогічного процесу. Це самобутний педагог зі своїм внутрішнім світом, який стає чарівним у момент передачі знань і свого ставлення до них. Потрібно відрізнити артистизм від бажання справити враження, виділитися серед інших, від зайвої пафосності та епатажності. Можна володіти привабливими зовнішніми даними, красивим голосом і загальною нервовою збудливістю, які в очах іншої людини можуть зійти за акторський темперамент, але при цьому не бути дійсно артистичним.

Артистизм педагога, як здатність до органічного існування та ефективних дій в умовах педагогічного процесу, пов'язаний також з оволодінням майстерністю педагогічного спілкування, мистецтвом самовираження, саморегуляції психічного стану, самоконтролю емоцій і творчого самопочуття як передумови успішної педагогічної взаємодії.

Видатний педагог минулого Василь Олександрович Сухомлинський зазначав таке: "Стала очевидною істина, що вплив особистості вчителя на вихованця ні з чим не можна порівняти і нічим не можна замінити, але ті, хто повторює цю істину, рідко розуміють, що особистість учителя розкривається перед учням в єдності слова та поведінки. [6:321].

Багато сучасних дослідників відзначають, що в педагогічному процесі увагу учнів звертається не тільки на те, що говорить кожен вчитель, а й на зовнішній вираз почуттів в мімічних та пантомімічних рухах. Приємні манери поведінки допомагають вчителю швидко адаптуватися в будь-якій обстановці, спрощують встановлення комунікативних зв'язків, підвищують можливість впливу на учнів.

Сучасний педагог-гуманіст Шалва Амонашвілі надає величезного значення усмішці і вважає її необхідною умовою ефективності спілкування: "Усмішка є особливою духовною силою, яка проходить через серце і проявляється зовні як вираз обличчя, яке випромінює внутрішнє світло і тепло. Усмішками виявляються, передаються і надсилаються іншим наші відносини, почуття, думки. І так як справжня Усмішка йде тільки від доброго серця, то все, що нею виражається, слугує для підтримки, заохочення, натхнення, заспокоєння тих, до кого вона звернена" [1].

Уведення до педагогічного лексикону такого інноваційного поняття, як "педагогічна усмішка", належить Ш. Амонашвілі: "Педагогічна усмішка як духовний стан учителя, як якість його духу, супроводжує його постійно, він нарощує в собі її міць, він сам стає Усмішкою і поширює навколо себе еманацию добра і надії. Цей стан є його найважливішим надбанням, у ньому величезна кількість дарів

його духу. І вловлюючи тонкі моменти істини або творячи їх, вчитель зі свого внутрішнього світу випромінює усмішку потрібного спектру. А учень в цей момент переживає радість, полегшення, успіх, заспокоєння, те, що саме зараз йому було потрібно" [Так само].

На нашу думку, запорукою ефективності педагогічного спілкування і його позитивного впливу на учнів служить комунікативна привабливість педагога, яка безпосередньо пов'язана з комунікативним іміджем педагога і може використовуватися як засіб підвищення якості професійно-педагогічної комунікації.

Комунікативна привабливість педагога – професійно значущий, емоційно-психічний стан, що виявляється в спілкуванні з учнями та забезпечує успішну комунікативну взаємодію учасників педагогічного процесу, засновану на взаємній симпатії.

Спілкування тлумачиться як процес встановлення й розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами спільної діяльності і включає в себе три складники: комунікацію (обмін інформацією), інтеракцію (обмін діями), соціальну перцепцію (сприйняття й розуміння партнера).

Термін "комунікація" (від лат. communicatio) означає зв'язок, повідомлення. В широкому значенні – це процес обміну інформацією, який включає обмін різними уявленнями, ідеями, інтересами, почуттями, установками тощо. У вузькому сенсі під цим терміном розуміють аспект передачі і сприйняття інформації. В межах комунікації розглядають вербальний (мовний) і невербальний (кінетичний) аспекти.

Професійно-педагогічна комунікація – система безпосередніх або опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання та управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин [2:8].

Вербальна комунікація в педагогічному спілкуванні передбачає:

1. Майстерність усного викладу (ясність, доступність, логічність, структурованість, виразність, інформативність, правильність, чистота мовлення, контакт з аудиторією).

2. Навчання учнів основ культури і техніки мовлення (планування висловлювання, його змістовний обсяг, доказовість, аргументованість, багатство словникового запасу, доречність, тактовність).

3. Суб'єкт-суб'єктні відносини в педагогічному спілкуванні (активне слухання, "Я-висловлювання", зворотній зв'язок, безоціночне прийняття партнера, умови фасилітації педагогічного процесу).

До засобів невербальної комунікації належать:

1. Паралінгвістичні (якість голосу, тембр, гучність, висота). Сучасні дослідники мови й мовлення звертають увагу на цей параметр як на ключовий. Саме фонацією вкладається сенс в загальнозначущі висловлювання.

2. Екстралінгвістичні (паузи, сміх, плач, зітхання, кашель). Паузи – багатозначні медіатори нашої мови. Вони можуть сигналізувати як про повне взаєморозуміння, так і про втрату контакту, згоду або незгоду суб'єктів спілкування, залучати їхню увагу та навпаки.

3. Зоровий або візуальний контакт (спрямованість, тривалість погляду). Через зоровий канал приходять від 70 до 90% інформації.

4. Міміка (виражальні рухи лицьових м'язів; усмішка). Міміка підвищує емоційну значимість інформації, сприяє її засвоєнню.

5. Пантомімка (рухи всього тіла або окремих його частин – рук, ніг, тулуба; пластика тіла; хода). Тілесні прояви несуть значно більше сигналів, ніж вербальні, оскільки вони більшою мірою несвідомі, а отже, і більш інформативні.

Значна роль спілкування в педагогічній діяльності вимагає від педагога професійного управління своєю комунікативною діяльністю. Щоб зробити цей процес більш ефективним, педагогу необхідно володіти певними якостями, такими як комунікативні здібності, комунікативні вміння, комунікативна поведінка.

Комунікативні здібності педагога – це здібності, які проявляються у сфері педагогічного спілкування та забезпечують уміння знайти правильний підхід до учнів, встановити з ними доцільні з педагогічної точки зору взаємини і сприяють успішності в різних видах педагогічної діяльності.

Комунікативні вміння педагога – це вміння, які забезпечують професійне управління комунікативною діяльністю, а саме:

- вміння спілкуватися з різними категоріями людей (учнями, їхніми батьками, колегами та ін.);
- вміння цілеспрямовано організовувати спілкування і керувати ним;
- вміння ефективно організовувати спільну з учнями творчу діяльність.

Виділяють такі групи професійно-комунікативних умінь педагога:

1. *Соціально-психологічні вміння* – це вміння розташовувати учнів до спілкування, справляти сприятливе враження (самопрезентаційне вміння), рефлексувати, адекватно сприймати своєрідність

особистості кожного учня, її статусну структуру, прогнозувати розвиток міжсуб'єктних відносин, використовувати психологічні засоби – вербальні й невербальні, механізми комунікативного впливу – зараження, навіювання, переконування, ідентифікації і т. ін.

2. *Морально-естетичні вміння* – це вміння будувати спілкування на гуманній, демократичній основі, керуватися принципами і правилами професійної етики та етикету, утверджувати особистісну гідність кожного учня, організувати творчу співпрацю з учнівською групою та окремими учнями, ініціювати сприятливий моральний клімат спілкування.

3. *Естетичні вміння* – це здатність гармонізувати внутрішні й зовнішні особистісні прояви, бути артистичним, естетично виразним, долучати підлітків до високої культури комунікації, активізувати їхній емоційний тонус і оптимістичне світовідчуття.

4. *Технологічні вміння* – це вміння використовувати навчально-виховні засоби, методи, прийоми, різноманіття форм взаємодії, обирати оптимальний стиль керівництва спілкуванням, дотримуватися педагогічного такту, органічно поєднувати комунікативну і предметну взаємодію, забезпечувати її виховну ефективність.

Показником успішного спілкування педагога з учнями є сприятливий морально-психологічний клімат у класі, навчальній групі, навчальному закладі в цілому. Домогтися успіху у вихованні та навчанні педагог може, тільки якщо він вибудовує ці процеси на особистісній основі, починає спілкування з встановлення емоційно сприятливих взаємин з учнями. Цьому значною мірою сприяють такі риси вчителя як комунікабельність та комунікативність.

Комунікабельність – здатність отримувати задоволення від процесу спілкування, бажання знаходитись у товаристві, серед інших людей. Комунікабельність – провідна професійна якість учителя. Її наявність у педагога слугує показником високого комунікативного потенціалу. Вміння слухати, бути уважним, розуміти стан мовця – важливі складники педагогічної комунікабельності. Вони проявляються тоді, коли є інтерес до внутрішнього світу учня, потреба в спілкуванні з ним на духовному рівні.

Комунікативність – сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню і передаванню інформації. Комунікативність учителя є необхідною передумовою успішної та активної роботи з педагогічною інформацією – інформацією, спрямованою на навчання й виховання учнів [2:23].

Компонентами професійно-педагогічної комунікативності вчителя є: стала потреба в систематичній різноманітній комунікації з дітьми в різних сферах; взаємодія загальнолюдських і професійних елементів комунікативності; емоційне задоволення на всіх етапах процесу комунікації; наявність здібностей до здійснення комунікації; прагнення до набуття комунікативних навичок і вмінь [Так само: 23-24].

Комунікативні здібності та комунікативні вміння педагога знаходять своє відображення в його комунікативній поведінці.

Комунікативна поведінка вчителя – процес передачі педагогом інформації за допомогою мовлення й відповідної поведінки, що сприяє встановленню контактів з класом, впливає на його настрій, готує до сприйняття навчального матеріалу. Успішність комунікативної поведінки вчителя багато в чому залежить від уміння мислити й точно, динамічно передавати ці думки учням; усвідомлення учителем педагогічного завдання; здатності враховувати характер взаємин з учнями; авторитету вчителя; новизни й виразності мовлення; вміння розуміти психічний стан учня за зовнішніми ознаками, «читати по обличчю», від умінь самопрезентації вчителя [4: 132].

Професійно-педагогічна комунікація пред'являє специфічні вимоги до особистісних якостей вчителя, в складі яких особливе місце відводиться комунікативному іміджу. Цей різновид іміджу безпосередньо пов'язаний з комунікативною поведінкою суб'єкта. В його основу покладено цілісну систему взаємозалежних вербальних і невербальних компонентів та сукупність характеристик, що виявляються в процесі особистісної, групової, масової комунікації.

Комунікативний імідж учителя є різновидом особистісно-професійного іміджу. В ньому поєднуються візуальні та комунікативні іміджеві характеристики вчителя, а його значення зростає завдяки наявності таких якостей, як педагогічний такт, педагогічна толерантність, педагогічний авторитет, педагогічний артистизм та ін. Комунікативний імідж педагога реалізується в процесі комунікативної діяльності, основу якої складає професійно-педагогічна комунікація.

Висновок. Візуально-комунікативні якості вчителя сукупно утворюють його комунікативний імідж, який, своєю чергою, є різновидом особистісно-професійного іміджу та характеризується візуальною та комунікативною привабливістю особистості. Комунікативний імідж реалізується в процесі комунікативної діяльності вчителя та є запорукою успішної професійно-педагогічної комунікації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Амонашвили Ш. А. Улыбка моя, где ты? Мысли в учительской [уроки Шалвы Амонашвили] / Ш.А. Амонашвили. – Москва: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 2003. – 32 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К.: ВЦ "Академія", 2006. – 256 с.
3. Ковальчук Л. О. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. – 2007. – Вип. 22. – С. 65–74.
4. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с.
5. Митина Л. М. Профессиональная деятельность и здоровье педагога / Л. М. Митина., Г. В. Митин, О. А. Анисимова. – М.: Академия, 2005. – 368 с.
6. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні / Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 5. Статті. – К.: Рад. школа, 1977. – С.321-330.
7. Шепель В. М. Имиджология. Секреты личного обаяния / В М Шепель. – М.: Феникс, 1994. – 316 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Довга Тетяна Яківна – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи, особистісно-професійний імідж учителя.

УДК 37.134+613-053.4

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Неля КРАВЧУК (Умань, Україна)

Постановка проблеми. На сучасному етапі людина, її життя і здоров'я визначаються як найвищі людські цінності, бо саме вони є показником цивілізованості суспільства, головним критерієм ефективності діяльності всіх його сфер.

Підтвердженням цього є й найважливіші стратегічні завдання, визначені національною програмою «Освіта (Україна XXI століття)» і «Діти України», Національною доктриною розвитку освіти й програмою «Здоров'я нації», що полягають у визначеному всебічному розвитку людини, становленні її духовного, психичного та фізичного здоров'я. При цьому увагу акцентовано на пріоритетності формування відповідального ставлення до здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Ці завдання відображено в Конституції України, Законі України «Про освіту», концепції національної безпеки України, що передбачають пошуки шляхів удосконалення процесу збереження, зміцнення й формування здоров'я підростаючого покоління та їхнього ефективного впровадження в процес життєдіяльності кожної особистості.

З огляду на це проблема формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є актуальною і має беззаперечне теоретичне і практичне значення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження стану розробленості проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та розкриття сутності ключових понять проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремих аспектів проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів торкалися Н. Денисенко, Г. Беленька, О. Богініч, А. Кошель та інші. Але поза межами дослідження залишилася проблема формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Проблема підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів є одним із завдань національної освіти і вона пов'язана з підтримкою здоров'я, та формуванням здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вихователів ДНЗ.

Щоб повніше зрозуміти сутність проблеми звернемось до розкриття змістового наповнення поняття «компетентність». Під **компетентністю** людини, зазначає В. Химинець, слід розуміти спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Загальні і фахові компетентності людина використовує в різних сферах діяльності для виконання певних завдань, вони також служать їй при виборі моделі поведінки в різних ситуаціях. Дотримуючись компетентнісного підходу, науковець стверджує, що вміє вчитися той, хто: усвідомлює мету освітньої діяльності; мотивований до ефективної освітньої діяльності; вміє організувати свою освітню діяльність; вміє відібрати потрібні знання; працює за обґрунтованим планом, який веде до поставленої мети; вміє здійснювати моніторинг і самоконтроль освітньої діяльності; усвідомлює свою освітню діяльність і прагне до її вдосконалення [19].

Н. Бібік наголошує на необхідності переходу в навчанні «з процесу на результат в діяльнісному вимірі, забезпечення спроможності випускника відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» у професії» [13: 47].

Варто зазначити, що володіння людиною відповідною компетенцією позначається терміном «компетентність». Якщо компетенція є наперед заданою нормою освітньої підготовки, то компетентність – це якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері.

Як зазначає І. Зязюн, «головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору й індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями» [4: 13].

Найбільш ґрунтовно проблема педагогічної компетентності працівників дошкільної освіти висвітлена в монографії Г. Беленької. Автор вважає, що настав час змінювати усталені підходи до розуміння сутності поняття «фахова (професійна) компетентність вихователя». Не можна розглядати професійну компетентність педагога-дошкільника лише як когнітивний компонент педагогічного професіоналізму та основи професійного мислення, свідомості й самосвідомості [3].

Формування компетентностей нерозривно пов'язане з певним типом організації знань. Адже справа не в обсязі знань, не в їхній міцності, а «в тому, як організовані індивідуальні знання, наскільки вони надійні в якості основи для прийняття ефективних рішень відносно тієї чи іншої конкретної ситуації», – наголошує М. Холодна [7:57]. Вона вважає, що знання компетентної людини мають відповідати таким вимогам:

- різноманітність (різні знання про різне);
- структурованість (чітко виділені елементи знань, які знаходяться у взаємозв'язку між собою; виділення ключових елементів, які усвідомлюються як основні, найважливіші);
- категоріальний характер (визначальна роль загальних понять, закономірностей);
- володіння не тільки предметними знаннями (про те «що»), але й процедурними (про те «як»);
- наявність знань про власне здоров'я (метакогнітивні) і знань, що належать до особистісного досвіду («неявних знань»);
- гнучкість (можливість зміни сутності окремих елементів знань і зв'язків між ними під дією різних факторів);
- оперативність (швидкість актуалізації знань в конкретних ситуаціях, доступність знань);
- дієвість (можливість застосування в широкому аспекті ситуацій, в тому числі, в нових ситуаціях) [7: 73-74].

Із поняттям здоров'язбережувальна компетентність тісно пов'язана дефініція здоров'я.

Феномен здоров'я був предметом дослідження багатьох науковців і розглядався в кількох аспектах: філософському, медико-біологічному та соціально-педагогічному; його сутність вивчали М. Амосов, Е. Вайнер, В. Войтенко, І. Мурахов, Г. Нікіфоров, Ю. Лісичин, В. Петленко та ін. Здійснені дослідження засвідчують, що категорія «здоров'я» визначається дослідниками як інтегративна якість повноцінного гармонійного людського буття в усіх його вимірах та аспектах.

Здоров'я – поняття багатопланове. Це не лише відсутність хвороб, а й комфортне психологічне самопочуття, гарний настрій, високий рівень пристосування, благополуччя. Тобто це гармонійне поєднання фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я як результат самодисципліни, самопізнання, самореалізації на основі стійкої потреби бути здоровим.

За сучасними науковими підходами структурними складовими здоров'я визначено:

- *психічне здоров'я* – стан психічної сфери людини, який характеризується загальним душевним комфортом, забезпечує адекватну регуляцію поведінки й обумовлений потребами біологічного і соціального характеру;

- *фізичне здоров'я*, що розглядається як поточний стан функціональних органів і систем організму;

- *духовне здоров'я* – це стан духовного світу особистості, його сприйняття складових духовної культури людства, освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики;

- *соціальне здоров'я* – система цінностей, настанов і мотивів поведінки в соціальному середовищі.

Усі компетентності взаємопов'язані між собою й підпорядковуються здоров'язбережувальній компетентності.

Здоров'язбережувальна компетентність передбачає збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я і здоров'я свого оточення. Вона включає:

- життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю (раціональне харчування, рухова активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку);

- навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільна діяльність та співробітництво);

- навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, самоконтроль, мотивація успіху та тренування волі).

Виходячи з викладеного, якісна підготовка майбутніх вихователів ДНЗ перетворюється на стратегічну сферу, реалізація якої має бути в центрі уваги та пріоритетним напрямом розвитку освітньо-виховної та фізкультурно-оздоровчої галузі, оскільки від цих факторів залежить рівень здоров'я та культури здорового способу життя кожної дитини. Адже 65-97 % дошкільнят мають проблеми зі здоров'ям. Тому на сучасному етапі є актуальними питання повернення значущості фізичної культури, зниження захворюваності серед дітей, зміцнення здоров'я, підвищення фізичної та психічної підготовленості, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання та самоосвіти з метою підвищення рівня професійної підготовки фахівців.

Тобто формування, збереження та відновлення, а потім і передача здоров'я майбутнім дітям – головна мета нашого суспільства і, насамперед, системи освіти.

Н. Ф. Денисенко зазначає, що для того, щоб формувати здоров'я, потрібно чітко знати, як воно закладається, зберігається і руйнується, а також те, що здоров'я залежить від багатьох чинників, взаємин в сім'ї. Значну роль у формуванні, збереженні та зміцненні здоров'я відіграють педагоги.

Аналогічний погляд на формування здоров'язбережувальної компетентності має І. Анохіна. Вона розглядає формування здоров'язбережувальної компетентності як готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою, зміцненням та збереженням здоров'я, як свого, так і оточуючих [3: 25].

Дослідник Д. Воронін засвідчує, що для розв'язання цього завдання необхідно сформувати в студентів стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснити комплекс здоров'язбережувальних заходів, спрямованих на усвідомлення ними цінності свого здоров'я. Формування здоров'язбережувальної компетентності засобами фізичного виховання й спорту особливо важливе для такої категорії молоді, як студенти вищого навчального закладу, оскільки сучасний фахівець повинен мати не тільки високий рівень професійної підготовки, але й міцне здоров'я. Поняття "здоров'язбережувальна компетентність" можна сформулювати як певний рівень медично-валеологічної грамотності студента, стан соціального благополуччя, ступінь розвитку творчих сил, фізичних, психічних і розумових здібностей людини, виражених в організації її життєдіяльності, у ставленні до самої себе, інших людей, до природи.

Розвиваючи цю ідею Д. Воронін стверджує, що здоров'язбережувальна компетентність передбачає не тільки медично-валеологічну інформативність, але й застосування здобутих знань на практиці, володіння методами зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням. Формування спрямованості мислення на збереження й зміцнення здоров'я – невід'ємний компонент здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців [8: 28].

Поняття здоров'язбережувальна компетентність передбачає сукупність фізичних та інтелектуальних якостей і властивостей людини, необхідних для самостійного й ефективного розв'язання різних життєвих ситуацій, створення кращих умов для себе, свого здоров'я в конструктивній взаємодії з іншими.

На думку Н. В.Тамарської суть поняття “здоров'язбережувальна компетентність” проявляється у проведенні профілактичних заходів і застосуванні здоров'язбережувальних технологій людьми, які знають закономірності процесу здоров'язбереження [4: 11].

Під поняттям «здоров'язберігаючої компетентності» В. Химинець розуміє характеристики, властивості студента, спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення [21: 87].

Формування здоров'язбережувальної компетентності включає:

- концептуальні основи знань про здоров'я сучасної людини, розвиток культури духовного і фізичного здоров'я;
- прищеплення здорового способу життя (психолого-педагогічні та медико-гігієнічні аспекти);
- навички безпечної поведінки;
- культивування здоров'ятворчої, здоров'язбережувальної, життєактивної поведінки;
- оперування знаннями про здоров'я і його складовими;
- формування в особистості ціннісного ставлення до навколишнього середовища, до людей, до самої себе;
- володіння методами комплексної оцінки стану здоров'я і системою практичних умінь та навичок, які забезпечують збереження та зміцнення здоров'я;
- використання знань про збереження і зміцнення здоров'я, про саморегуляцію і самокорекцію;
- володіння методами і засобами надання першої допомоги;
- здатність проводити профілактику травматизму.

Із поняттям «здоров'язбережувальна компетентність» тісно пов'язані поняття «здоров'язбережувальні» та «здоров'яформувальні технології».

Т. Бойченко відмічає, що сутність *здоров'язбережувальних технологій* полягає в проведенні відповідних коригуючих, психолого-педагогічних, реабілітаційних заходів із метою поліпшення якості життя особистості: формування більш високого рівня її здоров'я, навичок здорового способу життя, забезпечення професійної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості» [5: 2].

Як зазначає О. Московченко, *здоров'язбережувальні технології* – це сукупність наукових знань, засобів, методів і прийомів, що дозволяють оцінити функціональні та психофізіологічні параметри здоров'я індивіда; на основі оцінки параметрів здоров'я підібрати адекватне тренувальне навантаження, що дозволяє підвищити функціональні можливості організму з метою переходу його на новий рівень функціонування для збереження і зміцнення творчого потенціалу, підвищення рівня працездатності і соціальної активності, вирішення завдань спортивної підготовленості [6: 21].

К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова розрізняють *технології здоров'язбережувальні* – це комплекс засобів та заходів, спрямованих на зміцнення психофізичного та психологічного здоров'я дітей та *технології здоров'яформувальні* – це психолого-педагогічні технології, програми, методи, які спрямовано на виховання в дітей культури здоров'я, особистісних якостей, що сприяють його збереженню й зміцненню, формування уявлення про здоров'я як цінність, мотивацію на ведення здорового способу життя [4: 266].

Висновки та подальші перспективи дослідження. Проблема формування «здоров'язбережувальної компетентності» досліджена недостатньо, немає однотайності в її небагаточисельних трактуваннях, поняття «здоров'язбережувальної компетентності», що пояснюється поліфункціональним характером даного терміну. Серед складових ключових компетентностей, що торкаються проблеми збереження та зміцнення здоров'я людини, науковці Д.С. Воронін, І.Зимня, В.Сергієнко виділяють здоров'язбережувальну компетентність.

Висвітлюючи проблему здоров'язбереження в галузі дошкільної освіти, науковцями акцентується увага на окремих особистісних характеристиках вихователя, особливостях професійної діяльності, зокрема педагогічних технологій, які проявляються передовсім у турботі про здоров'я дітей дошкільного віку.

Подана публікація не вичерпує всіх аспектів у галузі здоров'язбереження і тому подальше дослідження буде спрямоване на визначення специфіки впливу майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу на власне здоров'я та здоров'я вихованців.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [Бібліотека з освітньої політики]. - К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
2. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання [Текст]: монографія / Г.В. Беленька. – К.: Світоч, 2006. – 304 с.
3. Гельфман Э.Г., Холодная М.А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. – СПб.: Питер, 2006. – 384 с.
4. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. – 324 с. – Бібліогр.: с. 5-7. – («Словники»).
5. Воронін Д.С. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педаг. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Д.С. Воронін. – Херсон, 2006. – 20 с.
6. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи [текст] // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / І. А. Зязюн. – К.; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10–18.
7. Анохина И. И. Приобщение дошкольников к здоровому образу жизни: методические рекомендации / И. А. Анохина. – Ульяновск: УИПК-ПРО, 2007. – 80 с. – (Серия «Здоровый ребенок»; вып. 2).
8. Тамарская Н. В. Управление учебно-воспитательным процессом в классе (здоровьесберегающий аспект): Учебно-методическое пособие для учителя / Тамарская Н. В. Русакова С. В., Гагина М. Б. – Калининград: Изд-во КГУ, 2002. – 31 с.
9. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.
10. Московченко О.Н. Оптимизация физических нагрузок на основе индивидуальной диагностики адаптивного состояния у занимающихся физической культурой и спортом (с применением компьютерных технологий) : автореф. на соискание учен. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» /О. Н. Московченко. – Москва, 2008. – 62 с.
11. Бойченко Т. Навчити головного. Формування здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді / Т. Бойченко // Профтехосвіта. – 2009. – № 1. – С. 40–43
12. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakinpno.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кравчук Неля Павлівна - аспірант Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини.

УДК 378: 796.011.3

СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анастасія МЕЛЬНИК (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Специфічною основою змісту фізичної культури як особливої і самостійної галузі культури є раціональна рухова активність як фактор підготовки до життєдіяльності через оптимізацію фізичного стану. Вона виникла і розвинулась одночасно із загальною культурою людства. Майже одночасно (ще в первісному суспільстві) виникло й одне з її основних компонентів – фізичне виховання; пізніше виникають спорт і фізична рекреація [8:22].

Фізичну культуру особистості Т.Д. Дем'янюк визначає як сукупність властивостей людини, які набуваються у процесі фізичного виховання і виражаються в її активній діяльності, спрямованій на всебічне удосконалення своєї фізичної природи та ведення здорового способу життя [1].

«Фізичною культурою» називають навчальну дисципліну в школі, профілактичні і лікувальні заняття в лікарнях та інших аналогічних закладах. Вона широко використовується у виробничій сфері та ін. У цих випадках, щоб уникнути плутанини, необхідно користуватись терміном, додаючи відповідні прикметники, «особиста фізична культура», «шкільна фізична культура», «лікувальна фізична культура», «виробнича фізична культура» тощо.

У змісті фізичної культури і пов'язаних з нею явищах умовно можна виділити дві основні частини (сторони):

- *функціонально-забезпечуючу*, представлену всім тим цінним, що створюється і використовується суспільством як спеціальні засоби, методи й умови їх застосування, що дозволяють оптимізувати фізичний розвиток та забезпечити певний рівень фізичної підготовленості людей;
- *результативну*, представлену позитивними результатами у фізичному розвитку і підготовленості, що стали наслідком використання цих засобів, методів і умов.

Названі сторони фізичної культури єдині. Перша частина ніби переходить у другу завдяки практичній діяльності у процесі фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчій діяльності та масовому фізкультурно-спортивному русі. Проте між частинами фізичної культури на певних етапах її розвитку можуть виникати несуттєві і навіть суттєві невідповідності. Їхньою причиною є неузгодженість окремих елементів змісту. Наприклад, при високому рівні матеріального забезпечення і низькому рівні кваліфікації фахівців неможливо досягти належного рівня фізичної підготовленості.

Фізична культура є результатом багатогранної творчої діяльності суспільства. Вона успадковує культурні цінності, створені суспільством на попередніх етапах, і розвиває їх залежно від політичних, економічних, матеріальних можливостей певної історичної епохи [7:24-25].

Основні сфери та напрямки впровадження фізичної культури передбачені Главою II Закону України «Про фізичну культуру і спорт». Показниками стану розвитку фізичної культури є: рівень здоров'я, фізичного розвитку та підготовленості різних верств населення; ступінь використання фізичної культури в різних сферах діяльності; рівень розвитку системи фізичного виховання; рівень розвитку самодіяльного масового спорту; рівень забезпеченості кваліфікованими фахівцями; рівень впровадження у фізичну культуру досягнень науково-технічного прогресу; відображення явищ фізичної культури у творах мистецтва і літератури; матеріальна база; рівень спортивних досягнень.

Шкільний вік – це період швидкого росту і фізичного розвитку, і загальноосвітній навчальний заклад повинен прикласти максимум зусиль, щоб забезпечити достатній фізичний розвиток учнів, втому числі і стан функціональних систем організму. Основною формою організації школярів є урок, але значне місце у їх фізичному вихованні належить фізкультурним заходам в режимі учбового дня школи, а саме позакласній роботі.

Термін «позакласна робота», частіше за все, – це виховна робота, яка проводиться класними керівниками та вчителями-предметниками з учнями своєї школи після уроків. Під «позашкільною роботою» розуміють виховну роботу, яка здійснюється спеціалізованими позашкільними установами. В сучасній літературі терміни «позаурочна робота» і «позаурочна діяльність» розглядаються як найбільш широкі та синонімічні види виховної роботи з учнями, які проводяться за межами уроку або навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз різних підходів до змісту позакласної діяльності з фізичної культури дозволяє уточнити дане поняття в контексті проведеного дослідження (Г.П. Богданов, А.Г. Глущенко, О.І. Грекова, Ю.Я. Железняк, Б.С. Кобзар, М.Б. Коваль, Л.П. Матвеев). Під цією діяльністю ми розуміємо обов'язкові добровільні заняття учнів після уроків з фізичної культури, не припускаючи засвоєння обов'язкового мінімуму теоретичного матеріалу та виконання практичних

робіт, передбачених робочим планом учителя. Позакласна діяльність із фізичної культури є складовою частиною виховної роботи в загальноосвітньому закладі та володіє широким спектром можливостей впливу на особистість школярів. Вона сприяє різнобічному розкриттю індивідуальних здібностей учнів, які не завжди вдається розглянути на уроці; збагаченню їхнього життєвого досвіду і придбання досвіду колективної взаємодії; розвитку творчого та інтелектуального потенціалу особистості в різних педагогічних ситуаціях, пов'язаних з модернізацією освіти; формуванню культури досліджуваного предмета.

У сучасних умовах позакласна діяльність із фізичної культури розсовує обрій звичних уявлень про способи та форми організації навчального процесу, а тому може і повинна бути використана для вирішення навчальних (поглиблення знань учнів в області програмного матеріалу; самостійне рішення проблемних ситуацій; ознайомлення з історією фізичної культури і спорту), розвиваючих (логічне мислення учнів, просторова уява, пам'ять, кмітливість, культура мови і т.д.) і виховних завдань освіти (виховання наполегливості, завзятості в досягненні мети, ініціативи, волі і т.д.) [4].

Вивчення змісту цієї діяльності дозволяє охарактеризувати її як мобільну, динамічну, не обмежену жорсткими віковими рамками, не пов'язану з вимогами робочої програми, лімітом навчального часу, шкільним розкладом [3: 24].

У даний час позакласна робота досліджується багатьма вченими в різноманітних аспектах. Такі педагоги як М.Б. Балк, В.Г. Борисов, С.М. Букреєва, Н.П. Булатов, Е.А. Дишинський, Є.І. Ігнат'єв, Б.А. Кордемський дотримуються думки, що позакласна діяльність спрямована на розширення змісту вивчаючих предметів. Велику увагу у позакласний час вчені приділяють виховному аспекту діяльності учнів (Ю.К. Бабанський, О.В. Биковська, К.Н. Вентцель, Д.І. Водзинський, Б.З. Вульф, В.Г. Гетта, М.М. Дубінка, Т.А. Ільїна, М.Б. Коваль, Я.І. Ковальчук, О.В. Лаврент'єва, А.В. Луначарський, І.В. Мартинюк, І.С. Мар'єнко, М.М. Поташич, Ю.Д. Руденко, О.А. Стасенко та ін. Різноманітні форми позакласної діяльності представлені в роботах О.В. Майорової, П.І. Підкасистого, І.Ф. Харламова, (експедиції, гуртки, клуби, конкурси, виставки і т.д.); М.Б. Балка, Е.А. Дишинського, Є.І. Ігнат'єва (позакласна робота з математики); В.Г. Борисова (позаурочна робота з російської мови); Г.П. Богданова, М.Я. Віленського, Л.М. Кравцової, Г.І. Погадаєва, М.Г. Фрідман.

На думку М.І. Дьяченко та Л.А. Кандиловича, позакласна діяльність являє собою послідовність наступних дій педагога: постановку мети на основі потреб і мотивів; розробку плану, моделей, схем майбутніх дій та прийомів діяльності; порівняння результатів з урахуванням поставленої мети; внесення корективів [2].

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що відношення молоді до систематичних занять фізичною культурою має лише поверхнево – формальний характер. Залучення школярів до різних форм організації фізичної культури потребує докорінних змін.

На думку професора О.І. Вишневського, потрібна перебудова організації фізичного виховання школярів. По-перше, слід кардинально змінити власні погляди на фізкультуру, на фізичний стан, красу людського тіла, не сприймати їх як щось другорядне. Учитель власним прикладом повинен демонструвати важливість фізкультури, здорового способу життя. По-друге, необхідно розвантажити навчальні плани і програми, значно скоротивши інформативне навчання з таким розрахунком, щоб загальна кількість навчальних предметів становила 7-10 у початкових класах, як це характерно для європейських шкіл. Робочий тиждень у такому разі не повинен перевищувати 24-30 год., включаючи виконання домашніх завдань. Таким чином можна збільшити питому вагу фізичної культури. По-третє, слід відмовитися від традиційних форм і режиму діяльності на уроці, коли діти увесь час сидять майже нерухомо, а вчитель «навіює» їм знання. Тут немає інтенсивної праці дитини, проте є дуже шкідливе для здоров'я сидіння за партою без руху. По-четверте, потрібен повний перегляд концепцій і методики фізкультурної роботи в школі. Вона повинна стати формою активного відпочинку і має працювати на здоров'я, виховання і задоволення фізіологічних потреб дитини. Важко не погодитись з цими думками [6:297]. У зв'язку дана проблема є актуальною.

Мета даної роботи полягає у обґрунтуванні необхідності оптимізації позакласної роботи учителів фізичної культури у початковій школі.

Для вирішення поставленої мети нами були визначені наступні **завдання**:

- з'ясувати зміст та особливості позакласної роботи з фізичної культури у початковій школі;
- визначити дієві форми організації учнів молодших класів з фізичної культури у позакласній роботі.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Г.І. Зюкова, фундаментом формування гармонійно розвинутої особистості є початкова школа, яка зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, зумовлює подальше становлення дитини, розвиток інтелектуальних, соціальних і фізичних якостей. Робота з фізичного виховання у початковій школі відрізняється значною кількістю форм, які потребують від учнів прояву самодіяльності, ініціативи, організованості, а це в свою чергу сприяє вихованню в учнів організаційних навиків, активності, винахідливості. Діти молодшого шкільного

віку відрізняються особливою рухливістю і постійною потребою до руху, але потрібно пам'ятати, що організм молодшого школяра не готовий до перенесення тривалих навантажень. Сили дітей швидко вичерпуються і швидко відновлюються. У психіці дітей відбуваються значні зміни. Збільшення сили й рухливості нервових процесів тягне за собою підвищення стійкості уваги та інтересів дитини. Розвиток оперативного мислення дозволяє вирішувати більш складні завдання. [5:3-12].

На основі опрацювання науково-педагогічної літератури та вивчення досвіду роботи вчителів фізичної культури молодших класів нами встановлено, що вірно спланований режим дня учнів забезпечує відновлення затраченої енергії, правильне чергування різноманітних видів діяльності і відпочинку, рівномірність харчування протягом дня, перебування на свіжому повітрі. Досліджено, що переключення з одного виду діяльності на інший дає змогу виключити одні центри нервової діяльності і включити інші. Добре розроблений режим дня привчає учнів молодших класів чергувати свою діяльність: фізичну і розумову працю, перебування на свіжому повітрі (4-5 годин щодня) і відпочинок. Саме активний відпочинок і передбачає позакласна робота з фізичного виховання. Різні заходи з фізичного виховання в режимі дня загальноосвітнього навчального закладу і спрямовуються на поліпшення здоров'я дітей початкової школи та їх фізичний розвиток.

Для оптимізації позакласної роботи учителів фізичної культури нами було визначено ряд вимог, що впливають на її ефективність:

1. Чітке управління організацією і проведенням позакласних занять з фізичної культури і спорту фахівцями, що відповідають лише за даний вид роботи.

2. Тісний зв'язок з навчальною роботою як в плані змісту так і в організаційно-методичному плані.

3. Доступність занять для широкого кола школярів, різноманітність їх форм.

4. Органічне включення позакласної роботи з фізичного виховання в систему всієї позакласної роботи школи.

5. Максимальне використання і впорядкування ініціативи школярів, що стосується їх фізичного вдосконалення.

6. Використання допомоги батьківської громадськості і спонсорів в плані матеріально-технічного оснащення спортивної бази школи, організації позакласних занять, керівництва секціями, командами тощо.

Під час проходження педагогічної практики студентами 4 курсу факультету фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка, майбутніми учителями фізичної культури було здійснено анкетування учителів фізичної культури, які викладають у початковій школі. Так, 62% респондентів визнали позакласну роботу дієвим засобом фізичного виховання школярів, але зазначили, що їй організації потребує кардинальних змін. 28% опитаних звернули вагу на відсутність фінансових і фізичних можливостей її впровадження.

У процесі наукового дослідження виявлено, що в загальноосвітніх закладах позакласні форми занять з учнями молодших класів поділяються на масові, групові та індивідуальні. До масових і групових форм відносяться: гімнастика до занять, фізкультурні паузи, фізкультурні хвилинки, рухові перерви, рухливі ігри і забави, спортивно-мистецькі заходи, змагання, конкурси, туристичні походи, прогулянки екскурсії.

До індивідуальних форм занять відносяться: ранкова гігієнічна гімнастика, шкільні домашні завдання, домашні завдання в тренуванні, активний відпочинок, заняття в групах загальної фізичної підготовки.

Так, у 55% експериментальних шкіл чільне місце у початковій школі серед учителів фізичної культури займають: гімнастика перед уроками, фізкультурні хвилинки і паузи, спортивні свята і масові змагання, а 35% віддають перевагу гурткам та секціям, групам загальної фізичної підготовки. І тільки 10% респондентів вважають, що всі форми позакласної роботи можливі у початковій школі.

Саме гімнастика перед уроками спрямована на організацію учнів на початку навчального дня, запобігання викривленню постави, підвищення працездатності упродовж дня, загартування організму. Фізкультурні хвилинки і паузи для зняття втоми. Рухові перерви - це активний відпочинок між уроками, з метою зняття напруги і переключення уваги на інший вид діяльності. Завданням гуртків та секцій є створення умов для прищеплення учням звички до систематичних занять, сприяння запровадженню фізичної культури в побут. Вони об'єднують учнів молодших класів (1-4 класи). Основне завдання – залучити дітей цього віку до систематичних занять фізичною культурою, сприяти покращенню їх фізичної підготовленості. Спортивні секції створюються для учнів, які бажають займатися якоюсь формою спорту і які за станом здоров'я відносяться до основної медичної групи. Групи загальної фізичної підготовки створюються для учнів, які бажають систематично займатися фізичною культурою, підвищити свою фізичну підготовленість, а також для учнів, що віднесені за станом здоров'я до підготовчої медичної групи.

Широкі можливості для підвищення емоційного тону і активності учнів молодших класів відкривають масові змагання. Змагальні форми занять – не стільки спосіб досягнення спортивної перемоги або значного спортивно-технічного результату, скільки форма емоційного наповнення спілкування, здорового відпочинку і розваги.

Спортивні свята передбачають чітку організацію, дотримання певних ритуалів. Усе це забезпечує комплексне розв'язання завдань виховання школярів: фізичного, морального, естетичного.

Висновки. Сьогодні перед вчителем фізичної культури в школі стоїть проблема – зробити фізичне виховання процесом безперервної дії. Зробити фізичне виховання безперервним (перманентним) процесом – це означає: залучити всіх дітей до різноманітних форм занять, включити в цей процес все доросле оточення дитини (від батька до вчителя) та об'єднати зусилля всіх державних і громадських організацій, що займаються питаннями виховання, охорони здоров'я і захисту дітей.

Звідси впливає специфіка роботи вчителя фізичної культури у початковій школі. З одного боку, він виступає як «вчитель-предметник», проводячи уроки, а з іншого, – як організатор процесу фізичного виховання школярів у позаурочний час, спрямовуючи зусилля всіх учасників цього процесу на досягнення єдиної мети. Результати досліджень свідчать про те, що учні початкової школи здатні виконати завдання лише в тому випадку, коли їм зрозумілий сенс завдання.

Дослідження показали, що позакласна робота майбутнього вчителя фізичної культури з учнями початкової школи має бути спрямована на вирішення таких взаємопов'язаних завдань: адаптацію до навчання; зміцнення здоров'я, загартування, підвищення працездатності школярів; фізичний розвиток та озброєння життєво важливими руховими уміннями і навичками; формування звичок здорового способу життя, позитивного ставлення до фізичної культури та потреби в систематичних заняттях фізичними вправами; сприяння засвоєнню знань основ гігієни; розвиток емоційної сфери, моральних і вольових якостей, а також естетичне виховання.

Проведений аналіз структурних характеристик позакласної роботи вчителя фізичної культури дозволив визначити найбільш раціональні шляхи та педагогічні умови її удосконалення і визначив зміст подальших наукових досліджень даної проблеми.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дем'янюк Т. Д. Нові технології позашкільного виховання / Т. Д. Дем'янюк, І. О. Первушевська. – К., 2000 – 352 с.
2. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
3. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3–10.
4. Програма розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002–2008 роки. – К., 2002.
5. Фізкультурно-оздоровча робота в початковій школі / Упорядник Г. І. Зюкова – Х.: Вид-во «Ранок», 2009. – 224 с
6. Фицула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фицула. – К. : Академія, 2002. – 528 с
7. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.
8. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2 / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мельнік Анастасія Олександрівна – викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання, аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК – 378.147

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Тамара МАНДРИКО (Лебедин, Україна)

Постановка проблеми. Сучасна концепція розвитку загальноосвітньої школи передбачає нові вимоги до професійного рівня учителя, а особливо учителя початкових класів. [4]. За таких умов постає нагальна необхідність перегляду і модернізації всієї системи підготовки вчителя-початківця, який би зміг успішно реалізувати завдання, поставлені перед школою на сучасному етапі її розвитку, бо «саме він закладає фундамент змістової, операційної і мотиваційної сторін навчання, починає цілеспрямовано формувати найважливіші риси громадянина України. Первинність засвоєння багатьох, у тому числі провідних понять, уявлень, ціннісних орієнтацій і зумовлює виняткову роль початкової ланки освіти, підсилює ступінь впливу початкового навчання та результативність наступної роботи в середніх і старших класах» [2:44]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблема формування компетентного фахівця все більше стає предметом комплексного дослідження філософії, соціології, психології та педагогіки в цілому про що свідчить перелік напрямів досліджень: впровадження основ професійної підготовки (О. Абдуліна та ін.); формування педагогічної майстерності майбутніх учителів (А. Алексюк, В. Бондар, І. Зязюн, О. Мороз, М. Поташник, В. Паламарчук та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки вчителів у педагогічних навчальних закладах (Н. Воскресенська, А. Лисенко, Н. Максименко, Б. Шиян та ін.); професійно-педагогічна підготовка студентів педагогічних вузів до використання нових технологій навчання (О. Горська, Т. Алексєнко, Н. Клокар, Л. Панченко, О. Пехота та ін.); формування творчої особистості вчителя в процесі вузівської професійної підготовки (Д. Іванова, М. Кічук, С. Сисоєва та ін.); психолого-педагогічна та методична підготовка (К. Авраменко, Н. Дем'яненко, О. Пономарьова, Л. Хомич та ін.) тощо.

Все це, а також нова парадигма початкової школи і являє собою той поштовх, який виокремлює проблему інноваційного підходу до психологічної підготовки студентів вузу I рівня акредитації – майбутніх учителів початкової школи – наших випускників. Критерієм є рівень психологічної компетентності учителя-класовода, яка у освітньо-кваліфікаційній характеристиці представлена у вигляді комплексних, інтегрованих умінь, підпорядкованих системі типових задач професійної діяльності відповідно до виробничих функцій спеціаліста.

Метою даної статті є обґрунтування забезпечення інноваційних підходів до формування психологічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного змісту. В Україні запроваджується інноваційна спрямованість на модернізацію освіти відповідно до вимог сьогодення. Інноваційні процеси спрямовані на пошук нових змісту та технологій навчання і виховання, управління. У сучасній науці поняття «інновація» розглядається як процес створення, поширення й використання нових засобів для розв'язання педагогічних проблем [7], «процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети». [1:132]. Звідси, ми, викладачі, повинні знати тенденції інноваційних змін в системі сучасної освіти, розуміти суть педагогічної технології, володіти інтерактивними формами і методами навчання, критеріями технологічності, цілеположення, проектування, діагностування, розвинених дидактичних, рефлексивних, проектувальних, діалогічних умінь. [4].

У цьому контексті важливого значення набуває вивчення і врахування вітчизняного та зарубіжного досвіду формування психологічної компетентності сучасного вчителя початкових класів, яку доцільно розглядати як комплексний термін, як максимально адекватну, пропорційну сукупність професійних, комунікативних та особистісних якостей педагога, котрі забезпечують не тільки загальнопрофесійну підготовленість, а й високий рівень професійної самосвідомості, уміння керувати своїм психічним станом. [6]. М. Лук'янова в якості основних складових психологічної компетентності виділяє три блоки: психолого-педагогічна грамотність (знання, які називають загально професійними); психолого-педагогічні уміння (здатність учителя використовувати свої знання в педагогічній діяльності, в організації взаємодії); професійно важливі особистісні якості (відображаються в професійній діяльності і впливають на вихованців та забезпечують своєрідність зовнішньої реалізації знань і умінь)[3].

Аналіз галузевих стандартів за спеціальністю «Початкова освіта» засвідчує, що курс «Психологія» – це базова дисципліна у професійній підготовці. На його вивчення відводиться 135 годин, з них 74 години аудиторної і 61 година самостійної роботи. Весь курс навчального предмета розподілено на 7 блоків: ПН.47, ПН.48, ПН.49, ПН.50, ПН.51, ПН.52, ПН.53. Кожний блок включає декілька модулів. Наприклад, блок ПН.47 включає 4 змістові модулі: 1) Предмет психології, її завдання; 2) Методи психологічних досліджень; 3) Мозок і психіка; 4) Розвиток психіки та свідомості, а блок ПН.51 – 3 змістові модулі: 1) Темперамент; 2) Характер; 3) Здібності.

Орієнтуючись на логічну завершеність матеріалу у модулі та змістові зв'язки між окремими модулями, ми внесли корективи у робочу програму з психології, створили комплекси інформаційно-методичного забезпечення до кожного модуля. В кабінеті психології, на нашу думку, такі комплекси вкрай необхідні. Наш досвід переконує, що комплекс має включати: план-партитуру модуля; методичні рекомендації до вивчення матеріалу модуля; апарат засвоєння (матеріали лекційних та семінарських занять, практичні заняття тощо); апарат організації самостійної роботи студентів; апарат корекції, контролю та самоконтролю; апарат орієнтування (бібліографія). Кожний із них має свою дидактичну мету.

Звідси, основною формою та механізмом навчання, на нашу думку, має бути конструктивна взаємодія у підсистемах «викладач-студент», «викладач-студентство», «студент-студент», «студент-студентство». В основі такої взаємодії – активний діалог, самоуправління, взаєморозуміння, що передбачає спілкування, співробітництво, рівність позицій, емпатію. Тому новий підхід ми здійснюємо, наприклад, до апарату засвоєння програмового матеріалу курсу «Психологія», розглядаючи психологічні знання не лише як теорію, але і як особливого роду дію, що має

реалізуватися на практиці. Ми переконані, що сучасному вчителю недостатньо володіти лише теоретичними знаннями про психіку дитини та вміннями формально діагностувати деякі сторони її психічного розвитку. Ці знання ми розглядаємо лише як передумову професійного підходу фахівця до вирішення проблем школяра. Важливіше, на наш погляд, навчити майбутнього спеціаліста здійснювати безпосередню психологічну підтримку своїх вихованців. Зокрема, він повинен володіти методами експрес-діагностики та інструментарієм, що дозволяє управляти психічним розвитком дітей, розвивати й коригувати окремі сторони особистості учнів. Враховуючи психологічні особливості навчальної діяльності старших підлітків, якими є наші студенти на період вивчення курсу, не відмовляючись від традиційних форм роботи, практикуємо й інноваційні. Так, практикуємо проведення інтерактивної лекції у різних формах (лекції-діалоги, лекції-провокації, лекції із застосуванням зворотного зв'язку, лекції-візуалізації, лекції із застосуванням ігрових методик тощо). Щоб не звести лекцію лише до передачі інформації, ми використовуємо спеціальні прийоми активізації аудиторії: «апеляція до особистості лектора», «співпереживання», «парадоксальні ситуації», повідомлення про особливі обставини, які допускають і виправдовують професійний ризик, апеляція до безпосередніх інтересів аудиторії, до відповідних джерел інформації, «лови помилку», «дивуй», «синтез думок» та інші.

Значне місце в комплексі інформаційно-методичного забезпечення займає апарат організації самостійної роботи студентів. Ми поділяємо думку тих дослідників (Асмолов А., Балл Г., Елканов С., Жарова Л.), які в самостійній роботі студентів вбачають: організацію управлінської взаємодії викладача і студентів у процесі їх підготовки до майбутньої вчительської діяльності; можливість здійснювати стимулювання студентської освіти та самоосвіти; забезпечення спрямованості освітніх процесів на формування позанавчальних умінь і навичок та практичне опанування методів та прийомів самостійної роботи з урахуванням рівня підготовки студентів та їх індивідуальних особливостей; можливість забезпечення досягнень студентами певного рівня професійно-особистісної самосвідомості. Нами розроблено «Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Психологія», у яких до кожної теми, що винесена на самостійне опрацювання, визначено навчальну мету, рекомендовану літературу, основні завдання для самостійної роботи студентів, поради щодо успішного виконання роботи та завдання для самоконтролю.

Комплекс інформаційно-методичного забезпечення дає більше можливостей для використання різних форм і методів активізації пізнавальної діяльності студентів, контролю якості засвоєння курсу. Позитивним також і той факт, що студент має всі умови для самоперевірки з тих чи інших змістових модулів, з кожного модуля, з усього курсу. А це дозволяє студенту оцінювати власний рівень підготовки, здійснювати корекцію власної самостійної роботи, одержуючи позитив від навчання.

Наш досвід переконує, що модульний підхід до вивчення предмета, не підмінюючи традиційної системи навчання, робить організацію навчального процесу гнучкішою, об'єктивнішою, а студента перетворює на суб'єкта навчального процесу. Ми практикуємо сучасні методи активізації навчально-пізнавальної діяльності – ділові ігри, дискусії, моделювання ситуації, мікро-тренінги, креативні завдання з використанням комп'ютерних презентацій тощо. Викладачами розпочата робота по створенню мультимедійних лекційних демонстрацій, що дозволяє їм проводити більш різноманітні і більш інформаційні лекції, ніж при класичному методі викладання. Сполучення графіки, двомірної і тривимірної анімації і звуку дозволяє передавати студентам максимальну кількість інформації за більш короткий час. За цих обставин у студентів розвиваються і формуються такі необхідні якості як самостійність, ініціативність, упевненість у собі, творчий стиль діяльності, ерудиція, ділова активність тощо.

Знання студентів із предмету оцінюються при поточному і підсумковому контролі через опитування, оцінку відповідей за тестами, семестрову контрольну роботу та іспит. Поточний контроль передбачає перевірку розуміння засвоєння студентом вивченого матеріалу. Об'єктом поточного контролю є систематичність та активність роботи студентів при вивченні програмового матеріалу на лекціях, семінарських та практичних заняттях, при виконанні самостійної роботи, відповідей на контрольні запитання. Письмова робота є завершальним етапом оцінки знань з кожного модуля. Студенти, які мають відмінні та добрі оцінки, рішенням циклової комісії звільняються від іспиту.

Висновки. Зміст і технології вивчення психології повинні формувати у студентів потребу у самоосвіті, обумовлювати необхідність самопізнання з метою розвитку позитивної професійної Я-концепції, яка стимулює розвиток всіх підструктур особистості майбутнього вчителя-початківця. Ефективне засвоєння змісту психології повинне, на наше переконання, відбуватися за умови інноваційного підходу до опанування змістом загальнокультурної та професійно-предметної підготовки. Разом з тим, виникає багато запитань, пов'язаних з організацією, керівництвом та обліком самостійної роботи, навички якої у випускників основної школи, наших студентів, досить слабкі; великою кількістю часу, що йде на складання тестів, недостатність відповідного устаткування тощо.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Монографія./ Л. І. Даниленко. – К.: Міленіум, 2004. – 358 с.
2. Дзюба Л. П., Савельєва О. В. Професійне становлення вчителя початкових класів на межі тисячоліть/ Л. П. Дзюба, О. В. Савельєва // Пост методика. – 2000. – №5(31) – С.44
3. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: Диагностика и развитие/ М. И Лукьянова. – М.: Сфера, 2004. – 144с.
4. Національна доктрина розвитку освіти// Освіта України. – 2002. – №33. – С.4-6.
5. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного процесса в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов. 2-е изд., стереотип. / И. В. Никишина. – Волгоград: Учитель, 2008. – 91 с.
6. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І Психологія вищої школи. Підручник / Л.Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2011. – 360с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мандрико Тамара Василівна – викладач вищої категорії, викладач-методист Вищого комунального навчального закладу «Лебединське педагогічне училище імені А.С. Макаренка» Сумської обласної ради.

УДК 378. 016:796

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНЯ ЗНАТЬ ТА МОТИВІВ ДОТРИМАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ

Олена МАРКОВА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Стан здоров'я населення сучасної України має тенденцію до погіршення, що спричиняється посиленням негативного впливу екологічних, економічних, соціальних та інших факторів. Статистика свідчить, що за час навчання в школі кількість здорових дітей зменшується у 3–4 рази, а до кінця дев'ятого класу різноманітні відхилення у стані здоров'я має кожний другий учень. На час випуску зі школи значна частина учнів набуває хронічних хвороб, а із приходом до вишів стан здоров'я студентів ще більше погіршується [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея про необхідність збереження і розвитку здоров'я студентів і формування у них здорового способу життя засобами фізичного виховання не є новою. Теоретико-методологічні засади цих питань сформульовано у працях В. Давидович, А. Здравомислова, І. Смирнова, Л. Сущенко; медичний аспект здорового способу життя розкрито в наукових працях М. Амосова, Г. Апанасенка, В. Артамонова Ю. Лисицина, Р. Мотилянської, В. Язловецького; проблеми виховання і формування культури здоров'я і ЗСЖ учнівської і студентської молоді розглянуто у дослідженнях Т. Бойченко, О. Вакуленко, Д. Вороніна, Г. Голобородько, О. Коган, Т. Круцевич, С. Лапаєнко, В. Оржеховської, С. Свириденко, М. Солопчука та ін.

На значний виховний потенціал засобів фізичної культури, спорту і туризму у вихованні ЗСЖ указують В. Баранов, А. Борисенко, Б. Ведмеденко, Г. Власюк, М. Герцик, О. Дубогай, С. Жевага, С. Закопайло, М. Зубалій, Д. Касенок, В. Кузьменко, В. Новосельський, І. Панін, А. Полулях, Ю. Столітенко, А. Турчак, Б. Шиян, які намагалися вирішити проблему збереження і зміцнення здоров'я молоді.

Проблема орієнтації сучасних студентів на здоровий спосіб життя є досить актуальною і популярною в сучасній педагогічній науці. Це цілком виправдано, оскільки проведена в цілому сучасна соціальна політика у сфері здоров'я орієнтована, в основному, на пошук шляхів поліпшення якості медичного обслуговування, а не на формування здорового способу життя як основного способу збереження і розвитку здоров'я людини. Нагальність пошуку способів виховання, а не тільки збереження та підтримки здоров'я, висуває проблему здорового способу життя на одне з значимих місць у педагогічній науці [1; 2; 4].

Успішне вирішення завдань щодо вдосконалення підготовки висококваліфікованих кадрів тісно пов'язане зі зміцненням і охороною здоров'я, а також підвищенням працездатності студентської молоді. Реальну допомогу у вирішенні цих проблем може надати створення програми, спрямованої на зміцнення здоров'я студентів і формування у них здорового способу життя (ЗСЖ), яка може розглядатися як частина загальної системи навчально-виховної роботи в університеті. Природно, в цій роботі мають бути задіяні не тільки адміністрація університету, викладачі та медичні працівники, а й студентські громадські організації [3:67].

Метою написання статті було визначити рівень знань з основ здорового способу життя та мотивів його дотримання та чинників.

Виклад основного матеріалу. У ході проведеного анкетування серед студентів I-II курсів чотирьох факультетів (384 студенти) у Кіровоградському державному педагогічному університеті отримано матеріали, які дозволили оцінити знання студентів: сутності здоров'я та усвідомлення факторів що впливають на нього; сутності та складових ЗСЖ; особливостей ведення ЗСЖ студентською молоддю; закономірностей позитивного впливу регулярних занять фізичною культурою на рівень здоров'я, методики самоконтролю.

Аналіз відповідей на питання анкет показав, що більшість студентів не змогли у повній мірі розкрити сутність поняття „здоров'я”. Якщо за еталонну відповідь уважати „Фізичне, психічне і духовне благополуччя, а не тільки відсутність хвороб”, то лише 72 (18,8 %) респонденти мали повне уявлення про здоров'я. Найбільш поширеною відповіддю студентів була – „Відсутність хвороб і добре самопочуття” 261 (68 %) опитуваних – це вказує на вузьке та спрощене уявлення студентів про сутність здоров'я.

Сформованість знань щодо здорового способу життя визначалася запитанням: „Розкрийте зміст здорового способу життя”. Лише 49 (12,8 %) респондентів спробували дати узагальнене визначення поняття ЗСЖ; 296 (77,2 %) студентів прагнули розкрити зміст через складові здорового способу життя; 39 (10,2 %) анкетованих не впоралися з поставленим питанням і намагалися підмінити зміст ЗСЖ поясненням про необхідність його дотримання.

Результати рівня знань зі складових ЗСЖ указують, що повну відповідь (п'ять складових, або більше) здорового способу життя (оптимальний руховий режим, раціональне харчування, режим дня, загартування, відсутність шкідливих звичок, особиста і громадська гігієна, оптимальна тривалість сну, психічний і душевний спокій) дало 83 (21,6%) респонденти, три складові згадали – 192 (50 %) студенти, чотири компоненти – 109 (28,4 %) опитуваних.

Звісно, що відповіді не завжди повністю відповідали визначенням нами складовим ЗСЖ, але були близькі за змістом. Наприклад, відповіді: „Займатися фізичною культурою”, „Регулярно тренуватися”, „Робити ранкову гімнастику, відвідувати спортивну секцію” та ін., ми відносили до складової „Оптимальний руховий режим”. Результати анкетування вказують, що найбільш відомими студентам складовими здорового способу життя є: „Відсутність шкідливих звичок» 328 (85,4 %) студенти, „Оптимальний руховий режим” 325 (84,6 %) анкетованих, „Раціональне харчування” 329 (85,6 %) респонденти.

На запитання анкети „Які засоби, або форми збереження і зміцнення здоров'я Вам відомі?” було дано досить різноманітні відповіді, які ми згрупували за змістом. Результати анкетування вказують на невисокий рівень знань, щодо форм і методів збереження і покращення здоров'я. Повною відповіддю вважалася така, яка включала не менше трьох форм і засобів збереження здоров'я. Одну форму або засіб назвали 101 (26,3 %) студент, дві – 124 (32,3 %), три і більше – 159 (41,4 %) респонденти відповідно. Найчастіше студенти згадували такі форми або засоби збереження і покращення здоров'я: фізичні вправи (тренування, турпоходи, оздоровчий біг, ходьба, плавання); раціональне харчування (збалансованість, режим харчування, вживання вітамінів, дієти); загартувальні процедури (обтирання, обливання, купання, моржування, повітряні та сонячні ванни). Зрідка називали масаж, зняття нервового напруження (аутогенне тренування, психотренінг, самонавіювання, релаксацію, медитацію), фітотерапію (лікувальні чаї, настоянки, сиропи з трав), ароматерапію, оптимістичний настрій, позитивні емоції, віра в краще майбутнє, врівноважений стан, душевний спокій.

Відповіді на запитання анкети вказують, що найбільш часто студенти бачать у якості засобу – „різноманітні фізичні вправи”, або таку форму, як – „тренування, заняття у гуртках і секціях” 284 (73,9 %) респонденти. Це свідчить, що студенти володіють знаннями щодо фізичних вправ як засобу збереження і зміцнення здоров'я і ставлять їх на одне з пріоритетних місць.

При поясненні студентами впливу регулярних занять фізичною культурою на рівень здоров'я відповіді розподілилися на чотири основні групи. Перша група відповідей була спрямована тільки на розвиток м'язів та покращення статури і постави – 49 (12,8 %) опитуваних, друга група указала на покращення опорно-рухового апарату, роботи внутрішніх органів і усіх фізіологічних систем – 161 (41,9 %) респондент, третя група відповідей спрямовувала увагу на те, що фізичні вправи гартують тіло й душу, а це сприяє зміцненню здоров'я – 148 (38,5 %) респондентів, четверта група вказала, що при заняттях фізичними вправами покращується самопочуття, працездатність знімається психічна напруженість 26 (6,8 %) студентів.

При дослідженні рівня знань з володіння прийомами самоконтролю стану організму студентами педагогічного вишу ми з'ясували, що 300 (80,4 %) анкетованих назвали прийоми самоконтролю, які використовуються ними протягом різних проміжків часу (добі, тижня, місяця, року). До самоконтролю вони віднесли вимірювання росту, ваги, окружностей частин тіла, температури тіла, пульсу, артеріального тиску, зовнішні ознаки (забарвлення шкіри, пітливість, неспокійний сон, втрату апетиту). Але при більш детальному висвітленні методики використання цих прийомів самоконтролю було з'ясовано, що тільки 52 (13,5 %) респонденти згадали не менше трьох прийомів і вказали

правильну методику їх використання, 182 (47,4 %) опитуваних назвали й охарактеризували менше трьох прийомів самоконтролю, 124 (32,3 %) студенти констатували власні методи без методичного використання їх, 26 (6,8 %) опитуваних не назвали жодного прийому самоконтролю.

Анкетне опитування допомогло також виявити мотиви студентів щодо ведення здорового способу життя, занять фізичною культурою і спортом та ставлення до шкідливих звичок. Аналіз результатів дослідження мотивів дотримання здорового способу життя у студентів I-II курсів дозволив визначити чотири їх групи. До першої групи відносимо соціальні мотиви (відповідальність, піклування про здоров'я; для майбутнього життя; для саморозвитку й самовдосконалення) – 75 (19,5 %) опитуваних. Друга група мотивів – навчально-пізнавальні (набуття нових знань з культури здоров'я) – 67 (17,4%) студентів, третя група – вузько-особистісні (подобається бути сильним, витривалим, спритним; для зміцнення здоров'я; схвалення протилежної статі; бути лідером у групі) – 201 (52,8 %) опитуваних. Четверта група мотивів – уникнення неприємностей (відсутність проблем з навчанням за пропуски занять через часті хвороби) – 35 (9,1 %) респондентів. Не назвали жодного мотиву, аргументуючи це небажанням вести здоровий спосіб життя, 6 (1,6 %) анкетованих.

У ході дослідження мотивації студентів до занять фізичною культурою і спортом використовувався метод ранжування (див. табл. 1).

Отримані дані вказують на домінуючі мотиви до занять фізичною культурою і спортом, серед яких панівним є „покращення і зміцнення здоров'я”, менш частотним виявився мотив „розвиток фізичних якостей”, далі названо „корекція фігури”. Перша сходинка у рангу мотивів „покращення і зміцнення здоров'я” вказує, що 314 (81,7 %) студенти безпосередньо пов'язують заняття фізичною культурою з рівнем здоров'я. А такі мотиви, як „розвиток фізичних якостей” – 237 (61,7 %) респонденти і „корекція фігури” – 204 (53,1 %) опитуваних, серед студентів є найбільш значущими особистими мотивами для занять фізичними вправами.

Як протиріччя визначеним пріоритетним мотивам, виступив мотив який зайняв 11 сходинку при ранжуванні – „звичка до занять фізичною культурою” 61 (15,9 %) респондент), – це вказує на те, що студенти несистематично й нерегулярно займаються фізичною культурою. Адже звичка виникає у результаті багаторазових постійних повторень певного виду діяльності.

З метою вивчення ставлення студентської молоді до саморуйнівної поведінки використовувалася методика незакінчених речень. Студентам пропонували продовжити написані викладачем речення для пояснення шкідливості куріння, алкоголю та наркотиків на організм людини.

Таблиця 1

Ранжування особистих мотивів занять студентів фізичною культурою

№	М о т и в	Р а н г
1	Покращення та зміцнення здоров'я	1
2	Розвиток фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості)	2
3	Корекція фігури	3
4	Активне проведення дозвілля	4
5	Можливість спілкування з одногрупниками, друзями по секції, команді	5
6	Подобається змагатися і грати в спортивні ігри	6
7	Більш привабливий до протилежної статі	7
8	Мати високі бали з дисципліни «Фізичне виховання»	8
9	Розучування нових фізичних вправ	9
10	Бути схожим на відомих спортсменів	10
11	Звичка до занять фізичною культурою	11
12	Встановлення дружніх стосунків із викладачем, тренером	11

Відповіді у вигляді продовження речень розподілялися на три групи. Перша група включала відповіді, які вказували на негативний вплив шкідливих звичок на організм людини („призводить до хвороб”, „хворіє серце, печінка, легені”, „людина довго не живе”, „погіршення здоров'я” тощо). Друга група включала відповіді, що вказували на певні перешкоди в житті людини, спричинені шкідливими звичками („заважає повноцінному життю”, „призводить до деградації людини”, „гальмується саморозвиток”, „втрачається сенс життя”). Третя група включала відповіді, які характеризували втрату майбутніх життєвих цілей („нездатність створити сім'ю”, „вірогідність безпліддя і народження хворих дітей”, „неспроможність знайти гарну роботу”). Результати дослідження вказують що, 120 (31,3 %) респондентів використали тільки першу групу відповідей, 55 (14,3 %) – тільки другу, а третю групу назвали 70 (18,2 %) опитуваних відповідно. Першу та другу групу, першу й третю, другу і третю назвали по 38 (9,8 %), досліджуваних відповідно. Тільки 25 (6,5 %) опитуваних закінчуючи речення, використали всі визначені групи.

За результатами анкетування було визначено провідні мотиви вживання студентами алкогольних напоїв та паління. З'ясовано, що 172 (44,9 %) досліджуваних серед мотивів паління і вживання алкоголю називали „наслідування” (батьків, родичів, друзів, одногрупників). Це свідчить про високий вплив соціального середовища на дотримання ЗСЖ студентською молоддю. Другу сходинку посів мотив – „бажання відчути ейфорію, покращити настрої” 104 (27,3 %) студентів, мотив „у молодості треба спробувати все” назвали 61 (15,8 %) анкетований, не визначилися з мотивом 30 (7,7 %) респондентів. Не палили і не палять, навіть епізодично і ніколи не вживали і не вживають ніякого алкоголю тільки 17 (4,3 %) анкетованих.

Висновки. Аналіз даних анкетування майбутніх педагогів виявив зумовленість рівня знань та мотивів студентів такими чинниками: умовами соціального середовища, пов'язаними як з позитивними, так і негативними впливами референтних груп, сімейного виховання, загальної культури студента; ступенем готовності педагогів до формуванні у студентській молоді здорового способу життя; базовими потребами студентів, які впливають на їхню мотивацію до покращення і збереження здоров'я й занять фізичними вправами.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Апанасенко Г. Л. “Спорт для всех” и новая феноменология здоровья / Г. Л. Апанасенко // Наука в олимпийском спорте. – 2000. – С. 36–40. – Спецвыпуск: Спорт для всех.
2. Взаємодія вищих навчальних закладів і громадських організацій щодо формування здорового способу життя студентської молоді. Збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару [Текст] / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – Київ, 2014. – 241 с.
3. Зиновьев, Н.А. Соотношение у студентов мотивации и готовности к соблюдению принципов здорового образа жизни / Н.А. Зиновьев // Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. – 2013. – № 3 (97). – С. 67.
4. Полулях А.В. Формування здорового способу життя підлітків засобами фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Андрій Віталійович Полулях ; Житомирський держ. ун-т. ім. Івана Франка – Житомир, 2007. – 262 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Маркова Олена Віталіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 796:612.1:612.8:373.3

ДОБОВА АДАПТИВНІСТЬ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ У ДОШКІЛЬНЯТ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

Людмила НЕВОРОВА, Олена НЕВОРОВА (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Розвиток, виховання, освіта дітей дошкільного віку і збереження їх здоров'я є актуальною і важливою державною проблемою. Системна, комплексна і цілеспрямована робота з дітьми 5-6 років потрібна для вирішення важливої педагогічної, психологічної і соціальної проблеми забезпечення рівних стартових можливостей дітей, визначених Концепцією розвитку освіти.

Досвід багатьох країн свідчить про необхідність і значущість подібної роботи з дітьми 5–6 років в період інтенсивного розвитку їх мозку і формування пізнавальної діяльності [1-8]. Не менш важлива соціалізація дитини, її уміння спілкуватися з однолітками, дорослими, здатність самостійно працювати. Особливого значення в цьому віці набуває розвиток творчих здібностей, емоційний і фізичний розвиток.

Психофізіологічна і педагогічна ефективність виховання і навчання знаходиться в тісній залежності від того, якою мірою враховуються анатомо-фізіологічні особливості дітей, періоди розвитку, для яких характерна найбільша сприйнятливості до дії тих або інших чинників, а також періоди підвищеної чутливості й зниженої опірності організму.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Незважаючи на численні дослідження фізіологічних і психологічних функцій дітей 6 років [1-8], недостатньо вивчена їхня динаміка в ході навчально-виховного процесу. Це визначає актуальність і необхідність проведення фізіологічної і психолого-педагогічної оцінки раннього введення інтелектуальних навантажень в дошкільних навчальних закладах (ДНЗ) і підготовчих відділеннях загальноосвітніх шкіл (ЗОШ).

У ході проведення таких досліджень важливим є вибір найбільш адекватних критеріїв оцінювання функціонального стану організму та його адаптаційних можливостей в процесі систематичного навчання. Одним із таких критеріїв є розумова працездатність, що відображає індивідуальні особливості функціонального стану мозку і когнітивних процесів [3].

Доведено, що адекватно організоване систематичне навчання сприяє розвитку розумової працездатності, а, отже, й ефективності набуття знань і засвоєння навичок [4, 5, 6]. Для оцінки впливу інтелектуальних і фізичних навантажень на організм дитини разом із розумовою працездатністю

використовуються показники функціонування серцево-судинної системи, фізичного розвитку і здоров'я дитини [4, 5]. Проте подібних комплексних досліджень небагато і вони мають фрагментарний характер [6].

Метою статті було проаналізувати показники добової адаптивності розумової працездатності в хлопчиків 5-6 років із різною функціональною рухливістю нервових процесів (в умовах ДНЗ та підготовчої групи ЗОШ).

Виклад основного матеріалу. Відомо, що навчання як в умовах ДНЗ, так і підготовчої групи ЗОШ сприяє удосконаленню функцій ЦНС, підвищенню розумової працездатності. Для дослідження особливостей розумової працездатності обирали хлопчиків 5-6 років (36 осіб), які відносились до I, II (71,0%) і III (29,0%) груп здоров'я. Функціональні зміни в організмі дітей під впливом навчання ми визначали за рівнем і динамікою розумової працездатності з використанням методики дозованої роботи в часі за допомогою фігурних таблиць [5]. За допомогою цієї ж методики визначали рівень функціональної рухливості нервових процесів, який характеризує кількісний показник розумової працездатності.

Показники розумової працездатності досліджували на початку, в середині і наприкінці року протягом дня і тижня. Інтегральні показники розумової працездатності: показники добової, тижневої і річної адаптивності, розраховувалися за методикою М. В. Антропової [4].

У ході проведеного дослідження було встановлено деякі вікові зміни: в хлопчиків від 5 до 6 року життя показники розумової працездатності суттєво ($p < 0,001$) зростали, а стійкість за показниками добової, тижневої і річної адаптивності, збільшувалась в середньому на 20÷35 %.

Вихованці дитячого садка після дворічного проведення щоденних обов'язкових занять із використанням різноманітних ігор без особливих утруднень сприймали словесну інструкцію з виконання завдання і успішно з ним могли впоратись. Водночас, їхні однолітки – вихованці підготовчої групи ЗОШ, не мають подібної попередньої системи організації часу в умовах домашнього виховання.

У дітей, які перебувають в ДНЗ денна динаміка розумової працездатності за показниками добової, тижневої і річної адаптивності виявилася вищою і більш стійкою, а втома була менш вираженою, ніж у однолітків підготовчої групи ЗОШ: інтенсивність роботи і коефіцієнт продуктивності вище на 68,0-76,0 %, якість роботи, що характеризує стан довільної уваги – на 49,0-58,0% ($p < 0,001$).

Після першого 20-хвилинного розвивального заняття в підготовчій групі ЗОШ інтенсивність роботи і коефіцієнт продуктивності підвищувалися, але, водночас, якість роботи і кількість завдань, виконаних без помилок, вже знижувались. Виходячи з різноспрямованої динаміки інтенсивності та якості роботи, у дітей підготовчої групи ЗОШ розвивалась втома, яка проявлялась в охоронному гальмуванні.

До кінця всіх занять (45 хвилин інтелектуального, статичного і динамічного навантаження) у вихованців підготовчої групи ЗОШ особливо різко знижувались якість роботи і показник добової адаптивності, що свідчило про зниження у дітей довільної уваги і виражену втому.

Комплексна оцінка варіантів завдань показала, що кількість робіт виконаних на «відмінно» і «добре» значно знижувалась, а з оцінкою «незадовільно» – помітно зростала до кінця всіх занять у дітей підготовчої групи ЗОШ.

Досліджувані нами групи дітей 5-6 років, які є вихованцями ДНЗ істотно не відрізнялись за показниками розумової працездатності. У денній динаміці вона знижувалася від початку до кінця занять: інтенсивність робіт на 12,0-27,0%, якість на 38,0-32,0%, коефіцієнт продуктивності на 20,0-25,0 %, відсоток безпомилкових робіт на 23,0-25,0%.

Розвивалась втома, що проявлялась, виходячи з різноспрямованої динаміки інтенсивності та якості роботи, в охоронному збудженні.

До кінця всіх занять (45 хвилин інтелектуального, статичного і динамічного навантаження) у вихованців ДНЗ майже в 2 рази знижувались якість роботи і показники добової адаптивності, що засвідчувало зниження в дітей довільної уваги і стан вираженої втоми. У вихованців підготовчої групи ЗОШ спостерігалась більш висока швидкість виконання роботи від початку до кінця занять, але якість роботи, відсоток безпомилкових робіт знижувалися більшою мірою, ніж у вихованців ДНЗ.

Відомо, що швидкість переробки інформації, розпізнавання зразків і, отже, розумова діяльність дітей залежать від рівня функціональної рухливості нервових процесів (ФРНП).

Спостереження із хронометруванням виявили суттєві відмінності між дітьми: в різних формах діяльності одним дітям було потрібно в 1,5-2,0 разу більше часу, ніж іншим.

Результати проведення методики з фігурними таблицями дозволили розподілити дітей 5-6 років на 2 групи: із високим і низьким рівнями функціональної рухливості нервових процесів.

Порівняльне вивчення показників працездатності виявило наступні закономірності: у дітей з низьким рівнем ФРНП працездатність виявилася суттєво нижчою, ніж у їх однолітків з високим

рівнем ФРНП ($p < 0,001$). Ці відмінності залишалися достовірними в різні періоди протягом дня і тижня.

Діти з низьким рівнем ФРНП за однаковий час (2 хвилини) виконували завдання не лише в меншому об'ємі, але і з гіршою якістю, ніж діти, що мають високий рівень ФРНП. Різниця показників розумової працездатності дітей із низьким і високим рівнями ФРНП проявлялася протягом дня. Початкові показники розумової працездатності (до і після занять) у дітей із високим рівнем ФРНП були достовірно вищими, порівняно з дітьми із низькими рівнями ФРНП ($p < 0,01$ – $< 0,001$). Водночас, швидкість роботи, коефіцієнт продуктивності від початку до кінця занять не зазнавали суттєвих змін у дітей обох груп.

У дітей із низьким рівнем ФРНП до кінця занять значно знижувалася точність роботи ($p < 0,05$). Відповідно, більш низьким у них виявлявся і показник адаптивності ($p < 0,01$). Низький показник добової адаптивності вказував на меншу опірність їхнього організму втомі, що розвивається під впливом як, власне, розумової роботи, так і пов'язаної з нею напруги, що виникає під час утримання статичного положення тіла.

Висновки:

1. Діти із низьким рівнем ФРНП за однаковий час (2 хв.) виконували завдання не лише в меншому об'ємі, але і з гіршою якістю, ніж діти, що мають високий рівень ФРНП. Різниця між показниками розумової працездатності в дітей з високими і низькими рівнями ФРНП спостерігалась і протягом всього дня.

2. У дітей з низькими рівнями ФРНП до кінця занять значно знижувалася точність роботи ($p < 0,05$). Низький показник добової адаптивності вказував на меншу опірність їхнього організму втомі, що розвивається під впливом як, власне, розумової роботи, так і пов'язаної з нею напруги, що виникає під час утримання статичного положення тіла.

3. У дітей, які перебувають в ДНЗ денна динаміка розумової працездатності за показниками добової, тижневої і річної адаптивності виявилася вищою і більш стійкою, а втома була менш вираженою, ніж у однолітків підготовчої групи ЗОШ.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Безруких М.М. Возрастные особенности структуры саморегуляции деятельности у детей 4–5 лет /М.М. Безруких, Е.С. Логинова // Мир психологии. –2002. – № 1. – С.121–126.
2. Безруких М.М. Возрастные особенности развития произвольных движений у детей и подростков /М.М. Безруких // Физиология роста и развития детей и подростков / Под ред. А.А. Баранова, Л.А. Щеплягиной. – М., 2000. – С. 222–228.
3. Мачинская Р.И. Формирование нейрофизиологических механизмов произвольного избирательного внимания у детей младшего школьного возраста: Дисс. ...докт. биол. наук /Р.И. Мачинская. – М., 2001. – 278 с.
4. Антропова М.В. Работоспособность учащихся и ее динамика в процессе учебной и трудовой деятельности /М.В. Антропова. – М.: Просвещение, 1968. – 251 с.
5. Антропова М. В. Реакции физиологических систем организма детей 6–12 лет в процессе адаптации к учебной нагрузке / М. В. Антропова // Физиология человека. – 1983. – Т. 9. – № 1. – С. 18–24.
6. Степанова М.И. Гигиенические проблемы регламентации учебно-воспитательной нагрузки дошкольников /М.И.Степанова, Н.Н.Куинджи, З.Н. Сазанюк// Всероссийская науч. практ. конф.: гигиена детей и подростков на пороге третьего тысячелетия. – М., 1999. – С. 135.
7. Панасюк Т.В. Анатомо-антропологические особенности детей грудного, раннего и дошкольного возраста /Т.В. Панасюк. – М., 1998. – 27 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Нсворова Людмила Василівна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри корекційної освіти та здоров'я людини Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка.

Нсворова Олена Валеріївна – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка.

УДК 37.015.31:613.8

ТРЕНІНГ-ПРАКТИКУМ: «ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ НАЦІЇ»

Сергій НОВОПИСЬМЕННИЙ (Полтава, Україна)

Постановка проблеми: майбутнє кожної нації залежить від наявності цілісного і здорового людського генофонду. У повсякденному житті людина досить часто замикається на собі як індивідуальній особистості і не усвідомлює значення окремих стереотипів суспільної моралі і норм здорового способу життя. У соціумі людина не завжди може якісно засвоювати ці норми, перетворюючи їх на стійкі моральні імперативи, ідеали і переконання. Шляхом популяризації у навчальному процесі проблематики здорового способу життя ми маємо змогу впливати на свідомість і поведінку студентів, змінюючи їх у відповідному напрямку. Таким чином ми конструємо етико-

психологічний канал повсякденної передачі здорових життєвих цінностей, які, зокрема, є запорукою цивілізаційного і культурного прогресу в розвитку нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням популяризації здорового способу життя присвячено велику кількість спеціальних досліджень. Варто зазначити, що в останній час, поряд із медико-біологічними, з'явилася велика кількість психолого-педагогічних розробок, які переводять проблему на більш вищий, морально-етичний щабель обговорення. Здійснюючи нашу розвідку, ми, насамперед, використовували праці таких дослідників як М. Гриньова [3], В. Зайцев [4], В. Горашук [2], О. Ващенко [1], Л. Коваленко [5], Н. Синьовська [8], С. Страшко [9], Є. Шульга [10]. Вагомим підрунтям для дослідження цієї проблеми є експертний аналіз Міністерства України у справах сім'ї дітей та молоді; Державного інституту проблем сім'ї та молоді; Представництва дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні [7]. Заслугує на увагу також інформаційний збірник життєвих навичок "Концепція навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок" [6].

Твоє майбутнє у твоїх руках

Мета. Ознайомити студентів зі шкідливим впливом на організм людини тютюну, алкоголю, наркотиків; навчити підлітків аналізувати й пізнавати себе; популяризувати здоровий спосіб життя; застерігати дітей від шкідливих звичок; виховувати почуття милосердя, доброти, співчуття.

Обладнання. Рекламні плакати (вислови відомих людей, народна мудрість про шкідливі звички).

«Посієш учинок – пожнеш звичку,

Посієш звичку – пожнеш характер,

Посієш характер – пожнеш долю».

«Поведінка – дзеркало, у якому кожний показує своє обличчя».

(Й. В. Гете)

«Ніяка зовнішня краса не може бути повною, якщо її не освітлює краса внутрішня».

(В. Гюго)

«Думай гарно, і думки твої визріють гарними вчинками».

(Л. М. Толстой)

Епіграф заходу:

Життя короткочасне, як зорепад.

Дуже часто ідеши невпопад,

Ритм земний не зумівши відчутти,

Важко й самотньо нам бути!

Та заклик Господа хай буде із тобою:

Живи в гармонії з Природою й собою.

М. Зайцева)

Хід заняття

I. Вступне слово вчителя

Дорогі друзі! Ви перебуваєте в дуже відповідальному і надзвичайно важливому періоді вашого життя – юності. Перед вами постає безліч запитань, що хвилюють вашу думку, примушують сумніватися, навіть страждати. Адже серед вас немає жодного, хто був би повністю задоволений собою, хто не бажав би краще розвинути свої розумові й фізичні здібності, а головне – зміцнити здоров'я. Раз у раз перед вами постає потреба удосконалити себе. Кожен повинен знати себе, свої цінності та цілі життя. Якщо не знати себе й не розуміти зовнішнього впливу на особистість, то прийняті нами рішення можуть бути не зовсім правильними.

Рішення курити чи ні, пити чи ні краще приймати після того, коли з'явиться розуміння того, хто ми є і ким би хотіли стати в майбутньому, що потрібно зробити для того, щоб чогось досягти в житті. А щоб зробити правильний вибір, слід багато знати про предмет вибору.

Сьогодні ми спробуємо відкрити вам очі на речі, про які ви ще мало знаєте: що таке куріння? Алкоголізм? Наркоманія? І який їхній вплив на організм людини, на її подальше життя, на долю?

Чи пам'ятаєте ви одну з десяти заповідей Божих: «Не сотвори собі кумира» і як вона пов'язана із сьогоденною нашою темою?

II. Виступи студентів

Статист. Мільйони людей на планеті курять цигарки, що спричиняє багато захворювань, призводить до передчасної смерті. Дедалі частіше жертвами тютюнового агресора стають молоді люди, учнівська молодь, а також жінки. Майбутні матері, які курять, не лише занапащають своє здоров'я, але й народжують неповноцінне потомство, тому що тютюнова отрута уражує його генетичний апарат, затримує фізичний і психічний розвиток.

8. Легені людини, яка курить 20 цигарок за день протягом року містять літр осаду смоли.

9. Одна цигарка скорочує життя на 8 хвилин.

10. 90% людей, які курять, признаються в тому, що хотіли б кинути цю згубну звичку.

11. Учені Чиказького та Пітсбургського університетів зробили висновок, що у вагітних жінок, які курять по 10 цигарок за день, народжується 80% нездорових дітей.

Доктор медицини. Тютюн – причина 95% випадків захворювання на рак легенів. Ті, що багато курять, хворіють на рак легенів у 15 - 30 разів частіше, ніж некурці. Курці в 13 разів частіше хворіють на стенокардію і в 10 разів частіше – на виразку шлунка, а також на бронхіт. У дитини, яка дихає тютюновим димом, порушується обмін речовин і, насамперед, засвоєння цукру, необхідного для живлення тканини організму. Це проявляється у роздратованості, відставанні у фізичному розвитку.

Довідка біолога. Тютюн – це однорічна рослина пасльонових, висушене листя якої подрібнюють і використовують для куріння. До складу листя тютюну входить нікотин, вуглеводи, органічні кислоти, смоли та ефірні олії. Основна особливість тютюну – вміст нікотину, однієї з найсильніших рослинних отрут. Недарма сказано: «Крапля нікотину вбиває коня». Дуже чутливі до нікотину птахи, риби, земноводні. Якщо зятому курцеві поставити медичну п'явку, то вона дуже швидко відпадає й гине в судомах, бо всмоктує кров із вмістом нікотину.

Довідка хіміка. До складу тютюнового диму входить близько 30 отруйних речовин: аміак, синильна кислота, чадний газ. Близько 8% тютюнового диму становить окис вуглецю. Таким чином, під час куріння втрачається здатність організму постачати тканинам кисень. Настає кисневе голодування, сповільнюється ріст, людина почувається кволою, у неї виникає головний біль. Запаморочення.

Під час згоряння 1кг тютюну утворюється 70г дьогтю. Крізь легені за рік проходить близько 300г такого дьогтю, який буквально заліплює кисневі пухирці (альвеоли) легені, що призводить до утворення злоякісних пухлин. Викуривши 1 пачку цигарок, людина одержує дозу радіації, що в 7 разів перевищує допустиму норму, визнано міжнародною угодою із захисту від радіації.

Читці.

- 1. О Господи, прости, я збочив
І вірний шлях Твій залишив,
Допоможи, щоб дні і ночі
В присутності Твоїй ходив.*
- 2. Ісусе мій, дай впевненість мені,
Благослови мою слабеньку віру,
Спасінням дай радіти в усі дні,
Вмий серце спокоєм і миром.*

Доктор медицини. Покинути куріння кожен зможе. І зробити це потрібно вже сьогодні – це буде найкращим рішенням.

По – перше, поставте перед собою чітку установку: «Хочу позбутися цього диявольського зілля!», «Прагну почати нове життя!», «Хочу займатися спортом, навчитись танців!», «Хочу бути здоровим!».

Опісля, перейдіть на овочево-фруктову діету (м'яса, міцної кави та чаю не вживати).

Випивайте по 2-2,5 літра води, соків, молока щодня. Напишіть перелік речей, які б ви хотіли придбати для себе або комусь на подарунок, біля кожної речі поставте ціну в одиницях цигарок; гроші, не витрачені на цигарки, складайте в скриньку.

Відвідайте стоматолога й почніть нове життя із блискучими білими зубами.

Уникайте компаній курців, азартних ігор, стресових ситуацій. Дихайте глибше, затримуйте дихання до 15-40 секунд, спокійно вдихайте носом і повільно видихайте. Це допоможе уникнути стресу.

За кожний відвойований день похваліть себе, усміхніться собі перед дзеркалом, переможно підніміть кулак. Курс лікування-не більше як два тижні. Покинути курити-дуже важлива справа, а найкраща – не починати курити!

Читці.

- 1. Любить Вітя закурити
Так, від нічого робити,
Ще й трима цигарку згорда –
Отака тепер є мода.*
- 2. Лікар Вітю оглядав
І таке йому сказав:
«Нікотин легені з'їв,
Що ж ти, хлопче, наробив?»*
- 3. З розуму дурного він почав курити,
А тепер не знає, що йому робити.*
- 4. В кімнаті накурений будеш сидіти,
Не буде у тебе тоді апетиту,
І біль в голові будеш ти відчувати,*

А в розвитку фізичному будеш відставати.

5. М'явим ти будеш і нездоровим,

Бо дуже шкідливим є дим тютюновий.

6. Думають діти: якщо закурили –

Значить, дорослі вже чи особливі.

Насправді це, друзі, скажу вам, не так.

Курець – лиш здоров'я губити мастак!

7. Десь на задвірках знайома картинка -

Душаться хлопці: цигарка-малинка.

А поруч дівчата цигарочки смокчуть,

Бо хочуть вони сподобатись хлопцям.

8. Любі дівчатка, вам скажемо прямо:

Забудьте, покиньте звички погані.

Подумайте краще, що буде із вами –

9. Почати нелегко, покинуть – ще гірше!

Хай рішення ваше буде наймудріше.

Куріння шкідливе, курець – це не жарти,

Тож краще курити не починайте!

(Я. Зеліско)

Доктор медицини. Другим жакливим ворогом людини є алкогольна залежність.

Алкоголь – це специфічна паралітична отрута.

Він вражає насамперед головний мозок. За наявності невеликої концентрації алкоголю в крові (0,05%) блокується кора головного мозку, центри уваги й самоконтролю. Людина стає балакучою, рухливою. Утрачає контроль над своїми словами, вчинками. Якщо більша концентрація алкоголю в крові, то зникає почуття страху, переоцінюються власні можливості, що штовхає людину на ризиковані вчинки. А якщо велика кількість алкоголю (0,15%), то притупляється діяльність моторних центрів мозку й людина втрачає контроль над своїми рухами.

В алкогольну залежність людина потрапляє поступово. Спочатку – кухоль пива, потім – склянка вина, далі – склянка горілки, а тоді і пляшки замало. Людина перетворюється на потенційного алкоголіка. А це велика проблема як для самого алкоголіка, так і для його родини та суспільства.

Статист. В історії людства були спроби запровадити «сухий закон», підкріплений навіть досить жорстокими мірами, аж до смертної кари. Однак у багатьох країнах світу за останні 20 років куріння зросло: в Німеччині на 12%, Бельгії – на 19%, США – на 32%, Канаді – на 32%, Великобританії – на 34%.

За американськими дослідженнями, $\frac{3}{4}$ дорослого населення країни вживає спиртні напої, а затрати на них зросли в 3,3 разу за останні 20 років і досягли 30 млрд. доларів.

Алкоголь є однією із причин дорожньо-транспортних пригод, 50% аварій на дорогах пов'язано із вживанням водіями спиртного.

Доктор медицини. П'янство – це захворювання добровільне, яке спричиняє низку інших захворювань: порушення внутрішніх органів. У алкоголіків розвивається алкогольний психоз: хворий не може заснути, виникають зорові галюцинації (гадюки, павуки, щури, чорти). Хворий хоче врятуватися від них, бере ніж або сокиру й рубає навколо себе. А від цього можуть постраждати люди. Часто алкоголіки мають слухові галюцинації: чують голоси невідомих людей або сусідів, друзів, які нібито переслідують їх, на щось намовляють.

Перебуваючи в стані відчаю, хворі можуть бути дуже небезпечними для навколишніх. Таких хворих слід госпіталізувати. Одним із проявів психічного розладу є алкогольна депресія. У такому стані хворі можуть накласти на себе руки.

Майже всі алкоголіки страждають на захворювання внутрішніх органів, оскільки весь організм отруєний алкоголем: ішемічна хвороба серця, інфаркт міокарда, виразкова хвороба шлунка, кишечнику, запалення нирок, цироз печені, гепатит, туберкульоз легень, венеричні захворювання, невралгії, неврити. Практично уражені всі системи й органи людини.

Статист. Працездатність таких людей зменшується на 15 – 30 % порівняно із тверезими людьми. Економіка країни страждає від таких людей, оскільки їм треба часто оплачувати лікарняні листи, бо вони хворіють у 10 – 20 разів частіше, ніж звичайні люди. У п'яниць у 4,3 разу вищий рівень травматизму, ніж у тверезих.

Литовські вчені констатують, що в стані сп'яніння замерзають 82,2 % осіб, серед повішаних – 58%, серед утоплених – 54,3 %. За даними американської поліції, близько 55% порушників закону – люди, що перебувають в стані сп'яніння.

У Франції нараховується 3 млн. розумово відсталих через те, що 60 % батьків із цих сімей вживали алкоголь. Французькі вчені дослідили, що з 819 дітей, батьки яких вживали алкоголь, 16 –

мертвонароджені, 37 – недоношені, 38 – недорозвинуті, 145 – душевнохворі, 121 – передчасно померлі.

Учитель. Як бачите, картина дуже сумна. Дуже важко лікувати алкоголізм. Краще запобігти привиканню організму до спиртних напоїв. Дітям ні в якому разі не можна вживати алкоголь. Склянка пива може вбити немовля. Мама, яка годує дитину грудьми, сама випиває, прирікає своє дитя на смерть. Тож будьте розумними, обачними, не забувайте про страшні наслідки.

Мудрець. У народі з давніх-давен негативно ставились до пияцтва, кажучи:

- 1) Коли вино в людині, то розум у пляшці.
- 2) Хто вино любить, той сам себе губить.
- 3) Пияцтво роботі не товариш.
- 4) Річка починається з потічка, а пияцтво – з чарочки.
- 5) Вино входить – розум виходить.
- 6) І розумні часом від вина дуріють.
- 7) Добрі діти – батькам вінець, а погані – кінець.

Читці.

1. Ніколи не кажи й одного злого слова –

Поспішного, недоброго, пусого!

О Боже мій, де істину шукати?

Так важко досконалості надбати.

2. Знай, що на суд підуть твої діла.

Пильнуй, бо ж ти собі не ворог!

Якщо у праці Господу хвала –

Вона не перетвориться на порох.

3. Ти бачиш: світ наш пропадає.

В тьму Земля поринула.

Хто блудить в світі, той страждає,

Бо звісно, сильний сатана.

4. А Бог стократ його сильніший!

Хай же відкриються врата,

Тоді диявол не зуміє

Зітерти світ цей до кінця!

5. Та ми чомусь глухими стали,

Забули Бога пияки.

Невже нам горя й сліз замало?

Одумаймося, грішники!

(Я. Зеліско)

Учитель. Однією з найстрашніших загроз для нашої молоді тай для всього людства є наркоманія – чума ХХ століття, яка поширюється з космічною швидкістю на планеті. А все – від незнання, неусвідомлення наслідків цього повторного явища.

Мудрець. Наркоманія (від грец. *narke* – заціпеніння і *mania* – безумство, захоплення) – хвороба, що характеризується непереборним потягом до наркотиків, які викликають у малих дозах ейфорію – стан піднесеного настрою, безтурботність, задоволення, а у великих дозах – заціпеніння, наркотичний сон, а далі – смерть.

Учитель. А чи є різниця між наркоманією й токсикоманією? Ні! Різниця лише в хімічних сполуках, які застосовуються для одурманення.

Якщо людина зловживає препаратами, офіційно віднесеними до груп наркотиків, то це наркоманія. В усіх інших випадках – це токсикоманія, яка, до речі, більше поширена. Цьому посприяв бурхливий розвиток побутової хімії. Нюхання бензину, отруйних засобів проти комах, лакофарбових виробів, зловживання лікарськими препаратами – все це токсикоманія.

Історична довідка. Наркоманія відома ще з давніх часів. Наприклад, у поемі «Одіссея» Гомера головний герой змушений рятувати свою команду, одурманену запахом квітки лотоса, у давньоіндійських книгах згадується таємнича Сомма – це назва «Божественного гриба» – мухомора. Стародавні звичаї вживання наркотиків збереглися в Східній Азії й арабських країнах. У Європі наркоманія поширилась після Другої світової війни. У 60-ті роки з появою руху хіпі почалося поширення наркотичної сировини в США.

Довідка хіміка. Які ж препарати вживають наркомани?

7. Опій – сильнодіючий наркотик, який добувають з особливих сортів маку. З нього виробляють морфін, героїн та інші знеболжувальні медичні препарати, на що полюють наркомани.

8. Марихуана, гашиш, анаша – препарати з індійських конопель, які використовуються для куріння впереміш із тютюном.

9. Месколін – алкалоїд, токсичний компонент, який добули з деяких кактусів.

10. Псилоцибін – алкалоїд певного виду грибів. Окрему групу наркотиків становлять психостимулятори центральної нервової системи: кокаїн, ефедрин, фенамін.

Читці.

11. Наркоманія – це біда.

А наркоман – її творіння,

Нанюхавшись отрути досхочу,

Перебуває в своєрідній ейфорії.

2. Він горя завдає собі і близьким,

Не думає про наслідки погані.

Сьогодні вперше кайф зловив,

А завтра став токсикоманом.

3. Він відчуває потяг хворобливий,

І потяг той такий магічний,

І зовсім він не розуміє,

Що кайф приносить наслідки трагічні.

4. Запам'ятайте, діти, ці слова,

Щоб не змогли ніколи ви забути:

«Хай жоден з вас отрути не візьме

І кайф не побажає цей відчутти!!!»

(Я. Зеліско)

Учитель. Наркотики не лікують – вони калічать організм людини, особливо молоді роблять її інвалідом, призводять до злочинності, самогубства.

Наркоманам властиво шукати собі подібних. Вони можуть групуватися у своєрідні клуби зі своїми лідерами та своїми статутами, швидко тягнуть у своє болото новачків, дають пробувати зловити кайф безкоштовно кілька разів, а потім примушують діставати зілля, а це штовхає молодь на злочини, адже наркотики коштують дорого.

Доктор медицини. Поступово захисні функції організму втрачаються, виникає щоденна, щогодинна потреба організму в отруті. Людина втрачає апетит, розвивається авітаміноз, зменшується опір організму різним хворобам, та виникають зміни в психіці, відбувається деградація особистості. Людина втрачаю людську подобу, стає фізично й духовно калікою, організм старіє, шкіра висихає, береться зморшкками, людина худне, виснажується та помирає, не доживши, часом, і до 30 років.

Читці.

1. Вот он тащился, чуть не умирая,

Через минуту ж – где достал, Бог вестъ,

О радостях искусственного рая

Мир может по лицу его прочесть!

А сколько их сейчас придет по свету,

Чья участь то сладка, а то тяжка!

И, видимо, спасенья уже нету

От этого простого порошка.

(Е. Винокуров)

2. В тебе прокиснет кровь твоих отцов и дедов.

Стать сильным, как они тебе не суждено.

На жизнь, ее скорей и счастья не изведав,

Ты будешь, как больной, смотреть через окно.

И кожа сохнет, и мышцы ослабеют,

И в черепе твоём мечты окаменеют.

И ужас из зеркал посмотрит на тебя,

И скука вльется в плоть, желанья губя.

(ЭмильВерхарн)

3. Ну що ж зробити нам такого,

Щоб світ від злови вберегти

І від погібелі страшної

Нам грішній люд застерегти?

4. Як біда, то волаєш до неба,

Звинувачуєш всіх і усе

Усвідомити ж добре нам треба:

Кожен з нас гріхи роду несе.

5. Все, що предки і ми сотворили,

*Наші діти і внуки пожнуть.
В чистоті і любові прожили –
Світла й добра їм стелиться путь.
6. Тож стараймось в житті не смітити,
Очищаймо чорнобиль душі,
Щоб світельцем горіти, світити,
А гріхи не бувають чужі.*

(Л. Микитюк)

*7. У Бога попросимо прощення
За всі земні гріхи,
Просимо віри і натхнення...
Ти, Боже нас охорони!
8. Прийди до всіх у цьому світі,
До серця кожного торкнись,
Щоб відпустить гріхи, провини.
Разом. Ми хочемо з Тобою жити!*

(М. Зайцева)

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ващенко О. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах / О. Ващенко, С. Свириденко // Директор школи. – 2006. – № 20. – С. 12.
2. Горащук В. П. Теоретичні підходи до формування культури здоров'я школярів / В. Горащук // Безпека життєдіяльності. – 2005. – № 5. – С. 58-61.
3. Гриньова М. В. Саморегуляція : навч.-метод. посіб. / М. В. Гриньова. – Полтава : АСМІ, 2008. – 268 с.
4. Зайцев В. О. Критерії та показники професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи / В. О. Зайцев // Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. – Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vypysku/17/statii/zaicev.htm
5. Коваленко, Л. П. «За здоровий образ життя»: сценарій проведення «круглого стола» / Л. Коваленко // Школ. б-ка. – 2006. – № 2. – С. 44-52.
6. Концепція навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок : інформ. зб. з життєвих навичок / авт.-упоряд. М. Бело. – К. : Генеза, 2005. – 77 с.
7. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку навичок через систему шкільної освіти : оцінка ситуації / М-во України у справах сім'ї, дітей та молоді; Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді; Представництво дит. фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. – К., 2004. – 108 с.
8. Сеньовська Н. Л. Саморегуляція як компонент професійної характеристики вчителя в умовах інформатизації суспільства // Педагогічна спадщина М. М. Дарманського в контексті сучасних реалій: Матеріали Перших пед. читань пам'яті М. М. Дарманського (11 квітня 2006 р.). – Хмельницький: Редакційно-видавничий відділ ХГПА, 2006. – С. 72-78.
9. Страшко С. В. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ / СНІДу / за ред. С. В. Страшка : [Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів]. – [2-ге видання, перероблене і доповнене]. – К. : Освіта України, 2006. – 260 с.
10. Шульга Є. І. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці / Є. І. Шульга // Управління школою. – 2006. – № 29. – С. 25.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Новописьменний Сергій Анатолійович – асистент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

УДК 373.3

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Надія ОЛЕФІРЕНКО (Харків, Україна)

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Перетворення, що відбуваються в системі освіти України відповідно до національних і цивілізаційних пріоритетів, спричинюють нові підходи до підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Вчитель є ключовою фігурою освіти, а рівень його професійної підготовки є пріоритетною складовою успішності школи, результативності застосування нових інформаційних технологій і засобів навчання. Запит суспільства до результатів освіти школярів, сучасні умови професійної діяльності вчителя початкової школи, пов'язані з різноманітністю освітніх систем, варіативністю змістового наповнення початкової освіти й технічного та технологічного забезпечення навчального процесу, розширенням можливостей інформаційних технологій для навчання школярів й необхідністю передбачати результати професійної діяльності – все це спонукає до виявлення напрямів оновлення змісту й характеру підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Потреби в удосконаленні змісту підготовки майбутнього вчителя початкової школи пов'язані також з різними аспектами модернізації початкової школи: переходом до реалізації нового Державного стандарту початкової освіти, підтримкою гуманізації освіти, ідей дитиноцентризму у навчанні, запровадження принципів компетентнісного та особистісно-зорієнтованого підходів у навчанні молодших школярів, впровадженням інформаційних технологій у навчальний процес початкової школи [6:577-589].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи широко досліджуються у наукових працях педагогів. Зокрема, теоретичні й методологічні засади підготовки майбутніх учителів висвітлені у роботах Ш.О.Амонашвілі, В.І.Бондаря, О.Я.Савченко, В.О.Сухомлинського, Л.О.Хомич, С.М.Мартиненко, Л.Л.Хоружої, О.К.Дусавицького, Н.А.Глузман, Л.Коваль та інших.

Ядром професійної підготовки О.Я.Савченко вважає її зміст, фундаментальність якого має забезпечити випереджувальну підготовку спеціаліста [8:1]. Автор доходить висновку щодо необхідності оновлення змісту методичної підготовки вчителів за принципом цілісності, системності та інтеграції; врахування тих процесів, які визначають діяльність сучасної початкової школи. Крім того, О.Я.Савченко наголошує на необхідності врахування тих змін, що відбулися в суспільстві і пов'язані з науково-технічним прогресом, посиленням інтеграційних процесів, інформатизацією і комп'ютеризацією [8:1]. Важливим є висновок автора про те, що у формуванні особистості майбутнього вчителя початкової школи необхідно згармонізувати загальнокультурні, психолого-педагогічні і методичні знання, вміння, способи діяльності, посилити їх професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність базової підготовки [8:4].

Проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи розглядаються в різних аспектах. Зокрема, С.М.Мартиненко були розроблені концептуальні засади підготовки майбутнього вчителя початкової школи до діагностичної діяльності [5], Д.І.Пашенком – методологічні основи формування готовності вчителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів [7], Л.Л.Хоружою – теоретичні засади формування етичної компетентності вчителя початкових класів [10], Н.А.Глузман - система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів [3]. Спільним у всіх дослідженнях є думка про те, що сучасний розвиток шкільної освіти України, формування нової моделі початкової школи зумовлює потребу в ґрунтовному аналізі й переосмисленні теоретико-методичних і концептуальних засад підготовки майбутнього вчителя початкових класів, забезпечення її відповідності викликам часу.

Метою роботи є розкриття змін у підготовці майбутнього вчителя початкової школи, що зумовлені сучасними умовами впровадження інформаційно-інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості сьогодення, пов'язані з інформатизацією суспільства та проникненням інформаційних технологій у різні галузі діяльності людини, спричиняють зміни у поглядах щодо підготовки майбутніх фахівців. Сучасне інформатизоване та високотехнологічне суспільство потребує фахівця, який є не тільки різностороннє розвиненою особистістю, але й спеціалістом, здатним швидко адаптуватися до освітніх інновацій, що привносяться інформаційно-комунікаційними технологіями, спроможним ефективно розв'язувати професійні задачі за допомогою новітніх технологій, здібним до самостійного перенавчання, самостійного удосконалення власної підготовки. Такі вимоги суспільства пов'язані, в першу чергу, з прискоренням темпів науково-технічного прогресу, зростанням об'ємів наукової інформації, яка повинна бути засвоєною у процесі навчання, швидким змінням актуальних технологій.

Сучасна вища освіта не встигає за тими змінами, що відбуваються у суспільстві. Новітні тенденції у розвитку суспільства потребують принципових змін у підготовці майбутнього фахівця, зокрема, переходу від формули «навчання на все життя» до установки на неперервне навчання протягом всього життя, що означає закладання потреби продовження навчання у майбутньому. Підготовка фахівця у виші повинна бути лише одним із етапів становлення фахівця. Таким чином, навчальний процес повинен бути націлений на реалізацію освіти, що має випереджувальний характер, бути спрямованим на створення умов для професійного зростання й самовдосконалення, на формування умінь вчитися та самостійно приймати відповідальні рішення, на формування потреби у саморозвиткові, що потребує дотримання системності й науковості у підготовці майбутнього вчителя.

Необхідність змінення підходів до навчання стосується й підготовки майбутнього вчителя початкової школи, оскільки з розширенням впливу новітніх інформаційних технологій модифікуються компоненти навчального процесу у загальноосвітній школі. Так, ускладнюється навчальне обладнання, удосконалюються дидактичні засоби й розширюється їх асортимент, змінюються освітні технології, які виявляються ефективними для навчання сучасних школярів, змінюються методи й зміст навчання, зазнає змін класно-урочна система. Крім того, в умовах швидкого технологічного зростання неможливо точно спрогнозувати, яких предметних знань і умінь потребуватиме фахівець у майбутній професійній діяльності. Таким чином, метою підготовки вчителя в теперішніх умовах стає не

накопичення значного об'єму готових, систематизованих, науково доведених теоретичних положень, а розвиток особистості, навчання способів самостійного отримання нових знань. Сучасні умови потребують, щоб професійна підготовка майбутнього вчителя забезпечувала можливість його подальшого саморозвитку, сприяла формуванню здатності студента до самоосвіти й самовдосконалення. У зв'язку з цим важливими завданнями професійної підготовки майбутнього вчителя є не тільки засвоєння знань й умінь певної галузі знань, необхідних для професійної діяльності, а й оволодіння прийомами самостійного пошуку інформації, опанування нових технологій, вирішення невідомих раніше професійних завдань.

Стрімкий розвиток науки і технологій призводить до швидкого застарівання знань, умінь й навичок, отриманих під час навчання у вищому навчальному закладі. Більше того, отримані знання й уміння встигають морально застаріти ще до завершення навчання у виші. Це змушує звернути увагу на необхідність посилення фундаментальної підготовки майбутнього вчителя, її орієнтації на такі підходи до вирішення професійних завдань, які залишаються актуальними протягом тривалого часу.

Отже, процес підготовки майбутнього вчителя початкової школи має бути спрямованим не тільки на формування фундаментальних і професійних знань, умінь й навичок, але й виховання особистості, яка здатна й готова до продовження навчання у майбутньому, до швидкої орієнтації у сучасному світі, у тому числі світі інформаційних технологій, до підвищення власної кваліфікації відповідно до постійно змінюваних вимог.

Впливовим фактором якості підготовки майбутнього вчителя тривалий час вважали навчально-методичну й матеріальну базу вишу. Разом із тим, навчально-методичне забезпечення вищого навчального закладу вийшло за межі наявної у ньому друкованої літератури, рекомендованих навчальних посібників, локальних розробок його викладачів. У навчанні стало можливим використовувати освітні ресурси глобальних і національних фондів, які містять сучасні й класичні дидактичні матеріали, програмні продукти навчального призначення, плани і конспекти уроків, сценарії різноманітних заходів тощо. Такі колекції сприяють створенню єдиного освітнього простору, «живлять ту спільну культуру навчання, створення, обміну й співробітництва, яка так необхідна суспільству знань, що швидко змінюється» [1].

Підготовка сучасного фахівця спирається також на світові інформаційні ресурси, результати найновіших досягнень наукових співтовариств, методичні напрацювання освітянського загалу. З появою й розвитком хмарних технологій студент отримав можливість не тільки користуватися усіма зазначеними ресурсами, а й розміщувати в мережі власні розробки для отримання оцінки їхньої ефективності, публікувати результати власних досліджень, брати участь у педагогічних дискусіях і, навіть, колективних наукових проектах.

Фактично педагогічний процес у виші виходить за межі дії конкретного навчального закладу і певною мірою зазнає впливу світового освітнього співтовариства, який стає співмірним з тим, що надає студентові конкретний навчальний заклад. Значимо, що комп'ютерна база вишу та її потужність також вже не є суттєвим чинником якісної підготовки. Недостатність індивідуальних комп'ютеризованих робочих місць, яка раніше суттєво обмежувала можливості щодо підготовки студента, компенсується індивідуальною технічною озброєністю сучасного студента – особистими мобільними пристроями (ноутбуками, смартфонами, планшетами, тощо), які за функціональністю часто не поступаються локальним комп'ютерам. Сучасні пристрої, підключені до загальноуніверситетської та глобальної мережі дають можливість користуватися необхідними матеріалами без обмежень у часі та просторі. Наразі відчувається тенденція до реального впровадження мобільних пристроїв у навчання та розвиток «мобільного навчання», при якому на основі мобільних електронних пристроїв створюється повноцінне освітнє середовище [2].

Вплив матеріальної бази на підготовку студента виявлявся також у тому, що існувала необхідність систематичного збільшення потужності комп'ютерів для встановлення сучасних програмних засобів, потрібних для забезпечення предметної діяльності студентів, що вимагало значних матеріальних витрат. Сучасні Інтернет-технології дали студентам змогу використовувати необхідні програмні засоби та інформаційні ресурси віддалено – без їхнього повного встановлення на персональний або особистий комп'ютер, мобільний пристрій, або з встановленням «клієнтських» додатків, які не потребують значних ресурсів комп'ютера. Застосування таких програмних засобів дає й інші переваги для навчального процесу – автоматичне і своєчасне поновлення версій, забезпечення захисту від несанкціонованого доступу, можливість користування незалежно від місця розташування або часового терміну, можливість одночасного доступу багатьох користувачів до даних, що опрацьовуються, або результатів діяльності тощо.

Разом із тим, суттєвим чинником продуктивності підготовки майбутнього вчителя є створена атмосфера педагогічного вишу, спрямованість на повноцінне поєднання наукової і навчальної роботи студента, на оволодіння ним актуальними теоретичними положеннями, опанування педагогічної майстерності, на використання новітнього інструментарію у майбутній професійній діяльності. Це

пов'язано із впровадженням в практику навчання нових педагогічних технологій, появою нових стандартів, які потребують від вчителя швидкого пристосування й опанування. Сучасний вчитель повинен вміти вчасно відчувати нові вимоги, які пред'являються до нього та адекватно зреагувати на них.

Залучення майбутнього вчителя до наукової роботи потребує урахування положень про те, що будь-які здібності особистості виявляються і формуються в діяльності; розвиток особистості не відбувається за пасивного споглядання нею; основним стимулом розвитку здібностей особистості є зацікавленість [9: 345]. У свою чергу це вимагає застосування певних засобів, спрямованих на стимулювання наукової роботи студентів, – використання поряд із репродуктивними і практичними методами викладання частково-пошукових, проблемних і дослідницьких методів навчання; створення особливої наукової атмосфери – атмосфери наукового пошуку, співтворчості; оприлюднення результатів наукової роботи на конференціях, наукових конкурсах, публікація статей у наукових збірках та журналах.

Отже, вплив навчально-методичної і матеріально-технічної бази на продуктивність і якість процесу підготовки майбутнього вчителя зменшується, проте суттєвим є атмосфера навчального закладу, створення умов для зручного навчання студента, загальна спрямованість на залучення до наукової роботи й виконання реальних досліджень.

Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутнього вчителя здатні індивідуалізувати процес навчання, що є важливим для реалізації одного із завдань вищої освіти – забезпечити можливість кожному студентові отримати освіту, яка найкраще відповідає його здібностям й особистим переконанням, створити умови, за яких кожний випускник досягає максимально можливого для нього рівня інтелектуального рівня й професійної майстерності [4:312]. Індивідуалізація навчання стає можливою завдяки наданню кожному студентові можливості вибору власної швидкості і траєкторії в опануванні навчальним матеріалом, вибору навчальної і методичної літератури, вибору способів вираження власних задумів тощо.

У підготовці майбутнього вчителя зазначимо, що важливим є технологічна насиченість навчального процесу, педагогічно зумовлене використання електронних ресурсів, у тому числі й авторських, створених викладачами. Це дає змогу студентові на власному досвіді переконатися у педагогічній доцільності використання електронних засобів навчання, у їх дидактичному потенціалі.

Сучасні тенденції у вищій освіті, зумовлені розвитком інформаційних технологій, змінюють роль викладача у підготовці майбутнього фахівця, впливають на суспільні очікування від викладача та вимоги до нього.

Перш за все, в умовах вільного доступу до різноманітних інформаційних джерел – світових бібліотек, всесвітньо відомих наукових розробок, відкритих результатів сучасних досліджень науковців, навчальних матеріалів тощо, викладач не виконує роль єдиного транслятора знань. У сучасних умовах викладач повинен не тільки сам володіти широким діапазоном предметних знань, уміти вибрати для студентів найбільш значиму інформацію, яка зберігає актуальність упродовж тривалого часу, але й навчити студентів прийомам і методам самостійного поповнення знань, самостійного розвитку. Для майбутнього фахівця значущими стають уміння відбирати нову інформацію, її аналізувати, оцінювати та встановлювати зв'язки з отриманою раніше. Такі уміння можуть бути засвоєні тільки в процесі діяльності. У свою чергу це призводить до необхідності розширення традиційних методів викладання у вищій школі, більш активного застосування продуктивних і проблемних методів навчання, залучення студентів до наукової і дослідницької роботи.

Можливість вільного доступу до світових джерел навчальної інформації під час як аудиторної роботи, так і самостійної підготовки, зумовлює необхідність змін у проведенні лекційних і практичних занять зі студентами. Так, важливим на лекційних заняттях є не стільки повідомлення нових знань, скільки створення умов для з'ясування проблемних питань, формування умінь й навичок розв'язання професійних задач, залучення до активної пошукової та наукової діяльності. На практичних заняттях стає необхідним пропонувати завдання, які є наближеними до умов реальної професійної діяльності і мають проблемний і творчий характер - завдання, які орієнтовані на самостійний пошук інформації або шляхів розв'язання поставленої задачі; спрямовані на розробку власних електронних засобів, завдання, що орієнтовані на пошук оптимальних технологічних рішень тощо.

Ще одним наслідком доступності джерел навчальної та наукової літератури є те, що у процесі навчання студент все частіше вимагає від викладача не повідомлення нових знань, а спрямування власних зусиль для досягнення навчальної мети, допомоги у його власному освітньому маршруті, у виявленні та розвитку його здібностей. Це потребує уникнення авторитаризму у навчальній діяльності, створення атмосфери взаємодопомоги, співробітництва, співтворчості.

Сучасний процес підготовки студента в умовах інформатизації освіти потребує систематичного підвищення кваліфікації викладачів, незалежно від їх спеціалізації. Тільки за умови постійного

саморозвитку, активної участі у наукових дослідженнях, систематичного відслідковування новинок викладач може ефективно управляти педагогічним процесом, стимулювати розвиток кожного студента, виявляти його здібності, залучати до творчої та наукової роботи. Швидкий розвиток інформаційних технологій, доступність нових інструментальних засобів та поява нових технологічних рішень змушують викладача систематично вносити корективи до змісту підготовки майбутнього вчителя, поновлювати навчальні курси, коригувати зміст практичних завдань тощо. Таким чином, підготовка майбутнього вчителя в сучасних умовах передбачає взаємний розвиток і викладача, і студента.

Отже, в сучасному навчальному процесі університету змінюється роль викладача в напрямі посилення його організаторських та координаційних функцій та необхідності демонстрування готовності до систематичного самовдосконалення й саморозвитку. Крім того, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприяє зміні методів навчання у підготовці майбутнього вчителя – з роз'яснювально-ілюстративних на проблемні, пошукові, дослідницькі, проектні, які спрямовані на самостійну продуктивно-перетворювальну діяльність студента щодо отримання й опрацювання інформації, оволодіння практичними вміннями й навичками.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, розкрито зміни у підготовці майбутнього вчителя початкової школи, які зумовлені сучасними умовами впровадження інформаційно-комунікаційних технологій: навчальний процес у виші має бути спрямованим не тільки на формування фундаментальних і професійних знань, умінь й навичок, але й виховання особистості, яка здатна й готова до продовження навчання у майбутньому, до швидкої орієнтації у сучасному світі, у тому числі у світі інформаційних технологій, до підвищення власної кваліфікації відповідно до постійно змінюваних вимог; на результат підготовки майбутнього вчителя зменшується вплив навчально-методичної і матеріально-технічної бази вишу, проте суттєво впливають сама атмосфера навчального закладу, створені умови для зручного навчання, загальна спрямованість на залучення до наукової роботи й виконання реальних досліджень; змінюється роль викладача в напрямі посилення його організаторських та координаційних функцій та необхідності демонстрування готовності до систематичного самовдосконалення й саморозвитку.

Перспективним на наш погляд, є дослідження впливу інформаційних технологій на підготовку майбутнього вчителя початкової інклюзивної освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Cape Town Open Education Declaration: Unlocking the promise of open educational resources [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.capetowndeclaration.org/read-the-declaration>.
2. Білоусова Л.І. Електронні дидактичні ресурси у сучасній системі засобів навчання //Л.І.Білоусова, Н.В.Олефіренко //Гуманітарні науки. Науково-практичний журнал. – Київ, Видавництво «Педагогічна преса». – 2012. – № 1(23). – С. 100–106.
3. Глузман Н. А. Система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ Н. А. Глузман.– Луганськ, 2011. – 44 с.
4. Кинелёв В. Г. Роль информационных и коммуникационных технологий в обеспечении качества и доступности высшего образования /В.Г.Кинелев // Информационные технологии в обеспечении нового качества высшего образования : сб. науч. ст. Кн. 1 – М.: Исслед.центр проблем качества подготовки специалистов НИТУ «МИСиС», 2010. – 312 с.
5. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. М.Мартиненко. – Київ, 2009 – 52 с.
6. Олефіренко Н.В. Проблемы подготовки учителя начальной школы к проектированию дидактических электронных ресурсов [Электронный ресурс] / Н.В.Олефіренко //Международный электронный журнал «Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society)». – 2014. – V. 17. – №1. – С. 577–589. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v17_i1/pdf/16.pdf
7. Пашенко Д.І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів : автореф. дис. ... д-ра пед.н. : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Д.І.Пашенко. – К., 2006. – 37 с.
8. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О.Я. Савченко // Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 1–4.
9. Саприкіна Н. Науково-дослідна робота як засіб розвитку креативних здібностей студентів-філологів. //Н.Саприкіна. – ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ. Серія філол. - 2010. Вип. 50. С. 342-348.
10. Хоружа Л.Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Л.Хоружа. – К., 2004 – 45 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олефіренко Надія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформатики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

УДК 378.1

АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНА З ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЕКОНОМІКИ

Олена ПАВЛЕНКО (Черкаси, Україна)

Постановка та актуальність проблеми. Трансформаційні процеси у суспільстві визначають необхідність покращання теоретичної та практичної підготовки майбутніх викладачів економіки, де одним з головних завдань є формування методичної культури майбутніх викладачів економіки, а також вдосконалення засобів, способів, форм, методів навчання у вищому навчальному закладі. Значну роль у даному напрямі відіграє активізація пізнавальної діяльності майбутніх викладачів економіки, важливе місце в якій посідають активні форми та методи навчання. Активність студента у навчальному процесі є одним із головних принципів дидактики вищої школи. Реалізація цього принципу передбачає таку якість навчальної діяльності, при якій досягається високий рівень мотивації, усвідомлення необхідності засвоєння знань, умінь та навичок, формується творча особистість з розвинутою, на достатньому та високому рівні, методичною культурою.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми активізації пізнавальної діяльності, формування творчого майбутнього фахівця на основі застосування активних (інтерактивних) методів, форм навчання в підготовці майбутніх фахівців; сутність і структурні компоненти навчально-пізнавальної діяльності студентів; поетапне формування навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців у процесі вивчення фундаментальних дисциплін знайшли своє глибоке обґрунтування у дослідженнях багатьох вчених, зокрема, у працях: В.Н. Артамонова, А.А. Вербицького, В.М. Вергасова, В.Н.Сфімова, З.У. Колокольникової, С.В. Митросенко та Т.І. Петрова, Л.В. Кондрашової, Г.І. Костишина, П.Г. Лузан, А.І. Дьоміна та В.І. Рябчик, Р.А. Нізамова, О.О. Павленко, І.Ф. Полещук, О.І. Помегун та Л.В. Пироженко та ін.

Проаналізувавши різні науково-педагогічні джерела з даної проблематики ми дійшли висновку, що під час організації навчального процесу головне – створити умови, які сприяють успішному оволодінню майбутньою професією. Досягнення цієї мети може бути забезпечене, якщо під час побудови навчального процесу будуть застосовуватися різні методи й засоби активізації пізнавальної діяльності студентів.

Мета – на основі аналізу науково-педагогічної літератури розглянути та проаналізувати підходи до активізації пізнавальної діяльності; визначити вплив активізації пізнавальної діяльності на формування творчої особистості – майбутнього викладача економіки.

Виклад основного матеріалу. Однією з обставин, що забезпечує результативність досліджуваного процесу, є педагогічні умови, виявлення яких передбачає розгляд розроблених нами концептуальних положень з точки зору їхнього практичного застосування. Для успішного формування методичної культури майбутніх викладачів економіки в умовах університетської освіти необхідно визначити педагогічні умови, які будуть сприяти даному процесу та забезпечать підвищення якості не тільки їхньої методичної підготовки, а і професійній підготовки, взагалі. Спеціально створені педагогічні умови мають здатність регулювання педагогічного процесу, можливість співвідносити його компоненти один з одним.

Ефективність формування методичної культури викладача економіки визначається реалізацією комплексу педагогічних умов: 1) культуро-відповідне, інноваційне середовище університету; 2) методична спрямованість викладання фахових дисциплін; 3) наявність позитивної мотивації до здійснення методико-практичної діяльності; 4) активізація самостійності та творчості студентів під час навчальної діяльності, використання різноманітних форм і методів роботи; 5) наявність адекватної самооцінки рівня своєї методичної підготовки.

В межах даної статті ми розглянемо одну з педагогічних умов формування методичної культури майбутнього викладача економіки – активізацію самостійності та творчості студентів під час навчальної діяльності, використання різноманітних активних (інтерактивних) методів у навчальному процесі.

Навчальний процес у вищій школі, як і будь в якій іншій педагогічній системі, протікає в умовах сумісної діяльності студентів та викладачів. В навчальному процесі студент виступає не як пасивний об'єкт педагогічного управління та накопичення знань, а перш за все, як суб'єкт пізнавальної діяльності, який своєю активністю в значній мірі визначає результати навчальної діяльності. Тому,

проблема активності студентів залишається гострою та актуальною, притягуючи щільну увагу вчених різних галузей, і в першу чергу, психологів та педагогів. Вивчення психолого-педагогічних аспектів активності студентів являє собою особливо важливий напрямок в рішенні завдань підвищення ефективності навчального процесу та якості підготовки спеціалістів [Див. автор. пр. – 7].

Одне з головних завдань виховання та навчання полягає в переводі студента із об'єкту в суб'єкт навчання та виховання. Це означає, що студент по завершенню навчання в вузі повинен мати високий рівень усвідомленості себе як суб'єкта діяльності, здібного самостійно (без сторонньої допомоги та спонукання) проявляти творчу (перетворюючу) активність в галузі своєї майбутньої професії, а також в інших галузях соціальної, суспільної практики.

За результатами спостереження, анкетування, спостереженням та аналізу проходження майбутніми викладачами економіки педагогічної практики, нами було виявлено, що студенти в повній мірі активними суб'єктами діяльності не виступають. У них спостерігається слабкий розвиток професійної спрямованості та позитивної мотивації до навчання; низький рівень сформованості знань, умінь та навичок, необхідних в учінні та у майбутній професійній діяльності; слабка ініціатива та активність (навчальна, суспільна), орієнтація на репродуктивні способи учіння; низький рівень самоорганізації та самосвідомості, авторитарна спрямованість на спілкування з людьми. Все це свідчить про те, що рівень розвитку основних характеристик студента, як суб'єкта діяльності, не відповідає кінцевим цілям навчання, які задані суспільством вищої школи, звідси виникає необхідність навмисного зовнішнього педагогічного втручання в процес навчання з метою його активізації. Причому, якщо ми очікуємо від студента більшої самостійності, активності та творчості, значить ми і повинні поставити його в такі умови, під час яких він би міг проявити ці якості, тобто студента слід поставити в активну позицію суб'єкта діяльності. Реалізації цієї головної задачі повинні відповідати основні форми і методи навчання [Див. автор. пр.: 7; 8; 10].

Отже, застосування різноманітних форм і методів навчання буде сприяти активізації навчальної діяльності як викладача так і студента. Активізація навчальної діяльності – це і цілеспрямована діяльність викладача, яка спрямована на удосконалення змісту, форм, методів, прийомів та засобів навчання з метою збудження інтересу, підвищення активності, творчості, самостійності в засвоєнні знань, формуванні умінь, навичок, використання їх на практиці. З боку студентів – це напрямок діяльності на удосконалення вже наявних і пошук нових знань.

Активізацію навчання П.Г. Лузан розглядає як цілеспрямований процес розвитку навчально-пізнавальної активності студентів через включення їх як суб'єктів педагогічної взаємодії у різновиди пізнавальної діяльності. На думку дослідника, для підвищення ефективності навчального процесу необхідно здійснювати оптимальний вибір способів, методів, форм, засобів навчання студентів [4].

Однією з головних цілей навчання являється формування у майбутніх викладачів економіки пізнавальної активності у навчанні, досягнення свідомості і самостійності у діях. Саме такими рисами характеризується розвинута людина. І забезпечити ці якості особистості може лише активний характер навчального процесу, в якому основне місце відводиться різноманітним видам самостійних творчих робіт, що сприяють осмисленню навчального матеріалу та формуванню творчої особистості. Творча праця – це вища ступінь активізації пізнавальної діяльності студентів.

Високу роль використання у навчанні учнів творчих завдань відмічав В.К. Буряк. Ми вважаємо, що дане твердження вченого повністю можна співвіднести з навчальною діяльністю студентів: «Применение творческих заданий в процессе обучения способствует развитию у учащихся познавательной потребности. Это объясняется, с одной стороны, самим характером заданий, требующих от учащихся проявления смекалки, изобретательности, что всегда вызывает интерес, а с другой – тем обстоятельством, что для выполнения некоторых творческих заданий учащимся приходится пользоваться дополнительной литературой, знакомство с которой расширяет их кругозор» [2:88].

Вміння творчо вирішувати проблеми – це дуже важлива якість, яка дозволяє ефективно працювати в ситуаціях невизначеності. Так, В.І. Андреев зазначає, що творчість – це один із видів діяльності, спрямований на усунення суперечності (творчого завдання), для якого необхідні об'єктивні та суб'єктивні особистісні умови, результат якого має новизну й оригінальність, особисту й соціальну значущість, прогресивність [1].

Творчий підхід потрібний, коли рішенням не вистачає ефективності і сили, при перегляді існуючих форм діяльності, принципів, норм, при запровадженні нововведень, без яких не буває прогресу, руху вперед. Тільки творчо підготовлена, творчо сформована особистість здатна до перетворень, до рішення складних соціальних, політичних, економічних проблем. Тільки творча особистість здатна бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Успіх і конкурентоспроможність особистості в сучасних умовах залежить від цілого ряду компонентів пізнавальної діяльності людини, серед яких першочерговими є: усвідомлення людиною персональної необхідності в придбанні додаткових знань, як засобу самозабезпечення можливості

перекваліфікації і надання цьому особистого сенсу; володіння необхідним розумовим розвитком, здібностями углядіти в науці, виробництві, економіці та життєвих ситуаціях, питання (проблеми), формувати їх, передбачати і планувати послідовні кроки пошуку відповіді на них, їх рішення; вміння мобілізувати, актуалізувати знання, способи діяльності з числа вже засвоєних, відбирати з них необхідні для рішення проблем, які постали, співвідносити їх з умовами задачі, яка вирішується, робити висновки з вивчених фактів; наявність палкого бажання вирішити проблему (задачу), знайти відповідь на питання, яке виникло; спрямувати себе, якщо це необхідно, на перекваліфікацію, і в гаслі цієї задачі пізнати нове, залучаючи для цього різні джерела [Див. автор. пр.: 7; 8; 10].

Необхідно відмітити, що стратегічним напрямком активізації навчання є не збільшення обсягу інформації, що передається, не посиленням та збільшенням кількості контрольних заходів, а створення дидактичних та психологічних умов осмислення учіння, включення в нього студентів, на рівні не тільки інтелектуальної, але і особистісної та соціальної активності. Рівень прояву активності в навчанні обумовлюється основною його логікою, а також рівнем розвитку навчальної мотивації, який визначається в більшості не тільки рівнем пізнавальної активності людини, але і своєрідністю його особистості.

Безпосереднє залучення майбутніх викладачів економіки в активну навчально-пізнавальну діяльність у ході навчального процесу пов'язане з застосуванням методів навчання, що отримали узагальнену назву – активні методи навчання.

Наступне визначення дає А.М. Смолкін: «Активные методы обучения – это способы активизации учебно-познавательной деятельности обучающихся, которые побуждают их к активной умственной и практической деятельности в процессе овладения материалом, когда активный не только преподаватель, а и активны обучающиеся» [15:176].

В.І. Шахов зазначає: «Активні методи навчання передбачають використання такої системи методів, що спрямована, головним чином, не на виклад викладачем готових знань та їхнє відтворення, а на самостійне оволодіння студентами знань у процесі активної пізнавальної діяльності. Таким чином, активні методи навчання – це навчання діяльністю» [16:28].

Відносно застосування активних (нетрадиційних, або ще одна назва – продуктивних) методів навчання, то треба відмітити, що існують різні підходи до визначення та класифікації активних методів навчання.

Серед сучасних активних методів навчання В.Я. Ляудіс пропонує виділити три групи, які використовуються з метою спрямованого формування різних видів пізнавальної діяльності та форм мислення. Ними є такі: методи програмованого навчання, методи проблемного навчання, методи інтерактивного (комунікативного) навчання. В.Я. Ляудіс наголошує, що кожний з методів виникав як «... попытка преодоления ограниченности традиционных методов обучения, а так же и тех ограничений, которые рождались активными методами» [5: 12-13].

Активними методами навчання у педагогіці вищої школи В.І. Лозова, С.Т. Золотухіна, В.М. Гриньова вважають диспут, дискусію, мозкову атаку, аналіз конкретних педагогічних ситуацій, рольові та ділові ігри тощо. Метод «мозкової атаки», дані учені називають «спосіб колективного продукування ідей, який формує вміння зосереджувати увагу на якійсь вузькій меті» [3: 63-66].

У сучасній науково-педагогічній літературі ми можемо знайти такі поняття «активні методи навчання» та «інтерактивні». Деякі учені не розводять дані поняття, а підміняють одне поняття іншим. Ми не згодні з такою підміною понять, і в даному питанні виходимо з точки зору на дану проблему О.І. Пометун та Л.В. Пироженко, які зазначають, що ще в 60-х роках ХХ століття С.Я. Голант виділяв активну та пасивну моделі навчання, залежно від участі учнів у навчальній діяльності. «Зрозуміло, що термін «пасивна» є умовним, оскільки будь-який спосіб навчання передбачає певний рівень пізнавальної активності суб'єкта учіння, інакше досягнення результату, навіть мінімального, неможливе. У такій класифікації С.Я. Голант скоріше використовує «пасивність» як визначення низького рівня активності учнів, переважно репродуктивної діяльності за майже повної відсутності самостійності та творчості» [13: 8]. О.І. Пометун та Л.В. Пироженко до класифікації С.Я. Голанта пропонують додати інтерактивне навчання, як певний різновид активного навчання, і, таким чином, розводять поняття «активні методи навчання» та «інтерактивні», Таким чином, дані вчені визначають: пасивну, активну, інтерактивну моделі навчання [13:8-9].

Подібну точку зору на дану проблему має і Г.К. Самохіна, яка теж розрізняє «активні» і «інтерактивні» методи навчання. «Під активними розуміються методи, в яких суб'єкту, активну позицію учень займає по відношенню до вчителя, інших засобів навчання, що навчають, і індивідуальним, таким, наприклад, як комп'ютер, робочий зошит або підручник. Під інтерактивними маються на увазі методи, при застосуванні яких учень отримує нові знання тільки в результаті здійснення позитивної взаємодії з іншими учнями. Позитивна взаємодія – основоположний принцип інтерактивних (колективних) методів навчання» [14:26].

Отже, ми можемо зробити висновок, що під час інтерактивного навчання відбувається постійна активна взаємодія всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач, є рівноправними суб'єктами навчання.

Таким чином, ми вважаємо, що сумісна навчальна діяльність, яка здійснюється в процесі взаємодії студентів один з одним в малих групах, в колективних формах роботи, відіграє вирішальну роль в досягненні таких цілей: розвиток логічного, творчого мислення майбутніх викладачів економіки в процесі сумісного творчого пошуку та рішення навчальних завдань; створення додаткової мотивації учіння, яка виникає в процесі особистісної значущої співпраці, міжособистісних відносин, які супроводжуються емоційними переживаннями та виникненням почуття спільноти «ми»; формування міжособистісних відносин, готовності до співпраці, до розуміння інших; оволодіння способами організації сумісної діяльності; розвиток самосвідомості майбутнього викладача економіки, його самовизначеності та самореалізації в ситуації взаємодії та бачення свого «я» очима інших; формування активної позиції майбутніх викладачів економіки, становлення їх суб'єктності; наближення навчальної діяльності студентів до майбутньої професійної діяльності, яка є сумісно-колективною по суті; створення психологічних комфортних умов в процесі навчання, які забезпечують велику легкість генерування творчих ідей, зняття напруги, яка часто виникає в процесі взаємодії «викладач – студент»; розвиток усного мовлення майбутніх викладачів економіки засобами значної інтенсифікації комунікації (на відміну від традиційного навчання, під час якого середній студент говорить протягом дня не більше 7-8 хвилин) [Див. автор. пр.: 7; 8; 10].

Судячи про тенденції розвитку методів навчання, як бачимо, немає жодної оптимальної класифікації, щодо всього навчального процесу через те, що та чи інша класифікація відображає лише одну або кілька сторін процесу і методів навчання. Зрозуміло, що не можливо побудувати якусь незмінну класифікацію загальних методів навчання, оскільки це означало б помістити надзвичайно різноманітну навчально-педагогічну діяльність, яка постійно поновлюється, у сталу.

У своїй практичній діяльності, як під час аудиторних занять, так і для самостійної роботи студентів з дисципліни «Методика викладання економіки» ми застосовуємо різноманітні активні (в їхньому складі також інтерактивні) методи навчання, у відповідності до розробленої авторської класифікації активних методів навчання, теоретично обґрунтованої, що знайшло своє відображення в авторських наукових працях, та практично апробованої в вузівській практиці починаючи з 2000 року. У своїй практичній діяльності ми застосовуємо різноманітні методи навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності майбутніх викладачів економіки та формують творчу особистість: проблемний метод; змагальні методи (метод змагань: «оціни рішення», захист теми, на індивідуального переможця, «реклама», економічний КВК, економічний брейн-ринг; економічний «Щасливий випадок»), економічне «Поле чудес», економічні «Хрестики-нулики» тощо); імітація індивідуальної майбутньої виробничої діяльності (аналіз конкретної економічної ситуації, метод інциденту, імітаційні вправи; колективна імітація майбутньої виробничої діяльності: ділові ігри (ДІ), (різновиди – рольові, ситуаційні, стимуляційні, психодрама та ін.), метод «мозкової атаки» (мозкового штурму, мозкової тріади, брейнстормінгу), метод Case Studies (метод кейсів) [Див. автор. пр.: 6 – 13].

Отже, творчо працюючий викладач прагне максимально використовувати свій потенціал, спрямовуючи свою діяльність і взаємодію в площину суб'єкт-суб'єктних відносин. В практичній діяльності в навчальному процесі можна використовувати безліч різноманітних методів навчання, які сприяють формуванню методичної культури майбутніх викладачів економіки, активізації пізнавальної діяльності майбутніх викладачів економіки, розвитку логіки мислення, допомагають нестандартно, творчо розв'язувати навчальні проблеми, завдання, що в кінцевому рахунку призводить до формування творчої особистості майбутнього викладача економіки.

Висновки. Підвищення якості підготовки майбутніх викладачів економіки вимагає активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, стимулювання до максимально повного розкриття і реалізації внутрішнього потенціалу. Сам спосіб навчання повинен бути відкритим, спрямованим на взаємно активну діяльність студента та викладача, як активних суб'єктів діяльності, на діалектичний зв'язок процесів навчання та учіння. Активізація навчання забезпечує умови розвитку творчої особистості, особистісну ініціативу, свободу саморозвитку, що в свою чергу, забезпечує розвиток високих професійних якостей майбутніх викладачів економіки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андреев В. И. Саморазвитие творческой конкурентоспособности личности / В. И. Андреев. – Казань, 1992. – 207 с.
2. Буряк В. К. Урок в старших классах / В. К. Буряк, Д. Д. Берешвили. – Тбилиси : Издательство Тбилисского университета, 1990. – 158 с.
3. Лозова В. І. Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні психолого-педагогічних дисциплін / В. І. Лозова, С. Т. Золотухіна, В. М. Гриньова // Вища і середня педагогічна освіта. – 1989. – № 14. – С. 63 – 68.
4. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти: дис...доктора пед. наук : 13.00.04 / Лузан Петро Григорович. – К., 2004. – 505 с.
5. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии / Ляудис В. Я. – М. : Изд-во Московского Университета, 1989. – 77 с.

6. Павленко О. О. Активізація навчання в економічній освіті з дисципліни «Методика викладання економіки»: Модуль 6 / [уклад. О. О. Павленко]. – Кривий Ріг : КЕІ КНЕУ, 2003. – 53 с.
7. Павленко О. О. Активізація пізнавальної діяльності як головний чинник формування майбутнього творчого фахівця / О. О. Павленко // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2013. – № 28 (281). – С. 68 – 77. – (Серія «Педагогічні науки»).
8. Павленко Е. А. Активизация познавательной деятельности будущих преподавателей экономики / Е. А. Павленко // Педагогическая среда в университетах как пространство за профессионально-личностное развитие на будущий специалист : [сборник с научн. статей]. – София – Габрово : Ассоциация на професорите от славянските страни (АПСС) : Изд-во «ЕКС - ПРЕС», 2011. – Кн. 2. – Т. 1. – С. 284 – 289.
9. Pawlenko Elena A. Использование метода Case Studies как инновационной методики в процессе подготовки будущих преподавателей экономики / Pawlenko Elena A. // Образование в создании современной действительности. Возможности и ограничения : [сб. науч. трудов] ; под ред. Э. Ягелло, М. Висьневской. – Седльце : Университет профессионально-гуманистического образования в Седльце, Седлецкое научное общество, 2013. – Т. 1. – С. 206 – 210.
10. Павленко О. О. Методи активізації пізнавальної діяльності студентів / О. О. Павленко // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – Вип. 4. – С. 167 – 174.
11. Павленко О. О. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Методика викладання економіки» «Застосування змагальних методів навчання при викладанні економічних дисциплін» / Павленко О. О. – Кривий Ріг : КЕІ КНЕУ, 2003. – 49 с.
12. Павленко О. О. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Методика викладання економіки» «Застосування методу Case Studies при викладанні економічних дисциплін» / Павленко О. О. – Кривий Ріг : КЕІ КНЕУ, 2005. – 42 с.
13. Пометун О. І. Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / [О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за заг. ред. Пометун О. І.]. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
14. Самохина А. К. Активные методы обучения / А. К. Самохина // Экономика в школе. – 2002. – № 3. – С. 26 – 36.
15. Смолкин А. М. Методы активного обучения / Смолкин А. М. – М. : Высшая школа, 1991. – 176 с.
16. Шахов В. І. Психолого-педагогічні основи активних методів навчання / В. І. Шахов // Інформаційні технології в освіті. – 2009. – № 2. – С. 26 – 32.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Павленко Олена Олексіївна - кандидат педагогічних наук, доцент, дійсний член Міжнародної Асоціації професорів слов'янських країн, докторант кафедри педагогіки вищої школи та освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Коло наукових інтересів: педагогіка вищої школи; активізація пізнавальної діяльності студентів; активні (інтерактивні) методи навчання; методична культура майбутнього викладача економіки.

УДК 37.035:908

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДОРОЖЕЙ ТА ЕКСПЕДИЦІЙ З УЧНІВСЬКОЮ ТА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Людмила ТИМЕНКО (Київ, Україна)

Постановка проблеми. У сучасних педагогічних закладах, що спеціалізуються на природничих дослідженнях, неможливо бути викладачем без базової підготовки в галузі краєзнавства та туризму. Педагог має науково розуміти природу, читати її, як відкриту книгу, і застосовувати методично-дидактичні прийоми, засоби і методи навчання для ефективного формування краєзнавчих і туристичних знань студентами педагогічних університетів. «І з боку змісту, і з боку методів роботи та підходу ... – завжди необхідно прикладати принципи «краєзнавчого ухилу» [3: 6]. Сучасний розвиток освіти вимагає від майбутніх учителів географії обізнаності з питань наступності в навчанні, а суспільні зміни – уміння формувати цілісні краєзнавчо-туристичні знання на основі живого контакту з природою.

Аналіз документальних, літературних та інших джерел вказує на те, що за останні роки роль краєзнавчо-туристської роботи в освіті значно підвищилася. Про це свідчить той факт, що, при отриманні ряду спеціальностей («Географія і біологія», «Біологія і географія», «Географія і фізична культура», «Географія та історія»), майбутнім учителям присвоюється кваліфікація «Організатор краєзнавчо-туристської роботи». Крім того, відповідно до національної програми «Освіта» («Україна XXI ст.») розробляються концепції неперервної освіти з усіх навчальних предметів, у тому числі й краєзнавчо-туристського напрямку [9].

Питання нерозривного зв'язку теорії з практикою під час засвоєння краєзнавчо-туристичних знань висвітлені в працях: О. В. Бондаренко, А. В. Даринського, О. Ю. Дмитрука, М. Ю. Костиці, М. П. Крачила, М. І. Кузьми-Качур, Я. Б. Олійника, Г. П. Пірожкова, К. Ф. Строева, О. В. Тімець, П. Г. Шищенко та інших. Вони роблять акцент на тому, що вивчення рідного краю на практиці сприяє поліпшенню засвоєння навчального матеріалу студентами природничих спеціальностей, а також формуванню у них стійкої системи знань, умінь та навичок. Саме тому проведення краєзнавчих екскурсій, подорожей та експедицій є практичною стороною для засвоєння географічних, краєзнавчих та туристичних знань.

Виклад основного матеріалу статті. Туризм – це подорож (похід), який переслідує спортивні і оздоровчі цілі, поєднані з цілями освітніми, що досягаються в процесі знайомства з місцями, в яких

проводиться подорож. Туристська подорож – походи по рідному краю, котрі включають у себе багато такого, що пов’язує їх з краєзнавством [8: 64]. У той же час туризм допомагає розвивати в студентів таку важливу рису, як самостійність, вчить спостережливості та орієнтуванню на місцевості. В туристичних подорожах кожному студенту випадає можливість проявити свої здібності, котрі будуть спрямовані на краєзнавче вивчення рідного краю, формування практичних навичок та виявлення товариських здібностей в незвичних для студентства умовах.

Сучасний туризм має значні ресурси для формування в молоді екологічного світогляду та екологічної культури. У процесі туристичних подорожей є можливості для розвитку в студентів ціннісного ставлення до навколишнього середовища з одночасним отриманням знань у різних галузях: екології, географії, краєзнавстві, біології та історії [7: 3].

Туризм виступає однією з привабливих форм освіти та розширення світогляду людини.

Важливою формою краєзнавчої роботи виступають туристичні походи. Туризм сприяє різносторонньому розвитку, приносить моральне задоволення, фізично загартовує, виховує товарищескість, силу волі, повагу до колективу [5: 5].

Студентський туризм – це гармонійний засіб розвитку молоді, який реалізується в формі відпочинку та суспільної діяльності, характерними структурними компонентами якого є: подорож, похід, екскурсія.

Правила проведення туристичних подорожей зі студентською молоддю є обов’язковими для всіх навчальних закладів, установ та організацій освіти. Дія цих правил поширюється на студентські туристичні групи незалежно від місця проведення подорожі, для яких навчальний заклад або інша організація освіти виступає як організація, що проводить подорож.

Учасники та організатори туристичних подорожей зі студентською молоддю під час підготовки та безпосередньо під час подорожі мають керуватися Законом України «Про вищу освіту» [1], Законом України «Про туризм», та іншими законодавчими актами України.

До туристичних подорожей зі студентською молоддю належать спортивні туристичні походи, експедиції, екскурсії, які проводяться за задалегідь розробленим керівником групи маршрутом із зазначенням терміну його проведення.

Туристичні походи за формою їх організації, цілями і задачами поділяються на: спортивні, тренувальні та туристичні експедиції. Основним завданням спортивних походів є проходження маршруту певної категорії складності, виконання спортивних нормативів. Спортивні туристичні походи можуть бути організовані з таких видів туризму: пішохідного, лижного, гірського, водного, велосипедного, спелео, автомобільного, мотоциклетного.

Залежно від технічної складності, кількості природних перешкод, протяжності та тривалості походи поділяються на категорійні – з I до VI категорії складності та не категорійні. До не категорійних походів належать походи, що мають складність, протяжність або тривалість, меншу від встановленої для маршрутів I категорії складності, – 3-денні походи, та походи 1, 2, 3 ступеня складності.

Категорія складності походу визначається відповідно до класифікації маршрутів (переліку класифікованих туристичних спортивних маршрутів), перевалів, печер тощо.

Туристичні експедиції організуються з метою освоєння нових районів, випробовування сили волі, розвитку витривалості, здобуттю нових знань. Краєзнавчі дослідження також проводяться під час експедицій.

Ділянки експедиційних маршрутів, що відповідають вимогам до походів з певного виду туризму або ж під час проходження яких долаються локальні перешкоди, характерні для походів, розглядаються як маршрути з активними способами пересування. Категорія складності таких маршрутів встановлюється як і для походів.

Вік керівників та їх туристичний досвід, а також і учасників експедицій повинні відповідати вимогам, що висуваються до відповідних категорій учасників походів. Оформлення документів і випуск групи на маршрут відбуваються за тих самих умов, що й у похід відповідної складності.

Походи та експедиції в залежності від території проведення поділяються на місцеві та дальні.

Місцеві походи і експедиції – це такі, які проводяться в межах області, на території якої проживають (навчаються) учні та студенти. Усі інші походи та експедиції вважаються дальніми.

Для проведення категорійних, дальніх ступеневих походів, а також місцевих ступеневих походів тривалістю понад 4 дні, туристичні групи учнівської та студентської молоді повинні обов’язково отримати позитивний висновок щодо можливості здійснення подорожі від туристичної маршрутно-кваліфікаційної комісії (МКК), що має відповідні повноваження. Для туристичних груп учнівської та студентської молоді первинний розгляд маршрутних документів проводиться в своїх територіальних маршрутно-кваліфікаційних комісіях навчальних закладів.

Для місцевих походів тривалістю до 4 днів включно, а також екскурсій (подорожей тривалістю до 24 годин, що забезпечують задоволення пізнавальних, інформаційних, духовних та оздоровчих потреб учнівської та студентської молоді) отримання позитивного висновку МКК не потрібне.

Туристичні групи учнівської та студентської молоді, що використовують для руху автомобільні дороги та вулиці, судноплавні водні шляхи, території заповідників, заказників, національних парків, прикордонну зону тощо, зобов'язані діяти у відповідності до вимог, що визначають порядок користування цими шляхами та пересування на зазначених територіях.

Якщо в поході чи експедиції беруть участь 3 або більше туристичних груп із загальною кількістю не менше 30 учнів або студентів (для походів II – VI категорій складності – не менше 20) і їх маршрути та графіки руху в цілому збігаються, то можливе покладання загального керівництва цими групами на спеціально призначеного старшого керівника. У цьому разі всім керівникам зараховується досвід керівництва подорожжю.

При проведенні місцевих походів та експедицій I ступеня складності або ж інших місцевих не категорійних походів тривалістю до 4 днів включно адміністрація навчального закладу або іншої організації освіти, що проводить подорож, за згодою керівника туристичної групи (подорожі) та за умови забезпечення безпеки учасників, замість заступника керівника може призначити помічника (помічників) керівника з числа старшокласників (для груп учнівської молоді) або студентів (для груп студентської молоді), які мають досвід участі в таких самих подорожах.

Кількісний склад туристичної групи учнів, студентів, що беруть участь у поході, експедиції визначається керівником групи спільно з адміністрацією навчального закладу або іншої організації освіти, що проводить подорож з урахуванням загальноприйнятих вимог.

Учасники та керівники не категорійних походів та експедицій з активними способами пересування, що включають елементи категорійних походів, а також категорійних походів, що включають елементи більш високих категорійних походів, повинні відповідати вимогам, які висуваються до учасників та керівників походів вищих категорій складності, елементи яких включені в дану подорож.

При підготовці та проведенні будь-яких туристичних подорожей з учнівською та студентською молоддю керівник та заступник (заступники) керівника зобов'язані:

- забезпечити підбір учасників подорожі відповідного віку та туристичного досвіду;
- ознайомити учасників подорожі з Правилами проведення туристичних подорожей з учнівською та студентською молоддю України;
- провести цільовий інструктаж учасників з техніки безпеки у туристичній подорожі з обов'язковою реєстрацією в журналі відповідної форми згідно з Положенням про організацію охорони праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах, затвердженим наказом Міністерства освіти України;
- отримати необхідну документацію та дозволи на проведення туристичної подорожі;
- при потребі розв'язати питання страхування учасників туристичної подорожі;
- провести збори батьків учасників туристичної подорожі (для подорожей учнів та студентів віком до 18 років);
- забезпечити під час подорожі дотримання учасниками належного громадського порядку, санітарно-гігієнічних норм, виконання Правил дорожнього руху, правил пожежної безпеки, використання туристичного спорядження, а також інших правил безпеки життєдіяльності.

При підготовці туристичних подорожей з активними способами пересування керівник та заступник (заступники) керівника, крім вищезазначених заходів, зобов'язані:

- до початку проведення туристичної подорожі проконтролювати проходження медичного огляду всіма її учасниками, враховуючи, що до подорожей з активними способами пересування допускаються фізично здорові учасники;
- при підборі групи врахувати туристичну кваліфікацію учасників, їх фізичну, технічну та спеціальну підготовку, а також психологічну сумісність;
- розробити план підготовки подорожі і розподілити між учасниками обов'язки згідно з цим планом, ознайомити учасників подорожі з їх правами та обов'язками;
- організувати всебічну підготовку учасників подорожі, перевірити необхідні знання, вміння та навички, в т.ч. і вміння плавати, надавати долікарську допомогу та використовувати туристичне спорядження, організувати необхідні тренування групи;
- провести запобіжне інформування учасників подорожі про фактори ризику в запланованій подорожі і про відповідні заходи щодо запобігання травматизму (травмонебезпечність, психофізіологічне навантаження, вплив навколишнього середовища, пожежонебезпечність, небезпечні біологічні фактори, небезпечні види випромінювання тощо);
- разом з учасниками всебічно ознайомитись з районом подорожі, розробити раціональні основний і запасний варіанти маршруту подорожі та вивчити їх складні ділянки, способи та засоби їх подолання, а також аварійні варіанти виходу з маршруту;
- підготувати відповідний картографічний матеріал, розробити план та графік подорожі, визначити контрольні пункти та терміни проходження маршруту, заходи з техніки безпеки, ознайомити з цими матеріалами учасників подорожі;

- при потребі отримати консультації щодо маршруту в туристичних МКК освіти або федерації туризму;
- узгодити з адміністрацією навчального закладу або іншої організації освіти, що проводять туристичну подорож, та туристичною МКК освіти порядок дій при планових (у разі потреби) поділах групи на підгрупи, а також кандидатури керівників, заступників керівників (помічників) підгруп, туристична кваліфікація яких відповідає вимогам затверджених Правил;
- організувати підбір та підготовку якісного групового та індивідуального спорядження, в т.ч. і спорядження для страховки, з урахуванням вимог техніки безпеки та специфічних особливостей конкретної подорожі (району подорожі, виду туризму, категорії (ступеня) складності походу, часу проведення подорожі тощо);
- організувати підготовку та підбір продуктів харчування, складання кошторису витрат, з'ясувати можливості поповнення запасу продуктів на маршруті;
- одержати, у разі потреби, дозвіл на відвідування району з обмеженим доступом (прикордонна зона, заповідники тощо);
- оформити в установленому порядку маршрутні документи;
- розробити план дослідницької, краєзнавчої, природоохоронної роботи та інших заходів на маршруті, якщо такі заплановано проводити;
- не пізніше ніж за 10 днів до початку маршруту з активними способами пересування направити у відповідний підрозділ пошуково-рятувальної або контрольно-рятувальної служби повідомлення встановленого зразка, завірене туристичною МКК;
- у разі потреби зміни маршруту, складу групи, термінів проведення або інших записів у маршрутних документах до від'їзду групи в подорож погодити ці зміни з адміністрацією навчального закладу або іншою організацією освіти, що проводить подорож.

Після закінчення подорожі керівник та його заступники спільно з учасниками в обумовлені строки і у разі потреби оформляють звіт про подорож і подають його у навчальний заклад або іншу організацію освіти, що проводить подорож.

Екскурсія є одним з основних засобів краєзнавчої роботи по вивченню рідного краю під час подорожей [2: 13]. Екскурсії є важливим і значним компонентом туристичного краєзнавства, яке практично реалізовується у формі активного, самодіяльного туризму і транспортних подорожей. Екскурсії поглиблюють краєзнавчі дослідження туристичних походів, розширюють загальний краєзнавчий кругозір у пізнанні окремого регіону при освоєнні місцевих і далеких маршрутів [4: 157].

Географо-краєзнавчі екскурсії – один із найбільш ефективних способів пізнання навколишньої природи і господарської діяльності населення, виховання любові і бережливого ставлення до природи. На екскурсіях ті, хто навчається більш свідомо засвоюють знання, так як явища і об'єкти вони бачать наочно і у взаємозв'язку. Крім того, на екскурсіях виконуючи певні практичні роботи, здобувають важливі вміння і навички [6: 22].

Висновки. Отже, в результаті отримання краєзнавчо-туристичних знань та закріплення їх під час походів, студенти досліджують свій рідний край, здобувають нові знання, пізнають суть явищ і процесів шляхом живого споглядання природи. Підготовка студентів-географів вимагає краєзнавчого спрямування, засвоєння знань про природні, господарські особливості розвитку рідного краю.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> – Запит з титулу екрану (запит від 18.04.2015).
2. Зеленін С. М. Краєзнавча підготовка туриста / С. М. Зеленін. – К.: «Здоров'я», 1972. – 101 с.
3. Зеленський І. Як ми готуємо вчителя-краєзнавця / І. Зеленський // Краєзнавство. – Х.: Український комітет краєзнавства, 1927. – №3. – С. 6–11.
4. Костоюкова О. Екскурійне краєзнавство – важлива компонента підготовки фахівців спеціальності «Туризм» у вищих навчальних закладах / О. Костоюкова // XII Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція «Освітнє краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи, присвячена 200-річчю від дня народження українських просвітителів І. Вагилевича та М. Шашкевича (6–7 жовтня 2011 року). – Івано-Франківськ: «Лілея – НВ», 2011. – С. 156–160.
5. Озерков Р. А. Краеведческая работа в школе / Р. А. Озерков // Краеведение в школе. – Красноградское книжное издательство, 1969. – С. 3–12.
6. Прохорчик А. Ф. Организация и проведение комплексных краеведческих экскурсий / А. Ф. Прохорчик // Вопросы методики школьного географического краеведения [Сборник научных трудов]. – Минск: Минский пединститут им. А. М. Горького, 1982. – С. 22–29.
7. Сорокіна Г. О. Теорія і практика формування професійної готовності майбутніх фахівців у галузі туризму до екологічного виховання учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. О. Сорокіна. – Луганськ, 2011. – 46 с.
8. Строев К. Ф. Краеведение / К. Ф. Строев. – М.: Изд-во Просвещение, 1967. – 143 с.
9. Шищенко П. Г. Науково-методичне забезпечення стандарту вищої базової географічної освіти / П. Г. Шищенко, Я. Б. Олійник, О. Ю. Дмитрук // Людина і довкілля. Проблеми неоекології. 2001. Вип. 2. – Х.: Видавництво ХНУ, 2001. – С. 16–21.

РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД СТАТЕЙ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У НАВЧАННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

РАСТРИГІНА АЛЛА. МОНИТОРИНГ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

В статті представлено моніторинг становлення та розвитку ціннісних орієнтацій студентів ВНЗ, навчальний процес яких організовано з використанням елементів моделі вільного творчого навчання.

Ключові слова: особистісна свобода, інноваційний потенціал, ціннісні орієнтації, модель вільного творчого навчання, ціннісно-орієнтоване самовизначення.

В статье представлен мониторинг становления и развития ценностных ориентаций студентов ВУЗа, учебный процесс которых организован с использованием элементов модели свободного творческого обучения.

Ключевые слова: личностная свобода, инновационный потенциал, ценностные ориентации, модель свободного творческого обучения, ценностно-ориентированное самоопределение.

The article concerns monitoring of the formation and development of value orientations of university students, whose learning process is organized with the use of elements of a model of free creative education. On the one hand, it improves effectivity of the learning process and increases student's persistence, as the latter chooses his own way of personal expressiveness in creative and scientific activities; and on the other hand, it has great educational value because it allows students to make their own decisions, it trains to rely on themselves, and encourages to be active participants, the subject of educational process, the authors of their own self-actualization.

Keywords: personal freedom, innovation potential, value orientation, model liberal arts education, value-oriented self-determination.

ЧЕРКАСОВ ВОЛОДИМИР. РОБОТА ВЧИТЕЛЯ НАД КОНЦЕПЦІЄЮ, СЦЕНАРІЄМ І ПЛАНОМ-КОНСПЕКТОМ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті порушуються питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих навчальних закладах мистецького спрямування. Автор зосереджує увагу на постановці й реалізації конкретної мети, котра містить навчальні, розвивальні та виховні можливості, передбачає засвоєння учнями знань, умінь і навичок, уможливорює створення максимальних можливостей для розвитку та реалізації особистісного потенціалу вихованців.

У статті автор обґрунтовує концепцію уроку музичного мистецтва, яка являє собою систему конструктивно-критичних поглядів на організацію музично-творчої діяльності вчителя й учнів, зосереджено увагу на потребах навчання, виховання та музично-творчого розвитку молоді. Крім того, визначено основні структурні компоненти, які складають план уроку, пропонується сценарій уроку, в якому окреслено основні етапи засвоєння змісту навчального матеріалу.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, вчитель музичного мистецтва, концепція уроку, сценарій уроку, план-конспект уроку, мета – (навчальна, розвивальна, виховна), структурні компоненти, знання, вміння і навички, методична компетентність, музичне вітання, розспівування класу, робота над шкільним пісенним репертуаром, ключові знання, художньо-естетичне виховання молоді.

В статье рассматриваются вопросы профессионально-педагогической подготовки будущих учителей музыкального искусства в высших учебных заведениях искусствоведческого направления. Автор акцентирует внимание на постановке и реализации цели, которая включает обучающую, развивающую и воспитательную функции, предполагает овладения знаниями, умениями и навыками, создает максимальные условия для развития и реализации личностного потенциала учащихся.

В статье автор обосновывает концепцию урока музыкального искусства, которая представляет собой конструктивно-критический взгляд на организацию музыкально-творческой деятельности учителя и учащихся, сконцентрировано внимание на потребности обучения, воспитания и музыкально-творческом развитии молодежи. Кроме этого, определены основные структурные компоненты, которые составляют план урока, предлагается сценарий урока, в котором выделены основные этапы усвоения содержания учебного материала.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, учитель музыкального искусства, концепция урока, сценарий урока, план-конспект урока, цель – (обучающая, развивающая, воспитательная), структурные компоненты, знания, умения и навыки, методическая компетентность, музыкальное приветствие, распевание класса, работа над школьным песенным репертуаром, ключевые знания, художественно-эстетическое воспитание молодежи.

The article raises questions of professional pedagogical training of future teachers of music in higher education of artistic direction. Priority is given to those changes that occur in connection with the adoption of the Law of Ukraine «On Higher Education», which allows deeper influence upon the methodical competence of future teachers. The author focuses on the formulation and implementation of specific objectives, which include educational, developmental and educational opportunities, provides students mastering of knowledge and skills, enabling the creation of maximum opportunities for development and realization of personal potential of students to create the necessary conditions of targeting on individual. According to a specific purpose it appears necessary to have equipment at the lesson.

The article substantiates the concept of music lessons, which is a system of constructive and critical views on the organization of musical creativity of teachers and students, focused on the needs of training, education, musical and creative development of young people, due to priority of personality traits value in music. In addition, there have been given the main structural components that make up a lesson plan which includes certain structural units and is a

mandatory document that helps the teacher to realize the goal and achieve positive results. Finally, there has been proposed a lesson script, which outlines the main stages of mastering the content of educational material.

Keywords: professional and pedagogical training, teacher of music, the concept of the lesson scenario, lesson outline for the lesson objective - (educational, developmental, educational), structural components, knowledge and skills, methodological competence, musical greeting, singing warm-up of class, work on school song repertoire, key knowledge, artistic and aesthetic education of youth.

ТУРЧАК АНАТОЛІЙ, ШЕВЧЕНКО ОЛЬГА. ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ФАКУЛЬТЕТІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

У статті визначено інструментарій встановлення стану готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження інтерактивних методів навчання. Визначені педагогічні умови успішного застосування інтерактивних методів навчання у підготовці фахівців педагогічної освіти. Розглянуто поетапне впровадження взаємозв'язку теорії і практики, інтеграції професійно-орієнтованих дисциплін, диференційованого підходу до методів педагогічного впливу відповідно рівня фахової підготовки майбутніх випускників факультетів фізичного виховання. Передбачено впровадження у навчальний процес онлайн-довідника під час вивчення дисциплін фахової підготовки.

Ключові слова: готовність майбутніх вчителів фізичної культури, інтерактивні методи навчання, метод мозкового штурму, візуальна лекція, дискусія, метод проектів, оксфордські дебати, центри інноваційного навчання, онлайн-довідник.

В статье определен инструментарий состояния готовности будущих учителей физической культуры к внедрению интерактивных методов обучения. Определены педагогические условия успешного применения интерактивных методов обучения в подготовке специалистов педагогического образования. Рассмотрены поэтапное внедрение взаимосвязи теории и практики, интеграции профессионально-ориентированных дисциплин, дифференцированного подхода к методам педагогического воздействия в соответствии с уровнем профессиональной подготовки будущих выпускников факультетов физического воспитания. Предусмотрено внедрение в учебный процесс онлайн-справочника при изучении дисциплин профессиональной подготовки.

Ключевые слова: готовность будущих учителей физической культуры, интерактивные технологии обучения, метод мозгового штурма, визуальная лекция, дискуссия, метод проектов, оксфордские дебаты, центры инновационного обучения, онлайн-справочник.

The article outlines the instruments establishing the state of readiness of the future teachers of physical education to the introduction of interactive teaching methods. There have been defined pedagogical conditions of successful application of interactive teaching methods in training teacher education. We consider a phased introduction of the relationship of theory and practice, integrating professionally oriented disciplines differentiated approach to teaching methods under the influence of professional training of future graduates of the faculty of physical education.

Key words: readiness of future teachers of physical education, interactive learning technology, method of brainstorming, visual lecture, discussion, project method, Oxford debate centers of innovative learning, online directory.

ШИЛОВЦЕВА НАДІЯ, ІНОЗЕМЦЕВА СВИТЛАНА. НАУКОВО – МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ФАХОВИМ ДИСЦИПЛІНАМ НА ХУДОЖНЬО – ГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ

Стаття присвячена аналізу стану науково-методичного забезпечення процесу навчання фаховим дисциплінам на художньо-графічному факультеті Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Особлива увага присвячена розкриттю науково-методичного забезпечення на кафедрах образотворчого мистецтва, дизайну, українського декоративно-прикладного мистецтва і графіки. Визначено проблеми у науково-методичному забезпеченні навчального процесу і шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: науково-методичне забезпечення, художньо-графічний факультет, образотворче мистецтво, дизайн, українське декоративно-прикладне мистецтво.

Статья посвящена анализу состояния научно-методического обеспечения процесса обучения профессиональным дисциплинам на художественно-графическом факультете Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды. Особое внимание посвящено раскрытию научно-методического обеспечения на кафедрах изобразительного искусства, дизайна, украинского декоративно-прикладного искусства и графики. Определены проблемы в научно-методическом обеспечении учебного процесса и пути их решения.

Ключевые слова: научно-методическое обеспечение, художественно-графический факультет, изобразительное искусство, дизайн, украинское декоративно-прикладное искусство.

The article is devoted to the analysis of scientific and methodological supply for professional training process at the Faculty of Art and Graphics of Kharkov National Pedagogical University named by after G.S. Skovoroda. Special attention is given to the description of scientific and methodological supply at the departments of visual arts, design, graphics and Ukrainian decorative and applied arts. The problems in scientific and methodological supply for training process and possible solutions are determined.

Key words: scientific and methodological supply, Faculty of Art and Graphics, visual arts, design, Ukrainian decorative and applied arts.

АЧКАН ВІТАЛІЙ. ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ЯК ПЕРЕДУМОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті проаналізовано погляди вітчизняних та іноземних науковців на поняття педагогічної діяльності, інноваційної педагогічної діяльності та її структури. Запропоновано тлумачення поняття “інноваційна педагогічна діяльність вчителя математики”; уточнено передумови ефективної інноваційної педагогічної

діяльності вчителя математики: створення інноваційного освітнього середовища, дотримання педагогом інноваційної поведінки, здатність наслідувати інноваційний педагогічний досвід.

Ключові слова: інноваційна педагогічна діяльність вчителя математики, інноваційне середовище, інноваційний педагогічний досвід.

В статті проаналізовано взгляды отечественных и зарубежных ученых на понятия педагогической деятельности, инновационной педагогической деятельности и её структуры. Предложено трактовку понятия инновационная педагогическая деятельность учителя математики; уточнены предпосылки эффективной инновационной деятельности учителя математики: создание инновационной образовательной среды, соблюдение педагогом инновационного поведения, способность наследовать инновационный педагогический опыт.

Ключевые слова: инновационная педагогическая деятельность учителя математики, инновационная среда, инновационный педагогический опыт.

The article analyzes the views of domestic and foreign scholars on the concept of teaching activities and innovative pedagogical activity and its structure. There has been suggested the interpretation of the concept of innovative pedagogical activity of the teacher of mathematics. There have been clarified the prerequisites of effective mathematics teacher innovation: the creation of innovative educational environment, respect for the teacher innovative behavior; the ability to inherit an innovative teaching experience.

Keywords: innovative pedagogical activity of the teacher of mathematics, an innovative environment, innovative teaching experience.

БОТУСОВА ЮЛІЯ. ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПАКЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ

У статті піднімається проблема використання математичних пакетів у процесі вивчення математичних дисциплін. Зокрема, розглядаються функціональні можливості математичного пакету Maple під час вивчення диференціальних рівнянь. Аналізуються особливості роботи з даним програмним забезпеченням під час лекційних та семінарських занять. Наводяться приклади, які демонструють практичну цінність застосування ІКТ, а саме підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу дисципліни.

Ключові слова: викладання математики, математичний пакет Maple, диференціальні рівняння, інформаційно-комунікаційні технології.

В статті поднимается проблема использования математических пакетов в процессе изучения математических дисциплин. В частности, рассматриваются функциональные возможности математического пакета Maple во время изучения дифференциальных уравнений. Анализируются особенности работы с данным программным обеспечением во время лекционных и семинарских занятий. Приводятся примеры, которые демонстрируют практическую ценность использования ИКТ, а именно повышение эффективности усвоения учебного материала дисциплины.

Ключевые слова: преподавание математики, математический пакет Maple, дифференциальные уравнения, информационно-коммуникационные технологии.

The problem of using of mathematical packages in the study of mathematical disciplines is overviewed in the article. In particular, the functionality of the mathematical package Maple in the study of differential equations is considered. We analyzed the features of this software in lectures and seminars. There are examples that demonstrate the practical value of ICT, such as improving the efficiency of learning discipline.

Keywords: teaching mathematics, mathematical package Maple, differential equations, Information and Communication Technology.

ВОЄВОДА АЛІНА. ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ УРОКУ МАТЕМАТИКИ

В статті розглянуто можливості застосування активних методів та прийомів навчання в процесі вивчення курсу «Основ педагогічної майстерності» з метою формування в майбутніх учителів математики індивідуального стилю педагогічної діяльності, творчого підходу до підготовки та проведення нестандартних уроків математики. Наведено теми уроків-вистав з математики для основної й старшої школи, вимоги до їх організації й проведення, фрагменти уроків-вистав з математики.

Ключові слова: педагогічна майстерність, творчий підхід, урок-вистава.

В статті рассмотрены возможности применения активных методов и приемов обучения математики в процессе изучения курса «Основ педагогического мастерства» с целью формирования у будущих учителей математики индивидуального стиля педагогической деятельности, творческого подхода к подготовке и проведению нестандартных уроков. Приведены темы уроков-спектаклей по математике для основной и старшей школы, требования к их организации и проведению, фрагменты уроков-спектаклей по математике.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, творческий подход, урок-спектакль.

The article discusses the possibilities of using active methods and techniques in the course of studying «Fundamentals of Pedagogical Skills» in order to help future teachers of Mathematics to form individual style of pedagogical activity, creative approach to the preparation and carrying of non-standard lessons. The articles presents the topics of the lesson-spectacles on Mathematics for secondary schools, the requirements for their organization and conduction, a sample script of lesson-spectacle on Mathematics.

Keywords: pedagogical techniques, creative approach, lesson-spectacle.

ГАВРИЛЕНКО ОЛЬГА. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. В статті розглядається проблема формування компетентностей, які забезпечують практичне використання ІКТ у підготовці професійних фахівців.

Ключові слова: компетентності, ІКТ, фахівці.

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования компетентностей, которые обеспечивают практическое использование ИКТ в подготовке профессиональных специалистов.

Ключевые слова: компетентности, ИКТ, специалисты.

Annotation. The problem of professional competencies formation is actual and aims to implement the requirements of the Law of Ukraine "About High Education". In the article the basic approaches to create a system of competencies that will provide students with the ability to create and justify pedagogical conditions that contribute to the readiness of future professionals of foreign languages to the use of ICT in their professional activities are disclosed. The starting position is the students' awareness of the bases of the active, person-centered competency and systemic approaches, their functions in the formation of future teachers of foreign languages to use ICT in their professional activities. We believe that in the synergetic model of the educational process on the formation of future specialist's competence, productive, interactive forms of teaching should be used, we must develop a sustainable interest in constant improvement of operational-activity competencies in information and communications environment, the ability to endure psychological, pedagogical and didactic knowledge into practice.

Keywords: competencies, ICT, professionals

ГРОМКО ТЕТЯНА. ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ ВИВЧЕННІ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

У статті зосереджено увагу на одній з центральних проблем сучасної професійної освіти – формуванню термінологічної компетентності як обов'язкового складника мовленнєвої культури фахівців. Частково розв'язати цю проблему покликаний курс української мови (за професійним спрямуванням), у контексті якого проаналізовано теоретичні й практичні питання, опрацювання і засвоєння яких підвищить рівень термінологічної культури майбутніх юристів.

Ключові слова: термінологічна компетентність, мовно-професійна культура, юридична термінологія, юрист, професійне спілкування.

В статье сосредоточено внимание на одной из центральных проблем современного профессионального образования - формированию терминологической компетентности как обязательной составляющей части речевой культуры специалистов. Частично решить эту проблему призванный курс украинского языка (профессионального направления), в контексте которого проанализированы теоретические и практические вопросы, проработка и усвоение которых повысит уровень терминологической культуры будущих юристов.

Ключевые слова: терминологическая компетентность, язычно-профессиональная культура, юридическая терминология, юрист, профессиональное общение.

The article is devoted to the one of the central problems of the contemporary professional education – formation of a terminological competence as a compulsory component of professionals' cultural speech. The course of the Ukrainian teaching in its professional direction is aimed to solve the problem partially in the context of which some theoretical and practical issues were analyzed. Solving the problems will raise the level of the terminological culture of prospective lawyers.

Key words: terminological competence, speech professional culture, legal terminological system, professional communication.

ДЕМЕШКО ІННА. ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ В КУРСІ «ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

У статті розкриті можливості та перспективи використання проектного методу у взаємодії із традиційними методами викладання в курсі «Практикум з української мови», умови перетворення на навчальний процес, які забезпечують підвищення якості викладання та вивчення української мови.

Ключові слова: проект, проектний метод, традиційні методи викладання, принципи модульного навчання, якісний аналіз.

В статье раскрыты возможности и перспективы использования проектного метода во взаимодействии с традиционными методами обучения в курсе «Практикум з української мови», условия преобразования в учебный процесс, которые обеспечивают повышение качества преподавания и изучения украинского языка.

Ключевые слова: проект, проектный метод, традиционные методы обучения, принципы модульного обучения, качественный анализ.

The article reveals the possibilities and prospects of using the project method in interaction with traditional methods of teaching in the course "The Ukrainian Language Workshop"; it also studies the conditions of its implementation into the educational process, that guarantees the improving of the quality of teaching and learning of the Ukrainian language.

Keywords: the project, the project method, the traditional teaching methods, the principles of modular teaching, the qualitative analysis.

ДОНЕЦЬ НАТАЛІЯ, ТРИФОНОВА ОЛЕНА, САДОВИЙ МИКОЛА. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ФІЗИКИ

У статті розглянуті питання підготовки майбутніх учителів фізики до реалізації навчальних проектів у фаховій діяльності. При цьому окреслені умови формування методичних підходів до підготовки вчителів фізики та реалізації навчальних проектів у шкільному курсі фізики, виділені основні етапи роботи над проектом та запропонований варіант навчального проекту на одну з тем шкільного курсу фізики. Стаття містить аналіз шкільної навчальної

програми з фізики на предмет висвітлення в ній навчальних проектів, визначення їх місця та ролі у навчально-виховному процесі. Акцентована увага на тому, що в сучасній школі процес навчання фізики має спрямовуватися на формування в учнів компетенцій досліджувати природні явища на основі наукового способу мислення та сучасних уявлень про навколишній світ, що в значній мірі забезпечується використанням методу проектів.

Ключові слова: метод проектів, підготовка вчителів, навчання фізики, формування компетенцій.

В статье рассмотрены вопросы подготовки будущих учителей физики к реализации учебных проектов в профессиональной деятельности. При этом указаны условия формирования методических подходов к подготовке учителей физики и реализации учебных проектов в школьном курсе физики, выделены основные этапы работы над проектом и предложен вариант учебного проекта на одну из тем школьного курса физики. Статья содержит анализ школьной учебной программы по физике на предмет освещения в ней учебных проектов, определения их места и роли в учебно-воспитательном процессе. Акцентировано внимание на том, что в школе процесс обучения физике должен ориентироваться на формирование компетенций изучать природные явления на основе научного способа мышления и современных представлений об окружающем мире, что в значительной степени обеспечивается использованием метода проектов.

Ключевые слова: метод проектов, подготовка учителей, обучение физике, формирование компетенций.

The questions of preparation of future physics teachers to implement educational projects in professional activities. It outlines conditions for the formation of methodological approaches to preparing teachers of physics and implementing training projects in the school physics course, highlighted the main stages of the project and suggestion educational project on a topic of school physics course. The article includes analysis of school curriculum in physics in terms of coverage it educational projects to determine their place and role in the educational process. The attention that in the modern school physics learning process should be directed to the development of students' competencies explore natural phenomena on the basis of scientific thinking and modern ideas about the world that is largely provided by the use of project method.

Keywords: method of projects, teacher training, teaching physics, formation skills.

ЄЖОВА ОЛЬГА. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ САПР ОДЯГУ

Стаття присвячена обґрунтуванню організаційного забезпечення впровадження САПР у навчальному закладі. Встановлені чотири етапи впровадження САПР у навчальний процес: підготовчий етап; етап розробки моделі впровадження; етап реалізації та інсталяції; етап експлуатації системи в навчальному процесі. Обґрунтовані види робіт на кожному етапі впровадження. Узагальнений досвід впровадження САПР одягу «Грация» в навчальний процес майбутніх вчителів технологій в КДПУ ім. В. Винниченка. Встановлено, що впровадження САПР у навчальному закладі підвищує його престижність, активізує наукові дослідження, підвищує мотивацію студентів до навчання

Ключові слова: впровадження, САПР, організаційне забезпечення, одяг, навчальний заклад, етапи впровадження, технологія.

Статья посвящена обоснованию организационного обеспечения внедрения САПР в учебном заведении. Установлены четыре этапа внедрения САПР в учебный процесс: подготовительный этап, этап разработки модели внедрения, этап реализации и инсталляции, этап эксплуатации системы в учебном процессе. Обоснованы виды работ на каждом этапе внедрения. Обобщен опыт внедрения САПР одежды «Грация» в учебный процесс будущих учителей технологий в КГПУ им. В. Винниченко. Установлено, что инсталляция САПР в учебном заведении повышает его престижность, активизирует научные исследования, повышает мотивацию студентов к учебе.

Ключевые слова: внедрение, САПР, организационное обеспечение, одежда, учебное заведение, этапы внедрения, технология.

The article is devoted to the substantiation of organizational support of SAD implementation in an educational institution. There are four stages of SAD implementation in the educational process: preparatory stage, development stage of the implementation model, realization and installation stage, exploitation of the system in the educational process stage. The types of work at each step of implementation are substantiated. Experience in implementing SAD of clothing "Grazia" in the educational process of the prospective teachers of technology in The Kirovohrad Volodymyr Yymnychenko State Pedagogical University is generalized. It is established that the installation of SAD in an educational institution increases its prestige, activates scientific research and increases students' motivation to learn.

Keywords: implementation, SAD, organizational support, clothing, school, stages of implementation, technology.

ЄМЕЛЬЯНОВА ДАР'Я, БАЛІК МАРІЯ. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглядається проблема активізації професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в процесі вивчення англійської мови з використанням елементів інтегративного навчання у проектній діяльності. Зіставлення споріднених і порівняння відмінних мовних явищ в англійській, українській та російській мовах стимулювало глибше осмислення законів розвитку лексики, фонетики, словотвору, морфології, синтаксису мов, формування наукового розуміння мови як науки, засобу комунікації.

Ключові слова: майбутні учителі, іномовна підготовка, інтегративне навчання.

В статье рассматривается проблема активизации профессиональной подготовки будущих учителей украинского языка и литературы в процессе изучения английского языка с использованием элементов интегративного обучения в проектной деятельности. Сопоставление родственных и сравнение отличительных языковых явлений в английском, украинском и русском языках стимулировало глубокое осмысление законов развития лексики, фонетики, словообразования, морфологии, синтаксиса языков, формирование научного понимания языка как науки, средства коммуникации.

Ключевые слова: будущие учителя, иноязычная подготовка, интегративное обучение.

The article concerns the problem of intensification in Ukrainian language and literature future teachers' professional training in the process of studying English with using the elements of integrated training in project activity. The detection of comparable links between English language and professional field's disciplines helped Ukrainian language and literature future teachers to comprehend existence and origin of various linguistic phenomena and facts, to reveal their essence and characteristics. The comparison of related and comparing of different linguistic phenomena in English, Russian and Ukrainian stimulated deeper understanding of the laws of vocabulary, phonetics, word formation, morphology and syntax development, consistent development and synthesis of knowledge, the formation of scientific understanding of the language as a science, the means of communication.

Key words: future teachers, language training, integrated training.

ІРХІНА ЮЛІАНА. ВИКОРИСТАННЯ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Кожна мова містить величезний потенціал народної мудрості, що становить один із основних чинників розвитку образного мовлення. Англійська мова містить чимало виразників образності також. Виразниками образності в обох мовах виступають фразеологічні звороти, ідіоми, прислів'я та приказки.

Народне образне мовлення залишається основоположним компонентом семантики мови, фразеології, засобом формування національно-культурної картини світу.

Ключові слова: образного мовлення, фразеологічні звороти, ідіоми, прислів'я, приказки.

Каждая речь имеет большой потенциал народной мудрости, который является одним из основных факторов развития образной речи. Английская речь имеет образные выражения, присказки, поговорки, пословицы и т. д.

Народная образная речь в обоих языках остается основным компонентом и способом формирования национально-культурной картины мира.

Ключевые слова: народная мудрость, образная речь, присказки, поговорки, национальная культура.

The peculiarities of usage of mouthpieces of figurativeness in oral speech are shown. The methodology of development of figurative speech of the Ukrainian language and English is examined. Figurative speech is determined as a way of forming of national and cultural picture of the world.

Keywords: figurative speech, national speech, proverbs, sayings, national culture.

КРИЖАНІВСЬКА ОЛЬГА. ТЕСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І СПОСІБ ВИМІРЮВАННЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТА ПРИ ВИВЧЕННІ «ІСТОРИЧНОЇ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

В Україні сьогодні актуальною є розробка новітніх технологій навчання. Стаття розкриває значні можливості тестування в навчальному курсі «Історія української мови» для формування потреби глибоко вивчати мовні зміни на різних етапах розвитку мовної системи. Пропонуються тести по одній із тем, які можуть бути використані для швидкої та якісної перевірки як річних знань студентів, так і протягом практичних занять.

Ключові слова: технології навчання, історична граматики української мови, тест.

В Украине сегодня актуальна разработка новейших технологий обучения. Статья раскрывает значительные возможности тестирования в учебном курсе «История украинского языка» для формирования потребности глубоко изучать языковые изменения на разных этапах развития языковой системы. Предлагаются тесты с одной темы, которые могут использоваться для быстрой и качественной проверки и годовых знаний студентов, и на практических занятиях.

Ключевые слова: технологии обучения, историческая грамматика украинского языка, тест.

Contemporary effective technologies of education are developing in Ukraine. The paper explores the possibilities of testing in the course of History of the Ukrainian language for the formation of the learners' insight into the language processes and phenomena which took place at different stages of the language development. The tests on one the theme of Historical Grammar of Ukrainian are proposed and it is possible to use them for quick students' knowledge acquisition and thorough comprehensive checking on whole year lecturing as well as on separate theme.

Keywords: technologies of instruction, History of the Ukrainian language, test.

КУЗЬМЕНКО ОЛЬГА. ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ СИМЕТРІЇ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ АВІАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ

У статті аналізується та розглядається поняття симетрії, яке покладено в основу сучасних фізичних теорій. Принципи симетрії використовуються в об'єднуючих фізичних теоріях. Проте слід відзначити, що теорія великого об'єднання, заснована на принципах симетрії, знаходиться у стадії розробки. Роль принципів інваріантності (у фізиці) ще не вичерпана, і ми далекі від універсального закону природи. Симетрія виявляє взаємозв'язок фізичних законів, спрощує розуміння складних процесів, що протікають у мікросвіті та розглядаються у фізиці. У статті простежено вплив принципу симетрії на розвиток умінь та навичок студентів при розв'язуванні задач у процесі навчання фізики, а також на їхню самостійну пізнавально-пошукову діяльність у вищих навчальних закладах авіаційного профілю. Розглянуто приклади розв'язування фізичних задач з розділу механіка.

Ключові слова: симетрія, навчальний процес, фізика, механіка, принципи симетрії, розв'язування задач.

В статье анализируется и рассматривается понятие симметрии, которое положено в основу современных физических теорий. Принципы симметрии используются в объединенных физических теориях. Однако следует отметить, что теория большого объединения, основанная на принципах симметрии, находится в стадии разработки. Роль принципов инвариантности (в физике) еще не исчерпана, и мы очень далеки от универсального закона природы. Симметрия обнаруживает взаимосвязь физических законов, упрощает понимание сложных процессов, которые протекают в микромире и рассматриваются в физике. В статье прослежено влияние принципа симметрии на развитие умений и навыков студентов при решении задач в процессе обучения физике, а

также на их самостоятельную познавательную-поисковую деятельность в высших учебных заведениях авиационного профиля. Рассмотрены примеры решения физических задач из раздела механика.

Ключевые слова: симметрия, учебный процесс, физика, механика, принципы симметрии, решение задач.

The concept of symmetry, which is fixed in basis of modern physical theories, is analysed and examined in the article. The principles of symmetry are used in unifying physical theories. However it should be noted that the theory of large association, based on the principles of symmetry, is in the stage of development. The role of principles of invariance (in physics) has not been outspent yet, and we are very far away from the universal natural law. Symmetry finds out connections of physical laws, simplifies understanding of difficult processes which are examined in physics. Influence of the principal of symmetry is traced on the development of abilities and skills of students in the process of tasks solution while studying physics, and also on their independent cognitive searching activity in higher educational establishments of aviation type. The examples of solutions of physical tasks are considered from the section of mechanic.

Keywords: symmetry, educational process, physics, mechanics, principles of symmetry, solutions of tasks.

КУЛІНІЧ ЛАРИСА. КОРОТКОЧАСНИЙ РИСУНОК У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті порушується проблема необхідності вдосконалення фахової підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі навчання рисунку. Розглянуто та проаналізовано процес формування професійних та особистісних якостей студентів в ході практичного вивчення видів, технічних прийомів, засобів художнього вираження короткочасного рисунка. Визначено умови успішного формування графічних навичок і вмінь, що є вагомим складовою професійного зростання майбутніх художників-педагогів.

Підкреслюється зростаюче значення самостійної роботи студентів у міжсесійний період та, пов'язану з цим, необхідність пошуку більш раціональних методів та підходів у організації навчального процесу.

Ключові слова: короткочасний рисунок, фахова підготовка, самостійна робота, графічні навички, засоби художнього вираження, особистісні якості, вчитель образотворчого мистецтва.

В статье поднимается проблема необходимости совершенствования профессиональной подготовки будущих учителей изобразительного искусства в процессе обучения рисунку. Рассмотрены и проанализированы процесс формирования профессиональных и личностных качеств студентов в ходе практического изучения видов, технических приемов, средств художественного выражения кратковременного рисунка. Определены условия успешного формирования графических навыков и умений, являющиеся важной составляющей профессионального роста будущих художников-педагогов. Подчеркивается растущее значение самостоятельной работы студентов в межсессионный период и, связанную с этим, необходимость поиска более рациональных методов и подходов в организации учебного процесса.

Ключевые слова: кратковременный рисунок, профессиональная подготовка, самостоятельная работа, графические навыки, средства художественного выражения, личностные качества, учитель изобразительного искусства.

The article touches upon the issue of the necessity to improve the professional training of future fine arts teachers when learning of drawing. The author considers and analyzes formation process of the professional and personal qualities of students during the practical studying of species, techniques, aspects of artistic expression of sketches. The conditions for the successful formation of graphic skills which are an important component of professional development of future fine arts teachers are determined. The growing importance of independent work of students in the intersession period is emphasized and, associated with this, the necessity to find more efficient methods and approaches in the educational process is stressed upon.

Keywords: sketch, professional training, independent work, graphic skills, aspects of artistic expression, personal qualities, teacher of fine arts.

КУТОРЖЕВСЬКА ОКСАНА. НАВЧАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЧНА ПРАКТИКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті зроблено спроби розкрити деякі аспекти проблеми готовності майбутніх соціальних педагогів до інноваційної діяльності засобами навчальної технологічної практики. З огляду на вивчені психолого-педагогічні погляди вчених, проаналізовано соціально-педагогічну інновацію як нововведення в соціально-педагогічну діяльність. Встановлено, що навчальна технологічна практика в умовах соціальних центрів, соціальних реабілітаційних закладів є важливою ланкою у системі підготовки майбутнього соціального педагога і виступає як етап формування професійної компетентності. Протягом проходження практики майбутні соціальні педагоги запозичають досвід інноваційної, креативної діяльності педагогів соціальних центрів: у студентів закладаються підвалини професіоналізму, генерується бажання до інноваційної діяльності.

Ключові слова: майбутні соціальні педагоги, інноваційна діяльність, навчальна технологічна практика, підготовка, реабілітаційні центри.

В статье сделаны попытки раскрыть некоторые аспекты проблемы готовности будущих социальных педагогов к инновационной деятельности средствами учебной технологической практики. Учитывая изученные психолого-педагогические взгляды ученых, проанализирована социально-педагогическая инновация как нововведение в социально-педагогическую деятельность. Установлено, что учебная технологическая практика в условиях социальных центров, социальных реабилитационных учреждений является важным звеном в системе подготовки будущего социального педагога и выступает как этап формирования профессиональной компетентности. В течение прохождения практики будущие социальные педагоги заимствуют опыт инновационной, креативной деятельности педагогов социальных центров: у студентов закладываются основы профессионализма, генерируется желание к инновационной деятельности.

Ключевые слова: будущие социальные педагоги, инновационная деятельность, учебная технологическая практика, подготовка, реабилитационные центры.

The article attempts to reveal some aspects of future social workers for innovation of educational technology practice. There has been given studied psycho-pedagogical views of scientists analyzing social and educational innovation as innovations in social and educational activities. It has been established that educational technology practice in terms of social centers, social rehabilitation institutions are an important link in the system of the future social teacher and serves as the stage of formation of professional competence. During the practical training prospective social workers borrow experience of creative teachers of social centers: the students receive the foundations of professionalism, desire to generate innovation.

Keywords: prospective social pedagogues, innovation, educational technology practices, training, rehabilitation centers.

МАЛИНИНА ІРИНА. ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ КОМП'ЮТЕРНІЙ ГРАФІЦІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ.

Дана стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню, необхідності інноваційних розробок і апробацій в процесі дослідно-пошукової роботи, моделі інноваційної методики навчання студентів творчих спеціальностей педагогічних вузів комп'ютерній графіці. Автор розкриває необхідність розробки нових інноваційних методик з комп'ютерної графіки. На основі аналізу ринку праці визначається пріоритети нових навчальних методик комп'ютерної графіки, які розвивають потенціальні можливості студентів, їх творчу активність, новаторство та професіоналізм.

Ключові слова: комп'ютерна графіка, інноваційні методики, професійна освіта, професійна діяльність, молодий спеціаліст.

Данная статья посвящена теоретическому обоснованию необходимости инновационных разработок и апробаций в процессе опытно-поисковой работы, модели инновационной методики обучения студентов творческих специальностей педагогических вузов компьютерной графике. Автор раскрывает необходимость разработки новых инновационных методик по компьютерной графике. На основе анализа рынка труда определяется приоритеты новых учебных методик компьютерной графики, развивающих потенциальные возможности студентов, их творческую активность, новаторство и профессионализм.

Ключевые слова: компьютерная графика, инновационные методики, профессиональное образование, профессиональная деятельность, молодой специалист.

This article is devoted to the theoretical basis of the innovative developments and approbations during the pilot exploration. The model of innovative methods of computer graphics training for students of creative specialties of pedagogical institutes of higher education is described in the article. The author reveals the necessity of developing new innovative techniques for computer graphics. The priority of the new computer graphics training methods developing the students' potential, creativity, innovation and professionalism is determined based on the analysis of the labour market.

Keywords: computer graphics, innovative techniques, vocational education, professional activities, young professional.

НИЖЕГОРОДЦЕВ ВЛАДИСЛАВ, ПОДЕНЕЖКО ОЛЕКСАНДР. ВИКОРИСТАННЯ ПРИКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ РЕСУРСІВ В КУРСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасні інформаційні технології в галузі підготовки економічного напрямку дозволяють майбутнім фахівцям краще вивчити сутність професійної діяльності. Розв'язання ситуаційних економічних задач за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій формує здатність у випускників продемонструвати відповідні знання, уміння і навички у розв'язуванні всіх можливих задач майбутньої професії. Така діяльність мотивує майбутніх економістів до самостійного пошуку нових знань для практичного застосування у системі економічного профілю.

Ключові слова: інформаційні технології, професійна підготовка, інформаційно-аналітичні ресурси, індивідуальні завдання.

Современные информационные технологии в области подготовки экономического направления позволяют будущим специалистам лучше изучить сущность профессиональной деятельности. Решение ситуационных экономических задач с помощью информационно-коммуникационных технологий формирует способность у выпускников продемонстрировать соответствующие знания, умения и навыки в решении всех возможных задач будущей профессии. Такая деятельность мотивирует будущих экономистов к самостоятельному поиску новых знаний для практического применения в системе экономического профиля.

Ключевые слова: информационные технологии, профессиональная подготовка, информационно-аналитические ресурсы, индивидуальные задания.

Modern information technologies in the training of economic direction allow prospective professionals to understand the nature of professional activity better. Solution of situational economic issues through information and communication technologies creates the ability of graduates to demonstrate relevant knowledge, skills and values in the solution of all possible questions of future career. This activity motivates prospective economists to independent search for new knowledge for practical use in the system of economics.

Key words: information technology, training, information and analytical resources, individual tasks.

САМОЙЛЕНКО ЮЛІЯ. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

У статті обґрунтовується доцільність запровадження мультимедійних комп'ютерних програмних засобів у процес професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога у ВНЗ; розглядаються основні характеристики комп'ютерних програмних засобів; досліджуються основні можливості комп'ютерних програмних засобів; аналізується досвід застосування комп'ютерних програмних засобів у освітньому процесі; вивчається

педагогічний потенціал цих засобів навчання для розвитку особистості майбутнього вчителя-філолога; розглядаються змістовий і організаційний аспекти застосування комп'ютерних програмних засобів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога.

Ключові слова: мультимедійні комп'ютерні програмні засоби, інформаційні технології, майбутній учитель-філолог, основні характеристики, можливості, анімація, звукові ефекти, графіка, гіпермедіа, мультимедіа.

В статті дається обґрунтування ефективності впровадження мультимедійних комп'ютерних програмних засобів в процес професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога в ВУЗе; розглядаються основні характеристики мультимедійних комп'ютерних програмних засобів; розкриваються основні можливості мультимедійних комп'ютерних програмних засобів; аналізується досвід їх застосування в освітньому процесі; вивчається педагогічний потенціал цих засобів навчання для розвитку особистості майбутнього вчителя-філолога; розглядаються змістовий і організаційний аспекти застосування мультимедійних комп'ютерних програмних засобів в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога.

Ключові слова: мультимедійні комп'ютерні програмні засоби, інформаційні технології, майбутній учитель-філолог, основні характеристики, можливості, анімація, звукові ефекти, графіка, гіпермедіа, мультимедіа.

The article provides the analysis of the effectiveness of Multimedia Computer Software for the professional teacher training, considers principal characteristics of Multimedia Computer Software and their role in professional training of prospective teacher of philology, emphasizes principal possibilities of Multimedia Computer Software and the possible methods of their usage for prospective teachers of philology education, analyzes experience of using Multimedia Computer Software during the process of education, studies the pedagogical potential of these means of education for the development of professional qualities, defines the content and organizational aspects of Multimedia Computer Software in the process of professional teacher training.

Key words: Multimedia Computer Software, Information Technologies, prospective philology teacher, principal characteristics, possibilities, sound effects, animation, graphics, hypermedia, multimedia.

СОБКО СЕРГІЙ, ДАРЗИНСЬКА НАТАЛІЯ. УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНИМ САМОВИХОВАННЯМ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ

Проаналізовано сучасний стан процесу фізичного виховання у педагогічних вишах, у тому числі з точки зору останніх нормативних документів. Реорганізація дисципліни "Фізичне виховання" змусила до пошуку відповідних засобів оптимізації навчально-виховного процесу у вишах. За таких умов цим засобом повинно стати фізичне самовиховання, що зумовлене двома основними факторами: навчально-виховним процесом з фізичного виховання та діалектикою внутрішнього розвитку духовного життя студентів. За експертною оцінкою визначено рівні розвитку фізичного самовиховання студентської молоді. Впроваджено у практику програму з фізичного самовиховання та за допомогою математично-статистичних методів доведено її ефективність.

Ключові слова: фізичне самовиховання, студентська молодь, рівні розвитку, методи визначення.

Проаналізовано современное состояние физического воспитания в педагогических высших, в том числе с точки зрения последних нормативных документов. Реорганизация дисциплины "Физическое воспитание" привела к поиску соответствующих средств оптимизации учебно-воспитательного процесса в вузах. В таких условиях этим средством должно стать физическое самовоспитание, что детерминировано двумя основными факторами: учебно-воспитательным процессом по физическому воспитанию и диалектикой внутреннего развития духовной жизни студентов. По экспертной оценке выявлены уровни развития самовоспитания студенческой молодежи. Внедрена в практику программа по физическому самовоспитанию и с помощью математико-статистических методов доказана ее эффективность.

Ключевые слова: физическое самовоспитание, студенческая молодежь, уровни развития, методы определения.

The current status of physical education teachers in high schools, including the terms of recent regulations is analyzed. Reorganization of discipline "Physical Education" forced to find appropriate means of optimizing the educational process in universities. Under these conditions, the remedy should be the physical self-upbringing, which is caused by two main factors: the educational process in physical education and dialectic of internal development of the spiritual life of students. Under these conditions, the remedy should be the physical self-upbringing. According to expert estimates the levels of physical self-upbringing of students is highlighted. A program of physical self-upbringing is put into practice and using of mathematical and statistical methods proved its effectiveness.

Key words: physical self-upbringing, students, level of development, methods of determination.

СТАСЕНКО ОЛЕКСІЙ. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА СПОРТИВНО-МАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена сучасним підходам до вирішення проблем фізкультурної освіти у вищих навчальних закладах. У роботі подано й обґрунтовано шляхи та перспективи удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, а саме учителів фізичної культури для здійснення ними фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. З'ясовано завдання, структуру та особливості організації й проведення даного виду роботи. Визначено знання, уміння й навички, якими повинен оволодіти майбутній фахівець для якісного здійснення даного виду діяльності у сучасних умовах та наведено основні аспекти навчального процесу з певним спрямуванням.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова діяльність, майбутні учителі фізичної культури.

Статья посвящена современным подходам к решению проблем физического образования в высших учебных заведениях. В работе поданы и обоснованы пути и перспективы усовершенствования профессиональной

підготовки майбутніх фахівців, а саме вчителів фізичної культури по організації та проведенню їми фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Визначено знання, уміння та навички, якими повинні володіти фахівці для якісного виконання роботи в сучасних умовах, та наведено основні аспекти навчального процесу з певною спрямованістю.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова діяльність, майбутні вчителі фізичної культури.

The article is devoted to the modern approaches of solving problems of sports education in higher education institutions. The paper gives and grounds the ways and prospects of professional training improvement of prospective professionals, namely teachers of physical education involving the question of organization and holding of sports and recreation and mass sporting activities in secondary schools. There have been defined knowledge and skills, which a prospective specialist should acquire for high-quality implementation of this type of activity in modern conditions, and there have been given the key aspects of the educational process with a certain direction.

Keywords: sports and recreation, and mass sporting activities, future teachers of physical education.

СТРІЛЕЦЬ ОЛЕНА. ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОЦІНЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Автор обґрунтовує потребу формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до оцінювальної діяльності у навчально-виховній роботі. В статті пропонується формувати готовність майбутніх учителів початкових класів через застосування системи навчально-педагогічних ситуацій. Автором визначено принципи формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до оцінювальної діяльності у процесі застосування системи навчально-педагогічних ситуацій: проблемності, розвитку особистості в діяльності, ціннісно-орієнтованої діяльності, максимальної вмотивованості навчально-педагогічної ситуації, оптимальності, позитивної емоційної забарвленості, інтерактивності, рефлексивності.

Ключові слова: оцінювальна діяльність, готовність до оцінювальної діяльності, педагогічна ситуація, педагогічна задача, система навчально-педагогічних ситуацій, принципи формування готовності до оцінювальної діяльності, учитель початкових класів.

Автор обосновывает потребность формирования у будущих учителей начальных классов готовности к оценочной деятельности в учебно-воспитательной работе. В статье предлагается формировать готовность будущих учителей начальных классов путем использования системы учебно-педагогических ситуаций. Автором определены принципы формирования у будущих учителей начальных классов готовности к оценочной деятельности в процессе использования системы учебно-педагогических ситуаций: проблемности, развития личности в деятельности, ценностно-ориентированной деятельности, максимальной мотивированности учебно-педагогической ситуации, оптимальности, позитивной эмоциональной окрашенности, интерактивности, рефлексивности.

Ключевые слова: оценочная деятельность, готовность к оценочной деятельности, педагогическая ситуация, педагогическая задача, система учебно-педагогических ситуаций, принципы формирования у будущих учителей начальных классов готовности к оценочной деятельности, учитель начальных классов.

The author is substantiating the need of availability of primary school prospective teachers for grading activity in teaching and educational work. The article suggests forming the availability of primary school prospective teachers through the application of system of teaching and pedagogical situations. The author has defined the principles of forming the availability for grading activity of primary school prospective teachers in applying the system of teaching and pedagogical situations: problematicity, personal development in activity, value oriented activity, the highest possible motivation in teaching and pedagogical situation, optimality, emotionally positive connotation, interactivity, reflexivity.

Key words: grading activity, availability for grading activity, pedagogical situation, pedagogical task, the system of teaching and pedagogical situations, the principle of forming the availability for grading activity, primary school teacher.

ЩЕРБАК ІГОР. ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядається інструментально-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва крізь призму системного підходу та у взаємозв'язку із завданнями практичної виконавської діяльності фахівців у школі. Автор наголошує, що реалізація усіх видів інструментально-виконавської діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва повинна базуватись на синтезі виконавських та педагогічних якостей, розвинутому естетичному смаку та свідомому ставленню до музичного мистецтва. Завдання озброєння студентів системою теоретичних знань в галузі музичного виконавства, на думку автора, повинно реалізовуватись через розвиток їхніх інтелектуальних здібностей, формування жанрово-стильових орієнтирів, вмінь осмислювати та розуміти музичні форми і засоби виразності мистецтва.

Ключові слова: інструментально-виконавська підготовка, майбутній учитель, музичне мистецтво, музичний інструмент, музика, музикант, художній образ.

В статье рассматривается инструментально-исполнительская подготовка будущего учителя музыкального искусства через призму системного подхода и во взаимосвязи с задачами практической исполнительской деятельности специалистов в школе. Автор отмечает, что реализация всех видов инструментально-исполнительской деятельности будущего учителя музыкального искусства должна базироваться на синтезе исполнительских и педагогических качеств, развитом эстетическом вкусе и сознательному отношению к музыкальному искусству. Задача вооружения студентов системой теоретических знаний в области музыкального исполнительства, по мнению автора, должно реализовываться через развитие их интеллектуальных способностей, формирования жанрово-стилевых ориентиров, умений осмысливать и понимать музыкальные формы и средства выразительности искусства.

Ключевые слова: инструментально-исполнительская подготовка, будущий учитель, музыкальное искусство, музыкальный инструмент, музыка, музыкант, художественный образ.

The article reviews the concept of instrumental performance training for prospective music teacher through the prism of system approach. There have been considered psychological and educational issues in terms of the tasks for instrumental performance practice of specialists in comprehensive school. The author points out that the implementation of all kinds of instrumental performance practice of prospective music teacher should be found on the fusion of instrumental performance, psychological and pedagogical skills, sophisticated aesthetic taste and conscious respect to music. The author of the article believes that the intention to equip students with profound book learning and methodological knowledge in the domain of instrumental performance practice should be pursued through the development of their intellectual abilities, formation of genre and stylistic notion, faculty to make sense of musical forms and art expressive means.

Key words: instrumental performance training, prospective teacher, music art, musical instrument, music, musician, artistic image.

СОЦИАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ

ГРИНЬОВА МАРИНА, ДУДКА ІРИНА. ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються питання впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес вищого навчального закладу, принципи підтримання та зміцнення здоров'я студентської молоді, причини слабого здоров'я студентів, ефективність дотримання сукупності дидактичних умов оптимального впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес вищого навчального закладу.

Ключові слова: студентська молодь, здоров'я студентської молоді, здоров'язбереження, інтелектуальне здоров'я, здоров'язберігаючі технології, здоров'язберігаюче навчання, здоров'язберігаючі компетенції.

В статье рассматриваются вопросы внедрения технологий сохранения здоровья в учебно-воспитательный процесс вуза, принципы поддержания и укрепления здоровья студенческой молодежи, причины заболеваний студентов, эффективность соблюдения совокупности дидактических условий оптимального внедрения здоровьесберегающих технологий в учебный процесс высшего учебного заведения.

Ключевые слова: студенческая молодежь, здоровье студенческой молодежи, интеллектуальное здоровье, здоровьесберегающие технологии, здоровьесберегающие обучение, здоровьесберегающие компетенции.

The article discusses the introduction of health-saving technologies in the educational process of higher educational institutions, the principles of maintaining health and principles of health promotion students, the reasons for poor health of students, and the effectiveness of implementation of the totality of didactic conditions optimal implementation of health-saving technologies in educational process of higher educational institutions.

Keywords: students, health students, health care, intellectual health, healthkeeping technology, healthkeeping training, healthkeeping competence.

ЛУКАШЕВИЧ СВЕТАНА, ЖЕЛОНКИНА ТАМАРА, НИКИТЮК ЮРИЙ. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ПЕРИОД ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

В статье рассматриваются теоретические и практические основы совершенствования педагогической практики студентов в системе подготовки их к учительской деятельности, вопросы развития творческой активности и формирования у студентов профессионально-педагогических умений и навыков в дальнейшей педагогической деятельности.

Ключевые слова: педагогическая практика, творческая активность, умения, навыки, исследовательская деятельность, обучение, технологии.

The article discusses the theoretical and practical bases of perfection of pedagogical practice of students in their preparation for teaching activities, the development of creativity and formation of students' professional and pedagogical skills in further educational activities.

Key words: pedagogical practice, creative activity, skills, research, training and technology.

ВІЗНЮК ВАЛЕНТИНА. НАСИЧЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядається проблема формування професійної надійності майбутніх керівників навчальних закладів. Представлено авторське трактування поняття «професійна надійність керівника навчального закладу». Презентовано насичення змісту навчання щодо формування досліджуваного конструкту, як одну з педагогічних умов професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів. Розкрито зміст понять «надійність», «діалектика», «педагогічні умови», «зміст навчання». Обґрунтовано, що насичення змісту навчання забезпечує підвищення рівня кваліфікації майбутнього керівника навчального закладу та сприяє здійсненню ним якісної і ефективної професійної діяльності.

Ключові слова: керівник навчального закладу, професійна надійність, педагогічні умови, професійна підготовка, дидактика, зміст освіти, зміст навчання.

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной надежности будущих руководителей учебных заведений. Представлено авторское определение понятия «профессиональная надежность руководителя учебного заведения». Представлено насыщение содержания обучения при формировании исследуемого конструкта, как одна из педагогических условий профессиональной подготовки будущих руководителей учебных заведений. Раскрыто содержание понятий «надежность», «диалектика», «педагогические условия», «содержание обучения». Обосновано, что насыщение содержания обучения

обеспечивает повышение уровня квалификации будущего руководителя учебного заведения и способствует осуществлению им качественной и эффективной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: руководитель учебного заведения, профессиональная надежность, педагогические условия, профессиональная подготовка, дидактика, содержание образования, содержание обучения.

The article reveals the actual problem of formation of professional reliability of future heads of educational institutions. The author's determination of "the professional reliability of future heads of educational institutions" is suggested. It has been proved, that the saturation of learning content is one of the conditions for the professionally-pedagogical training of future heads of educational institutions in pedagogical institution of higher education. The definition of concepts "reliability", "dialectics", "pedagogical conditions", "of learning content" has been given. It has been determined that the saturation of learning content should improve the qualifying level of future heads of education institutions and contribute to the implementation of a quality and effectiveness of professional activity. Therefore, to prepare students for professional careers in the future active methods of teaching at the university are used.

Keywords: head of the educational institution, professional reliability, pedagogical conditions, professional training, didactics, learning content, training content.

ГУДУЛ ЛАРИСА. СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається місце спортивної термінології у лінгвістичній підготовці вчителя фізичної культури. Акцентується увага на термінологічній і лексикографічній компетенціях, на труднощах, що виникають у роботі з термінами майбутньої професії. У дослідженні використаний педагогічний досвід вивчення спортивної термінології на факультеті фізичного виховання КДПУ ім. В. Винниченка. Розкриваються шляхи і методи оволодіння професійною термінологією вчителем фізичної культури.

Ключові слова: професійна термінологія, терміни, навчально-теоретична підготовка, навчальний текст, професійні словники, термінологічні та лексикографічна компетенції, мовна підготовка вчителя, комунікативна професіограма вчителя.

В статье рассматривается место спортивной терминологии в лингвистической подготовке учителя физической культуры. Акцентируется внимание на терминологической и лексикографической компетенциях, на трудностях, которые возникают при работе с терминами будущей профессии. В исследовании использован педагогический опыт обучения спортивной терминологии на факультете физического воспитания КДПУ им. В. Винниченко. Раскрываются пути и методы овладения профессиональной терминологией учителем физической культуры.

Ключевые слова: профессиональная терминология, термины, научно-теоретическая подготовка, научный текст, профессиональные словари, терминологическая и лексикографическая компетенции, языковая подготовка учителя, коммуникативная профессиограмма учителя.

The article studies the problem of sport terminology in linguistic preparing of a physical education teacher. Special attention is given to terminological and lexicographical competences, as well as the problems of usage of terms of future profession. The research deals with pedagogical experience of sport terminology at the Department of Physical Education at KSPU named after V. Vynnychenko. The ways and methods of mastering of professional terminology by physical education teacher are discussed.

Key word: professional terminology, terminology, scientific-theoretical preparation, scientific text, professional dictionary, terminological and lexicographic competency, linguistic preparation of a teacher, communicative professionalgramme of a teacher.

ГРИГОРОВА ЛАРИСА. ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

У статті розглядаються питання творчої самостійності студента-дизайнера як важливий фактор соціально-професійної та особистої самореалізації. На основі аналізу наукових досліджень понять «творча самостійність», «професійна компетентність» виявлено їхні суттєві ознаки і характеристики. З урахуванням особливості майбутньої професії для дизайнерів розглянуто основні компоненти, на розвиток яких необхідно зробити акцент у процесі професійної підготовки студентів.

Ключові слова: професійна компетентність, дизайнер, творча самостійність, обдарована молодість.

В статье рассматриваются вопросы творческой самостоятельности студента-дизайнера как важный фактор социально-профессиональной и личной самореализации. На основе анализа научных исследований понятия «творческая самостоятельность» «профессиональная компетентность» выявлены существенные признаки и характеристики. С учетом особенности будущей профессии для дизайнеров рассмотрены основные компоненты, на развитие которых необходимо сделать акцент в процессе профессиональной подготовки студентов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, дизайнер, творческая самостоятельность, одаренная молодежь.

The article deals with the issue of the creative independence of a design student as an important factor of social, professional and personal self-realization. Based on the analysis of the scientific researches of "creative independence" and "professional competence" concepts the substantial features and characteristics are determined. Taking into account the peculiarities of the designers' future profession, the main components which need to be accentuated during the professional training of students are considered.

Key words: professional competence, designer, creative independence, talented youth.

ЖЕЛАН АЛЛА. ПОСТАТЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ ПІ ПЕРШОЇ ПОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.

В статті зроблено ретроспективний аналіз постаті вчителя музичних дисциплін в історії педагогіки півдня України (Херсонської губернії) II половини ХІХ – початку ХХ століття. На наш погляд, звернення до педагогічної спадщини, здійснення наукового аналізу минулого досвіду є одним із шляхів вирішення сучасних освітніх проблем. Нами подані вимоги до вчителя та його діяльності, сформульовані видатними педагогами-науковцями того часу. Аналізуючи документи різних років, ми намагалися розкрити зміни по відношенню до постаті вчителя музики та важливості викладання дисциплін мистецького циклу. Розглянуто особливості викладання предметів «Спів», «Музика» у початкових та середніх навчальних закладах губернії та виділено основні тенденції розвитку музичної освіти в зазначений період.

Ключові слова: педагогічна професія, постать вчителя музичних дисциплін, педагогічна спадщина, музична освіта, професійна компетентність, Херсонська губернія, педагоги-просвітники, тенденції розвитку.

В статье предложен ретроспективный анализ личности учителя музыкальных дисциплин в истории педагогики юга Украины (Херсонской губернии) II половины XIX – начала XX столетия. На наш взгляд, обращение к педагогическому наследию, проведению научного анализа предыдущего опыта является одним из путей разрешения современных проблем в образовании. Нами представлены требования к учителю и его деятельности, которые были сформулированы выдающимися педагогами-исследователями того времени. Проведя анализ документов разных лет, мы пытались выявить изменения по отношению к личности учителя музыки и важности введения в учебный процесс дисциплин музыкального цикла. Рассмотрены особенности преподавания предметов «Пение», «Музыка» в начальных и средних учебных заведениях губернии и выделены основные тенденции развития музыкального образования в отмеченный период.

Ключевые слова: педагогическая профессия, личность учителя музыкальных дисциплин, педагогическое наследие, музыкальное образование, профессиональная компетентность, Херсонская губерния, педагоги-просветители, тенденции развития.

The article deals with the retrospective analysis of teacher's figure of musical disciplines in the history of pedagogy in the south of Ukraine (Kherson Province) in the second half of XIX - early XX century. In our opinion, appeal to the pedagogical heritage, the implementation of scientific analysis of past experiences is one of the solutions to today's educational problems. We have submitted claims to the teacher and his activities formulated outstanding teacher-scholars of that time. Analyzing documents of various years, we tried to reveal the changes in relation to the figure of music teacher and the importance of artistic teaching disciplines cycle. The peculiarities of teaching "Singing", "Music" in elementary and secondary schools of the province are reviewed. The major trends in music education in this period are highlighted.

Keywords: teaching profession, teacher's figure of musical disciplines, pedagogical heritage, music education, professional competence, Kherson province, teachers, educators, trends.

КВАС ВАЛЕНТИНА. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті розглянуто сутність поняття готовності до професійного самовдосконалення у науково-методичній та філософській літературі. Формування готовності студентів до професійного самовдосконалення визнано одним з найважливіших факторів успішності подальшої професійної діяльності. Наголошено на інтегральному підході до визначення структури поняття. Проаналізовано сучасний стан науково-теоретичного вивчення проблеми готовності до професійного самовдосконалення, уточнено визначення ключової категорії відносно майбутніх учителів; обґрунтовано педагогічні умови ефективності окресленого процесу та етапи його здійснення.

Ключові слова: готовність, самовдосконалення, професійне самовдосконалення особистості, готовність до професійної діяльності, майбутні вчителі.

В статье рассмотрена сущность понятия готовности к профессиональному самосовершенствованию в научно-методической и философской литературе. Формирование готовности студентов к профессиональному самосовершенствованию признано одним из важнейших факторов успешности дальнейшей профессиональной деятельности. Указана необходимость рассмотрения структуры понятия с позиции интегрального подхода. Проанализировано современное состояние научно-теоретического изучения проблемы готовности к профессиональному самосовершенствованию, уточнено определение ключевой категории относительно будущих учителей; обоснованы педагогические условия эффективности данного процесса и этапы его осуществления.

Ключевые слова: готовность, самосовершенствование, профессиональное самосовершенствование личности, готовность к профессиональной деятельности, будущие учителя.

In this article it runs about the essence of the concept of the readiness for professional self-improvement in method guides and philosophical literature. The current state of scientific and theoretical study of the problem of readiness for professional self-improvement has been analyzed; the definition of a key category concerning future teachers has been specified. We have determined pedagogical conditions of effective formation of readiness of students of pedagogical higher education institutions for professional self-improvement, personal oriented educational interaction; professional orientation professional training courses; mastery of skills and vocational and educational skills of self-actualization and self-management; the specificity and the gradual implementation forming influence on the development of various components of preparedness for self-improvement.

Key words: readiness, self-improvement, professional self-identity, readiness for professional activity, future teachers.

ЛЕБЕДИК ЛЕСЯ. МЕНЕДЖМЕНТ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті виділені напрями досягнення мети педагогічної підготовки магістрів з позицій теорії управління; визначені принципи, функції і методи менеджменту системи педагогічної підготовки цієї категорії фахівців. Автор вказав на актуальні проблеми педагогічної підготовки майбутніх магістрів та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: магістр, система педагогічної підготовки магістрів, принципи, функції і методи освітнього менеджменту.

В статье выделены направления достижения цели педагогической подготовки магистров с позиций теории управления; определены принципы, функции и методы менеджмента системы педагогической подготовки этой категории специалистов. Автор указал на актуальные проблемы педагогической подготовки будущих магистров и пути их решения.

Ключевые слова: магистр, система педагогической подготовки магистров, принципы, функции и методы образовательного менеджмента.

In article there have been allocated directions of achievement of the purpose of pedagogical preparation of masters from positions of the theory of management; principles, functions and methods of management of system of pedagogical preparation of this professional category have been defined. The author has specified actual problems of pedagogical preparation of the future masters and a way of their decision.

Key words: master, system of pedagogical preparation of masters, principles, functions and methods of educational management.

ЛИЧУК АЛЬОНА. СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ

У статті розглянуто сутність поняття “професійна діалогічна взаємодія майбутніх авіадиспетчерів” та систематизовано її особливості, подано огляд наукових праць педагогів та психологів, присвячених проблемі професійної діалогічної взаємодії фахівців авіаційної галузі, та проаналізовані основні її складові. Розглядається сутність поняття та особливості радіообміну цивільної авіації, а також систематизуються основні вимоги до ведення процедури радіотелефонного зв'язку. Аналізується поняття авіаційної підмови та виділяються її основні макрополя.

Ключові слова: професійна діалогічна взаємодія, професійне спілкування, особливості професійної діалогічної взаємодії майбутніх авіадиспетчерів, радіообмін цивільної авіації, авіаційна підмова.

В статье рассматривается сущность понятия “профессиональное диалогическое взаимодействие будущих авиадиспетчеров” и систематизируются его особенности, подается обзор научных работ педагогов и психологов, посвященных проблеме профессионального диалогического взаимодействия специалистов авиационной отрасли, и проанализированы основные ее компоненты. Рассматривается сущность понятия и особенности радиообмена гражданской авиации, а также систематизируются основные требования к ведению процедуры радиотелефонной связи. Анализируется понятие авиационного подязыка и выделены его основные макрополя.

Ключевые слова: профессиональное диалогическое взаимодействие, профессиональное общение, особенности профессионального диалогического взаимодействия будущих авиадиспетчеров, радиообмен гражданской авиации, авиационный подязык.

The article deals with the main point of the concept “future air traffic controllers’ professional dialogic interaction” and the systematization of its main characteristics, the survey of the pedagogical and psychological scientific researches according to the problem of the professional dialogic interaction in the field of aviation is given. The article represents the analyses of the main components of the future air traffic controllers’ professional dialogic interaction. The main point and characteristics of the radio exchange in the civil aviation are given; the main requirements to the procedure of the radiotelephone communication are systematized. The concept of the aviation sublanguage is analyzed and its main macrofields are sorted out.

Keywords: professional dialogic interaction, professional communication, characteristics of the future air traffic controllers’ professional dialogic interaction, radio exchange in civil aviation, aviation sublanguage.

ЛЕЩЕНКО ГЕННАДІЙ. ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОФЕСІЙНУ НАДІЙНІСТЬ ФАХІВЦІВ З АВАРІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА БЕЗПЕКИ НА АВАЦІЙНОМУ ТРАНСПОРТІ

У статті розглядаються питання професійної підготовки фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті. досліджується вплив негативних чинників на ефективність здійснення професійної діяльності фахівців аварійно-рятувальних служб цивільної авіації. визначено функціональні стани, що призводять до зниження професійної надійності фахівців аварійно-рятувальних служб. встановлено чинники, що позитивно впливають на якість функціонування означених фахівців.

Ключові слова: аварійно-рятувальні служби, професійна надійність, чинники впливу, професійно важливі якості, професійна підготовка, стрес, нервово-емоційна напруга, втома, психологічний клімат, мотивація, відповідальність.

В статье рассматриваются вопросы профессиональной деятельности специалистов по аварийному обслуживанию и безопасности на авиационном транспорте. исследуется влияние негативных факторов на эффективность деятельности специалистов аварийно-спасательных служб. определены функциональные состояния, приводящие к снижению профессиональной надежности специалистов аварийно-спасательных служб. установлены факторы, которые положительно влияют на качество функционирования указанных специалистов.

Ключевые слова: аварийно-спасательные службы, профессиональная надежность, факторы воздействия, профессионально важные качества, профессиональная подготовка, стресс, нервно-эмоциональное напряжение, усталость, психологический климат, мотивация, ответственность.

The article deals with the issues of the professional activity of future specialists of aviation emergency service and safety. It's being proved that the subject's ability to resist the negative factors of professional activity and to perform effectively the professional functions characterize the resistance of the action, provided by the professional reliability. It's being indicated that the professional teaching of future specialists – is a difficult, dynamic, sometimes contradictory process, not always meeting its goals, and consequently requires constant improvement. The optimization of the process to train specialists first of all requires their professional reliability formation that allows the effective professional activity and professional longevity. It's being defined that the effectiveness of the professional activity is influenced by the complex and interaction of objective and subjective factors. It's being pointed out that the resistance to stress – is an important factor to provide the specialist's professional reliability and the effectiveness of the labor activity.

Keywords: Search-and-rescue services, professional reliability, the impact factors, professionally important qualities, professional training, stress, nervous-emotional strain, tiredness, psychological climate, motivation, responsibility.

МІНЕНОК АНТОНІНА. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ «МАГІСТР» ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»

В статті розкрито актуальні аспекти організації і проведення науково-дослідної діяльності студентів та обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють успішності проведення науково-дослідної діяльності в умовах організації навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Автором досліджуються різні аспекти організації та проведення науково-дослідної діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі, взаємозв'язок навчальної та науково-дослідної роботи, раціональне управління науковою роботою студентів, обґрунтовано психолого-педагогічні фактори, які зумовлюють успішність науково-дослідної роботи студентів.

Ключові слова: студенти, розвиток, професіоналізм, майбутній учитель, науково-дослідна діяльність, комплексний підхід.

В статье раскрыты актуальные аспекты организации и проведения научно-исследовательской деятельности студентов и обоснованы педагогические условия, которые содействуют успешности проведения научно-исследовательской деятельности в условиях организации учебного процесса в высшем педагогическом учебном заведении.

Автором исследуются разные аспекты организации и проведения научно-исследовательской деятельности в высшем педагогическом учебном заведении, взаимосвязь учебной и научно-исследовательской работы, рациональное управление научной работой студентов, обоснованы психолого-педагогические факторы, которые обуславливают успешность научно-исследовательской деятельности студентов.

Ключевые слова: студенты, развитие, профессионализм, будущий учитель, научно-исследовательская деятельность, комплексный подход.

There have been overviewed the actual aspects of organization and conduct of research activity of students. Pedagogical terms which are instrumental in progress of conduct of research activity in the conditions of organization of educational process in higher pedagogical educational establishment have been exposed in the article.

Different aspects of organization and conduct of research activity in higher pedagogical educational establishment, interconnection of educational and research work have been shown. There have been grounded psychological-pedagogical factors which predetermine a rational management of students progress in their research work.

Keywords: students, development, professionalism, prospective teacher, research activity, complex approach.

ПІВЕНЬ МИКОЛА, ПЩЕНКО АНДРІЙ. ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

У статті йдеться про синергетичні тенденції в організації інтегрованого освітнього простору майбутніх авіаційних фахівців.

Ключові слова: освітній простір, суб'єктно розвивальний простір, синергетичні й інтеграційні тенденції, професійний і особистісний саморозвиток, самостійність, автодидактичні навички.

В статье говорится о синергетических тенденциях в организации интегрированного образовательного пространства будущих авиационных специалистов.

Ключевые слова: образовательное пространство, субъектно развивающее пространство, синергетические и интегративные тенденции, профессиональное и личностное саморазвитие, самостоятельность, автодидактические навыки.

This article deals with synergetic tendency in organization of integrative educational environment for future aviation specialists.

Key words: educational environment, subject-development environment, synergetic and integrative tendency, professional and personal selfdevelopment, independence, autodidactic skills.

ПУНГІНА ОЛЬГА. ВПРОВАДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В ОДЕСІ У 20-ТІ РОКИ ХХ СТ., ЯК НОВИЙ РІВЕНЬ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ

Одеський Політехнікум розвивався за моделлю мистецького ВУЗу, пристосованого до потреб виробництва. Науковий підхід до викладання фахових дисциплін сприяв тому, що під час виконання курсових та дипломних робіт студенти керувалися професійним вирішенням завдань. На всіх курсах була раціонально організована безперервна виробнича практика. Також студенти постійно залучалися до агітаційної і культмасової роботи, співпраці з іншими центрами художньої освіти південних регіонів.

Ключові слова: художня освіта, виробнича практика, Одеський Політехнікум.

Одесский Политехникум развивался за моделью художественного ВУЗа, приспособленного к потребностям производства. Научный подход к преподаванию профильных дисциплин способствовал тому, что во время

выполнения курсовых и дипломных работ студенты руководствовались профессиональным решением заданий. На всех курсах была рационально организована непрерывная производственная практика. Также студенты постоянно привлекались к агитационной и культурно-массовой работе, сотрудничеству с другими центрами художественного образования южных регионов.

Ключевые слова: художественное образование, производственная практика, Одесский Политехникум.

Odessa Polytechnic developed after the model of the artistic Institution of higher educational establishment, adjusted to the necessities of production. The scientific going near teaching of professional disciplines promoted because during implementation of term and diploma papers students followed the professional decision of tasks. On all courses continuous productive practice was rationally organized. Also students were constantly brought over to agitation and cultural work, collaboration with other centers of artistic formation of south regions.

Keywords: artistic education, productive practice, Odessa Polytechnic.

СТАДНИК ВАДИМ. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Військово-педагогічний процес у вищих військових навчальних закладах ґрунтується на парадигмі особистісно-орієнтованого навчання та передбачає цілеспрямовану й змістовну взаємодію того, хто вчить і того, хто навчається. В наш час виникає потреба у розробці інноваційних підходів до проектування змісту підготовки офіцерів запасу на військових кафедрах, що набуває першорядного значення і прямо стосується національної безпеки країни, оскільки їхня діяльність може істотно впливати на бойову готовність військових частин і підрозділів. Саме питання ефективної підготовки офіцерських кадрів є пріоритетним у концептуальному баченні призначення власних Збройних Сил України. В статті розглядається питання застосування інформаційних технологій у навчальному процесі як викладачами, так і тими, хто навчається та взаємодія між ними під час самостійної роботи.

Ключові слова: військово-педагогічний процес, інноваційні технології, професійна спрямованість, професійно-орієнтовані дисципліни, інформаційно-комунікаційні технології, підготовка офіцерів запасу.

Военно-педагогический процесс в высших военных учебных заведениях основывается на парадигме личностно-ориентированного обучения и предусматривает целенаправленное и содержательное взаимодействие обучаемого и обучающегося. В настоящее время возникает потребность в разработке инновационных подходов к проектированию содержания подготовки офицеров запаса на военных кафедрах, что приобретает первостепенное значение и напрямую касается национальной безопасности страны, поскольку их деятельность может влиять на боевую готовность воинских частей и подразделений. Именно вопрос эффективной подготовки офицерских кадров является приоритетным в концептуальном видении предназначения собственных Вооруженных Сил Украины. В статье рассматривается вопрос применения информационных технологий в учебном процессе как преподавателями, так и учащимися и взаимодействие между ними во время самостоятельной работы.

Ключевые слова: военно-педагогический процесс, инновационные технологии, профессиональная направленность, профессионально-ориентированные дисциплины, информационно-коммуникационные технологии, подготовка офицеров запаса.

Military pedagogical process in higher military educational institutions is based on the paradigm of learner-oriented learning and provides a focused and meaningful interaction of those who teach and who learn. Nowadays there is a need to develop innovative approaches to designing the content of training reserve officers in the military departments, which is of paramount importance and directly related to national security, since they can significantly affect the combat readiness of military units. The issue of effective officers training is a priority in conceptual vision of the Armed Forces of Ukraine. The article discusses the use of information technologies in educational process by both teachers and learners and interaction between them during self-study.

Keywords: military pedagogical process, innovative technology, professional orientation, professional-focused disciplines, information and communication technologies, training of reserve officers.

СТРЕЛЬНИКОВ МИРОСЛАВ. СТРУКТУРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ»

У статті розкриваються основи поняття підприємництва, виділені основні компоненти в структурі підприємництва, описані поняття і структура підприємницької компетентності магістра спеціальності «Бізнес-адміністрування».

Ключові слова: підприємництво, підприємницька компетентність, структура підприємницької компетентності.

В статье раскрываются основы понятия предпринимательства, выделены основные компоненты в структуре предпринимательства, описаны понятия и структура предпринимательской компетентности магистра специальности «Бизнес-администрирование».

Ключевые слова: предпринимательство, предпринимательская компетентность, структура предпринимательской компетентности.

In the article bases of the notion of business are revealed, the main components in the business structure are allocated, the notion and structure of the master's specialty "Business Administration" entrepreneurial competence are described.

Key words: business, an entrepreneurial competence, a structure of enterprise competence.

СТУКАЛЕНКО ЗОЯ. СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано психолого-педагогічний аспект феномену «професійна толерантність», де зосереджено увагу на критеріях та специфіці створення ситуації успіху. Акцентовано, що створення ситуації успіху є важливою рушійною силою формування особистості. Для досягнення зазначеного феномена в процесі

фахової підготовки викладач повинен мати позитивну настанову на професійну діяльність, володіти вмінням слухати та емоційно впливати на учня, при цьому бути тактовним, толерантним. Наголошено, що професійна толерантність виступає взірцем високого рівня розумового розвитку і моральної культури й повинна бути нормою соціального життя і, відповідно до Міжнародної освітньої парадигми, спрямовувати і вдосконалювати рівень професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: майбутній учитель музичного мистецтва, толерантність, професійна толерантність, ситуація успіху, концертна діяльність, очікуваний успіх, неочікуваний успіх, колективний успіх, гедонізм, позитивна мотивація.

В статье проанализирован психолого-педагогический аспект феномена «профессиональная толерантность», где сосредоточено внимание на условиях и специфике создания ситуации успеха. Акцентировано внимание на том, что создание ситуации успеха является важной движущей силой формирования личности. Для достижения указанного феномена в процессе профессиональной подготовки преподаватель должен иметь положительную установку на профессиональную деятельность, владеть умением слушать и эмоционально воздействовать на ученика, при этом быть тактичным, толерантным. Отмечено, что профессиональная толерантность выступает образцом высокого уровня умственного развития и нравственной культуры, должна быть нормой социальной жизни и, согласно Международной образовательной парадигме, направлять и совершенствовать уровень профессиональной подготовки будущего учителя музыкального искусства.

Ключевые слова: будущий учитель музыкального искусства, толерантность, профессиональная толерантность, ситуация успеха, концертная деятельность, ожидаемый успех, неожиданный успех, коллективный успех, гедонизм, положительная мотивация.

The article analyses the psychological and pedagogical aspects of the phenomenon of "professional tolerance", which focuses on the criteria and the specifics of the situation creating success. The attention creating a situation of success is an important driving force behind the formation of the person. To achieve this phenomenon in the professional training teachers should have positive attitude to professional activity, have the ability to listen and emotional impact on student, be considerate, tolerant. It has been emphasized that the professional model of tolerance occurs a high level of mental and moral development of culture and should be the norm of social life; according to the International educational paradigm it should guide and improve the level of training future teachers of music.

Keywords: future teacher of music, tolerance, tolerance professional, situation success, concerts, expected success unexpected success, the collective success, hedonism, positive motivation.

CHERNYONKOV YAROSLAV. PEDAGOGICAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY AS A CONDITION OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

У статті проаналізовано поняття «ПЕДАГОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УНІВЕРСИТЕТУ», його характеристики і найголовніше вплив на систему професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у вищих навчальних педагогічних закладах. Автором було ґрунтовно досліджено зміст та структуру даного поняття; визначено та описано основні типи впливових середовищ взаємодії та професійної підготовки (педагогічне, освітнянське, мовне, лінгводидактичне, спеціально створене); окреслено основні компоненти досліджуваного утворення (спеціально створеного середовища); проаналізовано найефективніший вплив даної «педагогічної системи». В рамках докторського дисертаційного дослідження було проведено черговий етап педагогічного експерименту (вплив спеціального середовища) на базі двох ВНЗ: Одеського та Кіровоградського вишів.

Ключові слова: середовище, педагогічне середовище, освітнє середовище, мовне середовище, лінгводидактичне середовище, середовище професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов, умови професійної підготовки, міждисциплінарна інтеграція змісту вищої педагогічної освіти.

В статье проанализировано понятие «педагогическая среда университета», его характеристики и самое главное влияние на систему профессиональной подготовки будущего учителя иностранных языков в высших учебных педагогических заведениях. Автором было основательно исследовано содержание и структуру данного понятия; определены и описаны основные типы влиятельных сред взаимодействия и профессиональной подготовки (педагогическая, образовательная, языковая, лингводидактическая, специально созданная); очерчены основные компоненты исследуемого образования (специально созданной среды); проанализированы эффективные влияния данной «педагогической системы». В рамках докторского диссертационного исследования был проведен очередной этап педагогического эксперимента (влияние специальной среды) на базе двух вузов: Одесского и Кировоградского.

Ключевые слова: среда, педагогическая среда, образовательная среда, языковая среда, лингводидактическая среда, среда профессиональной подготовки будущего учителя иностранных языков, условия профессиональной подготовки, междисциплинарная интеграция содержания высшего педагогического образования.

It has been analyzed the concept of "pedagogical university's environment", its characteristics and the most important influence on the system of training of future teachers of foreign languages an high school's educational institutes. The author has been thoroughly researched the content and the structure of this concept; defined and described the main types of the influential environments and the professional training (pedagogical, educational, speech, linguadidactical, specially created); outlined the main components of the studied formation (specially created environment); analyzed the impact of the most effective "pedagogical system". According to the doctoral dissertation research was it has been conducted the next stage of the pedagogical experiment (the influence of special environment) at the two universities: Odessa and Kirovograd universities.

Key words: environment, pedagogical environment, educational environment, language environment, linguadidactical environment, environment of training of the future teachers of foreign languages, conditions of training, interdisciplinary integration of content of the high school education.

ШУСТОВА НАТАЛІЯ. КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проаналізовано зміст понять «контекстне навчання», «квазіпрофесійна діяльність», «професійне самовдосконалення». Здійснено огляд основних аспектів контекстного навчання як умови формування основ професійного самовдосконалення майбутнього вчителя початкової школи. Розглянуто основні завдання педагогічних коледжів щодо формування основ професійного самовдосконалення. Наведено конкретні приклади використання контекстного навчання при підготовці майбутніх учителів початкових класів та на їхній основі виокремлено умови формування основ професійного самовдосконалення.

Ключові слова: професійне самовдосконалення, майбутній учитель початкової школи, контекстне навчання, квазіпрофесійна діяльність.

Проанализировано содержание понятий «контекстное обучение», «квазипрофессиональная деятельность», «профессиональное самосовершенствование». Осуществлен обзор основных аспектов контекстного обучения как условия формирования основ профессионального самосовершенствования будущего учителя начальной школы. Рассмотрены основные задачи педагогических колледжей по формированию основ профессионального самосовершенствования. Приведены конкретные примеры использования контекстного обучения при подготовке будущих учителей начальных классов и на их основе выделены условия формирования основ профессионального самосовершенствования.

Ключевые слова: профессиональное самосовершенствование, будущий учитель начальной школы, контекстное обучение, квазипрофессиональная деятельность.

There have been analyzed the concepts "contextual learning", "kvaziprofessional activity", "professional self-improvement." There has been done the overview of the main aspects of contextual education as a condition for laying the foundations of professional self-perfection of prospective elementary school teacher. The main task of a teacher of training colleges is in laying the foundations of professional self-perfection. There have been given specific examples of contextual learning in the preparation of primary school teachers and allocated favorable conditions of forming the basis of professional self-improvement, in particular, the formation of positive motivation of students; students' awareness of the goals and objectives that will help their self-improvement; creating of a real problem situation with future professional activities that ensure professional growth process of the individual; organization system for consistent steps aimed at creating their own attitude to the problem and justify their own position; develop their own methodological base through the development of various kinds of teaching methods for solving simple problems.

Keywords: professional self-improvement, future teacher, contextual learning, kvaziprofessional activities.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ОСВІТИ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСОБИ СПРІЯННЯ ФАХОВІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ**ЖЕЛОНКИНА ТАМАРА, ЛУКАШЕВИЧ СВЕТЛАНА, ШЕРШНЕВ ЕВГЕНИЙ. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ**

В статье рассматривается использование в обучении педагогических технологий, которые направлены на то, чтобы применять полученные в результате систематического изучения фундаментальные знания из разных областей науки для решения жизненно важных проблем, синтезировать эти знания.

Ключевые слова: педагогическая технология, обучение, дистанционное обучение, проблемное обучение, инновации, компьютеризация, интернет-технологии.

The article is considered using in training of pedagogical technologies which are directed on applying the fundamental knowledge gained as a result of systematic studying from different areas of science to the solution of the vital problems, to synthesize this knowledge.

Key words: pedagogical technology, training, distance learning, problem training, innovations, computerization, Internet technologies.

БАБЕНКО АНДРИЙ. ІНТЕГРАЦІЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті обґрунтовується інтеграційно-тематичний підхід у системі підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання. Визначаються наукові надбання у вирішенні цієї проблеми. Аналізуються роботи О. В. Петуніна і А. К. Кагієва, які ще у 80-ті роки ХХ ст. вважали одним із пріоритетних напрямків удосконалення системи підготовки вчителів фізичної культури комплексно-тематичний підхід. Характеризуються три рівні інтеграції у навчанні. Визначається суть інтеграційно-тематичного підходу та характеризуються напрямки тематичної інтеграції: спеціально-предметна; психолого-педагогічна; предметно-методична; технологічно-методична.

Ключові слова: система підготовки, інтеграція, комплексно-тематичний підхід, внутрішньопредметна інтеграція, міжпредметна інтеграція, інтеграційно-тематичний підхід, учитель фізичного виховання.

В статье обосновывается интеграционно-тематический подход в системе подготовки будущего учителя физического воспитания. Определяются научные достижения в решении этой проблемы. Анализируются работы А. В. Петунин и А. К. Кагиева, которые еще в 80-е годы ХХ в. считали одним из приоритетных направлений совершенствования системы подготовки учителей физической культуры комплексно-тематический подход. Характеризуются три уровня интеграции в обучении. Определяются линии тематической интеграции: специально-предметная; психолого-педагогическая; предметно-методическая; технологически-методическая.

Ключевые слова: система подготовки, интеграция, комплексно-тематический, внутривпредметная интеграция, межпредметная интеграция, интеграционно-тематический подход, учитель физического воспитания.

In the article the problem of integration in the process of preparation of future teachers of physical culture has been investigated. There have been substantiated integration and thematic approach to learning. Scientific achievements in

solving this problem have been determined. We have analyzed the work of A.V. Petunina and A.K. Kagiya. These scientists in the 80 years of the twentieth century considered one of the priorities of improving the system of training of teachers of physical culture. The characteristics of the three levels of integration in education have been given. The author has defined the essence of integration and thematic approach. There has been characterized the direction of thematic integration: special items; psychological and pedagogical; subject-methodical; technological and methodological.

Key words: integration, integration processes, integration training inter-subject integration, cross-subject integration, integrative and thematic approach, a teacher of physical education.

БОГУЦЬКА АНАСТАСІЯ. СОЦІАЛЬНА РОБОТА І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ ТРЕТЬОГО ВІКУ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми спрямування соціальної роботи з людьми третього віку не тільки на їхню соціальну підтримку, соціальний захист, але й на їхню самореалізацію; подано підходи науковців щодо трактування поняття самореалізації у психолого-педагогічних дослідженнях; розкрито особливості процесу самореалізації людей третього віку; розкрито трактування концепції процесу самореалізації людей третього віку; охарактеризовано закони суб'єктивної самореалізації.

Ключові слова: особистість, соціальна робота, самореалізація, концепції самореалізації, люди третього віку, особливості самореалізації людей третього віку, закони самореалізації, суб'єктивна самореалізація, соціальна підтримка, соціальний захист.

В статті обґрунтовано актуальність проблеми спрямування соціальної роботи з людьми третього віку не тільки на їхню соціальну підтримку, соціальний захист, але й на їхню самореалізацію; подано підходи науковців щодо трактування поняття самореалізації у психолого-педагогічних дослідженнях; розкрито особливості процесу самореалізації людей третього віку; розкрито трактування концепції процесу самореалізації людей третього віку; охарактеризовано закони суб'єктивної самореалізації.

Ключевые слова: личность, социальная работа, самореализация, концепции самореализации, люди третьего возраста, особенности самореализации людей третьего возраста, законы самореализации, субъективная самореализация, социальная поддержка, социальная защита.

In the article there has been substantiated the timeliness of the problem of social work course with people of the third age not only for their social support, social protection, but also for their self-realization; the approaches of researchers as for the interpretation of self-realization concept in psychological and pedagogical researches have been developed; the peculiarities of the self-realization process of the third age people have been defined; the conceptions of interpretations of the self-realization process of the third age people have been highlighted; the laws of subjective self-realization have been characterized.

Keywords: personality, social work, self-realization, conceptions of self-realization, people of the third age, peculiarities of self-realization of the third age people, laws of self-realization, subjective self-realization, social support, social protection.

БУНЧУК ОКСАНА, ЄРМАК ЮЛІЯ. ВНЕСОК ЧЛЕНІВ ТОВАРИСТВА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТОК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ 1917-1920 рр.

У статті висвітлена культурно-освітня діяльність членів Товариства шкільної освіти та їхній внесок у розвиток науково-педагогічної думки 1917-1920 рр. Тематика, досліджена автором, розкриває сутність наукової та просвітницької діяльності А. Леценка, Т. Лубенця, С. Русової, І. Стешенка, Ф. Сушицького, П. Холодного, та ін. за період діяльності товариства, а також їхні головні досягнення на освітній ниві. Автором, у результаті наукового пошуку, виявлені та досліджені основні напрямки цієї діяльності, а саме: проведення першого і другого Всеукраїнських учительських з'їздів; організація курсів з українознавства і підвищення кваліфікації вчителів; видання наукової літератури та підручників для освітніх закладів; відкриття навчальних закладів; підготовка плану розбудови єдиної школи; розробка навчальних планів та програм дисциплін.

Ключові слова: А. Леценко, Т. Лубенець, С. Русова, І. Стешенко, П. Холодний, Ф. Сушицький, члени Товариства шкільної освіти, Товариство шкільної освіти, науково-педагогічна думка, українська національна школа, культурно-освітня діяльність.

В статті освещена культурно-просветительская деятельность членов Общества школьного образования и их вклад в развитие научно-педагогической мысли в 1917-1920 гг. Тематика, исследованная автором, раскрывает сущность научной и просветительской деятельности А. Леценко, Т. Лубенца, С. Русовой, И. Стешенко, Ф. Сушицкого, П. Холодного, и др. за период деятельности общества, а также их главные достижения в системе образования. Автором, в результате научного поиска, выявлены и исследованы основные направления этой деятельности, а именно: проведение первого и второго Всеукраинских учительских съездов; организация курсов украиноведения и повышения квалификации учителей; издание научной литературы и учебников для образовательных учреждений; открытие учебных заведений; подготовка плана развития единой школы; разработка учебных планов и программ дисциплин.

Ключевые слова: А. Леценко, Т. Лубенец, С. Русова, И. Стешенко, П. Холодный, Ф. Сушицкий, члены Общества школьного образования, Общество школьного образования, научно-педагогическая мысль, украинская национальная школа, культурно-образовательная деятельность.

The article highlights cultural and educational activities of the Society members the school of education and their contribution to the development of scientific and pedagogical thought in 1917-1920 Themes explored by the author, reveals the essence of scientific and educational activities A. Leshchenko, T. Lubenets', S. Rusova, I. Steshenko, F. Sushitskiy, P. Holodnyi, etc. during the period of activities of the society and their main achievements in the field. The author, as a result of scientific research has identified and analyzed the main directions of this activity, namely: implementation of the first and second all-Ukrainian teachers ' congresses; organization of Ukrainian studies courses and teacher training; the publication of scientific literature and textbooks for educational institutions; opening of educational

institutions; preparation of plan of development of the common schools; development of curricula and programs of disciplines.

Keywords: A. Leshchenko, V. Lubenets, S. Rusova, I. Steshenko, P. Holodnyi, F. Sushitskiy, members of the public school education Society school, scientific-pedagogical ideas, the Ukrainian national school, cultural and educational activities.

ДОРОШ ТЕТЯНА. ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ

У статті розкриваються питання організації культурно-просвітницької діяльності студентів-музикантів у вищій педагогічній школі. Автор висвітлює основні завдання культурно-просвітницької діяльності студентської молоді, в яких доповнюється зміст музичного виховання. Підкреслено, що участь у різноманітних заходах націлюють майбутніх фахівців мистецьких дисциплін до практичної роботи, сприяють подальшому розвитку їх творчої діяльності та вдосконаленню. У загальній таблиці подається структура організації культурно-просвітницької діяльності студентів-музикантів, що включає підготовку, реалізацію, аналіз результатів власного виступу, окреслюються подальші шляхи цієї діяльності.

Ключові слова: культурно-просвітницька діяльність, студент-музикант, музичне мистецтво, концертне виконавство.

В статье рассматриваются вопросы организации культурно-образовательной деятельности студентов-музыкантов в высшей педагогической школе. Автор освещает основные задачи культурно-образовательной деятельности студенческой молодежи, в которых дополняется содержание музыкального воспитания. Подчеркнуто, что участие в разнообразных мероприятиях нацеливает будущего специалиста к практической работе, способствует дальнейшему развитию и совершенствованию их творческой деятельности.

Ключевые слова: культурно-образовательная деятельность, студент-музыкант, музыкальное искусство, концертное исполнение.

The questions of cultural and educational activities of students-musicians in higher school are described in the article. The author illustrates basic tasks of cultural and educational activities of students. These problems are completed with the content of musical education. It is emphasized that the participation in various festive occasions aims to further development and improvement of their creative activity. The subsequent ways of this activity are outlined in the work. The structure of organization of cultural and educational students' activities includes preparation, realization and analysis of the results of their own playing, taking part in different concerts, festive occasions.

Keywords: cultural, educational activities, student-musician, music art, concert performance.

ДОВГА ТЕТЯНА. ВІЗУАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ

В статті представлено візуально-комунікативні характеристики особистісно-професійного іміджу вчителя. Розкрито сутність понять: "візуальна привабливість", "комунікативна привабливість". Охарактеризовано складники візуальної привабливості вчителя: зовнішній вигляд і педагогічний артистизм. Наведено вимоги до одягу як важливого елемента зовнішнього вигляду вчителя. Комунікативну привабливість педагога розкрито в контексті педагогічного спілкування та засобів його реалізації: комунікативних здібностей, комунікативними умінь та комунікативної поведінки. Показано роль комунікабельності та комунікативності як рис, що забезпечують ефективність професійно-педагогічної комунікації. Комунікативний імідж учителя визначено як комплекс візуально-комунікативних характеристик та професійно-педагогічних якостей.

Ключові слова: учитель, особистісно-професійний імідж, візуально-комунікативні характеристики, професійно-педагогічна комунікація, комунікативний імідж.

В статье представлены визуально-коммуникативные характеристики личностно-профессионального имиджа учителя. Раскрыта сущность понятий: "визуальная привлекательность", "коммуникативная привлекательность". Охарактеризованы составляющие визуальной привлекательности учителя: внешний вид и педагогический артистизм. Приведены требования к одежде как важному элементу внешнего вида учителя. Коммуникативная привлекательность педагога раскрыта в контексте педагогического общения и средств его реализации коммуникативных способностей, коммуникативных умений и коммуникативного поведения. Показана роль коммуникабельности и коммуникативности как черт, обеспечивающих эффективность профессионально-педагогической коммуникации. Коммуникативный имидж учителя определен как комплекс визуально-коммуникативных характеристик и профессионально-педагогических качеств.

Ключевые слова: учитель, личностно-профессиональный имидж, визуально-коммуникативные характеристики, профессионально-педагогическая коммуникация, коммуникативный имидж.

In the article there have been presented visual-communication characteristics of personal-professional image of a teacher. The meanings of the concepts «visual appeal», «communicative attraction» have been disclosed. The components of the visual appeal of a teacher: the appearance of artistic and pedagogical has been characterized. The requirements to clothing as an important element of teacher's appearance have been submitted. Communicative attractiveness of teacher's treatment has been disclosed in the context of communication and means of implementing of communication skills and communicative behavior. The role of sociability and communication as the features to ensure the effectiveness of professional pedagogical communication has been shown. Communicative image of the teacher has been defined as a set of visual communication features and professional-pedagogical skills.

Keywords: teacher, personal-professional image, visual communication characteristics, professional and pedagogical communication, the communicative image.

КРАВЧУК НЕЛЯ. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті проаналізовано психолого-педагогічні джерела щодо дослідження проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Обґрунтовано актуальність даної проблеми в системі освіти України. Розкрито головні чинники формування здоров'язбережувальної компетентності та змістове наповнення термінів: «компетентність», «здоров'язбережувальна компетентність», «здоров'язбережувальні технології», «здоров'язбережувальне середовище».

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальне середовище, здоров'язбережувальні технології професійна підготовка, майбутні вихователі.

В статье проведен анализ психолого-педагогической литературы, посвященной исследованию проблемы формирования здоровьесберегающей компетентности у будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений. Обоснована актуальность данной проблемы в системе образования Украины. Раскрыты главные составляющие формирования здоровьесберегающей компетентности и содержательное наполнение терминов: «компетентность», «здоровьесберегающая компетентность», «здоровьесберегающие технологии», «здоровьесберегающая среда».

Ключевые слова: здоровье, здоровьесберегающая компетентность, здоровьесберегающая среда, здоровьесберегающие технологии, профессиональная подготовка, будущие воспитатели.

The article analyses psychological and pedagogical resources concerning the problem of health-preserving competence of future pre-school teachers. The importance of the given problem in the educational system of Ukraine is proved. The main factors of health-preserving competence and the notion "competence", "health-preserving competence" is investigated.

Key-words: health, health-preserving competence, professional training, pre-school teachers, health-preserving environment, health-preserving technologies.

МЕЛЬНИК АНАСТАСІЯ. СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В статті здійснений аналіз змісту позакласної роботи учителів фізичної культури у початковій школі. Досліджено основні форми організації позакласної роботи. Проведений аналіз структурних характеристик позакласної роботи вчителя фізичної культури у початковій школі.

З'ясовано, що позакласна робота у початковій школі повинна спрямовуватись на адаптацію до навчання; зміцнення здоров'я, загартування, підвищення працездатності школярів; фізичний розвиток та озброєння життєво важливими руховими уміннями і навичками; формування звичок здорового способу життя, позитивного ставлення до фізичної культури та потреби в систематичних заняттях фізичними вправами.

Ключові слова: позакласна робота, початкова школа, школярі, фізична культура, вчитель, фізичні вправи, здоровий спосіб життя.

В статье осуществлен анализ содержания внеклассной работы учителей физической культуры в начальной школе. Определены основные формы организации внеклассной работы. Проведен анализ структурных характеристик внеклассной работы учителя физической культуры в начальной школе.

Выяснено, что внеклассная работа в начальной школе должна направляться на адаптацию к обучению; укрепление здоровья, закаливание, повышение работоспособности школьников; физическое развитие и вооружение жизненно важными двигательными умениями и навыками; формирование привычек здорового образа жизни, позитивного отношения к физической культуре и потребности в систематических занятиях физическими упражнениями.

Ключевые слова: внеклассная работа, начальная школа, школьники, физическая культура, учитель, физические упражнения, здоровый образ жизни.

In the article there has been given the analysis of the content of extracurricular activities teachers of physical education in elementary school. The basic form of organization of extracurricular activities have been studied. The analysis of the structural characteristics of extracurricular physical training teacher in elementary school has been given.

It has been found out that the class work in elementary school should be directed to adaptation to training; health promotion, training, increase efficiency schoolchildren; physical development and weapons vital motor skills and abilities; forming habits of a healthy lifestyle, positive attitude to physical culture and the need for systematic physical exercise, promoting assimilation of knowledge bases hygiene; development of the emotional sphere, moral and volitional qualities, and aesthetic education.

Keywords: class work, elementary school, high school, physical education teacher, exercise, healthy lifestyle.

МАНДРИКО ТАМАРА. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Учитель сьогодні не повинен бути авторитарним носієм знань, а виступати порадиником, консультантом, який зможе заохотити кожного учня до навчальної і пошукової діяльності, спрямовуючи розвиток його особистісних характеристик як повноправного учасника творчого навчального процесу. У статті описано досвід викладачів психології училища по забезпеченню інноваційного підходу до формування психологічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: психологічна підготовка, інновації, інтерактивні методи, сфери компетентності.

Учитель сегодня не должен быть авторитарным носителем знаний, а выступать советчиком, консультантом, который сможет мотивировать каждого ученика к учебной и поисковой деятельности, направляя развитие его личностных характеристик как полноправного участника творческого учебного

процесса. В статті описан опыт преподавателей психологии училища по обеспечению инновационного подхода к формированию психологической компетенции будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: психологическая подготовка, инновации, интерактивные методы, сферы компетентности.

Teacher mustn't be authoritative exponent of knowledge, but to be an adviser, consultant, which will be able to encourage every student to educational and research activity, directing development of his personal characters as a participant of a creative educational process. Experience of Psychology teachers of college in providing innovation approach, forming psychological competence of future teachers of elementary school, has been described in the article.

Key words: psychological preparation, innovation, interactive methods, spheres of competence.

МАРКОВА ОЛЕНА. ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНЯ ЗНАТЬ ТА МОТИВІВ ДОТРИМАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ

У статті розглядаються питання рівня знань та мотивів дотримання здорового способу життя студентів педагогічних спеціальностей. Охарактеризовано рівень знань студентів з таких понять як „здоров'я”, „здоровий спосіб життя” та його складові. Визначено, які форми, методи і засоби збереження здоров'я відомі студентській молоді. Особливу увагу приділено дослідженню рівня знань з впливу фізичних вправ на організм та самоконтролю рівня здоров'я студентів. Акцентовано увагу на мотивах щодо дотримання здорового способу життя і занять фізичною культурою майбутніх педагогів та причини й фактори наявності шкідливих звичок у студентській молоді.

Ключові слова. здоровий спосіб життя (ЗСЖ), студенти, анкетування, ранжування, методика незакінчених речень, рівень знань, мотиви, фізична культура.

В статті рассматриваются вопросы уровня знаний и мотивов придерживания здорового образа жизни студентов педагогических специальностей. Охарактеризован уровень знаний студентов по таким понятиям как «здоровье», «здоровый образ жизни» и их составляющие. Определено, какие формы, методы и средства сбережения здоровья известны студенческой молодежи. Особое внимание уделено исследованию уровня знаний по воздействию физических упражнений на организм и самоконтроль уровня здоровья студентов. Акцентируется внимание на мотивах по отношению к придерживанию здорового образа жизни и занятии физической культурой будущих педагогов, а также причины и факторы приобретения вредных привычек студенческой молодежью.

Ключевые слова: здоровый образ жизни (ЗОЖ), студенты, анкетирование, ранжирование, методика незаконченных предложений, уровень знаний, мотивы, физическая культура.

The article highlights the problem of the students' health and its preservation, it also evaluates the knowledge level and aims of keeping to a healthy lifestyle among students of the pedagogical departments. There is a characteristic of students' knowledge in such concepts as "health", "healthy lifestyle", "basic stairs in healthy lifestyle". There has also been a definition of forms, methods and means of preserving health known by students. A great attention has been paid to the exploration of the level of the knowledge of the influence of physical exercises on the body and self-controlling of the health. The attention has been accented on the motives to keep to a healthy lifestyle and to join classes in physical training. After ranging the dominant motives towards physical exercises and sport have been cleared up among the students as well as the reasons and factors of presence of unhealthy habits.

Key words: healthy lifestyle, students, survey, ranging, the method of unfinished sentences, knowledge level, motives, physical training.

НЄВОРОВА ЛЮДМИЛА, НЄВОРОВА ОЛЕНА. ДОБОВА АДАПТИВНІСТЬ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ У ДОШКІЛЬНЯТ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

У статті наведено особливості добової адаптивності розумової працездатності у дітей 5-6 років із різними властивостями нервових процесів. Розглянуто розумову працездатність як один з адекватних критеріїв оцінювання функціонального стану організму та його адаптаційних можливостей у процесі систематичного навчання. Наведено порівняльний аналіз показників розумової працездатності у дітей із різними рівнями властивостей нервових процесів. Доведено, що організація систематичного навчання з урахуванням індивідуальних особливостей нервової системи покращує розумову працездатність.

Ключові слова: адаптація, розумова працездатність, добова адаптивність, властивості нервових процесів, функціональна рухливість нервових процесів, молодші школярі, дошкільники.

В статті рассмотрены особенности суточной адаптивности умственной работоспособности у детей 5-6 лет с разными свойствами нервных процессов. Представлено умственную работоспособность как один из адекватных критериев оценивания функционального состояния организма и его адаптационных возможностей в процессе систематического обучения. Проведен сравнительный анализ показателей умственной работоспособности у детей с разными уровнями свойств нервных процессов. Доказано, что организация систематического обучения с учетом индивидуальных особенностей нервной системы улучшает умственную работоспособность.

Ключевые слова: адаптация, умственная работоспособность, суточная адаптивность, свойства нервных процессов, функциональная подвижность нервных процессов, младшие школьники, дошкольники.

This article says about a daily mental capacity of adaptability of 5-6 years old children with different properties of nervous processes. Mental performance has been presented as one of the appropriate evaluation criteria of the functional state of the organism and its adaptive capacity in the process of systematic training. A comparative analysis of the indicators of mental health in children with different levels of properties of nervous processes has been given. It has been proved that the organization of systematic training based on individual characteristics of the nervous system improves mental performance.

Key words: adaptation, mental capacity, daily adaptability, properties of the nervous processes, functional mobility of nervous processes, junior high school students, preschool children.

НОВОПИСЬМЕННИЙ СЕРГІЙ. ТРЕНІНГ-ПРАКТИКУМ: «ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ НАЦІЇ»

Під час практикуму розглядаються проблеми виховання і формування здорового способу життя. Автор визначає шляхи удосконалення практичних методів роботи із означеної проблеми. Дослідником аналізуються проблеми збереження здоров'я дітей в умовах сучасної України. Зокрема автор розкриває і аналізує причини біологічних і психологічних відхилень у дітей дошкільного віку, учнів і студентів.

Ключові слова: здоров'я, формування, стан, професійний, особистість, рівень, вплив, зусилля.

Во время практикума рассматриваются проблемы воспитания и формирования здорового образа жизни. Автор определяет пути совершенствования практических методов работы с этой проблемы. Исследователем анализируются проблемы сохранения здоровья детей в условиях современной Украины. В частности, автор раскрывает и анализирует причины биологических и психологических отклонений у детей дошкольного возраста, учащихся и студентов.

Ключевые слова: здоровье, формирование, состояние, профессиональный, личность, уровень, влияние, усилия.

During the workshop the problems of education and a healthy lifestyle are being revealed. The author identifies ways to improve the practices of a definite problem. Researcher examines the problem of preserving health of children in today's Ukraine. In particular, the author reveals and analyzes the causes of biological and psychological abnormalities in preschool children, pupils and students.

Key words: health, development, status, occupation, personality, level, impact force.

ОЛЕФІРЕНКО НАДІЯ. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються зміни у підготовці сучасного вчителя початкової школи, що викликані технологічною насиченістю навчального процесу і вільним доступом до світових інформаційних джерел. Здійснено огляд наукових досліджень, присвячених підготовці майбутнього вчителя початкової школи. Розкрито загальні тенденції у професійній підготовці майбутнього вчителя. Приділено увагу зростаючій ролі викладача у навчальному процесі та необхідності змінення методів навчання.

Ключові слова: майбутній учитель, початкова школа, підготовка учителя, інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютер, Інтернет.

В статье рассматриваются изменения в подготовке современного учителя начальной школы, вызванные технологической насыщенностью учебного процесса и свободным доступом к мировым информационным источникам. Совершен обзор научных исследований, посвященных подготовке будущего учителя начальной школы. Раскрыты общие тенденции в профессиональной подготовке будущего учителя. Уделено внимание возрастающей роли преподавателя в учебном процессе и необходимости изменения методов обучения.

Ключевые слова: будущий учитель, начальная школа, подготовка учителя, информационно-коммуникационные технологии, компьютер, Интернет.

The article considers changes in preparation of modern elementary school teacher, caused by technological saturation of learning process and free access to global information sources. There has been done a review of scientific studies on the preparation of prospective primary school teacher. There have been revealed general trends in the training of prospective teachers. There has been paid attention to the growing role of the teacher in the learning process and the need to change teaching methods.

Key words: prospective teacher, elementary school, teacher training, information and communication technology, computer, Internet.

ПАВЛЕНКО ОЛЕНА. АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНА З ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЕКОНОМІКИ

Трансформаційні процеси у суспільстві визначають необхідність покращання теоретичної та практичної підготовки майбутніх викладачів економіки, де одним з головних завдань є формування методичної культури майбутніх викладачів економіки. Для успішного формування методичної культури майбутніх викладачів економіки нами визначені педагогічні умови. В межах даної статті ми розглядаємо одну з педагогічних умов формування методичної культури майбутнього викладача економіки – активізацію самостійності та творчості студентів під час навчальної діяльності, використання різноманітних форм і методів роботи.

Ключові слова: методична культура; педагогічні умови формування методичної культури майбутнього викладача економіки; активізація пізнавальної діяльності; творча особистість; активні (інтерактивні) методи навчання.

Трансформационные процессы в обществе определяют необходимость улучшения теоретической и практической подготовки будущих преподавателей экономики, где одним из главных заданий является формирование методической культуры будущих преподавателей экономики. Для успешного формирования методической культуры будущих преподавателей экономики нами определены педагогические условия. В данной статье мы рассматриваем одно из педагогических условий формирования методической культуры будущего преподавателя экономики – активизацию самостоятельности и творчества студентов во время учебной деятельности, использования различных форм и методов работы.

Ключевые слова: методическая культура; педагогические условия формирования методической культуры будущего преподавателя экономики; активизация познавательной деятельности; творческая личность; активные (интерактивные) методы обучения.

Transformative processes in society define the necessity of improvement of the future economics teacher's theoretical and practical training, one of the main aims shaping of methodical culture of future teacher of economics. We have identified pedagogical conditions for successful shaping of future economics teacher's methodical culture. Within this article we scrutinize one of the pedagogical conditions for shaping of future economics teacher's methodical culture-activation of student's independence and creativity during educational activity, using different forms and methods of work

Key words: *methodical culture, pedagogical conditions for future economics teacher's methodical culture shaping; activation of cognitive activity; creative personality; active (interactive) teaching methods.*

ТИМЕНКО ЛЮДМИЛА. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДРОЖЕЙ ТА ЕКСПЕДИЦІЙ З УЧНІВСЬКОЮ ТА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

У статті висвітлюються основні вимоги щодо організації подорожей та експедицій з учнівською та студентською молоддю, категорії складності походів, їх види. Аналізується важливість ретельної підготовки керівника групи перед проведенням експедиції чи подорожей.

Ключові слова: *подорож, експедиція, керівник, краєзнавчо-туристичні знання, студентський туризм.*

В статье освещаются основные требования по организации путешествий и экспедиций с учениками и студентами, категории сложности походов, их виды. Анализируется важность тщательной подготовки руководителя группы перед проведением экспедиции или путешествий.

Ключевые слова: *путешествие, экспедиция, руководитель, краеведческо-туристические знания, студенческий туризм.*

The article highlights the main requirements to travel and expeditions with pupils and students, hiking difficulty, their types. The author analyzes the importance of careful preparation of the team leader before the expedition or travel.

Key words: *travel, expedition, leader, countrystudy-touristic knowledge, student tourism.*

ЗМІСТ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У НАВЧАННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

<i>Растрюгіна А.</i> МОНІТОРИНГ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	3
<i>Черкасов В.</i> РОБОТА ВЧИТЕЛЯ НАД КОНЦЕПЦІЄЮ, СЦЕНАРІЄМ І ПЛАНОМ-КОНСПЕКТОМ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	7
<i>Турчак А., Шевченко О.</i> ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ФАКУЛЬТЕТІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ.....	10
<i>Шиловцева Н., Іноземцева С.</i> НАУКОВО – МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ФАХОВИМ ДИСЦИПЛІНАМ НА ХУДОЖНЬО – ГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ.....	17
<i>Ачкан В.</i> ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ЯК ПЕРЕДУМОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	20
<i>Ботузова Ю.</i> ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПАКЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ.....	24
<i>Воевода А.</i> ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ УРОКУ МАТЕМАТИКИ.....	29
<i>Гавриленко О.</i> ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	33
<i>Громко Т.</i> ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ ВИВЧЕННІ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)».....	37
<i>Демешко І.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ В КУРСІ «ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ».....	42
<i>Донець Н., Трифонова О., Садовий М.</i> ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ФІЗИКИ.....	45
<i>Єжова О.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ САПР ОДЯГУ.....	50
<i>Смельянова Д., Балік М.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	53
<i>Ірхіна Ю.</i> ВИКОРИСТАННЯ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ.....	57
<i>Крижанівська О.</i> ТЕСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І СПОСІБ ВИМІРЮВАННЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТА ПРИ ВИВЧЕННІ «ІСТОРИЧНОЇ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ».....	59
<i>Кузьменко О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ СИМЕТРІЇ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ АВІАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ.....	63
<i>Кулініч Л.</i> КОРОТКОЧАСНИЙ РИСУНОК У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	67
<i>Куторжевська О.</i> НАВЧАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЧНА ПРАКТИКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	70
<i>Малиніна І.</i> ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ КОМП'ЮТЕРНІЙ ГРАФІЦІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ.....	73
<i>Ніжегородцев В., Поденезко О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРИКЛАДНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ РЕСУРСІВ В КУРСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	75

<i>Самойленко Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА.....	79
<i>Собко С., Дарзинська Н.</i> УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНИМ САМОВИХОВАННЯМ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ	81
<i>Стасенко О.</i> ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА СПОРТИВНО-МАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	85
<i>Стрілець О.</i> ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОЦІНЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ.....	89
<i>Щербак І.</i> ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	93
СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ	
<i>Гриньова М., Дудка І.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	98
<i>Лукашевич С., Желонкіна Т., Никитюк Ю.</i> РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ПЕРИОД ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ.....	101
<i>Візнюк В.</i> НАСИЧЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	103
<i>Гуцул Л.</i> СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК КОМПОНЕНТА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	107
<i>Григорова Л.</i> ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ.....	110
<i>Желан А.</i> ПОСТАТЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ II ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ.....	113
<i>Chernyomkov Y.</i> PEDAGOGICAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY AS A CONDITION OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES.....	116
<i>Квас В.</i> ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ.....	120
<i>Лебедик Л.</i> МЕНЕДЖМЕНТ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	124
<i>Личук А.</i> СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ.....	127
<i>Леценко Г.</i> ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОФЕСІЙНУ НАДІЙНІСТЬ ФАХІВЦІВ З АВАРІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА БЕЗПЕКИ НА АВІАЦІЙНОМУ ТРАНСПОРТІ.....	130
<i>Міненко А.</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ «МАГІСТР» ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА».....	135
<i>Півень М., Іщенко А.</i> ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ.....	138
<i>Пунгіна О.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В ОДЕСІ У 20-ТІ РОКИ XX СТ., ЯК НОВИЙ РІВЕНЬ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ.....	142
<i>Стадник В.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	144
<i>Стрельніков М.</i> СТРУКТУРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ».....	148

Стукаленко З. СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 151

Шустова Н. КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 155

**ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ОСВІТИ ТА
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСОБИ СПРИЯННЯ
ФАХОВІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ**

Желонкина Т., Лукашевич С., Шершнев Е. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ 160

Бабенко А. ІНТЕГРАЦІЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ..... 163

Богущька А. СОЦІАЛЬНА РОБОТА І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ ТРЕТЬОГО ВІКУ..... 165

Бунчук О., Єрмак Ю. ВНЕСОК ЧЛЕНІВ ТОВАРИСТВА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТОК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ 1917–1920 РР. 169

Дорош Т. ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ 172

Довга Т. ВІЗУАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ..... 175

Кравчук Н. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ 179

Мельнік А. СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ..... 183

Мандрико Т. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 186

Маркова О. ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНЯ ЗНАНЬ ТА МОТИВІВ ДОТРИМАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ 189

Неворова Л., Неворова О. ДОБОВА АДАПТИВНІСТЬ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ У ДОШКІЛЬНЯТ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ 192

Новописьменний С. ТРЕНІНГ-ПРАКТИКУМ: «ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ НАЦІЇ»..... 194

Олефіренко Н. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... 200

Павленко О. АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНА З ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТЬОГО ВИКЛАДАЧА ЕКОНОМІКИ 205

Тименко Л. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДОРОЖЕЙ ТА ЕКСПЕДИЦІЙ З УЧНІВСЬКОЮ ТА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ..... 209

РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД СТАТЕЙ..... 213

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 141

Частина II

Упорядники:

Садовий М.І., Рожкова Н.Г.

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 15526–4098Р від 19.06.2009 р.
«Наукові записки. Серія: Педагогічні науки»

СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ
ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИДАВЦІВ,
ВИГОТІВНИКІВ І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.

Підписано до друку 03.07. 2015 р. Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Друк різнограф. Ум.др.арк. 27,8. Тираж 300. Зам. № 8006_2.

РЕДАКЦІЙНО–ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кіровоград, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 28 59 84.
Факс.: (0522) 24 85 44
E-Mail.: mails@kspu.kr.ua